This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

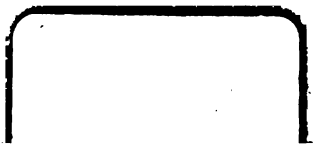

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENTIENDE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken ſamengeſteld.

Met Konſtplaaten opgehelderd.

ZEVENTIENDE DEEL,

Beginnende met het jaar 1698, en eindigende met het ſluiten der Utrechtſche Vrede, in 't jaar 1713.

Te AMSTERDAM,

By *ISAAK TIRION.*

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland.

MDCCLVII.

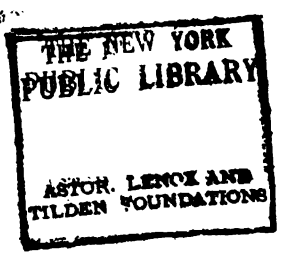
THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYFENZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Gezantſchap der Staaten naar Frankryk. Gezantſchap van Frankryk aan de Staaten.* II. *Handeling over een Verdrag van Verdeelinge der Spaanſche heerſchappye. Voorſlag van Frankryk. Bedenkingen op Frankryks inzigten. Inhoud van het eerſte Verdrag van Verdeelinge.* III. *Geheime handeling der Franſchen, aan het Spaanſche Hof.* IV. *Overeenkomſt tuſſchen Groot-Britanje, Zweeden en de Staaten. Vrede tuſſchen den Keizer en de Porte, door de Staaten bemiddeld. Gezantſchap van Marokko en van Tunis. Tarif met Frankryk.* V. *Plakaat tegen de Engelſche en Schotſche weêrſpannelingen.* VI. *Handeling over een tweede Verdrag van Verdeelinge der Spaanſche heerſchappye. Misnoegen aan 't Spaanſche Hof. Vertoog van den Spaanſchen Gezant afgeweezen. Argwaan op Frankryk.* VII. *Redenen voor en tegen het ſluiten van een tweede Verdrag van Verdeelinge. Inhoud van het zelve. Afzonderlyke en geheime punten.* VIII. *Handeling om andere Mogendheden in dit Verdrag te doen treden. Misnoegen aan 't Weener Hof. De Keizerſchen bewerken een' Uiterſten Wil in Spanje,*

ten behoeve van den Aartshertoge Karel. IX. *Keizer Leopold weigert in 't Verdrag van Verdeelinge te treeden. Toeſtand van 't Hof van Madrid. Verzierd Verdrag tuſſchen de Staaten en den Keurvorſt van Beieren.* X. *Oorlog in 't Noorden. Verbond tuſſchen Groot-Britanje, Zweeden en de Staaten. Vrede tuſſchen Zweeden, Deenemarke en Holſtein.* XI. *De Keurvorſt van Brandenburg ſtaat naar de Koningklyke waardigheid.* XII. *Verandering in Engeland. 't Oktroi der Weſtindiſche Maatſchappye verlengd.* XIII. *De Franſchen bewerken eenen nieuwen Uiterſten Wil, in Spanje. De Koning van Spanje ſterft. De Hertog van Anjou wordt voor Koning uitgeroepen, onder den naam van Filips den V.* XIV. *Raadpleegingen in den Haage op de verandering in Spanje.* XV. *Verklaaring der Staaten aan den Koning van Frankryk. Handeling aan eenige Duitſche Hoven.* XVI. *De Koning van Frankryk ſchryft aan de Staaten. Geheime laſt van den Graave van Briord.* XVII. *De Staaten neemen tyd om te antwoorden. Koning Filips ſchryft hun ook.* XVIII. *De Staaten zoeken te handelen over 't bewaaren der Vrede. De Franſchen bezetten de ſterke Plaatſen, in de Spaanſche Nederlanden. De Staaten trekken 'er hunne troepen uit. Zy erkennen Anjou voor Koning van Spanje.* XIX. *Handeling met den Graave d'Avaux.* XX. *Men begint te neigen tot oorlog.* XXI. *D'Avaux zoekt de Staaten tot een afzonderlyk Verdrag te beweegen.* XXII. *De onderhandeling wordt afgebroken. Vertoog van d'Avaux.* XXIII. *Antwoord der Staaten. D'Avaux keert naar Frankryk.* XXIV. *Verbond tuſſchen Groot-Britanje, Deenemarke en de Staaten.*

XXV.

XXV. *Verbond tuſſchen den Keizer, Groot-Britanje en de Staaten. Overeenkomſt met Zweeden. Verbond met Groot-Britanje.* XXVI. *De Keurvorſt van Brandenburg wordt Koning van Pruiſſen. Verdrag tuſſchen Groot-Britanje, Pruiſſen en de Staaten.* XXVII. *Krygsbedryven in Italie. De Franſchen bezetten Luik en eenige Plaatſen aan den Rynkant: de Staaten Keulen.* XXVIII. *Koning Jakob de II. ſterft. Frankryk erkent den zogenaamden Prins van Walles voor Koning. Misnoegen hierover, in Engeland en hier te Lande.* XXIX. *Aanvang der vyandlykheden. Aanſlag op Maaſtricht.* XXX. *Koning Willem zoekt Prins Friſo tot zynen opvolger hier te Lande te doen verklaaren. 't Miſlukt. Koning Willem is onpaſſelyk. Betert. Valt van 't paard. Krygt zwaare koortſen. Sterft.* XXXI. *Zyne afbeelding en ſchets zyner Regeeringe, in Engeland en hier.*

HEt treffen der Ryswykſche Vrede herſtelde de uitwendige ruſt van Europa, ſlegts voor eenen korten tyd. Men mistrouwde de oogmerken van Frankryk, omtrent de Spaanſche nalaatenſchap. De afneemende gezondheid van Koning Karel hieldt de Mogendheden in geduurige ongeruſtheid; die toenam, toen men beſpeurde, dat Frankryk in de wapenen bleef (*a*): terwyl Groot-Britanje en de Staaten een groot gedeelte hunner troepen afdankten. In Engeland, werdt dit doorgedreeven, 1698. I. Gezantſchap der Staaten naar Frankryk.

(*a*) Daniel Journal, *p.* CLXXXIX.

1698. ven, zeer tegen den zin des Konings (*b*); en de Vereenigde Geweſten werden 'er toe genoodzaakt, door den vervallen ſtaat hunner geldmiddelen. Nogtans beſloot men, beide in Engeland en hier te Lande, de herſtelde vriendſchap met Frankryk aan te kweeken, door plegtige Gezantſchappen. De Staaten zonden, in de Lente des jaars 1698, de Heeren van Odyk en van Heemskerk naar 't Franſche Hof, om den Koning te begroeten wegens de Vrede: en vooral, om de Lyſt der regten te regelen (*c*). De Graaf van Portland was, reeds te vooren, derwaards afgevaardigd, door den Koning van Groot-Britanje, met laſt om aan te houden op het vertrek van Koning Jakob; waartoe de Koning van Frankryk egter niet verſtaan kon: 't welk, in 't voorbygaan, mag doen vermoeden, dat Bouflers, of zig hiertoe niet duidelyk verbonden hadt (*d*), of 's Komings goedkeuring op 't gene hy beloofd hadt niet hadt konnen verwerven. De Graaf van Portland kwam, op 't einde van Zomermaand, genoegzaam onverrigter zaake, in Engeland te rug. Men wil, dat hy 's Konings gunſt, gedeeltelyk, verloor, op deeze reize, hebbende den Heere *Arnoud Jooſt van Keppel*, Zoon van den Heere van Pallant, die, door Koning Willem, tot Graave van Albemarle verheeven was, zig, in 't afzyn van den Graave van Portland, diep weeten te dringen in 's Konings genegenheid en vertrouwen. Zeker is 't, ten minſte, dat de Graaf van Portland zig, kort na zyne wederkomſt uit Frankryk, ont-

(*b*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 394—408.
(*c*) *Zie* de Inſtr. *in de* Reſol. Holl. 19 *Maart* 1698. *bl.* 160.
(*d*) *Zie* XVI. *Deel*, *bl.* 400.

Mr. COENRAAD VAN HEEMSKERK,
Ambasadeur van den Staat
in Frankryk enz.

Is. TIRION excud.

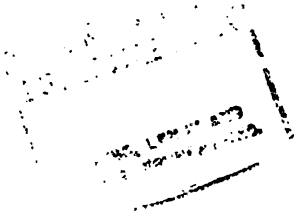

ontſloeg van zyne bedieningen ten Hove, en, ſedert, alleenlyk, in eenige gewigtige Staatehandelingen, gebruikt werdt (*e*). De Koning van Frankryk verzuimde, ondertuſſchen, niet, Gezanten af te zenden naar Engeland en Holland. *Camille d'Hoſtun, Graaf van Tallard*, werdt tot het Gezantſchap aan den Koning van Engeland benoemd (*f*): en, in den Haage, kwam, in Oogſtmaand, de Heer *de Bonrepaux*, wien, op den twee entwintigſten, openbaar gehoor verleend werdt. De Lyſt der inkomende en uitgaande regten, tuſſchen Frankryk en de Staaten, was nog niet geregeld: en men kon 'er elkanderen te minder over verſtaan, om dat het Franſche Hof die Lyſt merkelyk verhoogen wilde: waarin men, van der Staaten zyde, niet bewilligen kon (*g*). 1698.

Gezantſchap van Frankryk aan de Staaten.

Omtrent deezen tyd, of wat eerder, kwam 'er tyding uit Spanje, dat de Koning op 't ſterven lag (*h*). Zulke gerugten waren 'er, voorheen, meermaalen geweeſt; doch nu ſloeg men 'er meer geloofs aan, dan op andere tyden. Lodewyk de XIV. zondt, hierop, eene Vloot naar Kadix; daar de Weſtindiſche Vloot verwagt werdt. Men meent, dat de Franſchen zig, terſtond, van deeze Vloot meeſter gemaakt zouden hebben, zo de Koning van Spanje geſtorven was. Doch hy bekwam, eerlang, eenigszins. Midlerwyl, was 'er ook eene Vloot uit Engeland gezonden naar de Spaanſche kusten,

II. Gerugt, dat de Koning van Spanje op 't ſterven legt.

(*e*) TINDAL *Vol.* III [*or* XVIII.] *p.* 447—454.
(*f*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 454.
(*g*) *Voiez* LAMBERTI Memoir *Tom.* XI. *p.* 173, 176. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 454, 455
(*h*) *Memoir. du* Comte D'HARRACH, *Tom.* II. *p.* 261.

1698. ten, die egter te laat kwam, om merkelyken dienſt te doen, indien 't de nood vereiſcht hadt.

Koning Willem komt in Holland.

Koning Willem, orde geſteld hebbende op de Regeering van zyne Ryken, die aan eenige Opper-regters, en, onder anderen, aan den Graave van Marlborough, onlangs in 's Konings gunſt herſteld, toevertrouwd werdt, keerde, omtrent het einde van Hooimaand, naar Holland, daar hy de laatſte hand hielp leggen aan een Verdrag over de Verdeeling der Spaanſche nalaatenſchap, na 't afſterven van Koning Karel den II. (*i*), van wiens kort aanſtaanden dood men zig, in 't gemeen, verzekerd hieldt. Het ſluiten van dit Verdrag was het gewigtigſte, welk, dit jaar, voorviel, waarom wy, hier, kortelyk, verhaalen moeten, wat 'er het oogmerk en de inhoud van geweeſt zy.

Handeling over een Verdrag van Verdeeling der Spaanſche heerſchappye, na de dood van Karel den II.

Wy hebben, in 't voorgaande Boek (*k*), gezien, dat Koning Willem en de Staaten, kort na het treffen der Ryswykſche Vrede, de Keizerſchen, vergeefs, hadden gezogt te beweegen, tot eene vernieuwing van het Groot Verbond, waardoor de Keizer zig van een gedeelte der Spaanſche Heerſchappye verzekerd gezien zou hebben. Men moeſt, derhalve, op andere middelen bedagt zyn, om te beletten, dat Frankryk meeſter werdt van deeze heerſchappye. Het Weener Hof hieldt, ondertuſſchen, het oog op 't gene in Spanje omging. Sommigen rieden den Keizer, dat hy eenige Spaanſche Grooten moeſt zoeken te winnen. Doch hy verwierp deezen raad, zig verlaatende

(*i*) BURNET *Vol.* II. *p.* 210. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 464, 465.

(*k*) XVI. *Deel, bl.* 425.

de op de Koninginne van Spanje zelve (*l*), en op de *Graavinne van Perlips*, die veel vermogt op haare Majeſteit, naar welker raad, de Koning zelf zig, doorgaans, voegde. Keizer Leopold hadt, om de Spaanſche nalaatenſchap over te brengen in zyn huis, een ontwerp geſmeed, om zynen tweeden Zoon, den Aartshertog *Karel*, over te zenden naar Spanje. De Gezant van Trier aan 't Weener Hof, hiervan kennis hebbende, ſtelde voor „ dat men, ten „ zelfden tyde, eenige Duitſche troepen naar „ Spanje en naar de Spaanſche Weſtindien „ moeſt overvoeren, door middel van welken, „ men zig van de Spaanſche heerſchappyen „ zou konnen verzekeren, zo dra de Koning „ van Spanje zou overleeden zyn. Zy zouden, „ midlerwyl, door Koning Karel, betaald wor„ den." Doch dit ontwerp bleef agter, om dat men geen' kans zag, om de koſten te vinden, die op het overvoeren en onderhouden deezer troepen loopen zouden (*m*). Ook maakten Groot-Britanje en de Staaten zwaarigheid om tot het overvoeren deezer troepen de vereiſchte ſchepen te leveren: 't welk men ligtelyk begreep, niet te konnen geſchieden, zonder misnoegen te verwekken aan het Franſche Hof (*n*). Maar van de overkomſt des Aartshertogs werdt, dikwils, geſproken met Koning Karel, die, nu en dan, hielp overleggen, op welk eene wyze, de jonge Prins, te Madrid, leeven zou 1698.

(*l*) *Voiez* l'Inſtr. *du* Comte D'HARRACH *dans ſes* Memoir. *Tom.* I. *p.* 51.

(*m*) *Voiez* Memoir. & Negotiat. *du* Comte D'HARRACH, *Tom.* I. *p.* 101, 138, 165, 183, 273

(*n*) Memoir. *du* Comte D'HARRACH, *Tom.* I. *p.* 220, 224, 285. *Tom.* II. *p.* 98.

1698. zou (*o*). Doch het Franſche Hof, de lugt krygende van deeze ontwerpen, vondt middel om een' ſpaak in 't wiel te ſteeken, niet donkerlyk dreigende met oorlog, in geval de Aartshertog overſtake naar Spanje, of zo men ondername krygsvolk derwaards te zenden. En deeze bedreigingen waren van klem; alzo Frankryk, gelyk wy reeds gemeld hebben, gewapend gebleeven was, terwyl verſcheiden' Mogendheden hunne troepen, grootendeels, hadden afgedankt. Doch men liet het niet by bedreigingen. Het Franſche Hof, bewuſt, dat de Ryswykſche Vrede, merkelyke verkoeling te wege gebragt hadt, tuſſchen den Keizer en de voornaamſten der Bondgenooten, zelfs tot zo verre, dat de Keizer zyne belangen aan 't Hof van Spanje zogt te bevorderen, zonder deeze Bondgenooten te kennen, gaf den Koning van Groot-Britanje en den Staaten eenige opening van een Verdrag van Verdeeling der Spaanſche Heerſchappye, waarin zy zouden konnen overeenkomen, zonder zig aan des Keizers bewilliging te bekreunen. Men wil, gelyk wy reeds hebben te kennen gegeven (*p*), dat deeze opening eerſt geſchied zy, in eene heimelyke handeling tuſſchen den Maarſchalk van Bouflers en den Graave van Portland (*q*). Doch de Koning van Frankryk hadt 'er, naderhand, zelf met deezen Graave over doen handelen, door twee zyner Staatsdienaaren, de Pompone en *de Torcy* (*r*). Nogtans was 'er nog

(*o*) Memoir. *du* Comte D'HARRACH, *Tom.* I. *p.* 131.
(*p*) XVI. *Deel*, *bl.* 400.
(*q*) LAMBERTI Memoir. *Tom* I. *p.* 12.
(*r*) Memoir. *du* Comte D'HARRACH, *Tom.* II. *p.* 51, 54, 111, 120. Memoir. de M. DE TORCY, *Tom.* I. *p.* 43.

nog niets geſlooten. Koning Willem zig, na zyne aankomſt in Holland, begeven hebbende naar 't *Loo*, werdt derwaards gevolgd, door den Graave van Tallard, die, na hem, uit Engeland vertrokken was. Men handelde, hier, op nieuws, over de opvolging in de Spaanſche beerſchappye. Tallard verklaarde „ dat de Koning, zyn Meeſter, zou konnen bewoogen worden tot het aangaan van een Verdrag, waarby het Koningkryk Spanje, de Indien en de Nederlanden den Keurprinſe van Beieren zouden toegeweezen worden, benevens alle de overige Spaanſche bezittingen, uitgenomen Napels en Sicilie, Sardinie, het Landſchap Guipuskoa aan deeze zyde van het Pyreneeſche gebergte, Fontarabie en S. Sebaſtiaan, Final en de andere Plaatſen in Toskane, welken in de magt van Spanje waren: al het welke aan Frankryk komen zou, tegen eenen volkomen' afſtand van allen verder regt op de Spaanſche nalaatenſchap. Milaan alleen zou den Aartshertoge Karel toegelegd worden." Koning Willem zondt deezen voorſlag over naar Engeland (*s*), en ſprak 'er van, met eenige vertrouwde Leden der Staaten. Men begreep, in 't gemeen, dat de handel geheim blyven moeſt, om de Hoven van Weenen en Madrid niet te zeer te ſtooten. Doch ſommigen waren bedugt, of het Franſche Hof wel opregt te werk ging, in het doen van zulk een' voorſlag, en of 'er al reden genoeg ware, om te vertrouwen, dat men zig in

1698.

Voorſlag van Frankryk.

Bedenkingen op Frankryks inzigten.

(*s*) Memoir. de M. DE TORCY, *Tom.* I. *p.* 51—54. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 465—468.

1698. in Frankryk, met het toegeweezen aandeel der Spaanſche heerſchappye, zou te vrede houden. Daarbenevens, werdt betragt „ dat Frankryk, „ Sicilie bezittende, meeſter zyn zou van den „ Levantſchen handel, en, door middel van Final en van de andere havens, den toevoer naar „ Milaan, t'eenemaal, zou konnen beletten: „ dat de Koning van Frankryk, het gedeelte „ van Guipuskoa, in den voorſlag gemeld, in „ zyne magt hebbende, niet ſlegts van verſcheiden havens aan den Oceaan meeſter „ zyn zou, maar ook, van deeze zyde, zo ligt „ in Spanje zou konnen rukken, als hy, voorheen, van den kant van Katalonie, gedaan „ hadt. Ook behoorde, meenden ſommigen, „ wel bepaald te worden, wat Groot-Britanje „ en de Staaten zouden doen, wanneer de Koning van Spanje overleeden, en 't geval daar „ was, dat het ontworpen Verdrag zou uitgevoerd worden. En zo deeze Mogendheden „ ſlegts ſtil te zitten hadden, en de uitvoering „ des Verdrags aan Frankryk moeſten toevertrouwen, viel de vraag, welke zekerheid „ men hadt, dat Frankryk zig ſtipt aan het „ zelve houden zou (*t*)?" Doch, van de andere zyde, waren Groot-Britanje en de Staaten zo ongeneigd tot eenen nieuwen oorlog, en men hieldt den Koning van Spanje te zyn in zulk een' zwakken ſtaat van gezondheid, dat men gelyk als gedreeven werdt, tot het aangaan van een Verdrag, waardoor men den oorlog dagt te zullen voorkomen; die anders onvermydelyk ontſtaan moeſt, terſtond na de dood

(*t*) Lord Sommerſ. Letter *in* TINDALS Contin. *Vol.* III. [or XVIII.] *p.* 468.

dood van Koning Karel, wien men hieldt, dat het einde van Wynmaand niet zou konnen bereiken (*u*). De handel met den Graave van Tallard werdt dan voortgezet in den Haage; daar, eindelyk, op den elfden van Wynmaand, een Verdrag getekend werdt, tuſſchen Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten. Het beſtondt uit vyftien Leden, welker voornaamſten hierop uitkwamen: „ De Ryswykſche Vrede zou „ ſtand houden. Doch, tot bewaaring der rus„ te van Europa, die zekerlyk geſtoord zou „ worden, in geval de Koning van Spanje kin„ derloos overleedt, en de belanghebbende „ Mogendheden hunne eiſchen op de Spaan„ ſche nalaatenſchap wilden doen gelden; en „ tot weering van de bekommering, die ver„ oorzaakt ſtondt te worden, zo deeze nalaa„ tenſchap éénen Vorſt geheellyk in handen „ viel; was men overeengekomen, dat de Dau„ fyn, voor zyn aandeel van de Spaanſche na„ laatenſchap, hebben zou de Koningkryken „ van Napels en Sicilie, de Spaanſche Plaat„ ſen op de Toskaanſche kuſt en naaſte Eilan„ den, begreepen onder de naamen van S. Ste„ phano, Porto Hercole, Orbitello, Telamo„ ne, Porto Longone en Piombino; de Stad „ en het Markgraafſchap van Final, het Land„ ſchap van Guipuskoa, met naame de Steden „ Fontarabie en S. Sebaſtiaan en de haven van „ Paſſage; doch't gene tot dit Landſchap behoor„ de aan de andere zyde van het Pyreneeſche „ gebergte, zou aan Spanje blyven; en de toe„ gan-

1698.

Inhoud van het eerſte Verdrag van Verdeelinge der Spaanſche heerſchappye.

(*u*) Secr. Reſol. Holl. 12 *Sept.* 1698. VI. *Deel*, *bl.* 12. King Williams Leven in TINDALS Contin. *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 406.

1698. „ gangen over dit gebergte, tuſſchen Spanje en
„ Frankryk, verdeeld worden. De Kroon van
„ Spanje, en de overige Ryken, Staaten en Heer-
„ lykheden, tot dezelve behoorende, zouden
„ komen aan den Prinſe van Beieren, oudſten
„ Zoon van den Keurvorſt, die Voogd over
„ zynen Zoon zyn zou, in geval hem deeze
„ heerſchappy, geduurende zyne minderjaa-
„ righeid, ten deel viel. Het Hertogdom Mi-
„ laan alleen werdt van deeze afgeſtaane Heer-
„ lykheden en goederen uitgezonderd, en zou
„ aan den Aartshertoge Karel, tweeden Zoon
„ des Keizers, worden aanbedeeld. De Koning
„ van Frankryk, de Daufyn, de Keurvorſt of
„ Prins van Beieren, en de Keizer en Aarts-
„ hertog zouden van allen verderen eiſch op de
„ Spaanſche nalaatenſchap, plegtiglyk, afſtaan.
„ De Koning van Groot-Britanje en de Staa-
„ ten zouden den Keizer en den Keurvorſt van
„ Beieren opening geeven van dit Verdrag,
„ terſtond na dat het bekragtigd ware, en hen
„ tragten over te haalen, om 'er in te bewilli-
„ gen. Zo zy 't weigerden, zou hun aandeel
„ blyven in bewaaringe der Regenten, welken
„ 'er, van wege den Koning van Spanje, over
„ geſteld waren. Men zou, op 't overlyden
„ deezes Konings, de nalaatenſchap laaten, in
„ den ſtaat, waarin zy was, op dat elk 'er,
„ volgens de Verdeeling, by dit Verdrag ge-
„ maakt, bezit van name: waarin de twee Ko-
„ ningen en de Staaten ieder der erfgenaamen
„ behulpzaam zouden zyn. Men zou alle an-
„ dere Vorſten en Staaten toeſtaan en nodi-
„ gen, om in dit Verdrag te treeden, en zy
„ zouden 'er, te gelyk, waarborgen van wezen.

„ Zo

„ Zo iemant der Vorſten, ten behoeve van 1698.
„ welken, de Verdeeling geſchied was, met
„ zyn aandeel niet te vrede mogt toonen te
„ zyn; maar dat der anderen, met de wapenen,
„ mogt willen ontruſten, zou men gehouden
„ zyn, hem met de wapenen tot reden te bren-
„ gen." Voorts, waren 'er eenige geheime punten gevoegd by dit Verdrag, volgens welken, het aandeel van den Prinſe van Beieren, den Keurvorſt, zynen Vader, toegeweezen werdt, in geval de Prins overleedt, zonder kinderen na te laaten. Ook zou het Hertogdom van Milaan, zo 't in bewaaringe mogt blyven, niet geregeerd worden door den tegenwoordigen Landvoogd, Prinſe van Vaudemont; maar door Prinſe Karel, deszelfs Zoon. Eindelyk, zouden de Aartshertog Karel en de Prins van Beieren in 't bezit van hun aandeel mogen treeden, ſchoon zy nog minderjaarig waren (*v*)." De Franſchen verſpreidden, ſedert, dat Koning Willem dit Verdrag van Verdeelinge eerſt ontworpen, en voorgeſlaagen hadt (*w*). Doch, volgens onpartydiger berigten, ook van Franſchen zelven (*x*), moet men de eerſte opening tot het zelve ſtellen op rekening van het Franſche Hof zelf.

III. Geheime handeling van Frankryk aan 't

Maar dit ſtaatkundig Hof bedoelde niets minder, dan zig ſtipt te houden aan de letter van dit Verdrag. 't Bleek zelfs, door den tyd, dat men 't zogt te doen dienen, om argwaan tegen den Ko-

(*v*) Secr. Reſol. Holl. 21 *Oct.* 1698. VI. *Deel*, *bl.* 40. *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 442. Lambertı Memoir. *Tom.* I. *p.* 12.

(*w*) Memoir. de M. de Torcy, *Tom.* I. *p.* 42, 43.

(*x*) Daniel Journal, *p.* CLXXXIX.

1698. Koning van Groot-Britanje en de Staaten te verwekken, aan de Hoven van Weenen en Ma-
Spaanſche Hof. drid. De Koningin van Spanje, die gehouden werdt geheellyk in de belangen te zyn van het Huis van Ooſtenryk, hadt, ſedert eenigen tyd, met *Ferdinand*, *Graave van Harrach*, Ambasſadeur des Keizers in Spanje, maatregels genomen, om die van Frankryk te verydelen. De Prinſen van Heſſen-Darmſtad en Vaudemont, die beide de zyde hielden van het Weener Hof, hadden, door haar beleid, 't bewind gekreegen over Katalonie en over 't Hertogdom Milaan. Doch 't was haar mislukt, Prins Eugenius van Savoje te doen aanſtellen, tot Onderkoning van Navarre. Ook moeſt men 't bewind over Napels laaten in handen van den Hertoge van Medina-Celi, uit vreeze, dat hy zig te zeer kanten zou, tegen de belangen van 't Huis van Ooſtenryk, zo men hem ontſloege van deeze zyne waardigheid. In deezen ſtaat der zaaken van Spanje, zondt Lodewyk de XIV. den *Markgraaf van Harcourt* derwaards, met laſt om, ware 't mogelyk, te wege te brengen „ dat één der Zoo„ nen van den Daufyn tot opvolger in de Spaan„ ſche Heerſchappye verklaard werdt, of, zo „ dit niet doenlyk ware, ten minſte te voor„ komen, dat zy verviele op eenen der Zoo„ nen des Keizers," wien zy beſproken was, by den Uiterſten Wil van Filips den IV., Vader des Konings van Spanje. Om deezer handelinge gewigt by te zetten, deedt de Koning van Frankryk zeſtigduizend man trekken naar de grenzen van Katalonie en Navarre, vervullende, te gelyk, verſcheiden' Spaanſche havens, met zyne Oorlogsſchepen en galeien. Zelfs

liet

liet hy, in Oogſtmaand, omtrent Compiegne, een aanzienlyk Leger verzamelen, als ware het, om den Hertogen van Bourgondie, Anjou en Berri, Zoonen des Daufyns, de beweegingen des oorlogs te vertoonen: hoewel deeze toeſtel niet naliet, ongeruſtheid te verwekken in den Koning van Groot-Britanje en in de Staaten (y). De laatſten, om te doen zien, dat zy eenigszins op hunne hoede waren, lieten, ten zelfden tyde, hunne troepen byeen trekken, by Arnhem, daar zy, door Koning Willem, gemonſterd werden (z). De Markgraaf van Harcourt kweet zig, middlerwyl, voorzigtiglyk van zynen laſt aan 't Hof van Madrid, voorſlaande „ dat men den *Hertog* „ *van Anjou*, tweeden Zoon des Daufyns, die „ nog jong en buigzaam was, verkoore tot „ opvolger van Koning Karel, of dat men, ten „ minſte, zorg droege, dat de Kroon niet vie„ le in handen van het Huis van Ooſtenryk, „ welk, door zyne laatſte overwinningen in „ Hongarye, reeds veel te magtig geworden „ was (a)." Sommigen voegen 'er by, dat hy zelfs den Keurprins van Beieren, die Kleinzoon was van eene Dogter van Spanje, zou hebben voorgeſlaagen, om Koning Karel op te volgen (b): 't welk zou ſchynen overeentekomen met het gene, in het Verdrag van Verdeelinge, beraamd was. Doch de Heer van Dykveld vertoonde, omtrent een jaar na deezen tyd, een Affchrift eener klagte, door Harcourt, kort na 't bekragtigen van 't Verdrag van Verdeelinge, aan 1698.

(y) DANIEL Journal, p. CLXXXIX.
(z) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 472.
(a) *Voiez* Memoir. de M. DE TORCY, *Tom.* I. *p.* 32, 33.
(b) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 473, 474.

1698. aan Koning Karel overgeleverd, waarin gewaagd werdt van een algemeen gerugt, dat de Koning van Spanje, by uiterſten wil, den Keurprins van Beieren tot zynen opvolger verklaard hadt, en te gelyk verzogt, dat zulk eene ſchikking, die den Daufyn te zeer benadeelde, niet geſchieden mogt; of, zoze geſchied ware, herroepen mogt worden. Men voegt 'er by, dat de Franſche Ambaſſadeur den Koning ernſtelyk verzogt hadt, deeze zyne klagte geheim te willen houden (*c*): al 't welk, zo men 't gelooven mag, de ſchalkheid van 't Franſche Hof, duidelyk, ten toon ſtelt. Harcourt deedt, ondertuſſchen, zyn beſt, om de Spaanſche Grooten te winnen (*d*). De Koningin merkte zynen toeleg, en arbeidde, om dien te ſtuiten: doch de tyd leerde, eerlang, dat zy verkeerde maatregels genomen hadt (*e*).

IV. Overeenkomſt tuſſchen Groot-Britanje, Zweeden en de Staaten.

Midlerwyl, zogten Frankryk, ter eener, en Groot-Britanje en de Staaten, ter anderer zyde, zig te ſterken tegen de onluſten, voor welken men bedugt was, door het ſluiten van Verbonden met verſcheiden' Mogendheden. De Staaten hadden, in Sprokkelmaand deezes jaars, de voorige Verbonden vernieuwd met de Kroone van Zweeden. Zelfs was men, in gevolge van een geheim punt des Verdrags, overeengekomen, om elkanders regten en bezittingen te handhaaven, en de algemeene Vrede van Europa te bevorderen, volgens de Verbonden van de jaaren 1681 en 1683 (*f*). En in

(*c*) *Voiez* LAMBERTI Memoir. *Tom.* I. *p.* 95, 96.
(*d*) Memoir. *de* Comte D'HARRACH, *Tom.* II. *p.* 138.
(*e*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 474, 475.
(*f*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 439.

in Bloeimaand daaraan, kwamen de Engelſche, Zweedſche en Staatſche Gevolmagtigden in den Haage, overeen, om een drievoudig Verbond op te regten (*g*): hoewel dit Verbond, vooreerſt, niet tot ſtand kwam. De Koning van Frankryk handelde, ten zelfden tyde, over een Verbond van onderlinge beſcherminge, aan het Zweedſche Hof. Het werdt, den negentienden van Hooimaand, geſlooten, voor den tyd van tien jaaren (*h*). 1698.

Koning Willem doet een' keer naar Duitſchland.

Koning Willem deedt, in 't najaar, een' keer naar Zell, daar hy een mondgeſprek hieldt, met verſcheiden Duitſche Vorſten, welken hy zogt te ontheffen van den argwaan over de groote magt van het Huis van Ooſtenryk, die in ſommigen ontſtaan was. Ook bevorderde hy, op deeze reize, het Huwelyk tuſſchen den Roomſch-Koning Jozefus en eene Dogter van Hanover, welk, kort hierna, voltrokken werdt (*i*). De voorſpoed van 's Keizers wapenen in den Hongariſchen kryg hadt inderdaad merkelyke agterdogt verwekt, aan eenige Duitſche Hoven, die Koning Willem niet beter wiſt weg te neemen, dan door het bearbeiden der Vrede, tuſſchen den Keizer en de Porte, waartoe hy en de Staaten, ſedert eenigen tyd, hun beſt deeden. De Heeren *William Paget* en *Jakob Colyers*, Gezanten des Konings van Groot-Britanje en der Vereenigde Staaten, bevonden zig thans in het Turkſche Leger, by Belgrado, en bewoogen de oor-

Hy en de Staaten bemiddelen de Vrede tuſſchen den Keizer en de Porte.

loo-

(*g*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 440. Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 32.
(*h*) Du Mont Corps Diplom *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 441. Memoir. *de* Çomte d'Harrach, *Tom.* II. *p.* 250.
(*i*) *Voiez* Memoir. *de* Comte d'Harrach, *Tom.* II. *p.* 264.

1698. loogende Mogendheden, eerlang, tot het benoemen eener handelplaatſe, tuſſchen Salankemen, daar de Turkſchen, en Karlowitz, daar de Keizerſchen en derzelver Bondgenooten zig onthielden. Men tradt in onderhandeling, omtrent het midden van Slagtmaand, na dat men, vooraf, vaſtgeſteld hadt, dat elk 't gene hy bezat, behouden zou (*k*). De Czaar van Muskovie en de Groote Heer ſlooten, eerſt, een Beſtand voor twee jaaren, waarby de eerſte in 't bezit bleef van Azof (*l*). Daarna, werdt de Vrede getroffen, tuſſchen Keizer Leopold en Sultan Muſtafa, voor den tyd van vyfentwintig jaaren, waarby de eerſte het groot getal van Steden behieldt, welk hy, in deezen kryg, op de Turken veroverd hadt. Men tekende
1699. deeze Vrede, te Karlowitz, op den zesentwintigſten van Louwmaand des jaars 1699 (*m*). Ten zelfden dage, werdt ook de Vrede geſloten, tuſſchen den Grooten Heer ter eener, en den Koning en 't Gemeenebeſt van Poolen en den Staat van Venetie, ter anderer zyde: De Koning van Poolen bleef in 't bezit van de Veſting Kaminiek: de Staat van Venetie in dat van Morea en van verſcheiden' Sterkten in Dalmatie (*n*). In alle deeze Verdragen, werden de Koning van Groot-Britanje en de Staaten der Vereenigde Nederlanden erkend als Middelaars. Op deeze wyze, eindigde de Turkſche kryg, die twintig jaaren geduurd hadt. Men rekende, dat de Porte, by dezelve, de beſte helft

(*k*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 472, 476—478.
(*l*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 446, 447.
(*m*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 448.
(*n*) DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 451, 453, 458.

helft van 't gene zy in Europa bezat hadt verlooren (*o*). 1699.

In den Zomer deezes jaars, ontvingen de Staaten eenen Gezant des Keizers van Marokko, herwaards geſchikt, tot onderhouding van vriendſchap (*p*). Ook kwam, ten zelfden einde, eenige maanden laater, in den Haage, een Gezant van den Bey van Tunis, die eenig geſchut en andere krygsbehoeften begeerde van hunne Hoog-Mogendheden, waarna zy zig van eene altoosduurende Vrede met hem verzekeren konden. Doch daar verliepen nog verſcheiden' jaaren, eer men zig met hem verdroeg (*q*). De Staaten waren, omtrent deezen tyd, ook in onderhandeling getreden met zekeren Jood, *Boas Pingas* genaamd, die te Tripoli gebooren was, en aanboodt, tot bevordering der Vrede met Tunis, Tripoli en Algiers, te willen arbeiden. Ook bezorgde hy, dat 'er ſchryvens kwam van de Regeering van Tripoli, die zig genegen verklaarde tot vrede. Men leide den Jood vierhonderd guldens toe, voor zyne moeite (*r*). Doch ik vind niet, dat 'er iet, door zyn toedoen, geſlooten werdt. Gezanten van Marokko en van Tunis in den Haage.

De Spaanſche Regeering in de Nederlanden, in Grasmaand, den invoer van allerlei vreemde Lakens, hoeden en andere Stoffen verbooden hebbende, oordeelden de Staaten der Vereenigde Geweſten, dat de Koophandel hunner onderzaaten, hierby, zo veel te lyden zou hebben, Invoer van Brabantſche en Vlaamſche Stoffen en uit-

(*o*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 479.
(*p*) Reſol. Gener. *Merc.* 24 *June* 1699. *bl.* 404.
(*q*) Reſol. Holl. 3 *Dec.* 1699. *bl.* 1274, 1275. Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 48.
(*r*) Reſol. Holl. 15 *July* 12 *Nov.* 1699. *bl.* 959, 1240.

1699. ben, dat zy, in Hooimaand, het invoeren van Brabantſche en Vlaamſche Stoffen, insgelyks, beſlooten te verbieden. En naardemaal het grof en wit Zout, op het inkomen in de Spaanſche Nederlanden, ook hooger belaſt was, verbooden de Staaten, ten zelfden tyde, den uitvoer van zout water naar Brabant en Vlaanderen (*s*).

voer van zout water verbooden.

Met Frankryk was, in Bloeimaand, eene overeenkomſt getroffen, wegens de inkomende regten der gewaſſen en waaren, die, door de ingezetenen van deezen Staat, in Frankryk, en, door de Franſchen, in de Vereenigde Geweſten gebragt ſtonden te worden (*t*). De Heer de Bonrepaux, buitengewoone Gezant des Konings van Frankryk in den Haage, werdt, in Slagtmaand, van daar, te rug geroepen. Sommigen willen, dat hy geoordeeld werdt te veel toegeevendheid gebruikt te hebben voor de Staaten (*u*). De *Markgraaf van Bonnac* nam, na zyn vertrek, de zaaken van Frankryk waar, tot op de overkomſt des *Graaven van Briord*, dien de Koning, tot zynen gewoonlyken Ambaſſadeur in den Haage, benoemd hadt.

Lyſt der Regten met Frankryk geregeld.

V. De Koning van Groot-Britanje was, ſedert eenigen tyd, zo zeer gedwarsboomd, door eenen magtigen aanhang in 't Parlement, die ſterk drong op de vermindering der Land- en Zeemagt, dat hy op 't punt ſcheen om af te ſtaan van de Regeeringe. Hy veranderde egter van voorneemen, en ſchikte zig, met weêrzin, naar 't gevoelen der meeſte Leden van beide de Hui-

Koning Willem komt in Holland.

(*s*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 233, 234.
(*t*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 329. Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 462.
(*u*) Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 108.

Huizen: die hem zelfs noodzaakten, zyne Nederlandſche Lyfwagt af te danken, en naar Holland te rug te zenden (*v*). Hy zelf begaf zig, in Zomermaand ook derwaards: en naardemaal zig, ten deezen tyde, verſcheiden' Engelſche en Schotſche weêrſpannelingen in deeze Landen onthielden, 't welk met de Breſlaſche Vrede des jaars 1667 ſtreedt; bewoog zyne Majeſteit de Staaten, ligtelyk, om, by een openbaar Plakaat, te beveelen, dat allen, die in Engeland voor weêrſpannelingen of voorvlugtigen verklaard waren, of nog verklaard ſtonden te worden, binnen vyftien dagen, na de afkondiging van 't bevel, uit het gebied van den Staat zouden hebben te vertrekken, zonder 'er wederom in te komen, onder bedreiging van aangetaſt, en, naar den inhoud der Verdragen, gehandeld te zullen worden. 't Plakaat was den eerſten van Oogſtmaand gedagtekend (*w*). In Wynmaand, begaf Koning Willem, die den meeſten Zomer op 't Loo en te Dieren geſleeten hadt, zig naar den Haage, daar hy den Staat des oorlogs voor 't volgende jaar hielp regelen. Voor 't einde der maand, keerde hy te rug naar Engeland (*x*). 1699. Plakaat tegen de Engelſche en Schotſche weêrſpannelingen.

VI. De Keurprins van Beieren ſterft.

Doch 't voornaamſte oogmerk zyner reize herwaards betrof de verandering, die, ten deezen tyde, noodwendig, vallen moeſt in het onlangs geſlooten Verdrag van Verdeelinge der Spaanſche nalaatenſchap. Jozef Ferdinand, Keurprins van Beieren, wien, by dit Verdrag, Spanje, de Nederlanden en andere Spaanſche be-

(*v*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 481—491.
(*w*) Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 393.
(*x*) Tindal *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 9, 10.

1699. bezittingen waren toegeweezen, was, op den zesden van Sprokkelmaand deezes jaars, overleeden, in 't zevende jaar zyns ouderdoms (*y*). Men vermoedde, in 't gemeen, dat deeze ontydige dood eene geweldige oorzaak gehad hadt. De Keurvorſt van Beieren ſcheen 'er zelf van overtuigd (*z*): en de Hoven van Weenen en Verſailles werden een van beide verdagt gehouden van de hand gehad te hebben in dit werk. Doch zulke dingen zyn bezwaarlyk te bewyzen. De dood van den Keurprinſe, die, zelfs door Karel den II., by uiterſten wil, tot zynen opvolger verklaard was (*a*), bewoog, ondertuſſchen, de Mogendheden, die 't Verdrag van Verdeelinge geſlooten hadden, om over het zelve op nieuws in onderhandeling te treeden, terwyl Koning Willem zig hier te Lande ophieldt (*b*). De Graaven van Tallard en van Portland en de Raadpenſionaris Heinſius, die wederom, voor vyf jaaren, in zyn ampt beveſtigd was (*c*), hielden 'er menig mondgeſprek over (*d*). Doch het Hof van Madrid kreeg, zo men wil, uit het Franſche Hof zelf, haaſt kennis van deezen handel, dien Koning Willem en de Staaten, zorgvuldiglyk, hadden gezogt te bedekken. Koning Karel deedt 'er over klaagen, te Londen en in den Haage. De *Markgraaf van Canales*, Spaanſche Gezant in Engeland, drukte zig uit, in zulke ſcherpe bewoor-

Handeling over een nieuw Verdrag van Verdeelinge der Spaanſche nalaatenſchap.

Misnoegen hierover aan

(*y*) DANIEL Journal, *p.* CXC.
(*z*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 82.
(*a*) Memoir. *du* Comte D'HARRACH, *Tom.* II. *p.* 294. Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 81.
(*b*) LAMBERTI Memoir. *Tom.* I. *p.* 32.
(*c*) Reſol. Holl. 5 *Juny* 1699. *bl.* 702.
(*d*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 10.

woordingen, 't werk der Verdeelinge, onder anderen, noemende *loutere Staatzugt* en *verfoeilyke gierigheid*; dat Koning Willem hem het Ryk deedt ruimen. Don Bernardo de Quiros verklaarde zig beſcheidelyker, in een Vertoog, welk hy den voorzittenden Heere in de Vergadering der algemeene Staaten wilde overleveren. Doch deeze weigerde het te aanvaarden, onder voorwendſel, dat het Hof van Madrid den Staaten nog voldoening ſchuldig was, wegens zekere onheuſche bejegening, hunnen gezant, Schoonenberg, voor deezen, aangedaan in Spanje (*e*). De Quiros wees, in dit Vertoog, aan „ hoe vreemd den Koning, zy „ nen Meeſter, waren voorgekomen de tydin- „ gen van de onderhandeling tuſſchen Enge- „ land, Holland en Frankryk, over eene Ver- „ deeling der Spaanſche heerſchappyen: eene „ onderneeming, waarvan, zeide hy, nimmer „ voorbeeld geweeſt was, en die, in het te- „ genwoordig geval, geheel niet te pas kwam, „ alzo zyne Majeſteit naauwlyks agtendertig „ jaaren bereikt hadt, thans in gezondheid „ herſteld was, en, ſchoon nog met geene na- „ komelingſchap begunſtigd, gantſch niet bui- „ ten ſtaat moeſt gehouden worden, om t'ee- „ nigen tyde opvolgers in zyne Staaten voort „ te brengen. Of zo 't der voorzienigheid al „ behaagen mogt, zyne Majeſteit uit het lee- „ ven te rukken, zonder hem met kinderen „ gezegend te hebben; wat uitheemſche Mo- „ gendheid kon toch regt voorwenden, om de „ op-

1699. 't Hof van Madrid.

Vertoog van den Spaanſchen Gezant in den Haage.

(*e*) Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 21, 23, 26. *Zie* XVI. *Deel, bl.* 299.

1699. „ opvolging in 's Konings Staaten te mogen
„ regelen? De Koning hieldt onredelyk, iet
„ zulks te onderneemen, in de Staaten van an-
„ deren, en zou hierom ook nimmer gedoo-
„ gen, dat men 't in de zynen deedt. Hy al-
„ leen was hiertoe bevoegd, en men moeſt
„ hem toevertrouwen, dat hy 'er de vereiſch-
„ te zorg voor draagen zou. Ook hadt hy
„ vaſtelyk beſlooten, zig te kanten tegen alle
„ de Verdragen, welken, hieromtrent, door
„ andere Mogendheden, mogten gemaakt wor-
„ den, en uit welken een onvermydelyke oor-
„ log te wagten was. Naardemaal nu Groot-
„ Britanje en de Staaten een byzonder belang
„ hadden, om zulk een' ramp te voorkomen,
„ vertrouwde zyne Majeſteit, dat zy, meer
„ dan anderen, hun werk maaken zouden, om
„ zulke Verdragen te doen vernietigen, zoze
„ reeds gemaakt mogten zyn, of zorg draa-
„ gen, datze nimmer tot ſtand kwamen (*f*)."

De Staaten weigeren het te ontvangen.

Doch dit Vertoog deedt geen nut. De Staaten keurden goed, dat de Heer *François Verbolt*, die thans in hunne Vergadering voorzat, geweigerd hadt, het te aanvaarden. Zy beſlooten zelfs, geene Vertoogen van eenigen Spaanſchen Staatsdienaar aan te neemen, zo lang het verſchil over de bejegening van Schoonenberg niet uit den weg geruimd ware (*g*). Doch de Quiros, kennis van dit beſluit gekreegen hebbende, ontwierp een nieuw Vertoog, waarin hy beweerde „ dat men hem geen gehoor wei-
„ geren kon, zonder het regt der volken te
„ kren-

(*f*) *Voiez* LAMBERTI Memoir. *Tom.* I. *p.* 24.
(*g*) Reſol. Gener. *Lunæ* 22 *Octob.* 1699. *bl.* 614. *dans les* Memoir. *de* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 26.

„ krenken, alzo hy, voorheen, als Ambaſſa- 1699.
„ deur des Konings van Spanje, erkend ge-
„ worden was: voorts, ernſtelyk dringende
„ op de herroeping van het beſluit der Staa-
„ ten (*b*)." Of dit Vertoog ingeleverd werdt, is my niet klaarlyk gebleeken. Doch 't is zeker genoeg, dat 'er geen antwoord op kwam (*i*).

Het Franſche Hof verſpreidt, dat Koning Lodewyk geen oorlog zoekt.

Midlerwyl, werden de onderhandelingen over een nieuw Verdrag van Verdeelinge, beide te Londen en in den Haage, voortgezet. Het Franſche Hof verſpreidde, en 't vondt ingang by veelen, dat Koning Lodewyk wars was van den oorlog, die ontwyfelbaar te wagten was, na 't overlyden des Konings van Spanje, wanneer de Keizer en hy elkanderen het regt tot de Spaanſche nalaatenſchap ſtonden te betwiſten. Men gaf ook voor, dat Frankryk, in geval van oorlog, zeer bedugt was voor den Koning van Groot-Britanje, die verſcheiden' Verbonden tegen den Franſchen Koning hadt weeten te ſluiten, welken, ongetwyfeld, vernieuwd ſtonden te worden, op, of zelfs voor het uitberſten des oorlogs, en Frankryk veel nadeels zouden doen. Om deeze redenen, neigde de Koning, zo verſpreid werdt, ernſtelyk, tot behoudenis der Vrede, en gevolgelyk, tot het ſluiten van een nieuw Verdrag van Verdeelinge, waarby hy zelfs van de eiſchen des Daufyns op de Spaanſche nalaatenſchap zou willen afſtaan, zo 't Huis van Ooſtenryk, insgelyks, uitgeſlooten werdt van de opvolginge. Doch zo dit Huis, hiertoe, niet mogt konnen be-

(*b*) *Voiez* Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 21.
(*i*) Lamberti *Tom.* I. *p.* 31

1699. bewoogen worden, wilde men de Spaanſche heerſchappy gaarne verdeelen, naar behooren. Men ſprak, ten deezen tyde, ook ſterk van den Hertog van Savoje te doen opvolgen in de Staaten van Karel den II., mids hy zyne erfgoederen afſtonde aan de Kroone van Frankryk. Doch dit ontwerp verdween, grootendeels, in rook. Men maakte, eerlang, eene geheel andere verdeeling der Spaanſche nalaatenſchap.

Sommigen houden de oogmerken van Frankryk verdagt.

Maar terwyl het Franſche Hof elk zogt te overtuigen van de vreedzaame inzigten des Konings, die zig, zeide men, ſtipt dagt te houden aan het Verdrag, waaromtrent men overeen zou komen; ontbrak het niet aan ſommigen, die de oogmerken van Frankryk verdagt hielden. De Heer van Dykveld ontdekte, omtrent deezen tyd, dat Frankryk, al kort na 't ſluiten van het eerſte Verdrag van Verdeelinge, argwaan deswege hadt gezogt te verwekken aan het Hof van Madrid, en hy bragt nu het Geſchrift te voorſchyn, welk de Markgraaf van Harcourt, ten deezen einde, hadt overgeleverd aan Koning Karel: waarvan wy, hiervoor (*k*), gewaagd hebben. Hy beweerde, derhalve „ dat het Franſche Hof Koning Willem „ en de Staaten zogt in te wikkelen in een „ Verdrag, enkelyk ontworpen, om hen in „ ſlaap te wiegen: dat men, ten onregte, voorgaf, bevreesd te zyn voor Koning Willem, „ en voor de Verbonden, welken hy zou mogen ſluiten: de veldſlagen by Steenkerken „ en by Landen hadden, zeide hy, de Fran-

„ ſchen,

(*k*) *Bladz.* 15.

„ ſchen, een trots en hoogmoedig volk uit zig 1699.
„ zelf, ten overvloede, geleerd, dat zy Ko-
„ ning Willem en de Bondgenooten niet groo-
„ telyks behoefden te vreezen. Dat zy het te-
„ gendeel uitſtrooiden, moeſt ons de oogen
„ openen, en dienen, om hunne oogmerken
„ verdagt te doen houden." Doch deeze en diergelyke aanmerkingen bragten Dykveld, zo men wil, meer of min, in ongunſt by den Koning van Groot-Britanje: 't welk hem, eerlang, van toon deedt veranderen, en de hand leenen tot het ontwerpen en ſluiten van het tweede Verdrag van Verdeelinge (*l*).

VII. Redenen voor en tegen het ſluiten van een tweede Verdrag van Verdeelinge.

De vrees voor eenen nieuwen oorlog was de voornaamſte reden, die Koning Willem en de Staaten overhaalde, tot het maaken van dit Verdrag. Het Parlement van Engeland was ongeneigd, om de wapenen op te vatten, ten behoeve van het Huis van Ooſtenryk. Veele Leden lieten zig verluiden „ dat 'er Europa wei-
„ nig aan gelegen ware, of 'er een Koning uit
„ den Huize van Bourbon of van Ooſtenryk
„ op den Spaanſchen troon ſteege, na 't over-
„ lyden van Karel den II. Een Koning van
„ van Spanje, 't zy hy een Duitſcher of een
„ Franſchman van herkomſt ware, zou, zei-
„ denze, terſtond, een Spanjaard worden, en
„ naar de Spaanſche grondregels regeeren."
Doch Koning Willem en de Staaten zagen dit wat anders in. Zy zouden Spanje, Weſtindie en de Nederlanden liefſt in de magt van 't Huis van Ooſtenryk gezien hebben: 't welk, zo 't door de wapenen niet te wege te brengen was, ge-

(*l*) Lamberti *Tom.* I. *p.* 95, 96, 97.

1699. gelyk men hiertoe geen' kans zag, by Verdrag, behoorde gezogt te worden: waartoe Frankryk zelf, eindelyk, genegen ſcheen. „ De Keizer, merktenze aan, mogt goed regt hebben „ op de gantſche Spaanſche nalaatenſchap; „ doch 't ontbrak hem aan magt, om zyn regt „ te doen gelden. Zyne ſchatkiſt was uitgeput, door den Turkſchen kryg. De Franſchen trokken, daarentegen, eene aanzienlyke Landmagt, op de Spaanſche grenzen, „ byeen, en dreigden in Spanje te rukken, op „ de eerſte tyding van 's Konings overlyden: „ 't welk niemant hun zou konnen beletten. „ Men hadt dan reden om gehoor te geeven „ aan de voorſlagen van Frankryk, welk zig „ ſcheen te vrede te willen houden, met de „ Spaanſche bezittingen in en omtrent Italie „ en een gedeelte van Navarre, en de overige „ Spaanſche nalaatenſchap te zullen afſtaan „ aan 's Keizers tweeden Zoon, den Aartshertoge Karel." Om deeze redenen, neigde men tot Verdrag: waarin men den Keizer ook zogt te doen treeden. Doch deeze vorderde, dat het Hertogdom Milaan gevoegd werdt, by 't gene men hem toegelegd hadt: waartoe Frankryk niet verſtaan kon: zo min als de Keizer kon goedvinden, dit Hertogdom te laaten aan Frankryk. Eindelyk, ſloeg men voor, dat de Hertog van Lotharingen, 's Keizers Neef en geheellyk in 's Keizers belangen, in 't bezit van Milaan geſteld zou worden, Lotharingen daarentegen afſtaande aan Frankryk. Doch de Keizer weigerde, ook hierin te bewilligen. Nogtans, begeerde hy de handeling niet afgebroken te hebben: maar hy verſtondt dat zy geheim

Handeling met den Keizer.

heim blyven moeſt, om Spanje niet te ſtooten. 1699.
Ook verzogt hy, dat Koning Willem en de
Staaten zo veel voor zyn Huis wilden zoeken
te bedingen, als mogelyk ware. De handeling
werdt dan vervolgd. Sommigen merkten aan,
„ dat de Keizer en de Italiaanſche Vorſten
„ den Paus, veelligt, zouden konnen bewee-
„ gen, om eenen Vorſt uit den Huize van
„ Bourbon de beveſtiging in 't bezit van het
„ Koningkryk Napels, een Leen van den
„ Roomſchen ſtoel, te weigeren; dat, hoe dit
„ geſchil ook afloopen mogt, de Paus niet zou
„ konnen nalaaten, zig partydiglyk te gedraa-
„ gen voor het Huis van Ooſtenryk, of voor
„ dat van Bourbon; dat hierop eene Vrede-
„ breuk met den Paus en een oorlog in Italie
„ zou konnen volgen, dien Groot-Britanje en
„ de Staaten zig luttel zouden behoeven aan
„ te trekken, en die, ondertuſſchen, voordee-
„ lig zou konnen zyn voor het algemeen be-
„ lang der Proteſtanten: behalve dat men, ein-
„ delyk, de Engelſche en Staatſche Vlooten
„ noodig hebben zou, om den twiſt te bemid-
„ delen (*m*)." En men wil, dat deeze beden- Het
kingen Koning Willem inzonderheid, te ligter, tweede
deeden bewilligen in het tweede Verdrag van Verdrag
Verdeelinge der Spaanſche Heerſchappye, van Ver-
welk, eindelyk, tuſſchen Frankryk, Groot- deelinge
Britanje en de Staaten, te Londen, op den der- wordt
den, en in den Haage, op den vyfentwintigſten geſlo-
van Lentemaand des jaars 1700, getekend ten.
werdt. By het zelve, werdt „ de Ryswykſche 1700.
„ Vrede beveſtigd. De Koning van Frankryk Inhoud
„ en van het zelve.

(*m*) Tindal *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 62—65.

1700. „ en de Daufyn ſtonden, voor zig zelven en
„ voor hunne nakomelingen, af van allen regt
„ op de Spaanſche nalaatenſchap, mids de Dau-
„ fyn, na 't afſterven des Konings van Spanje
„ zonder kinderen, in 't bezit geſteld werdt
„ van de Koningkryken van Napels en Sicilie,
„ van de Spaanſche Plaatſen op de Toskaan-
„ ſche kuſt en in de naaſte Eilanden, als S.
„ Stephano, Porto Hercole, Orbitello, Te-
„ lamone, Porto Longone en Piombino; van
„ de Stad en het Markgraafſchap Final; van
„ het Landſchap Guipuskoa, en met naame
„ van de Steden Fontarabie en S. Sebaſtiaan
„ en van de Haven van Paſſage, onder beding,
„ dat de Plaatſen, tot dit Landſchap behoo-
„ rende, en gelegen aan de andere zyde van
„ het Pyreneeſche of van eenig ander gebergte
„ te van Navarre, Alava of Biskaje, hieron-
„ der niet begreepen werden: zullende de toe-
„ gangen over de gemelde gebergten tuſſchen
„ Frankryk en Spanje verdeeld worden. De
„ Staaten des Hertogs van Lotharingen zou-
„ den ook aan den Daufyn worden afgeſtaan,
„ in de plaats van het Hertogdom Milaan, welk
„ aan den Hertoge van Lotharingen komen
„ zou, met uitzondering alleenlyk van het
„ Graafſchap Bitſche, welk den Prinſe van
„ Vaudemont te rug gegeven zou worden. De
„ Kroon van Spanje en alle de andere Ryken,
„ Staaten en Landen, tot dezelve behooren-
„ de, zouden daarentegen komen aan den
„ Aartshertoge Karel, tweeden Zoon van Kei-
„ zer Leopold, tegen eenen volkomen afſtand
„ van allen verder regt op de Spaanſche nalaa-
„ tenſchap. Het tegenwoordig Verdrag zou,

„ zo

„ zo dra het bekragtigd was, den Keizer wor- 1700.
„ den medegedeeld, en zo hy, langer dan drie
„ maanden daarna, of tot op de dood des Ko-
„ nings van Spanje, indien deeze binnen de
„ drie maanden overlyden mogt, toefde met
„ zig in het zelve te begeeven, zouden de twee
„ Koningen en de Staaten overeenkomen, om
„ het aandeel van den Aartshertoge Karel een
„ nen anderen Prinſe toe te leggen. Zo de
„ Aartshertog, zonder in dit Verdrag getre-
„ den te zyn, zig in 't bezit van zyn aandeel,
„ of van dat des Daufyns ſtellen wilde, zou-
„ den de twee Koningen en de Staaten hem
„ zulks, uit al hun vermogen, beletten. De
„ Aartshertog zou zig, by 't leeven des Ko-
„ nings van Spanje, niet naar Spanje, of naar
„ Milaan mogen begeeven, dan met gemeene
„ bewilliging. Zo de Aartshertog zonder kin-
„ deren overlyden mogt, zou zyn aandeel ko-
„ men op een ander van 's Keizers kinderen
„ ter zyner keure; doch nimmer op eenen
„ Roomſch-Koning of Keizer, noch op eenen
„ Koning of Daufyn van Frankryk. Men zou
„ de Spaanſche Staaten, op 't overlyden des
„ Konings van Spanje, laaten in den ſtaat,
„ waarin zy dan zyn zouden, en elk zou bezit
„ mogen neemen van het aandeel, hem toe-
„ geweezen, zonder daarin, door iemant, ge-
„ hinderd te mogen worden." Doch dit en
eenige andere punten van dit Verdrag kwamen
overeen met het gene, by het eerſte Verdrag
van Verdeelinge, vaſtgeſteld was. In een af- Afzon-
zonderlyk punt, verbondt men zig nog „ om derlyke
„ den Koning van Spanje, zo hy 't Verdrag al en ge-
„ niet wilde aanneemen, het ſlegten van eeni heime
punten.

„ ge

1700. „ ge ſterke Plaatſen, die tot het aandeel des
„ Daufyns behooren zouden, te beletten: ook,
„ dat hy 'er andere Bevelhebbers over ſtelde,
„ dan gebooren' Spanjaards." Voorts, was 'er een geheim punt by 't Verdrag gevoegd, waarin beraamd werdt „ dat Milaan, zo de Hertog
„ van Lotharingen weigeren mogt, zyne Staaten tegen het zelve af te ſtaan, den Keurvorſt van Beieren in handen geſteld zou worden, mids het aandeel des Daufyns daartegen vermeerderd werdt met de Stad en het
„ Hertogdom Luxemburg en het Graafſchap
„ Chiny, of anders zou men Milaan geeven
„ aan den Hertoge van Savoje, die daartegen
„ de Stad en het Graafſchap Nice, de Valei
„ van Barcelonette, en het Hertogdom Savoje
„ aan den Daufyn afſtaan zou. Men ſtondt, wyders, den Keizer den tyd van twee maanden
„ na de dood des Konings van Spanje toe, om
„ zig op de aanneeming van dit Verdrag te verklaaren. Zo de Aartshertog zig naar Spanje
„ of naar Milaan begeeven mogt, voor de dood
„ van Koning Karel, kwam men overeen, om
„ deezen Koning, des noods, zelfs door daadelykheden, te verpligten, dat hy hem van
„ daar deedt te rug keeren (*n*)." 't Verdrag en de afgezonderde en geheime punten, van welken wy ſpreeken, waren, van wege den Koning van Frankryk, ondertekend, door de Graaven van Tallard en Briord; van wege den Koning van Groot-Britanje, door de Graaven van Portland en Jerſey; en van wege de Staaten,

(*n*) Secr. Reſol. Holl. 13 *May* 1700. VI. *Deel*, *bl.* 10. *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 477. LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 97.

ten, door de Heeren *Jan van Eſſen*, Burgemeeſter van Zutfen, *Fredrik*, *Baron van Rheede*, Heere van Lier, den Raadpenſionaris Heinſius, Willem van Naſſau, Heere van Odyk, Everard van Weede, Heere van Dykveld, Willem van Haren, Grietman van de Bilt, *Arnoud Lemker*, Burgemeeſter van Deventer, en *Jan van Heek*, Raadsheer van Groningen, allen afgevaardigd in de Vergadering der algemeene Staaten. Ondertuſſchen waren de Staaten, niet dan met moeite, overgehaald tot dit Verdrag. Zeeland hadt, eerſt in Louwmaand, bewilligd; en Holland een weinig laater (*o*). Men voorzag, naar 't ſchynt, in deeze Geweſten, dat het Verdrag, door 't Franſche Hof, wederom misbruikt zou worden, om agterdogt te verwekken aan de Hoven van Weenen en Madrid, gelyk de ondervinding haaſt leerde. Doch het gezag des Konings van Groot-Britanje was zo groot in den Vereenigden Staat (*p*), dat men niet naliet, eene overeenkomſt aan te gaan, op welke hy zeer gezet was. 1700.

VIII. Handeling om andere Mogendheden te doen treeden in dit Verdrag.

't Verdrag van Verdeelinge was zo dra niet geſlooten en bekragtigd, of men maakte zyn werk om het te doen omhelzen door de Mogendheden, die 'er eenig belang by hebben konden, en byzonderlyk door den Keizer. De Staaten deeden *Fredrik den IV.*, Koning van Deenemarke, zynde Chriſtiaan den V., deszelfs Vader, op den vierden van Oogſtmaand des voorleeden jaars overleeden, nodigen, tot

(*o*) MANCHESTERS Letter *in* TINDALS Contin. *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 92, 95, 96.

(*p*) MANCHESTERS Letter *in* TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 904.

1700. tot de aanneeminge van dit Verdrag (*q*). De Koningen van Frankryk en Groot-Britanje ondersteunden hunne poogingen. De eerste zogt zelfs, naar 't scheen, het Hof van Madrid te doen bewilligen, in de gemaakte Verdeeling. Doch onder de hand arbeidden beide de Keizer en de Koning van Frankryk in Spanje, om elkanders oogmerken te dwarsboomen, en om Koning Karel te beweegen tot eene schikking op de opvolging, die elk hunner hieldt beter overeen te komen, met zyne byzondere inzigten en belangen. Het Fransche Hof geliet zig, midlerwyl, als of het veel wilde toegeeven, om den Keizer te doen bewilligen in 't Verdrag. De Torcy, 's Konings voornaamste Staatsdienaar, liet zig verluiden „ dat Frankryk „ zou konnen aanzien, dat de Aartshertog Ka„ rel, by 's Konings leeven, overginge naar „ Spanje, mids de Keizer zig aan de voor„ waarden hieldt, waarop men, in deezen togt „ zou konnen bewilligen." Zelfs zeide hy, „ dat men, in Frankryk, niet zou luisteren „ naar de voorslagen van Spanje, zo men, „ daar, binnen den gestelden tyd van drie „ maanden, besluiten mogt, om een' Fransch' „ Prins te kiezen tot 's Konings opvolger; en „ dat men, in 't Verdrag zelf, met gemeene be„ williging, eenige veranderingen zou konnen „ maaken, om den Keizer genoegen te gee„ ven (*r*)." Doch het Weener Hof draalde zeer met besluiten, zig, naar 't schynt, meerder voordeel beloovende van zynen handel in Span-

(*q*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 109.
(*r*) MANCHESTERS Letter *in* TINDALS Contin. *Vol.* IV. [or XIX.] *p.* 100.

Spanje. De Koningen van Zweeden en Deenemarke waren ook niet gereed, om het Verdrag van Verdeelinge te omhelzen, waarvan wy de reden wel haaſt zien zullen. De voornaamſte Duitſche Vorſten zagen den Keizer naar de oogen, en draalden, om dat hy draalde. De Italiaanſche Mogendheden en Zwitſerland vreesden voor de nabuurſchap van Frankryk, welk, by 't Verdrag, in 't bezit van Napels, Sicilie, en van de havens aan de Middellandſche zee geſteld werdt. De Hertog van Savoje zelf ſchortte zyn beſluit op, om eerſt te zien, welk een' keer de zaaken neemen zouden, hebbende hy een uitzigt op de Spaanſche nalaatenſchap, in geval de Keizer weigerig blyven mogt, om zig te voegen naar de genomen' maatregels. De Koning van Portugal was de eenigſte, die 't Verdrag ſcheen te zullen omhelzen, onder zekere voorwaarden (s). 1700.

Misnoegen aan 't Weener Hof, over 't Verdrag.

Midlerwyl, toonden de Keizerſchen, aan verſcheiden' Hoven, zig zeer misnoegd over het maaken van een Verdrag van Verdeelinge der Spaanſche heerſchappye, by 't leeven van den Koning; die zelfs, gelyk men thans verſpreidde, eene volmaakte gezondheid genoot. Ook liep 'er, ten deezen tyde, een gerugt dat de Koningin zwanger was: van welk gerugt men zig bediende, om de onredelykheid van het Verdrag, alomme, ten breedſten uit te meeten. De Keizerſchen lieten zig hierover ſcherper uit, naar gelang, dat zy beter dagten te ſtaan aan 't Hof van Madrid. Men beſchuldigde den Koning van Groot-Britanje en de Staa-

(s) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 78—81.

1700. Staaten, van ter zyde en openlyk, dat zy zig hadden geſteken in eene zaak, die hun niet aanging, en den Huize van Ooſtenryk, wettigen erfgenaam der Spaanſche heerſchappye, merkelyk nadeel deeden. Men ontzag zig zelfs niet, aan te merken, dat Koning Willem, door 't aangaan van zulk een Verdrag, de Engelſchen in 't gemeen tot misnoegen verwekt, en zyne Regeering over hen in veragting gebragt hadt. „ De Keizer zou, zeide men, nimmer „ een Verdrag omhelzen, welk hem afhang„ kelyk maaken moeſt van Groot-Britanje en „ van de Staaten. Veeleer zou hy zig laaten „ beweegen, om zig, over de Spaanſche na„ laatenſchap, te verdraagen met Frankryk „ alleen:" doch deeze laatſte opening werdt verdagt gehouden aan 't Franſche Hof, daar men voorgaf, geene verandering te willen maaken in 't Verdrag van Verdeelinge, buiten kennis van Groot-Britanje en van de Staaten.

De Keizerſchen bewerken een' niterſten wil in Spanje, ten behoeve van den Aartshertoge Karel.

De onverzettelykheid van 't Weener Hof, in 't afſlaan van 't Verdrag van Verdeelinge, kwam elk, ondertuſſchen, ten hoogſte vreemd voor. Men wiſt, dat de Keizer, op verre na, geene zeventigduizend man in daadelyken dienſt hadt. Zyne ſchatkiſt was tuſſchen de twintig en dertig millioenen guldens ten agteren, en de Kamer zyner Geldmiddelen zag, ter naauwer nood, kans, om de noodzaakelyke onkoſten van het Hof en het Leger te vervullen. 't Gemeen geloofde, dat hy alleenlyk hoopte op eenige gelukkige verandering des tyds, of op 't gene het bygeloof of de vleiery *de wonderen ten behoeve van het Huis van Ooſtenryk* plagt te noemen. Doch de waare re-

reden van het gedrag van 't Weener Hof was, dat de Koning en de Koningin van Spanje zo geheellyk overgehaald ſcheenen in de belangen van het Huis van Ooſtenryk, dat zyne Katholyke Majeſteit, in Zomermaand, eenen uiterſten wil maakte ten behoeve van den Aartshertoge Karel (*t*), dien men met een Leger naar Spanje dagt te zenden, zelfs by 't leeven van den Koning (*u*). 1700.

IX. Keizer Leopold weigert te treeden in het Verdrag van Verdeelinge.

Na 't maaken van deezen Uiterſten Wil, antwoordde Keizer Leopold eerſt op den voorſlag om in 't Verdrag van Verdeelinge te treeden; waarover zyne Staatsdienaars alleen zig, tot hiertoe, geuit hadden. De Graaf van Harrach verklaarde den Gezanten der Bondgenooten aan 't Keizerlyke Hof, by monde, uit 's Keizers naam, op den zeventienden van Oogſtmaand „ dat zyne Keizerlyke Majeſteit onbe„ taamlyk hieldt, by 't leeven des Konings van „ Spanje, wiens eigen Oom hy was, in eenig „ Verdrag te treeden over de Spaanſche nalaa„ tenſchap. Dat, zo de Koning, die thans zeer „ gezond was, en ligtelyk nog nakomelingen „ zou konnen verwekken, egter, onverhoopt, „ zonder kinderen overleedt, het Huis van „ Ooſtenryk, of, by ontſtentenis van het zel„ ve, de Hertog van Savoje alleen geregtigd „ was tot de opvolging, uit kragte van het „ Teſtament van Filips den IV., Koning van „ Spanje." Tegen den Franſchen Gezant, Markgraave van Villars, in 't byzonder, zeide hy „ dat de Keizer niet hoopte, dat dit ant„ woord

(*t*) Manchesters Lett. *in* Tindals Contin. *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 151.

(*u*) Tindal *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 92-95.

1700. „ woord het goed verſtand, tuſſchen hem en
„ den Koning van Frankryk, in 't minſte, kren-
„ ken zou. Ook verwagtte hy niet, dat Frank-
„ ryk eenen anderen erfgenaam zou noemen,
„ veel min zig, voor 't overlyden des Konings
„ van Spanje, in 't bezit tragten te ſtellen van
„ een gedeelte der Spaanſche heerlykheden:
„ waartegen zyne Keizerlyke Majeſteit zig zou
„ moeten verzetten." Aan den Heere Jakob Hop, Gezant der algemeene Staaten, verklaarde hy „ dat de Keizer den Koning van Groot-
„ Britanje en de Staaten verzogt, geenen an-
„ deren erfgenaam te willen begunſtigen; en
„ dat hy op de duurzaamheid hunner vriend-
„ ſchap vaſten ſtaat maakte (v).

't Gerugt dat de Keizer voorhadt, den Aartshertog, zynen Zoon, met een Leger, naar Spanje te zenden, verſpreidde zig vaſt alomme. Het Franſche Hof ſchepte 'er grooten argwaan uit, en deedt den Koning van Spanje, openlyk, vermaanen, om het niet te gedoogen; hem te gelyk verzekerende, dat Frankryk belooven wilde, zig van alle daadelykheden te zullen wagten, zo de Keizer gelyke verbindtenis wilde aangaan (w). Schoonenberg, der Staaten Gezant in Spanje, die nu wederom toegelaaten werdt ten Hove, zynde de voorige geſchillen bygelegd, deedt den Katholyken Koning het zelfde verzoek, in gevolge van een beſluit der algemeene Staaten, waarvan men den Spaanſchen Ambaſſadeur de Quiros, die, zig eenen tyd lang te Bruſſel onthouden hebben-

(v) *Voies* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 113.
(w) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 110.

bende, nu in den Haage te rug gekeerd was, in Herfſtmaand, kennis gaf (x). En deeze Vertoogen, of andere redenen bragten te wege, dat het ontwerp om den Aartshertog naar Spanje te zenden, andermaal, ter zyde gelegd werdt (y). 1700.

Maar 't Hof van Madrid was, deezen gantſchen Zomer, in eene geweldige beweeging geweeſt. 's Konings ziekte, die, wat men 'er ook buitens Lands van verſpreiden mogt, by vlaagen, zeer gevaarlyk werdt; de verwarde ſtaat der Geldmiddelen, de zwakheid der Regeeringe, de partyſchap der Grooten, het misnoegen en morren van 't gemeen gaven gelegenheid tot bedekte handelingen der verſcheiden' Gezanten, die hier verſchillende belangen van magtige meeſteren te bevorderen hadden. Het Verdrag van Verdeelinge hadt een algemeen ongenoegen verwekt. De Spaanſche grootheid kon, niet zonder verontwaardiging, zien, dat nitheemſchen ondernamen, 's Konings heerſchappyen te verdeelen, en daardoor nog zwakker te maaken, dan zy waren. De Grooten des Ryks voorzagen, dat zy, zo dit Verdrag ſtand greepe, verſteken ſtonden te worden van de voordeelige Bevelhebberſchappen, welken zy, onder de tegenwoordige Regeeringe, bekleedden. De Koning en de Koningin hielden zig hooglyk gehoond, door dit Verdrag: en lieten zig, hierom, door de Keizerſchen, ligter overhaalen, om eene ſchikking op de opvolging te maaken, ten behoeve van den Aartshertoge Karel. Toeſtand van 't Hof van Madrid.

(x) Reſol. Gener. *Lata* 26 *Sept.* 1700. *dans* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 112.

(y) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 95.

1700. rel. Maar de Franſchen, geene kans ziende om den Koning en de Koningin te winnen, werkten heimelyk onder de Grooten, die reeds te onvrede waren op de tegenwoordige Regeeringe, en zig ligtelyk lieten beduiden „ dat „ de Spaanſche heerſchappy, na 's Konings o- „ verlyden, of verdeeld, en gevolgelyk verzwakt worden moeſt, of in zyn geheel blyven; en dat, in 't laatſte geval, Frankryk „ alleen in ſtaat was, om de nalaatenſchap te „ beſchermen, en om het Ryk te redden uit „ de zwaarigheden, waarmede het tegenwoordig gedrukt werdt; dat men, derhalve, reden hadt om te wenſchen, dat zyne Majeſteit eenen Franſchen Prins verkoore tot 's „ Konings opvolger, mids men maar zorg „ droege, dat de Spaanſche Kroon nimmer „ aan eenen Koning van Frankryk kwame." Men wil, dat de Markgraaf van Harcourt, reeds in 't jaar 1698, middel gevonden hadt om den Kardinaal Portocarrero, de Markgraaven van Monterei en Los Balbaſos en andere Grooten, door deeze en andere redenen, over te haalen in de Franſche belangen (z). Men dreef deezen handel zeer in 't heimelyk: en eerlang openbaarden zig verſcheiden' partyen aan 't Spaanſche Hof, die de zaaken in groote verwarring bragten. Sommigen dreeven, dat de Koning de Koningin behoorde te verſtooten, en zig te begeeven in een ander Huwelyk, welk men hoopen mogt, vrugtbaarder te zullen zyn: terwyl anderen, gelyk wy reeds gemeld hebben, uitſtrooiden, dat de Koningin zwan-

De Franſchen winnen eenige Spaanſche Grooten.

(z) TINDAL. *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 96—101.

zwanger was. Anderen wederom zogten den Keurvorſt van Beieren te doen ontzetten van de Landvoogdye der Spaanſche Nederlanden, die zy den Keurvorſt van de Palts wilden opgedraagen hebben. Men deedt zyn beſt om den eerſten in den haat te brengen by 't volk, en verſpreidde, onder de hand, een verzierd Verdrag (*a*) tuſſchen de Staaten der Vereenigde Geweſten en den Keurvorſt van Beieren, welk, reeds in 't jaar 1698, zou geſlooten geweeſt zyn, en waarby den Keurvorſt de Spaanſche Nederlanden, na 't overlyden des Konings, werden toegeweezen. Het zogenaamd Verdrag behelsde ook eenige punten, die tegen 's volks vryheden ſtreeden. Doch men bereikte 'er zyn oogmerk niet mede. 't Gezag der Koninginne van Spanje was groot genoeg, om den Keurvorſt van Beieren in 't bewind over de Nederlanden te doen beveſtigen (*b*). 1700. Verzierd Verdrag tuſſchen de Staaten en den Keurvorſt van Beieren.

X. Oorlog in 't Noorden.

Terwyl de toeſtand des Konings en des Hofs van Spanje Europa dreigde met eenen algemeenen oorlog, was de kryg, onverwagt, ontſteken in 't Noorden: daar hy egter, voor een gedeelte, door de vlyt van verſcheiden' Mogendheden, ſpoedig en gelukkiglyk, eindigde. De Czaar van Muskovie, op zyne terugreize uit Duitſchland, een mondgeſprek gehouden hebbende met den Koning van Poolen, hadt de eerſte grondſlagen gelegd van een Verbond, om den Koning van Zweeden aan te taſten: waarin, daarna, ook andere Mogendheden traden. De Koning van Deenemarke, in

(*a*) *Zie* het *by* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 115.
(*b*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 114, 115.

1700. in verſchil geraakt met den Hertoge van Holſtein, met wien hy, te gelyk, over Sleeswyk en Holſtein, geboodt, tradt het eerſt in dit Verbond, en beloofde eenen inval te doen in Holſtein, welks Hertog de zyde van Zweeden hieldt. De Koning van Poolen verbondt zig om Lyfland aan te taſten; de Keurvorſt van Brandenburg zou in Pomeren rukken. Verſcheiden' andere Duitſche Vorſten voedden de verdeeldheid, meenende, op deeze wyze, te beletten, dat de Hertog van Hanover voor negenden Keurvorſt erkend werdt. En deeze tweeſpalt was oorzaak, dat de Noordſche Kroonen niet hadden konnen bewoogen worden, om het Verdrag van Verdeelinge aan te neemen. De Koning van Zweeden, ziende dat men 't voornaamlyk op hem gemunt hadt, zogt den Koning van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten aan, tot een nader Verbond, welk, eindelyk, op den drie-entwintigſten van Louwmaand deezes jaars, in den Haage, geſlooten werdt, voor den tyd van agttien jaaren. „ De „ voorige Verbonden werden, by het zelve, „ bekragtigd. Men beloofde elkanderen, de „ Weſtfaalſche, Nieuwmeegſche en Ryswyk„ ſche Vreden te zullen handhaaven, waartoe „ elk, des noods, zesduizend man leveren „ zou, of zo veel meer manſchap, als men „ onderling zou overeenkomen." By eenige geheime punten, verbondt zig de Koning van Zweeden „ de twee andere Mogendhe„ den met tienduizend man te onderſteu„ nen, zo zy, om het handhaaven der Rys„ wykſche Vrede tuſſchen Frankryk en Span„ je, in oorlog geraaken mogten. Doch men'

Verbond tuſſchen Groot-Britanje, Zweeden en de Staaten.

„ zou

„ zou niet verpligt zyn, hulptroepen naar I- 1700.
„ talie, of naar Spanje te zenden. De Keizer
„ en de Koning van Spanje zouden byzonder-
„ lyk genodigd worden, om in dit Verbond
„ te treeden (*c*)." Het werdt, niet voor 't einde van Lentemaand, bekragtigd (*d*). Midlerwyl, werden de vyandlykheden in 't Noorden begonnen. De Poolen en Saxers rukten voor Riga: de Deenen voor Tonningen, in Holſtein. De Staaten der Vereenigde Geweſten zonden eenige ſchepen naar de Ooſtzee, onder den Luitenant-Admiraal van Almonde; minder nogtans, om den Koning van Zweeden by te ſpringen, dan om de ruſt tuſſchen Zweeden en Deenemarke te herſtellen (*e*). Ook vaardigden zy, als waarborgen van 't Verdrag van Altona, tuſſchen den Koning van Deenemarke en den Hertoge van Holſtein, den Generaal *Dopff*, met drieduizend man, naar Tonningen af, tot onderſteuninge des Hertogs. De Stad hadt Zweedſche bezetting in, onder den Generaal *Banier*, die zig, met hulp der Staatſchen en Lunenburgſchen, zo wakkerlyk verdedigde, dat het beleg, eerlang, opgebroken werdt. De Zweeden en derzelver Bondgenooten, de Engelſchen en Staatſchen, bombardeerden, ten zelfden tyde, Koppenhagen. Ook deedt Karel de XII. eenen gelukkigen inval in 't Zweedſch Eiland Zeeland (*f*): waarop een Verdrag van Vrede tuſſchen Zweeden, Deenemarke en Holſtein

De Staaten bevorderen een Verdrag van Vrede tuſſchen Zweeden, Deenemarke en Holſtein.

(*c*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 475.
(*d*) Sec. Reſol. Holl. 11 *May* 1700. VI. *Deel*, *bl.* 100. LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 32, 36, 41.
(*e*) *Voiez* Lettr. de Louis XIV. *au* Comte de Briord. *N.* XI. XXI *p.* 53, 106.
(*f*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 49, 50, 51.

1700. ſtein volgde: welk te Travendal, op den agttienden van Oogſtmaand, door bemiddeling van verſcheiden' Mogendheden, en onder anderen van Groot-Britanje en van de Staaten der Vereenigde Geweſten, geſlooten werdt. De Hertog van Holſtein bedong eenige voordeelen, by deeze Vrede (*g*). Doch de Czaar van Muskovie en de Koning van Poolen bleeven nog in oorlog met Zweeden. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten deeden vergeefſche moeite, om den gereezen twiſt by te leggen. De Staaten zagen niet gaarne, dat de Czaar zig meeſter maakte van eenige havens in de Ooſtzee: vooral, na dat hy zig, in zyn Ryk, hadt begonnen toe te leggen, op het aanbouwen van ſchepen en het begunſtigen des Koophandels. Ook hieldt hy zig, eenen geruimen tyd, als of de twiſt tuſſchen Poolen en Zweeden hem niet aanging. Doch eindelyk deedt hy 't momtuig af, en zogt zelfs de Staaten te beweegen, dat zy de Zweeden niet onderſteunden. Hy ſloeg, in Herfſtmaand, het beleg voor Nerva, welk, in Slagtmaand, door Karel den XII., gelukkiglyk, ontzet werdt. Riga, dat, tot hiertoe, door de Poolen, belegerd geweeſt was, werdt, ten zelfden tyde, verlaaten (*h*). De veldtogt in 't Noorden liep dus voorſpoedig af voor den Koning van Zweeden, die, in eenen ouderdom van agttien jaaren, drie Koningen tegenſtand gebooden, enze tot vrede genoodzaakt, of overwonnen hadt.

Doch

(*g*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 480.
(*h*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 123—158, 160—163, 164—183, 255—258. TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 72—77, 183.

1700. XI.

De Keurvorſt van Brandenburg ſtaat naar de Koningklyke waardigheid.

Doch de Keurvorſt van Brandenburg, ſchoon ook, met Muskovie en Poolen, verbonden tegen Zweeden, hadt, tot hiertoe, de wapenen nog niet opgevat. Hy hadt, ſedert eenigen tyd, zyne gedagten laaten gaan op het verkrygen der Koningklyke waardigheid, die hem, door den Keizer, moeſt opgedraagen worden. Men meent, dat de verheffing des Prinſen van Oranje op den Groot Britanniſchen, en die des Keurvorſts van Saxen op den Poolſchen Troon, hem, die zeer op uiterlyke praal en grootſche titels geſteld was, tot naaryver verwekt, en hem de eerſte begeerte ingeboezemd hadt, om naar den eernaam te ſtaan van *Koning van Pruiſſen* (*i*). Hy zogt, van toen af, de gunſt des Keizers, wiens zyde hy, in den jongſten oorlog, gehouden hadt. En naardemaal hy, ten zelfden tyde, hadt moeten weigeren, te treeden in de maatregels des Konings van Frankryk, die, hierom, niet zeer gereed zou zyn om hem voor Koning te erkennen, hieldt hy zig, te meer, op de zyde des Konings van Groot-Britanje en der Vereenigde Staaten (*k*), met welken hy, in Oogſtmaand deezes jaars, de oude Verbonden vernieuwde, en van welken hy, hierom, eerder hoopte erkend te zullen worden in zyne nieuwe waardigheid. Om dezelfde reden, vatte hy de wapenen niet op tegen den Koning van Zweeden, welken hy wiſt, dat door Groot Britanje en de Staaten ondersteund werdt (*l*). Doch daar verlie-

(*i*) Memoir. de Brandeb. *p.* 200.
(*k*) *Voiez* Lettr. de Louis XIV. *au* Comte de Briord. *N.* IX. XI. *p.* 47, 56.
(*l*) Lamberti *Tom.* I. *p.* 162.

1700. liepen nog eenige maanden, eer hy voor Koning werdt uitgeroepen.

XII. Verandering in Engeland.

Koning Willem, in Zomermaand, volgens gewoonte, naar Holland overgefteken zynde, hadt den meeften tyd op 't Loo doorgebragt, midlerwyl, het oog houdende op de handelingen, waartoe het Verdrag van Verdeelinge aanleiding gaf, en die, voornaamlyk, door zyn beleid, geregeld werden. In Wynmaand, keerde hy te rug naar Engeland: alwaar, in Oogftmaand, overleeden was de Hertog van Glocheſter, eenige Zoon der Prinſeſſe Anna, na welke, de Hertogin Weduwe van Hanover nu de naafte Proteſtantſche erfgenaam der Kroone van Groot-Britanje geworden was; zynde 'er geene hoop meer, dat de Koning, of de Prinſes Anna kinderen zouden nalaaten (*m*). De Koning, op 't Loo, de tyding gekreegen hebbende van het overlyden des Hertogs van Glocheſter, verſtondt, kort hierna, dat de Prinſes Anna heimelyk berigt van dit gewigtig ſterfgeval gegeven hadt aan 't Hof van Koning Jakob, te S. Germain. Men ſchepte hieruit vermoeden, dat de Prinſes Anna voorhadt, de Hertogin-Weduwe van Hanover te verſteeken van de opvolginge. De Koning arbeidde, hierom, zo dra hy in 't Ryk te rug gekeerd was, aan de vaſtſtelling deezer voornaame zaake (*n*), die, in 't volgende jaar, gelukte (*o*). In Wintermaand, liep 'er, te Parys, een gerugt, dat men voorhadt, den Prins van Walles, die nu twaalf jaaren bereikte, met zyne toeſtemming, te

(*m*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 69, 71, 118.
(*n*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 121.
(*o*) *See* TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 199—212, 292.

te voeren naar Engeland, daar hy in den Proteſtantſchen Godsdienſt zou onderweezen worden. Doch dit gerugt bleek, eerlang, ongegrond geweeſt te zyn (*p*). 1706.

Het Oktroi der Nederlandſche Weſtindiſche Maatſchappye, met het jaar 1700, ten einde loopende, werdt, in Slagtmaand, voor nog dertig jaaren, en dus tot het jaar 1730 ingeſlooten, verlengd. Ten zelfden tyde, werdt de Kamer van Amſterdam vermeerderd met twee Bewindhebbers, te weeten een' halven bewindhebber uit Gelderland, een' geheelen uit Friesland, en een' halven uit Overyſſel (*q*). 't Oktroi der Weſtindiſche Maatſchappye wordt verlengd.

XIII. De Franſchen bewerken eenen nieuwen uiterſten Wil van den Koning van Spanje.

Doch de toeſtand des Konings van Spanje, wiens gezondheid ſterk afnam tegen den Herfſt, trok de oogen van gantſch Europa tot zig. Het Franſche Hof, verſtaande, dat de Keizer het Verdrag van Verdeelinge niet wilde aanvaarden, en eenen Uiterſten Wil, ten behoeve van den Aartshertoge Karel, hadt weeten te verwerven van den Koning van Spanje, ſcheen zig geregtigd te oordeelen, om af te wyken van dit Verdrag, welk egter niet met den Keizer gemaakt was; en om verandering te doen maaken in den Uiterſten Wil van Koning Karel. De Staatſche Ambaſſadeur aan 't Spaanſche Hof ſchreef, van daar, op den drie-entwintigſten van Herfſtmaand „ dat dit Hof zig in „ vreemde verwarringen inwikkelde omtrent „ de opvolging; dat de Koning en de Koning geheellyk voor het huis van Ooſtenryk „ waren; dat, daarentegen, de Raad van Staa-

„ te,

(*p*) MANCHESTERS Letter in TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 164.

(*q*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1333.

1700. „ te, blindelings en ſtyfzinniglyk, arbeidde
„ voor den Hertoge van Anjou, zig zelven
„ vleiende, dat de Koning zig, eindelyk, ook
„ voor hem verklaaren zou. *Midlerwyl, loopt,*
„ vervolgde hy, *alles meer en meer in den war.*
„ *Overvloed van raadpleegingen en overleggingen;*
„ *maar geene goede beſluiten. De Koning houdt*
„ *het bed, ſedert giſteren, ter oorzaake van eenen*
„ *nieuwen overval van loop* (*r*)." Men kan zig, uit dit ſchryven, eenigszins verbeelden, hoe 't, aan het Spaanſche Hof, ten deezen tyde, geſteld ware. De Grooten, die de Franſche zyde hielden, bedienden zig van 's Konings zwakheid, om hem te beweegen tot het tekenen van eenen nieuwen uiterſten wil, ten behoeve van den Hertoge van Anjou, terwyl het Franſche Hof zig verluiden liet, dat het zig ſtipt zou houden aan het Verdrag van Verdeelinge. Zelfs tekenden de Koning en de Daufyn een Geſchrift, welk Burnet in handen gehad heeft (*s*), waarby zy zig verbonden, geen' uiterſten wil te zullen aanneemen, die met het Verdrag van Verdeelinge ſtreedt. Doch dit Geſchrift werdt, naderhand, luttel gerekend. De Graaf van Briord kreeg ook laſt, om de Staaten te verzekeren, dat de Koning, zyn Meeſter, zig ſtipt zou houden aan 't Verdrag, waarin hy, op 't aanhouden des Keizers en des Hertogs van Lotharingen, geene veranderingen begeerde te maaken, dan die de uitvoering van het zelve te meer bevorderen zouden (*t*). De Kardinaal Por-

(*r*) SCHOONENBERGS Letter *in* TINDALS Contin. *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 131.

(*s*) *See* TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 68.

(*t*) Lettr. de Louis XIV. *au* Comte de Briord. *N.* XXX. XXXI. *p.* 130, 136, 140.

Portocarrero haalde den Koning van Spanje, 1700.
midlerwyl, over, om met den Paus Innocent den XII., die zeer op de Franſche zyde was, te raadpleegen over 't ſtuk der opvolginge. De Paus verklaarde den afſtand der Infante Maria Thereſia kragteloos, als zynde geſchied door dwang, en ſtrydig met de wetten van Spanje; en hy riedt den Koning, zynen uiterſten wil te veranderen, ten behoeve der Kleinzoonen des Konings van Frankryk. Met deeze Pauſelyke uitſpraak geſterkt, viel het den Kardinaal niet moeilyk, den Koning, in eenen zwakken ſtaat van lighaam en gemoed, te beweegen tot het tekenen van eenen tweeden uiterſten wil (*u*), waarby *Filips*, *Hertog van Anjou*, tweeden Zoon des Daufyns, tot opvolger in alle 's Konings Staaten verklaard werdt (*v*). Karel de II. hadt deezen uiterſten wil getekend, op den tweeden van Wynmaand. Doch op den vyfden, tekende hy nog een *Codicil*, waarby hy der Koninginne in haare keur gaf, of zy zig, na zyn afſterven, wilde begeeven naar eenen zyner Staaten in Italie, of naar de Nederlanden; over een van welken, haar, door zynen opvolger, de Regeering zou afgeſtaan worden (*w*). Beide deeze ſtukken werden bedekt gehouden, tot na 's Konings overlyden. Van den uiterſten wil lekte egter zo veel uit, dat de Staatſche Gezant, Schoonenberg, op den eenentwintigſten, wiſt, dat de Koning den Hertog van Anjou verklaard hadt tot zynen op-

(*u*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 102—105.
(*v*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 485.
(*w*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 492. *Voiez* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 191, 212.

1700. opvolger (x). In 't begin van Slagtmaand, kreeg men aan 't Franſche Hof tyding, dat Koning Karel wederom ingeſtort was, en in doodsnood lag. De Torcy gaf 'er terſtond kennis van aan den Engelſchen Gezant, Graave van Manchester, te gelyk verklaarende, dat zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit in de vaſte verwagting was, dat de Koning van Groot-Britanje het Verdrag van Verdeelinge zou handhaaven, indien iemant zig tegen het zelve mogt willen kanten (y). Koning Lodewyk zelf ſchreef, op den vierden, aan den Graave van Briord „ dat de herſtelling des Konings van Spanje hoopeloos „ was: 't welk hy den Raadpenſionaris Heinſius moeſt aandienen, daarby voegende, dat „ men, te Madrid, verſpreidde, dat de Koning eenen uiterſten wil gemaakt hadt, ten „ behoeve van eenen der Kleinzoonen van „ Frankryk; doch dat zyne Majeſteit hiervan „ nog geen byzonder berigt ontvangen hadt." Voorts, moeſt hy den Raadpenſionaris zeggen „ dat zyne Majeſteit, vaſtelyk vertrouwende, dat zyne Bondgenooten zig aan het Verdrag houden zouden, ook gezind was, zyne verbindteniſſen naar te komen, ondanks „ alle de aanbiedingen, welken hem mogten „ gedaan worden (z)." Doch 't bleek haaſt anders. Weinige dagen hierna, ontving men het gewigtig nieuws van 't overlyden des Konings van Spanje, welk op den eerſten der maand

De Koning van Spanje ſterft.

(x) SCHONENBERGS Letter in TINDALS Contin. *Vol.* IV. [of XIX.] *p.* 137.
(y) TINDAL *Vol.* IV. [of XIX.] *p.* 133.
(z) Lettr. de Louis XIV. au C. de Briord. *N.* XXXI. *p.* 142.

maand was voorgevallen. Terſtond, werdt 'er geheime Raad belegd, in 't Vertrek van Mevrouwe de Maintenon, die 'er egter niet by was (*a*); en twee dagen laater, leverde de Spaanſche Ambaſſadeur in Frankryk den Koning eenen brief over van den tegenwoordigen Regeerings-Raad van Spanje, van welken de Kardinaal Portocarrero het hoofd was; nevens een afſchrift van den jongſten Uiterſten Wil van Karel den II., dien de Koning zig geheel liet voorleezen: vervolgens, verklaarende, dat hy 'er zig aan dagt te houden (*b*). Kort hierna, werdt de Hertog van Anjou als Koning van Spanje begroet (*c*). Men hadt, reeds te vooren, een' renbode afgevaardigd naar 't Hof van Madrid, op welks aankomſt, hy ook aldaar, onder den naam van *Filips den V.*, voor Koning uitgeroepen werdt. Op den vierden van Wintermaand, ging hy op reis naar Madrid, daar hy, in Sprokkelmaand des jaars 1701, openlyk, ingehaald werdt. De Hertog van Orleans, eenige Broeder des Konings van Frankryk, hadt, reeds te vooren, tegen den Spaanſchen Uiterſten Wil, *geproteſteerd*, om dat men, in den zelven, by vooroverlyden van den Hertoge van Anjou, den Hertog van Berry, en daarna, den Aartshertog Karel tot zyne Opvolgers verklaard hadt, en hem en zynen Zoon, den Hertog van Chartres, die zig nader dan de laatſte geregtigd rekenden tot de Spaanſche Kroon,

1700.

De Hertog van Anjou wordt, onder den naam van Filips den V., voor Koning uitgeroepen.

(*a*) *Voiez* Memoir. DE TORCY, *Tom.* I. *p.* 157.
(*b*) Memoir. DE TORCY, *Tom* I. *p.* 149—159.
(*c*) MANCHESTERS Letters & TINDALS Contin. *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 146, 148.

1700. Kroon, voorbygegaan was (*d*). Doch dit *Proteſt* verhinderde 't vertrek des jongen Konings niet. Lodewyk de XIV. deedt, kort na het zelve, eene verklaaring aantekenen in het Parlement van Parys, waarby zelfs den Hertoge van Anjou, ſchoon nu tot Koning van Spanje verklaard, het regt tot de Kroone van Frankryk voorbehouden werdt, in geval deszelfs ouder' Broeder, de Hertog van Bourgondie, overleedt, zonder nazaaten (*e*): door welke verklaaring, de ſchikkingen, welken men, voor en na deezen tyd, gemaakt heeft tot voorkoming van de vereeniging der twee Ryken onder éénen Vorſt, ligtelyk, zouden hebben konnen verydeld worden.

XIV. Raadpleegingen in den Haage, op de verandering in Spanje voorgevallen.

Alle deeze veranderingen hadden, midlerwyl, merkelyken invloed op de raadpleegingen der Staaten in den Haage. Men was, hier, tot eenigen tyd na de dood van Karel den II., in de verwagting geweeſt, dat Frankryk zig aan het Verdrag van Verdeelinge houden zou. De Graaf van Briord hadt elk verſterkt in deeze verwagting. Zelfs hadt hy de Staaten verzogt, om onderſtand in manſchap en ſchepen, om, met denzelven, den Daufyn te ſtellen in de bezitting van 't gene hem, by 't Verdrag, toebedeeld was: en zy hadden reeds laſt gezonden aan de Admiraliteiten, om twaalf ſchepen gereed te maaken (*f*). Doch men ſammelde met deeze uitruſting, toen 'er, in 't begin van Wynmaand,

(*d*) LAMBERTI *Memoir. Tom.* I. *p.* 234. TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 142—145.

(*e*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 494.

(*f*) Lettr. de Louis XIV. *au* C. de Briord. *N.* XXX. XXXI. *p.* 131, 141.

maand, tyding kwam uit Spanje, dat de Koning wederom aan 't beteren was. De Graaf van Briord ontving de eerſte tyding van 's Konings overlyden op den elfden van Slagtmaand. Hy gaf 'er, terſtond, kennis van aan den Spaanſchen Ambaſſadeur de Quiros, die zo niet overſtelpt was van droefheid, of hy liet, van ter zyde, merken, dat hy bedorven was, zo het Spaanſche Hof hem de agterſtallen zyner wedde niet voldeedt. Briord hernam, dat Frankryk hem, veelligt, voldoening bezorgen zou, zo 't zig, in Spanje, ſchikte, naar den zin van 't Franſche Hof: waarmede de Quiros wel half gewonnen was. Voorts, begaf Briord zig naar den Raadpenſionaris Heinſius, dien hy 't gewigtig ſterfgeval bekend maakte, en nog herhaalde betuigingen deedt, dat de Koning, zyn Meeſter, zig houden zou aan 't Verdrag van Verdeelinge. Doch 't leedt naauwlyks eene week, of hy veranderde van toon. De Keizerlyke Ambaſſadeur, *Graaf van Goës*, en hy verklaarden den Raadpenſionaris, kort na elkanderen, op den agttienden van Slagtmaand, de eerſte, dat zyne Keizerlyke Majeſteit nimmer in eenig Verdrag van Verdeelinge bewilligen zou; de andere, „ dat de Koning, zyn Meeſter, „ in aanmerking neemende, dat weinige Mo- „ gendheden getreden waren in het Verdrag „ van Verdeelinge; dat de Keizer inzonder- „ heid het beſtendiglyk van de hand wees, en „ dat de Koning van Groot-Britanje Sicilie niet „ gaarne zien zou in de handen der Franſchen; „ beſlooten hadt, te voldoen aan den wenſch „ der Spanjaarden, en hun den Hertog van „ Anjou tot Koning toe te ſtaan. Dat zyne Ma- 1700.

Verklaaring van den Graave van Briord aan den Raadpenſionaris Heinſius.

1700. „ jesteit hierby wel veel verloor; doch dat hy „ liever afstaan wilde van de voordeelen, die „ het Verdrag van Verdeelinge hem zouden „ toegebragt hebben, dan Europa, op nieuws, „ inwikkelen in eenen zwaaren oorlog: waar- „ om hy vertrouwde, dat zyn besluit zou goed- „ gekeurd worden door de Staaten (*g*)." Heinsius, verzet over deeze boodschap, deedt den Franschen Ambassadeur eenige kragtige, doch nuttelooze vertooningen. De Staaten raadpleegden wel op Briords verklaaring, die hunne verwagting en maatregels t'eenemaal verydelde; doch zy konden niets besluiten, voor zy 't gevoelen van Koning Willem, die nu in Engeland was, verstaan hadden. De voornaamste Leden kwamen, des avonds, wederom byeen, om te overleggen, of de Staat, van de verheffing des Hertogs van Anjou op den Troon van Spanje, ook eenig merkelyk nadeel te dugten hadt. Eenigen dagten, in 't eerst, „ dat men deeze verandering veiliglyk aan- „ zien kon; dat de Spaansche Mogendheid de „ gedaante, welke zy tot hiertoe gehad hadt, „ behouden zou en geregeerd worden door „ éénen Koning, zonder dat eenig gedeelte „ derzelve gehegt werdt aan de Kroone van „ Frankryk." Doch anderen merkten aan, „ dat deeze verandering gevaarlyke gevolgen „ hebben kon: dat de nieuwe Koning, veel- „ ligt, in de eerste plaats, vorderen zou, dat „ de Staaten hunne troepen te rug trokken uit „ de Spaansche Nederlanden; die, mogelyk, „ ter-

Bedenkingen der voornaamste Leden van den Staat.

Sommigen zien gevaar in de verheffing des Hertogs van Anjou.

(*g*) *Voiez* Lettr. de Louis XIV. *au* C. de Briord *N.* XXXIII. *p.* 149.

„ terſtond, met Franſchen, bezet zouden wor- 1700.
„ den; dat hiermede de vermaarde voormuur
„ van den Staat, die, ſedert den tyd van Hen-
„ rik den IV., in wezen geweeſt was, en waar-
„ in 's Lands veiligheid beſtondt, vernietigd
„ zou zyn. Dat men den Koophandel te Ant-
„ werpen ook zou willen herſtellen, 't zy langs
„ de vaart, onlangs ontworpen, of langs de
„ Schelde; die niet geſlooten gehouden werdt,
„ dan door Verdragen. Dat de Quiros, in een
„ mondgeſprek met Briord, waarin de twee
„ Ambaſſadeurs elkanderen hertelyk geluk ge-
„ wenſcht hadden met de verheffing des Her-
„ togs van Anjou, zelf gewaagd hadt van het
„ herſtellen der vaart op Antwerpen, langs
„ den gewoonlyken weg ter zee, zonder in-
„ breuk te doen op de Verdragen, die zulks
„ ſcheenen te verbieden. Dat zelfs te dugten
„ ware, dat men al het geld, welk uit de Spaan-
„ ſche Weſtindien kwam, naar Frankryk zou
„ zoeken te doen brengen, zonder dat 'er iet
„ van gevoerd werdt naar Engeland, of naar
„ deezen Staat. Dat Frankryks ongenegenheid
„ jegens den Staat, reeds in vroeger tyd, gebleе-
„ ken was, en dat de Koning zynen Kleinzoon
„ ligtelyk beweegen zou, om de eiſchen van
„ Spanje op de Vereenigde Geweſten te doen
„ herleeven. Dat de nieuwe Koning van Span-
„ je, afſtammende uit den Huize van Bourbon,
„ altoos eene lyn ſtondt te trekken met Frank-
„ ryk; gelyk de Duitſche en Spaanſche tak van
„ den Huize van Ooſtenryk, te vooren, eene
„ zyde plagten te houden. Dat de Verdragen
„ niet onverbreekelyk waren, dan voor zo ver
„ zy, door de magt, onderſteund werden. Dat

1700. „ men zelfs de Vaart op Ooſtindie, een der „ voornaamſte zenuwen van den Staat, zou „ konnen belemmeren; om niet te ſpreeken „ van den handel op de Levant, waarby de „ Staat ook groot belang hadt. Dat de La„ kenweevery zou konnen bekommerd wor„ den, door een Verbod van uitvoer der Spaan„ ſche Wolle, die men alleen naar Frankryk „ zou konnen doen brengen, tot aankweeking „ der Franſche Weeveryen." Zulke en diergelyke redenen deeden elk der Leden oordeelen, dat de verheffing des Hertogs van Anjou gevaarlyk was voor den Vereenigden Staat.

Raadpleeging over de middelen, om deeze verheffing te voorkomen.

Wyders werdt in beraad gelegd, wat middel 'er zyn mogt, om deeze verheffing te voorkomen: waartoe te minder kans ſcheen, om dat zy ſteunde op eenen uiterſten wil, en op den algemeenen wenſch der Spanjaarden, behalve dat zy begunſtigd werdt, door de magt van Frankryk, welk thans veel volks op de been hadt. En hierop werdt aangemerkt, „ dat „ de uiterſte wil kragteloos gemaakt was, door „ het Verdrag van Verdeelinge, welk men ge„ ſlooten hadt op de onderſtelling, dat de Ko„ ning van Spanje eenen der Zoonen van „ Frankryk, of den Aartshertog Karel, of ie„ mant anders, tot zynen Opvolger zou kon„ nen verklaaren: waarom men overeengeko„ men was, om het Verdrag te doen ſtand „ grypen, zo maar de Koning zonder kinde„ ren overleedt, welke ſchikkingen hy ook, „ by uiterſten wil, gemaakt mogt hebben. Dat „ de geneigdheid der Spanjaarden voor den „ Hertoge van Anjou niet zo algemeen was, „ of veelen uit de Grooten en uit het volk wa-

„ ren

„ ren den Huize van Ooſtenryk toegedaan, 1700.
„ zynde het te vermoeden, dat zekere aanhang,
„ onder de hand aangegroeid, zig van de on-
„ kunde, het bygeloof, of het teder geweeten
„ des Konings hadt weeten te bedienen, om
„ hem zulk een' uiterſten wil af te dringen.
„ Frankryks magt was ook zo ontzaglyk niet,
„ als men waande. De jongſte oorlog hadt het
„ Ryk ontbloot van volk, geld en Koophan-
„ del. Zo Anjou naar Spanje ging, en men,
„ daar, in oorlog raakte, zou Frankryk ge-
„ noodzaakt zyn, zyne meeſte manſchap te
„ zenden naar Spanje, welk ontbloot was van
„ Krygsvolk. Hierdoor zou Frankryks magt
„ zeer verdeeld worden, en, aan andere oor-
„ den, kleinen tegenſtand konnen doen. De
„ Keizer, thans van den Turkſchen kryg ont-
„ ſlaagen, gantſch Duitſchland, Engeland en
„ Italie hadden het zelfde belang als deeze
„ Staat, en zouden, derhalve, ligtelyk tree-
„ den in dezelfde maatregels, om het dreigend
„ gevaar af te wenden." Een der Leden ver- Een der Leden dringt op oorlog.
klaarde toen openlyk „ dat oorlog hiertoe het
„ beſte en gereedſte middel was. De verhef-
„ fing des Hertogs van Anjou op den troon van
„ Spanje zou, zeide hy, den ondergang van
„ den Staat, en veelligt van gantſch Europa
„ naar zig ſleepen; en zo men toch vergaan
„ moeſt, was 't nog eerlyker, op 't voorbeeld
„ der vooroudereu, te vergaan als dappere
„ luiden, en na dat men beproefd hadt, of
„ men, zig wakkerlyk weerende, den dreigen-
„ den ondergang niet zou konnen ontworſte-
„ len. Men moeſt zelfs niet draalen met het
„ opvatten der wapenen; den oorlog begin-

1700. „ nende, terwyl de wonde verſch, en de ge-
„ moeden aan 't giſten waren, en eer Frank-
„ ryk tyd hadt, om op zyn verhaal te komen."
Anderen willen zagter gaan. Doch anderen ſtelden zig hiertegen. „ De Staat
„ gevoelde, zeidenze, de ſmertelyke naweeën
„ nog der twee jongſte oorlogen. 's Lands
„ geldmiddelen waren byna uitgeput: de Staat
„ was belaſt met zwaare ſchulden." Men ant-
woordde hierop „ dat het volk, ziende Frank-
„ ryk het Verdrag van Verdeelinge verbree-
„ ken, uit billyke ſtoornis, veel zou willen
„ geeven, om het Franſche Hof tot reden te
„ brengen." Doch van de andere zyde werdt, wyders, aangemerkt „ dat de Engelſchen,
„ woelzieke en onbeſtendig van aart, tot gee-
„ nen nieuwen oorlog zouden te beweegen
„ zyn: dat zy zig den ſtaat van Spanje luttel
„ zouden aantrekken, en zig, door hunne
„ Vloot, en door eenige weinige manſchap,
„ tegen aanvallen van buiten, genoegzaam be-
„ ſchermd rekenen, terwyl zy zig zouden be-
„ zig houden met het afloſſen der ſchulden
„ van den voorgaanden oorlog, zonder zig in
„ eenen nieuwen te laaten inwikkelen." Maar hierop werdt geantwoord „ dat het onder de
„ Engelſchen ook niet ontbrak aan ſchrande-
„ re en dappere luiden, die, 't gevaar van
„ eenen inval, welke den ondergang van hun-
„ nen Godsdienſt en Vryheid zou konnen naar
„ zig ſleepen, bezeffende, alles in 't werk zou-
„ den willen ſtellen, om zulk een gevaar te
„ voorkomen. De Koophandel verwekte wel
„ eenigen argwaan tuſſchen de twee volken;
„ doch een beſchadigend en verdedigend Ver-
„ bond met Groot-Britanje zou deezen arg-
„ waan,

„ waan, grootendeels, doen verdwynen; voor- 1700.
„ al, als men ook andere Mogendheden in
„ dit Verbond ontving. De Keizer, de Keur-
„ vorſten van Brandenburg en Hanover en de
„ meeſte andere Duitſche Vorſten zouden 'er,
„ ongetwyfeld, terſtond in treeden. Midler-
„ wyl, moeſt men zyn beſt doen, om den oor-
„ log in 't Noorden te doen eindigen, en de
„ Noordſche Kroonen beweegen, om zig zel-
„ ven en gantſch Europa te behouden, door
„ het ſluiten eener ſpoedige Vrede."

's Daags na 't houden deezer raadpleegin- XV.
gen, ontvingen de Staaten ſchryvens uit En- Verklaa-
geland, waarop zy beſlooten, den Koning van ring der
Frankryk, door hunnen Ambaſſadeur, den Staaten
Heere van Heemskerk, te doen verklaaren, aan den
„ dat zy verwagt hadden, dat het Verdrag Koning
„ van Verdeeling heiliglyk zou onderhouden van
„ geweeſt zyn; doch nu, met de uiterſte ver- Frank-
„ baasdheid, vernamen, dat zyne Allerchris- ryk.
„ telykſte Majeſteit beſluiten genomen hadt,
„ vierkant ſtrydig met dit Verdrag: dat zy
„ hoopten, dat hy, zig nader bezinnende,
„ blyven zou by de overeenkomſt, te vooren
„ gemaakt, en ten minſte den Keizer de twee
„ maanden gunnen, die hem, by een geheim
„ punt van het Verdrag van Verdeelinge, wa-
„ ren toegeſtaan, om zig, na de dood des Ko-
„ nings van Spanje, nog op de aanneeming
„ van dit Verdrag te verklaaren." Diergelyke verklaaring geſchiedde ook, van wege den Koning van Groot-Britanje. Ook deedt menze, in den Haage, aan den Graave van Briord, die zig breed uitliet, over de voordeelen, welken de Staaten zelven zouden konnen trekken

uit

1700. uit de verheffing des Hertogs van Anjou; zonder dat men geraaden vondt, met hem, hierover, in verdere onderhandeling te treeden (*b*).

Handeling der Staaten aan eenige Duitſche Hoven.

Midlerwyl, gaven de Staaten laſt, dat alle Overſten, en vooral zulken, welker onderhoorige manſchap in de Spaanſche Nederlanden lag, zig terſtond naar hunne bezettingen zouden hebben te begeeven. De Heer van Obdam werdt naar eenige Duitſche Hoven gezonden, om onderhandelingen over nieuwe Verbonden te beginnen. De Keurvorſt van Brandenburg, in verwagting dat men hem, te ligter, voor Koning van Pruiſſen erkennen zou, beloofde, te zullen treeden in de maatregels van Groot-Britanje en van de Vereenigde Staaten, zonder agt te ſlaan op het aanzoek van Frankryk, vanwaar hy beleefde brieven ontvangen hadt. Ook was 'er, den eenendertigſten van Oogſtmaand, te Keulen aan de Spree, een Verbond getekend, tuſſchen de Staaten en den Keurvorſt (*i*). Andere Duitſche Vorſten gaven, eerlang, ook goede hoop van zig te zullen houden aan de zyde der Zee-Mogendheden (*k*).

XVI. De Koning van Frankryk verdedigt zig, in eenen brief aan de Staaten.

Op den vierden van Wintermaand, ontvingen de Staaten een wydluftig antwoord van den Koning van Frankryk, op het gene zy hem, door den Heere van Heemskerk, hadden laaten voorhouden. De voornaamſte inhoud van dit antwoord kwam hier op uit: „ Zo de Staaten „ verwonderd ſcheenen, dat zyne Majeſteit „ zig

(*b*) Secr. Reſol. Holl. 27 *Jan.* 11, 12 *Febr.* 1701. VI. *Deel*, *bl.* 144, 158. LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 212—216.

(*i*) *Zie* het *in de* Reſol. Holl. 25 *Sept.* 1700. *bl.* 431. *en in de* Notul van Zeel. *van* 1700. *bl.* 118.

(*k*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 217, 218, 220, 369.

„ zig hieldt aan den Uiterſten Wil; zou hun- 1700.
„ ne verwondering haaſt verdwynen, wanneer
„ zy, met hun gewoonlyk vooruitzigt, zou-
„ den hebben nagedagt, welke verwarringen
„ het Verdrag van Verdeelinge, zo 't immer
„ uitgevoerd ware, zou hebben veroorzaakt.
„ Het oogmerk van dit Verdrag was de alge-
„ meene Vrede te beveſtigen; maar men zou
„ dit oogmerk, tegenwoordig, tegengaan, en
„ eenen algemeenen oorlog veroorzaaken, zo
„ men zig hieldt aan de letter. Het oogmerk
„ en de woorden van 't Verdrag kwamen on-
„ derling overeen; zo lang de Koning van
„ Spanje leefde. Maar de uiterſte wil en dood
„ van deezen Vorſt hadden zulk een verſchil
„ gemaakt, tuſſchen dit oogmerk en deeze
„ woorden, dat men zig aan de laatſten niet
„ houden kon, zonder het eerſte te niet te
„ doen. De Spanjaards, begeerig om de heer-
„ ſchappy onverdeeld te bewaaren, begonden
„ reeds blyken te vertoonen van de onluſten
„ die men te wagten hadt. Milaan, Napels en
„ Sicilie en andere Geweſten, in de Verdee-
„ linge begreepen, ſtelden zig in ſtaat van te-
„ genweer, zo men hen, volgens het Verdrag
„ van Verdeelinge, zou willen afſcheuren van
„ de Spaanſche heerſchappye. Het gantſche
„ volk zou zig, daarentegen, voegen naar 's
„ Konings ſchikking op de opvolging, waarby
„ de heerſchappy onverdeeld ſtondt gelaaten
„ te worden. De Keizer was in de verwag-
„ ting, dat deeze ſchikking ten behoeve van
„ den Aartshertoge Karel zou gemaakt wor-
„ den. Hy zou zig, in zulk een geval, onge-
„ twyfeld, gehouden hebben aan den Uiterſten

„ Wil.

1700. „ voor eene weigering genomen worden: men
„ zou, daar, den Aartshertog Karel voor 's
„ Konings opvolger verklaaren, en de Keizer
„ zou verkrygen, 't gene hy, zo lang, gezogt
„ hadt, zonder het Verdrag immer te willen
„ aanneemen. De Koning vertrouwde dan,
„ dat de Staaten, dit alles in aanmerking nee-
„ mende, niet over hem klaagen, maar hem
„ eerder bedanken zouden, als die zulke aan-
„ zienlyke Staaten, welken hy aan zyne Kroon
„ zou hebben konnen hegten, wel hadt willen
„ opofferen aan de gemeene welvaart (*l*)."

Geheime laſt van Briord.

De Graaf van Briord, die den Staaten deezen brief overleverde, kreeg, te gelyk, bevel, om naauwkeuriglyk te onderſtaan „ of de Staaten
„ ook toeruſtingen maakten, te water of te
„ lande; of zy den Keurvorſt van Beieren, die
„ hun, reeds in 't voorleeden jaar, verzogt
„ hadt, om zeshonderdduizend Ryksdaalers
„ ter leen, onder verpanding van eenige ju-
„ weelen (*m*), ook eenige voorſlagen deeden;
„ of zy ook iets voorhadden op de Indien, op
„ Kadix, of op eenige andere Stad of Haven
„ der Spaanſche heerſchappye; en wat gebruik
„ zy dagten te maaken van hun Krygsvolk in
„ de Spaanſche Nederlanden?" Voorts, moeſt hy de Staaten zoeken te beduiden, dat de Koning, zyn Meeſter, geen' oorlog in den zin hadt, hen te gelyk, dringende tot diergelyke verklaaring, alzo zyne Majeſteit vermoedde, dat zy ſlegts tyd zogten te winnen, en dat de vrien-

(*l*) Reſol. Holl. 8 *Dec.* 1700. *bl.* 519. *Voiez auſſi* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 221. Lettr. de Louis XIV. *au* C. de Briord. *N.* XXXIV. *p.* 157.

(*m*) Reſol. Holl. 5 *Dec.* 1699. *bl.* 1271.

vrienden des Konings van Groot-Britanje hun beſt zouden doen, om hen, tot het hervatten der wapenen, over te haalen (*n*). Uit alle welke bevelen, duidelyk, te beſpeuren is, dat men, aan 't Franſche Hof, diep genoeg doordrong in de kennis der belangen en inzigten van den Staat. 1700.

XVII. De Staaten neemen tyd van beraad, om den Koning van Frankryk te antwoorden.

De Regeering van Spanje gaf den Staaten, ten zelfden tyde, met eenen beleefden brief, kennis van de komſt van Filips den V. tot de Spaanſche Kroon. Doch deeze brief en die des Konings van Frankryk werden, op zulk eene wyze, beantwoord, dat men, voorzigtiglyk, ontweek eenig gewag te maaken van den nieuwen Koning, en alleenlyk verklaarde, dat men, op den gewigtigen inhoud, eerſt raadpleegen moeſt, in de byzondere Geweſten, en met den Koning van Groot-Britanje, waartoe zes weeken tyds vereiſcht werdt (*o*). De Koning van Frankryk antwoordde, by monde, aan den Ambaſſadeur van Heemskerk „ dat de Staaten wel deeden; dat hy hoopte dat hun beſluit naar zynen wenſch uitvallen zou: en „ dat hy, ondertuſſchen, gaarne medewerken „ wilde tot het gene zy zouden oordeelen tot „ hunne meeſte veiligheid te ſtrekken, van den „ kant der Spaanſche Nederlanden (*p*)." Kort hierna, leverde de Quiros den Preſident der algemeene Staaten eenen brief over van den nieuwen Koning zelven, den agttienden van Wintermaand, te Poitiers, getekend, en deszelfs

Filips de V. ſchryft ook aan de Staaten.

(*n*) Lettr. de Louis XIV. *aa* C. de Briord. *N.* XXXIII. XXXIV. XXXV. *p.* 155, 165, 170.
(*o*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 227—229.
(*p*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 237.

1700. zelfs komſt tot de Kroon van Spanje bekend maakende. De Preſident maakte, in 't eerſt, zwaarigheid, om zulk een' brief te aanvaarden. Hy deedt het, nogtans, eindelyk: doch hy gaf te verſtaan, dat men 't niet vreemd vinden moeſt, zo 'er, voor eerſt, geen antwoord op kwam (*q*). De nieuwe Koning gaf, op gelyke wyze, aan alle Hoven kennis van zyne komſt tot de Kroon; behalve aan dat van Engeland. Men verſpreidde, dat hy den zogenaamden Prinſe van Walles, te S. Germain, verzekerd hadt, dat hy, in tyd en wyle, zorg draagen zou voor deszelfs belangen (*r*).

De Franſchen trekken in 't Hertogdom Milaan.

Midlerwyl, zogten de Staaten den Keizer, die zeer geſtoord was op het Franſche Hof, te beweegen tot handeling over een vergelyk. Doch hiertoe ſcheen geene kans altoos. De Keizer verklaarde hun, in tegendeel, dat hy voorhadt, zyn regt op de Spaanſche nalaatenſchap te handhaaven met de wapenen, en ten dien einde een Leger dagt te zenden naar Italie, om zig ten minſte van Milaan, als een Ryksleen zynde, en van de andere Italiaanſche Staaten te verzekeren (*s*). Doch de Koning van Frankryk was voor hem gereed. Hy hadt den Prins van Vaudemont, Bevelhebber van Milaan, weeten te beweegen, om zig voor den nieuwen Koning te verklaaren, en Franſche bezetting te ontvangen, in de ſterke Plaatſen van het Hertogdom. Ook trok hy de Hertogen van Savoje en van Mantua op zyne zyde. De overige Italiaanſche Vorſten en Staaten verklaar-

(*q*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 241, 242.
(*r*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX] *p.* 155.
(*s*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 218, 219, 365.

klaarden, zig onzydig te zullen houden. 1700.

De Staaten, ondertuſſchen, gedrongen door Frankryk om den Hertog van Anjou te erkennen, draalden nog met hun beſluit, om dat men in Engeland draalde; en verwekten, niet zonder reden, eenig vermoeden aan 't Franſche Hof, dat zy oorlog in den zin hadden. De Quiros, die een' keer naar Brabant deedt, gaf voet tot dit vermoeden (*t*). Doch de Staaten verklaarden, in Louwmaand des jaars 1701 „ dat „ zy niets liever wenſchen zouden, dan, met „ den Graave van Briord, in onderhandeling „ te treeden, over de beſte middelen om de „ Vrede te bewaaren." Zy herhaalden deeze verklaaring, op de tyding, dat de Franſchen in aantogt waren naar de grenzen der Spaanſche Nederlanden (*u*), en gaven 'er den Koning van Frankryk kennis van. Doch men rekende zulk eene verklaaring luttel aan 't Franſche Hof, zo lang de nieuwe Koning van Spanje niet erkend werdt. Ook bleek haaſt, dat men de Staaten hiertoe wilde noodzaaken, eer men van eenige onderhandeling hooren wilde (*v*). De Keurvorſt van Beieren, als Landvoogd der Spaanſche Nederlanden, Filips den V., terſtond, voor Koning van Spanje erkend hebbende (*w*), hadt laſt gekreegen van de Spaanſche Regeeringe, om zig te gedraagen naar de bevelen des Konings van Frankryk (*x*), en was, eer-

XVIII. De Staaten zoeken in onderhandeling te komen, over de middelen tot bewaaringe der Vrede. 1701.

(*t*) Lamberti *Tom.* I. *p.* 369.
(*u*) Reſol. Gener. *Sabbath.* 15 *en* 29 *Janu.* 1701. *by* Lamberti *Tom.* I. *p.* 370, 371. Reſol. Holl. 13 *Jan.* 1701. *bl.* 20.
(*v*) Manchesters Letter *in* Tindal *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 174.
(*w*) *Voiez* Lettr. de Louis XIV. *au* C. de Briord. *N.* XXXIV. XXXV. *p.* 168, 175.
(*x*) Schonenb. Letter *in* Tindal *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 166.

1701. eerlang, met deezen, overeengekomen, om, ten zekeren beſtemden dage, Franſche bezetting te ontvangen in de meeſte ſterke Plaatſen van zyn gebied, met naame in zulken, daar Staatſche troepen lagen. Doch deeze overeenkomſt bleef een diep geheim. De Overſten der Plaatſen alleen hadden 'er kennis van. De Koning van Frankryk hadt, reeds op 't einde des voorleeden jaars, gezogt, de Staaten te beweegen, om hun Krygsvolk te rug te ontbieden uit de Spaanſche Nederlanden; in welk geval, hy hun alle redelyke verzekering wilde geeven, dat zy, van deezen kant, niet zouden ontruſt worden (y). Doch men hadt hier geene ooren naar, in den Haage. Lodewyk de XIV. moeſt, derhalve, om zyn oogmerk te bereiken, eenen anderen weg inſlaan, die hem, door den Keurvorſt van Beieren, gebaand werdt. Hy deedt, in 't begin van Sprokkelmaand, de voornaamſte Plaatſen der Spaanſche Nederlanden, bezetten met Franſche troepen (z), die, op de grenzen verzameld zynde, met ſtille trom en by nagt, opgetrokken waren. De Staatſche Overſten, die in eenigen deezer Plaatſen lagen, kreegen 'er geene kennis van, dan na dat de Franſchen reeds binnen waren gekomen; die, nogtans, voorgaven, als vrienden, te willen leeven met de Staatſchen. De Quiros gaf den Staaten van dit bezetten der Spaanſche Plaatſen in de Nederlanden kennis, op den zevenden van Sprokkelmaand, zeggende „ dat „ het geſchied was, om dat de Staaten had. „ den

De Franſchen bezetten de ſterke Plaatſen der Spaanſche Nederlanden.

De Spaanſche Ambaſſadeur geeft 'er

(y) Lettr. de Louis XIV. *aux* C. de Briord. *N.* XXXV. XXXVI. XXXVII. *p.* 173, 180, 186.

(z) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XII. *p.* 98.

„ den uitgeſteld, den Koning, zynen Meeſter, 1701.
„ te erkennen; om dat zy aan Verbonden met
„ uitheemſche Mogendheden arbeidden; om den Staaten kennis van.
„ dat zy hunne Krygsmagt in de Spaanſche
„ Nederlanden verſterkten, en allerlei andere
„ toebereidſels maakten ten oorloge. Zyne Al-
„ lerchriſtelykſte Majeſteit hadt het, vervolg-
„ de hy, hierom, niet veilig geoordeeld voor
„ 't belang van den Koning, zynen Klein-
„ zoon, dat de Staatſche troepen langer mees-
„ ter bleeven in de ſterke Plaatſen van eenen
„ Vorſt, dien zy niet erkenden; doch hy hadt
„ het Krygsvolk, welk hy dienſtig gevonden
„ hadt in deeze Plaatſen te doen trekken, ern-
„ ſtelyk bevolen, in vrede en vriendſchap te
„ leeven met de troepen van den Staat (*a*)."

De Staaten antwoordden den Spaanſchen Ge- Ant-
zant „ dat het hun wee deedt, dat zyne Aller- woord
„ chriſtelykſte Majeſteit hen verdagt hieldt, der Staa-
„ als of zy niet met hem medewerken wilden ten.
„ tot behoudenis der algemeene ruſte; dat
„ zy, op de eerſte tyding der aanneeminge
„ van den uiterſten wil des Konings van Span-
„ je, volgens de geſteldheid hunner Regee-
„ ringe, geſchreeven hadden aan de Staaten
„ der byzondere Geweſten, om derzelver be-
„ ſluit te verſtaan. Dat zy zyne Allerchriſte-
„ lykſte Majeſteit, ſedert, by herhaalinge, ver-
„ klaard hadden, dat zy gezind waren, al wat
„ in hun vermogen was toe te brengen tot be-
„ houdenis der Vrede, in welke hunne verklaa-
„ ring, de Koning genoegen genomen hadt,
„ hun beloovende, dat hy, zig verpligt vin-
„ den-

(*a*) *Voiez* Lamberti *Tom.* I. *p.* 374.

1701. „ dende om den Graaf van Briord, die onpas-
„ ſelyk was, te rug te roepen, den Graaf d'A-
„ vaux herwaards zenden zou, om hiertoe te
„ arbeiden. Dat zy altoos afkeerig van den
„ oorlog geweeſt waren, en hierom begeer-
„ den, hoe eerder hoe liever, in onderhande-
„ ling te treeden; doch dat zy, kennis gekree-
„ gen hebbende van de ſterke toeruſtingen in
„ Frankryk, niet hadden konnen nalaaten,
„ zig eenigszins in ſtaat van tegenweer te ſtel-
„ len; ſchoon hunne gezindheid om de Vrede
„ te behouden onveranderd bleef. Dat zy hun-
„ ne troepen, reeds voorlang, uit de Spaan-
„ ſche Nederlanden zouden getrokken heb-
„ ben, zo zy hadden konnen denken, dat de-
„ zelven aldaar eenigen argwaan gaven; en
„ dat zy, voor het ontvangen van het Ver-
„ toog van den Spaanſchen Gezant, den Keur-
„ vorſt van Beieren hadden verzogt, dat hy
„ hun Krygsvolk wilde laaten vertrekken (*b*)."

De Staaten ontbieden hunne troepen uit de Spaanſche Nederlanden.

De Staaten begonden, inderdaad, na 't intrekken der Franſchen in de Spaanſche Nederlanden, bekommerd te worden, dat men hunne troepen, die, alomme, merkelyk minder in getal waren dan de Franſchen, aldaar, zo goed als krygsgevangen houden zou. Hierom zogtenze dezelven t'huis te krygen, eer zy zig nader verklaard hadden, op de erkentenis des Hertogs van Anjou voor Koning van Spanje. Doch de Koning van Frankryk gaf genoegzaam te verſtaan, dat hy dit niet zou gedoogen. De Staaten zagen zig, derhalve, in de noodzaa-

Zy erkennen

ke-

(*b*) Reſol. Gener. *Merc.* 9 *Febr.* 1701. *bl.* 73. *by* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 376.

kelykheid gebragt om den Hertog te erkennen, gelykze, nog voor 't einde van Sprokkelmaand, deeden; met dit voorbeding alleen „ dat zy, „ in de onderhandelingen, die eerſtdaags ſton- „ den begonnen te worden, nader verklaaren „ zouden, op welke voorwaarden, tot behou- „ denis der ruſte van Europa, zy deeze erken- „ tenis deeden." Eenige weeken laater, volgde de Koning van Groot-Britanje het voorbeeld der Staaten, in 't erkennen van den Hertoge van Anjou (*c*). Midlerwyl, waren de Staatſche troepen, die ſommigen op twee-entwintig of drie-entwintig Battaillons Voetvolk en eenige Ruitery berekend hebben (*d*), uit de Spaanſche Nederlanden getrokken, en in Maaſtricht en andere Grensplaatſen van den Vereenigden Staat in bezetting gelegd (*e*). 1701. den Hertog van Anjou, voor Koning van Spanje.

De Graaf d'Avaux was, reeds te vooren, in den Haage aangekomen, voorgeevende, dat hy de middelen tot behoudenis der Vrede mede-bragt. De Staaten benoemden, terſtond, Gemagtigden, om met hem in onderhandeling te treeden. De erkentenis des nieuwen Koningsd'Avaux. van Spanje ſcheen den handel te moeten bekorten. Doch alzo deeze erkentenis toen nog niet in Engeland geſchied was, zogt d'Avaux de Staaten tot afzonderlyke handeling over te haalen: waartoe zy egter niet verſtaan konden. De Staaten, uitgelokt door d'Avaux om zig te openen over de middelen, welken zy oordeelden te konnen ſtrekken tot behoudenis der al-

XIX. Handeling der Staaten met den Graave

ge-

(*c*) Reſol. Gener. *Lunæ* 24 *Febr.* 1701. *by* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 394. TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 189, 243.
(*d*) FEUQUIERES Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom.* I. *p.* 133.
(*e*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 378.

1701. gemeene ruſte, verklaarden, op den twee-en-
Hunne eiſchen. twintigſten van Lentemaand „ dat men den
„ Keizer redelyke voldoening behoorde te be-
„ zorgen, omtrent zyne eiſchen op de Spaan-
„ ſche nalaatenſchap; dat het Franſche Krygs-
„ volk de Spaanſche Nederlanden behoorde
„ te ruimen, zonder 'er immer wederom in te
„ komen; dat de Steden en Sterkten Venlo,
„ Roermonde, Stevenswaard, Luxemburg,
„ Namen, Charleroi, Bergen in Henegouwen,
„ Dendermonde, Damme en S. Donaas, tot
„ verzekerdheid van den Vereenigden Staat,
„ behoorden geſteld te worden in de bewaa-
„ ringe der Staaten, die de magt behoorden
„ te hebben, om 'er Bevelhebbers en Over-
„ ſten over te ſtellen; dat geen gedeelte der
„ Spaanſche nalaatenſchap immer aan Frank-
„ ryk zou mogen komen; dat de ingezetenen
„ der Vereenigde Geweſten hunne oude vry-
„ heden en voorregten behouden zouden in 't
„ Spaanſch gebied, en dat den Franſchen al-
„ daar geene voordeelen boven hen zouden
en die „ vergund worden (*f*)." De Engelſche Ge-
der En- zant, *Alexander Stanhope*, vorderde, behalve
gelſchen, voldoening voor den Keizer, 't vertrek der
Franſche troepen en verſcheiden' andere pun-
ten, die de Staatſchen geëiſcht hadden, in 't
byzonder ook de bewaaring der Steden Ooſt-
ende en Nieuwpoort, voor zyne Majeſteit van
worden Groot-Britanje (*g*). Doch d'Avaux verwierp
afgewee- deeze eiſchen, als ten hoogſten onredelyk. In
zen. een

(*f*) Reſol. Holl. 21 *Maart* 1701. *bl.* 110. *Voiez* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 403.

(*g*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 406. TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 212.

een geſprek, welk hy 'er over hieldt met den Raadpenſionaris Heinſius, zogt hy deezen argwaan in te boezemen, over 't gene de Engelſchen gevorderd hadden; die, zeide hy, meester zynde van Ooſtende, Holland en Zeeland onder bedwang zouden hebben. De Graaf van Briord, die, kort hierna, zyn affcheid nam, toonde zig ook zeer misnoegd over de eiſchen der Engelſchen en Staatſchen „ door welken," dagt hy „ de Koning, zyn Meeſter, zo zeer „ gehoond was, dat de ſchande, hem aange„ daan, niet dan met bloed was uit te wiſſchen." D'Avaux, de eiſchen naar Frankryk gezonden hebbende, verklaarde den Raadpenſionaris, op den tweeden van Grasmaand, dat hy 'er geen ander beſcheid op ontvangen hadt, dan dat de Koning, zyn Meeſter, gezind was, de Ryswykſche Vrede naar te komen en te vernieuwen. En dit antwoord deedt de Staaten meer neigen tot den oorlog, dan zy tot nog toe gedaan hadden (*b*). 1701.

XX. Men begint, hier te Lande en in Engeland, te neigen tot oorlog.

De byzondere vrienden des Konings van Groot-Britanje in de Vereenigde Geweſten behadden, gelyk wy te vooren hebben konnen beſpeuren, al terſtond na de dood des Konings van Spanje, de Leden der hooge Regeeringe zoeken aan te zetten, tot het opvatten der wapenen. Doch de meeſten neigden nog ſterk tot vrede. De zwaare laſten der jongſte oorlogen hadden ſommigen zelfs bewoogen, om, in den Herfſt des voorleeden jaars, te dringen op eene vermindering van troepen, die Koning Willem, niet dan met moeite, hadt konnen belet-

(*b*) Lamberti *Tom.* I. *p.* 408, 409, 410.

1701. letten (*i*). De Engelſchen hadden zig ook, tot hiertoe, zo afkeerig getoond van den oorlog (*k*), dat men, hier te Lande, met reden, vreesde, dat dit Ryk der gemeene zaake kleinen dienſt doen zou, zo men al tot het opneemen der wapenen beſluiten mogt. Doch het intrekken der Franſche troepen in de Spaanſche Nederlanden hadt de gedaante der dingen, niet weinig, doen veranderen. De Stad Amſterdam, die, tot hiertoe, zeer geſteld geweeſt was op de behoudenis der Vrede, en in deeze gedagten verſterkt was geworden, door den Graave van Briord, die, meen ik, voor zyn vertrek naar Frankryk, een' keer derwaards gedaan hadt (*l*), beſloot nu, te bewilligen in het opneemen der wapenen, zo de Koning van Groot-Britanje het Parlement kon doen beſluiten, om 'er den vereiſchten onderſtand toe te verſchaffen (*m*). Van toen af, begon men zig in ſtaat van tegenweer te ſtellen. Men beſloot tot eene nieuwe werving te lande, en tot het uitruſten en aanbouwen van eenige Oorlogsſchepen. De grensveſtingen werden, hier en daar, verſterkt en voorzien, het platte Land omtrent Lillo onder water gezet, de uitvoer der paarden verbooden (*n*). Voorts, ſchreeven de Staaten om onderſtand naar Engeland, uit kragte van het Verbond van den jaare 1678. Het Huis der Gemeenten, insgelyks, ontſteken, op de tyding van den intogt der Franſche troepen

(*i*) Lettr. *de* Louis XIV. *au* C. de Briord. *N.* XXVI. XXVIII. *p.* 119, 123.
(*k*) Lettr. *de* Louis XIV. *N.* XXXVII. *p.* 187.
(*l*) Lettr. *de* Louis XIV. *N.* XXXIX. *p.* 106.
(*m*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 379.
(*n*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 378, 379.

pen in de Nederlanden, nam hertige beſluiten, om de Staaten te onderſteunen, en de vryheid van Europa te handhaaven. Het Hoogerhuis tradt in dezelfde maatregels. De Koning hadt, onlangs, eene merkelyke verandering in zyne Staatsdienaars gemaakt, de Torys, in plaats van de Whigs, in 't bewind geſteld, en een nieuw Parlement byeengeroepen: en hieraan waren de beſluiten tot oorlog toe te ſchryven, welken, ten deezen tyde, by beide de Huizen, genomen werden (o). Na 't neemen van deeze beſluiten, kwam Stanhope in den Haage, met laſt om, gelykelyk met de Staaten, in onderhandeling te treeden met den Graave d'Avaux. 1701.

XXI. D'Avaux zoekt de Staaten te beweegen tot een afzonderlyk verdrag.

Doch deeze onderhandeling ſtondt ſtil, na dat d'Avaux, op de eiſchen der Engelſchen en Staatſchen, blootelyk, geantwoordt hadt, dat de Koning, zyn Meeſter, zig dagt te houden aan de Ryswykſche Vrede. D'Avaux maakte geene beweeging meer, om de handeling voort te zetten. Alleenlyk, deedt hy, onder de hand, door den Zweedſchen Ambaſſadeur Lillieroot, dien men hieldt geheellyk gewonnen te zyn door het Franſche Hof, den Staatſchen voorhouden, dat Frankryk hun, veelligt, alles, of byna alles toeſtaan zou, wat zy begeerd hadden, zo zy zig van Groot-Britanje en den Keizer wilden ſcheiden, en een afzonderlyk verdrag ſluiten met Koning Lodewyk. De Staaten, hiernaar geene ooren hebbende, zogten een einde te maaken van de handelinge, en be-

(o) Tindal *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 159, 178, 181, 247—255. Lamberti *Tom.* I. *p.* 400—402, 409, 465.

1701. beſlooten, in den aanvang van Bloeimaand, d'Avaux, die, ſedert eenigen tyd, voorgegeven hadt, op zyn vertrek te ſtaan, aan te zoeken tot eene hervatting van 't afgebroken geſprek, in 't byzyn van den Engelſchen Gezant Stanhope (*p*). Doch de Ambaſſadeur beweerde, dat de belangen van Groot-Britanje, niet in den Haage, maar elders, verhandeld moeſten worden, en verklaarde, eerlang, uit den naam zyns Meeſters, dat Stanhope niet zou konnen toegelaaten worden by de onderhandelingen. De Staaten gaven hiervan den Koning van Groot-Britanje, terſtond, kennis, en vernieuwden, te gelyk, hun verzoek om ſpoedigen onderſtand. D'Avaux toefde eenige weeken, zonder iet voor te ſtellen; doch gaf, eindelyk, den Raadpenſionaris Heinſius te verſtaan „ dat hy „ Stanhope toelaaten zou by de onderhande- „ lingen, mids hy niets voorſloege, uit den „ naam van den Koning, zynen Meeſter, „ wiens belangen aan 't Franſche Hof zouden „ verhandeld worden, met zynen Gezant; by „ wien de Staaten den hunnen zouden konnen „ voegen." Terwyl de Staaten van deezen voorſlag kennis gaven aan 't Engelſche Hof, hieldenze nog al aan by d'Avaux, om over de eiſchen van Groot-Britanje, in den Haage en met Stanhope, te handelen. En hy bewilligde 'er, eindelyk, onverwagt, in, op den vyftien-

Geſprek tuſſchen d'Avaux, Stanhope

den van Zomermaand. Men tradt, weinige dagen laater, in geſprek. Stanhope en de Staatſchen merkten, in 't algemeen, aan „ dat het „ Ver-

(*p*) Reſol. Gener. *Lunæ* 2 *May* 1701 *by* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 473.

„ Verdrag van Verdeelinge geſlooten was, 1701.
„ onder anderen, om den Keizer te voldoen, en de
„ wegens deszelfs eiſch op de Spaanſche na- Staat-
„ laatenſchap, en dat men dit in 't oog hou- ſchen.
„ den moeſt, in de tegenwoordige onderhan-
„ delingen." De Engelſche Gezant voegde 'er, in 't byzonder, by „ dat niemant, in den Haage,
„ beter weeten kon, wat den Keizer thans vol-
„ doen zou, dan de Keizerlyke Gezant, Graa-
„ ve van Goës, wien men, derhalve, ook tot
„ de onderhandelinge behoorde toe te laaten." Doch d'Avaux hieldt zig misnoegd over dit voorſtel, zeggende „ dat de Keizer niets te
„ vorderen hadt." Ondertuſſchen, kreeg Stanhope, kort hierna, bevel om de onderhandeling met d'Avaux af te breeken, zo Frankryk den Keizer geene voldoening belooven wilde: van welk bevel hy den Graave, in de tegenwoordigheid van den Spaanſchen Gezant, kennis gaf (*q*).

XXII. De onderhandeling wordt afgebroken.

De overkomſt van Koning Willem, die, op den veertienden van Hooimaand, in den Haage, aankwam (*r*), maakte een einde van de handeling met d'Avaux; die 't Franſche Hof, tot hiertoe, alleenlyk ſcheen aangehouden te hebben, om het Parlement van Engeland en de Vereenigde Geweſten week te maaken, en zig, ondertuſſchen, in ſtaat te ſtellen tot het wakkerlyk voeren van den oorlog, in 't volgende jaar. Doch 't Parlement hadt, in 't neemen van kloekmoedige beſluiten, voldaan aan 's Konings

(*q*) Reſol. Gener. *Vener.* 13 *May* 1701. *bl.* 264. Reſol. Holl. 21 *May* 1701. *bl.* 201. LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 472, 473, 474, 479, 480, 481, 482, 483.

(*r*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 348.

1701. nings verwagting, die, hierop, naar Holland overgeſteken was, om de Staaten tot het neemen van diergelyke beſluiten aan te zetten: 't welk genoegzaam bleek, uit zyne eerſte aanſpraak aan de Vergadering der algemeene Staaten: gelyk, uit het antwoord der Staaten, klaarlyk af te neemen was, dat men gezind was te treeden in 's Konings maatregels (s). Het Franſche Hof kon hiervan niet onkundig zyn, en Koning Lodewyk beſloot, terſtond hierop, d'Avaux uit den Haage te rug te roepen. De Ambaſſadeur nam zyn afſcheid, op den zesentwintigſten van Hooimaand, met een Vertoog, waarin hy aanwees „ hoe hy, in Sprokkelmaand laatſtleeden, in Holland gekomen „ was, in de vaſte hoope, dat hy, na eene korte onderhandeling, zou hebben konnen overeenkomen met de Staaten, over de beſte „ middelen, om de ruſt in Europa te verzekeren; hoe deeze hoop, in hem, verſterkt „ geworden was, na dat de Staaten den Koning van Spanje, Kleinzoon zyns Meeſters, „ erkend hadden. Hieruit hadt hy afgenomen, „ dat de Staaten, voortaan, wel verzekering „ voor zig zelven zouden konnen zoeken; doch „ de ongegronde eiſchen van anderen niet „ zouden willen ondersteunen. Alles ſchikte „ zig dan tot de Vrede. Doch de overeenkomſt „ van de eiſchen der Staatſchen en des Engelſchen Gezants deeden vermoeden, dat men „ deeze Vrede hoopte van de naauwe verbindtenis tuſſchen Groot-Britanje en de Staaten. „ Daar-

Vertoog van den Graave d'Avaux.

(s) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 513, 514. TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 349, 350.

„ Daarna, hadden de Staaten verklaard, dat 1701.
„ hunne vergaande eiſchen niet aan betrouwen
„ op hunne eigen' kragt, maar aan vreeze voor
„ de overmagt van Frankryk waren toe te
„ ſchryven. Doch zo deeze vrees, zo leeven-
„ dig uitgebeeld, in den brief, aan den Koning
„ van Groot-Britanje, terwyl het Parlement
„ zat, afgezonden, wezenlyk geweeſt was; de
„ Staaten hadden 't in hunne hand gehad, de-
„ zelve te verdryven, zonder zo veele troe-
„ pen byeen te trekken; zonder uitheemſche
„ bondgenootſchappen, ten duurſte, te koo-
„ pen; zonder een gedeelte van hun Land on-
„ der water te zetten; met één woord, zon-
„ der zo groote toebereidſels te maaken, als of
„ zy eenen der zwaarſte oorlogen te gemoet
„ zagen. De onderhandelingen waren, op 't
„ verzoek der Staaten, aangevangen. Zy wa-
„ ren, van de Franſche zyde, nimmer ver-
„ traagd. 't Stondt aan de Staaten, om 'er een
„ einde van te maaken, en 'er alle redelyke
„ zekerheid voor hunne Geweſten, en alle
„ voordeelen voor hunnen Koophandel by te
„ bedingen. Doch zy hadden, daarentegen,
„ ſtyf geſtaan op de toelaating des Engelſchen
„ Gezants by de onderhandelingen, met geen
„ ander oogmerk, dan om deeze onderhande-
„ lingen te rekken, door de tuſſchenkomſt ee-
„ ner Mogendheid, die geene reden hadt, om
„ zekerheid te begeeren voor zig zelve. De
„ Koning van Frankryk hadt egter, eindelyk,
„ toegeſtaan, dat de Engelſchen en Staat-
„ ſchen beide, aan zyn Hof en onder zyn oog,
„ handelden, over 't gene Groot-Britanje vor-
„ deren mogt. Hy voorzag de nutteloosheid

„ der

1701. „ der onderhandelingen in den Haage. Hy
„ oordeelde, wyſſelyk, dat de Engelſche Ge-
„ zant zo dra niet zou toegelaaten zyn, of
„ men zou zig ſchrander genoeg toonen, om
„ nieuwe zwaarigheden uit te vinden, die den
„ handel zouden konnen ſtremmen. Hy twy-
„ felde egter, of men de Staaten ligtelyk zou
„ konnen overhaalen, om te dringen op vol-
„ doening aan den Keizer; om deszelfs be-
„ langen te vermengen met die van den Staat;
„ om zig op te werpen tot regters, tuſſchen
„ de Huizen van Frankryk en van Ooſtenryk;
„ om te beſliſſen, dat Filips de IV. regt ge-
„ had hadt, om de Grondwetten zyns Ryks
„ te veranderen, en zyne regte erfgenaamen,
„ voor altoos, van de opvolginge uit te ſlui-
„ ten; en dat Karel de II., daarentegen, geen
„ regt gehad hadt, om die erfgenaamen we-
„ derom tot de opvolging te roepen, en de
„ Grondwetten te herſtellen, door zynen Ui-
„ terſten Wil. En 't was, voorwaar, geens-
„ zins, te verwagten, dat zulk een wyze Staat,
„ ten behoeve van het Huis van Ooſtenryk,
„ zou hebben willen breeken Verdragen met
„ Frankryk, die, hier, als de beveſtiging, en
„ om zo te ſpreeken, als het zegel van des-
„ zelfs *Souvereiniteit* plagten aangezien te wor-
„ den; dat men zig, ten koſte der Geweſten,
„ des Koophandels en der rykdommen zyner
„ onderzaaten, zou hebben willen verbinden,
„ om vreemde belangen voor te ſtaan, weini-
„ ge maanden na dat men een' gantſch ſtrydi-
„ gen ſtap gedaan hadt, in het erkennen des
„ Konings van Spanje. Doch 't ſcheen, dat
„ deeze aanmerkingen, die eertyds van ge-

„ wigt

„ wigt gehouden werden in deezen Staat, voor 1701.
„ nieuwer grondregels hadden moeten plaats
„ maaken. Hy, Ambaſſadeur, zou 't vertrou-
„ wen zyns Meeſters misbruiken, zo hy, na
„ de verklaaring, hem, door den Engelſchen
„ Gezant, gedaan, langer bleef denken, dat
„ 'er eenig nut te wagten ware van verdere
„ handeling. De Staaten hadden te duidelyk
„ doen blyken, dat zy zig blindelings onder-
„ werpen zouden aan de gevoelens des Ko-
„ nings van Groot-Britanje, dan dat men zou
„ konnen twyfelen, dat zy niet in 't kort dier-
„ gelyke verklaaring doen zouden. Zy had-
„ denze reeds zo goed als gedaan, alzo zy,
„ niet zonder den Engelſchen Gezant, hadden
„ willen handelen. Zyn verblyf in den Haage
„ zou dan, voortaan, nutteloos zyn. Hadt hy
„ 't genoegen niet van de Vrede tuſſchen Frank-
„ ryk en den Vereenigden Staat te konnen be-
„ veſtigen voor veele jaaren; ten minſte, hadt
„ hy doen blyken, dat het den Koning, zynen
„ Meeſter, niet te wyten was, zo deeze Vre-
„ de verbroken werdt. Zyne Majeſteit hadt
„ zig alleenlyk, ten behoeve van den Koning,
„ zynen Kleinzoon, gewapend, geenszins om
„ zyn gebied uit te breiden; waartoe hy, in
„ den zwakken toeſtand van den Vereenig-
„ den Staat, onlangs, goede gelegenheid ge-
„ had zou hebben: 't welk hy, Ambaſſadeur,
„ veilig zeggen mogt, alzo de Staaten zelven
„ geene zwaarigheid gemaakt hadden, om het
„ alomme te verbreiden. Konden, ondertus-
„ ſchen, deeze aanmerkingen den oorlog niet
„ verhinderen uit te berſten; hy vertrouwde,
„ dat de Voorzienigheid 's Konings wapenen

1701. „ zou blyven zegenen, en elk, die hem aan-
„ taſten durfde, overtuigen, dat hy zig wree-
„ ken kon van den hoon, dien men zyner vlag-
„ ge hadt aangedaan; dat hy kon beletten, dat
„ zyne onderdaanen, door Engelſche en Hol-
„ landſche Oorlogsſchepen, genomen werden;
„ dat deeze zelfde ſchepen zyne havens kwa-
„ men peilen, en op Franſche vaartuigen ſchoo-
„ ten; en dat hy zig meeſter maaken kon van
„ Plaatſen, die, tot nog toe, niet in ſtaat van
„ tegenweer geſteld waren: hebbende hy zig,
„ tot hiertoe, niet gevoelig getoond, over den
„ hoon, hem aangedaan, op dat men niet zou
„ konnen zeggen, dat de Ryswykſche Vrede,
„ in 't minſte punt, door hem, gekrenkt was.
„ Ten beſluite, wenſchte hy, Ambaſſadeur,
„ dat de Staaten met hun waaragtig belang te
„ raade gaan mogten, terwyl het nog tyd was.
„ Zyn vertrek zou hem wel verhinderen, hier-
„ toe de hand te leenen; doch hy zou altoos
„ deel neemen in den welſtand van eenen Staat,
„ in welken hy, zo veele jaaren, 's Konings
„ bevelen hadt uitgevoerd (*t*)." Te gelyk met dit Vertoog, leverde d'Avaux eenen brief over, waarin de Koning zelf verklaarde „ dat
„ hy zynen Gezant te rug riep, om dat hy klei-
„ ne vrugt zag van de onderhandeling, tot wel-
„ ke hy, door de Staaten, genodigd was, en
„ die zy dikwils hadden opgeſchort." Hy voegde 'er by „ dat hy, desonaangezien, even ge-
„ zind bleef tot beveſtiging der Vrede, en dat
„ het alleen aan de Staaten ſtondt, de blyken
„ zyner oude vriendſchap voor hun Gemeene-
„ beſt te ontvangen (*u*)." De

(*t*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 483.
(*u*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 487.

De Staaten, 't Vertoog van d'Avaux ontvangen en overwoogen hebbende, vonden zig verpligt, om het omſtandiglyk te beantwoorden. Zy deeden 't, na dat zy, met Koning Willem, midlerwyl te rug gekeerd van een togtje tot bezigtiging der Grensveſtingen, geraadpleegd hadden. De zin van hun antwoord kwam, kortelyk, hierop uit: „'t Was hun aangenaam geweeſt, dat de Graaf d'Avaux, als buitengewoon Ambaſſadeur, aan hun afgezonden geweeſt was; doch zy hadden wel gewenſcht, „dat de onderhandelingen met hem van gelukkiger uitſlag waren geweeſt: te meer, om „dat de vrugteloosheid dier onderhandelingen aan hun ſcheen geweeten te worden. Zy „hadden egter, altoos, hunne opregte zugt „tot de behoudenis der Vrede getoond: en 't „was het ongeluk der tyden alleen toe te „ſchryven, dat zy 'er den Koning van Frankryk nog niet van hadden konnen overtuigen. „Zo dra zyne Majeſteit hun kennis gegeven „hadt, dat hy zig aan den Uiterſten Wil des „Konings van Spanje, niet aan het Verdrag „van Verdeelinge dagt te houden; hadden zy „hem de reden gemeld, waarom zy, hierop, „naar de geſteldheid hunner Regeeringe, geen „ſpoedig beſluit konden neemen, te gelyk aanbiedende, dat zy, met den Graave van Briord, „of met iemant anders, door zyne Majeſteit „te benoemen, in onderhandeling wilden „treeden over de middelen om de Vrede te „bewaaren. Zy hadden, daarna, met den „Graave d'Avaux, gehandeld, en, beſpeurende, dat zyne Majeſteit veel belang ſtelde in de erkentenis des nieuwen Konings van

1701. XXIII. Antwoord der Staaten op het zelve.

1701. „ Spanje, haddenze hiertoe beſlooten, en te
„ gelyk verklaard, dat zy de onderhandelin-
„ gen met de twee Koningen, doch met tus-
„ ſchenkomſt van zyne Groot-Britanniſche Ma-
„ jeſteit, gaarne wilden vervolgen, op zulk
„ eene wyze, dat men daartoe ook andere Vor-
„ ſten en Mogendheden toelaaten zou, voor
„ zo ver men zulks dienſtig zou oordeelen, om
„ de behoudenis der Vrede, welke men zig
„ voorgeſteld hadt, zo veel zekerder te be-
„ reiken. Gelyk zy, door de erkentenis des
„ Konings van Spanje, geen nadeel meenden
„ gedaan te hebben aan de begeerde tuſſchen-
„ komſt des Konings van Groot-Britanje, een'
„ der handelende Partyen in het Verdrag van
„ Verdeelinge; zo haddenze, door deezen
„ ſtap, ook geene kennis willen neemen, veel
„ min eenige beſliſſing doen van de regtvaar-
„ digheid of onregtvaardigheid der eiſchen van
„ iemant, wie hy ook zyn mogt; noch hunne
„ belangen ſcheiden van de belangen der zul-
„ ken, die zig, zo wel als zy, aan de behou-
„ denis der Vrede van Europa lieten gelegen
„ zyn. Zy hadden den Koning van Spanje al-
„ leenlyk erkend, op hoop, dat deeze erken-
„ tenis de onderhandelingen gemakkelyker zou
„ gemaakt hebben. Hierom haddenze, ter-
„ ſtond, den Graave d'Avaux afgevraagd, wat
„ hy hadt voorteſlaan, tot behoudenis der al-
„ gemeene Vrede: en toen hy geweigerd hadt,
„ zig hierop te verklaaren; hadden zy en de
„ Heer Stanhope hunne gedagten opengelegd,
„ die grootendeels overeenkwamen. Uit dee-
„ ze overeenkomſt, werdt, ten onregte, be-
„ ſlooten, dat men eer oorlog dan vrede te

„ wag-

„ wagten hadt. De Koning van Groot-Britan- 1701.
„ je hadt, dikwils, overtuigende bewyzen ge-
„ geven van zyne zugt tot vrede. De Staa-
„ ten waren, ſedert veele jaaren, met hem in
„ een naauw Verbond geweeſt. Hy was een
„ der handelende Partyen in het Verdrag van
„ Verdeelinge, en de Staaten hadden, vooraf,
„ verklaard, dat zy, om deeze redenen, en
„ ter oorzaake der enge betrekkingen, welken
„ zyne Groot-Britanniſche Majeſteit, daaren-
„ boven, hadt tot deezen Staat, alles, wat de
„ handeling betrof, met hem overleggen zou-
„ den. Zyne Majeſteit van Frankryk hadt hun-
„ ne voorſlagen, tot hiertoe, onbeantwoord
„ gelaaten. Men hadtze buitenſpoorig ge-
„ noemd; doch nog niet aangeweezen, waarin
„ de buitenſpoorigheid beſtondt: 't welk gele-
„ genheid zou hebben konnen geeven, tot het
„ vervolgen der onderhandelinge. De behou-
„ denis der algemeene Vrede en de zekerheid
„ van deezen Staat in 't byzonder was hun
„ groot oogmerk geweeſt, in de gantſche on-
„ derhandelinge: doch 't ſprak van zelf, dat
„ de Vrede niet behouden kon worden, zon-
„ der dat men den Keizer voldoening gave;
„ wiens eiſchen zo bekend waren, dat men,
„ by 't Verdrag van Verdeelinge, reeds mid-
„ delen beraamd hadt, om 'er aan te voldoen.
„ Tot voldoening des Keizers nu, en tot hun-
„ ne eigen' verzekering, hadden de Staaten
„ niets buitenſpoorigs gevorderd. Zo de vree-
„ hen bewoogen hadt, om iet meer te be-
„ geeren tot hunne eigen' verzekering, dan
„ men anderszins zou hebben mogen ver-
„ wagten; zy hadden reden gehad om te vree-

1701. „ zen, ook naar het oordeel hunner Bondge-
„ nooten, die hun, terſtond, voorzien hadden
„ van onderſtand: en 't werdt genoegzaam er-
„ kend op 't einde van 't Vertoog, daar de
„ zwakheid van den ſtaat in zulk een klaaren
„ dag geſteld werdt. Haddenze kans gezien,
„ om uit deeze zwaarigheid te geraaken, zon-
„ der zig te wapenen; zy zouden 't, ongetwy-
„ feld, gedaan hebben, konnende den Graave
„ d'Avaux zelven getuigen, hoe dikwils zy de
„ onderhandelingen hadden willen hervatten.
„ 't Was waar, dat zy op het toelaaten des En-
„ gelſchen Gezants gedrongen hadden; doch
„ hierin was, in 't begin der onderhandelingen,
„ geene andere zwaarigheid gemaakt, dan o-
„ ver den rang. Ook zouden zy den Spaan-
„ ſchen Ambaſſadeur wel hebben willen toe-
„ laaten, zo 't van Frankryks zyde begeerd ge-
„ weeſt was. Alle de moeilykheid, welke men,
„ daarna, ontmoet hadt, was niet door hunne
„ Hoog-Mogendheden veroorzaakt, maar door
„ den Graave d'Avaux alleen, die den Gezant
„ van Groot-Britanje niet begeerde toe te laa-
„ ten by de handelinge. 't Was, ondertuſſchen,
„ niet vreemd gedagt van zyne Majeſteit, dat
„ zy op voldoening voor den Keizer zouden
„ aanhouden; doch nimmer hadden zy den
„ minſten ſchyn gegeven, dat zy zig wilden op-
„ werpen tot regters tuſſchen de Huizen van
„ Frankryk en Ooſtenryk, of beſliſſen, dat Fi-
„ lips de IV. of Karel de II. gelyk of ongelyk
„ gehad hadden, in 't regelen der opvolginge
„ in de Spaanſche heerſchappye. Frankryk zelf
„ hadt, nevens Groot-Britanje en hen, niet
„ lang voor de dood des jongſten Konings van

„ Span-

„ Spanje, geoordeeld, dat men den oorlog 1701.
„ niet voorkomen kon, zonder de Spaanſche
„ nalaatenſchap zo te verdeelen, als by het
„ bekende Verdrag geſchied was. En gelyk de
„ Staaten zig, in 't ſluiten van dit Verdrag,
„ geenszins als Regters over de verſchillen,
„ tuſſchen zulke magtige Vorſten, hadden wil-
„ len opwerpen; zo begeerdenze 't ook nog
„ niet te doen. Zy zogten niets dan behoude-
„ nis der Vrede, op dezelfde grondſlagen, die
„ zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit, te vooren,
„ nevens hen, redelyk gekeurd hadt. Hunne
„ erkentenis van den tegenwoordigen Koning
„ van Spanje ſtreedt hiermede niet, en be-
„ hoefde niet te beletten, dat men den Kei-
„ zer redelyke voldoening gave. Zo de Staa-
„ ten zo wys waren, als Frankryk ſcheen te
„ oordeelen, moeſt men hun toevertrouwen,
„ dat zy hunne rykdommen, niet zonder ge-
„ wigtige oorzaaken, beſteeden of waagen zou-
„ den. Zy hadden niets gedaan, waaruit zou
„ konnen afgenomen worden, dat zy Verdra-
„ gen gebroken hadden, die men voor de be-
„ veſtiging en het zegel hunner Souverainiteit
„ plagt te houden. Ook wiſten zy niet, wat
„ men hiermede zeggen wilde. Hunne Pro-
„ vincien waren altoos *Souverain* geweeſt, en
„ hunne Voorouders hadden goed en bloed
„ gewaagd, om de gemeene Vryheid, tegen
„ uitheemſche geweldenaars, te beſchermen.
„ Zy zouden 't zelfde doen, zo iemant, on-
„ verhoopt, hunne Souverainiteit in twyfel
„ trekken, of behaagen wilde. Zy zogten hun
„ gebied niet uit te breiden; maar, nevens de
„ algemeene Vrede, alleen de behoudenis van

1701. „ 't gene zy bezaten. 't Smertte hun, mid-
„ lerwyl, dat de Graaf d'Avaux zo weinig
„ vrugt verwagtte van de handeling, alleenlyk
„ om dat de Engelſche Gezant voldoening
„ voor den Keizer begeerd hadt. Zy waren 't
„ hierin volkomen eens met zyne Groot-Bri-
„ tanniſche Majeſteit; niet, gelyk men hun
„ toeſchreef, uit blinde onderwerping aan des-
„ zelfs gevoelens; maar uit agting voor des-
„ zelfs raad, zynde zy ten volle verzekerd,
„ dat hem de algemeene Vrede en het welzyn
„ van den Staat diep ter herte ging. Zy wenſch-
„ ten dan wel, dat de handeling, op deezen
„ voet, voortgang hebben mogt, wanneer zy
„ 'er een gelukkig einde van hoopen zouden,
„ door de vlyt des Graaven d'Avaux, die, zo
„ hy al te rug keeren mogt, den Koning, zy-
„ nen Meeſter, zou konnen verzekeren van
„ de vreedzaame gevoelens der Staaten, en
„ dus den argwaan doen verdwynen, welken
„ men, tegen hen, mogt hebben opgevat. Zy
„ hadden zig, 't was waar, gewapend; doch
„ niet dan na dat de Franſche troepen in de
„ Spaanſche Nederlanden getrokken, en de
„ hunnen van daar te rug gekomen waren:
„ waardoor de Voormuur, die hun zo veel
„ gelds gekoſt hadt, en die, naar de bekente-
„ nis van zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit zel-
„ ve, van zo veel gewigts voor hun was, hun
„ geheel nutteloos was geworden. De naauwe
„ vereeniging tuſſchen Frankryk en Spanje
„ hadt, daarenboven, bekommering in hen
„ verwekt. Zy hadden, voorheen, verklaard,
„ van gedagten te zyn, dat de Koning zyne
„ bedryven, naar reden en billykheid, niet naar
„ de

„ de uitgeſtrektheid zyner magt, zou willen 1701.
„ regelen; doch zo men hun nu eenen oorlog
„ wilde aandoen, zouden zy geruſt zyn, dat
„ zy al wat in hun vermogen was hadden in 't
„ werk geſteld, om dien te ontgaan. Zo, by
„ toeval, iemant hunner onderzaaten 's Ko-
„ nings vlag gehoond, zyne havens gepeild,
„ op zyne ſchepen geſchooten, of zyne onder-
„ daanen geligt mogt hebben, weigerden zy
„ hem geene voldoening; hoewel zy niet wis-
„ ten, dat 'er iet gebeurd ware, waarop de
„ beſchuldigingen, die men hun, in deeze op-
„ zigten, deedt, met eenigen grond, konden
„ worden toegepaſt. Voor 't overige, waren
„ zy gezind, de Verdragen, met elk en met
„ den Koning in't byzonder, heiliglyk, te on-
„ derhouden, en om dat, in 't Vertoog, ge-
„ zeid was, dat het nog tyd voor hun was, om
„ te beſluiten, verklaarden zy, dat zy gaarne
„ zien zouden, dat de Graaf d'Avaux hier nog
„ eenigen tyd bleef, om de onderhandelingen,
„ tot behoudenis eener algemeene Vrede,
„ waarin zy hunne byzondere veiligheid zou-
„ den konnen vinden, ware 't mogelyk, tot
„ een goed einde te brengen: waarom zy hem,
„ eer zy hem zyne brieven van afſcheid gaven,
„ dit antwoord op zyn Vertoog nog wel had-
„ den willen ter hand ſtellen (v)."

D'Avaux zondt dit antwoord terſtond aan den Koning, zynen Meeſter. Doch 't werdt, aan 't Franſche Hof, aangemerkt als eene loosheid van de Staaten om tyd te winnen: immers, op

D'Avaux keert naar Frankryk.

(v) Reſol. Gener. *Lunæ* 1 *Aug.* 1701. *bl.* 437. *by* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 417. *en in 't* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 1.

1701. op deeze wyze ſprak 'er de Torcy van tegen den Sekretaris van den Staatſchen Ambaſſadeur in Frankryk. De Koning hadt den oorlog vaſtgeſteld, om dat hy de gantſche Spaanſche heerſchappy dagt te hegten aan zyn huis. D'Avaux kreeg herhaald bevel om zyn affcheid te neemen; gelyk hy, op den elfden van Oogſtmaand, deedt. De Staaten vereerden hem met het gewoonlyk geſchenk van eenen gouden keten en penning, ter waarde van omtrent zesduizend guldens: welk hy, na eenige weigering, aanvaardde (*w*). Hy liet zynen Sekretaris *Barré*, in den Haage: als 't ware, om de onderhandelingen te hervatten, doch inderdaad, om, voor 't gemeen, eenen ſchyn te geeven, dat Frankryk nog geenen oorlog in den zin hadt; met welk oogmerk, het Vertoog van d'Avaux ook gedrukt en in 't licht gegeven was. Doch de Staaten deeden hun antwoord ook drukken en verſpreiden (*x*), om hunnen onderzaaten te doen zien, dat de oorlog, dien men te gemoet zag, noch hun, noch zelfs den Koning van Groot-Britanje, hunnen Stadhouder, te wyten was: 't welk dienſtig geoordeeld werdt, om 't volk te beweegen, tot het gewilliger draagen der zwaare laſten, welken de kryg ſtondt te veroorzaaken.

XXIV. Frankryk ſluit Verdragen met eenige Duitſche Vorſten.

Doch eer nog de handeling met den Graave d'Avaux afgebroken was, waren de handelende Mogendheden bezig, om zig, door verſcheiden' Verdragen, te ſterken tegen het naderend gevaar. De Koning van Frankryk bewoog

(*w*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 496—499.
(*x*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 487.

woog den Keurvorst van Keulen en deszelfs Broeder, den Keurvorst van Beieren, tot het tekenen van een Verdrag van onzydigheid. De Hertogen van Wolfembuttel en Saxen-Gotha hadden zig ook, door zwaare onderstandgelden „ het begeeren van welken," schreef Lodewyk de XIV., omtrent deezen tyd (y) „ het „ eerste antwoord is, welk de Duitsche Vor„ sten geeven op de voorslagen, die hun ge„ daan worden," laaten overhaalen in de belangen van Frankryk, en wierven volk uit het geld, welk hun, door 't Fransche Hof, verschaft werdt. De Keurvorst van Beieren was ook naar Duitschland verreisd, om de Kreitsen en Vorsten over te haalen in de Fransche belangen (z). Frankryk sloot zelfs een Verbond van onderlinge bescherming met den Koning van Portugal, voor zig zelv' en den Koning van Spanje (a). Doch de Koning van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten zaten ook niet stil. Op den vyftienden van Zomermaand, werdt 'er, door de Gevolmagtigden deezer twee Mogendheden, te Koppenhagen, een Verbond geslooten met den Koning van Deenemarke, voor den tyd van tien jaaren. „ De Koning van Groot-„ Britanje en de Staaten beloofden, by het zel„ ve, den Koning van Deenemarke, geduu„ rende den oorlog, te zullen betaalen de on„ derstandgelden, hem, by 't Verbond van den „ jaare 1696, toegezeid, en driehonderdduizend Ryksdaalers in 't jaar beloopende. De „ Ko-

1701. sche Vorsten.

Verbond tusschen Groot-Britanje, Deenemarke en de Staaten.

(y) Lettr. de Louis XIV. *au* C. de Briord. *N.* XVIII. *p.* 90.
(z) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 419.
(a) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* II. *p.* 31. TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 372—375.

1701. „ Koning van Deenemarke zou den Koning
„ van Groot-Britanje en de Staaten, daar-
„ entegen, voorzien van agtduizend knegten,
„ drieduizend paarden en duizend dragonders,
„ die, door de twee Mogendheden, zouden
„ onderhouden worden. Doch zo de Koning
„ van Deenemarke mogt worden aangetaſt;
„ zou men hem deeze troepen te rug zenden.
„ De havens des Konings van Deenemarke
„ zouden, in geval van oorloge, voor alle
„ Kaapers en Oorlogsſchepen, die geene Koop-
„ vaardyvlooten geleidden, geſlooten blyven."
By eenige geheime punten, was beraamd „ dat
„ de onderſtand, door Deenemarke beloofd,
„ des noods, nog met vierduizend man ver-
„ meerderd zou worden; dat Groot-Britanje
„ en de Staaten den Koning van Deenemarke
„ ook, met al hunne magt, zouden byſtaan;
„ dat de Keizer tweeduizend man van de be-
„ loofde twaalfduizend zou mogen ontvangen,
„ en dat Deenemarke niet zou behoeven in
„ den oorlog te treeden; maar met den be-
„ loofden onderſtand zou konnen volſtaan(*b*)."
De Reſident der Staaten aan het Deenſche Hof, *Robert Goes*, *Heer van Boukhorſtenburg*, tekende, ten zelfden dage, ook een Verdrag van Koophandel met Koning Fredrik(*c*). Behalve 't Verbond met Deenemarke, ſloot men, ten deezen tyde, ook nog eenige byzondere Verdragen tot het bekomen van Krygsvolk, met den Keurvorſt van de Palts, en den Biſſchop van Munſter

(*b*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 517. TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 360.
(*c*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* II. *p.* 32.

ſter (*d*). Ook handelde men, ten zelfden einde, aan eenige andere Duitſche Hoven (*e*): en op alle deeze handelingen en Verdragen hadt d'Avaux het oog gehad, in het Vertoog, welk hy, niet lang hierna, inleverde. 1701.

XXV. Verbond tuſſchen den Keizer, Groot-Britanje, en de Staaten.

Doch omtrent eene maand na zyn vertrek, werdt 'er, in den Haage, een naauw Verbond geſlooten, tuſſchen Keizer Leopold, den Koning van Groot-Britanje en de Staaten. „ Men „ beloofde, by het zelve, den Keizer voldoe„ ning te zullen bezorgen, wegens zyne ei„ ſchen op de Spaanſche nalaatenſchap; waar„ toe, twee maanden na 't uitwiſſelen der be„ kragtigingen van dit Verbond, in minzaa„ me onderhandelingen, zouden beſteed wor„ den: waarna, men elkanderen, uit al zyne „ magt, zou byſpringen. Onder anderen, zou „ men zig zoeken meeſter te maaken van de „ Spaanſche Nederlanden, om dezelven te „ doen ſtrekken tot eenen * Voormuur voor „ de Vereenigde Geweſten; van het Hertog„ dom Milaan, van de Koningkryken van Na„ pels en Sicilie, van de Eilanden in de Mid„ dellandſche zee, en van de Landen langs de „ Toskaanſche kuſt, tot beveiliging van den „ Koophandel van Groot-Britanje en van den „ Vereenigden Staat. Ook zouden Groot-Britanje en de Staaten zig van de Spaanſche „ Plaatſen in de Indien mogen meeſter maaken, en dezelven behouden. Men zou den „ oorlog voeren, met onderling overleg, en „ geene Vrede of Beſtand ſluiten, dan geza„ men-

* *Barrière.*

(*d*) *Zie* Reſol. Holl. 9 *Maart* 1701. *bl.* 68, 222. Notu. Zeel. *van 't jaar* 1701. *bl.* 202, 344.

(*e*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 516, 521.

1701. „ menlyk. Men zou de vereeniging der Fran-
„ ſche en Spaanſche Kroonen beletten. Ook
„ zorg draagen, dat de Spaanſche Weſtindien
„ niet in de magt van Frankryk kwamen. De
„ Koophandel van Groot-Britanje en de Staa-
„ ten zou verzekerd worden, by 't Verdrag,
„ welk men zou ſluiten: ook zou, daarby, den
„ Staaten eene *Barriere* of Voormuur, in de
„ Spaanſche Nederlanden, worden toegeſtaan.
„ Over de oefening van den Godsdienſt, in
„ de Plaatſen, welken men bemagtigen mogt,
„ zou men, naderhand, met elkanderen, o-
„ vereenkomen. Zo de Koning van Frankryk,
„ of iemant anders den Bondgenooten, ter oor-
„ zaake van dit Verbond, den oorlog aan-
„ deedt, zou men elkanderen, uit al zyn ver-
„ mogen, byſtaan. Na 't ſluiten der Vrede,
„ zouden de Bondgenooten in een Verbond
„ van onderlinge beſcherming blyven, tot
„ handhaaving derzelve. Alle Vorſten en Mo-
„ gendheden zouden in dit Verbond worden
„ toegelaaten. De Duitſchen zouden 'er, by-
„ zonderlyk, toe verzogt worden." Het werdt op den zevenden van Herfſtmaand getekend(*f*).

Overeenkomſt met Zweeden.

Op den zevenden van Wynmaand, ſlooten de Gemagtigden van Groot-Britanje, in den Haage, ook eene overeenkomſt met den Ambaſſadeur van Zweeden: waarby, de voorige Verbonden beveſtigd, en den Koning van Zweeden, by voorraad, tweehonderdduizend Rykſdaalers van den beloofden onderſtand toegelegd werden. Ook beloofde men, nader te zullen

(*f*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 89. LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 619.

len overeenkomen, wegens de hulpe, welke men elkanderen bewyzen zou, in geval Zweeden in oorlog bleeve, en Groot-Britanje en de Staaten ook genoodzaakt werden, de wapenen op te vatten (*g*). Tuſſchen Groot-Britanje en de Staaten, werdt, op den elfden van Slagtmaand, insgelyks in den Haage, een naauw Verbond getekend, waarby dat van Lentemaand des jaars 1678 en het jongſte Verbond met den Keizer beveſtigd, en beloofd werdt, dat men elkanderen, uit al zyn vermogen, byſtaan zou, zo Frankryk toebereidſels maakte, om een' van beide de Mogendheden, met de wapenen, aan te taſten (*b*). 1701.

Verbond tuſſchen Groot-Britanje en de Staaten.

Met het Hof van Berlyn, was men ook, ſedert eenigen tyd, over het leveren van manſchap in onderhandeling geweeſt, en deeze onderhandeling ſlaagde te beter, om dat beide de Koning van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten beſlooten hadden, den Keurvorſt van Brandenburg, in de waardigheid van Koning van Pruiſſen, te erkennen. De Keizer hadt, om den Keurvorſt te naauwer te verbinden aan zyne belangen, hem, voor eenigen tyd, deeze waardigheid toegezeid; doch alzo men 't nog niet regt eens worden kon, over de voorwaarden, op welken, zyne Keurvorſtelyke Doorlugtigheid deezen grootſchen titel verwerven zou, hadt hy, in Slagtmaand des voorleeden jaars, zelf den naam van *Koning van Pruiſſen* aangenomen, en op de gezondheid van *Fredrik den eerſten* gedronken. Sedert hadt hy zig, in Louw-

XXVI. De Keurvorſt van Brandenburg wordt Koning van Pruiſſen.

(*g*) Supplem. au Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 11.
(*b*) Supplem. au Corps Dipl. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 11.

1701. Louwmaand jongſtleeden, te Koningsbergen, met eigen' handen, de Koningklyke kroon op 't hoofd gezet (*i*). De Keizer was een der eerſten, die hem, in deeze nieuwe waardigheid, erkenden. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten hadden 'er, voorheen, eenige zwaarigheid in gemaakt, om dat men hem nu eenen hooger' rang zou moeten toeſtaan, dan hy als Keurvorſt plagt te bekleeden. Doch 't belang, welk zy by zyne vriendſchap hadden, bewoog hen, om hem, al vroeg, geluk te wenſchen met zyne nieuwe waardigheid. Het Hertogdom van Pruiſſen werdt, derhalve, van nu af, aangemerkt als een Koningkryk, door alle zulke Mogendheden, welken den Keurvorſt, die, tot hiertoe, ſlegts Hertog van Pruiſſen geweeſt was, voor Koning erkend hadden (*k*). Doch 't liep nog aan tot het einde deezes jaars, eer het Verdrag getroffen werdt, waarby de nieuwe Koning zig verbondt, den Koning van Groot-Britanje en den Staaten ruim vyfduizend man te leveren, zonder dat ik vind, dat hem eenige onderſtandgelden beloofd werden. Immers 't Verdrag, welk, op den dertigſten van Wintermaand, in den Haage getekend werdt (*l*), maakt 'er geene melding van. Veelligt, heeft Fredrik de I. zig voldaan gerekend, met de erkentenis zyner nieuwe waardigheid. De troepen, welken hy leverde, moeſten egter, volgens gewoonte, door Groot-Britanje en de Staa-

Verdrag tuſſchen Groot-Britanje, Pruiſſen en de Staaten.

(*i*) Memoir. de Brandeb. *p.* 214.
(*k*) LAMBERTI *Tom* I. *p.* 217, 380-383.
(*l*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 96. LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 710. Suplem. *ad* Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 12.

Staaten, onderhouden en bezoldigd worden. Voor 't overige, werdt 'er, in de overeenkomſt, van welke wy ſpreeken, ook gewaagd van het Verdrag, reeds in 't voorleeden jaar getroffen (*m*), waarby de Koning van Pruiſſen, op andere voorwaarden, beloofd hadt, agtduizend man te zullen leveren aan Groot-Britanje en de Staaten. Ook tradt hy, ten deezen tyde, in het Verbond, welk, tuſſchen den Keizer en deeze twee Mogendheden, geſlooten was. 1701.

XXVII. Krygsbedryven in Italie.

Doch terwyl deeze twee Mogendheden zig, door het ſluiten van verſcheiden' Verdragen, in ſtaat zogten te ſtellen, tot het voeren van den oorlog; hadt de Keizer, reeds in Zomermaand, een Leger van dertigduizend man, onder 't beleid van den Prinſe Eugenius, gezonden naar Italie. De Prins toog door het Trentiſche; doch vondt den weg naar Verona geſlooten, door de Franſchen, die, onder den Maarſchalk de Catinat, derwaards getrokken waren. De Keizerſchen, daarna, zig gelaatende, als of zy, by Ferrare, over de Po wilden, ſloegen ſchielyk op weg naar Karpi, daar zy een' hoop van vyfduizend Franſchen op de vlugt dreeven, en over de Adiga trokken. Eenige weeken laater, raakten de twee Legers ſlaags by Chiari. De Hertog van Savoje hadt nu het opperbevel over de Franſche Krygsmagt. De Maarſchalken van Catinat en Villeroi gebooden onder hem. De Franſchen kreegen hier andermaal de nederlaag. Prins Eugenius betrok, ſedert, de Winterlegeringen in 't Hertogdom Mantua. Doch in den aanvang des volgen-

(*m*) *Zie* hier voor, *bl.* 58.

1701. genden jaars, bezetting geworpen hebbende in Mirandola en Berſello, ondernam hy, Kremone te overmeeſteren, by verraſſing. De aanſlag ſcheen, in 't eerſt, te zullen gelukken. Hy overrompelde de Stad en kreeg 'er Villeroi gevangen. Doch de bezetting dreef 'er hem, eerlang, wederom uit: waarna hy zig, eenigen tyd, bezig hieldt, met het blokkeeren van Mantua (*n*). Koning Filips bevondt zig, ten deezen tyde, te Barcelona, daar hy zyn Huwelyk voltrok, met de tweede Dogter des Hertogs van Savoje (*o*); die zig, daarenboven, voor eenen onderſtand van vyftigduizend Kroonen ter maand, en het opperbevel over de Franſche Krygsmagt in Italie, waarby hy tienduizend man voegen zou, verbonden hadt aan de belangen van Frankryk en Spanje (*p*).

De Koning van Groot-Britanje en de Staaten bragten, dit jaar, eene Vloot in zee, onder 't opperbevel van *George Rooke*; doch zy ſtrekte alleenlyk tot beveiliging der Scheepvaart. De Franſchen hielden, alomme, Oorlogsſchepen in de Spaanſche havens; die voor de Engelſchen en Staatſchen geſlooten bleeven (*q*).

Toebereidſels ten oorloge.

't Jaar 1701 liep dus ten einde met toebereidſels ten oorloge, in Engeland en hier te Lande. De Raad van Staate hadt, reeds in Louwmaand, twee millioenen gevorderd, tot aanvulling der magazynen in de Grensſteden; en Holland, Zeeland en de overige Geweſten had-

(*n*) DANIEL Journ. p. CXCIJ—CXCIV, CXCV, CXCVI. TINDAL *Vol.* IV [*or* XIX.] *p.* 362—370.
(*o*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 370.
(*p*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 419.
(*q*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 371.

hadden ſpoedig in deezen eiſch bewilligd. Kort hierna, waren 'er nog twee millioenen toegeſtaan, tot verbetering der Veſtingwerken, en negenhonderd drie-enveertigduizend tweehonderd guldens, tot eene buitengewoone uitrusting ter zee (r), die, ſedert, nog merkelyk vergroot werdt. Men hadt ook getragt, bezetting te leggen in de Steden langs den Beneden-Ryn. Doch de Keurvorſt van Keulen was reeds gewonnen, door Frankryk. Hierom nam hy, als Biſſchop van Luik, ook kwalyk, dat de Staaten, in Herfſtmaand, eene Sterkte hadden begonnen te ſtigten, op den S. Pieters berg, by Maaſtricht, op Luikſchen bodem. Wat laater, ontving hy Franſche bezetting in Luik: en ſedert, in Rynberk, Nuis, Bon, Keizerswaard, en eenige andere Plaatſen langs den Beneden-Ryn. Doch de Staaten hadden bezetting in 't Land van Gulik gezonden, en zelfs in de Stad Keulen, die, ten deezen tyde, overhoop lag met den Keurvorſt. Aan Aken werdt, ſedert, toegeſtaan, onzydig te mogen blyven. 't Gedrag van den Keurvorſt van Keulen gaf den Keizer gelegenheid, om by Groot-Britanje en de Staaten aan te houden op het verklaaren van den oorlog aan Frankryk. Doch alzo de onderſtand van Deenemarke en Pruiſſen nog niet aangekomen was, vondt men zulks ongeraaden (s). 1701.

De Franſchen bezetten Luik en verſcheiden' Steden langs den Ryn: de Staaten Keulen.

De hoop tot behoudenis der Vrede verdween egter, meer en meer. Frankryk hadt, in Herfſtmaand, eenen ſtap gedaan, die den Koning van Groot-Frankryk

XXVIII. Koning Jakob de II. ſterft.

(r) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 516.
(s) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 664, 674—684. *Tom.* II. *p.* 28—33.

1701. Groot Britanje, en gevolgelyk ook de Staaten, geheellyk, van hem vervreemden, en den oorlog onvermydelyk maaken moeſt. Jakob de II., voorheen Koning van Groot-Britanje, was, op den zeſtienden, te S. Germain, overleeden. Terſtond na zynen dood, nam de zogenaamde Prins van Walles, die nu omtrent dertien jaaren bereikte, den naam van *Jakob den III.* en den titel van *Koning van Engeland* aan. Men overleide, aan 't Franſche Hof, of men hem zou erkennen in deeze hoedanigheid, of niet. De Koning beſloot, overgehaald, zo men wil, door Mevrouwe de Maintenon, hem te erkennen. Hy hadt den overleeden Vorſt, op zyn ſterfbedde, reeds beloofd, dat hy zulks doen zou, en het daarna zelfs openlyk verklaard. De Ambaſſadeur der Staaten hadt hem wel voorgehouden, dat zulks aanloopen zou tegen de Ryswykſche Vrede. Doch hy verſtondt, dat hy aan deeze Vrede voldeedt, wanneer hy Koning Jakob den III. niet onderſteunde met de wapenen, zo lang Koning Willem leefde, en zogt zyn gedrag, in 't erkennen van twee Koningen van Groot-Britanje, te ſterken met voorbeelden uit de Hiſtorien. Midlerwyl, hadt Koning Willem, op 't Loo, kennis gekreegen van deezen gewigtigen ſtap des Konings van Frankryk, dien hy aanzag voor eene blykbaare Vredebreuk. Ook beval hy zynen Ambaſſadeur aan 't Franſche Hof, terſtond, naar Engeland te keeren, zonder affcheid te neemen. De Staaten gaven den Heere van Heemskerk ook bevel, om het Franſche Hof, zonder uitſtel, te verlaaten. Hy nam egter ſchriftelyk affcheid van den Koning. In Engeland, was 't volk in

erkent den zogenaamden Prins van Walles voor Koning van Engeland.

Misnoegen hierover, in Engeland en hier te Lande.

't

't gemeen zeer misnoegd op de Franſchen, die zig, zeide men, vermeeten durfden, hun eenen Vorſt op te dringen. De Regeering ontving, van alle kanten, Geſchriften van Steden en Burgten, die getuigden, alles veil te hebben, om 's Lands Vryheid en Godsdienſt te beſchermen, en den hoon, dien de Franſche Koning de Natie aangedaan hadt, te wreeken (*t*). Men hieldt, derhalve, van nu af, den oorlog voor onvermydelyk. Koning Willem, in Slagtmaand, den Staat van Oorloge, voor het volgende jaar, aan 't hoofd des Raads van Staate, hebbende overgeleverd ter algemeene Staatsvergaderinge in den Haage (*u*), keerde, terſtond hierop, naar Engeland, daar hy den vyftienden aankwam, en eerlang een nieuw Parlement beriep, welk, meeſt uit Whigs en vrienden der Proteſtantſche opvolginge beſtaande, volkomenlyk in 's Konings maatregels tradt, en middelen beraamde, om den oorlog wakkerlyk door te zetten (*v*). De Deenſche hulptroepen waren, eindelyk, in 't begin van Slagtmaand, te Hamburg aangekomen, alwaar zy, door Gemagtigden des Konings van Groot-Britanje en der Vereenigde Staaten, ontvangen waren (*w*). 1701.

XXIX. Beginſels der vyandlykheden omtrent

Maar ſchoon men zig, van de zyde van Groot-Britanje en de Staaten, zo wel als van de zyde van Frankryk, toebereidde ten oorloge, ſcheen niemant de eerſte te willen zyn, om de vyandlykheden, openlyk, te beginnen. Want men kon

(*t*) Secr. Reſol. Holl. 6 *April* 1702. VI. *Deel*, *bl.* 278. LAMBERTI *Tom* I. *p.* 681—691. TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 385—409.
(*u*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 696.
(*v*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 409—438. LAMBERTI *Tom* I. *p.* 698—702.
(*w*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 696.

1701. de Vereenigde Gewesten.

kon bezwaarlyk voor eenen aanvang van vyandlykheden rekenen, dat een Engelſch Konings Jagt, in de Maaze leggende, op een Franſch ſchip, welk weigerde te ſtryken, met ſcherp, geſchooten hadt. Doch de Franſchen hadden eene Legerplaats doen afſteeken, te Richelles, en eenige Dorpen, onder 't Staatſch gebied gelegen, en Dorpen van *Redemptie* genoemd, verſterkt. Men meende, dat deeze verſterking ondernomen was, ter begunſtiging van eenen aanſlag op Maaſtricht, van welke Veſting men zig, door heimelyk verſtand met eenigen uit de bezetting, dagt meeſter te maaken; doch de Generaal Dopff, die binnen Maaſtricht geboodt, ontdekte 't verraaderlyk voorneemen, omtrent het einde van Herfſtmaand, en deedt de hoofdbeleiders, eerlang, zwaarlyk ſtraffen (x). Wat laater, begonden de Franſchen eene ſchans op te werpen te Selzate, onder 't geſchut van Sas van Gend (y), uit welke Veſting, geſchooten werdt op de Schanſe: waarop de Maarſchalk de Bouflers niet ſchroomde, beide Sluis en Sas van Gend met eene bombardeering te dreigen. Doch hiervan kwam niets (z).

Aanſlag op Maaſtricht.

Raadpleegingen in den Haage op den aanſtaanden veldtogt.

Ook waren deeze dingen ſlegts voorbereidſels van 't gene men, tegen 't volgende jaar, van de zyde der Bondgenooten, in den zin hadt. Koning Willem hadt, eer hy naar Engeland te rug gekeerd was, met de Duitſche en Pruiſſiſche Legerhoofden, geraadpleegd, op het openen van den aanſtaanden veldtogt, onaangezien de oorlog nog niet verklaard was: en men was

(x) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 692, 693.
(y) Reſol. Holl. 1, 14 *Dec.* 1701 *bl.* 477, 502.
(z) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 712—715.

was overeengekomen, dat Keizerswaard door de Pruiſſiſche en Duitſche troepen belegerd zou worden. De Keurvorſt van Hanover hadt aangenomen, de Hertogen van Wolfembuttel te bevegten. Landau zou, door den Roomſch-Koning Jozefus en door Prinſe Lodewyk van Baden, worden aangetaſt. De Keizer hadt zig verbonden, om het Leger onder Prinſe Eugenius te verſterken, en hem daardoor in ſtaat te ſtellen, tot het bemagtigen van Mantua, welk nog geblokkeerd gehouden werdt. Koning Willem en de Staaten hadden, daarenboven, eene onderneeming in den zin van grooter gewigt, het belegeren van Kadix, beide te water en te Lande, hebbende den Prins van Heſſen-Darmſtad hun uit Spanje verzekerd, dat, op 't veroveren deezer aanzienlyke Veſting, veele Spaanſche Grooten de zyde van 't Huis van Ooſtenryk kiezen zouden (*a*). Ook werden alle deeze ontwerpen, ſchoon met ongelyk gevolg, ſedert, ter uitvoeringe gebragt. Doch de Koning van Groot-Britanje beleefde zulks niet. Hy overleedt, in de Lente des volgenden jaars, eer nog de veldtogt geopend hadt konnen worden. De hooge waardigheden, welken deeze Vorſt, in den Vereenigden Staat, bekleed heeft, verpligten ons, om de omſtandigheden van zyne jongſte ziekte en afſterven, hier beknoptelyk, te ontvouwen. 1701.

XXX. Onpaſſelykheid van Koning Willem.

Zyne Majeſteit was, eer hy uit Holland vertrok, overvallen geweeſt van eene zwaare onpaſſelykheid, die hem, langer dan eene maand, bybleef; doch zo bedekt gehouden werdt, dat 'er

(*a*) Tindal *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 440.

1701. 'er weinig van uitlekte (*b*). Men ſchreef zyne ongeſteldheid, die hem, gemeenlyk, na de maaltyd overviel, toe aan het onmaatig gebruik van vrugten, oeſters, kabeljaauw en andere ſpyze, die zwaar te verteeren valt. Toen hy, in Slagtmaand, den Staat van Oorlog overbragt in de Vergadering der algemeene Staaten, hadt Barré, Sekretaris des Franſchen Ambaſſadeurs, zig vervoegd onder de menigte, om den ſtaat van 's Konings gezondheid waar te neemen. Omtrent deezen tyd, verleende hy nog geduuriglyk gehoor aan verſcheiden' uitheemſche Gezanten; waarom veelen begonden te vermoeden, dat hy zig ſlegts onpaſſelyk veinsde, om de Staaten van Holland in 't byzonder, te eerder, te doen beſluiten tot het benoemen van zynen Neef, den jongen Prins Jan Willem Friſo, Erfſtadhouder van Friesland, tot zynen opvolger in 't Stadhouderſchap van hun Geweſt; waarop hy ſterk gezet was (*c*). Ook hadt hy 'er, reeds in den Zomer des voorleeden jaars, onder de hand, over gearbeid. Zyne poogingen waren zelfs aan 't Franſche Hof bekend geworden; en Lodewyk de XIV. toonde zig zeer begeerig, om den uitſlag derzelven te weeten. In 't byzonder, zogt hy onderrigt te worden, of de Prins van Naſſau, Koning Willem opvolgende, in de waardigheden, welken deeze, hier te Lande, bekleedde, het Stadhouderſchap van Friesland en Groningen, welk hy reeds bezat, zou konnen blyven behouden (*d*). Doch Ko-

Hy zoekt den jongen Prins van Naſſau te doen verkiezen tot opvolger in zyne waardigheden, hier te Lande.

(*b*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 409.
(*c*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 698, 699.
(*d*) Lettr. de Louis XIV. *en* C. de Briord, *N.* XXI, XXV, *p.* 107, 118.

Koning Willem vondt zo weinig genegenheid onder de Leden, om aan zyne begeerte te voldoen, dat hy 't ſtuk, eindelyk, ſteeken liet, verklaarende, t'eenen dage „ dat men dan „ wagten moeſt tot na zynen dood, om een „ beſluit te neemen, welk zo heilzaam zyn „ zou voor den Staat (*e*)." Ook bleek, naderhand, dat zyne onpaſſelykheid niet geveinsd geweeſt was, hebbende hy, omtrent deezen tyd, den Graave van Portland verklaard „ dat hy „ zig zo zwak bevoelde, dat hy meende, niet „ tot den volgenden Zomer, te zullen konnen „ leeven," daarby voegende „ dat men dit „ niemant, voor zyn overlyden, ontdekken „ moeſt (*f*)." De gezondheid, en vooral het leeven van deezen Vorſt werdt geoordeeld zo veel invloed te hebben op den tegenwoordigen ſtaat van Groot-Britanje, van de Vereenigde Geweſten en van gantſch Europa, dat men 't gevaar, welk een van beide liep, zorgvuldiglyk, meende te moeten bedekt houden. In Engeland te rug gekeerd, ſcheen zyne Majeſteit egter toe te neemen in kragten. Hy vermaakte zig, geduurende den Winter, gemeenlyk eens ter weeke, met de Jagt, te Hamptoncourt. Doch op den vierden van Lentemaand des jaars 1702, van Kenſington derwaards rydende, ſtortte hy, door 't ſtruikelen van zyn paard, ter aarde, en brak het ſleutelbeen van zyne regter ſchouder. Men bragt hem, terſtond, naar Hamptoncourt, daar 't been gezet werdt, door 's Konings Onder-Heelmeeſter, *Ronjat*, die,

1701.

Hy ſchynt te beteren.

Hy ſtort van zyn paard en breekt zyn regter ſleutelbeen.

1702.

(*e*) LAMBERTI *Tom.* I. *p.* 699.
(*f*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 409.

1702. die, ten zelfden tyde, oordeelde, dat zyne Majeſteit niet vry van koorts was, en behoorde gelaaten te worden. De Koning verklaarde toen, dat hy, ſedert veertien dagen, eenige koortſige huivering gevoeld hadt, en, zelfs dien morgen, met hoofdpyn, uitgereeden was. Doch alzo hy zig, des nademiddags, merkelyk beter bevondt, keerde hy naar Kenſington, met de Koets, in welke hy, den meeſten tyd, ſlaapende doorbragt. Ten negen uuren des avonds, vondt 's Konings Lyfarts, *Govert Bidloo*, zyne Majeſteit zonder koorts, en ontriedt hierom de laating, die Ronjat dienſtig geoordeeld hadt. De Koning ſliep, dien nagt, zeer geruſt: en, na verloop van zes dagen, ſcheen hy zo verre gebeterd, dat hy zig kleeden liet, en aan verſcheiden' uitheemſche Gezanten gehoor gaf. Doch op den twaalfden van Lentemaand, begonden zyne knieën zeer te zwellen, 't welk hem veel pyn veroorzaakte, en voor een kwaad voorteken genomen werdt. Hy gaf, den volgenden dag, nog zyne toeſtemming, by volmagt, tot eenige gewigtige Akten, onder welken 'er een was, waarby de gewaande Prins van Walles aan hoog verraad ſchuldig verklaard werdt. Twee dagen laater, bevondt hy zig zo veel beter, dat hy de gaandery van Kenſington, verſcheiden' reizen, op en neder wandelde. Doch daarna in een' ſtoel aan 't ſluimeren geraakt, werdt hy, wederom, met eenige huivering, wakker. Hierop volgde eene koorts, met braaking en ſtoelgang verzeld, die toenam, tot op den agttienden, den laatſten dag van 's Konings leeven. Hy gaf toen, wederom by volmagt, zyne toeſtemming tot eene Akte, waarby

Krygt zwaare koortſen.

by elk gelegenheid gegeven werdt, om den gewaanden Prins van Walles, vrywilliglyk, af te zweeren. De Graaf van Albemarle hadt, in Sprokkelmaand, een' keer naar den Haage gedaan, om de uitrusting der Vloote voort te zetten, en, zo men meent, ook om zig te verzekeren van eenige geheime papieren onder den Raadpensionaris Heinsius, voor wiens leeven men thans vreesde, ter oorzaake van een zwaar toeval van kolyk, waarvan hy egter, gelukkiglyk, beterde (*g*). Van deeze reize, kwam Albemarle te rug te Kensington, weinige uuren voor 's Konings overlyden. Hy deedt zyner Majesteit een kort verslag van den staat der zaaken in Holland. Doch de Koning hoorde 't, met groote koelheid, niets zeggende dan *je tire vers ma fin*, dat is, *ik nader aan myn einde*. In den nanagt, ontving hy het Avondmaal, naar de wyze der Engelsche Kerke, uit handen van den Aartsbisschop van Kanterbury, die, zo wel als Gilbert Burnet, Bisschop van Salisbury, by hem bleef, tot dat hy den geest gaf. De Koning sprak met verscheiden' Engelschen en Nederlanders, op zyn doodbedde, byzonderlyk met den Hertoge van Ormond, den Graave van Albemarle en den Heere van Ouwerkerk. Ten laatste, vraagde hy, ernstelyk, naar den Graave van Portland, die, volgens sommiger schryven (*h*), naderhand, geklaagd heeft, dat Albemarle hem, te vooren, kwaadaartiglyk, buiten 's Konings tegenwoordigheid hadt weeten te houden, onaangezien zyne Majesteit, reeds 1702.

(*g*) Lamberti *Tom.* II. *p.* 64.
(*h*) Lamberti *Tom.* II. *p.* 66.

1702. reeds tweemaal, om hem gezonden hadt. Nu vondt hy den Koning zonder ſpraak, ſchoon zyne Majeſteit de lippen nog bewoog. Ook vatte hy 's Graaven hand nog, dezelve tederlyk naar zyn hert brengende. Men zag hem, dikwils, de oogen, verzugtende, hemelwaards heffen. Eindelyk, ontſliep hy zagtelyk, op Zondag, den negentienden van Lentemaand, tusſchen agt en negen uuren des morgens, in het twee envyftigſte jaar zyns ouderdoms. Zyn lighaam, eerlang, geopend geworden zynde, bevondt men de breuk in de ſchouder genezen; doch een gedeelte van de longe en van 't Ribbevlies ontſteken tot verſterving toe: 't welk voor de eigenlyke oorzaak van zynen dood gehouden werdt. Wy hebben, te vooren, aangetekend (*i*), dat hy zynen Neef, den jongen Prins van Naſſau, tot zynen eenigen erfgenaam hadt verklaard. Wy moeten 'er, hier, alleenlyk, byvoegen, dat hy, by een afzonderlyk Codicil, aan den Graave van Albemarle, zynen voornaamſten gunſteling op 't einde zyns leevens, de Heerlykheid Breêvoort en tweehonderdduizend guldens gemaakt hadt (*k*).

Sterft.

XXXI. Zyne afbeelding.

Zodanig een' uitgang hadt Willem de III., Koning van Groot-Britanje, Prins van Oranje, Erfſtadhouder, Kapitein- en Admiraal-Generaal van Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht en Overyſſel. Hy was altoos zwakkelyk van lighaamsgeſteldheid geweeſt; doorgaans aamborſtig en zwaar kugchende: welk laatſte ongemak hy, uit de kinderpokjes, gehouden hadt.

(*i*) XVI. *Deel*, *bl.* 300.

(*k*) BURNET *Vol.* II. *p.* 301—304. TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 444—453.

WILLEM BENTINCK,
Graaf van Portland,
enz. enz.
Sim. de Bois pinx.
J. Houbraken fec. naar de Orig. Pr. van Williams
Is. Tirion excud.

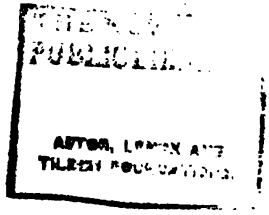
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

hadt. Doch 't gezigt ſtondt hem helder en glinſterende. Hy hadt een breed voorhoofd, gekromde neus en bruin hair. Zyn gantſche wezen was deftig en ontzaglyk. Doorgaans was hy ſtil, ſomber, en ernſtig (*l*): zelden vrolyk, en ſlegts by weinigen. Zyne ſpraak was langzaam en koel: behalve in een' veldſlag, wanneer hy vol vuurs ſcheen, en alomme op alles agt gaf. Men heeft hem, in 't algemeen, voor dapper gehouden; doch alzo hy, byna altoos, ongelukkig geweeſt is in veldſlagen en belegeringen, hebbende hy, behalve in Ierland aan de Boyne, geenen ſlag, en, behalve Namen, geene Stad van aanbelang gewonnen, heeft men getwyfeld, of het hem ook aan beleid en krygskunde gehaperd hebbe. Men getuigt, inderdaad, dat hy, meer in gezond en onderſcheiden oordeel, over perſoonen en zaaken, dan in ſchranderheid van verbeelding en uitvinding hebbe uitgemunt. Zyne bedektheid en agterhoudendheid, waaraan hy zig, in zyne vroege jeugd, toen zyne woorden en bedryven, zorgvuldiglyk, waargenomen werden, gewend hadt, maakte hem, naderhand, onbekwaam tot die gemeenzaamheid en gulheid, waardoor de Koningen in Engeland (*m*), en de Stadhouders, hier te Lande, zig by 't volk bemind plagten te maaken. Ook werdt hy ligt driftig, wanneer hy tegengeſproken werdt (*n*). Men wil, dat hem, in Engeland, die yver en bekwaamheid ontbrak, waardoor hy, hier te Lande, hadt uit- 1702.

(*l*) N. Witsen Byzonder Verhaal, *f.* 121. *c.* 4. *MS.*
(*m*) N. Witsen Byzonder Verhaal, *f.* 6. *c.* 2. *f.* 12. *c.* 3. *f.* 15. *c.* 4. *f.* 25. *c.* 1. *f.* 135. *c.* 3. *MS.*
(*n*) N. Witsen Byzonder Verhaal, *f.* 33. *c.* 4. *MS.*

1702. uitgemunt; 't welk, zo ſommigen aantekenen, den Heer van Ouwerkerk, al vroeg, hadt doen vraagen, *of 't niet beter geweeſt ware, dat men eer bewaard en koſten geſpaard hadt*? Doch anderen merkten aan, dat hy, in Engeland, de voortvaarendheid van eenen Fagel miſte, die hem, hier te Lande, zo zeer te ſtade gekomen was. Ook plagt hy, in Holland, veeltyds, alleenlyk te zeggen, hoe hy 't verſtondt; wanneer het door anderen uitgevoerd werdt: daar hy, in Engeland, veele dingen zelf naargaan moeſt; waartoe hy, vermids zyne ſterke geneigdheid tot de jagt, niet altoos genoegzaamen tyd vinden kon. Wanneer hy, ergens om verzogt zynde, antwoordde, *dat hy 't eens bedenken zou*, hieldt men dit antwoord voor eene genoegzaame weigering (*o*). Hy ſprak de Franſche, Engelſche, Hoog- en Nederduitſche taalen allen even goed, en hy verſtondt iet van het Latyn: ook het Spaanſch en Italiaanſch: 't welk hem bekwaam maakte, om 't bevel te voeren over een Leger, uit verſcheiden' volken ſamengeſteld. Hy kende den toeſtand van alle Hoven van Europa in den grond; doch maakte byzonderlyk zyn werk, om de inzigten en bedryven van het Franſche Hof gade te ſlaan. De konſtenaaryen van dit Hof tegen te gaan was de heerſchende drift van zyn gantſche leeven. Hy vatte ligtelyk argwaan tegen iemant op, en behieldt denzelven lang; ſchoon men getuigt, dat hy zig nimmer vervoeren liet tot onbetaamlyke wraak. Kort na zyne komſt tot de

(*o*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 111. *c.* 4. *f.* 122. *c.* 4. *f.* 127. *c.* 1. *f.* 146. *c.* 4. *MS.*

de Kroon van Groot-Britanje, ſcheen hy eenigen in Holland, en vooral te Amſterdam, verdagt te houden, dat hun 't hoofd te zeer hing naar Frankryk (*p*). Hy geloofde de waarheid van den Chriſtelyken Godsdienſt vaſtelyk; ging, vooral des Zondags, vlytiglyk, ter Kerke, en oefende zig ook afzonderlyk, in 't bidden en in 't leezen der Heilige Schriften. Doch in de uiterlyke Kerkzeden, ſtelde hy zo weinig gewigt, dat hy, in Engeland, geene zwaarigheid maakte, om zig te voegen naar de meeſte gebruiken der Engelſche Kerke; ſchoon hy, hier te Lande, andere gebruiken gevolgd hadt, en bleef volgen. Alleenlyk, vind ik dat hy, op goeden Vrydag des jaars 1689, verklaarde, *niet te konnen, noch te willen vaſten*, en eene heimelyke maaltyd deedt. Ook weigerde hy toen, aan twaalf arme mannen, in perſoon, de voeten te waſſchen: 't welk eene beſtendige gewoonte van de Koningen, zyne voorzaaten, geweeſt was. Men beſchuldigde hem, hierom, in gedrukte ſchriften „ dat hy een Presbyteriaan „ in zyn hert was; ſchoon hy voorgaf, de Bis„ ſchoppen te willen verdedigen (*q*)." Zyn voorſlag aan 't Parlement, om de Biſſchoppelyken en Presbyteriaanen met elkanderen te vereenigen, hadt hem, vind ik, in Londen alleen, in 't eerſt, wel tagtigduizend menſchen doen verliezen (*r*). De volſtrektheid der Goddelyke beſluiten hieldt hy ontwyfelbaar, ziende hy, behalve deezen, geenen grond voor het 1702.

(*p*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 35. *c.* 4. *f.* 37. *c.* 4. *MS.*
(*q*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 9. *c.* 2, 3. *f.* 47. *c.* 4. *f.* 49. *c.* 2. *MS.*
(*r*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 47. *c.* 1. *MS.*

1702. het geloof in eene Goddelyke voorzienigheid. Voor de Kerkelyken in 't gemeen, toonde hy kleine agting, en verklaarde zig, altoos, rondelyk, voor 't verdraagen van allerlei gezindheden in den Burgerſtaat (*s*). Zyne Regeering is, beide in Engeland en hier te Lande, veelligt, te hoog gepreezen, of te zeer gelaakt, naar dat men voor of tegen dezelve ingenomen was. De Whigs, die hem naar Engeland geroepen, en op den Troon gezet hadden, hebben hem, doorgaans, openlyk geroemd, als den verloſſer des volks uit de ſlaaverny en van 't Pausdom; doch zy dwarsboomden hem, onder de hand, by verſcheiden' gelegenheden, zo zeer, dat hy, by wylen, ſchier wars werdt van de Engelſche Regeeringe (*t*), ziende, dat men hem, onder dekſel van de geſchonden' voorregten des volks te herſtellen en te bevestigen, geheel afhangkelyk zogt te maaken van 't Parlement. 't Krygsvolk van Koning Jakob, welk eerſt tot hem overgekomen was, werdt, gedeeltelyk, afgedankt zynde, kort daarna, zo misnoegd, dat het, dagen agtereen, openlyk dronk *op de Confuſie van den Prinſe van Oranje*, en t'eenemaal aan 't muiten ſloeg (*u*). Verſcheiden' Heeren verlieten de Hofpartye, om dat, zo zy zeiden, de Koning zig niet met het Regentſchap te vrede gehouden, maar naar de Kroon geſtaan hadt: 't welk ik, in 't byzonder, van den Heere Klarendon gemeld vind (*v*).

Schets zyner Regeeringe in Engeland en hier te Lande.

Men

(*s*) BURNET *Vol.* II. *p.* 304—307. TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 453—467.

(*t*) N. WITSEN Byzonder Verhaal, *f.* 129. *c.* 2. *MS.*

(*u*) N. WITSEN Byzonder Verhaal, *f.* 15. *c.* 4. *f.* 16. *c.* 4. *f.* 44. *c.* 4. *MS.*

(*v*) N. WITSEN Byzonder Verhaal, *f.* 85. *c.* 1. *f.* 156. *c.* 1-4. *MS.*

Men wilde, in't eerſt, in de Kerken over den Theems, in 't gezigt van Whitehall, eenen geruimen tyd, niet bidden dan voor *Willem en Maria, onze Gouverneurs*. In de Koffyhuizen, ſchroomden ſommigen niet te zeggen „ dat men hier een' „ Koning onthalsd, een' anderen verjaagd „ hadt; en dat men met den derden ook wel „ weg weeten zou." De Koning wiſt dit, en kende de veranderlykheid des Engelſchen volks zo wel, dat hy, t'eenen dage, in Hooimaand des jaars 1689, tegen den Ambaſſadeur Witſen zeide „ Mogt de Raadpenſionaris [Fagel] eens „ opzien? Wat zou hy zeggen van de wispel- „ tuurigheid der Engelſchen? Dikwils, heb ik „ 't hem voorſpeld; doch hy kon't niet gelooven (w)." En ſchoon de gelukkige uitſlag zyner onderneemingen in Ierland, en de Vrede inzonderheid zyn gezag in 't Ryk grootelyks beveſtigde; de Torys, onder welken veele heimelyke Jakobiten ſchoolen, twyfelden, egter, in 't gemeen, aan de wettigheid zyner Regeeringe, en kwelden hem, jaaren agtereen, in 't Parlement; tot dat hy hen, omtrent een jaar voor zyn' dood, in 't bewind ſtelde, en een Parlement beriep, welk meeſt uit Torys beſtondt; doch, kort voor zyn overlyden, wederom vernietigd werdt. De Whigs, die ſterker voor den oorlog neigden, ſcheenen toen wederom in 't bewind te zullen geraaken, en ſchikten zig, hierom, naar 't gevoelen van den Koning; die, zo lang hy over Engeland regeerde, vergeefs, gearbeid hadt, om de driſt der 1702.

(w) N. Witsen Byzonder Verhaal, *f.* 45. *c.* 3. *f.* 233. *c.* 1. *f.* 141. *c.* 2. *MS.*

1702. der partyen te maatigen. De Torys hebben, voor (*x*), en vooral na zynen dood, met kleinagting van hem geſproken, en hem van willekeurige heerſchappye beſchuldigd (*y*). Doch buitens Lands hadt men zulke kleine gedagten van zyn gezag over zyn Koningkryk, dat men hem *Stadhouder van Engeland en Koning van Holland* noemde (*z*). En inderdaad, zyn aanzien was zo groot hier te Lande, dat men reden heeft om te twyfelen, of het immer zo groot geweeſt zy, in Engeland; daar hem de hooge eernaam van Koning opgedraagen was, terwyl hy, hier, onder veel minderen titel, regeerde. Voornaame Staatsdienaars hebben aangetekend „ dat men zig, in Holland, wel gewagt „ zou hebben, van hem voor te houden, 't ge„ ne hem het Parlement in Engeland voor„ hieldt:" en dat „ veele Leden van den Staat, „ zonder den adem van den Koning, onzen „ Stadhouder, niets durfden aanvangen (*a*)." Doch zyn gezag was, niet terſtond, maar allengskens, zo hoog geſteegen. Gebooren, in gantſch ongunſtige omſtandigheden, hadt hy, geduurende zyne minderjaarigheid, 't bewind der zaaken gezien in handen van zulken, die, zo zy geene partyen van hem en zyn Huis waren, ten minſten, den blykbaarſten afkeer toonden van de Stadhouderlyke Regeeringe, die zyne Voorouders bediend hadden, en naar welke hy naauwlyks nalaaten kon te ſtaan. Zyne verheffing, in 't jaar 1672, ging verzeld met eene

(*x*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 224. *c.* 3. *MS.*
(*y*) Gedrag van de Hertogin van Marlbor. *bl.* 23.
(*z*) Memoir. de Brandeb. *p.* 197.
(*a*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 67. *c.* 4. *f.* 129. *c.* 2. *MS.*

eene geheele verandering in de Regeering, die niet wettiglyk geſchieden kon, zonder dat 'er hem, voor eenen tyd, groot gezag toe gegeven werdt, door 's Lands Staaten. Van dit gezag hadt hy zig bediend, om zyne vrienden, of zulken, die hy daar voor hieldt, alomme, op 't kuſſen te helpen: die 't, ſedert, van hun belang, of heilzaam voor 't Vaderland rekenden, dat 's Prinſen aanzien hooger opgevyzeld werdt, door de waardigheden, welken hy bekleedde, erfelyk te verklaaren in zyne mannelyke nakomelingſchap. In de overheerde Geweſten, Gelderland, Utrecht en Overyſſel, deedt hy zig, naderhand, een zeer onbepaald gezag opdraagen over de beſtelling der Regeeringe. Doch ſommigen oordeelden, al vroeg, dat hy zig van dit gezag bediende, tegen 't oogmerk, waarmede het hem opgedraagen was. De handeling over de opdragt van 't Hertogdom Gelder en 't Graaffchap Zutfen bragt het gemeen, aan veele oorden, in 't vermoeden, dat zyne Hoogheid naar de opperſte magt over de Landen ſtondt: en 't is niet onwaarſchynlyk, dat dit vermoeden gevoed werdt, door eenige Regenten, die zelven niet vreemd waren van de gedagten, dat de Prins meer gezags zogt. Doch zyne Hoogheid, de opgedraagen' waardigheid van de hand wyzende, en 's Lands Staaten zelven deeden hun beſt, om dit vermoeden te doen verdwynen. 't Scheen egter zulke diepe wortels geſchooten te hebben in ſommige groote Steden, dat men zig, ſedert, meerder en openlyker kantte tegen 's Prinſen voorſlagen, 1702.

1702. zig bevlytigende, om zulke tegenkantingen, onder 't volk, te doen doorgaan, voor een yverig voorſtaan der gemeene vryheid: waarvan 't jaar 1684 een der merkwaardigſte voorbeelden uitleverde. Ook werdt de burgery zo zeer ingenomen met deeze gedagten, dat men haar niet kon beweegen, om de hand te leenen tot eenige ongewoone verandering der Regeeringe; die, alleen in kleine Steden, gelyk te Goes in Zeeland, door Krygsvolk, uitgewerkt werdt: in de meeſte grooten, agterbleef. De oorlog, die, met het jaar 1689, aanving, hadt egter, gelyk doorgaans, het aanzien des Stadhouders, die nu ook tot Koning van Groot-Britanje verheeven was, doen ryzen, en het was, hier te Lande, ten hoogſten top geſteegen, toen hy, midden onder de toebereidſels tot eenen oorlog, die haaſt algemeen werdt, overleedt. De tyding van 's Konings afſterven werdt, niet zonder ontſteltenis, ontvangen in den Haage. Nogtans hebben ſommigen opgemerkt, dat de droefheid niet zo groot noch zo algemeen was, dan toen men, voor eenige jaaren, het afſterven van Koninginne Maria vernam. Men gaf, eerlang, bevel, om, zes weeken agtereen, driemaal 's daags, t'elken reize anderhalf uur, de klokken te luiden. Ook kleedden alle de Regenten zig, op 's Lands koſten, in den rouw (*b*). Doch eenige luiden hadden de onbeſcheidenheid van te ſpotten met deeze openbaare tekenen van treurigheid: van welken ſommigen, te Rotterdam, in

(*b*) Groot-Plakaatb. V. *Deel, bl.* 22.

in hegtenis raakten, en een, ſchryft men, te Amſterdam, door 't getergd gemeen, gedood werdt (*c*). 1702.

Men oordeelde, hier, dat de overleeden' Vorſt te veel aan de Landen verdiend hadt, dan dat men zyne gedagtenis, ongeſtraft, zou hebben willen laaten hoonen. Ook hieldt men hem voor zo uitmuntend in veele deugden, dat 'er geene plaats ſcheen te zyn voor eenig gebrek (*d*), welk hem, by 't gemeen, in veragtinge brengen kon. Zelfs heeft Biſſchop Burnet geſchreeven, dat hy vry was van alle ondeugd, eene ſoort alleenlyk uitgenomen, welke hy egter zorgvuldiglyk bedekt wiſt te houden. Doch deeze Schryver meldt niet, welke deeze ondeugd, of dit gebrek geweeſt zy: en 't ſtaat ons niet vry, in eene zaak van zo veel gewigt, op giſſingen van anderen, te bouwen. 't Ontbreekt, voor 't overige, niet aan zulken (*e*), die Willem den III. met Henrik den IV., Koning van Frankryk, en met Elizabet, Koninginne van Engeland, vergelykende, geoordeeld hebben, dat de wederwaardigheden, met welken hy geworſteld heeft, grooter, en de misſlagen, in welken hy vervallen is, kleiner geweeſt zyn, dan die van deeze twee Mogendheden. De Heer van Odyk hadt, reeds in 't jaar 1699., ter Vergaderinge der Staaten van Zeeland, voorgeſlaagen, dat men den Koning, op 't Hof te Middelburg, een metaalen Standbeeld behoorde op

(*c*) Lamberti *Tom.* II. *p.* 82.
(*d*) Temple Annm. VIII. *Hoofdſt. bl.* 253.
(*e*) *See* Tindal *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 467.

en de Koningin van Groot-Britanje, insgelyks. Oorlogsverklaaring des Konings van Frankryk. X. *Toeleg der Franſchen, om Nieuwmegen te verraſſen. Zy trekken af. Keizerswaard geeft zig over.* XI. *Venlo gewonnen. Ook Stevenswaard en Roermonde. Luik ingenomen. Marlborough loopt gevaar van geligt te worden.* XII. *Krygsbedryven in Italie.* XIII. *De Engelſche en Staatſche Vloot komt voor Kadix. Port S. Maria geplonderd. De Zilvervloot in Vigos veroverd en vernield.* XIV. *Staat des Krygs in 't Noorden. Verſchil met Deenemarke. Verandering in Engeland.* XV. *Verbod van allen handel met Frankryk en Spanje. Holland bewilligt, gereedelyk, in de laſten des oorlogs. Verdragen met eenige Duitſche Vorſten.* XVI. *Veldtogt in Duitſchland. De Pruisſiſchen veroveren Rynberk en Gelder. Marlborough belegert en bemagtigt Bon.* XVII. *De Franſchen veroveren Tongeren. De Bondgenooten bemagtigen de vyandlyke Linien, in Vlaanderen. Gevegt by Ekeren. Huy en Limburg gewonnen.* XVIII. *Staat des oorlogs aan den Donauw. Opſtand in Hongarye. Krygsbedryven in Italie.* XIX. *Verdrag met den Koning van Portugal. Zeezaaken.* XX. *Opſtand in de Sevennes. De Bondgenooten onderſteunen de Camiſards.* XXI. *De Hertog van Savoje kieſt de zyde der Bondgenooten. Verbond met Zweeden. Verdrag met Tunis, Tripoli en Algiers. De Aartshertog Karel tot Koning van Spanje verklaard.* XXII. *Friesland zoekt den Prins van Naſſau tot Generaal van 't Voetvolk te bevorderen. De andere Geweſten maaken 'er zwaarigheid in. Zy laaten zig allen overhaalen, uitgenomen Zeeland.* XXIII. *Gevegt by Schellenberg,*

De-

Donauwerth en Nieuwburg gewonnen. Veldſlag by Hochſtett. De Bondgenooten bemagtigen verſcheiden' Steden. XXIV. *Krygsbedryven in de Spaanſche Nederlanden. Brugge en Namen gebombardeerd.* XXV. *Krygsbedryven in Italie.* XXVI. *Zeeſlag voor Mallaga. Gibraltar gewonnen.* XXVII. *Oorlog in Portugal.* XXVIII. *Verandering in Poolen. Staat des krygs in Hongarye.* XXIX. *Nieuwe beweegingen in Gelderland, ter gelegenheid van de verandering der Regeeringe. Opſchudding te Harderwyk. De Staaten van Holland en de algemeene Staaten ſteeken zig in de Gelderſche geſchillen. Beroerte te Arnhem. Geweldige opſchudding te Nieuwmegen. Beweeging te Doesburg en te Wageningen.* XXX. *Oproer te Middelburg.*

DE Staaten der Vereenigde Gewesten ontvingen de tyding van het overlyden des Konings van Groot-Britanje, te gelyk met het berigt, dat de Prinſes *Anna* hem opgevolgd was, in de Koningklyke waardigheid. De nieuwe Koningin werdt, terſtond, begroet, over haare komſt tot de Kroon, door den *Heere van Vrybergen*, der Staaten Gezant aan 't Engelſche Hof. Zy vaardigde, zonder uitſtel, den Graaf van Marlborough herwaards af, om de Staaten te verzekeren, dat zy zig ſtipt dagt te houden aan de Verbindteniſſen, aangegaan tuſſchen wylen zyne Majeſteit en hunne Hoog-Mogendheden; en dat zy gezind was, de buitenſpoorige magt van Frankryk te beteugelen, beide te water en te lande. De Staaten deeden den Graave, die, op den eenendertigſten van

1702. I. De Staaten vernieuwen de Verbonden met Anna, Koninginne van Groot-Britanje.

1702. Lentemaand, gehoor kreeg, dezelfde betuigingen. Ook ſchreeven zy aan de Koninginne op gelyken zin (*a*), en traden, ſedert, met Marlborough, die, reeds by 't leeven van Koning Willem, tot Generaal over de Engelſche Krygsmagt te lande, aangeſteld was (*b*), in onderhandeling, over de beweegingen van den aanſtaanden veldtogt. Ook werden, niet lang hierna, de Verbonden vernieuwd tuſſchen Groot-Britanje en de Staaten (*c*), die, eerlang, een buitengewoon Gezantſchap, bekleed door de Heeren *van Liere*, van Dykveld en van Haren, afvaardigden naar Engeland, om de Koningin, plegtiglyk, geluk te wenſchen over haare komſt tot de Kroon (*d*).

II. Het Franſche Hof doet nieuwe poogingen, om de Staaten tot afzonderlyke handeling te beweegen.

Midlerwyl, oordeelde men, aan 't Franſche Hof, dat het overlyden van Koning Willem, die zo veel invloed gehad hadt op de raadpleegingen en beſluiten der Vereenigde Geweſten, de Staaten wel ligt mogt doen veranderen van maatregels, en doen luiſteren naar de voorſlagen van een byzonder Verdrag, hun, te vooren, gedaan door den Graave d'Avaux. Barré, Sekretaris der Ambaſſade, was nog in den Haage. Koning Lodewyk dan, geenen tyd willende verzuimen, om de gezindheid der Staaten te toetſen, zondt deezen Geloofsbrieven toe, als zynen Reſident by den Staat. Zy waren den zevenentwintigſten van Lentemaand gedagtekend (*e*): en Barré paſte, op den dertig-

(*a*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 84, 85, 87, 88, 92.
(*b*) TINDAL *Vol.* IV. [*or* XIX.] *p.* 347.
(*c*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 415.
(*d*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 99, 100.
(*e*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 89.

tigſten, 's daags voor den Graave van Marlborough, gehoor te bekomen in de Vergadering der algemeene Staaten, welken hy voorhieldt: „ dat de Koning, zyn Meeſter, de aan- „ zienlyke Krygsmagt, welke hy op de been „ gebragt hadt, niet gebruiken wilde, voor hy „ de Staaten, nogeens, hadt herinnerd, wat zy „ aan de vriendſchap van de Koningen, zyne „ voorzaaten, en aan zyne jongſte poogingen „ ter beveſtiging der Ryswykſche Vrede verſchuldigd waren. 't Hadt aan den Koning „ niet gehaperd, dat deeze bloeijende Staat, „ die zo lang gelukkig geweeſt was, als men „ de naauwe vereeniging met Frankryk hadt „ gehouden voor een' der voornaamſte grondregelen der Regeeringe; niet genooten zou „ hebben eene langduurige ruſt, en alle de „ voordeelen voor den Koophandel, by de „ jongſte Verdragen met Frankryk toegeſtaan. „ Ook hadt zyne Majeſteit 't verwyt van zwakheid en mistrouwen op zyne eigen' kragten „ liever geduldiglyk willen verdraagen, dan, „ om hun deezen waan te beneemen, zyne wapenen wenden tegen volken, die hy „ nog met genegenheid aanzag. Hy wiſt „ ook, dat het belang der Staaten hen noopen zou, om te beantwoorden aan deeze „ genegenheid, zo dra zy dien *tyd van Vrybeid* „ eens wederom beleeven zouden, waarin zy „ de vriendſchap van Frankryk zouden mogen „ aanmerken, als het zekerſte ſteunſel van hun „ Gemeenebeſt. Zeker, zy waren in eenen „ *ſtaat van bedwang* geweeſt, zo lang zy een „ ſtrydig gedrag gehouden hadden. Het afbreeken der begeerde onderhandelingen, tot „ be-

1702.

Voorſlag van den Franſchen Reſident Barré.

1702. „ beveſtiging der Vrede, de Verdragen met
„ de vyanden des Konings van Spanje, tegen
„ den Koning, zynen Meeſter, en deszelfs
„ Kleinzoon, de heimelyke onderſtand tegen
„ Spanje, de vyandlykheden, in volle Vrede,
„ omtrent de Franſche grenzen, het weigeren
„ van een onderzoek der byzondere regten
„ des Konings van Spanje en der Staaten, wa-
„ ren de gevolgen geweeſt van deezen gedwon-
„ gen toeſtand. Nu de Staat wederom *op zig*
„ *zelven* ſtondt; nu de geeſt van 't Gemeene-
„ beſt wederom ſtondt te regeeren; nu men
„ alleen met het algemeen belang ſtondt te raa-
„ de te gaan, hadt men reden om te verwag-
„ ten, dat het gedrag der Staaten de gevoe-
„ lens zyner Majeſteit omtrent hen regelen
„ zou. Ook verzekerde hy hun, uit 's Konings
„ naam, dat niets hunnen Koophandel zou
„ ontruſten; dat zy, beide in Frankryk en in
„ Spanje, het vol genot hunner voorregten
„ zouden behouden, en dat de Munſterſche,
„ Nieuwmeegſche en Ryswykſche Verdragen,
„ door beide de Koningen, zouden bekragtigd
„ worden, zo zy zig op de oude en opregte
„ vriendſchap van Frankryk verlaaten wilden.
„ De veiligheid hunner Geweſten, wel verre
„ van belaagd te worden door zyne Majeſteit,
„ zou het voornaamſte voorwerp zyner zorge
„ zyn, en hy zou, om dezelve in zekerheid te
„ ſtellen, gaarne hunnen Gevolmagtigde hoo-
„ ren, of eenen Ambaſſadeur herwaards zen-
„ den. Zy behoefden de troepen, die op hun-
„ ne grenzen byeen trokken, niet te vreezen.
„ 't Stondt aan hun, dezelven tot hunne vrien-
„ den te maaken, of wel geheellyk te doen

„ ver-

„ vertrekken uit de Spaanſche Nederlanden. 1702.
„ Zo dra de Vrede beveſtigd was; zo dra de
„ Staaten de wapenen afgelegd hadden, zou
„ de bewaaring der Spaanſche Geweſten wor-
„ den toevertrouwd aan de troepen des Ko-
„ nings van Spanje alleen. Een ſpoedig be-
„ ſluit kon dan de ruſt herſtellen in den Staat.
„ Hunne Heerlykheden alleen, die nu raad-
„ pleegden op het beſtellen der Regeeringe
„ van hun Gemeenebeſt, konden beſliſſen, of
„ zy Vrede en Vryheid te kiezen hadden; of
„ in oorlog te treeden; en 't bederf van hun-
„ nen Koophandel te voorzien, om uitheem-
„ ſche belangen te bevorderen. De tyd van
„ den veldtogt genaakte: 's Konings Legers
„ waren in ſtaat om werk te beginnen: de
„ voorzigtigheid der Staaten zou hun dan, in
„ den korten tyd van beraad, dien 't ſaiſoen
„ hun nog gunde, ligtelyk, doen bemerken,
„ welke zyde het heil des Vaderlands en hun
„ onſterfelyke roem hen moeſt doen kie-
„ zen (*f*)."

De Reſident, dit Vertoog, volgens gewoonte, ſchriftelyk, hebbende overgeleverd, deedt het, terſtond, drukken en verſpreiden, op hoop, dat 'er het gemeen en de Staaten afkeerig door zouden gemaakt worden van den oorlog, en bewoogen tot een Verdrag, naar den zin van Frankryk. En 't Vertoog zou hiertoe eigenaartiglyk geſtrekt hebben, zo de Staaten niet te diep ingewikkeld geweeſt waren, met den Keizer en met Groot-Britanje; en zo

Aanmerkingen op de inzigten der Staaten in de tegenwoordige omſtandigheden.

zy

(*f*) Reſol. Holl. 31 *Maart* 1702. *bl.* 91. *Voiez* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 90.

1702. zy zig geruſtelyk hadden durven verlaaten op Frankryks beloften. De beveiliging hunner Geweſten, van den kant der Spaanſche Nederlanden, was het groot oogmerk geweeſt van alle de Verdragen, welken zy, na de Ryswykſche Vrede, geſlooten hadden. Zy oordeelden, dat hunne veiligheid gevaar loopen zou, zo de Spaanſche nalaatenſchap geheellyk overginge in het Huis van Bourbon; en zy hadden hierom zorg gedraagen voor de Verdeeling deezer nalaatenſchap, by meer dan één Verdrag, met Frankryk zelf getroffen. By deeze Verdragen, werdt Frankryk geſlooten buiten de Spaanſche Nederlanden, die dus een bekwaame voormuur konden blyven voor deezen Staat. Maar de uiterſte wil van Karel den II., en dat Frankryk zig aan den zelven hieldt, verydelde deeze ſchikkingen. De gantſche nalaatenſchap ſtondt eenen Vorſt uit den Huize van Bourbon ten deel te vallen: de Vereenigde Geweſten bleeven onbeveiligd, van den kant der Spaanſche Nederlanden, ten ware de Staaten den Keizer voldoening wiſten te bezorgen, en daardoor hunnen Staat in meerder verzekerdheid te brengen. Hierom ſtondenze ook op deeze voldoening, en te gelyk op het regt om bezetting te mogen houden in eenige Nederlandſche Steden, gelykze, na 't ſluiten der Ryswykſche Vrede, onder de voorgaande Regeeringe, gedaan hadden. De Koning van Frankryk ſcheen hun te willen ontzetten van dit regt, zendende Franſche troepen in de Plaatſen, welken zy bezet hielden, en hunne troepen noodzaakende, de Spaanſche Nederlanden te verlaaten. Hierdoor, waren zy verpligt geworden, Koning Filips te erkennen.

Doch

Doch deeze erkentenis, gevoegd by de inlegering der Franſchen in de Spaanſche Nederlanden, ſtelde, dagtenze, hunnen Staat in gevaar, zo zy den Keizer geene voldoening bezorgden, waarom zy, te ſterker, op deeze voldoening ſtaan bleeven. Het Franſche Hof, niet onkundig van den toeſtand en inzigten der Staaten, onderſtelde, met veel ſchyn, dat zy 's Keizers voldoening meeſt begeerden, om 'er hunne eigene veiligheid in te vinden; en beſloot, dat zy, veelligt, van 's Keizers zyde zouden konnen afgetrokken worden, zo men hunnen Staat verzekerde, zonder dat de Keizer voldaan wierdt. En hieruit ontſtondt de voorſlag van Barré, om over de verzekering der Geweſten, in afzonderlyke onderhandeling, te willen treeden. Zyn gantſche Vertoog ſtrekte om de Staaten, door vleijen en dreigen, hierin te doen bewilligen. Ook verzuimde hy niet, van ter zyde, te ſteeken op het bedwang, waarin zy, zo hy voorgaf, geweeſt waren, onder de jongſte Stadhouderlyke Regeeringe, hun, te gelyk, bedektelyk, waarſchuwende, tegen zulk eene Regeering, waarby Frankryk, zeldzaam, zyne rekening gevonden hadt. Zelfs zogt het Franſche Hof, omtrent deezen tyd, eenige Steden, met naame Amſterdam, over te haalen in zyne belangen: 't welk egter mislukte. 't Gerugt hadt zig reeds verſpreid tot in Engeland, dat deeze Stad afkeerig was van oorloge. Maar *Willem Buys*, Penſionaris der Stad, ſchreef eenen brief naar Engeland, waarin hy het tegendeel verklaarde en bewees (*g*). Ook hadt het Vertoog van 1702.

Het Franſche Hof zoekt Amſterdam te winnen; doch verbeefs.

(*g*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 86.

1702. van Barré geenen ingang. Men ſtelde het, terſtond, den Graave van Goës, Keizerlyken Gezant, en den Graave van Marlborough, in handen, die met den Raadpenſionaris Heinſius overeenkwamen, dat de eerſte 'er een Vertoog tegen inleveren zou, ter algemeene Staatsvergaderinge: gelyk, terſtond, geſchiedde. De Staaten ſtelden het antwoorden op het Vertoog van Barré uit, tot dat zy den Graave van Marlborough beantwoord hadden; waarna zy, den agtſten van Grasmaand, beſlooten, den Reſident aan te zeggen „ dat hunne Hoog-Mo-
Antwoord der Staaten op den voorſlag van Barré.
„ gendheden, met vreugde, gedagten aan den
„ tyd, waarin zy, ten naauwſte, verbonden
„ waren met Frankryk; doch dat zy 't geluk
„ niet gehad hadden van altoos te mogen be-
„ houden de vriendſchap zyner tegenwoordi-
„ ge Majeſteit, hoe hoog zy dezelve ook mog-
„ ten waardeeren. Zy hadden ook, altoos, toe-
„ gelegd op de behoudenis der algemeene Vre-
„ de, mids hun Staat daarby in zekerheid ge-
„ ſteld werdt. Maar 't afbreeken der onder-
„ handelingen met den Graave d'Avaux, de
„ onzekerheid omtrent de toegeneigdheid zy-
„ ner Majeſteit van Frankryk, de intogt in de
„ Spaanſche Nederlanden, 't vermeerderen
„ der toeruſtingen ten oorloge op de grenzen,
„ de poogingen om de Vereenigde Geweſten
„ geheellyk in te ſluiten, en hun te berooven
„ van hunne vrienden; dat alles hadt hen be-
„ woogen, om zig ook te wapenen, om hun-
„ ne vrienden te verzoeken om hulpe, en om
„ zulke verbindteniſſen met dezelven aan te
„ gaan, waarin men, wederzyds, beſcherming
„ en veiligheid zou mogen vinden. Ook za-

„ gen

„ gen zy nu, uit het Franſch Vertoog zelf, 1702.
„ dat deeze voorzorg niet nutteloos geweeſt
„ was, blykende het, dat zyne Majeſteit be-
„ ſlooten hadt tot den oorlog, en alleen de be-
„ kwaamheid van het jaargetyde afwagtte, om
„ zyne talryke Legers werk te doen beginnen.
„ Voorts, kendenze zig niet ſchuldig aan 't
„ gene hun in 't Vertoog te laſt gelegd werdt.
„ Ook zagen zy, in den tegenwoordigen toe-
„ ſtand der zaaken, geene reden, om iemant
„ af te vaardigen aan zyne Majeſteit, noch
„ waarom zyne Majeſteit hun de eer doen zou
„ van hun eenen Ambaſſadeur toe te zenden;
„ hebbende zy zig, tot hunne eigene beſcher-
„ ming en veiligheid, verbonden, in geene by-
„ zondere handeling te zullen treeden. Ook
„ kon de algemeene Vrede, die 't onderwerp
„ der handelingen zou moeten zyn, niet zon-
„ der de Bondgenooten geſlooten worden. Ein-
„ delyk, hadden hunne Hoog-Mogendheden,
„ met bevreemding, gezien, dat het gantſche
„ Vertoog ruſtte op de onderſtelling, dat zy
„ nu meer vryheid van beſluiten zouden heb-
„ ben, dan voorheen; doch zulk eene onder-
„ ſtelling kon alleen zien op de dood van zy-
„ ne Majeſteit, den Koning van Groot-Bri-
„ tanje, onſterfelyker gedagteniſſe; waarin
„ nogtans de Heer Reſident, by gebrek van
„ kennis hunner Regeeringe, zig geweldiglyk
„ bedroog; alzo hy weeten moeſt, dat hunne
„ Hoog-Mogendheden, te vooren, zo veel vry-
„ heid als tegenwoordig gehad hadden, om
„ zulke beſluiten te neemen, als zy dienſtig
„ hielden voor den welſtand en behoudenis
„ van den Staat. Zy konden wel niet genoeg

1702. „ betreuren het verlies van eenen Vorſt, wiens „ wysheid, gemaatigdheid en dapperheid ge„ roemd zouden worden, zo lang de weereld „ ſtaan zou; wiens heldendaaden en verdien„ ſten jegens den Staat nimmer zouden ver„ geten worden, en wiens dood, hier te Lan„ de, beide van de kleinſten en de grootſten, „ beklaagd werdt; doch zy waren verzekerd, „ dat 's Konings raad nergens toe geſtrekt „ hadt, dan tot behoudenis van Vryheid en „ Godsdienſt; en bleeven volkomen overtuigd „ van de redelykheid dier maatregelen: waar„ om zy beſlooten hadden, dezelven op te „ volgen; niet af te gaan van de Verbonden, „ by 't leeven van gemelde zyne Majeſteit ge„ maakt, en zig, ten allen tyde, van de mid„ delen, welken God hun in handen geſteld „ hadt, te bedienen, tot behoudenis van hun„ ne Vryheid en Godsdienſt (*b*)." Dit ant-woord toonde zo klaar, dat de Staaten niet van inzigten veranderd waren, ſedert de dood van Koning Willem, dat men nu den oorlog onvermydelyk hieldt. Ook werdt dezelve, eerlang, openlyk, verklaard aan Frankryk. Doch eer wy dit verhaalen, zal 't niet ondienſtig zyn, te ontvouwen, wat 'er, omtrent de vaſtſtelling der Regeeringe, na de dood des Erfſtadhouders, in de Vereenigde Geweſten, voorviel.

III. Staat van 's Lands Regeeringe, na

Het overlyden van zyne Majeſteit van Groot-Britanje hadt vyf deezer Geweſten ontzet van hunnen Stadhouder, den gantſchen Staat, van zynen Kapitein- en Admiraal-Generaal. Deeze hoo-

(*b*) Reſol. Gener. *Sabbathi* 8 *April* 1702. *bl.* 228. *by* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 94. *en in 't* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 52.

hooge waardigheden waren wel, in 't jaar 1674, erfelyk verklaard, in zyne mannelyke nakomelingſchap; doch hy was overleeden, zonder ooit kinderen gehad te hebben, weshalve niemant, uit hoofde van het beſluit des jaars 1674, regt voorwenden kon op de waardigheden, welken hy, door den dood, ontruimd hadt. Hy hadt, dit voorziende, reeds in 't jaar 1700, gearbeid, om zynen Neef, Prins Jan Willem Friſo, die thans op de Hooge Schoole te Utrecht was, te doen benoemen tot zynen opvolger: doch zyne poogingen waren vrugteloos geweeſt, gelyk wy, in 't voorgaande Boek (*i*), hebben aangetekend. De meeſte Leden der hooge Regeeringe ſcheenen thans, gelyk na de dood van Prinſe Willem den II., te neigen, om de waardigheden, door zyne Majeſteit van Groot-Britanje bekleed, onbegeven te laaten. De Koning hadt den jongen Prins van Naſſau tot zynen algemeenen erfgenaam aangeſteld (*k*); en 't ſcheen dus niet vreemd, dat veelen dagten, om hem zyner Majeſteit ook te doen opvolgen, in de opengevallen' waardigheden. Doch de Koning van Pruiſſen, zig grondende op den uiterſten wil van Fredrik Henrik (*l*), zynen Grootvader van Moeders zyde, betwiſtte den jongen Prinſe het regt tot 'sKonings nalaatenſchap; welke hy zig, door zynen Gezant in den Haage, geheel deedt toeeigenen (*m*). Ook maakte hy zig, terſtond, meester van de Graaffchappen Lingen en Meurs, zoe-

1702. de dood van Koning Willem.

De Koning van Pruiſſen betwiſt den Prinſe van Naſſau het regt op de nalaaten-

(*i*) *Bladz.* 104.
(*k*) XVI. *Deel*, *bl.* 300.
(*l*) *Zie* XI. *Deel*, *bl.* 434.
(*m*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 96, 97.

1702. zoekende zelfs zyne wapens te hegten aan 't Stadhuis te Graave: 't welk hem, egter, door den Bevelhebber, belet werdt. Doch, wat laater, nam hy in perſoon bezit van 't zogenaamde oude Hof in den Haage. De Prinſeſſe Weduwe van Naſſau, Moeder en Voogdeſſe van den jongen Prinſe, beklaagde zig by de Staaten over 't bedryf des Konings van Pruiſſen, welk zy niet ſchroomde *geweldig* te noemen. Ook verwierf zy, by 't Hof van Holland, een *Mandement*, waarby zyne Pruisſiſche Majeſteit voor het zelve gedaagd werdt: 't welk hy zeer euvel opnam (*n*). Doch hunne Hoog-Mogendheden, ſchoon by den uiterſten wil van Koning Willem, die, kort hierna, in den Haage geopend werdt (*o*), zo wel als voorheen, by dien van Fredrik Henrik, aangeſteld tot *Executeurs*, zagen geene kans, om den twiſt, tuſſchen den Koning van Pruiſſen en de Prinſeſſe van Naſſau, die veele jaaren duurde, ſpoedig by te leggen. Ook toonde men zo weinig gezindheid als te vooren, om den jongen Prins te verkiezen tot Stadhouder. Men wil, dat 's Prinſen vrienden, om 's volks genegenheid te hemwaards te toetſen, omtrent deezen tyd, verſpreidden, dat hy krank, of zelfs overleeden was, en dat men toen beſpeurde, dat de naam van Naſſau nog in hoogagting was, onder de Landzaaten (*p*). Doch de Staaten van Holland waren de eerſten gereed met een beſluit,

Verſchap van Koning Willem.

Voorſlag der Staaten.

(*n*) Reſol. Holl. 29 *Maart* 28 *April* 26 *May* 1702. *bl.* 86, 116, 222. 15, 24 *Maart* 7 *April* 20 *Juny* 1703. *bl.* 134, 170, 172, 227, 231, 355. 23 *Febr.* 1704. *bl.* 123. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 99, 221.

(*o*) Groot Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 23.

(*p*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 99.

ſluit, om zonder Stadhouder te regeeren. Zy gaven 't, met onbepaalde woorden, te kennen, in de Vergadering der algemeene Staaten, werwaards zy zig, op 't ernſtig aanhouden van den Raadpenſionaris Heinſius, in vollen getale, vervoegden, op den vyfentwintigſten van Lentemaand. Zy vertoonden hier; na een omſtandig beklag over de dood van Koning Willem, „ dat zy geenen beteren raad wiſten, om dee„ ze zwaare wonde te heelen, dan dat de Staa„ten der byzondere Geweſten de handen in„een ſloegen; eene volkomen' onderlinge ee„nigheid, liefde en vertrouwen aankweekten, „ en, hoofd voor hoofd, verklaarden, dat zy „ zig, ſtandvaſtiglyk, dagten te houden aan „ de gemaakte Verbonden, dezelven hand„haavende, uit al hun vermogen: waartoe hun„ne Edele Groot-Mogendheden zig, van hun„nen kant, volkomen gezind verklaarden, „ zullende zy liever goed en bloed opofferen, „ dan het Gemeenebeſt, de Vryheid en den „ Godsdienſt zien verlooren gaan." Voorts, verzogten zy „ dat hunne Hoog-Mogendheden „ de Staaten der andere Geweſten wilden no„digen tot diergelyke verklaaringe, en dat „ men van de kloekmoedige beſluiten der Staa„ten ook kennis gave aan de hooge Bondge„nooten. En in geval de andere Geweſten de „ zaaken en Regeering van het Land, op de „ genoemde wyze, wilden ter herte neemen, „ twyfelden zy niet aan eene gewenſchte uit„komſt (q)." De andere Geweſten, kennis van 't beſluit der Staaten van Holland gekree-

1702. ten van Holland, op den vorm der Regeeringe.

De andere Gegen

(q) Reſol. Holl. 25 *Maart* 1702. *bl.* 78.

1702. gen hebbende, deeden allen diergelyke verklaaringen (*r*), zonder een woord van 't begeeven der hooge waardigheden te reppen. Alleenlyk gaven die van Stad en Lande, goedkeurende, dat het bevel over de Krygsmagt van den Staat, by voorraad, opgedraagen was aan den Veldmaarſchalk, Prinſe van Naſſau-Saarbrugge, in bedenking, of men niet ten ſpoedigſte behoorde uit te zien, naar een' bekwaam Perſoon, om 't oppergebied te voeren over de Legers (*s*): waartoe zy, ongetwyfeld, hunnen Stadhouder, den Prins van Naſſau, zouden hebben aangepreezen. Doch hierop viel geene aanmerking, by de andere Geweſten. Men liet de hooge ampten, door Koning Willem bekleed, onbegeven, en de Regeering der Geweſten, die geenen Stadhouder hadden, ſchikte zig, eerlang, byna op den zelfden voet, als waarop zy, na de dood van Prinſe Willem den II., gebragt geweeſt was.

weſten bewilligen 'er in.

In Holland, ging dit toe, zonder eenige merkelyke opſchudding. De Wethouders der ſtemmende Steden bedienden zig van de Oktrojen, hun na de dood van Prinſe Willem den II. verleend, tot het beſtellen der Regeeringe: of verwierven, van tyd tot tyd, nieuwen van 's Lands Staaten (*t*). In eenige Steden, met naame, te Schoonhoven (*u*), te Gorinchem

(*r*) *Zie, onder anderen*, Notul. Zeel. 25 *Maart* 3 *April* 1702. *bl.* 55, 58.

(*s*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 7—15. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 69—82.

(*t*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 722, 723, 727, 729, 732.

(*u*) Reſol. Holl. 17, 21 *Nov.* 1702. *bl.* 491, 509. 13 *Jan.* 21 *Maart* 26, 28 *July* 28 *Sept.* 30 *Nov.* 1703. *bl.* 17, 156, 424, 429, 560, 646, 655.

chem (v), en te Haarlem (w), viel egter eenig geſchil onder de Regenten, over 't beſtellen der Wet, welk, niet dan met moeite, en, door tuſſchenkomſt der Staaten, bygelegd werdt. Van de zes Vroedſchappen, die, in 't jaar 1692, buitens tyds, te Rotterdam, waren ontſlaagen (x), waren 'er nog drie, *Herman van Zoelen*, *Pieter de Mey* en *Samuel Beyer*, in leeven; die nu, met kenniſſe van hunne Edele Groot-Mogendheden, herſteld werden (y). Zelfs werdt *Adriaan Blok*, in de Regeering van Schoonhoven, en Adriaan Vroeſen, in de Vroedſchap van Rotterdam herſteld; ſchoon zy beide, reeds ſedert het jaar 1672, ontſlaagen geweeſt waren (z). 1702.

IV. Opſchuddingen in Gelderland.

Doch in Gelderland, Zeeland, Utrecht en Overyſſel, alwaar de Stadhouder, ſedert het jaar 1672, groot gezag geoefend, veele luiden uit de Regeering gezet, en veele misnoegden gemaakt hadt, ontſtonden, in dit en in eenige volgende jaaren, verſcheiden' zorgelyke beroerten, van welken wy, hier, eenig berigt geeven moeten. De algemeene oorzaak deezer beroerten was de begeerte van ſommigen, om zig herſteld te zien in 't bewind, waarvan zy, of hunne ouders of vrienden, geduurende de jongſte Stadhouderlyke Regeeringe, ontzet geweeſt waren: welke begeerte aanliep tegen geen minder drift in anderen, om zig te handhaaven in 't gezag, welk hun, door den Stadhouder, was op-

(v) Reſol. Holl. 10, 18 *Jan.* 1703. *bl.* 13, 28.
(w) Reſol. Holl. 13, 25 *July*, 27 *Aug.* 1703. *bl.* 384, 423, 465.
(x) *Zie* XVI. *Deel*, *bl* 128.
(y) Reſol. Holl. 10 *Aug.* 1702. *bl.* 385.
(z) Reſol. Holl. 15 *July* 1704. *bl.* 369.

1702. opgedraagen, en waarmede zy zig nog bekleed vonden. De uitwerkſels deezer ſtrydige driften waren niet even hevig, alomme: doch hadden gevaarlyke gevolgen, in eenige Steden van Gelderland. De Staaten van dit Geweſt, op de eerſte tyding van 't overlyden des Erfſtadhouders, te Nieuwmegen, byeengekomen zynde, hadden, om zig te handhaaven in de Regeeringe, op den agtſten van Grasmaand, beſlooten „ dat de Magiſtraatsbeſtelling in de Ste„den nu gekomen was, en voortaan altyd „ blyven zou aan de byzondere Wethouders „ derzelven (*a*)." Hierdoor, zouden zy, die voorheen van de Regeeringe ontzet geweeſt, of, huns ondanks, buiten bewind gehouden waren, voor altoos, verſteken geweeſt zyn van de gelegenheid om op 't kuſſen te raaken, zo zy geen middel gevonden hadden, om de uitvoering van dit beſluit te voorkomen, en 't volk op te wekken, om verandering in de Regeering te begeeren en te bewerken. De gelegenheid ontbrak hun niet, om de Gemeentsluiden en Gilden, die, van ouds, een dubbel getal plagten te benoemen, waaruit de jaarlykſche Wethouderſchap gekooren werdt, te beduiden, dat zy zig, in dit voorregt, moesten doen herſtellen, en de beſtelling der Regeeringe niet laaten aan de dienende Wethouderſchap „ die, zeide men, tot hiertoe, door „ den Stadhouder, naar zyn welgevallen, was „ aangeſteld geweeſt, ſchoon de algemeene „ Staaten hem, daartoe, in 't jaar 1674, ſlegts „ voor

(*a*) Landd. Receſſ. 8 *April* 1702. *MS. Zie ook* SCHRASSERT Beſchryv. van Harderw. II. *Deel, bl.* 167.

„ voor ééne reize, gemagtigd hadden." Men vondt ook, gelyk doorgaans, ligtelyk ſtof, om 't gemeen oorzaak van misnoegen te doen opvatten, tegen de tegenwoordige Regeering. „ Sommige Wethouders beſtonden, zeide men, „ elkanderen te na in den bloede: anderen waren vreemdelingen: anderen bekleedden „ ampten, die onbeſtaanbaar gehouden werden met het bedienen van het Wethouderſchap." Sommigen werden bedraagen, dat zy zig, in de Regeering van Stad of Land, kwalyk gekweeten hadden van hunnen pligt: zaaken allen, die, vooral in oorlogstyden, als de gemeene laſten zwaarſt drukken, ligtelyk, geloofd worden van 't volk. 't Morren borſt eerſt te Nieuwmegen tot daadelykheid uit. De Gemeentsluiden, welker getal twee-en-dertig plagt te zyn, waren, hier, tot op zes Perſoonen, uitgeſtorven: welken zes, op den zesden van Zomermaand, den Raad afvorderden, dat dezelve hun getal vol maakte. Eenigen tyd na dat dit geſchied was, ontſloegen zy den gantſchen Raad van hunne ampten, ſtellende, nevens de Gildemeeſters, eenen nieuwen Raad aan, die, uit eenige oude, en voor 't overige uit nieuwe Regenten beſtondt. De Burggraaf van Nieuwmegen, *Jakob van Randwyk*, hadt van zyne Burgemeeſters- en Raadsplaats reeds vrywilligly afſtand gedaan, zo dra't getal der Gemeentsluiden vol gemaakt was. Doch de Burgemeeſter *Willem Roukens*, de Raaden *Joan van Leeuwen*, *Joan Verbolt* en eenige anderen lieten zig bedanken, door de Gemeentsluiden. De ontſlaagen' Regenten begaven zig, des anderendaags, nog wederom naar 't Stad-

1702.

Verandering der Regeeringe te Nieuwmegen.

1702. te Tiel en te Bommel.

huis; doch zy werden verjaagd, door den Maasſchipper *Willem Vonk* en eenige anderen (*b*). Te Tiel en te Bommel, geſchiedde, op den zelfden tyd, en omtrent op dezelfde wyze, verandering in de Regeering. Te Tiel, hadden de Dekens der Gilden Gemeentsluiden verkooren, die, aan 't hoofd van eene groote menigte volks, twee Schepens, *Joan van Lidt de Jeude* en *Willem Kaspar Mattheus van Vinceler*; en naderhand nog een' derden, *Louis Kreyvanger*, met zwaare bedreigingen, dwongen, afſtand te doen van hunne ampten (*c*).

De Staaten van Gelderland herſtellen de oude Regeering wederom.

Terwyl de hekken der Regeeringe, in de Steden des Nieuwmeegſchen Kwartiers, dus verhangen werden, bleeven de Wethouders, in de Steden der twee andere Kwartieren van Gelderland, nog in 't bewind: en verleiden, in Hooimaand, den Landdag, die te Nieuwmegen moeſt gehouden geweeſt zyn, naar Arnhem, daar dezelve, door eenige ontſlaagen' Regenten van Nieuwmegen, bygewoond werdt. De nieuwe Regeering deezer Stad verklaarde, hierop, alles, wat te Arnhem beſlooten zou worden, voor wetteloos. De vergaderde Staaten te Arnhem zonden, daarentegen, Gemagtigden naar de Steden des Nieuwmeegſchen Kwartiers, die van eene bende Ruiters verzeld waren, en de oude Regeering wederom herſtelden. Zelfs was Nieuwmegen, met vyf Regementen knegten en drie Kornetten paarden, die op weg waren geweeſt naar 't Leger in Brabant,

(*b*) Verhaal der Gemeentsluiden. *Bylage. bl.* 8. Verhaal der oude Magiſt. *bl.* 23.

(*c*) Verh. en Deduct. *voor de* Magiſt. van Thiel, *bl.* 5 *enz.* Sentent. *van* J. van Londen *en* J. Taay.

bant, op *patent* van de Staaten van Gelderland, bezet geworden. De luiden, die de hand meeſt in de verandering gehad hadden, en onder deezen, *Frans Romswinkel*, die tot Burgemeeſter, en *Henrik Singendonk*, die tot Schepen van Nieuwmegen verkooren geweeſt was, werden, ſedert, voor 't Hof, gedagvaard; en, niet verſchynende, gebannen uit de Provincie (*d*). De herſtelde oude Regeering te Nieuwmegen bleef in 't bewind, tot in den aanvang des volgenden jaars. De nieuwe, doch nu wederom afgezette Regenten, hadden, midlerwyl, een groot getal van burgeren op hunne hand weeten te krygen, die zig, by ondertekening, verbonden hadden, tot het herſtellen en bewaaren van de voorregten der Burgerye (*e*). Ook wiſten zy eenige Zeeuwſche Steden, met naame Middelburg, daar nu ook verandering in de Regeering gevallen was, op hunne zyde te krygen (*f*). De Gemeentsluiden van Nieuwmegen vervoegden zig ook aan de Staaten van Holland, klaagende over de geweldige herſtelling der afgezette Regeeringe, die, zo zy beweerden, volgens de Privilegien, ontſlaagen geweeſt was: en begeerende, dat hunne Edele Groot-Mogendheden de gereezen' onluſten geliefden te doen beſlegten, door onzydige * zegsluiden.* Zy vervoegden zig niet by de algemeene Staaten, om dat deezen het herſtellen der oude Regeeringe reeds hadden goedgekeurd, zig zelfs heb- 1702.

Arbiters.

(*d*) Sentent. *van* F. Romswinkel, H. Singendonk, R. Verſchoor, W. Vonk *en* anderen.

(*e*) *Zie* Onderl. Verbond en Aſſociatie *enz.*

(*f*) Extr. *uit de* Notul. van Rade van Middelb. *van* 1 *Dec.* 1702. *in de* Notul. van Zeel. *van* 1702. *Byl.* * 182. *en* 26 *Febr.* 1703. *bl.* 90.

1702. hebbende laaten welgevallen, dat men 't Krygsvolk van den Staat hiertoe gebruikt hadt. Ook beſtondt de meerderheid der Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge nog uit luiden, die geheellyk plagten af te hangen van Koning Willem. Doch de Staaten van Holland zelven, in aanmerking neemende, dat de oude Regeering de magt nog in handen hadt in Gelderland, vonden, voorals nog, raadzaam, 't verzoek der Nieuwmeegſche Gemeentsluiden van de hand te wyzen (*g*). Doch 't leedt niet lang, of zy veranderden van gedrag.

De tweeſpalt hadt, ondertuſſchen, eenen naam gekreegen. Zy werdt, in Gelderland, en, zo ik meen, ook in Overyſſel (*h*), *Plooijery* geheeten. De oude Regenten en derzelver aanhang werden gezeid van de *oude Plooi*; de nieuwen van de *nieuwe Plooi* te zyn. De Gemeentsluiden te Nieuwmegen, zynde allen van de nieuwe Plooi, hunnen aanhang merkelyk geſterkt vindende, begaven zig, aan 't hoofd van eene menigte volks, tegen den dag van de gewoonlyke Verandering der Wethouderen, zynde den tweeden van Louwmaand, naar 't Stadhuis, begeerende, dat hun de beſtelling der Regeeringe werdt afgeſtaan, gelykze hun, zeidenze, van regtswege, toekwam. Men vorderde tyd van beraad; doch deeze was niet of naauwlyks verſtreeken, toen de onlangs afgezette Regenten, door de Gemeentsluiden en burgers, met geweld ten Stadhuize ingevoerd, en in 't bewind geſteld werden. De ou-

(*g*) Reſol. Holl. 24 *Nov.* 1702. *bl.* 501.
(*h*) *Voiez* Lett. *de* TYSSOT *de* PATOT. *Tom.* II. *N.* IX. *p.* 62

oude Regenten namen toen, andermaal, de wyk. Twee hunner, Roukens en *Beekman*, waren, reeds te vooren, van 't graauw, ſmaadelyk, bejegend geweeſt, en met ſlyk en ſteenen geworpen. De herſtelling der nieuwe Regenten werdt, daarentegen, met het luiden der klokken, het ontſteeken van vreugdevuuren en andere blyken van uitgelaaten' blydſchap, gevierd. Zelfs regtte men twee benden vrywilligen op, onder de zinſpreuk van *reſtituta Libertas*, *herſtelde Vryheid*, die, gewapend en met ontrolde vendels, door de Stad trokken, tot beſcherming der nieuwe Regeeringe (*i*). Te Tiel, hadt Doktor *Mattheus van Eck*, in Wintermaand des jaars 1702, ook eene Vergadering belegd van afgezette Gemeentsluiden en anderen. De Regeering, hiervan kennis bekomen hebbende, hadt hem en den Deken der Gilden, *Joannes Knyf*, in hegtenis doen neemen. De burgers, toen op de been geraakt, hielden geduurige byeenkomſten: waaruit, in Louwmaand des volgenden jaars, eene geheele verandering der Regeeringe volgde. Van Eck, geſlaakt zynde, werdt toen tot Burgemeeſter aangeſteld (*k*).

1702. Zy wordt, te Nieuwmegen, andermaal afgezet. Ook te Tiel.

Midlerwyl, zogten de Staaten, die nu te Zutfen zaten, de Regeering in de twee andere Kwartieren te handhaaven, en de burgery, die hier ook naar verandering begon te haaken, te paaijen met beloften. Doch in Louwmaand des jaars 1703, verſcheenen de Gildemeeſters van Arnhem op 't Stadhuis, met twee byzondere Ver-

Verandering in de Regeering te Arnhem.

(*i*) Verbaal *voor de* Magiſtr. *bl.* 32 *enz.* LAMBERTI Memoir. *Tom.* XII. *p.* 262, 265.

(*k*) Verbaal *en* Deductie *der* Magiſtr. van Thiel. *bl.* 8 *enz.*

1702. Vertoogen, behelzende eenige bezwaarniſſen tegen de Regeeringe, die men voorgaf, te willen onderzoeken. 't Gemeen, niet voldaan met zulk een antwoord, rotte te hoop, en raadpleegde op 't gene hun verder te doen ſtondt. De Wethouderſchap, met reden bedugt voor erger, zogt zig te handhaaven in 't bewind, door middel der bezettinge, en ſtelde eene Ruiterwagt aan, om, des nagts, de ronde te doen door de Stad. Maar de burgers bragten te wege, dat hun, insgelyks, toegelaaten werdt, eene wagt te houden voor 't Stadhuis. Ook beloofden de Wethouders, dat zy zig van geen Krygsvolk bedienen zouden, dan met kennis der burgerye; die, daartegen, verzekering gaf, dat zy geene wanorde of geweld pleegen of gedoogen zou. Al dit was gebeurd voor den gewoonlyken Keurdag, die op den vyfentwintigſten van Louwmaand viel. De Wethouders werden toen, gelyk men onder het Stadhouderlyk bewind gewoon geweeſt was, in hunne Ampten beveſtigd en van nieuws beëedigd door den Rigter. Doch de Gemeentsluiden verklaardenze nog dien zelfden dag ontſlaagen van hunne ampten: waarna zy eene nieuwe verkiezing deeden, ten deele uit oude, ten deele uit nieuwe Regenten beſtaande. Doch de ouden en *Antoni Huigens*, een der van nieuws aangeſtelden, weigerden, de Regeering te aanvaarden. De Gemeentsluiden moeſten, derhalve, eene tweede verkiezing doen, om 't ontbreekende getal vol te maaken. 't Stadhuis werdt, midlerwyl, bezet gehouden door de burgers; zo dat het den bedankten Wethouderen onmogelyk was, hunne oude Plaatſen in te neemen. Ook

kon

kon het Krygsvolk hun geen' dienſt doen, ten deele, om dat men voor een bloedbad bedugt was; ten deele, om dat de Overſten, na de dood des Kapiteins-Generaal, de Staaten van Holland, die deeze veranderingen in Gelderland niet ongaarne zagen, meer naar de oogen moeſten zien. Omtrent den zelfden tyd, werdt de Regeering, in de overige Steden des Veluwſchen Kwartiers, insgelyks, veranderd, door de Gemeentsluiden. 't Zelfde geſchiedde, in Sprokkelmaand, in de Steden des Kwartiers van Zutfen. In Zutfen zelf, ging 't, met de verandering, zeer gemakkelyk toe. De dienende Wethouders werden, uit den naam der Gilden en Burgerye, bedankt, en, terſtond daarop, voor drie jaaren, wederom aangenomen. Ook maakte men hier een Reglement op de beſtellinge der Wethouderſchap, welk, door de Wethouders en Gemeentsluiden, wederzyds, getekend en bezwooren werdt (*l*). 1702.

en in de overige Steden van Gelderland.

In Overyſſel, geſchiedde, omtrent deezen tyd, ook diergelyke verandering in de Regeering der Steden. De Wethouderſchap van Deventer hadt zig, terſtond na de dood van Koning Willem, meeſter gemaakt van de ſleutels der Stad, die, tot hiertoe, in bewaaring van den Bevelhebber der bezettinge, geweeſt waren (*m*). De Gemeentsluiden in deeze Stad, en in de Steden Kampen en Zwolle, zig ook ontzet vindende van het regt tot de beſtellinge der Wethouderſchap, welk hun, van ouds, plagt toe te komen, hernamen het zelve, op gelyke wy-

V. In Overyſſel, geſchiedt ook verandering der Regeeringe.

(*l*) *Uit* verſcheiden' gedrukte Stukken van deezen tyd. *Zie ook* LAMBERTI *Tom.* XII. *p.* 215, 266, 267.

(*m*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 94.

1702. wyze, als men in Gelderland gedaan hadt, en veranderden de Regeering in de drie Steden (*n*). Dit ging niet toe, zonder merkelyke opſchuddingen: van welken nogtans geene byzonderheden tot myne kenniſſe gekomen zyn. Twee Burgemeeſters van Deventer hadden zig hunne afzetting zo ſterk aangetrokken, dat het hun, zo ſommigen meenen (*o*), eerlang, de dood deedt.

VI. Beweeging in de Provincie van Utrecht.

In de Provincie van Utrecht, viel ook merkelyke beroerte voor, met naame in de kleine Steden. De Staaten van dit Geweſt hadden, in Grasmaand des jaars 1702, beſlooten, dat het Reglement van den jaare 1674 (*p*) vernietigd, en de Regeering in de Steden, voortaan, beſteld zou worden, op gelyken voet, als van 't jaar 1651 tot het jaar 1672, dat is, van de dood van Willem den II. tot op de verheffing van Willem den III. geſchied was (*q*). Te Amersfoort, plagt men, geduurende dien tyd, de Wethouders te ſtellen by Lotinge van de voornaamſten der burgerye. Doch ſommigen, oordeelende, dat zy, op deeze wyze, ligtelyk, zouden konnen ontzet worden van de Regeeringe, in welke zy zig zogten te handhaaven, dreeven, in Wintermaand, door, dat de verkiezing, even als in Utrecht, by ſtemminge, geſchiedde. Eenige Leden der Regeeringe, tegen deeze handelwyze *geproteſteerd* hebbende, vervoegden zig, in

Gewelddige beroerte te Amersfoort.

(*n*) LAMBERTI *Tom.* XII. *p.* 102.
(*o*) Lettr. *de* TYSSOT *de* PATOT. *Tom.* II. *N.* XXX. *p.* 187.
(*p*) *Zie* XIV. *Deel*, *bl.* 327.
(*q*) Groot. Utr. Plakaatb. I. *Deel*, *bl.* 177. III. *Deel*, *bl.* 106, 107.

in Louwmaand des jaars 1703, aan 's Lands Staaten, verzoekende „ dat de beſtelling der „ Regeeringe, voortaan, by lotinge, geſchie„ den mogt; en dat alles, midlerwyl, mogt „ blyven in den ſtaat, waarin het geweeſt was: „ uitgenomen, dat twee Regenten, Vader en „ Schoonzoon, belet mogt worden, gelyk te „ dienen." De Staaten ſtelden 't Verzoekſchrift aan Gemagtigden, die laſt kreegen, om partyen, in der minne, met elkanderen, te verdraagen (r). Doch eer dit geſchieden kon, bragten de misnoegde Regenten, of eenigen derzelven de burgery in beweeging, waarin de Oud-Burgemeeſter, *Willem Teekman*, gehouden werdt, onder anderen, de hand gehad te hebben. *Pieter van Houten* en *Richard Saab* hielden, van tyd tot tyd, byeenkomſten: alwaar, eindelyk, in Grasmaand, beſlooten werdt, de gantſche Regeering te doen bedanken door de Burgerye, gelyk, op den zeſtienden, geſchiedde: terwyl de markt vol ſtondt van ingezetenen, gewapend en ongewapend. Hierop volgde eene verkiezing by lotinge van dertien uit de aanzienlykſte burgers. Van Houten, Saab, Teekman en anderen van hunnen aanhang kwamen in de Regeering. Doch in deeze verkiezing kwam, kort hierop, verandering, wordende de burgers, uit welken de kiezers geloot waren, en de verkooren' Regenten zelven, niet genoegzaam bevoegd bevonden. Men deedt dan eene nieuwe keuze, waarin Teekman en verſcheiden' anderen voorbygegaan werden. De nieuwe Regenten werden, met vliegende ven- 1702.

(r) Requeſte van eenige Regent. van Amſtf. *gedrukt* 1703.

1702. vendels en ſlaande trom, naar 't Stadhuis geleid, en ontvingen, beëedigd zynde, van de burgerye eene belofte van getrouwheid. Doch onaangezien deeze belofte, bleef de Stad nog vol onruſt, vorderende de burgerye verſcheiden' punten van de nieuwe Regeeringe, die ten deele werden ingewilligd (*s*). De Staaten, midlerwyl, de oude Regeering willende handhaaven, booden vergiffenis aan van 't gebeurde (*t*), mids dezelve herſteld werdt. Doch hiernaar hadden de nieuwe Regenten geene ooren. Van Houten, nu Schepen geworden, bragt te wege, dat de afkondiging der vergiffeniſſe, in Hooimaand, belet werdt, door de gewapende Schutterye, die zig voor 't Stadhuis geplaatſt hadt. Ook ſtyfde Teekman de Gemeente, met woorden, in 't afwyzen der afkondiginge. Eenige oude Regenten werden uit hunne huizen gehaald en vaſtgezet: anderen gedwongen, de Stad te verlaaten: een huis werdt geplonderd: verſcheiden' anderen de glazen ingeſmeeten. Negen dagen duurde de beroerte, zonder dat de Gemagtigden der Staaten, die, meer dan eens, met Gemagtigden der burgerye, aan 't zwarte Bergje, buiten de Stad, in geſprek traden, de ontſtelde gemoeden tot bedaaren wiſten te brengen. De Staaten beſlooten, eindelyk, tot het afzenden van eenig Krygsvolk, om de Stad in te neemen. Doch die van binnen hielden de poorten digt. De Staaten zonden, hierop, meerder aantal van voet- en paardevolk af, welk, geſchut by zig

(*s*) Extract *uit het* Politie-Boek van Amersf. 16 *April*—24 *May* 1703.

(*t*) *Zie* Groot Utr. Plakaatb. I. *Deel, bl.* 740.

zig hebbende, wel haaſt, meeſter werdt van de Stad. De hoofden der oproerigen, gelyk menze noemde, werden in hegtenis genomen, en naar Utrecht op Haazenberg gebragt. De Regeering werdt, midlerwyl, herſteld, door Gemagtigden uit den Hove. Drie gevangenen, van Houten, Saab en Teekman, zaten tot in 't begin van Wynmaand, wanneer de twee eerſten gevonniſt werden, om onthalsd, de laatſte, om met het zwaard over 't hoofd geſlaagen, en uit de Provincie gebannen te worden; welke vonniſſen, te Amersfoort, in 't openbaar, werden uitgevoerd (*u*). Kort hierna, werdt 'er eene algemeene vergiffenis afgekondigd: van welke, nogtans, veertien Perſoonen werden uitgezonderd (*v*). Te Reenen, was ook eenige opſchudding ontſtaan, die egter geen gevolg hadt gehad. De Staaten deeden hier ook eene algemeene vergiffenis afkondigen: waarna de ruſt in de Provincie van Utrecht herſteld werdt (*w*). De Staaten wisten hun beſluit op 't beſtellen der Wethouderen genomen, te handhaaven, onaangezien de poogingen van eenigen, die zig zogten te dringen in 't bewind. 1702. Beweeging te Reenen.

Op deeze wyze, liep het af met de poogingen om de Regeering te veranderen, in de drie Geweſten, daar de Stadhouder, ſedert het jaar 1675, de Wet, naar zyn welgevallen, hadt mogen ſtellen (*x*). In Zeeland, daar hy, als eer- VII. Beroerte in Zeeland.

(*u*) Sentent. van P. van Houten, R. Saab en W. Teekman, gedrukt 1703.
(*v*) Groot Utr. Plakaatb. I. *Deel*, *bl.* 741.
(*w*) Europ. Merc. *July — Decemb.* 1703. *bl.* 288—290.
(*x*) *Zie* XIV. *Deel*, *bl.* 327, 358, 360.

1702. eerſte Edele en als Markgraaf van Veere en Vliſſingen, ook groot gezag in de Regeering geoefend hadt, ontſtonden, terſtond na zyn overlyden, ook merkelyke beweegingen. 't Gemeen, opgeſtookt, zo men wil, door ſommigen, riep „ dat wylen de Koning 's volks „ Vryheden geſchonden, en een onmaatig ge-„ zag geoefend hadt in de Provincie." De Heer van Odyk, die den Staat van eerſten Edele bekleed hadt, werdt, door twee Gemagtigden der Staaten, vervallen verklaard van deeze waardigheid, welke men verſtondt, met 's Konings dood, vernietigd te zyn (y). Doch hy behieldt, meen ik, zitting ter algemeene Staatsvergaderinge, welke hem, reeds voorlang, voor zyn leeven, toegezeid was (z): ſchoon verſcheiden' Leden, nog in 't jaar 1704, ſterk drongen op het intrekken van zynen laſt (a). Het Markgraaffchap van Veere en Vliſſingen ook zynde opengevallen, werden de Staaten beide door den Koning van Pruiſſen en door de Prinſeſſe Weduwe van Naſſau aangezogt, om het hun toe te wyzen: waartoe zy egter niet verſtaan konden (b). Doch terwyl men hierover raadpleegde, raakten de meeſte Steden van Zeeland in roere. 't Gemeen, in den waan gebragt, dat de Regenten zig verrykt hadden met 's Lands penningen, en 't volk bezwaard met onbehoorlyke laſten, viel, hier en

De Staat van eerſten Edele wordt vernietigd.

(y) Notul. Zeel. 3 *April* 1702. *bl.* 58. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 94.

(z) Notul. Zeel. 4 *Aug.* 1674. *bl.* 189.

(a) Notul. Zeel. 28 *Jan.* 10, 13 *Maart* 1704. *bl.* 47, 116, 124. *Byl.* * 97.

(b) Notul. Zeel. 3, 10 *April* 4, 11, 15 *May* 20 *July* 1702. *bl.* 60, 72, 121, 135, 141, 260.

en daar, aan op de Pagters der gemeene middelen, en op de Ontvangers en Rentmeesters der buitengewoone schattingen. Te Thoolen, daar, zo men 't nu verstondt, *Pieter Karel de Bils*, Heer van Koppensdamme, van wege den Stadhouder, een willekeurig gezag geoefend hadt, in 't stuk der Regeeringe, werdt de eerste beweeging, door Krygsvolk, van wege de Staaten derwaards gezonden, spoedig, gestuit. Doch alzo men, hier, verandering der Regeeringe in den zin hadt, morde men zeer, onder de burgers, over den overlast, dien de Stad leedt van de soldaaten. Ook hadt de Rekenmeester *Jakob Wouters*, Heer van St. Jans Steen en * aanblyvende Raad der Stad, te wege gebragt, dat 'er een Verzoekschrift ingeleverd werdt aan de Staaten, waarby eenige burgers begeerden, dat orde gesteld mogt worden op de aanstaande bestellinge der Wet; alzo het Reglement, hierop, in 't jaar 1675, gemaakt, nu, mids het overlyden des Stadhouders, geene plaats meer hebben kon. De Staaten verstonden, dat de tegenwoordige Regeering van Thoolen, die in Bloeimaand veranderd moest worden, by voorraad, nog zes weeken, in 't bewind blyven zou. Het Krygsvolk hieldt zig, midlerwyl, in de Stad. De Wethouders vernieuwden zelven de Regeering, ten gewoonlyken dage, Wouters ontzettende van zyne Raadsplaatse; die zig, hierop, andermaal, met een Verzoekschrift, vervoegde aan de Staaten, klaagende over 't onregt, welk hem, te Thoolen, aangedaan was. Daarna, wederom naar Thoolen gekeerd, ontstondt 'er, in Zomermaand, terstond na 't vertrek van 't krygs-

1702.

Verandering in de Regeering te Thoolen.

* *permanente.*

1702. volk, eene geweldige beweeging in de Stad, en in 't gantſche Eiland, tuſſchen den Baljuw, *Nikolaas Duurkant*, met deszelfs aanhang, en zulken, die 't met Wouters hielden. Men viel op elkanderen aan, met gelaaden geweer: by welke gelegenheid, verſcheiden' burgers gekwetſt en gedood werden. Op den eenentwintigſten, werdt Wouters, door zynen aanhang, die de ſterkſte was, naar 't Stadhuis geleid of gedraagen. Terſtond hierop, werdt 'er eene nieuwe Magiſtraat aangeſteld, met bewilliging der vergaderde menigte. Wouters werdt in zyne Raadsplaatſe herſteld. Doch de Staaten namen 't gebeurde zo kwalyk, dat zy Wouters, die, ſedert, uit Thoolen geweeken was, openlyk, indaagden, het Hof in Holland verlof geevende, om eenige Thoolenaars, die voor hoofden der beroerte gingen, gevangkelyk, naar den Haage te voeren. De Wet werdt, op nieuws, veranderd, door Gemagtigden der Staaten (*c*). Wouters maakte zig, ſedert, verdagt, dat hy een ontwerp geſmeed hadt, om den Koning van Pruiſſen te helpen aan 't bezit van 't Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen, en zelfs van 't Stadhouderſchap der voornaamſte Geweſten (*d*). Doch dit ontwerp ver-
10 Goes. dween, eerlang, in rook. Midlerwyl, was Goes ook in beweeging geraakt. Verſcheiden' Regenten, die, in 't jaar 1692, geweldiglyk, afge-

(*c*) Notul. Zeel. 10, 19 *May* 13 *Juny* 11, 19, 20 *July* 9 *Aug.* 1702. *bl.* 71, 72, 127, 134, 153, 183, 184, 234, 258, 273. *Byl* * 70. * 116. * 131. * 293. Proteſt over de Crimin. Proced. tegen die van Tholen, *gedr.* 1703. Afgeperſte Verantw. *bl.* 13 *enz.* Berigt der Heeren van Tholen *en andere Stukken.*

(*d*) Secr. Reſol. Holl. 23 *Febr.* 1703. VI. *Deel*, *bl.* 341.

gezet en gebannen waren (*e*), werden, door de burgerye, herſteld in 't verlooren bewind, op den drie-entwintigſten van Bloeimaand deezes jaars 1702. Zy hadden zig, kort te vooren, met een Verzoekſchrift, vervoegd aan de Staaten van Zeeland, begeerende „ door deezen, „ herſteld te worden in de Regeeringe, van „ welke zy, huns oordeels, gantſch ten on„ regte, ontzet geworden waren." Doch de tegenwoordige Afgevaardigden van Goes hadden verhinderd, dat hierop een beſluit in hun voordeel genomen was; waarop zy zig hadden laaten herſtellen door de burgerye (*f*). Sedert, werden de vonniſſen, in den jaare 1692, tegen hen geveld, en de uitſpraak van wylen zyne Koningklyke Majeſteit zelve vernietigd, door 's Lands Staaten (*g*). Te Middelburg, kwam de burgery, opgeſtookt door luiden van meerder aanzien, onder welken, *Daniel Fannius* een der voornaamſten was, ook op de been, in Hooimaand; beſchuldigende eenige Regenten van kwaad beſtier, en begeerende, dat dezelven ontſlaagen werden van 't bewind: waartoe men, gedwongen, beſluiten moeſt. Een Burgemeeſter, *Alexander de Munck*, twee Raaden, *Kornelis Verſluis* en *Guillaume de la Palma*, en vier Schepens, *Pieter Pedecoeur*, *Kornelis Korver* de jonge, *Michiel Verpoorte* en *Joan Willem Parker*, werden, terſtond, bedankt. De veranderde Regeering deedt zelfs, ſedert, op

1702.

te Middelburg.

(*e*) *Zie* XVI. *Deel*, *bl.* 216, 224.
(*f*) Notul. Zeel. 28 *April* 30 *May* 1, 9 *Juny* 28 *Aug.* 1702. *bl.* 103, 160, 162, 163, 175, 303.
(*g*) *Zie* verſch. Stukken *in de* Europ. Merc. *July — Decemb.* 1702. *bl.* 101—116.

1702. op 't verzoek van Fannius, eenige luiden in hegtenis neemen, die hem, zeide hy, op de beurs gehoond, en nieuwe opſchudding gezogt hadden. Doch zy werden, meen ik, eerlang, wederom op vrye voeten geſteld (*b*). Omtrent de verandering in de Regeering van Zierikzee, ten deezen tyde voorgevallen, is niets byzonders tot myne kenniſſe gekomen (*i*). Doch van de gevolgen der beroerten, die de dood des Stadhouders, in verſcheiden' Geweſten, veroorzaakte, zullen wy, by bekwaamer gelegenheid, hierna nog gewaagen moeten. Ondertuſſchen, heeft de draad der geſchiedeniſſe ons, hier en daar, reeds geleid tot in het jaar 1703, ſchoon 'er, in 't jaar 1702, nog veel is voorgevallen, tot welks verhaal wy ons nu begeeven.

VIII. Keizerswaard wordt belegerd.

De Keizer, in 't voorleeden jaar, de wapenen reeds hebbende opgevat in Italie, zonder iemant den oorlog verklaard te hebben, maakte geene zwaarigheid, om, in de Lente deezes jaars, den kryg ook aan den Rynkant te beginnen, en 't beleg te ſlaan voor Keizerswaard, welk Franſche bezetting ingenomen hadt. Over 't Leger, welk hiertoe gebruikt werdt, hadt de Prins van Naſſau-Saarbrugge het opperbevel, op Keizerlyken laſtbrief, alzo de Staaten, in welker dienſt hy was, de vyandlykheden niet eigenlyk beginnen wilden, voor zy den oorlog verklaard hadden. Hy kwam voor de Plaats, op

(*b*) Notul. Zeel. 28 *Aug.* 30 *Nov.* 1702. *bl.* 302, 444. *Byl.* » 121, 173. 12, 20 *Febr.* 1703. *bl.* 71, 81. *Zie ook* verſch. Reſol. *en* Stukken *by* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 151, 157, 159. 161-170. Afgep. verantw. voor de Reg van Middelb. *bl.* 27 *enz.*

(*i*) *Voies* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 125.

op den zeſtienden van Grasmaand, en maakte zig, eerlang, meeſter van het Eiland in den Ryn, welk nevens de Veſting legt. Doch 't beleg ging traaglyk voort, doordien de Graaf van Tallard, aan 't hoofd van eenen hoop Franſchen, den belegeraaren, van de overzyde der Riviere, veel nadeels deedt met ſchieten (*k*). Terwyl het duurde, beſlooten de Keizer, de Koningin van Groot-Britanje en de Staaten, den Koning van Frankryk, op een' en den zelfden dag, den oorlog te verklaaren, en daarna de vyandlykheden, aan verſcheiden' oorden tevens, te beginnen. 't Geſchiedde, op den vyftienden van Bloeimaand. De Oorlogsverklaaring der Staaten, die den agtſten getekend was, behelsde „ dat de Koning van Frankryk, voor„ lang getragt hebbende, den Staat te over„ meeſteren, of in den grond te bederven, „ dien, tot twee reizen toe, in de jaaren 1672 „ en 1688, hadt aangetaſt; dat hy zig, door „ het bemagtigen deezer Geweſten, den weg „ dagt te baanen tot de algemeene heerſchap„ py: of, zo hy den Staat maar zo ver hadt „ konnen brengen, dat dezelve zig geſcheiden „ hadt van de andere Bondgenooten, zou 't „ hem, na 't overmeeſteren der andere Vor„ ſten en Mogendheden, geen werk geweeſt „ zyn, de Vereenigde Geweſten van Vryheid „ en Godsdienſt, derzelver dierbaarſte pan„ den, te berooven. Doch deeze toeleg was „ hem, in de twee voorige oorlogen, mislukt, „ en de Ryswykſche Vrede gevolgd op den „ jongſten: by welke, Frankryk, beide aan 't Kei-

1702.

De Staaten verklaaren den oorlog aan Frankryk en Spanje.

(*k*) Burnet *Vol.* II. *p.* 323. Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 104.

1702. „ Keizerryk en aan Spanje, veele Plaatſen, te-
„ gen den inhoud der Nieuwmeegſche Vrede
„ overheerd, hadt moeten te rug geeven. Maar
„ 't was haaſt gebleeken, dat Frankryk niet ge-
„ zind was, de Ryswykſche Vrede te houden.
„ De Staaten werden bekommerd in hunnen
„ Koophandel. De Lyſt der inkomende en uit-
„ gaande regten werdt niet geregeld, dan na
„ veel handelens, en veel onvoordeeliger dan
„ voorheen. De ingezetenen der Vereenigde
„ Geweſten, in Frankryk handelende, wer-
„ den, tegen het *vyftiende* punt van 't Verdrag
„ van Koophandel, zo zwaar belaſt als ande-
„ re vreemdelingen. De Koning van Frankryk
„ bleef egter voorgeeven, de Vrede te willen
„ bewaaren, ſluitende, ten dien einde, in 't
„ jaar 1700, een Verdrag met Groot-Britan-
„ je en de Staaten, waardoor men de moei-
„ lykheden meende te zullen voorkomen, die,
„ anderszins, na 't afſterven des Konings van
„ Spanje, zouden ontſtaan zyn. Maar hy hadt
„ geenszins voor, zig aan dit Verdrag te hou-
„ den. Hy zogt, in tegendeel, den Keizer haa-
„ telyk te maaken aan het Spaanſche Hof, en
„ bewerkte aldaar eenen uiterſten wil, ten be-
„ hoeve des Hertogs van Anjou. Zo dra was
„ dit niet rugtbaar geworden, of de Koning
„ van Frankryk hadt doen zien, dat hy zyne
„ onbepaalde heerſchzugt voldoen wilde: hy
„ verklaarde, rondelyk, dat hy zig aan den
„ uiterſten wil dagt te houden, en op deeze
„ wyze te voldoen aan het oogmerk, ſchoon
„ niet aan de letter van het Verdrag: welk
„ oogmerk hy verklaarde naar zyn welgeval-
„ len, niet zonder de Staaten zwaarlyk te drei-

„ gen,

„ gen, zo zy zig niet naar dit zogenaamde oog- 1702.
„ merk ſchikken wilden: eene uitvlugt zo on-
„ gehoord, dat zy geen' ſtand grypen kon,
„ zonder de plegtigſte Verdragen op ſchroe-
„ ven te ſtellen. De Hertog van Anjou was,
„ hierop, tot Koning van Spanje verklaard,
„ zonder dat men eens agt hadt willen ſlaan,
„ op de eiſchen des Keizers; welker wettig-
„ heid, nogtans, by het gemelde Verdrag, zo
„ duidelyk erkend was, dat men hem het groot-
„ ſte deel der Spaanſche heerſchappye hadt
„ toegeweezen. De Spaanſche Nederlanden
„ waren, daarna, met Franſche troepen bezet
„ geworden: de Staatſchen, die 'er, met be-
„ williging des overleeden Konings, in gelegd
„ waren, haddenze, niet dan met veel moei-
„ te, konnen ruimen. De Koning van Frank-
„ ryk hadt het volſtrekt gebied aangenomen
„ over de Spaanſche heerſchappye, op den
„ naam zyns Kleinzoons: 't welk nergens dui-
„ delyker bleek dan in de Spaanſche Neder-
„ landen, den voormuur van deezen Staat;
„ die, zo men uit Spanje berigt werdt, reeds
„ geheellyk waren afgeſtaan aan Frankryk.
„ Men hadt een Leger naar Italie gezonden,
„ het Kaſteel van Luik, en de Steden in het
„ Keulſche, met naame Bon, Keizerswaard en
„ Rynberk, ingenomen, om de Staaten te
„ dwingen tot een afzonderlyk Verdrag, en
„ om zig dus, gelyk in 't jaar 1672, den weg
„ te baanen tot eenen inval in deeze Gewes-
„ ten; waartoe men, ook in 't Hertogdom Wol-
„ fembuttel, een' aanzienlyken hoop Krygs-
„ volk hadt doen op de been brengen. Men
„ was nog verder gegaan: men hadt zig mees-

„ ter

1702. „ ter gemaakt van verſcheiden' havens in Span-
„ je, in Italie en in de Indien zelven, om zig
„ dus den gantſchen Europiſchen Koophandel
„ toe te eigenen. Men hadt gezogt den Koning
„ van Portugal over te haalen, om den ingeze-
„ tenen van deezen Staat zyne havens te verbie-
„ den. Men hadt een Esquader gezonden naar
„ de Indien, om de Zilvervloot, waarin de Ver-
„ eenigde Geweſten zo veel belang hadden,
„ te bemagtigen. In deezen toeſtand der din-
„ gen, hadden de Staaten niet konnen nalaa-
„ ten, zig in ſtaat van tegenweer te ſtellen,
„ beide te water en te lande; den beloofden
„ onderſtand van hunne Bondgenooten te vor-
„ deren, en zig, met den Keizer, de Konin-
„ gen van Engeland en Pruiſſen, en andere
„ Vorſten en Mogendheden, te verbinden.
„ Ook hadt de Keizer reeds een Leger naar
„ Italie gezonden, tegen dat van Frankryk.
„ Hy hadt de Staaten, daarenboven, bewoo-
„ gen, om by de Kreitſen te wege te brengen,
„ dat dezelven hem de hand leenden, om de
„ Franſchen te verdryven uit het Stigt van
„ Keulen, waartoe zy ook eenige troepen had-
„ den afgezonden, die egter niet dan als hulp-
„ troepen zouden te werk gaan. Dus was,
„ door toedoen der Franſchen, tegen den wil
„ der Staaten, de oorlog alomme ontſteken.
„ Zy hadden gaarne beteren uitſlag gehoopt
„ van de jongſte onderhandelingen met Frank-
„ ryk: doch 't was klaarlyk gebleeken, dat de
„ Franſchen oorlog zogten: alzo zy zig ſter-
„ ker wapenden, terwyl zy van vrede ſpraken;
„ en toen de Staaten weigerden te treeden in
„ afzonderlyke handeling, eindelyk verklaard

„ had.

„ hadden, dat 's Konings Legers in ſtaat wa- 1702.
„ ren om werk te beginnen, zo de Staaten de
„ voorſlagen, welken men hun deedt, niet wil-
„ den aanvaarden.. Wyders, hadt de tegen-
„ woordige Koning van Spanje het zelfde oog-
„ merk, als de Koning van Frankryk. De eer-
„ ſte hing geheellyk af van den laatſten, en de
„ laatſte hadt, onder den naam des eerſten,
„ eene Sterkte opgeworpen onder 't geſchut
„ van eene der Grensveſtingen van den Staat,
„ vierkant ſtrydig met de Vrede des jaars 1648,
„ en met het regt des oorlogs en der volken.
„ De Koning van Spanje hadt het gedrag van
„ zynen Grootvader, in allen deele, goedge-
„ keurd. Goddelyke en menſchelyke wetten
„ leerden dan den Staaten, dat zy, dus van al-
„ le kanten omringd en belegerd, ja zelfs ge-
„ hoond en aangetaſt, door Frankryk en Span-
„ je beide, ook verpligt waren, zig te bedie-
„ nen van de middelen, hun door God en de na-
„ tuur verleend, tot beſcherminge hunner on-
„ derzaaten, en tot bewaaringe van derzelver
„ Vryheid en Godsdienſt; en gevolgelyk, de
„ wapenen op te vatten tegen de Koningen van
„ Frankryk en Spanje, welken zy, by deezen,
„ den oorlog aanzeiden (*l*)."

IX. De Keizer en de Koningin van Groot-Britanje verklaaren.

In de Oorlogsverklaaring des Keizers aan den Koning van Frankryk en aan den Hertog van Anjou, werdt, byzonderlyk, aangemerkt, dat de eerſte de Ryswykſche Vrede geſchonden hadt, en zig meeſter zogt te maaken van de Spaanſche heerſchappye, tegen meer dan éé-

(*l*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 315. Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 112. Lamberti *Tom.* II. *p.* 107.

1702. ren den oorlog, insgelyks.

éénen plegtigen afſtand, en tegen verſcheiden' Verdragen; en dat de laatſte zig titels hadt aangemaatigd, waarop het Huis van Ooſtenryk geregtigd was. Voorts, werdt 'er, met ronde woorden, in gezeid „ hoe 't weereldkundig wa„ re, dat de uiterſte wil, waarop men zig be„ riep, door omgekogte Raaden, naar den zin „ van Frankryk, opgeſteld, en den Koning, „ in eenen zwakken ſtaat van lighaam en ge„ moed, en toen hy noch leezen noch ver„ ſtaan kon, voorgelegd was (*m*)." De Koningin van Groot-Britanje hieldt zig, in 't byzonder, gehoond, om dat de Franſche Koning den gewaanden Prins van Walles, voor Koning van Engeland, Schotland en Ierland, verklaard, en Spanje bewoogen hadt, om hierin met hem ſamen te ſtemmen. Zy verklaarde dan, om deeze en andere redenen, beide aan Frankryk en aan Spanje den oorlog (*n*). De Staaten zonden hunne Oorlogsverklaaring, onder anderen, terſtond, aan den Koning van Pruiſſen, dien zy tot gelyken ſtap zogten over te haalen; doch hy, de Franſche troepen op zyne grenzen hebbende, weigerde zulks, heuſchelyk (*o*). Men wil, dat de Koning van Frankryk, op 't ontvangen der drie Oorlogsverklaaringen, minſt verwonderd was over die des Keizers; dat hy zeer vreemd vondt, dat de Koningin van Engeland zo byzonderlyk gewaagde van de erkentenis des Prinſen van Walles; doch dat hy ten hoog-

(*m*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 115. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 114.

(*n*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 115. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 112.

(*o*) Lettr. du Roi de Pruſſe *du* 19 *May* 1702. *dans* LAMBERTI *Tom.* XII. *p.* 19.

hoogſte verſtoord was, toen men hem de Oorlogsverklaaring der Staaten voorgelezen hadt, welke op de tafel werpende, hy gezeid zou hebben „ dat hy *Meſſieurs* de Hollandſche Koop- „ luiden nog eens berouw zou doen hebben „ van hunne ſtoutheid, in 't verklaaren van den „ log aan zo groot een' Koning (*p*)." 't Liep, ondertuſſchen, tot den derden van Hooimaand aan, eer de Koning van Frankryk den oorlog aan den Keizer, aan Engeland en aan de Staaten verklaarde. Zyne Oorlogsverklaaring was kort, en behelsde alleenlyk „ dat de Ryswyk- „ ſche Vrede, geſlooten in eenen tyd, waarin „ de Koning, uit hoofde der groote overmagt „ zyner wapenen, den nabuurigen Mogendhe- „ den de wet zou hebben konnen ſtellen, een „ duidelyk bewys geweeſt was van zyne op- „ regte zugt, om zynen onderdaanen de Vre- „ de te geeven. Dat de Keizer, zonder eenig „ regt te hebben op de Spaanſche heerſchap- „ pyen, zig egter, ſedert, door 't vermeerde- „ ren zyner troepen, en door 't ſluiten van „ verſcheiden' Verbonden met andere Mo- „ gendheden, vooral met Engeland en met de „ Staaten der Vereenigde Geweſten, in ſtaat „ geſteld hadt, om de Vrede van Europa te „ ſtooren. Dat men, van alle kanten, zonder „ den oorlog verklaard te hebben, de vyand- „ lykheden begonnen hadt, terwyl de Koning, „ door zyne gezanten, aan verſcheiden' Ho- „ ven, deedt arbeiden tot behoudenis der „ Vrede, en dat deeze redenen hem bewoo- „ gen hadden, om den Keizer, Engeland en „ den

1702.

Oorlogsverklaaring des Konings van Frankryk.

(*p*) Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 51-55.

1702. „ den Staaten, nevens derzelver Bondgenoo-
„ ten, den oorlog te verklaaren (*q*)." Hierop volgde, wat laater, ook eene Oorlogsverklaaring van het Duitſche Ryk aan Frankryk en aan den Hertoge van Anjou (*r*): waardoor de kryg, in 't kort, algemeen werdt.

X. Toeleg der Franſchen, om Nieuwmegen te verraſſen.

Doch de Franſchen, die 't vreemd vonden, dat men, van 's Keizers zyde, de vyandlykheden begonnen hadt, voor 't verklaaren van den oorlog, zogten, omtrent vier weeken, voor dat hunne eigene Oorlogsverklaaring in 't licht kwam, zig, door verraſſing, of door heimelyk verſtand met eenigen uit de Stad, meeſter te maaken van Nieuwmegen. De Maarſchalk van Bouflers, de Franſche troepen byeengetrokken en grooten voorraad verzameld hebbende binnen Roermonde en Venlo, toog, aldaar, over de Maaze; terwyl de Hertog van Bourgondie van Parys aankwam, om zig aan 't hoofd van 't Leger te ſtellen. De Staaten, bedugt voor een beleg van Maaſtricht, hadden de bezetting deezer Stad verſterkt met twaalfduizend man uit het Leger onder den Graave van Athlone, welk in Kleefsland byeengetrokken was. Het was toen te zwak, om iet tegen de Franſchen te onderneemen, waarom Athlone, te rug trekkende, zig tuſſchen Nieuwmegen en Kleeve, te Klaarenbeek, nederſloeg; terwyl Bouflers zig te Zante legerde. Hier viel een ſchutgevegt voor, tuſſchen een gedeelte der wederzydſche Ruiterye, waarin de Staatſche de overhand behaalde. Doch op den tienden van Zomermaand, brak

(*q*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 208.
(*r*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 213, 214.

GODARD VAN REEDE,
Graaf van Athlone enz.
Veldmaarschalk der Vereenigde Nederlanden.

[illegible] del. naar 't Origineel by de Graevin van Athlone. J. Houbraken fec.

Is. Tirion excud.

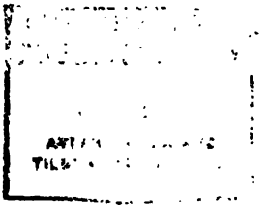

brak Bouflers op van by Zante, van zins om, tuſſchen de Niers en 't Kleefſche Woud door, naar de Mookerheide by Nieuwmegen te trekken, Athlone af te ſnyden van deeze Stad, en dezelve, onverhoeds, te overrompelen. Doch Athlone, by tyds berigt gekreegen hebbende van 's vyands aantogt, beſloot, met het Leger der Bondgenooten, te wyken tot onder 't geſchut van Nieuwmegen: 't welk gelukkiglyk verrigt werdt. De ruitery dekte, midlerwyl, den aftogt van 't voetvolk, en raakte, omtrent elf uuren des morgens, in gevegt met de Franſche paarden. Daarna, drongen 's Konings huistroepen ook ſterk in op die der Bondgenooten: en toen werdt 'er hevig gevogten, van wederzyde. De burgery van Nieuwmegen, den vyand, die zig, midlerwyl, van de Schans *Kyk in de pot* meeſter gemaakt hadt, zo digt voor haare wallen ziende, weerde zig ook wakkerlyk, met ſchieten uit de Stad. Ook werden de Franſchen, door eenige Krygsknegten en Burgers, tot tweemaal toe, uit de Kyk in de pot gedreeven. De vyand deedt, daarna, eenen aanval op twee poorten der Stad; doch hy werdt, van alle kanten, uit het grof geſchut van 't Leger en uit de muſketten der burgerye, zo vinnig begroet, dat de Hertog van Bourgondie geene kans zag, om de Stad, die door een geheel Leger gedekt werdt, by overrompeling, te bemagtigen, waarom hy, eerlang, bevel gaf om af te trekken. De behoudenis van Nieuwmegen was van veel belang voor den Vereenigden Staat, alzo de vyand, deeze Stad bemagtigd hebbende, ligtelyk, tot in het hert der

1702.

Zy trekken af.

1702. der Vereenigde Geweſten, zou hebben konnen doordringen. Ook wil men, dat de Stad, die zeer ſlegt voorzien was (*s*), bemagtigd geweeſt zou zyn, zo Athlone, ſlegts een half uur laater, onder 't geſchut der Veſtinge, aangekomen was (*t*).

Keizerswaard geeft zig over.

Weinige dagen na 't mislukken deezer onderneeminge, ging Keizerswaard over by verdrag, welk, op den vyftienden van Zomermaand, getekend was (*u*). De Duitſche troepen onder Prinſe Lodewyk van Baden, ziende het Franſche Leger, onder den Maarſchalk de Catinat, traaglyk, aanwaſſen in getal, ſloegen, terſtond hierna, het beleg voor Landau, in de Neder-Elſas. De Roomſch-Koning Jozefus vervoegde zig, in Hooimaand, by 't Leger voor de Stad, om 't opperbevel te voeren over 't beleg, welk tot in Herfſtmaand duurde. 't Kasteel toen ſtormenderhand veroverd zynde, gaf de Stad zig over by verdrag, welk den tienden getekend werdt (*v*). De Keurvorſt van Beieren zig, omtrent deezen tyd, openlyk, voor Frankryk verklaard hebbende, overmeeſterde Ulm aan den Donauw, by verraſſing, op den agtſten (*w*): waarop de nabuurige Kreitſen en Vorſten, hunne troepen uit het Leger onder den Prinſe van Baden te rug ontbooden hebbende tot hunne eigene beſcherming, den Franſchen gelegenheid gaven tot het bemagtigen van

Landau gewonnen.

Ulm en Nieuwburg verlooren.

(*s*) Reſol. Holl. 20 *Juny* 1702. *bl.* 245.
(*t*) Lettr. du Comte d'Athlone *dans* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 226. *Voiez auſſi Tom.* II. *p.* 106. *Tom.* XII. *p.* 26, 28. TINDAL *Vol* V. [*or* XX.] *p.* 105, 108.
(*u*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 102.
(*v*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 202.
(*w*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 204.

van Nieuwburg aan den Ryn. Sedert, trokken zy over den ſtroom, om den Prins van Baden, die by Fridlingen gelegerd was, aan te taſten. Zy verdeelden zig in twee hoopen, onder den Markgraave van Villars en den Graave van Guiscard. By Fridlingen viel, op den veertienden van Wynmaand, een vinnig gevegt voor, met zulk een' twyfelagtigen uitſlag, dat beide de partyen zig de overwinning toeſchreeven. Zo veel was 'er van, dat de Prins van Baden de vereeniging der Franſchen en Beierſchen verhinderde: de eerſten, eerlang, noodzaakende, over den Ryn te rug te keeren: waarna zy zig, op 't einde van Wynmaand, van Trier en Traarbach meeſter maakten (x). De Keurvorſt van Trier was, in Bloeimaand te vooren, met Groot-Britanje en de Staaten, in Verbond getreden (y), en hadt zig, hierdoor, den haat van Frankryk op den hals gehaald. De Keurvorſt van Hanover en de Hertog van Brunswyk-Lunenburg hadden der Koninginne van Groot-Britanje, wat laater, ten dienſte der gemeene zaake, ook tienduizend man toegezeid (z). Ook werden, eerlang, de Keur-Rynſche, Ooſtenrykſche, Frankiſche, Zwabiſche en Opper-Rynſche Kreitſen, die zig reeds onderling ter hunner beſcherminge verbonden hadden (a), in het gemeen Verbond ontvangen: waartoe ook, op 't einde van Herfſtmaand,

1702.

Gevegt by Fridlingen.

Trier en Traarbach ingenomen door de Franſchen.

(x) DANIEL Journal, p. CC. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 122-128. LAMBERTI *Tom.* XII. *p.* 99.

(y) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 114. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 129.

(z) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* II. *p.* 116. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 131.

(a) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* II. *p.* 99.

1702. maand, de Weſtfaalſche Kreits toegelaaten was (*b*).

XL. Marlborough trekt te velde.

De Graaf van Marlborough, in Bloeimaand, herwaards overgekomen, hadt zig, in 't begin van Hooimaand, vervoegd by 't Leger onder den Graaf van Athlone, welk nog by Nieuwmegen lag, en, na 't overgaan van Keizerswaard, en door de aankomſt der Engelſche manſchap te Breda, merkelyk verſterkt geworden was. De Koningin en de Staaten hadden den Graave van Marlborough het opperbevel over 't vereenigd Leger opgedraagen. Het was nu veel ſterker dan dat onder den Hertoge van Bourgondie, welk tuſſchen Goch en Gennip verſchanſt lag. Marlborough toog, derhalve, op den zeſtienden van Hooimaand, over de Maaze, zig nederſlaande te Over-Aſſelt, omtrent derdehalf uur van den vyand. Doch tien dagen daarna, keerde hy, beneden Graave, over den ſtroom te rug: waarop de vyand, by Venlo, ook over den zelven toog. Marlborough trok toen regt toe regt aan op den vyand, zig, onder weg, meeſter maakende van 't Kaſteel te Greevenbroek, welk Franſche bezetting ingenomen hadt. Het Engelſch geſchut middlerwyl aangekomen zynde, vervolgde Marlborough zynen togt, dryvende den vyand voor zig heenen, uit geheel Spaanſch Gelderland. Men wil, dat Marlborough zeer geſteld was, om ſlag te leveren; doch dat het, door de Staatſche Gevolmagtigden te velde, en vooral door den Raadpenſionaris Heinſius belet werdt. Men voegt 'er by, dat deezen, verandering van Regee-

(*b*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 137, 210.

geeringe in den zin hebbende, ſchroomden veel te waagen, opdat de ongelukken, die men altoos te dugten hadt, hun niet mogten geweeten worden. Zy neigden hierom, meent men, meer tot het inneemen der Steden van Spaanſch Gelderland; waardoor de vaart langs de Maaze beveiligd, en Maaſtricht, welk nu zo goed als ingeſlooten was, verloſt mogt worden (*c*). Venlo werdt dan, op den negenentwintigſten van Oogſtmaand, berend door den Baron van Obdam, terwyl het, van de andere zyde, ingeſlooten werdt door de Pruiſſiſche troepen, onder den Baron de Heide. De Prins van Naſſau-Saarbrugge kreeg het opperbevel over 't beleg (*d*). De Generaal Koehoorn, onlangs eenen inval in Vlaanderen gedaan, en de Franſche affnydingen tuſſchen de Schanſen S. Donaas en Izabelle vernield hebbende, was, ſedert, door den *Markgraave van Bedmar*, die de plaats van Landvoogd der Spaanſche Nederlanden bekleedde, genoodzaakt geworden te wyken tot onder 't geſchut van Sluis (*e*). Doch nu begaf hy zig naar 't Leger voor Venlo, om de aanvallen te beſtieren. De loopgraaven werden, op den elfden van Herfſtmaand, geopend, zo wel tegen de Stad, als tegen de ſchans S. Michiel, die, tegen over dezelve, ter linkerzyde der Maaze, legt. De ſchans werdt, ſtormenderhand, veroverd, op den agttienden. Op den vyfden dag daarna, gaf de Stad zig over, by verdrag. De Keizerlyke Gezant, 1702.

Venlo gewonnen.

(*c*) Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 112-114.
(*d*) Reſol. Holl. 12 *Aug.* 1702. *bl.* 88.
(*e*) Lamberti *Tom.* II. *p.* 5. Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 104.

1702. zant, Graaf van Goës, begeerde op de Staaten, dat zy den Keizer in handen werdt gefteld; doch men gaf hem geen antwoord (*f*), en Venlo bleef in de bewaaring der Staatfchen (*g*). Zo dra Venlo over was, werdt de Graaf van Noyelles afgezonden, om Stevenswaard, en de Graaf van Tilly, om Roermonde in te neemen. Stevenswaard gaf zig over, op den tweeden; Roermonde, op den zevenden van Wynmaand (*h*). De Hertog van Bourgondie, nu te rug gekeerd naar Frankryk, hadt het bevel over het Franfche Leger gelaaten in handen van den Maarfchalk van Bouflers; die zig tuffchen Maaftricht en Luik zogt neder te flaan, om de laatftgemelde Stad te dekken. Maar de Graaf van Marlborough, op weg gefiaagen naar Luik, noodzaakte de Franfchen, de Stad te verlaaten, en gedeeltelyk naar 't Kafteel, gedeeltelyk naar de Karthuizers Schans, tegen over de Stad, aan de andere zyde der Maaze, de wyk te neemen. De Stad gaf zig terftond op, by verdrag van den veertienden van Wynmaand. 't Kafteel werdt, op den drie-entwintigften, ftormenderhand, veroverd. Men begon de Karthuizers Schans, eerft op den negenentwintigften, te befchieten: doch zy gaf zig, dien zelfden dag, op, by verdrag. Midlerwyl, was de Prins van Naffau-Saarbrugge te Roermonde overleeden. De Graaf van Athlone werdt, federt, in zyne plaats, aangefteld tot Veldmaarfchalk over de Le-

Ook Stevenswaard en Roermonde.

Luik ingenomen.

(*f*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 225-233.
(*g*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XII. *p.* 45.
(*h*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 233-241.

Legers van den Staat (*i*). De Erfprins van Heſſen-Kaſſel, met wiens Vader, op den naam van wylen Koning Willem en van de Staaten, in Sprokkelmaand, een Verdrag geſlooten was, waarby hy in 't Groot Verbond was getreden (*k*), werdt, terſtond na 't overgaan van Luik, met negenduizend man Heſſiſche manſchap, afgevaardigd, om zig van eenige Plaatſen aan den Ryn meeſter te maaken. Zinch gaf zig terſtond over, blyvende de bezetting krygsgevangen. Uit Briſak verliep de bezetting, zo dra zy den aantogt der Heſſen vernomen hadt. Andernach verdedigde zig, eenige dagen, wakkerlyk. Doch de belegeraars, een' voordeeligen poſt hebbende ingenomen, maakten zig gereed, om ſtorm te loopen; waarop de belegerden verzogten in beſprek te komen, en de Plaats, terſtond, by verdrag, opgaven. De Prins van Heſſen zondt, hierna, tweeduizend man, om Lintz in te neemen: waaruit de bezetting ook verliep, zonder hunne aankomſt af te wagten (*l*). 1702.

De Prins van Heſſen-Kaſſel bemagtigt verſcheiden' Steden aan den Ryn.

De veldtogt in de Nederlanden en in Duitſchland liep hiermede voorſpoediglyk ten einde voor de Bondgenooten. De Hertogen van Wolfembuttel waren, al vroeg in 't voorjaar, door de Hanoverſche troepen, genoodzaakt geweeſt, de zyde van Frankryk te verlaaten; gelyk de Hertog van Saxen-Gotha, ſedert, ook gedwongen werdt te doen (*m*). De Hertogen van Wolfem-

De Graaf van Marlborough loopt gevaar van geligt te worden door de bezetting van Gelder.

(*i*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 242—247. *Tom.* XII. *p.* 41. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 116—118.

(*k*) *Zie het in de* Notul. van Zeeland *van* 1702. *Byl. bl.* * 2, 6.

(*l*) TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 128.

(*m*) TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 99.

1702. fembuttel vorderden, daarna, voldoening van de Staaten, wegens de hoonende uitdrukkingen, ten hunnen opzigte, gebruikt, in de Oorlogsverklaaring tegen Frankryk. Doch men vondt niet geraaden, hun te antwoorden (*n*). Het Leger onder den Graave van Marlborough betrok de Winterkwartieren, in 't begin van Slagtmaand. De Graaf begaf zig naar Maastricht: van waar hy de Maaze te ſchepe dagt af te zakken naar Holland. Koehoorn, Obdam en andere Krygsoverſten verzelden hem. Doch het Jagt, welk hen voerde, werdt, des nagts tuſſchen den vierden en vyfden, overvallen door een gedeelte der bezettinge van Gelder, welk nog in de magt der Franſchen was. Een geleide van vyftig Ruiters was, juiſt ten deezen tyde, een weinig afgeweeken van den ſtroom, hiertoe genoodzaakt, door den loop des wegs. 't Jagt werdt, derhalve, terſtond overmeeſterd. De Franſchen kenden den Baron van Obdam en den Heer van Geldermalſem, een' der Gemagtigden te velde, die beide Paspoorten hadden; en hierop in vryheid geſteld werden. Doch Marlborough, die geen Paspoort hadt, was hun onbekend. Hy zou, ongetwyfeld, gevangen gebleeven zyn, zo één der Engelſche Kommiſſariſſen geen Paspoort gehad hadt van den Heere Churchill, 's Graaven Broeder, voor wien men hem deedt doorgaan. Zy kwamen allen, 's avonds, behouden in den Haage. Sommigen meenden, dat de Paspoorten niet zouden erkend geweeſt zyn, zo men den Partyganger geen woord of twee in

't

(*n*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 117.

't oor gebeeten hadt: waarop de gevangenen ontſlaagen waren. Vaſt gaat het, ten minſte, dat deeze Partyganger, ſedert, in den Haage kwam, en door de Staaten met eene Kompagnie beſchonken werdt (*o*). 1702.

XII. Krygsbedryven in Italie.

In Italie, waren de Keizerſchen niet zo gelukkig geweeſt, als in Duitſchland. Koning Filips was derwaards gezeild (*p*), om zig te Napels te doen inhuldigen. Daarna, ſtelde hy zig aan 't hoofd van 't Leger onder den Hertoge van Vendôme: die den Prins Eugenius, eerlang, noodzaakte, Mantua, dat tot in Oogſtmaand geblokkeerd gebleeven was, te verlaaten. Op den vyftienden, raakten de twee Legers handgemeen, by Luzara, daar veel volks ſneuvelde, van wederzyde. De zege was twyfelagtig, alzo de nagt een einde van den ſtryd maakte. De Franſchen, ſchoon verre van 't ſlagveld gedreeven, ſchreeven zig, nogtans, de eer der overwinninge toe, om dat zy, des anderendaags, van 't Kaſteel van Luzara meester werden. Ook viel hun, wat laater, Guaſtalla in handen. Koning Filips keerde, na 't eindigen van den veldtogt, naar Spanje te rug (*q*).

XIII. Toerustingen ter zee.

De onderneemingen van Groot-Britanje en de Staaten ter zee voldeeden niet aan de verwagting, welke men 'er van gehad hadt. De Staaten waren, van den aanvang des jaars af, bezig geweeſt, om eene aanzienlyke Vloot in zee

(*o*) BURNET *Vol.* II. *p.* 326. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 248. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 118.

(*p*) *Voies* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 4.

(*q*) FRUQUIERES Memoir. Hiſtor. & Milit. *Tom.* II. *p.* 127. DANIEL Journ. *p.* CXCVIJ, CXCVIIJ. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 129—135.

1702. taſt en bemagtigd: 't welk zo veel ſchriks baarde onder de overigen, dat Chateau-Renaud bevel gaf om de Oorlogsſchepen en Gallioenen in den brand te ſteeken, op dat zy den Bondgenooten niet in handen mogten vallen. De Engelſchen en Staatſchen deeden hun beſt, om deezen toeleg te verydelen. De eerſten bemagtigden vier Oorlogsſchepen en zes Gallioenen: de laatſten zes Oorlogsſchepen en vyf Gallioenen. De overigen verteerden, door hun eigen vuur; of werden, door de Engelſchen en Staatſchen, in den grond geboord. De Zilvervloot hadt, naar men rekende, de waarde van omtrent twintig millioenen ſtukken van agten, in goud en zilver, aan boord gehad: van welken de vyand omtrent veertien millioenen geborgen hadt: de overigen zes vergingen met de Gallioenen, of vielen den Bondgenooten in handen. Van de Koopmanſchappen, die ook op twintig millioenen geſchat werden, hadt de vyand ſlegts een vierde gedeelte konnen bergen. De helft van dezelven was vernield, en het overige vierde alleen tot buit gemaakt. Men raadpleegde, ſedert, om met de Vloot in Vigos te overwinteren: waartoe ſommigen ſcheenen te neigen, zig verzekerd houdende, dat men, uit Portugal, zou konnen voorzien worden van leevensmiddelen. Doch Rooke drong zo ſterk op het vertrek der Vloote, dat men beſloot onder zeil te gaan. De Staatſche Oorlogsſchepen kwamen, voor het einde van Slagtmaand, in de havens deezer Landen te rug. De Staaten deeden, over 't vernielen der Spaanſche Zilvervloote, eenen plegtigen dankdag houden. Doch de Spaanſche Koopluiden in Hol-

Holland, veel belang gehad hebbende by deeze Vloote, toonden kleine vreugde over den uitflag deezer onderneeminge. Sommigen zogten vergoeding van ſchade te bekomen uit den behaalden buit; waartoe, eerlang, hier te Lande, driehonderd en vyftigduizend guldens geſchikt werden (*s*): doch alzo zy, gewoon op de naamen van Spanjaarden te handelen in Amerika, geen bewys geeven konden van 't aandeel, welk zy in de Vloote gehad hadden, moeſten de meeſten zig in hun verlies trooften (*t*). Voorts, was 'er, ter zee, niets van belang voorgevallen. Alleenlyk hadden de Engelſchen, onder den Kolonel *Hamilton*, het Eiland S. Chriſtoffel op de Franſchen veroverd (*u*). 1702.

XIV. Staat des Krygs in 't Noorden.

De oorlog in 't Noorden tuſſchen Zweeden en Poolen duurde nog, zonder dat de vereenigde poogingen van Groot-Britanje en de Staaten de Mogendheden tot vreedzaame gedagten brengen konden. Karel de XII. hieldt zelfs by de Staaten aan om den onderſtand, dien men hem, zyns oordeels, by Verdrag, hadt toegezeid. Doch men maakte hier zwaarigheid om aan zyne begeerte te voldoen, oordeelende hem nog te naauw verbonden met Frankryk. Ook was 't der Staaten belang niet, den oorlog in 't Noorden leevendig te houden, door 't byſtaan van Koning Karel. De voorſpoed zyner wapenen deedt hem het onttroonen des Konings van Poolen onderneemen: waarin hy, eer-

(*s*) Reſol. Holl. 24 *Maart* 1702. *bl.* 156.

(*t*) BURNET *Vol.* II. *p.* 330—333. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 249—256. *Tom.* XII. *p.* 49, 89. Europ. Merc. *Jan.* — *Juny* 1703. *bl.* 70, 92, 99, 217. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 137—151.

(*u*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 256.

1702. eerlang, ſlaagde. Midlerwyl, werden de Noordſche Kroonen, door deeze onluſten, belet, zig te ſteeken in den oorlog tegen Frankryk, waartoe ſommigen zig, veelligt, anders zouden hebben laaten beweegen. De Koning van Pruiſſen zelf deedt den Bondgenooten zo veel dienſt niet, als hy zou hebben konnen doen, zo hy niet voor eenen inval in zyne erflanden bedugt geweeſt was (*v*).

Verſchil met Deenemarke.

Twee Zeeuwſche Kaapers, in den Zomer deezes jaars, twee of drie Deenſche ſchepen, komende van Bourdeaux en Kadix, genomen hebbende, deeden de algemeene Staaten, op 't ernſtig aanhouden des Konings van Deenemarke, veel moeite, om deeze ſchepen te doen ontſlaan: waartoe de Staaten van Zeeland bezwaarlyk te brengen waren. Men moeſt zelfs tot eene bezending naar Zeeland beſluiten, om de Staaten van gedagten te doen veranderen: 't welk, zo ik meen, eindelyk, gelukte. Doch diergelyke moeilykheden met onzydige nabuuren ontſtonden meermaalen, geduurende den tegenwoordigen oorlog (*w*).

Verandering in Engeland.

De Graaf van Marlborough vertoefde, na 't eindigen van den veldtogt, nog eenigen tyd, in den Haage, om, met de voornaamſte Leden der Staaten te raadpleegen op de toeruſtingen tegen het volgende jaar. Hy hieldt, in 't byzonder, naauwe gemeenſchap met de Regeering van Amſterdam, die hy, ligtelyk, bewoog, tot gereede bewilliging in den Staat van oorloge. Hy

(*v*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 6—28, 148—159, 161—184. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 101, 136.

(*w*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 141, 142, 143, 144. *Tom.* XII. *p.* 30, 34, 44, 132, 154, 155, 156.

Hy keerde, kort hierop, naar Engeland, daar de Koningin hem, eerlang, tot den rang van *Hertog* verhief. Zy hadt, omtrent deezen tyd, het Parlement vernietigd, en een nieuw beſchreeven, welk meeſt uit Torys beſtondt (x), weshalve men, hier te Lande, met reden bedugt werdt, voor eene verandering van maatregelen aan 't Engelſche Hof, die merkelyken invloed hebben kon op den ſtaat der zaaken van Europa. Ook leerde de bevinding, eerlang, dat deeze kommer niet ongegrond geweeſt was. 1702.

XV. Verbod van allen handel met Frankryk en Spanje. 1703.

De Staaten hielden, op 't einde deezes jaars, zo ſterk aan by de Koninginne van Groot-Britanje op de vermeerdering haarer Krygsmagt, dat haare Majeſteit zulks, in Louwmaand des volgenden, voorſloeg aan 't Parlement, welk terſtond beſloot, tot eene werving van tienduizend man, te voegen by 't Leger der Bondgenooten, mids de Staaten van hunnen kant allen handel met Frankryk en Spanje ſtrengelyk verbooden. De beide huizen van 't Parlement drongen zeer op deeze voorwaarde (y), om dat het Franſche Hof zig, tot hiertoe, van Engelſche, Hollandſche en Geneefſche Koopluiden bediend hadt, om zwaare geldſommen naar de Legers in Italie en aan den Keurvorſt van Beieren in Duitſchland over te maaken: welken weg men den Franſchen wilde affnyden. De Staaten hadden nog geen byzonder verbod gedaan van briefwiſſeling en handel met Frankryk, en vonden 't vreemd, dat hierop, van de Engelſche zyde, zo ſterk geſtaan werdt. 't Belang van den Koop-

(x) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 281—291. TINDAL *Vol.* V. [*or* XI.] *p.* 151, 152, 170.
(y) Reſol. Holl. 19 *Sept.* 1702. *bl.* 426.

1703. Koophandel, de zenuw van den Vereenigden Staat, hadt, in dit opzigt, zelfs in de laatſte oorlogstyden, veel door de vingers doen zien. Doch hunne Hoog-Mogendheden, thans ten naauwſte verbonden met Groot-Britanje, beſlooten, der Koninginne genoegen te geeven (z). De wiſſelhandeling en alle briefwiſſeling en Koophandel met vyanden van den Staat, en byzonderlyk met Frankryk en Spanje, werdt, eerlang, by openbaaren Plakaate, verbooden. Ook kwamen 'er Plakaaten uit, tegen het voeren van Contrebande en andere goederen naar de twee Ryken. De invoer van koele en gebrande wynen, zout, en andere Franſche en Spaanſche voortbrengſels, gewaſſen en ſtoffen, met naame Papier, bereide Suiker, Siroop en Glas, werdt ook volſtrekt ongeoorlofd verklaard, by verſcheiden' Plakaaten (a). De Engelſchen hadden, in Zomermaand, reeds op diergelyke Plakaaten gedrongen in den Haage: doch de Staaten van Holland, Zeeland en Friesland waren 'er niet toe te beweegen geweeſt. Ook hielden de twee laatſte Geweſten, nog tegenwoordig, het beſluit der Staaten lang tegen. Friesland bewilligde, eindelyk; doch onder voorwaarden, die zeer verderfelyk geoordeeld werden voor den Koophandel van Amſterdam. Utrecht begeerde niet alleen den invoer, maar ook het gebruik der Franſche waaren verbooden te hebben. Doch men kwam ten laatſten overeen in het algemeen Verbod, waarvan wy ge-

(z) TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 173—179. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 306, 310, 311.

(a) Groot-Plakaatb. V. *Deel, bl.* 340, 341, 345, 347, 351, 369, 372.

gewaagd hebben: welk egter niet langer duuren zou dan een jaar, te beginnen met den eerſten van Zomermaand. De Keizer en de Koningin van Groot-Britanje deeden een diergelyk verbod, zonder dat zy geraaden vonden, eenige byzondere waaren te noemen; gelyk de Staaten gedaan hadden. (*b*). 1703.

Met den aanvang des jaars, vorderde de Raad van Staate twee millioenen en negenhonderdduizend guldens tot de koſten van den aanſtaanden veldtogt, behalve nog vyfhonderdduizend guldens, tot de behoeften der Magazynen. De Staaten van Holland bewilligden, terſtond, in deezen buitengewoonen eiſch. Ook gavenze, eerlang hunne toeſtemming tot den algemeenen Staat van oorloge. Tot het uitrusten van agtenveertig ſchepen van rang, twaalf Fregatten, zes bombardeergaljoots, zes brandſchepen en zes Vaartuigen voor de zieken en gekwetſten, behalve nog drie Oorlogsſchepen tot geleide naar Portugal, en twaalf platbodemde Vaartuigen, was 'er zes millioen honderdnegentigduizend agthonderd vierentwintig guldens geëiſcht, waarin Holland insgelyks bewilligde (*c*). Doch alzo de andere Geweſten niet zo geneed waren, om hunne toeſtemming te geeven, verſcheenen de Staaten van Holland, op den vierentwintigſten van Louwmaand, in vollen getale, in de Vergadering der algemeene Staaten, den Leden, by monde van den Raadpenſionaris Heinſius, voorhoudende „ in welk een' „ gevaarlyken toeſtand de Staat zig bevonden „ hadt,

De Staaten van Holland bewilligen gereedelyk in de laſten des oorlogs.

Zy zoeken de andere Geweſten tot diergelyke gereedheid te beweegen.

(*b*) Lamberti *Tom.* II. *p.* 340, 341, 307, 313, 315, 324.
(*c*) Lamberti *Tom.* II. *p.* 326.

1703. „ hadt, op het overlyden van Koning Wil-
„ lem, doorlugtiger gedagteniſſe; hoe Holland
„ toen de andere Geweſten hadt opgewekt,
„ om naauw vereenigd te blyven, onderling
„ goed verſtand te houden, en kloekmoedige
„ beſluiten te neemen, tot behoudenis van den
„ Staat, van de verkreegen' Vryheid en van
„ den waaren Hervormden Godsdienſt; hoe
„ hierop een magtig Leger te velde, en eene
„ aanzienlyke Vloot in zee gebragt was; en
„ hoe de voorzienigheid de wapenen van den
„ Staat en die der Bondgenooten met verſchei-
„ den' overwinningen gezegend hadt. Onder-
„ tuſſchen, vervolgde hy, moeſt men, om
„ tot eene goede, vaſte en duurzaame Vrede
„ te geraaken, den oorlog wakkerlyk door-
„ zetten. De vyand bereidde zig, om een ont-
„ zaglyk Leger te verzamelen: welk den Staat
„ zou konnen t'onderbrengen, zo men zig niet
„ ten naauwſte vereenigd hieldt. Maar de Re-
„ geering van eenige Geweſten was niet zo
„ eendragtig, als wel behoorde. Hierdoor,
„ liepen de gemeene zaaken agteruit: de be-
„ willigingen kwamen traaglyk in, en de aan-
„ deelen werden niet zo vaardig opgebragt,
„ als wel vereiſcht werdt. Men verzuimde
„ ook, in de meeſte Geweſten, de troepen vol-
„ tallig te houden. Sommigen hadden niet be-
„ willigd, in den eiſch tot aanvulling der Ma-
„ gazynen: anderen hadden 'er luttel toe op-
„ gebragt. Dus doende, zou men geene Vloot
„ in zee, geen Leger te velde konnen bren-
„ gen: de Magazynen zouden ontbloot bly-
„ ven van geſchut en andere krygsbehoeften,
„ en de grenzen blootgeſteld voor eenen
„ vyand-

„ vyandlyken aanval. De Staaten van Holland, 1703.
„ dit alles bezeffende, hadden goedgevonden,
„ in vollen getale, te verſchynen, in de Ver-
„ gadering van hunne Hoog-Mogendheden,
„ om op meerder eenigheid in 't raadpleegen,
„ meerder vaardigheid in 't bewilligen en in 't
„ opbrengen der ingewilligde ſommen, aan te
„ dringen. Zy wiſten, dat de Regeering, uit
„ zeven oppermagtige Geweſten beſtaande,
„ beſt door overtuiging bewoogen werdt, en
„ dat het voorbeeld onder de bekwaamſte mid-
„ delen van overtuiging gerekend moeſt wor-
„ den. Zy hadden dan, om een goed voor-
„ beeld te geeven, in alle de gevorderde las-
„ ten bewilligd. Zy vertrouwden nu, dat de
„ andere Geweſten hun voorbeeld zouden
„ volgen, de eenigheid, de vriendſchap en het
„ goed verſtand bewaarende, en de gereezen'
„ onluſten ſpoedig nederleggende, om zo veel
„ te eerder in de eiſſchen des Raads van Staa-
„ te te konnen bewilligen: ten welken einde,
„ zy verzogten, dat aan de Geweſten mogt
„ geſchreeven, en dat Gelderland en Zeeland,
„ die hunne aandeelen niet opbragten, mog-
„ ten bezonden worden (*d*):" gelyk, ſedert, geſchiedde (*e*).

Wy hebben van deeze poogingen der Staaten van Holland, om de andere Geweſten tot het opbrengen der gemeene laſten te beweegen, welken, naderhand, dikwils, herhaald werden, hier, in 't byzonder, willen gewaagen, om dat 'er uit af te neemen is, welke ver-an-

(*d*) *Voiez* Lamberti *Tom.* II. *p.* 327.
(*e*) Notul. Zeel. 2, 5, 12, 19, 27 *Maart* 1703. *bl.* 101, 103, 132, 152.

1703. andering 'er, in de Regeering der Vereenigde Geweſten, gekomen was, na de dood des Stadhouders, wiens werk anders geweeſt was, de Geweſten over te haalen tot bewilliging in, en opbrengen van de gewoone en buitengewoone koſten des oorlogs. De Staaten van Holland, het rykſte der zeven Geweſten, namen, nu 'er geen Stadhouder was, dit gedeelte van het Stadhouderlyk werk op zig: welk zy, gemeenlyk, door hunnen Raadpenſionaris, lieten uitvoeren. Het ampt van Raadpenſionaris verkreeg dus een nieuw aanzien, naar maate dat de Staaten van Holland meer gezags kreegen, in de Vergadering der algemeene Staaten.

Verdragen met eenige Duitſche Vorſten.

In Lentemaand, kwamen Koningin Anna en de Staaten overeen, om hunne troepen met nog twintigduizend man te vermeerderen (*f*). Ook ſlootenze een Verdrag met den Hertoge van Holſtein-Gottorp: waarby deeze zig verbondt, om den twee Mogendheden twee Regementen Dragonders en twee Regementen voetvolk, ten haaren koſte, te leveren (*g*). Wat laater, werdt met den Keurvorſt van de Palts een diergelyk Verdrag getroffen. Zyne Keurvorſtelyke Doorlugtigheid verbondt zig, by het zelve, tot het leveren van zesentwintighonderd knegten, verdeeld in vier Battaillons (*h*). Met den Biſſchop van Munſter, den Hertoge van Saxen-Gotha, en den Landgraave van Heſſen-Kaſſel, werden, eerlang, diergelyke Verdragen getroffen (*i*). Ter-

(*f*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 145.
(*g*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 114. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 339.
(*h*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 355.
(*i*) Reſol. Holl. 17, 22 *Maart*, 7, 14 *April*, 19 *May* 1703. *bl.* 142, 147, 159, 216, 224, 242, 285.

Terwyl men zig, op deeze wyze, in ſtaat ſtelde, om een talryk Leger in 't veld te brengen, en iet gewigtigs aan den Rynkant te onderneemen, waren de vyandlykheden in Duitſchland begonnen, met den aanvang des jaars. Meiſſenheim, in 't Hertogdom Tweebrugge, werdt, in Louwmaand, ingenomen door de Bondgenooten: Traarbach, door de Heſſiſche en Staatſche troepen, in Sprokkelmaand, veroverd; doch op de aankomſt van den Graave van Tallard, die de Moezel afkwam, wederom verlaaten. Villars, die, met een Leger van dertigduizend man, by Straatsburg lag, ſloeg, ten zelfden tyde, 't beleg voor de Kehlerſchans, tegen over de gemelde Stad. Zy was rykelyk van volk; doch ſlegt van krygs- en mondbehoeften voorzien, en gaf zig over, by verdrag, op den negenden van Lentemaand (*k*). Het Weener-Hof, bedugt voor de vereeniging der Franſchen en Beierſchen, zondt, hierop, twee Legers naar Beieren, onder de Graaven Schliek en van Styrum, die eenige Steden bemagtigden. Doch Schliek werdt, by Schardingen, geſlaagen, door den Keurvorſt, op den elfden van Lentemaand. Ook leedt de Prins van Brandenburg-Anſpach eenig nadeel van de Beierſchen, waarna de Keurvorſt bezetting wierp in Regensburg, welk buiten ſtaat was, om tegenſtand te bieden (*l*). Villars, hierop, bevel gekreegen hebbende, om zig, het koſtte wat het wilde, te voegen by de Beierſchen, viel aan op de linien der Keizerſchen, onder Prinſe Lodewyk van Ba-

1703. XVI. Opening van den veldtogt in Duitſchland. De Franſchen veroveren de Kehlerſchans. Zy taſten de linien by Stolhoffen aan.

(*k*) Europ. Merc. *Jan.* — *Juny* 1703, *bl.* 125, 127, 130, 179.
(*l*) Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 321—327.

1703. Baden, by Stolhoffen, juist op den zelfden tyd, als agt regementen Staatsche troepen, onder den Generaal-Majoor Goor, na 't verlaaten van Traarbach, by 't Leger onder den Prinse van Baden, waren aangekomen. De aanval was hevig. Doch de Keizerschen en Staatschen weerden zig zo wakkerlyk, dat de Franschen, met groot verlies, werden afgeslaagen, en de wyk naar Offingen neemen moesten. Villars gaf egter den moed niet op, om den Keurvorst van Beieren, die gevaar liep van door grooter magt overmeesterd te worden, by te springen. Het Zwarte Wald werdt, in dit jaargetyde, onbruikbaar gehouden: en hierom zorgeloos bewaard. 't Was, ondertusschen, de eenigste weg, dien Villars neemen kon, na dat hem de doortogt by Stolhoffen belet was. Hy toog dan derwaards, en 't gelukte hem, zyn Leger, by Dutlingen, met het Beiersche te vereenigen, op den twaalfden van Bloeimaand. De Graaf van Styrum brak, terstond hierna, op met zyn Leger, van zins om zig te voegen by den Prinse van Baden: doch by Schemmingen overvallen wordende, zag hy zig genoodzaakt, de wyk te neemen, onder 't geschut van Nordlingen (*m*).

Zy vereenigen zig met de Beierschen by Dutlingen.

Rynberk en Gelder verovert, door de Pruissischen.

De zaaken der Bondgenooten liepen dus te rugge in Duitschland; doch aan den Beneden-Ryn en in de Spaansche Nederlanden, diende hun het krygsgeluk beter. Rynberk, geduurende den Winter geblokkeerd geweest zynde door de Pruissische troepen onder den Graave van

(*m*) DANIEL Journal, *p.* CCIIJ. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 327, 328.

van Lottum, gaf zig over, by verdrag, op den negenden van Sprokkelmaand (*n*). Lottum hieldt toen ook Gelder, het gantſche jaar, geblokkeerd. De Stad gaf zig niet over voor den zeventienden van Wintermaand, en werdt terſtond met Pruiſſiſche manſchap bezet (*o*). Den Hertoge van Marlborough, in Lentemaand, uit Engeland zynde overgekomen, werdt alles gereed gemaakt, om, onder zyn opperbevel, 't beleg te ſlaan voor Bon. De Stad werdt berend op den vierentwintigſten van Grasmaand, door de Pruiſſiſche en Lunenburgſche Ruiterye, onder den Luitenant-Generaal *Bulau*. Marlborough, Obdam, Koehoorn en andere Krygsoverſten vervoegden zig, terſtond hierna, in perſoon, in 't Leger voor Bon. De Generaal van Obdam oordeelde, dat hem het opperbevel over 't beleg toekwam, en zag ongaarne, dat het aan een' vreemd' Generaal, den Hertoge van Marlborough, gegeven werdt (*p*). De Stad werdt, op drie plaatſen, aangetaſt, onder 't beleid van den Luitenant-Generaal Koehoorn, den Prins van Heſſen-Kaſſel en den Luitenant-Generaal Fagel, die ieder twaalf regementen onder zig hadden. De loopgraaven werden geopend, op den derden van Bloeimaand, en men naderde de Stad, zonder eenig merkelyk verlies van manſchap. Op den agtſten, begonden de batteryen te ſpeelen. De Stad en de Sterkte aan de andere zyde des Ryns werden hevig beſchooten, uit het kanon en

1703.

Marlborough belegert Bon.

(*n*) Lamberti *Tom.* II. *p.* 415.
(*o*) Lamberti *Tom.* III. *p.* 4. Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 340.
(*p*) Miſſive *van den* Griffier Fagel *van* 28 *Juny* 1703. *MS.*

1703. en uit de mortieren. Des anderendaags, liep men ſtorm op de Sterkte, binnen welke, de barakken en andere gebouwen in brand geſteken werden door de bezetting, op dat zy, onder dekſel van den rook, te veiliger mogt konnen wyken naar de Stad. Doch zy werdt hierin belet, door de wakkerheid der aanvalleren, die de Sterkte, eerlang, veroverden, en veelen der bezettelingen afmaakten, of gevangen namen. Toen werdt de Stad, nog heviger dan te vooren, uit zeventig ſtukken tevens, beſchooten. De belegerden deeden eenen fellen uitval, waarin, van wederzyde, veel volks omkwam. Op den dertienden, beſtormde de Prins van Heſſen-Kaſſel de Stad, dryvende den vyand uit de werken. Des anderendaags, maakten de belegeraars zulk een geweldig vuur, aan alle kanten, dat de belegerden verzogten in beſprek te komen. 't Verdrag werdt, op den zestienden, getekend. En op den derden dag daarna, toog de bezetting ter Stad uit, naar Luxemburg (*q*).

De Stad geeft zig over.

XVII. Beweegingen der Franſchen onder Bouflers en Villeroi.

Terwyl 't beleg van Bon nog duurde, gaf de Koning van Frankryk, oordeelende dat de Stad het nog eenen geruimen tyd zou konnen uithouden, aan de Maarſchalken Bouflers en Villeroi bevel, om het beleg van de Stad en 't Kaſteel van Luik te onderneemen; doch deezen, berigt ontvangen hebbende, dat Bon ſlegts weinige dagen langer zou konnen verdedigd worden, wendden zig naar Maaſtricht, om de troepen der Bondgenooten, aldaar byeenge-

(*q*) Dagreg. der Beleg. van Bon *gedr.* 1703. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 435. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX] *p.* 328—341.

getrokken, te overvallen en de Stad te bombardeeren. Zy naderden, derhalve, met een Leger van veertigduizend man, tot omtrent Tongeren, op den vyfden van Bloeimaand. De Bondgenooten, die zig van deeze Plaats dagten meester te maaken, weeken, hierop, tot onder 't geschut van Maastricht, waarna de Franschen Tongeren met weinig moeite verloverden. Toen trokken zy regt toe regt aan op de Bondgenooten, die zig, onder 't bevel van den Heere van Ouwerkerk, terstond, in slagorde stelden: waarop de Franschen, schoon ongelyk veel sterker van manschap, te rug keerden naar Tongeren. Na 't overgaan van Bon, sloeg Marlborough, met het gantsche Leger, op weg, om den vyand van Tongeren te verdryven, en Luik te dekken. De Bondgenooten overtroffen nu de Franschen verre in getal, waarom deezen den slag niet alleen schuwden, maar, op de aankomst van Marlborough, die de Jekker overgetrokken was, Tongeren verlieten, en naar Hannuye weeken. De Hertog, geene kans ziende, om den vyand in te wikkelen in eenen veldslag, sloeg zig, eerlang, niet verre van Luik, neder (r). 1703.

Zy verloveren Tongeren.

Verlaaten 't wederom.

Doch eenige weeken laater, vondt men geraaden, de linien des vyands in 't Land van Waas aan te tasten, waartoe een deel van 't Leger der Bondgenooten, te schepe, naar Dordrecht, afgezonden werdt. Den Baron Spar werdt gelast, eenen aanval omtrent Stekene te doen. Koehoorn zou over de Schelde trekken, en iet omtrent Liefkenshoek ondernee-

De Bondgenooten overweldigen de vyandlyke linien in Vlaanderen.

men;

(r) TINDAL *Vol.* V. [*or* XX]. *p.* 331—333.

1703. men; terwyl Obdam, aan deeze zyde der Schelde blyvende, met het overig deel der afgezonden' manſchap, de linien voor Antwerpen aantaſten zou. De Franſchen hadden hieromtrent twee vliegende Legers in 't veld, een onder den Markgraave van Bedmar, en een onder den Graave van La Motte, welk by Brugge lag. Spar, onderrigt, dat La Motte naauwagt op hem gaf, hieldt zig, als of hy 't op Brugge gemunt hadt, en ſloeg, tegen 't einde van Zomermaand, derwaards op weg. Doch ſchielyk wendende, overviel hy de linien by Stekene onverhoeds, en overweldigdeze, vegtenderhand. Hy verloor hier egter wel twaalfhonderd man, kreeg zelf eene ligte wonde, en ontving een' ſchoot op zyne goudbeurs, in welke een eenige piſtool zyne dye behieldt. Koehoorn viel, ten zelfden tyde, aan op de linien aan de punt van Kallo, die, insgelyks, bemagtigd werden. Hy maakte zig, na eenigen tegenſtand, ook meeſter van de Reduit op S. Antonishoek. De manſchap, die, onder den Generaal van Obdam, by Antwerpen, lag, en ſlegts uit dertien Battaillons en zesentwintig Esquadrons beſtondt, brak den zevenentwintigſten van daar op naar Ekeren. Men hadt voor, de linien by Antwerpen aan te taſten, en den vyand het zenden van volk naar Vlaanderen te beletten. Doch Obdam, verſtaande dat zyne magt hier toe te klein was; leggende den vyand, volgens eenpaarige berigten, met drie-endertig Battaillons, zeventig Kompagnien Granadiers, en tweeendertig Esquadrons, agter zyne linien verſchanſt; vertoonde dit aan de algemeene Staaten en aan den Hertoge van Marlborough. Hy

wees

wees te gelyk aan, dat hy groot gevaar liep van zelf aangetaſt te worden, en drong ernſtelyk op verſterking van manſchap, die hem geweigerd werdt (s). In deeze verlegenheid, overviel Bouflers hem onverhoeds, op den dertigſten, met eene groote overmagt, zyn Leger van alle kanten omſingelende. Obdam, ſchoon verwittigd van 's vyands aantogt, hadt naauwlyks tyd gehad om de pakkaadje af te zenden naar Bergen op Zoom, van zins om met zyn Leger ook derwaards te wyken. Bouflers viel hem zo ſchielyk op 't lyf, en hadt de naaſte wegen zo wel bezet, dat hy genoodzaakt was door den vyand heen te ſlaan. 't Gevegt duurde lang, doch in veel wanorde. Men wil, dat 'er, zo wel aan 's vyands zyde, als aan die der Bondgenooten, veel volks ſneuvelde. Obdam, afgeſneeden van de zynen, wendde alle mogelyke middelen aan, om zig wederom by dezelven te voegen; doch verviel daardoor, tot tweemaalen toe, onder de vyanden, die hem noodzaakten te deinzen. Hy moeſt dan, eindelyk, ontwyken naar Breda, alleenlyk van omtrent dertig, zo Officiers, als ruiters en bedienden, verzeld. De vyandlyke Ruitery vervolgde hem nog tot digt onder de Stad, en nam hem vyf van zyne paarden af. Slangenburg, Hompeſch en andere Legerhoofden deeden, midlerwyl, op hunne byzondere poſten, allen mogelyken tegenſtand, en hielden 't gevegt uit. Men vernam zelfs, dat de Franſchen, na 't eindigen van den ſtryd, by nagt, naar hunne linien te rug 1703. Gevegt by Eketen.

(s) Miſſiven *van den* Generaal Obdam *van* 24, 26, 28, 29, 30 *Juny* 1703. *MSS.*

1703. rug geweeken waren, en hieruit namen de Bondgenooten gelegenheid, om zig de overwinning toe te ſchryven. De Franſchen roemden 'er insgelyks op, om dat Obdam genoodzaakt geweeſt was, het Leger te verlaaten. In Holland, liep het gerugt, dat de Generaals, die 't gevegt onder 't bevel van Obdam hadden bygewoond, voortaan, niet meer onder hem dienen wilden; doch zy, hiervan kennis bekomen hebbende, beſlooten dit gerugt te ſtuiten, en ſchreeven eenen brief, den twaalfden van Oogſtmaand gedagtekend, en door dertien perſoonen, zo Generaals als Brigadiers, gerigt aan den Heere van Obdam, waarby zy verklaarden „ dat zulk een gerugt „ ongegrond, en vierkant met hunne gevoe„ lens ſtrydig was; dat zy, derhalve, het be„ ſluit genomen hadden, om hem te verzeke„ ren, dat, verre van zwaarigheid te maaken „ om onder zyn bevel te dienen, zy hem met „ groot genoegen wederom aan 't hoofd van „ 't Leger zouden zien (*t*)." Ook werdt hy, by zyne te rugkomſt in 't Leger, door alle de Generaals en Hoofd Officiers, met tekenen van vreugde en toegenegendheid ontvangen (*u*). Hy hadt zig, kort na 't gevegt by Ekeren, begeven naar den Haage, daar hy zyn gedrag zo wel wiſt te verdedigen, dat hy, eer zyne zaak nog eindelyk afgedaan was, op laſt der algemeene Staaten, zyn voorig gebied wederom aanvaardde, en met lof waarnam. De uitſlag van 't gevegt gaf, midlerwyl, gelegenheid tot ver-

(*t*) *Uit* een Affchrift van 't Oorſprongkelyke. *Voien auſſi* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 459.

(*u*) Miſſive *van den* Gener. OBDAM *van* ... *Opſt.* 1703. *MS.*

verſcheiden' beſchuldigingen der wederzydſche Legerhoofden. Men hadt den Heere van Obdam kwalyk genomen, dat hy 't Leger verlaaten hadt. Maar 't beleid van Bouflers, die met zulk eene groote overmagt meer moeſt uitgevoerd hebben, werdt niet minder veroordeeld aan 't Franſche Hof, daar men ongeraaden vondt, hem voortaan aan 't hoofd eens Legers te ſtellen. De Hertog van Marlborough zelf liep niet vry. Men oordeelde, dat hy niet verzuimd moeſt hebben, Villeroi aan te taſten, wiens Leger, ſedert den optogt van Bouflers, geweldiglyk verzwakt was (v). De Heer van Obdam, ondertuſſchen, diep getroffen over 't gerugt, welk men ten zynen nadeele verſpreid hadt, en welk hy hieldt door zyne partyen misbruikt te worden, om hem in kleinagting te brengen, drong, van tyd tot tyd, op nader onderzoek en afdoen zyner zaake, die voor den Raad van Staate gebragt, doch lang ſleepende gehouden werdt. Maar, in Herfſtmaand des volgenden jaars, verklaarden de Staaten van Holland, tegen 't gevoelen der Steden Delft, Amſterdam, Alkmaar, Enkhuizen en Edam „ dat zy, na een naauwkeurig „ onderzoek der beſcheiden, *niets* ten laſte „ van den Heere van Obdam gevonden had„ den (w)." Hy verkoos egter, eerlang, niet meer te dienen, alzo hy verwagt hadt, nevens den Heere van Ouwerkerk, bevorderd te zullen 1703.

(v) Reſol. Holl. 22 *Maart* 1704. *bl.* 187. 26 *April* 1709. *bl.* 204. Rapport van den Heere *van* OBDAM *en* Remarques op zyne Memorie, *gedr.* 1703. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 443—459. *Tom.* XII. *p.* 161, 162. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 333—337.
(w) Reſol. Holl. 24 *Sept.* 1704. *bl.* 483. 5 *May* 1705. *bl.* 225.

1703. len worden tot Veldmaarſchalk, waartoe hy, door twee Geweſten, Zeeland en Overyſſel, benoemd was (x). Doch de meeſte Geweſten hadden andere inzigten: en de Generaal hieldt het zyner eere te na te zyn, dat hy onder den Heere van Ouwerkerk ſtaan zou.

De Bondgenooten zoeken de Franſchen, vergeefs, in te wikkelen in eenen veldſlag.

De Bondgenooten, midlerwyl, na't gevegt by Ekeren, hunne verſpreidde benden wederom ſamengetrokken hebbende, beſlooten, op nieuws, te beproeven, of de vyand, die by S. Job gelegerd was, zig niet tot eenen veldſlag zou willen laaten uitlokken. Marlborough en Ouwerkerk trokken naar Hoogſtraaten, omtrent een half uur van de Legerplaats der Franſchen, terwyl Slangenburg, van Lillo opgebroken, tuſſchen Ekeren en Kapelle, ſtaan kwam, om den vyand, van dien kant, aan te taſten. Marlborough ſtelde zig, eerlang, in ſlagorde, op eene ruime vlakte, regt tegen over de Franſchen, en deedt vier ſchooten, tot een teken voor Slangenburg, om den aanval te beginnen. Doch Villeroi ſchuwde den ſtryd wederom, brak op van by S. Job, en week agter zyne linien. By deeze gelegenheid, raakten eenige Engelſche Dragonders handgemeen met eenige vyandlyke Ruiters, die, tot digt aan de linien, te rug gedreeven werden. Eenige Legerhoofden der Bondgenooten namen, ten zelfden tyde, naauwe agt op den toeſtand der vyandlyke linien, die Marlborough voorhadt te overweldigen: doch de Afgevaardigden te Velde en de Staatſche Legerhoofden vonden zulk

(x) Reſol. Overyſſ. 3 *April* 1704. *MS.* Notul. Zeel. 4 *Sept.* 1703. Miſſiven *van den* Generaal OBDAM *van* 19 *Jan.* 19 *April* 1704. *MSS.*

zulk eene onderneeming te gevaarlyk, alzo zy, ten ergſten uitvallende, de Vereenigde Geweſten bloot ſtellen zou voor den vyand, en ten beſte ſlaagende, geen voordeel altoos zou geeven, konnende de Franſchen altyd de wyk neemen naar de ſterke Plaatſen der Spaanſche Nederlanden. 't Beſluit viel dan, om nog eene of twee belegeringen te doen, en daarmede den veldtogt te eindigen (*y*). Huy werdt berend, omtrent het midden van Oogſtmaand, en gaf zig, den vyfentwintigſten, over. De bezetting bleef krygsgevangen, om uitgewiſſeld te worden tegen twee Battaillons, die, in 't begin van den veldtogt, te Tongeren, gevangen genomen waren (*z*). Daarna, ſloeg men 't beleg voor Limburg: dat, naauwlyks beſchooten zynde, zig overgaf, op den zevenentwintigſten van Herfſtmaand. De bezetting bleef hier, insgelyks, krygsgevangen (*a*). De Staaten beſlooten bezit te neemen van de Stad, en de Wethouders en Amptenaars den eed aan hun te doen afleggen (*b*). De Hertog van Marlborough nam dit egter euvel, voorgeevende, dat zulk eene handelwyze, den Keizer en andere Bondgenooten vervreemden zou van de Staaten, en aangezien worden als ſtrydig met het Groot Verbond (*c*). Doch de Staaten verſtonden 't anders. Zy hadden, by dit Verbond, ook eene

1703.

Zy vertrekken over Huy.

en Limburg.

Bar-

(*y*) Verbaal *der* Gedeput. te Velde. *MS.* TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 337—339.

(*z*) Miſſiven *der* Gedeput. te Velde *van* 20, 23 *en* 24 *Aug.* 1703. *MSS.* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 461.

(*a*) Verbaal *der* Gedeput. te Velde. *MS.* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 466. *Tom.* XII. *p.* 165. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 339.

(*b*) Secr. Reſol. Gener. *Sabb.* 15 *Sept.* 1703. *MS.*

(*c*) Miſſive *der* Gedeput. te Velde *van* 25 *Sept.* 1703. *MS.*

1703. *Barriere* voor zig bedongen, waartoe hun, onder andere Plaatſen, ook Limburg dienen kon. Doch de Gedeputeerden te Velde verſchooven, ſedert, de volkomen ſchikking over Limburg: 't welk hunne Hoog-Mogendheden zig gevallen lieten (*d*). Het Leger der Bondgenooten werdt, daarna, in de Winterkwartieren gelegd. De vereenigde Engelſche en Staatſche troepen hadden zig, geduurende deezen veldtogt, verzekerd van den Neder-Ryn, en daarenboven de Landſtreek Kondrotz in het Luikſche geheellyk onder hun bedwang gebragt. Sommigen hadden egter grooter verwagting gehad van hunne onderneemingen: de Engelſchen inzonderheid, die den geringen uitſlag van den veldtogt toeſchreeven aan de bekommerdheid der Staaten, en aan de verdeeldheid onder dezelven: willende ſommige Geweſten eenen Kapitein-Generaal verkooren hebben, terwyl de meeſten verſtonden, de Legers, door Afgevaardigden te Velde, te konnen beſtieren (*e*). De jonge Prins van Naſſau, Erfſtadhouder van Friesland, dien ſommigen gaarne tot Kapitein-Generaal zouden bevorderd gezien hebben, hadt reeds blyken van moed gegeven, en den gantſchen veldtogt bygewoond (*f*).

XVIII. Staat des oorlogs aan den Donauw.

De Maarſchalk van Villars, zyn Leger, gelyk wy hiervoor aantekenden, met dat onder den Keurvorſt van Beieren, vereenigd hebbende, bleef eenigen tyd leggen, omtrent den Donauw; terwyl de Keurvorſt in Tirol rukte, welk

(*d*) Secr. Reſol. Gener. *Domin.* 30 *Septemb. Mart.* 9 *Octob.* 1703. *MSS.*

(*e*) TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 340.

(*f*) Europ. Merc. *July — Decemb.* 1703. *bl.* 151.

welk ontbloot was van Krygsvolk, en waar hy zig ligtelyk meester maakte van Inspruk. De Prins van Baden, wiens Leger merkelyk verzwakt was, kon meer niet doen, dan op de beweegingen van Villars agt geeven, zonder hem te durven aantasten. Vendôme, die in 't Hertogdom Milaan lag, kreeg, midlerwyl, bevel, om naar Tirol te trekken, en zig daar te voegen by de Beierschen; doch eer dit geschieden kon, hadden de Tirolsche Landluiden den Keurvorst reeds wederom gedreeven uit hun Gewest. Vendôme, die 't op Trente gemunt scheen te hebben, werdt, door dezelfde Landluiden, die midlerwyl ook eenige geregelde manschap tot onderstand gekreegen hadden, genoodzaakt, naar 't Milaneesche te rug te keeren. De Keurvorst, het Landschap Tirol, op Kufstein na, geruimd hebbende, was in Beieren gerukt, op de tyding, dat de Keizerschen onder *Raventlau*, langs den weg van Passau, derwaards getoogen waren. Hy besloot, hierop, zig meester te maaken van Augsburg; doch de Prins van Baden, onderrigt van deezen toeleg, trok derwaards, en dekte de Stad met zyn Leger. De Beierschen verdeelden zig, hierop, in twee hoopen: een van welken naar Donauwert toog, terwyl de andere naar Friedburg keerde. Doch deeze Stad viel, kort hierna, den Keizerschen in handen. Midlerwyl, was de Graaf van Styrum afgezonden door den Prinse van Baden, om zig van een' voordeelige post aan den Donauw meester te maaken. Doch terwyl hy derwaards op weg was, werdt hy tegengetrokken door den *Markgraave d'Usson*, dien hy eerst aanviel, doch die hem, ein- 1703.

1703. delyk, noodzaakte, de wyk te neemen. De aftogt geſchiedde nogtans in goede orde, na dat het gevegt, van zes uuren des morgens tot vier uuren des nademiddags, geduurd hadt. Men wil, dat 'er de Keizerſchen twaalfduizend man in verlooren, benevens al hun geſchut en pakkaadje. In Wintermaand, maakten de Beierſchen zig meeſter van Augsburg (*g*).

De Franſchen herwinnen Briſak en Landau.

Het Franſche Leger in de Elzas hadt, in Oogſtmaand te vooren, onder 't beleid van den Hertoge van Bourgondie en den Graave van Tallard, het beleg geſlaagen voor Oud Briſak, welk zig, na veertien of vyftien dagen, by verdrag overgaf. Tallard kreeg, daarna, bevel, om Landau te belegeren, en kwam in Wynmaand voor de Stad. De Bondgenooten, zig veel laatende gelegen leggen aan de behoudenis deezer Plaatſe, vaardigden den Prins van Heſſen-Kaſſel uit de Nederlanden af, om dezelve te ontzetten. De Prins vereenigde zig, by Spiers, met de Paltſiſche manſchap onder den Graave van Naſſau-Weilburg, en bereidde zig, daarna, tot het ontzet van Landau. Maar de Franſchen zonden tienduizend man, onder den *Markgraave van Pracontal*, af, om Tallard te ondersteunen, waarna de vereenigde magt des vyands aantrok op het Leger des Prinſen van Heſſen-Kaſſel. De Graaf van Naſſau-Weilburg leedt den eerſten aanval, op den zeſtienden van Slagtmaand, en werdt, eerlang, genoodzaakt te wyken, met de gantſche linker vleugel des Legers, zonder dat de Prins van Heſſen-Kaſſel, die over de regter vleugel geboodt,

(*g*) Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 340—344, 347.

boodt, hem tydig genoeg te hulp komen kon. 1703.
De vyand viel, daarna, de regter vleugel aan, van vooren en van ter zyde, en noodzaakte dezelve, insgelyks, tot wyken, na eenen hardnekkigen tegenſtand. De overwinning verklaarde zig volkomenlyk voor de Franſchen, ſchoon zy hun op veel volks te ſtaan kwam. Landau, nu geene hoop altoos hebbende op ontzet, ging den volgenden dag over, by verdrag: waarmede de veldtogt in de Elzas beſlooten werdt (*b*).

De Keizer leedt niet alleen veel van de Franſchen en Beierſchen in Duitſchland; maar zyne zaaken werden ook ſterk agteruit gezet, door eenen opſtand in Hongarye, die, door het Franſche Hof, en door zendelingen van den Keurvorſt van Beieren, onder de hand, verwekt was, of gevoed werdt. De misnoegden trokken, in groote hoopen, aan verſcheiden' oorden, byeen, verkiezende den Prins *Ragotski* tot hun opperhoofd, wien eenige onderſtand, langs Poolen, toegezonden werdt. Ook gaf men den Hongaaren verzekering, dat 'er geene vrede geſlooten zou worden, zonder dat zy, daarby, herſteld werden in het vol bezit hunner voorregten. Het Weener Hof vreesde, ten deezen tyde, ook zeer voor eene Vredebreuk met de Porte; doch de groote Heer gaf den Keizer herhaalde verzekeringen, dat hy 't Verdrag van Karlowitz, heiliglyk, onderhouden zou (*i*). Opſtand in Hongarye.

In Italie, was deezen Zomer luttel voorgevallen. De Keizerſchen waren te zwak om aanvallenderwyze te oorloogen. De mislukte togt naar Krygsbedryven in Italie.

(*b*) Lamberti *Tom.* II. *p.* 598. Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 344, 345.
(*i*) Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 347.

1703. naar Tirol verhinderde de Franſchen ook, iet van gewigt te onderneemen. Zy ſloegen 't beleg voor Oſtiglia; doch werden, eerlang, genoodzaakt, de Plaats te verlaaten. Maar de ſterke Veſting Berſello, lang geblokkeerd geweeſt zynde, werdt aan den Hertoge van Vendôme opgegeven, by verdrag van den zeventwintigſten van Hooimaand. De Franſchen geraakten, hierdoor, in 't bezit van 't Hertogdom Modena (*k*).

XIX. De vereenigde Engelſche en Staatſche Vloot loopt in zee.

Ter zee, werdt, dit jaar, van de zyde der Bondgenooten, met kleinen voorſpoed, geoorloogd. De Engelſche Vloot was, in Bloeimaand, in ſtaat, om zee te konnen kiezen: doch de Staatſche hadt zig toen nog niet by dezelve konnen voegen: weshalve Rooke bevel kreeg, om uit te loopen, en de Franſche kuſten, op welken men ook eene landing voorhadt (*l*), te ontruſten. Doch hy verrigtte niets van belang op deezen togt (*m*), die omtrent eene maand duurde. Zeventien Staatſche Oorlogsſchepen, onder den Luitenant-Admiraal Almonde (*n*), zig, ſedert, vereenigd hebbende met vyfendertig Engelſchen, onder den Admiraal Cloudesly Shovel; ſtak de ſamengevoegde Vloot, in 't begin van Hooimaand, in zee naar de kuſt van Portugal, daar men voor eene onderneeming der Franſchen bedugt was. De Koning van Portugal, lang aangezogt van Frankryk en van de Bondgenooten, hadt zig, eindelyk, verbonden met de laatſten. 't Verdrag was,

Verdrag met den Koning van Portugal.

(*k*) DANIEL Journal, *p.* CCXJ. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 341.
(*l*) Reſol. Holl. 22 *May* 1703. *bl.* 293.
(*m*) DANIEL Journal, *p.* CCXIJ.
(*n*) *Zie zyne Inſtr.* Reſol. Holl. 18 *May* 1703. *bl.* 210.

was, te Lisbon, getekend, op den zeſtienden van Bloeimaand. De Koning verbondt zig „ om „ ten hoogſte vyftienduizend man te betaalen „ van het Krygsvolk, welk, tot het voeren van „ den oorlog in Spanje, ſtondt gebruikt te wor- „ den, waarby hy nog dertienduizend Portu- „ geezen voegen zou. De Keizer, de Konin- „ gin van Groot-Britanje en de Staaten zou- „ den hem, hiertegen, jaarlyks, een millioen „ ſtukken van agten betaalen, en, geduuren- „ de den oorlog, twaalfduizend oude geoe- „ fende knegten in Portugal houden, waarby „ Groot-Britanje en de Staaten in 't byzonder „ eene bekwaame Vloot zouden voegen. De „ Aartshertog Karel zou, nevens deezen on- „ derſtand, in Portugal ontvangen, en door „ den Koning voor Koning van Spanje erkend „ worden: waarna hy eenige Steden in Span- „ je aan Portugal afſtaan zou:" welk laatſte, in een der geheime punten van 't Verdrag, be- loofd werdt (o). In gevolge nu van dit Verdrag, was de vereenigde Vloot naar Lisbon gezeild. Van hier vertrok zy, eerlang, naar de Straat, en voorts naar de Middellandſche zee, tot op de kuſt van Valence, daar Shovel en Al- monde eene verklaaring deeden verſpreiden, waar by zy de Spanjaards nodigden om den Aartshertog Karel voor Koning te erkennen. Doch deeze verklaaring deedt geenen anderen dienſt, dan dat zy de Spanjaards bewoog, om de Vloot te voorzien van ververſching en voor- raad, die met gereed geld betaald werdt. Ook nam 1703.

(o) Reſol. Holl. 10 *May*, 13 *July* 1703. *bl.* 316, 314. *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 117.

1703. nam zy hier water in, waaraan de ſchepen groot gebrek hadden. In Herfſtmaand, zeilde zy tot voor Livorno, daar zy zig eenigen tyd ophieldt (*p*). De *Markgraaf van Coëtlogon*, in Bloeimaand, op de hoogte van Lisbon kruiſſende, met vyf Franſche Oorlogsſchepen, ontmoette aldaar eene Engelſche en Hollandſche Koopvaardyvloot onder 't geleide van eenige Oorlogsſchepen, die, na een hardnekkig gevegt, overweldigd werden. Doch de meeſte Koopvaarders hadden zig, geduurende het gevegt, geborgen in de havens van Portugal. De wakkere Kapitein *Roemer Vlak*, die op een der Staatſche Oorlogsſchepen geboodt, ontving eene wonde in 't gevegt, waaraan hy, eerlang, te Toulon overleedt. De *Ridder de Saint Pol* taſtte, in Oogſtmaand, eene Hollandſche Koopvaardyvloot aan, die door vier Oorlogsſchepen begeleid werdt. Drie van deeze vier Oorlogsſchepen vielen hem in handen. Ook vernielde hy omtrent dertig Koopvaarders (*q*). Te vooren, hadden vier Franſche Oorlogsſchepen de Hollandſche Haringvloot aangetaſt. Vier ligte ſchepen, die de Viſſchers dekten, ſtelden zig wakkerlyk te weer: een werdt 'er in den grond geſchooten: een ander veroverd: een derde ſtak, zo verhaald wordt, den brand in zyn eigen buskruid, en vloog met al 't volk in de lugt: het vierde bergde zig op de reede van Leith: waarna verſcheiden' buizen, door den vyand, verbrand werden (*r*). De Engelſchen, onder den

De vereenigde Vloot komt voor Livorno.

De Franſchen taſten twee Koopvaardyvlooten aan.

Zy verbranden eenige Haringbuizen.

(*p*) TINDAL *Vol.* V. [*or* XX] *p.* 305—310.
(*q*) DANIEL Journal, *p.* CCXIJ. Europ. Merc. *July — Decemb* 1703. *bl.* 106, 202.
(*r*) Europ. Merc. *July — Decemb.* 1703. *bl.* 107.

den Kolonel *Codrington*, veroverden, daarentegen, in de Lente deezes jaars, het Eiland Guardeloupe op de Franſchen; doch zy verlieten 't, eerlang, na dat zy 't beroofd en verwoeſt hadden. Zy ondernamen nog eenige andere togten in Weſtindie, die genoegzaam allen kwalyk uitvielen (*s*). 1703.

De vereenigde Engelſche en Staatſche Vloot, die, deezen Zomer, in de Middellandſche zee geweeſt was, hadt ook voor, den opſtaand, voorleeden jaar in Languedok aangevangen, te voeden, of leevende te houden. Men meent, dat deeze opſtand zo veel invloed gehad heeft op den ſtaat der zaaken van Frankryk, dat het der moeite wel waardig zyn zal, dat wy 'er hier een kort berigt van geeven.

XX. Opſtand in de Sevennes.

De vervolging der Hervormden in Frankryk, aangevangen in 't jaar 1685, was, met het begin des jongſten oorlogs, genoegzaam opgehouden; doch na 't ſluiten der Ryswykſche Vrede feller begonnen, dan te vooren, vooral in de afgelegenſte Geweſten van 't Ryk, daar de luiden, door Krygsvolk, gedwongen werden, hunne belydenis te verzaaken, en de Roomſche, by ondertekening, aan te neemen. In de Sevennes, een Geweſt in Languedok, woedde de vervolging op 't hevigſt. Men gedoogde niet, dat zy, die zig hadden laaten dwingen, tot het aanneemen van het Roomſche Geloof, heimelyk, byeenkwamen, om elkanderen, door het zingen van Pſalmen, en door onderwyzingen en vermaaningen, te ſtigten. Zulke byeenkomſten werden dikwils geſtoord,

(*s*) Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 230—240, 306—308.

1703. ſtoord, en het bywoonen derzelven, met de galei of met de dood, geſtraft. In den Zomer des voorleeden jaars, hadt de Abt *de Chaila*, een der ſtrengſte vervolgeren, eene byeenkomſt doen ſtooren, en omtrent zeſtig mans- en vrouwsperſoonen gevangkelyk naar zyn Slot doen voeren. Eenigen werden, terſtond, opgehangen: de meeſten bewaard, en zwaarlyk gepynigd, op dat zy hunne Geloofsgenooten beklappen zouden. Onder de gevangenen, was eene jonge Dogter, die aan zekeren *Perrier* verloofd was. Om deeze en de overigen te verloſſen, bragt Perrier omtrent honderd man op de been, die 't Slot overweldigden, den Abt en verſcheiden' krygsknegten van 't leeven beroofden, en de gevangenen in vryheid ſtelden (*t*). *Eſprit Seguier*, een driftig Predikant onder deeze luiden, zig geſteld hebbende aan 't hoofd van eenigen der heethoofdigſten, ſtak, daarna, den brand in 't Slot, en verwoeſtte het Dorp Pont de Montvert, daar het ſtondt, te vuur en te zwaard. Doch hy werdt gevat, en leevende verbrand. Men regtte, te Florac, een Geregtshof op, dat ſtreng handelde tegen de *Camiſards*: zo noemde men hier de Hervormden, om dat ſommigen, Roomſchen en Hervormden, onlangs, in een der Dorpen, tegen de heffers van zeker Hoofdgeld, opgeſtaan zynde, hemden, in de Landtaale *Camiſes* genoemd, over hunne kleederen, hadden aangedaan, om te minder ontdekt te worden (*u*). De Heer de *Baville*, Stadhouder van Languedok, en de Graaf van

(*t*) Hiſt. de Camiſards. *Tom.* I. *p.* 105—126.
(*u*) Hiſt. des Camiſards. *Tom.* I. *p.* 126—134, 136.

van Broglio, Bevelhebber over 't Konings troepen in dit Geweſt, plaatſten, ſedert, krygsvolk in de vlakten en op 't gebergte van de Sevennes, en booden, daarna, elk vergiffenis aan, die zig, binnen zekeren tyd, naar zyn huis begeeven, en de wapenen afleggen zou. Veelen, zig verlaatende op deeze beloften, kwamen uit hunne ſchuilhoeken; doch werden, terſtond, gevat, en in hunne deuren opgehangen. Maar deeze trouwloosheid, gelyk men 't noemde, gaf een nieuw leeven aan den opſtand. Perrier bragt wederom een' hoop Camiſards byeen, die zig in digte boſſchen onthielden, van tyd tot tyd op buit uitgingen, en ſomtyds merkelyke voordeelen behaalden op 's Konings troepen. Omtrent deezen tyd, ontſtondt 'er een geeſt van dweeperye onder de Camiſards, die zig Gods volk, hunne zaak Gods zaak begonden te noemen, en de voordeelen, welken zy behaalden, als byzondere Hemelſche gunſtbewyzen aanmerkten. Ook deeden zig Profeeten onder hen op, van welker zogenoemde Godsſpraaken ſommige hoofden der Camiſards zig, ſchranderlyk, wiſten te bedienen, tot bevordering hunner oogmerken. 't Getal der Camiſards nam, eerlang, zo ſterk toe, dat de Koning genoodzaakt was, een groot getal van troepen naar Languedok te zenden, om deezen opſtand te dempen. De Heer Julien, die voorheen den Hervormden Godsdienſt beleeden hadt, geboodt over deeze manſchap. Hy gedroeg zig zo voorzigtig, dat hy zig, eerlang, verdagt maakte, als droeg hy zynen ouden broederen nog te veel gunſt toe. De opſtand kreeg, door den tyd, eene geregelde en gevaarlyker ge- 1703.

1703. daante. De Camiſards werden, in eenige maanden, zo bedreeven in 't handelen der wapenen, dat zy dikwils de partyen van's Konings troepen, die op hen afgezonden werden, verſloegen, en, onder 't beleid van *de la Porte*, *Rolland*, *Jean Cavalier* en anderen, daaden bedreeven, over welken de Koningſchen zelven verbaasd ſtonden (*v*).

De Bondgenooten ſtyven de Camiſards onder de hand.

In deezen ſtaat der zaaken van de Sevennes, begonden de Mogendheden, die met Frankryk in oorlog waren, het oog te ſlaan op 't gene aldaar omging. Men beſloot, de Camiſards te ondersteunen. De Staaten ſchikten 'er honderdduizend guldens toe (*w*). De Vloot onder Shovel en Almonde kreeg bevel, om hen van eenig geſchut, wapenen en geld te voorzien. Doch zy kwam, te laat in den Herfſt, op de hoogte van Narbonne, om eene landing te onderneemen. Ook waren de Koningſchen gewaarſchuwd van hunnen toeleg, en hadden zig in ſtaat geſteld, om dien te ſtuiten (*x*). De Camiſards werden, ondertuſſchen, ſterk aangemoedigd, door de gunſt, die hun de Bondgenooten toedroegen (*y*). In Engeland en Holland waren luiden, die briefwiſſeling met hen hielden, en hen, van tyd tot tyd, aanſpoorden, om moed te houden; onder verzekering van ſpoedigen byſtand. Zekere Abt *de la Bourlie* hieldt zig, eenigen tyd, op, in den Haage, daar

(*v*) Hiſt. des Camiſards. *Tom.* I. *p.* 137—248.

(*w*) Notul. Zeel. 10 *July* 1704. *bl.* 280. 25 *May*, 11 *June* 1705. *bl.* 194, 219.

(*x*) BURNET *Vol.* II. *p.* 329, 356, 397. TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 313—317. *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 87. Hiſt. des Camiſards. *Tom.* II. *p.* 140, 186.

(*y*) Hiſt. des Camiſards. *Tom.* I. *p.* 254. *Tom.* II. *p.* 285

daar hy, onder den naam van *Markgraave de Guiscard*, doorging, en zyn beſt deedt, om onderſtand te verwerven voor de Hervormden in Languedok, onder welken, hy eenen algemeenen opſtand zogt te bewerken. Ook ſchreef hy, van hier, aan de hoofden der Camiſards, dezelven vleiende met hoope op de hulpe der Bondgenooten (*z*). De Koning van Frankryk was genoodzaakt 't getal zyner troepen in de Sevennes, van tyd tot tyd, te vermeerderen: 't welk oorzaak was, dat zyne Legers aan andere oorden niet talryk genoeg zyn konden, en te ligter geſlaagen werden, door de Bondgenooten: gelyk wy, wel haaſt, zien zullen. 't Liep aan tot in Bloeimaand des jaars 1704, eer de Camiſards zig lieten ter neder zetten, door den Maarſchalk de Villars, die den weg van gemaatigdheid met hen inſloeg, en hun, by een behoorlyk getekend Verdrag, vryheid van Godsdienſt toeſtondt, mids zy geene Kerken bouwden (*a*). Doch dit Verdrag werdt kwalyk gehouden. De vervolging begon, op nieuws. De Bondgenooten ontſcheepten, in den Zomer des jaars 1704, eenige troepen en wapenen te Ville-Franche, die, van daar, in kleine Vaartuigen, naar Languedok gevoerd werden. Doch de vaartuigen, door ſtorm verſtrooid zynde, vielen den Franſchen in handen. Ook was de party der Camiſards zo zeer verzwakt, ſedert het Verdrag, dat zy zig reppen noch roeren durfde (*b*). 1703.

Den

(*z*) Hiſt. des Camiſards. *Tom.* II. *p.* 146, 154, 271, 276. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 522 *& ſuiv.*

(*a*) Hiſt. des Camiſards. *Tom.* II. *p.* 325.

(*b*) Hiſt. des Camiſards. *Tom.* II. *p.* 334, 348, 350, 361.

1703. Lodewyk de XIV. maakt zig meester van 't Prinsdom Oranje.

Den Prinse van Conti, in de Lente des jaars 1703, zyn regt op het Prinsdom Oranje afgestaan hebbende aan den Koning van Frankryk; hadt deeze zig, terstond hierna, meester gemaakt van de Hoofdstad, alwaar de Hervormde Kerken geslooten werden, en de vrye oefening van den Hervormden Godsdienst belet (*c*). Het Prinsdom is, sedert, gebleeven in 't bezit des Konings.

XXI. De Hertog van Savoje gaat over tot de zyde der Bondgenooten.

Doch terwyl het Fransche Hof de handen vol werks hadt aan het dempen van den opstand in de Sevennes, besloot de Hertog van Savoje de Fransche zyde te verlaaten, en zig te begeeven in het Groote Verbond. Hy en zyne Voorzaaten plagten, meermaalen, van party te wisselen, wanneer zy kans zagen om daarby eenig voordeel te bedingen; en de voortgang der Fransche wapenen in Italie maakte hem nu zo t'eenemaal afhangkelyk van Frankryk, dat hy 't, met reden, van zyn belang rekende, de zyde der Bondgenooten te kiezen, om zig, daardoor, te sterken tegen de Fransche overmagt. Hy handelde, heimelyk, met de Bondgenooten, van zins, zig niet openlyk te verklaaren, voor dat de Hertog van Vendôme zyne troepen zou te rug gezonden hebben, na 't eindigen van den veldtogt. Doch het Fransche Hof hadt middel gevonden, om zyne oogmerken te ontdekken. De Koning gaf, hierop, den Hertoge van Vendôme bevel, om de Savooische troepen, die in zyn Leger waren, te overweldigen en te ontwapenen: gelyk ge-

(*c*) Europ. Merc. *Jan.* — *Juny* 1703. *bl.* 247. *Voicz* 448 LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 12, 13, 15.

geſchiedde. De Hertog van Savoje deedt toen eenige Franſche Krygsoverſten, die zig binnen Turin bevonden, en den Franſchen Ambaſſadeur zelven in hegtenis neemen. Ten zelfden tyde, zondt hy het Verbond, met den Keizer, Groot-Britanje en de Staaten getekend, naar Weenen, en ontving, eerlang, Gezanten uit Engeland en uit den Haage aan zyn Hof. De Heer *van der Meer* bekleedde het gezantſchap van wege de Staaten. De Hertog van Savoje verklaarde Frankryk den oorlog. Ook geſchiedde 'er, nog voor 't einde des jaars, eene Oorlogsverklaaring tegen hem, van de Franſche zyde (*d*). De Graaf van Staremberg deedt, op 's Keizers bevel, eenen merkwaardigen togt, door 's vyands gebied, met een Leger van vyftienduizend man, welk hy, gelukkiglyk, vereenigde met de troepen onder den Hertoge van Savoje te Canelli, waardoor Piemont in veiligheid geſteld werdt (*e*). 1703.

De Koningin van Groot-Britanje en de Staaten hadden, na veel handelens, op den zeſtienden van Oogſtmaand deezes jaars, in den Haage, een nieuw Verdrag geſlooten met den Koning van Zweeden, waarby deeze zig verbondt, „ om, zo dra de Vrede met Poolen en Rus„ land getekend zou zyn, of eerder, indien 't „ mogelyk ware, den twee Mogendheden, met „ tienduizend man te onderſteunen." Ook tradt hy, ten zelfden tyde, in 't Groote Verbond, voor zo ver het de belangen van Groot-Britanje en de Staaten betrof, alzo hy verklaard hadt, Verbond met Zweeden.

(*d*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 115.
(*e*) Tindal *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 349—353. Lamberti *Tom.* II. *p.* 546 *& ſuiv.*

1703. hadt, zig niet te willen moeijen, met de opvolging in de Spaanſche heerſchappye (*f*). Het ſluiten van dit Verdrag bragt Groot-Britanje en de Staaten onder eene nieuwe verpligting, om tot herſtelling van de ruſte in 't Noorden te arbeiden.

Verdrag met Tripoli, Tunis en Algiers.

Tot beveiliging van den Koophandel in de Middellandſche zee, hadden de Staaten den Jood *Juda Cohen*, met den titel van *Gezant, afgevaardigd naar Tripoli, Tunis en Algiers, met laſt om eene vaſte Vrede, met de Regeering deezer drie Plaatſen, te ſluiten. Hy bereikte zyn oogmerk, op het einde van dit en in Lentemaand des volgenden jaars, naar genoegen. De Vrede werdt vernieuwd, en wederzydſch bekragtigd (*g*).

*Envoyé.

De Aartshertog Karel, tot Koning van Spanje verklaard zynde, komt in Holland.

De Aartshertog Karel, in Herfſtmaand deezes jaars, te Weenen, uitgeroepen zynde, voor Koning van Spanje, onder den naam van *Karel den III.*, maakte zig, terſtond hierna, gereed tot de reize naar Portugal. Hy toog, te lande, naar Duſſeldorp: van waar hy den Ryn, te ſchepe, afzakte, tot by Schenkenſchans, daar hem de Afgevaardigden der algemeene Staaten begroeteden. Omtrent Sleidrecht, werdt hy, door Afgevaardigden uit de Staaten van Holland, verwelkomd. Voorts, vervolgde hy de reize, te water, over Rotterdam en Delft, tot in den Haage, daar hy den derden van Slagtmaand aankwam (*h*). Hy was

(*f*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 411. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 675, 676.

(*g*) Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 420, 422, 423. DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 136.

(*h*) Europ. Merc. *July — Decemb.* 1703. *bl.* 312. LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 517—522, 537—546.

was van zins, zig, van hier naar Engeland, en van daar, met de vereenigde Vloote, naar Lisbon te begeeven; doch hy werdt, door tegenwind, opgehouden, tot in Louwmaand des volgenden jaars, wanneer hy, met een Esquader onder den Admiraal Rooke, welk in de Maaze lag, onder zeil ging. Hy toefde maar weinige dagen in Engeland; doch werdt, na dat hy in zee geloopen was, tweemaal, door tegenwind, genoodzaakt, te rug te keeren. Hy landde, eerſt in 't begin van Lentemaand, te Lisbon. De Vloot, die hem derwaards geleid hadt, ſtondt onder Rooke en Kallenberg. Het Krygsvolk onder den Hertoge van Schomberg. De Aartshertog, dien wy voortaan Koning Karel zullen noemen, verſpreidde, terſtond, eene verklaaring, waarby hy de Spanjaards nodigde, hem te erkennen (*i*). Van den uitſlag zyner verdere verrigtingen, zullen wy, hierna, beknoptelyk, gewaagen.

1703. 1704. Landt te Lisbon.

XXII. Raadpleegingen der Staaten, over de aanſtelling van hooge Krygsbevelhebbers.

De Staaten der Vereenigde Geweſten, raadpleegende over de toebereidſels tot den aanſtaanden veldtogt, hadden, ſedert eenigen tyd, ook hunne gedagten laaten gaan, over de aanſtelling van eenige hooge Krygsbevelhebbers. De Raad van Staate hadt zelfs, in Slagtmaand des voorleeden jaars, in bedenking gegeven, of men niet behoorde te beſluiten tot het verkiezen van eenen Kapitein-Generaal (*k*): waartoe nog kleine genegenheid beſpeurd werdt, by de voornaamſte Geweſten. De Hertog van Marlborough hadt, voor zyn vertrek naar Engeland, na 't einde van den jongſten veldtogt, ook

(*i*) TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 360—362. Europ. Merc. *Jan.*—*Juny* 1704. *bl.* 88, 215, 276, 290, 293.
(*k*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 783.

1704. ook ſterk gedrongen op het benoemen van eenen Veldmaarſchalk en van eenige Generaals over de Ruiterye en het Voetvolk. De Staaten van Friesland vorderden, dat hun Stadhouder, Prins Jan Willem Friſo, tot Generaal van 't voetvolk, werdt aangeſteld, en wel in rang voor de andere Generaals, die te gelyk ſtonden benoemd te worden (*l*). Doch de andere Geweſten oordeelden den Prins nog te jong, voor eene bediening van zo veel aanbelang; ſchoon zy niet weigerden, hem te bevorderen, zo dra hy jaaren en ervaarenis genoeg verkreegen zou hebben, om den Lande dienſt te konnen doen (*m*). De Staaten van Holland verklaarden, eindelyk, in Louwmaand deezes jaars „ dat zy den Heer van Ouwerkerk tot „ Veldmaarſchalk benoemden, de Heeren Slan„ genburg en Graaf van Noyelles tot Gene„ raals van 't Voetvolk, en den Graaf van Til„ li tot Generaal over de Ruiterye (*n*)." Doch deeze benoeming gaf luttel genoegen. Slangenburg meende, dat hem 't Veldmaarſchalkſchap toekwam, om dat hy langer dan Ouwerkerk gediend hadt. Noyelles weigerde te velde te gaan, zo Slangenburg te velde ging. Salish, Dopft en Koehoorn dreigden, dat zy hun affcheid neemen zouden, om dat men hen niet bevorderd hadt. De Geweſten waren 't ook niet eens. Utrecht alleen ſtemde met Holland,

Friesland dringt op de bevordering van den Prinſe van Naſſau tot Generaal van 't voetvolk.

De andere Geweſten maaken 'er zwarigheid in.

(*l*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XII. *p.* 275.

(*m*) Reſol. Gener. *Vener.* 4 *Aug. Jovis* 10 *Aug. Lunæ* 11 *Dec.* 1702. *bl.* 665, 682, 1109. *Lunæ* 26 *Maart* 1703. *bl.* 333 Reſol. Holl. 6 *April* 18 *May* 1703. *bl.* 210, 284. Scer. Reſol. Holl. VI. *Deel*, *bl.* 374.

(*n*) Reſol. Gener. *Lunæ* 28 *Jan.* 1704. *bl.* 86. Reſol. Holl. 20, 22 *Febr.* 1704. *bl.* 112, 122.

land, mids men ook de andere Geweſten tot eenpaarigheid beweegen kon. Maar Friesland en Groningen beweerden, dat men hunnen Stadhouder ook bevorderen moeſt: waartoe Holland en Zeeland inzonderheid niet te beweegen waren. De algemeene Staaten beſloo- ten dan, tot het doen van eene bezending naar Friesland en Groningen, waartoe vier Gemagtigden uit de Vergadering der algemeene Staaten benoemd werden, te weeten de Heeren Willem Buys, Penſionaris van Amſterdam, wegens Holland; *Joan Bekker*, wegens Zeeland; *Godard van Tuil van Serooskerke*, *Heer van Welland*, wegens Utrecht, en *B. van Welvelde*, *Heer van Sallik*, wegens Overyſſel (*o*). Zy handelden, in Lentemaand, met de Staaten van Friesland te Leeuwaarden. Ook ſpraken zy met de Prinſeſſe Weduwe van Naſſau, haar poogende te beweegen, om de Staaten van Friesland te doen afſtaan van derzelver eiſch. Eindelyk, bragt men 't zo ver (*p*), dat de Staaten verklaarden „ te vrede te zullen zyn, zo de jonge „ Prins, van nu af, tot Generaal van 't Voet- „ volk werdt aangeſteld, in rang na den Graa- „ ve van Noyelles, mids hy dit ampt niet be- „ kleeden, noch de wedde, daartoe geſteld, „ genieten zou, voor hy den ouderdom van „ twintig jaaren bereikt zou hebben: alleen- „ lyk, zou hy, van nu af, zitting doch geene ſtem „ hebben in de gewoonlyke Krygsraaden (*q*)."

1704.

Bezending naar Friesland en Groningen.

Friesland ſlaat een' middelweg voor.

De

(*o*) Reſol. Gener. *Sabb.* 23 *Febr.* 1704. *bl.* 185.

(*p*) Originele Miſſiv. *van den* Hr. VAN GOSLINGA *aan den* Hr. W. BUYS *van* 18 *Maart* 1704.

(*q*) Reſol. Friesl. 5 *Maart* 1704. *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 7, 8.

1704. De Staaten van Stad en Lande, verwaards de Afgevaardigden zig, insgelyks, begeven hadden, bewilligden in deezen middelweg (r). De Afgevaardigden keerden, eerlang, te rug, naar den Haage (s). De Staaten van Holland, op Leiden na (t), namen genoegen in den voorſlag der twee Geweſten. Die van Utrecht insgelyks; ſchoon de Stad 'er zig tegen verklaarde. De drie Kwartieren van Gelderland, die onderling zeer overhoop lagen, bewilligden ieder afzonderlyk. De Staaten van Overyſſel voegden zig naar die van Holland. Zeeland alleen weigerde te bewilligen. Men tradt egter, den elfden van Grasmaand, by meerderheid van ſtemmen, tot de aanſtelling der hooge Krygsbevelhebberen. Ouwerkerk werdt Veldmaarſchalk: Tilli Generaal der Ruiterye: Slangenburg, Noyelles en de Prins van Naſſau, op de voorwaarden, boven gemeld, Generaals van 't Voetvolk (u). Doch de Staaten van Zeeland verklaarden zig, ernſtelyk, tegen de aanſtelling des Prinſen van Naſſau (v). Zy merkten aan,

„ dat het Land, in den tegenwoordigen toeſtand der zaaken, geen' dienſt hebben kon „ van eenen Generaal in naam alleen; maar dat „ men Overſten van jaaren en ervaarenis behoefde; dat de mindere Krygsbevelhebbers „ niet zouden konnen nalaaten, voor den Prinſe eene agting te hebben, die niet overeen-„ kwam

waarin de andere Geweſten, behalve Zeeland, bewilligen.

De Prins van Naſſau wordt bevorderd.

Ernſtige verklaaring der Staaten van Zeeland, tegen deze bevordering.

(r) Verbaal *der* Heeren BUYS, BEKKER *enz. van 5 April* 1704. *MS.*

(s) Reſol. Gron. en Ommel. *Lunæ* 10 *Maart* 1704.

(t) Reſol. der Groote Vroedſch. *van* 11 *April* 1704. *MS.*

(u) Reſol. Gener. 11 *April* 1704. *bl.* 387. LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 47—51.

(v) Notul. Zeel. 10, 17, 18 *Juny* 1704. *bl.* 164, 173, 180, 255.

„ kwam met derzelver rang en verdienſten, al- 1704.
„ ſchoon zyne Hoogheid, nog vooreerſt, geen'
„ dienſt deedt als Generaal; dat de Luitenants-
„ Generaal ook moedeloos gemaakt zouden
„ worden, als zy zig een' Generaal van zo
„ veel minder' jaaren en bekwaamheid boven
„ 't hoofd geſteld zagen; dat deeze bevorde-
„ ring ook argwaan ſtondt te geeven aan uit-
„ heemſche Mogendheden, die de Staat, met
„ reden, behoorde te ontzien, vooral, zo 't
„ eens gebeurde, gelyk ligtelyk gebeuren kon,
„ dat het opperbevel over de Legers van den
„ Staat den Prinſe, t'eenigen tyde, in handen
„ viel; dat men ook agt geeven moeſt op de
„ tegenwoordige geſteldheid der Regeeringe,
„ en zig niet laaten inwikkelen in bevorderin-
„ gen, die eene brug leggen konden, tot eenen
„ vorm van gebied, waartoe noch Zeeland
„ noch de andere Geweſten zig gaarne zou-
„ den zien wederbrengen: waarop de Sta-
„ ten van Zeeland inzonderheid te letten had-
„ den, om dat de Prins van Naſſau geſteld was
„ tot erfgenaam van Koning Willem, onder
„ wiens nalaatenſchap behoorde het Mark-
„ graafſchap van Veere en Vliſſingen, twee
„ ſtemmende Steden van dit Gewest. Dat ook,
„ hunne oordeele, de goede orde in de Regee-
„ ringe van deezen Staat vorderde, dat een
„ Stadhouder van eenig Gewest niet te gelyk
„ ware Generaal in 't Leger. Dat zy, hier-
„ om, den Prins van Naſſau niet voor wettig
„ verkooren Generaal zouden konnen erken-
„ nen, noch gedoogen, dat hem, door de troe-
„ pen, ter hunner betaalinge ſtaande, eenige
„ gehoorzaamheid beweezen werdt; en dat zy,

1704. „ zig door de overige Geweſten ziende behandeld met zo veel veragting en overheerſching; aan zig het regt behielden, om zulke maatregels te neemen, als zy, tot handhaaving hunner opperſte magt en voorregten, en tot beveiliging en geruſtheid van hun Geweſt, zouden raadzaam oordeelen: waarvan de ſchadelyke gevolgen nogtans niet aan hun, maar aan de Leden, welken 'er gelegenheid toe gegeven hadden, zouden moeten geweeten worden (*w*)." Doch deeze verklaaring der Staaten van Zeeland maakte geene verandering in 't genomen beſluit. Zy werdt alleenlyk overgenomen, en aan de byzondere Geweſten gezonden, zonder dat 'er, myns weetens, eenig verder gevolg op gekomen is. Weinige weeken laater, deedt de Prins van Naſſau den eed, als Generaal van 't Voetvolk, in de Vergaderinge der algemeene Staaten. Men deedt hem, als Stadhouder van twee Geweſten, zitten in een' fluweelen armſtoel. Doch hy leide den eed ſtaande af (*x*).

XXIII. Opening van den veldtogt.

Na 't aanſtellen der hooge Krygsbevelhebberen, hier te Lande, werdt de veldtogt geopend. De Hertog van Marlborough hadt, in Louwmaand, een' keer herwaards gedaan, en was, met den Raadpenſionaris en eenige voornaame Leden der Regeeringe, overeengekomen, om dit jaar de meeſte magt der vereenigde wapenen in Duitſchland te voeren, en in

(*w*) Reſol. Holl. 2 *May* 1704. *bl.* 231. Notul. Zeel. 14, 21 *April* 1704. *Bylaag.* *bl.* * 103. * 112. *by* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 17, 19.

(*x*) Reſol. Gener. *Vener.* 9 *May* 1704. *MS.*

in de Nederlanden alleenlyk een klein Leger te velde te brengen, onder den Heere van Ouwerkerk, welk ſlegts verweerender wyze zou hebben te oorloogen. Doch dit voorneemen werdt zeer geheim gehouden. Men wil, dat 'er de Franſchen geene de minſte kennis van hadden: waarom zy 'er zig niet op hadden konnen wapenen. 't Geſchut en de krygsbehoeften werden, midlerwyl, te ſchepe, den Ryn opgevoerd. De Bondgenooten waren, ſedert het bemagtigen van Bon, meeſter van het benedenſte gedeelte der Riviere: en om 't oogmerk deezer beweegingen te beter bedekt te houden, gaf men voor, iet aan de Moezel te willen onderneemen. In Grasmaand, kwam Marlborough wederom in Holland, om 't opperbevel te voeren over 't vereenigd Leger. Ter Staatsvergaderinge, werdt anders niet voorgeſlaagen, dan dat men een magtig Leger behoorde te zenden naar de Moezel. Drie Geweſten kantten zig hiertegen. Zeeland, in 't byzonder, beweerde, dat men den Hertoge van Marlborough geene vryheid behoorde te laaten, om de troepen te leiden werwaards hy wilde, en dat zulke afgelegen' togten, als men voorhadt, gevaarlyk waren voor den Staat. Doch na dat de Hertog verklaard hadt, uitdrukkelyken laſt te hebben van de Koninginne, om het Krygsvolk, welk zy betaalde, te voeren naar de Moezel, beſloot men hem te wille te zyn. De Veldmaarſchalk Ouwerkerk, die Tilli en Noyelles onder zig hadt, kreeg bevel, om de troepen aan de Maaze te gebieden. Slangenburg werdt over de troepen aan de Moezel geſteld. Saliſch zou 't gebied voeren in Brabant, 1704.

1704. en Spar en Fagel in Vlaanderen. Het vereenigd Leger, over welk Marlborough gebied voeren zou, trok byeen, omtrent Maaſtricht. De Hertog begaf zig, omtrent het midden van Bloeimaand, derwaards, en toog, aan 't hoofd van 't Leger, voort naar Keulen en Koblents. De Franſchen, die in de Nederlanden lagen, vaſtſtellende, dat men 't op Traarbach gemunt hadt, om, na 't veroveren deezer Veſting, langs de Moezel, in Frankryk te dringen, toogen, ten getale van zevenduizend man, naar den kant van Huy, welk zy met een beleg dreigden, om Marlborough af te trekken van de Moezel. Doch de Hertog, 't beſchermen van Huy overlaatende aan de Staatſche troepen, onder Ouwerkerk, vervolgde zynen togt naar Koblents; doch trok, in 't begin van Zomermaand, by Ladenburg, over de Nekker, van waar hy den Staaten ſchreef, dat hy laſt hadt van de Koninginne om de Keizerſchen in Duitſchland by te ſpringen. Zy keurden, in antwoord, zynen toeleg goed, hunne troepen te gelyk vertrouwende aan zyn beleid. Villeroi begaf zig, midlerwyl, met het Franſche Leger, naar den Opper-Ryn, in den waan, dat Marlborough derwaards trekken zou. Prins Eugenius een mondgeſprek met Marlborough gehouden hebbende te Mildenheim; kwam men overeen, dat Eugenius een Leger aan den Ryn kant gebieden zou, en dat het Leger onder Marlborough zig zou vereenigen met dat onder den Prinſe van Baden: gelyk nog voor 't einde van Zomermaand geſchiedde. Het vereenigd Leger der Bondgenooten, ondertuſſchen, voortgerukt, ſloeg zig, weinige dagen laater, neder

aan

aan den Donauw, in 't gezigt van 's vyands verſchanſingen te Dillingen. De *Maarſchalk d'Arco* lag, met de Franſche en Beierſche troepen, verſchanſt te Schellenberg, niet verre van Donauwerth. Tuſſchen hem en 't vereenigd Leger, viel een hevig gevegt voor, op den tweeden van Hooimaand. Eenige Engelſche en Staatſche troepen onder den Luitenant-Generaal Goor deeden den eerſten aanval. Zy werden ingevolgd, door de Keizerſchen onder den Prinſe van Baden. Goor ſneuvelde, in 't begin van den ſtryd. Doch 't gelukte den Bondgenooten, 's vyands verſchanſingen te overmeesteren, waarna de Franſchen en Beierſchen de wyk namen naar Donauwerth en den Donauw. Zeſtien ſtukken geſchuts, alle de tenten en pakkaadje vielen den Bondgenooten in handen. 't Verlies van manſchap was groot aan 's vyands zyde, ſchoon de zege den Bondgenooten ook op veel bloeds te ſtaan kwam. De Prinſen van Baden en Heſſen-Kaſſel, de Graaf van Styrum en andere voornaame Legerhoofden werden gewond. Donauwerth werdt, des anderendaags, verlaaten van zyne bezetting en door de Bondgenooten ingenomen. De Keurvorſt van Beieren brak op, van by Dillingen, toog over den Donauw, en ſpoedde zig naar de Lech, om zyn Hertogdom Beieren te dekken, tegen de aankomſt der Bondgenooten (*y*). 1704. Gevegt by Schellenberg. Donauwerth gewonnen.

Marlborough volgde hem op de hielen, zendende den Graaf van Friſe, met vierduizend man en twaalf ſtukken geſchuts, vooruit, over Ook Nieuwburg.

de

(*y*) TINDAL *Vol.* VI. [*of* XXI.] *p.* 5, 28—38. LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 80—86.

1704. de Lech, om in het Beierſche poſt te vatten. Nieuwburg werdt, hierop, terſtond, verlaaten van zyne bezetting, die zig naar Ingolſtad begaf. Men verzekerde zig van Nieuwburg, waar langs men voorraad uit Frankenland bekomen kon. Ten zelfden tyde, werdt eenige Keizerlyke Ruitery, onder den Prinſe Maximiliaan van Hanover, afgevaardigd naar het Leger onder den Prinſe Eugenius, welk zig te zwak bevondt, om naar behooren te paſſen op de beweegingen van Villeroi en Tallard, die, by de Kehler ſchans, over den Ryn getrokken waren, om den Keurvorſt van Beieren te onderſteunen. De Bondgenooten maakten zig, midlerwyl, meeſter van Rain, Aiche en Fridberg, brengende den Keurvorſt van Beieren, die met zyn Leger by Augsburg lag, in zulk eene engte, dat hy gehoor ſcheen te geeven aan de voorſlagen van een Verdrag, welken hem, door de Bondgenooten, gedaan werden. Doch hy brak de handeling plotſelyk af, op de tyding van den aantogt der Franſche hulpe, die, onder den Graave van Tallard, voor 't einde van Hooimaand, tot by Ulm aan den Donauw, genaderd was. De Bondgenooten namen dit zo euvel, dat de Graaven van la Tour en van Ooſtfriesland, met eenige Keizerſche en Staatſche Ruitery, afgezonden werden, om het platte Land van Beieren, tot Munchen toe, te verwoeſten (z).

en verſcheiden andere Steden.

Legering der we derzyd- Den Keurvorſt van Beieren, midlerwyl, van Augsburg opgebroken zynde, om zig met Tallard

(z) LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 90—93. TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 38—42.

lard te vereenigen; vonden de Bondgenooten geraaden, dat de Prins van Baden, 't beleg voor Ingolſtad ſlaan zou, terwyl Marlborough en Eugenius, die zig, onlangs, by Donauwerth, nedergeſlaagen hadt, op de beweegingen der Beierſchen en Franſchen zouden paſſen. De Beierſchen by Lewingen over den Donauw getrokken zynde, toog het Leger onder Marlborough ook over deezen ſtroom, om het Leger onder Eugenius te verſterken. De Beierſchen en Franſchen, nu vereenigd, ſloegen zig neder tegen eene hoogte naby Hochſtet, tuſſchen Donauwerth en het Riviertje Egwaid; daar hunne regter vleugel, door den Donauw en het Dorp Blenheim, de linker, door het Dorp Lutzingen, gedekt werdt. De Bondgenooten lagen, daarentegen, min voordeelig gelegerd, alzo zy groot gevaar liepen, dat hun de toevoer zou afgeſneeden worden: hebbende Villeroi bevel gekreegen, om in het Wurtembergſche te vallen, en de Bondgenooten de gemeenſchap met den Rynkant te beletten. Marlborough beſloot, derhalve, eenen veldſlag te waagen, waartoe de dertiende van Oogſtmaand beſtemd werdt (*a*). 1704. ſche Krygsmagt aan den Donauw.

Met den ogtend, trok het gantſche Leger regt aan op den vyand, die, omtrent ten negen uuren, 't geſchut begon te loſſen, en met ſchieten beantwoord werdt. Een ſmal riviertje, welk de twee Legers van elkanderen ſcheidde, werdt, op Marlboroughs laſt, met rysboſſen, waadbaar gemaakt, en men raakte, omtrent ten een uur, eerſt regt aan elkanderen. De Engelſche en Veldſlag by Hochſtet.

(*a*) TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 42—44.

1704. en Heſſiſche manſchap kweet zig ongemeen, tegen 's vyands regter vleugel. De vyand weerde zig ook wakkerlyk. De ſtryd duurde lang, met twyfelagtigen uitſlag: eindelyk, werdt de vyandlyke Ruitery in wanorde gebragt, en op de vlugt gedreeven langs eene brug, die over den Donauw lag. Tallard, omringd van de vlugtelingen, werdt, door de Heſſen, gevangen genomen. Verſcheiden' andere vyandlyke Legerhoofden vielen den Bondgenooten in handen. Doch aan eenen anderen oord, kreegen 't de Bondgenooten, in 't eerſt, te kwaad. De Prins van Holſtein-Beek, gevaarlyk gewond zynde, moeſt zig gevangen geeven. Doch Marlborough begaf zig, in perſoon, aan 't hoofd van eenige verſche manſchap, derwaards, en deedt den vyand wyken. Prins Eugenius hadt lang, met twyfelagtigen uitſlag, geſtreeden tegen de manſchap onder den Keurvorſt van Beieren, die eindelyk ook beval af te trekken; doch van den Baron van Hompeſch, een goed ſtuk wegs, vervolgd werdt. De Bondgenooten, nu meeſter van 't ſlagveld tuſſchen 's vyands regter vleugel en het Dorp Blenheim, waarin nog eenige Franſche manſchap lag, noodzaakten deezen, om zig, omtrent ten agt uuren des avonds, krygsgevangen over te geeven. Hiermede eindigde deeze bloedige veldſlag, die den Bondgenooten veel volks gekoſt; doch het vyandlyke Leger t' eenemaal verdelgd hadt. Men wil, dat de Franſchen en Beierſchen veertigduizend man by deeze nederlaage verlooren, waaronder begreepen waren omtrent vyfduizend man, die, op den ſchielyken aftogt naar het Zwarte Wald, ten deele, verliepen,

Nederlaag der Franſchen en Beierſchen.

ten

ten deele, door de boeren, afgemaakt werden. 't Getal der gevangenen van 's vyands zyde, welk hieronder ook gerekend wordt, beliep dertienduizend man, waaronder twaalfhonderd Officiers waren. Ook waren 'er meer dan dertig Esquadrons paarden en dragonders in den Donauw gejaagd, die grootendeels verdronken waren. Meer dan honderd ſtukken geſchuts, vyfentwintig mortieren, een groot getal vendels, ſtandaarden; keteltrommen, tenten en andere pakkaadje en agt kaſſen met zilver waren den Bondgenooten in handen gevallen. Eindelyk, werdt het getal der dooden aan de zyde der Bondgenooten, op vierduizend vierhonderd vyfentagtig; dat der gekwetſten op zevenduizend vyfhonderd vyfentwintig, en dat der gevangenen op tweehonderd en drie-enzeventig berekend (*b*). 1704.

De nederlaag der Franſchen en Beierſchen by Hochſtet veranderde den ſtaat der zaaken van Duitſchland t'eenemaal van gedaante. Men beſloot Ingolſtad, dat door den Prinſe van Baden belegerd was, te verlaaten, en de gantſche magt der Bondgenooten byeen te trekken: alzo men vaſtſtelde, dat deeze Stad en gantſch Beieren den Keizer, haaſt, van zelven, in handen zouden moeten vallen. Ook leedt het niet lang, of Augsburg, verlaaten van den vyand, verzogt den Hertog van Marlborough om zyne beſcherming, en ontving bezetting van de Bondgenooten, die, tot omtrent Ulm voortgetrokken, van den Bevelhebber deezer Stad een groot Augsburg, Ulm, Landau en Traarbach, door de Bondgenooten, verovverd.

(*b*) FEUQUIERES Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom.* II. *p.* 146 & *ſeqv.* LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 94—108. *Tom.* XIII. *p.* 31, 33—42. TINDAL *Vol.* VI. [or XXI.] *p.* 44—58.

1704. groot getal van gevangenen ontvingen, die te Hochſtet, te Dillingen, en elders, den vyand in handen gevallen waren. Het Leger trok, hierop, verder naar den Rynkant, terwyl de Generaal *Thungen*, met eenige manſchap, voor Ulm gelaaten werdt, om de Stad te belegeren. De vyand was ook op weg naar den Ryn, waarom men beſlooten hadt, hem derwaards te volgen. Op den twaalfden van Herfſtmaand, werdt de Prins van Baden afgezonden, om Landau te belegeren, terwyl Marlborough en Eugenius zig, by Kroon-Weiſſenburg, nederſloegen, om het beleg te dekken. Midlerwyl, was Ulm overgegaan, by verdrag. De voorraad van Krygsbehoeften, welken men hier gevonden hadt, kwam zonderling te pas, om 't beleg van Landau voort te zetten. Doch dit beleg duurde zo lang (*c*), dat het Leger der Bondgenooten, hierdoor, belet werdt, den vyand op te zoeken, en andermaal ſlag te leveren. Landau gaf zig niet over, voor den vierentwintigſten van Slagtmaand. Midlerwyl, was de Prins van Heſſen-Kaſſel voor Traarbach getoogen. 't Kaſteel werdt, in 't begin van Slagtmaand, berend, en op den eenentwintigſten, voor 't eerſt, beſtormd; doch 't liep aan tot den twintigſten van Wintermaand, eer de bezetting beſluiten kon, de Veſting over te geeven, by verdrag (*d*). De Hertog van Marlborough hadt zig, geduurende 't beleg van Traarbach, begeven naar Berlyn, om den Koning van Pruiſſen te beweegen tot het zenden van agtduizend man naar

(*c*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 340—342.
(*d*) LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 109—125. TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 58—65.

naar Italie, tegen 't voorjaar, tot onderſteuning des Hertogs van Savoje. Doch Koning Fredrik hadt zig hiertoe niet laaten overhaalen, dan onder uitdrukkelyke belofte, van wege den Keizer, de Koninginne van Groot-Britanje en de Staaten, dat men hem, by het treffen der Vrede, wegens zyne eiſchen op de Graaffchappen Neufchatel en Valengyn, genoegen zou doen geeven (*e*). Van Berlyn, vertrok Marlborough naar Hanover, en eerlang naar den Haage, daar hy met ongemeene blyken van hoogagting ontvangen werdt. De gelukkige uitſlag van den veldtogt in Beieren hadt hem zo veel gezags verworven hier te Lande, dat hy, meent men, veel toegebragt heeft, om de Geweſten onderling en met elkanderen vereenigd te houden. De Regeering van Amſterdam zag hem inzonderheid naar de oogen: ook maakte hy vooral zyn werk, om deeze Stad, die thans den meeſten invloed hadt in de Staaten van Holland en in de algemeene Staaten, naauw aan zig verknogt te houden. Hy keerde, nog voor 't einde van Wintermaand, te rug naar Engeland. Prins Eugenius hadt, reeds te vooren, het Leger verlaaten, om orde te ſtellen in Beieren. Het Leger aan den Ryn bleef onder 't opperbevel van den Prinſe van Baden (*f*). 1704.

In de Spaanſche Nederlanden, was, dit jaar, niet veel voorgevallen, ter oorzaake van de zwakheid der wederzydſche Legeren. De Veldmaarſchalk Heer van Ouwerkerk was, in 't begin XXIV. Krygsbedryven in de Spaanſche Negin

(*e*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 343.
(*f*) TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 65.

1704. gin van Zomermaand, opgebroken van by Maaſtricht, beweeging maakende, om den Franſchen ſlag te leveren. Doch zy weeken agter hunne verſchanſingen by Vaſſeige, die, eerlang, door den Generaal Dopft, aangetaſt en ligtelyk overweldigd werden, ſchoon hyze niet langer dan drie uuren inhieldt, uit vreeze van overvallen te worden, door grooter magt dan hy by zig hadt, of ſpoedig genoeg bekomen kon (*g*). Eenige weeken laater, deedt de *Baron de Trogné* eenen nieuwen aanval op 's vyands verſchanſingen, die ook mislukte, ter oorzaake van het zwellen der ſtroomen, de Herk en de Demer. De Generaal Spar, zig, den tweeden van Hooimaand, met negenduizend man, Staatſche troepen, vertoonende voor Brugge, werdt vinnig begroet, uit het geſchut der Stad. Doch hy hadt zo dra zyne batteryen niet gereed gemaakt, of hy beſchoot de Stad heviglyk, met bomben en gloeijende kogels: 't welk zo veel ſchriks baarde, dat de Regeering beſloot, de verdere vernieling van huizen en kerken, voor zeshonderdduizend guldens, af te koopen. Ouwerkerk toog, wat laater, over de Maaze, en bombardeerde Namen, drie of vier dagen agtereen, op 't einde van Hooimaand, waardoor de magazynen in brand raakten, en veel ſchade aan gebouwen geleeden werdt. Eenige Ruiters en knegten wierpen zig ook in 't Land tuſſchen de Sambre en de Maaze, daar zy zwaare brandſchattingen vorderden. In de zelfde maand, maakte de Luitenant-Generaal Saliſch, die in Vlaan-

derlanden.

Brugge en Namen gebombardeerd.

de-

(*g*) LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 69—73.

deren lag, zig meester van de schans Bek-af, tusschen Damme en Sluis, en daarna van de Izabelle-schans, die terstond geslegt werdt (*b*). Op 't einde van den veldtogt, besloot de Keurvorst van Beieren, die, na zyne nederlaag by Hochstet, naar Brussel gekeerd was, den Heer van Ouwerkerk, die by Borgloon lag, te overvallen, en hadt, ten dien einde, zyne magt reeds byeen gebragt, by Tienen. Doch het Fransche Hof, bedugt voor eenen slegten uitslag deezer onderneeminge, vaardigde Villeroi af, om den Keurvorst te doen veranderen van voorneemen. Hy liet zig egter niet verzetten, voor dat Villeroi hem, met ronde woorden, verklaard hadt, dat hy niet dagt op te trekken, zynde hem zulks, door den Koning, verbooden (*i*). De wederzydsche troepen betrokken, hierna, de Winterkwartieren, zonder dat 'er iet van belang tusschen beiden voorviel. De Prins van Nassau hadt den veldtogt in de Nederlanden wederom bygewoond (*k*). 1704.

XXV. Krygsbedryven in Italie.

In Italie, gingen de zaaken der Franschen voorspoediger. De Hertog van Savoje hadt, met den aanvang des jaars, de Staaten, zo wel als de Koningin van Groot-Britanje, ernstelyk, verzogt om onderstand (*l*). Men was, hier te Lande, genegen genoeg om hem te helpen. Ook werdt hem eenig geld overgemaakt (*m*). Doch de zwaare lasten des oorlogs gedoogden niet,

(*b*) Tindal *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 66, 67.
(*i*) Tindal *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 67.
(*k*) Lamberti *Tom.* III. *p.* 61.
(*l*) Lamberti *Tom.* III. *p.* 132.
(*m*) Lamberti *Tom.* III. *p.* 144.

1704. niet, dat men hem, voor als nog, kragtdaadiger byſtondt. Hy vondt zig, derhalve, buiten ſtaat, om den vyand het hoofd te bieden, naar behooren. Vercelli, Ivrea en Verue vielen den Hertoge van Vendôme in handen. Doch 't beleg deezer Plaatſen duurde zo lang, dat het den vyand veel volks koſtte. Verue werdt eerſt in 't volgende jaar veroverd (*n*). In Wintermaand, hadt de Hertog van Savoje, die zelfs de Plaats verdedigde, eenen gelukkigen uitval gedaan, die de overgave der Stad eenige maanden vertraagde; doch niet voorkomen kon (*o*).

XXVI. Verrigtingen der vereenigde Engelſche en Staatſche Vloote, in de Middellandſche zee.

De vereenigde Engelſche en Staatſche Vloot, onder den Ridder Rooke en den Luitenant-Admiraal Kallenberg, was, in Bloeimaand deezes jaars van Lisbon, onder zeil gegaan naar de Straat en Middellandſche zee, om eene Landing omtrent Barcelona te onderneemen, en zig van deeze Stad te verzekeren. De Prins van Heſſen-Darmſtad, die zig op de Vloote bevondt, hadt heimelyk verſtand binnen Barcelona, en verzekerde de Bondgenooten van de genegenheid der meeſte ingezetenen, en van de Kataloniers in 't gemeen tot Koning Karel. Doch deeze toeleg mislukte. Rooke gaf voor, anderen laſt gekreegen te hebben, en wilde ſlegts drie dagen vertoeven op de hoogte van Barcelona. Ook werden eenigen der ingezetenen, die van den aanſlag wiſten, op vermoeden gevat. De Vloot keerde, in Hooimaand, wederom naar de Straat, en gekomen tot op de

(*n*) DANIEL Journ. *p.* CCXIIJ, CCXIV. TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 26.

(*o*) Lettr. *de* MR. VAN DER MEER *dans* LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 160.

GERARD KALLENBERG,
Luitenant-Admiraal
van Holland en Westfriesland.

[illegible] del. naar het Origineel van J. Vollevens by de Hr. Baartman. — J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

de hoogte van Gibraltar, beſloot men deeze Stad aan te taſten. Agthonderd man, Engelſche en Staatſche troepen, werden aan land gezet, onder den Prinſe van Heſſen-Darmſtad, die, terſtond, de toegangen ſtedewaards bezetten deedt. Hierop, werdt de Stad opgeeiſcht, uit den naam van Koning Karel, en, op 't bekomen van weigerend antwoord, vinnig beſchooten, uit de Esquaders onder de Schouten by nagt, Byng en *Paulus van der Duſſen*, en daarna uit de gantſche Vloote. Kapitein Whitaker, met eenige matroozen aan land geſtapt, overweldigde een groot gedeelte van 's vyands geſchut: waarna de bevelhebber verzogt in beſprek te komen, en de Stad, by verdrag, opgaf (*p*). De Koningin van Groot-Britanje verklaarde, hierna, aan den Heere van Vrybergen, buitengewoonen Gezant der Staaten in Engeland, dat zy, met hunne Hoog-Mogendheden, overeenkomen wilde, wegens de behoudenis der Stad en Haven van Gibraltar (*q*), die, met gemeene wapenen, veroverd waren. Het Engelſche Hof ſcheen dus den Staaten deel te willen laaten aan deeze overwinſt. Doch het veranderde, eerlang, van gedagten. De vereenigde Vloot, de Middellandſche zee wederom ingezeild zynde, ontmoette de Franſche Vloot onder den Graave van Thoulouſe, op de hoogte van Mallaga, en raakte 'er ſlaags mede, op den dertienden van Oogſtmaand. De Engelſchen vielen 's vyands voorhoede en middeltogt aan. De Staatſchen raakten in een hevig

1704. Gibraltar gewonnen.

Zeeſlag voor Mallaga.

(*p*) LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 127—130.
(*q*) Reſol. Holl. 15 *Octob.* 1704. *bl.* 497.

1704. vig gevegt met de Franſche agterhoede. De ſtryd duurde eenige uuren, en werdt, door den nagt, geſcheiden. De Franſchen, te veel geleeden hebbende, om 't gevegt des anderendaags te hervatten, weeken, zwaar beſchadigd, te rug, naar de haven van Toulon. Zy beweerden, nogtans, dat zy eenig voordeel op de Bondgenooten behaald hadden. Rooke keerde, na 't gevegt by Mallaga, met het grootſte gedeelte der Vloote, op 't einde van Oogſtmaand, naar huis. De overige ſchepen overwinterden in Portugal (*r*).

XXVII. Oorlog in Portugal.

Koning Filips hadt dit Ryk den oorlog verklaard, zo dra de Koning de zyde van Koning Karel gekooren, en deezen in zyn gebied ontvangen hadt. De hulptroepen, die Koning Karel verzelden, waren, in 't midden van Lentemaand, ontſcheept. De Engelſchen werden, in verſcheiden' Plaatſen van het Landſchap Alentejo, in de ververſchings-kwartieren gelegd: de Staatſchen, onder den Heere Fagel, de Taag op, naar Abrantes gevoerd. De Koning van Portugal hadt zig verbonden, de ruiters en dragonders onder deeze manſchap van paarden te zullen voorzien; doch de Franſche Ambaſſadeur hadt, terwyl Koning Karel, in Holland, toefde naar den wind, de beſte paarden in Portugal weeten op te koopen; zo dat naauwlyks een derde van de ruitery en dragonders, in deezen veldtogt, van paarden voorzien kon worden. Voor 't zieke Krygsvolk, was ook geene behoorlyke zorg gedraagen. De Portu-

(*r*) TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 68—78. DANIEL Journ. *p.* CCXVIII, CCXIX.

tugeeſche Staatsdienaars waren, grootendeels, in de belangen der Franſchen. De Geeſtelykheid en 't Gemeen, die 't Huis van Ooſtenryk gunſt plagten toe te draagen, begonden nu kwalyk te neemen, dat dit Huis zig met ketters, gelyk men ſprak, verbonden hadt. De Engelſche en Staatſche Legerhoofden konden zig ook bezwaarlyk verſtaan, met de Portugeeſchen. Al dit was oorzaak, dat de veldtogt laat geopend werdt, en dat men 'er, in 't gemeen, geringe verwagting van hebben kon. 't Liep aan tot in 't begin van Zomermaand, eer het vereenigd Leger tot aan Santarein, aan de Taag, voortgetrokken was, daar het eenen geruimen tyd leggen bleef. Koning Filips was eerder gereed geweeſt. De Hertog van Berwik was, reeds in 't begin van Bloeimaand, met een Leger, in Portugal gerukt, en hadt zig van Sogura, by verraſſing, en van Salva-tierra, by verdrag, meeſter gemaakt. Daarna, veroverde hy Cebreres, Pera Garcia en verſcheiden' andere Plaatſen, zonder moeite. De Generaal Fagel, die met eenige Staatſche troepen by Caſtel-branco gelegerd was, oordeelde zig aldaar niet langer veilig, en week naar Abrantes, met twee Battaillons. Twee andere plaatſte hy te Sovreira Formoſa, onder den Heere van Welderen, die, eerlang, door Berwik, aangetaſt, en, na eene wakkere verdediging, genoodzaakt werdt, zig met zyn volk gevangen te geeven. De Hertog van Berwik, toen over de Taag trekkende, vereenigde zig met eenen anderen hoop Spanjaards, onder Graave Tſerklaas de Tilli, die, voortgetrokken tot aan Aonches, het gantſche omleggende Land onder 1704.

1704. brandſchatting gezet hadt. Koning Filips, zig toen aan 't hoofd van 't Leger geſteld hebbende, ſloeg het beleg voor Port-alegre. De bezetting, onder welke het Engelſch Regement van den Kolonel Stanhope was, werdt, door de ingezetenen, gedwongen, tot het overgeeven der Stad: waarna men Caſtel-Davide begon te belegeren. De Spanjaards waren tot hiertoe gevorderd, eer Koning Karel en de Koning van Portugal zig by 't Leger te Santarein hadden konnen voegen. Hier werdt beſlooten, dat de Markgraaf des Minas, die in 't Landſchap Beyra geboodt, eenen inval in Spanje doen, en daardoor, ware 't mogelyk, de Spanjaards aftrekken zou van Caſtel-Davide. De Markgraaf trok op, aan 't hoofd van vyftienduizend man, rukte in Kaſtilie, en maakte zig meester van Fuente-Grimaldo, en daarna van Manſeinto. Doch alzo hy niets verder ondernam, werdt het beleg van Caſtel-Davide voortgezet. De Plaats gaf zig, eerlang, over, en werdt, ſedert, zo wel als Port-alegre, geſlegt. De wederzydſche Legers betrokken, hierna, de ververſchings-kwartieren. De Koningin van Groot-Britanje en de Staaten zonden, in Hooimaand, meer volks naar Portugal. De vereenigde troepen trokken, in Herfſtmaand, over de Coa naar Almeida. De twee Koningen, zig toen wederom by 't Leger gevoegd hebbende, dagten in Kaſtilie te rukken; doch zy vonden de overzyde van de Agueda, die zy, by Caſtel-Rodrigo, dagten over te trekken, zo wel bezet, dat zy den overtogt niet waagen durfden. Het Leger onder den Hertoge van Berwik, eenige manſchap hebbende afgezonden

De Spanjaards

om

om Gibraltar te herwinnen, was ook zo zeer verzwakt, dat het, in deezen veldtogt, niets meer in Portugal ondernam. 't Beleg van Gibraltar duurde vier maanden. De Plaats werdt, terwyl het duurde, te ſchepe, uit Lisbon, voorzien van krygs- en mondbehoeften. Ook vertoonde zig een Engelſch en Hollandſch Esquader, onder John Leake en den Schout by nagt van der Duſſen in de baai, om 't ontzet te bevorderen. De Franſchen en Spanjaards benaauwden de Plaats, te water en te lande; doch werden, eindelyk, genoodzaakt, haar te verlaaten (*s*). 1704. zoeken, vergeefs, Gibraltar te herwinnen.

In 't Noorden, was, dit jaar, eene merkwaardige verandering voorgevallen. De Koning van Zweeden, zyn beſt doende om den Koning van Poolen te doen onttroonen, was, reeds in 't voorleeden jaar, zo ver geſlaagd in zyne onderneeming, dat de Troon, op eenen Rykſdag te Warſchauw, open verklaard was. Koning Auguſtus was, hierop, naar Saxen geweeken, en hadt zig meeſter gemaakt van de twee broeders Sobiesky, Zoonen des voorigen Konings, de oudſte van welken dong naar de Poolſche Kroon (*t*). Men draalde, in Poolen, met het verkiezen van eenen nieuwen Koning, tot in Hooimaand deezes jaars, wanneer *Staniſlaus Leczinski*, Waiwode van Poſen, tot deeze waardigheid verheven, en, terſtond, door Zweeden, erkend werdt. Koning Auguſtus, onderſteund door den Czaar, zogt zig, door de wapenen, te herſtellen op den troon. Hy deedt XXVIII. Verandering in Poolen.

(*s*) TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 76—86.
(*t*) TINDAL *Vol.* V. [*or* XX.] *p.* 362.

1704. deedt eenen onverwagten togt naar Warſchauw, en overviel eenig Krygsvolk van Koning Staniſlaus aanhang. Doch Karel de XII., hem kort op de hielen zittende, noodzaakte hem, eerlang, naar Saxen te rug te keeren. Midlerwyl, werdt Lyfland afgeloopen door de Ruſſen, die zig van Nerva meeſter maakten, en zelfs de wapenen overbragten in Zweeden. Maar Karel de XII. was zo ingenomen met den toeleg, om Koning Auguſtus te onder te brengen, dat hy zig, met zyn Leger, in Poolen bleef ophouden, zonder zig 't gevaar, welk zyn eigen Ryk liep, naar behooren, ter herte te laaten gaan. Hy hadt de Stad Dantzig ook genoodzaakt, hem eenige punten in te willigen, zonder dat de Staaten, ſchoon hiertoe aangezogt van wege deeze Stad, zulks hadden konnen voorkomen (*u*).

Staat des oorlogs, in Hongarye.

De opſtand in Hongarye duurde nog, wordende gevoed door het Franſche Hof, en, voor eenen tyd, ook door de Porte. De Keizer werdt genoodzaakt, zyne krygsmagt te verdeelen, en een Leger te voeren in Hongarye: 't welk hem buiten ſtaat ſtelde, om een genoegzaam aantal van manſchap in Italie en in Duitſchland te onderhouden. Men handelde wel over eene vrede; doch Ragotski, het hoofd der misnoegden, zou zig gaarne in 't bezit gezien hebben van het Prinsdom Zevenbergen, welk de Keizer niet gezind was af te ſtaan. De handeling werdt dan afgebroken: de vyandlykheden werden hervat: en ſchoon de misnoegden,

(*u*) TINDAL *Vol.* V:, [*or* XXI.] *p.* 92, 93. LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 332—415.

den, in de meeſte ontmoetingen, te kort ſchoo- 1704.
ten, hielden zy egter den kryg uit, met hulp van Frankryk. Ook waren zy meeſter van de mynen in Hongarye, en vorderden zwaare brandſchattingen van 's Keizers onderzaaten, welker Landen, geduuriglyk, afgeloopen en beroofd werden (v).

XXIX. Verdere beweegingen in Gelderland, ter gelegenheid der veranderinge in de Regeeringe.

Terwyl de oorlog dus, aan alle kanten, ontſteken was, werden de Vereenigde Geweſten nog al ontruſt, door inwendige beroerten, verwekt ſedert de dood van Koning Willem, door zulken, die verandering in de Regeering zogten te wege te brengen, of te voorkomen. Wy hebben, hier voor, gezien, dat, onder anderen, in Gelderland, in Overyſſel en in Zeeland, de hekken der Regeeringe in 't voorleeden jaar t'eenemaal verhangen, en nieuwe Heeren op 't kuſſen geraakt waren. De bedankte Regenten van verſcheiden' Steden in Gelderland, niet konnende dulden, dat zy dus van 't bewind ontzet waren geworden, vervoegden zig aan de algemeene Staaten in den Haage, met ernſtig verzoek, dat hunne Hoog-Mogendheden zig hunne zaak wilden aantrekken, en te wege brengen, dat hun regt gedaan werdt (w). De nieuwe Regenten verzuimden niet, de algemeene Staaten, daarentegen, ſchriftelyk, te onderregten van de wettigheid hunner aanſtellinge. Die van Arnhem ſchreeven, onder anderen, „ dat de overleeden Stadhouder de beſtelling „ der Regeeringe niet wettiglyk hadt konnen „ doen,

De algemeene Staaten worden in 't geſchil bevrokken.

(v) Tindal *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 88—92.
(w) Propoſ. der Gecomm. van Gelderl. *van* 26 *Febr.* 1703. Lamberti *Tom.* XII. *p.* 217. *Zie ook* Reſol. Holl. 10 *May*, 12 *July* 1703. *bl.* 272, 382.

1704. „ doen, dan na dat hy, daartoe, van de „ Wethouderschap, met toestemming der „ Gilden en Gemeentsluiden, gemagtigd „ was: dat men deeze toestemming niet ge- „ vraagd hadt, en dat hieruit volgde, dat de „ oude Regeering niet wettiglyk aangesteld „ geweest was. Dat het regt om de Regeering „ te bestellen, na de dood des Stadhouders, „ niet kon geagt worden vervallen te zyn aan „ eenige wettelooze Regenten; maar aan de „ gantsche Gemeente, zynde de Stad en der- „ zelver ingezetenen, al in den jaare 1233, „ door Graave Otto van Gelder, vry ver- „ klaard (x)." Doch onaangezien dit schryven, verstonden de nieuwe Regenten geenszins, dat zaaken, hunne byzondere huishouding betreffende, behoorden tot de kennis der algemeene Staaten; terwyl de ouden gaarne gezien zouden hebben, dat deezen, die toen nog meest uit Afgevaardigden der oude Regeeringe bestonden, de beslissing der hangende geschillen hadden aan zig getrokken. De algemeene Staaten hadden ook reeds beslooten, eene bezending te doen naar Gelderland (y); doch wilden vooraf beproeven, of de Geldersche Steden ook konden bewoogen worden, om Gemagtigden te zenden naar den Haage. Maar niemant, die hier ooren naar hadt. De bezending zelve deedt geen nut, om dat zy de oude Regenten eerst wilde hersteld hebben, om daarna op het regt tot de bestelling

(x) Missiv. van 7, 21 *Febr.* en 1 *Maart* 1703. *Voiez aussi* LAMBERTI *Tom.* XII. *p.* 225, 227—232. *en* Deduct. der Regten van Arnhem *gedr.* 1703.

(y) Resol. Holl. 15 *Febr.* 1703, *bl.* 80.

ling der Wet onderzoek te doen (z). 1704.

Midlerwyl, ſtremde de twiſt onder de Regenten de verpagting en invordering der gemeene middelen in Gelderland, grootelyks. De Ridderſchap van de Veluwe was, hierover, oneens met de Steden. De Landdagen werden niet meer gehouden (a). In 't Kwartier van Nieuwmegen, was men ook tweedragtig, over de verpagting der gemeene middelen. In de Stad, lagen de Gemeentsluiden zelven, onderling, overhoop. De algemeene Staaten, de Gelderſche beroerten, in deezen oorlogstyd, voor ten hoogſte zorgelyk inziende, deeden nieuwe poogingen, om de Steden van dit Kwartier te beweegen, tot het afzenden van Gemagtigden naar den Haage; doch men antwoordde hun „ dat de Steden de zorg der al„ gemeene Staaten dankelyk erkenden; maar „ geenszins goedvinden konden, Gemagtig„ den te ſchikken naar den Haage, om voor „ hunne Hoog-Mogendheden te handelen van „ de gereezen' geſchillen. Zy hielden dit te „ ſtryden met het *jus de non evocando*, volgens „ welk, niemant buiten zyn Geweſt in regte kon betrokken worden. Ook waren hun „ geene voorbeelden bekend, dat de algemeene Staaten immer eenige ſtemmende Stad „ voor zig gedagvaard hadden. De Utrechtſche Vereeniging, die elk Geweſt zyne voorregten behouden liet, beveſtigde ook dit „ Voorregt. Niemant, buiten de belanghebbende Steden, kon zig eenig Regtsgebied „ over

De Gelderſche Steden weigeren Gemagtigden naar den Haage te zenden.

(z) Memor. der oude Regent. van Nymegen.
(a) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XII. *p.* 194, 232—260.

1704. „ over dezelven aanmaatigen, zelfs, met eer-
„ biedenis gezeid, hunne Hoog-Mogendhe-
„ den niet. Wilden deezen egter, tot ſtilling
„ der onluſten, op nieuws, Afgevaardigden
„ naar Gelderland zenden; men zouze beleef-
„ delyk ontvangen; doch om eenigen uit de
„ Steden naar den Haage te ſchikken, nie-
Opſchudding te Harderwyk. „ mant die des gezind was (*b*)." 't Gemeen was ook zo ingenomen tegen het handelen in den Haage, dat men, in den aanvang deezes jaars 1704, te Harderwyk, daar de Regeering, ten deele uit oude, ten deele uit nieuwe Regenten beſtondt, niet zo dra de lugt kreeg, dat eenigen de geſchillen in den Haage dagten te brengen, of men drong, op den gewoonlyken Keurdag, drie nieuwe Schepens ter Regeeringe in, terwyl de burgers, voor 't Stadhuis, in de wapenen gekomen waren. De meeſte dienende Regenten, deeze verkiezing voor wetteloos houdende, ſloegen de hand aan den degen, om de burgers te verbaazen; doch men hieldt hun de tromp van 't geweer voor de borſt, en deedt hen te rug wyken. De Fiskaal *Greeve*, zig, of de Regeering, door deeze verandering, verongelykt rekenende, zwaaide en ſchermde met den degen onder 't volk, roepende *oude plooi boven! Ha Sakrament! al even-wel oude plooi boven!* terwyl de gewapende burgers *nieuwe plooi boven!* ſchreeuwden. 't Kryten van vrouwen en kinderen, die voor bloedſtorting bedugt waren, gierde hier onder. De beroerte werdt, eindelyk, geſtild, en de nieuwe Re-

(*b*) Miſſiven der Sted. Nymeg., Thiel *en* Bommel *van* 3 *Oct.* 24 *Nov.* 14 *en* 15 *Dec.* 1703.

Regenten bleeven in 't bewind (*c*). Te Grol, daar men, omtrent deezen tyd, ook twee of drie oude Wethouders uit de Regeering dagt te zetten; wiſten de Regenten zig, daarentegen, door middel van vyftig Ruiters, die hun van Doesburg toegezonden werden, te handhaaven in 't bewind (*d*). 1704.

De Staaten van Zutfen, in welk Kwartier, de minſte verandering in de Regeering voorgevallen was, de Ridderſchap van de Veluwe, en eenigen der oudſte Leden uit de Ridderſchap des Kwartiers van Nieuwmegen drongen, ondertuſſchen, zo ſterk op handeling in den Haage (*e*), dat de Steden der Kwartieren van Nieuwmegen en de Veluwe zig, eindelyk, lieten overhaalen; om Gemagtigden derwaards te zenden: geenszins egter, om over de beſtelling der Regeeringe, maar alleen om over de geſchillen tuſſchen de Kwartieren onderling, of tuſſchen de Ridderſchap en de Steden van een of twee Kwartieren, in onderhandeling te komen (*f*). Doch de andere party hadt geenen wil om met hen te handelen, zo zy 't ſtuk der Regeeringe buiten de punten van geſchil begeerden te houden. Men ſcheidde, derhalve, vrugteloos. De algemeene Staaten vorderden, ſedert, nog eens, dat de Steden des Nieuwmeegſchen Kwartiers Gemagtigden naar den Haage zonden; doch deeze Steden hielden zig zeer gebelgd, over 't gedrag der algemeene

Handeling in den Haage, die vrugteloos afloopt.

De Gelderſche Steden zyn misnoegd op de algemeene Staaten.

(*c*) Refut. van een Libel, teg. de Gilden van Harderwyk. *Voiez aaſſ* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 52.
(*d*) Deductie wegens 't voorgev. te Groenlo, *bl.* 12—17.
(*e*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 47, 100.
(*f*) LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 56—67.

1704. ne Staaten „ welk, ſchreevenze, meer naar „ beveelen, dan naar verzoeken zweemde." De Steden des Veluwſchen Kwartiers hadden diergelyk eene aanſchryving ontvangen van de algemeene Staaten. Te Arnhem, was men 'er niet minder over geſtoord. Vooral, vondt men vreemd „ dat hunne Hoog-Mogendheden vor- „ derden, dat men, terwyl de onderhandelin- „ gen in den Haage duurden, geene nieuwig- „ heden zou invoeren in Gelderland; en daar- „ by verklaarden, dat zy, zo 'er, binnen zeke- „ ren beſtemden tyd, geen Verdrag getroffen „ werdt, zouden overleggen, wat, wyders, „ ten beſte van de Provincie, diende in 't werk „ geſteld te worden: 't welk, meende men, „ duidelyk inſloot de aanneeming van een vol- „ ſtrekt oppergezag over de Regeering der „ Gelderſche Steden." Men beklaagde zig, wyders „ dat de algemeene Staaten zo veel „ gehoors gaven aan onruſtige Luiden, die „ klaarlyk toonden, wat men van hun te wag- „ ten zou hebben, zo hun de Regeering eens „ wederom werdt toevertrouwd: ſchroomen- „ de zy niet te dryven, dat men *een Hoofd* be- „ hoorde aan te ſtellen (*g*), welk de onwilli- „ gen tot redelykheid zou konnen brengen(*h*)."

De Staaten van Holland, en daarna de algemeene Staaten

De Steden des Nieuwmeegſchen Kwartiers hadden zig, in 't byzonder, vervoegd aan de Staaten van Holland, met verzoek, dat deezen geliefden te wege te brengen, dat de afgezette Regenten, ter algemeene Staatsvergaderinge, werden afgeweezen, en dat 'er niets onderno- men

(*g*) *Zie* Kort en Sommier Berigt, *bl.* 17.
(*h*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 60.

men werdt, ſtrydig met de Vryheden en Voor- 1704.
regten der Provincien, Steden en Leden van
den Staat. Doch hunne Edele Groot-Mogend-
heden vertoonden „ dat Gelderland, daar de
„ gemeene middelen niet geheeven werden
„ naar behooren, in ſtaat geſteld moeſt wor-
„ den, om de laſten des oorlogs te helpen draa-
„ gen; dat men, ten dien einde, de Regeering
„ ten meeſten dienſte der Provincie moeſt her-
„ ſtellen, en hierop een ontwerp maaken, om
„ welk te omhelzen, men de oude en nieuwe
„ Regenten bewerken moeſt, daartoe zelfs
„ ernſtiger middelen gebruikende, zo redenen
„ niet hielpen (*i*)." De algemeene Staaten
ſchikten zig naar 't gevoelen van Holland, uit-
genomen Zeeland en Stad en Lande, die ver-
ſtonden, dat men nimmer tot ſtrenge middel-
len behoorde te komen. Die van Zeeland, daar
men ook, gelyk in Gelderland, merkelyke ver-
andering in de Regeering gemaakt hadt, en
veelligt vreesde, t'eenigen tyde in 't zelfde
geval, als Gelderland nu was, te zullen kon-
nen geraaken, beweerden, met veel ernſt, „ dat
„ niemant, die 's Lands Vryheid lief hadt, 't
„ zy Regent of Burger, zulk eene overmagt in
„ de algemeene Staaten, als zy zig zelven toe-
„ ſchreeven, erkennen kon. Dat zy, op deeze
„ wyze, de huiſſelyke zaaken der byzondere
„ Geweſten, met meerderheid van ſtemmen,
„ zouden konnen beſtieren, naar hun welge-
„ vallen, en het minder getal, als Leenman-
„ nen of onderdaanen, handelen. Dat men zig
„ be-

beſluiten ernſtiger middelen in 't werk te ſtellen, tot bevorderring der eendragt in Gelderland.

Zeeland kant zig ſterk tegen dit beſluit.

(*i*) Reſol. Holl. 19, 23 *Maart*, 5 *Juny*, 10 *Aug.* 1704. *bl.* 183, 186, 295, 410. *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 68.

1704. „ behoorde te herinneren, hoe veel gerugts,
„ eertyds, gemaakt hadt eene bezending aan
„ de byzondere Hollandſche Steden, by de
„ algemeene Staaten beſlooten, onaangezien
„ zy den Stadhouder aan 't hoofd hadt, en
„ alleenlyk ſtrekte, om de Steden, door rede-
„ nen, te beweegen, tot het onderhouden van
„ het vereiſchte getal Krygsvolk (*k*); en dat
„ men, in Gelderland, verder willende gaan,
„ grooter moeilykheden te wagten hadt. Dat
„ de Geweſten, met gelyk regt, aan elkande-
„ ren verbonden waren, en dat het aan 't meer-
„ der getal niet vryſtondt, in zaaken, 't by-
„ zonder beſtier van eenig Geweſt betreffen-
„ de, eenig oppergezag over 't minder getal
„ te gebruiken (*l*)." 't Beſluit der algemeene Staaten, die egter, reeds voorheen, verklaard hadden, dat hunne meening niet was, zig van Krygsvolk te bedienen (*m*), ſmaakte ook, geenszins, in Gelderland: daar 't gedrag van Zeeland en Stad en Lande, in tegendeel, hemelhoog geroemd werdt (*n*). Ook handelden de Ridderſchap en de Steden van de Veluwe, deezen Zomer, in den Haage, zonder eenige vrugt (*o*), terwyl de gemeene middelen van dit Kwartier inzonderheid, door de hooggereezen geſchillen tuſſchen de Ridderſchap en de Steden, in een deerlyk verval geraakt waren.

Zo

(*k*) *Zie* XII. *Deel*, *bl.* 70 *enz.*

(*l*) Notul. Zeel. 10, 14 *Jan*, 10 *Maart*, 22 *July*, 4 *Sept.* 1704. *bl.* 18, 26, 113, 299, 357. *Byl. bl.* * 181. *Voiez ook* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 68—73, 80, 97.

(*m*) Reſol. Genet. *Sabbathi* 19 *Jan.* 1704. *by* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 51.

(*n*) LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 74, 83, 85—94.

(*o*) LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 111.

Zo ver liep hier de twist, tusschen deeze twee Leden der hooge Regeeringe, dat men, van wederzyde, volk wierf, om zig tegen elkanderen te verzekeren, en de gemeene middelen te doen heffen, naar zynen zin. Men gaf openbaare Waarschuwingen uit, tegen elkanderen. Die der Steden geschiedden, op den naam der Staaten des Veluwschen Kwartiers, dien zy zig, naar 't oordeel der Ridderschap, gantsch ten onregte aanmaatigden, schoon zig een Heer uit de Ridderschap (1) by haar gevoegd hadt. De Steden gingen nog verder. Zy deeden, op eenen Zondag, in Slagtmaand, twee Heeren uit de Ridderschap, *Kasyn van der Hel*, tot de Wildbaan, en *Joan van Arnhem*, Heer van Roozendaal, uit de Kerk te Velp, ligten en gevangkelyk naar Arnhem brengen, daar zy eenigen tyd zaten; waarna zy, op aanhouden van 't Hof, waarvan zy Raaden waren, geslaakt werden (p). 1704. De Ridderschap en Steden der Veluwe werven volk tegen elkanderen.

Men bespeurde nu, in den Haage, aan zulke onderneemingen, hoe groot een gezag de nieuwe Regeering in Gelderland reeds verkreegen hadt, en hoe moeilyk het zyn zou, haar van 't bewind te ontzetten. De Staaten van Holland zagen zelfs niet ongaarne, dat de Regeering der Geldersche Steden in handen bleeve van zulken, die, nevens hen, den tegenwoordigen vorm der Regeeringe zonder Stadhouder goedkeurden, en handhaaven wilden. Zy beslooten, hierom, te arbeiden aan het byleggen der geschillen, op zulk eene wyze, dat de tegenwoordi- De Staaten van Holland bevredigen de Edelen en Steden der Veluwe.

(p) Resol. Holl. 19, 25 *Nov.* 1704. *bl.* 543, 561. Sect. Resol. Holl. 27 *Nov* 1704. VI. *Deel*, *bl.* 417. Provisioneel. Verantw. *van* Dr. Willem van Loon. *Bylag.* H. *bl* 31.

(1) *Wynand van Reneſſe*, Heer van Holthuizen.

1704. dige Wethouders in 't bewind bleeven, en met elkanderen, redelyker wyze, verdroege, over 't heffen der gemeene middelen. Ten deezen einde, deedenze eene bezending naar Arnhem, uit vier Afgevaardigden beſtaande, te weeten *Adriaan van der Goes*, Heer van Naters en Oud-Burgemeeſter van Delft, Willem Buys, Penſionaris van Amſterdam, *Bruno van der Duſſen*, Burgemeeſter en Penſionaris van Gouda, en *Izaak van Hoornbeek*, Penſionaris van Rotterdam. Zy bragten 't, na eenige handeling, met de Ridderſchap en Steden des Veluwſchen Kwartiers, zo ver, dat 'er, op den dertienden van Wintermaand deezes jaars, een Verdrag getekend werdt, waarby men overeenkwam „ dat de Ridderſchap en Steden, wederzyds, „ de voorregten zouden blyven bezitten, wel- „ ken zy, van 't jaar 1651 tot het jaar 1672, „ genooten hadden; dat de verpagting der ge- „ meene middelen, door de Steden, en die „ der Kwartiers-tienden, door de Ridderſchap „ geſchied, voor deeze reize, zou ſtand gry- „ pen; dat de regtspleegingen, welken men te- „ gen elkanderen aangevangen hadt, en alle „ daadelykheden, van nu af, zouden ophou- „ den (*q*)." 't Verdrag behelsde nog eenige punten van minder gewigt, welken wy, kortheidshalve, voorbygaan.

De nieuwe Regenten zoeken zig, door

Men ſcheen nu den weg gebaand te hebben, tot herſtelling der ruſte in Gelderland. Doch alzo de oude Regenten, beide afgedankten en aangebleeven', nog al woelden, om de nieuwen

(*q*) *Uit* een Affchrift van 't Origineel Accoord. *Zie ook* Reſol. Holl. 31 *Decemb.* 1704. *bl.* 657.

wen t'eenigen tyde te ontzetten van 't bewind, en de Stadhouderlyke Regeering wederom in te voeren; waren de nieuwe Regenten bedagt op middelen, om zig te verzekeren van de Regeeringe. Te Arnhem, deedt men dit, door 't aanhouden eener bende van tweehonderd Vrywilligen; doch men begreep ligtelyk, dat zulks niet altoos en alomme zou konnen plaats hebben. Men ſloeg dan, op eenen Landdag te Zutfen, in Lentemaand des jaars 1705, voor, „ of 't niet geraaden ware, tot beveiliging der „ tegenwoordige, tegen de aanſlagen der af„ gezette Regenten, een naauw en vaſt Ver„ bond van onderlingen byſtand op te regten, „ tuſſchen de Gelderſche Steden." De voorſlag vondt ingang by veelen. Men maakte een Ontwerp van een Verbond, behelzende „ dat, in „ geval 'er eenige oproer verwekt werdt tegen „ de tegenwoordige Regeering, men de op„ roermaakers, als verſtoorders der gemeene „ ruſte, ſtraffen zou, en dat de magtige Ste„ den de zwakken hierin behulpzaam zouden „ zyn; dat de Steden elkanders voorregten be„ ſchermen zouden, en niet gedoogen, dat de„ zelven, door eenigen Regter of Geregtshof, „ buiten elke Stad, verkort werden; dat de „ Steden, nimmer by overſtemming, en niet „ dan by gemeen goedvinden, zouden beſlui„ ten tot het verkiezen van eenen Stadhouder „ of Kapitein-Generaal; dat de Ampten van „ Kapitein-Generaal en Stadhouder nooit door „ een' en den zelfden Perſoon zouden bekleed „ worden; dat hierover ook geene overſtem„ ming zou vallen, en dat niemant tot de Re„ geering der Steden zou toegelaaten worden,

1704. een onderling Verbond, te handhaven in 't bewind

1704. „ voor hy de twee laatſtgemelde punten, plegtiglyk, bezwooren hadt; dat men, eindelyk, de goederen en heerlykheden, die, ſedert het jaar 1672, van het Geweſt waren afgeſcheurd, wederom, ten beſte mogelyk, met het zelve zou zoeken te vereenigen." De Afgevaardigden der Steden Doesburg, Deutichem, Grol, Arnhem en Harderwyk tekenden dit Ontwerp, op 't behaagen hunner magtigers en der gezwooren' Gemeenten. Doch de Steden des Nieuwmeegſchen Kwartiers en de Stad Zutfen ſtelden het tekenen nog uit. Die van Nieuwmegen en Zutfen verzogten een Afſchrift van 't Ontwerp, om het der Regeeringe deezer Steden voor te houden. Doch terwyl men hierop raadpleegde, werdt 'er, door zulken, die der oude Regeeringe toegedaan waren, ſterk gewoeld, tegen het Verbond. Men hieldt den Gemeentsluiden, onder de hand, voor, dat zy, door de Wethouders dier Steden, welken het Ontwerp getekend hadden, in hun ampt gehoond waren, zynde de tekening geſchied, zonder hen te kennen. Ook ſtrekte, zeide men, het Verbond eeniglyk, om de Gemeentsluiden en Gilden te omzetten van derzelver voorregten, en om, met gemeene magt, de Regeering erfelyk te maaken. Kortom, men bragt zo veel in tegen het Ontwerp, dat het niet tot ſtand kwam (r).

't Verbond komt niet tot ſtand.

Beroerte te Arnhem.

Te Arnhem zelf, ſcheenen de voorſtanders der oude Regeeringe, in zo verre, de meerderheid van ſtemmen te hebben in den Raad, dat

(r) Apologie der proviſ. Conventie *door* V. Swaan *en* W. A. Bouwenſch. *Vide* LAMBERTI *Tom.* XIV. *p.* 37, 38.

dat de Burgemeester *Joan van Brienen*, in Zomermaand hierna, voorsloeg en doordreef, dat men de Vrywilligen behoorde af te danken: waarna, zo vastelyk vermoed werdt, een gedeelte der Regeeringe zou afgezet geworden zyn (*s*). Maar Burgemeester *Willem Adriaan Bouwensch*, die Kolonel der Vrywilligen was, rukte deeze bende te hoop, en plaatsteze op de markt, tegen over de gewapende burgery, die hier byeengebragt was, om de verandering der Regeeringe te begunstigen. Doch de Burgers, geen' last hebbende tot het pleegen van eenige daadelykheid, droopen, eindelyk, af, en lieten de Vrywilligen 't veld houden. Burgemeester van Brienen werdt, sedert, van zyn ampt verlaaten, en ter Stad uit gezet. Doch na verloop van drie jaaren, kwam hy 'er wederom binnen, en werdt in zyne waardigheid hersteld (*t*). 1704.

In 't Kwartier van de Veluwe, scheen het zig nu tot rust te schikken; doch te Nieuwmegen ontstonden, omtrent deezen tyd, beroerten, die de Stad in 't uiterste gevaar bragten. De Afgevaardigden der Staaten van Holland, op 't einde des jaars 1704, van Arnhem te Nieuwmegen gekomen zynde, hadden de Stad vol beweeging gevonden, om de oude Regeering te doen herstellen. Zes afgezette Regenten, aan 's Lands Staaten geklaagd hebbende, dat men hen, ten onregte, van hunne ampten ver- Geweldige opschudding te Nieuwmegen.

(*s*) Extr. uit het Comm. en Politieboek van Arnh. 5 Juny 1705.

(*t*) Opr. Berigt van Dr. JOHAN VAN BRIENEN. Wederlegg. van dit Berigt. VAN LOON Nederl. Historiepenn. IV. *Deel, bl.* 416—418.

1704. verlaaten hadt, waren, hierom, uit de Stad en het Schependom gebannen, en tweehonderd Ryksdaalers beloofd aan elk, die een' derzelven in handen van 't Geregt wiſt te leveren (*u*). Zy hadden, midlerwyl, hunne vrienden in de Stad, die aanhang voor hun zogten te winnen, onder de Gemeentsluiden en burgers, welken, in de herbergen, onthaald, en tegen de tegenwoordige Regeeringe opgehitſt werden. Een Leêrkooper, *Jakobus Nagel* genaamd, die hierin, boven anderen, yverde, en voorgaf, met de Afgevaardigden van Holland, over 't herſtellen der oude Regeeringe, gehandeld te hebben, liep zo zeer in 't oog, dat men hem, kort na 't vertrek der Hollandſche Afgevaardigden, die te Nieuwmegen niets hadden konnen uitvoeren, in hegtenis deedt neemen. Hy zat langer dan vier maanden; doch brak, op 't laatſt van Grasmaand des jaars 1705, uit den kerker; waarna hy, op verbeurte van den hals, gebannen werdt (*v*). Doch 't vuur der hevigheid was, hiermede, niet gedoofd. De afgezette Regenten van Nieuwmegen en derzelver begunſtigers ſpanden ſamen met eenige Tielenaars, om, in beide de Steden, de Regeering, gewapenderhand, te veranderen (*w*). Hiertoe, werdt, eindelyk, de zevende van Oogſtmaand vaſtgeſteld. Vyftig of zeſtig perſoonen, meeſt jonge luiden, met zakpiſtoolen, degens, leidekkers-hamers en ander geweer gewapend, kwamen te Nieuwmegen, in eene herberg, byeen; trokken, van daar, tegen half

(*u*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 126.
(*v*) Juſtif. van den eiſch teg. J. Nagel. *Bylag. N.* 1 *en* 2.
(*w*) *Uit de* Inform. *tegen* Dr. Servaas van Kuilenburg.

half elf uuren, naar 't Stadhuis, dwongen zes Regenten, met het geweer op de borst, hunne plaatsen te ruimen, en deeden den Raadsvriend *Willem van Loon*, dien zy hielden, dat hun gunstig was, de plaats van voorzittenden Burgemeester inneemen. Midlerwyl, liep het gerugt door de Stad, dat het Stadhuis ingenomen, en de Raad vermoord werdt. Men klept de klok: de burgery komt in 't geweer, rukt naar 't Stadhuis, schiet onder de aanvallers, en doetze verstuiven, in een oogenblik. Eenigen werden gegreepen. De verdreeven' Regenten namen, terstond hierna, hunne plaatsen wederom in. Vier der gevangenen werden, nog dien zelfden avond, uit de vensters van 't Stadhuis opgehangen. Een der oude Regenten, Dr. Willem Roukens, op heeter daad gevat zynde, werdt, des anderendaags 's avonds, op de Plaats van 't Stadhuis, onthalsd. Ook werdt toen nog een der handdaadigen, dien men in Vrouwen kleederen betrapt hadt, gehangen. Van Loon werdt, naderhand, verlaaten van zyne Raadsvriendsplaats en Burgerschap, en onbekwaam verklaard, om eenig ampt in de Stad of het Schependom te bekleeden. Het Hof te Arnhem, waarin hy Raad was, zogt hem egter de hand boven 't hoofd te houden, en verklaarde hem voor onschuldig (x). Doch hy is nimmer, te Nieuwmegen, wederom in de Regeering geraakt. De Advokaat *Servaas van Kuilenburg*, die de Tielenaars opgestookt hadt, om de hand te leenen tot de ver-

1704.

(x) Provision. Verantw. *van* Dr. Willem van Loon. *Voien aussi* LAMBERTI *Tom.* XIV. *p* 45 — 121.

1704. verandering der Regeeringe te Nieuwmegen, week, op de tyding van 't mislukken des aanſlags, ten Lande uit, en werdt, ſedert, openlyk ingedaagd (*y*). De Steden des Kwartiers van Nieuwmegen raakten, hierna, allengskens in ruſt. Te Doesburg en te Wageningen, was, in 't jaar 1705, ook een opſtand verwekt, ten behoeve der oude Regeeringe. Te Doesburg, was men, zelfs na 't maaken van een Verdrag, onderling handgemeen geraakt; dôch de beroerte werdt, eerlang, door tuſſchenkomſt der burgeren van Deutichem, geſtild. Te Wageningen, was het Stadhuis, by nagt, door eenige aanhangers der voorige Regeeringe, ingenomen. Doch zy werden 'er, door de gewapende Burgerye, terſtond, wederom uitgedreeven (*z*).

Beroerte te Doesburg en te Wageningen.

XXX. Oproer te Middelburg.

Dus handhaafde zig, alomme, in Gelderland, de nieuwe Regeering, die, zo ſommigen meenden, onder de hand, geſtyfd werdt, door de tegenwoordige Regeering van Zeeland, en met naame door die van Vliſſingen en Veere (*a*). Ondertuſſchen, was de ruſt in Zeeland nog op verre na niet herſteld. Te Middelburg, was, in den aanvang des jaars 1704, eene geweldige beroerte ontſtaan, die niet dan met veel moeite geſtild werdt. De Heeren Kiezers in deeze Stad, die deel plagten hebben in de aanſtellinge der jaarlykſche Wethouderſchap, hielden zig zeer gebelgd, dat deeze aanſtelling, in den jaare 1702, geſchied was, zonden hen te ken-

(*y*) Citatie *van* Dr. S. van Kuilenburg.
(*z*) Apol der Proviſ. Conv. *van* 19 *Maart* 1705. *bl.* 2, 3, 8. *Voiez ook* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 52—56.
(*a*) LAMBERTI *Tom.* II. *p.* 329.

kennen, naar behooren. Zy vervoegden zig, 1704.
ſedert, aan den Hoogen Raad in den Haage, om gehandhaafd te worden in hunne voorregten. Doch de Staaten van Zeeland begeerden, dat de zaaken gelaaten werden, in den ſtaat, waarin zy waren (*b*). De Kiezers deeden, daarna, nog eenige vergeefſche poogingen by de Staaten en by den Hoogen Raad, om hunnen wenſch te bekomen. Eindelyk, beſlooten zy, een Vertoog, tot ſtaaving hunner Voorregten, in te leveren aan de Regeering der Stad. Zy verſcheenen, ten deezen einde, in vollen getale, op 't Stadhuis, op den zesentwintigſten van Louwmaand, leverden hun Vertoog in; doch begeerden, dat 'er niet over geraadpleegd werdt, in 't byzyn van drie Schepenen, welken zy hielden, ten onregte, ter Regeeringe ingedrongen te zyn. Men nam aan, hierover, te willen ſpreeken: terwyl zy zig vervoegden, in een ander vertrek. Ondertuſſchen, waren eenige afgezette Regenten, van eenen tamelyken hoop ingezetenen verzeld, 't zy met of zonder kennis der Kiezeren, voor 't Stadhuis byeengekomen. Eenige Vliſſingers en Veerenaars vermeerderden den hoop. Men ſcheen eene geweldige verandering der Regeeringe in den zin te hebben. De zaal van 't Stadhuis raakte vol volks. Men riep, dat de oude Regeering herſteld moeſt worden. De Heeren Verſluis, Verpoorte en Parker, te vooren ontzet van de Regeeringe, hadden zig, naar 't ſcheen, door 't volk, derwaards laaten voeren. Men tradt,

(*b*) Notul. Zeel. 23 *Maart*, 30 *April*, 27 *Aug.* 1703. *bl.* 140, 197, 355. *Byl. bl.* * 111.

1704. tradt, hierop, tot eene nieuwe verkiezing der Wethouderen, daar de Kiezers zig nu niet mede ſcheenen te moeijen. Eenige Heeren waren, midlerwyl, van 't Stadhuis gegaan, om de Burgery in de wapenen te doen komen: waartoe Burgemeeſter *van den Brande*, boven anderen, zyn beſt deedt. Verſluis, die tot Raad en Penſionaris aangeſteld was, zogt dit, daarentegen, te beletten, en bragt zynen aanhang ook in 't geweer; zig, daarenboven, met geweld, meeſter maakende van eenige vendels der ſchutterye. Van den Brande deedt egter eenige Kompagnien in de wapenen komen, die van de geweeken' Regenten ſchriftelyken laſt kreegen, om met ſcherp te ſchieten, op elk, die hun tegenſtand boodt. Men trok, hierop, van 't Huis van Van den Brande, daar de ſchuttery byeengebragt was, naar 't Stadhuis. Hier ſtondt een vendel ſchutters; welk de zyde der herſtelde Regenten ſcheen te houden; doch, ſchoon des gelaſt, niet ſchieten wilde op zyne medeburgers. De geweeken' Regenten, de meeſte manſchap by zig hebbende, deeden 't Stadhuis, welk geſlooten was, terſtond, beklimmen en overweldigen, verdreeven de anderen, die omtrent drie uuren geregeerd hadden, en namen hunne voorige Plaatſen wederom in (*c*). Zy beloofden, kort hierop, by openbaare afkondiging, tweehonderd Ryksdaalers aan elk, die eenen der benoemde Vliſſingers en Veerenaars in hegtenis leverde.

De

(*c*) Notul. Zeel. 17, 28 *Jan.* 11, 14, 19 *Febr.* 21 *Maart*, 17 *July* 1704. *bl.* 33, 49, 56, 59, 60, 67, 144, 294. *Byl. bl.* *21, * 70, * 90, * 324.

De meeſten van deezen weeken, ſedert, uit Zeeland. Het Hof in den Haage hoorde de geweekenen: zeer tegen den zin der Regeeringe van Middelburg en der Staaten van Zeeland. Ook raakten ſommigen, die men hieldt in den oproer gemengd geweeſt te zyn, in hegtenis: en onder deezen, *Johan Matthiſius*, Raadsheer in den Raade van Vlaanderen, dien de Magiſtraat van Middelburg, kort na de beroerte, buiten vorm van regtsgeding, de Stad ontzeid hadt, zonder dat hy hadt willen wyken. Hierover, viel veel te doen, tuſſchen de algemeene Staaten, van wien hy zynen laſt, als Raad van Vlaanderen, hadt, en de Regeering van Middelburg en de Staaten van Zeeland zelven (*d*). Ook werdt hy, eerlang, geſlaakt (*e*). Met *Iman Cau*, Heer van Duſſen, die, wegens Zierikzee, ter Vergaderinge afgevaardigd was, en, geduurende de beroerte, woorden gebruikt hadt, waaraan de herſtelde Regeering van Middelburg zig ten hoogſte ſtiet, viel ook merkelyk geſchil. Die van Middelburg begeerden niet met hem te zitten. Hy onthieldt zig, voor eenen tyd, uit de Vergadering: doch die van Zierikzee hadden geenen wil, om hem, voor altoos, te ontſlaan; gelyk Middelburg en Goes vorderden. Hierover rees zo veel tweeſpalt onder de Leden, dat Zierikzee veele zaaken ſtremde of tegenſtemde, om dat de Heer van Duſſen niet toegelaaten werdt: 't welk duurde tot 1704.

(*d*) *Uit* verſch gedrukte en ongelr. Stukk. *de zaak van den* Raadsh. MATTHISIUS *betreffende*.

(*e*) Notul Zeel. 1 *May*, 2, 5, 9 *Juny* 1704. *bl.* 206, 236, 244, 247. *Byl.* * 126. 19 *Jan.* 1705. *bl.* 23.

1704. tot dat men hem allengskens herſtelde (*f*). Eenige anderen, die gevlugt waren, hebben zig nooit, ſedert, wederom in Zeeland durven vertoonen. De ruſt in Middelburg werdt, midlerwyl, herſteld, na 't afkondigen eener algemeene vergiffeniſſe (*g*), zonder dat zy, in veele jaaren, om zaaken van Regeeringe, wederom geſtoord werdt (*h*). Maar in Gelderland herleefde de tweedragt geduuriglyk: gelyk wy, in 't volgende Boek, nader ſtaan te verhaalen.

(*f*) Notul. Zeel. 17, 28 *July*, 1 *Sept.* 1704. *bl.* 295, 313, 334. *Byl. bl.* * 187, * 196.

(*g*) Notul. Zeel. 28 *July*, 11, 19 *Sept.* 20 *Oct.* 19 *Dec.* 1704. *bl.* 312, 376, 380, 419, 540. *Byl. bl.* * 183, * 378. Plac. der Ed. Mog. Staat. van Zeeland *van* 11 *Sept.* 1704.

(*h*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIII. *p.* 136—157, 172—268.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENENZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Raadpleegingen op den aanſtaanden veldtogt. Beweegingen aan de Moezel. Huy verlooren. Luik belegerd. Verlaaten. Huy herwonnen. De vyandlyke Linien, in Brabant, verkragt.* II. *Misverſtand tuſſchen Marlborough en de Afgevaardigden te Velde. Zout-Leeuw gewonnen. Ook Zandvliet. Dieſt verlooren.* III. *Staat des krygs aan den Opper-ryn. Keizer Leopold ſterft. Zyn Zoon, Joſefus, volgt hem op.* IV. *Krygsbedryven in Italie. Op de grenzen van Portugal. In Katalonie. Barcelona gewonnen.* V. *Zeezaaken.* VI. *Misnoegen op de Staaten, in Engeland. Gezantſchap derwaards.* VII. *Handeling om den Prins van Naſſau te ontzetten van de zitting in den Raad van Staate.* VIII. *Inſtructie voor de Afgevaardigden te Velde. Uitſlag van't Gezantſchap in Engeland.* IX. *Veldſlag by Ramillies. Brabant en Vlaanderen kiezen de zyde der Bondgenooten. Ooſtende, Meenen, Dendermonde en Aath veroverd.* X. *Krygsbedryven aan den Opper-ryn. In Katalonie. Op de grenzen van Portugal. In Italie.* XI. *De Franſchen doen de eerſte opening tot eene Vredehandeling.*

Hei-

Heimelyke handeling met hen. XII. *Eenige Geweſten zoeken een gedeelte der nalaatenſchap van Koning Willem te verkrygen van de erfgenaamen. De Prins van Naſſau wordt uit den Raad van Staate gehouden. Hy wordt Generaal van 't Voetvolk. Overyſſel beſluit, nooit eenen Stadhouder aan te ſtellen.* XIII. *Nieuwe beroerte in Gelderland. De Arnhemers neemen Wageningen in. Uitſlag der Gelderſche beweegingen.* XIV. *Marlborough handelt in Duitſchland. Veldtogt in de Nederlanden.* XV. *Krygsbedryven in Duitſchland. In Spanje. In Italie.* XVI. *Onderneeming der Engelſche en Staatſche Vloote op Toulon miſlukt. De Staaten helpen den Koning van Pruiſſen aan 't bezit van Neufchatel.* XVII. *Staat der heimelyke Vredehandlinge. Miſlukte onderneeming van den Pretendent.* XVIII. *Krygsbedryven in de Nederlanden. Gend en Brugge verlooren. Slag by Oudenaarden. Ryſſel bemagtigd door de Bondgenooten. Gend, Brugge en andere Plaatſen herwonnen. De Veldmaarſchalk, Heer van Ouwerkerk, ſterft.* XIX. *Krygsbedryven aan den Opperryn. In Italie. In Spanje. Vrede met Tunis bekragtigd.* XX. *De Prins van Oranje en Naſſau aanvaardt het Stadhouderſchap van Groningen en de Ommelanden. Hy trouwt met eene Prinſeſſe van Heſſen-Kaſſel.* XXI. *De Vredehandeling wordt, heimelyk, voortgezet. Marlborough verdagt. Voorafgaande Vredepunten ontworpen. Zy worden, in Frankryk, van de hand geweezen. De handeling wordt opgeſchort.* XXII. *Veldtogt in de Nederlanden. Doornik gewonnen. Slag van Malplaquet. Bergen in Henegouwen veroverd.* XXIII. *Staat des krygs in Duitſch-*

Duitſchland. In Piemont. In Spanje en op de grenzen van Portugal. XXIV. *Verdrag van Barriere, tuſſchen Groot-Britanje en de Staaten.* XXV. *Verklaaring van Holland en Zeeland, ten voordeele der Franſche vlugtelingen.* XXVI. *Vervolg der handelinge met Frankryk. 's Konings voorſlag. Aanmerkingen der Staaten.* XXVII. *Nieuwe voorſlag van Frankryk. Door de Staaten van de hand geweezen. Frankryk neemt de voorafgaande punten aan, op één na. Geſprek aan den Moerdyk.* XXVIII. *Bedenkingen op Frankryks voorſlag. Onderhandelingen te Geertruidenberg.* XXIX. *Raadpleegingen in den Haage. Koningin Anna ſchynt voor afzonderlyke handeling te dugten.* XXX. *Voorſlag der Franſchen van eene verdeeling der Spaanſche heerſchappye. Handeling met hen. Zy vorderen Sicilie en Sardinie alleen.* XXXI. *Antwoord der Bondgenooten. De onderhandelingen, te Geertruidenberg, worden afgebroken. De Franſchen wyten 't den Bondgenooten.* XXXII. *De Staaten verdedigen zig, omſtandiglyk. Het Keizerlyk Hof geeft hun den titel van* Hoog-Mogenden.

DE zege, by Hochſtet bevogten door de Bondgenooten, hadt Duitſchland verloſt van de vreeze voor de overmagt der Franſchen en Beierſchen. Men was, derhalve, op middelen bedagt, om de overwinning te vervolgen, en den vyand verder in 't naauw te brengen. De Hertog van Marlborough, te rug gekeerd in Engeland, hadt den geheimen Raad der Koninginne voorgeſlaagen, dat men, in 1705. I. Raadpleegingen, in Engeland en hier te Lande, op den aanſtaanden veldtogt.

1705. in den aanſtaanden veldtogt, op de grenzen van Frankryk moeſt zoeken in te dringen, en, ten dien einde, de Legers voeren naar den kant der Moezel. Men hadt, in Engeland, bewilligd in deezen voorſlag; doch men vondt eenige zwaarigheid, om 'er de Staaten, en vooral de Duitſchen in te doen bewilligen. De Staaten lieten hunne troepen niet gaarne verre van hunne grenzen trekken; en de Duitſchen waren gewoon traaglyk te velde te komen. Nogtans, lieten de Staaten, gedagtig aan de voordeelen, in den jongſten veldtogt, aan den Donauw behaald, zig, eerlang, overhaalen tot het beſluit, om het grootſte gedeelte hunner Landmagt te doen trekken naar de Moezel, en, met het overig gedeelte, hunne grenzen te beſchermen. Zy wiſten wel, dat het Leger onder den Keurvorſt van Beieren nog ſterk was in de Spaanſche Nederlanden: doch zy ſtelden, met reden, vaſt, dat hy een groot gedeelte van het zelve naar de grenzen van Frankryk zou moeten doen trekken; wanneer de meeſte magt der Bondgenooten derwaards ſtondt gewend te worden. De Hertog van Marlborough, in Grasmaand des jaars 1705, in den Haage te rug gekeerd, hadt, derhalve, niet veel moeite, om den Raadpenſionaris Heinſius en de voornaamſte Leden der Regeeringe over te haalen in zyn gevoelen. Maar de Duitſchen te beweegen hadt meer werks in. De Prins van Baden ſcheen, zo lang de Winter duurden, niet vreemd van Marlboroughs voorſlag; maar, met het naderen der Lente, begon hy zwaarigheid te maaken om 'er de hand toe te leenen, zig beroepende op den zwak-

zwakken ſtaat zyner gezondheid, en op de weinige manſchap, welke hy by zig hadt. Marlborough deedt, hierop, in Bloeimaand, een' keer naar Radſtad, om een' mondgeſprek te houden met den Prinſe van Baden. Hy bevondt, dat 's Prinſen onpaſſelykheid ſlegts voorgewend ſcheen: ook, dat zyn Leger, ſchoon de Vorſten en Kreitſen nog allen hun aandeel niet opgebragt hadden, egter talryk genoeg was, om merkelyke voordeelen te behaalen op den vyand, zo hy 't, by de krygsmagt van Groot-Britanje en de Staaten, voegen wilde. De Prins liet zig, eindelyk, overhaalen, om dit te belooven. Marlborough begaf zig, hierop, naar Trier, waaromtrent de Engelſche en Staatſche troepen verzameld waren, en daar men allerlei voorraad van mond en oorloge byeen gebragt hadt. Het vereenigd Leger hadt zig nedergeſlaagen by Igel, aan deeze zyde der Moezel; doch trok over den ſtroom, op den derden van Zomermaand, langs verſcheiden' bruggen; en daarna, by Conſaarbrug, over de Saar. De Heſſen, Deenen en Lunenburgers trokken, ten zelfden tyde, de Saar over, en vereenigden zig met de Engelſchen en Staatſchen, waarna de gantſche magt der Bondgenooten voorttrok tot aan Elft, in 't gezigt van 't vyandlyk Leger, onder den Maarſchalk de Villars; die by Sirik aan de Moezel lag; doch op 't naderen der Bondgenooten opbrak, en naar Koningsmacheren week, daar hy zig, op eene voordeelige plaats, nederſloeg, en vaſt verſchanſte. Marlborough was niet van zins hem aan te taſten, maar ſlegts zo ver getrokken, om het beleg van Saar-Louis, welk

1705.

Bewee-gingen der Bondgenooten aan de Moezel.

1705. welk men in den zin hadt, te dekken. Hy ſchreef, derhalve, brief op brief, om de Wurtembergſche, Pruiſſiſche en Paltſiſche troepen, en om den Prins van Baden te doen opkomen. De Staaten drongen 'er ook ſterk op aan. Doch dit Krygsvolk kwam zo langzaam af, en was zo ſlegt voorzien van paarden en geſchut, dat men voor eenen kwaaden uitſlag van den veldtogt begon te dugten. De Prins van Baden kwam zo ver als Kreutznach, daar hy ziek werdt, of voorgaf te worden, en 't bevel over 't Leger liet aan den Graave van Friſe, terwyl hy zig begaf tot het gebruiken der baden. Men begon, van nu af, te vermoeden, dat hy door de Franſchen gewonnen was, alzo Villars geen volk afgezonden hadt om te beletten, dat hy hy zig met het groote Leger vereenigde. Anderen meenden, dat hy Marlborough de eer misgunde, welke deeze in den jongſten veldtogt behaald hadt, en nu wederom behaald zou hebben, zo hy hem, by tyds, onderſteund hadt.

Huy verovert door de Franſchen.

Midlerwyl, hadt de Graaf van Gaſſe, met eenen hoop Franſchen, 't beleg geſlaagen voor Huy, en 't Kaſteel veroverd, op den tienden van Zomermaand, de bezetting krygsgevangen maakende (*a*). De Keurvorſt van Beieren en de Maarſchalk de Villeroi beſlooten, daarna, Luik te belegeren, en de Plaatſen aan de Maaze te herwinnen, die den Bondgenooten, voorheen, in handen gevallen waren. Luik werdt, terſtond, berend. De Staaten kreegen 'er zo dra geene kennis van, of zy vertoonden den Hertoge van Marlborough, hoe noodig het

Zy belegeren Luik.

(*a*) LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 461.

het ware, dat hy, met het Leger, naar de Maaze keerde, zo hy zig niet magtig genoeg bevondt, om den vyand eenige afbreuk van belang te doen aan den kant der Moezel. De Hertog brak dan op, met het Leger, op den zeventienden van Zomermaand, om Luik te ontzetten. Hy trok voort tot aan Trier, daar hy zevenduizend man, Paltſiſche troepen, ter betaalinge van Groot-Britanje en de Staaten ſtaande, in bezetting liet. Voorts, begaf hy zig, met het gros des Legers, langs den kortſten weg naar de Nederlanden, terwyl de Keizerſche, Pruisſiſche en Wurtembergſche manſchap, te laat aangekomen om dienſt te doen, naar den Opperryn toog (*b*). 1705.

Villars, nu geenen vyand voor zig hebbende, zondt den Keurvorſt van Beieren een deel zyner manſchap toe, vaardigde een ander deel af naar de Elzas, en toog, met het gros zyns Legers, naar de Saar. De Paltſiſche Generaal gaf, hierop, terſtond, laſt aan den Bevelhebber van Saarbrugge, om, na 't ſlegten der Veſtingwerken, de Plaats te verlaaten; gelyk geſchiedde. 't Bleef hierby niet. Hy vernielde de magazynen te Trier, die den Bondgenooten ſchatten gekoſt hadden, ſlegtte, ook hier, de Veſtingwerken, en verliet de Plaats, eer Villars zig nog voor dezelve vertoond hadt. De Franſchen namen 'er, terſtond, bezit van. De Maarſchalk de Villars, zig gevoegd hebbende by het Leger in de Elzas onder de Marſin, verdreef de Keizerſchen uit de Linien by Kroon-Weiſſenburg: terwyl de Ge- Zy bezetten Trier.

(*b*) Lamberti *Tom.* III. *p.* 469. Tindal *Vol.* VI. [*or* XXI]. *p.* 200—206.

1705. Generaal Thungen zig, bezwaarlyk, in de Linien van Lauterburg, wiſt te verdedigen (c).

De aankomſt des Hertogs van Marlborough omtrent de Maaze hadt, midlerwyl, het beleg van Luik doen opbreeken. De vyand, 't geſchut te rug gezonden hebbende naar Namen, was, in alleryl, geweeken naar Tongeren. Marlborough, genaderd tot Maaſtricht, trof hier den Heer van Ouwerkerk aan, die zig, met het veldleger der Staaten, by hem voegde; waar na men beſloot den vyand by Tongeren aan te taſten; doch hy week, op de aankomſt der Bondgenooten, terſtond, agter zyne Linien. Men beſloot toen Huy te herneemen, en zondt, ten dien einde, den Overſte *Scholten*, met eenige manſchap, derwaards; terwyl Marlborough en Ouwerkerk eene kleine beweeging maakten, om het beleg te dekken. Het duurde niet meer dan vyf dagen. De Plaats gaf zig, den elfden van Hooimaand, over, op dezelfde voorwaarden, als waarop zy, voor twee maanden, aan de Franſchen en Beierſchen overgegaan was. Doch Marlborough hadt iet gewigtigers in den zin, het aantaſten, naamlyk, van de vyandlyke Linien, die Brabant dekten. Hy vaardigde den Generaal Hompeſch af naar den Haage, om de voornaamſte Leden der Regeeringe, deswege, te raadpleegen. Men ſtelde alles aan zyn beleid en voorzigtigheid. 't Stuk werdt, hierop, overlegd in eenen grooten Krygsraad. Sommigen vonden 'er zwaarigheid in. Doch de Heer van Ouwerkerk, de Prins van Heſſen-Kaſſel en de Graaf van Noyelles ſtemden 'er eenpaarig-

Zy verlaaten Luik.

Huy herwonnen.

(c) TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 206.

riglyk toe: waarop men beſloot tot den aanval, die, den zeventienden van Hooimaand, ondernomen werdt, aan eenen anderen kant, dan de vyand verwagtte. Het Leger, tegen den avond, opgebroken zynde, aan verſcheiden' hoopen, overviel de vyandlyke Linien met het aanbreeken van den volgenden dag. De Graaf van Noyelles taſtte de poſt by Wangen aan, alwaar eene vaſte brug lag over de Geete. 't Kaſteel te Wangen werdt terſtond verlaaten door den vyand, en door de Bondgenooten ingenomen. De poſten der Franſchen aan andere oorden werden, even ligt, overmeeſterd. Het gantſche Leger der Bondgenooten trok, eerlang, in de Linien: alwaar de ruitery, nogtans, veel leedt van het vyandlyk geſchut. Doch Marlborough, aan 't hoofd van verſche manſchap, zynde voortgerukt, drong in op den vyand, wien 't ook niet ontbrak aan geduurigen onderſtand. De regter vleugel van de Ruiterye der Bondgenooten werdt, by Eſemale, eenigszins, in wanorde gebragt; doch zig gelukkiglyk herſteld hebbende, dreef zy den vyand te rug, tuſſchen Heilisheim en Gershoven. Marlborough, middlerwyl, het gantſche Leger gevoerd hebbende binnen de Linien, ſpreidde de regter vleuvel van het zelve zig uit naar de groote Geete, tot voor Tienen, welk, opgeëiſcht zynde, terſtond, overgegeven werdt. De Markgraaf d'Alegre, die een' grooten hoop vyandlyke manſchap geboodt, veel geleeden hebbende in den eerſten aanval, week, eerlang, met het overſchot des Legers, over de Geete en de Dyle, en ſloeg zig, langs de laatſtgemelde Ri-

1705.

De Bondgenooten verkragten de Franſche Linien in Brabant.

1705. vier, tuſſchen Rotſelaar en Wilſen, niet verre van Leuven, neder. De Bondgenooten trokken, daarentegen, over de groote Geete, en legerden zig, tuſſchen Rosbeek en Tienen. Doch zy braken, den volgenden dag, wederom op, vervolgden den wykenden vyand, en bekwamen nog omtrent twaalfhonderd gevangenen. Dieſt, Sichem, Aarſchot en andere Steden van klein belang werden, ligtelyk, veroverd door de Bondgenooten, die, ſedert, egter, vergeefſche poogingen deeden, om eenige poſten op de Dyle te overweldigen, en den vyand in zyne voordeelige Legerplaatſe aan te taſten. Marlborough veranderde hierop van voorneemen, en deedt, om zynen toeleg te beter te bedekken, den Baron Spar, die eenige Staatſche manſchap in Vlaanderen geboodt, trekken over de vaart tuſſchen Brugge en Gend: waarna hy de Franſche Linien te Lovendeghem veroverde, en voorts aantrok op Brugge; doch, hier verneemende, dat de vyand veel volks uit de bezettingen van Franſch en Spaanſch Vlaanderen geligt, en op hem afgezonden hadt, beſloot hy te rug te keeren over de vaart: in 't aftrekken, de vyandlyke werken vernielende, en 't veroverd geſchut in de vaart werpende. Marlborough en Ouwerkerk, midlerwyl, in twee hoopen opgetrokken zynde, vereenigden zig, te Genappe; van waar zy het vyandlyk Leger naderden: welks regter vleugel zig, midlerwyl, hadt uitgebreid tot aan het Sonien-boſch, waardoor Bruſſel, zo wel als Leuven, gedekt werdt (*d*). Op

(*d*) LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 471—477. *Tom.* XIV. *p.* 19. TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 207—217.

Op den agttienden van Oogſtmaand, brak de regter vleugel van het Leger der Bondgenooten op, met het krieken van den dag, trekkende, in twee hoopen, langs den engen weg van Hulpen, die, tot hunne groote verwondering, onbezet gelaaten was. Omtrent den middag was het gantſche Leger genaderd, tot in 't gezigt van den vyand. Marlborough en Ouwerkerk waren beide van gevoelen, dat men hem, die de aankomſt der Bondgenooten zo ras niet verwagt hadt, geenen tyd geeven moeſt, om zig te konnen herſtellen; maar terſtond aantaſten. Doch 't geſchut was nog niet aangekomen; waar van de ſchuld gegeven werdt aan den Generaal Slangenburg, die, eenige andere Staatſche Overſten in zyne meening hebbende overgehaald, den Afgevaardigden der Staaten zelfs vertoonde, dat de toeleg om den vyand aan te taſten onuitvoerlyk was. De Afgevaardigden ſtemden, hierop, de onderneeming af. Marlborough onderwierp zig aan hun gevoelen, ſchoon met veel tegenzin. Hy klaagde zelfs, ſedert, in eenen brief aan de Staaten, dat zyn gezag in 't Leger thans veel minder goldt, dan het, voorleeden jaar, in Duitſchland gedaan hadt. Men gaf deezen brief in 't licht: 't welk het gemeen, hier en daar, aan 't morren hielp. Te Amſterdam, begaf zig een hoop burgers naar 't Stadhuis, klaagende over de Afgevaardigden der Staaten; „ die, zeidenze, Marlborough geen gezags „ genoeg lieten." Doch de Afgevaardigden verdedigden hun gedrag, eerlang, in eenen brief aan de Staaten, die insgelyks in 't licht kwam. Zy weezen aan „ dat de vyand, naar 't oordeel

1705. II. Misverſtand tuſſchen den Hertoge van Marlborough en de Afgevaardigden der Staaten.

1705. „ van Slangenburg, Saliſch en Dompré, niet
„ dan met het grootſte gevaar, kon worden
„ aangetaſt, en dat de Bondgenooten, de ne-
„ derlaag krygende, zig in de uiterſte engte
„ bevinden zouden, zo om dat zy, te diep in
„ 's vyands Land doorgedrongen zynde, geen'
„ weg met de gekwetſten weeten zouden, als
„ om dat de vyand hun ligtelyk den toevoer
„ zou konnen affnyden: kortom, dat de zaa-
„ ken der Bondgenooten nog niet in zulk een'
„ ſtaat gebragt waren, dat men zulk eene
„ wanhoopige onderneeming behoefde te waa-
„ gen (e)."

Zout-Leeuw gewonnen.

Hierna, brak het vereenigd Leger wederom op, trekkende naar de Luikſche grenzen; terwyl de Luitenant-Generaal van Dedem, met eenige manſchap, afgezonden werdt, om zig van Leeuw of Zout-Leeuw meeſter te maaken. Hy nam de Stad, die 's vyands linien dekte, in, by verdrag, op den vierden van Herfſtmaand. Marlborough deedt, daarna, de bemagtigde vyandlyke linien ſlegten, en Tienen ontmantelen: en trok, met het vereenigd Leger, over de Demer, zig nederſlaande by Aarſchot. Ouwerkerk, ſedert het gebied aanvaard hebbende, zynde Marlborough, op bevel der Koninginne, vertrokken naar Duitſchland, maakte nog eenige beweegingen met het Leger, en trok, eerlang, over de Neete, den Graaf van Noyelles, met eenige manſchap, afzendende, om Zandvliet te belegeren. Een gedeelte der bezettingen van Bergen op Zoom en an-

Ook Zandvliet.

(e) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 477—483, 485. *Tom.* XIV. *p.* 14. TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 217—219.

andere Plaatſen voegde zig by hem. Zandvliet werdt berend, op den vierentwintigſten van Wynmaand. Vyf dagen daarna, waren 'er reeds twee breuken geſchooten: waarop de bevelhebber de Plaats, by verdrag, overgaf op den negenentwintigſten. Doch geduurende het beleg van Zandvliet, gelukte het den Keurvorſt van Beieren, Dieſt in te neemen, by verdrag. De Plaats was nog niet verſterkt, naar behooren; waarom zy, beſtormd zynde, terſtond, opgegeven werdt. Heerentals was, eenigen tyd te vooren, overvallen en geplonderd door de Franſchen. De veldtogt in de Nederlanden eindigde, met het veroveren van Dieſt en Zandvliet (*f*). De vyand hadt, in 't voorjaar, eenen aanſlag geſmeed, om zig van Hulſt meester te maaken, door verraſſing. Doch men ontdekte den toeleg, tydelyk. Eenige ingezetenen, die 'er kennis van hadden, werden gevat en geſtraft (*g*). 1705. Dieſt verlooren. Aanſlag op Hulſt.

III. Staat des oorlogs aan den Opper-ryn.

De Keizer, t'onvrede, naar 't ſcheen, over 't beleid van Prinſe Lodewyk van Baden, noodzaakte hem tot eene ſchriftelyke verdediging, die nogtans niet in 't licht kwam. De Prins bleef, met het Leger, te Lauterburg, tot in Oogſtmaand, wanneer hy opbrak, en naar Hagenau toog. De Maarſchalk de Villars, die 't Franſche Leger aan den Opper-ryn geboodt, zig, midlerwyl, van Kroon-Weiſſenburg en Homburg meeſter gemaakt hebbende, was geweeken naar Hagenau; van waar hy egter, op de aankomſt der Keizerſchen, den Ryn overtrok

(*f*) Lamberti *Tom.* III. *p.* 483, 496—499. *Tom.* XIV. *p.* 26, 33. Tindal *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 219—223.
(*g*) Lamberti *Tom.* III. *p.* 514.

1705. trok by Straatsburg. De Generaal Thungen volgde hem, met het Keizerlyk Leger: waarop hy, over den ſtroom, te rug keerde. De Prins van Baden, federt, in het Leger by Stolhoffen, aangekomen, trok, insgelyks, wederom over den Ryn, en taſtte de Franſche Linien by Hagenau aan, op den agtentwintigſten van Oogſtmaand. Hy overweldigdeze, in korten tyd, zonder meer dan éénen Luitenant, en zeſtien gemeenen te verliezen in den aanval. Van 's vyands zyde, werden 'er vierhonderd gedood, of gevangen genomen. De twee Legers lagen, ſedert, eenen geruimen tyd, op elkanderen te loeren, zonder dat het tot eenen veldſlag kwam. Eindelyk, trok de vyand af naar Straatsburg: waarna de Prins van Baden zig van Druſenheim en Hagenau meeſter maakte, op 't einde van Herfſt- en in 't begin van Wynmaand. De Keizerſchen betrokken toen de Winterlegeringen, aan de linkerzyde des Rynſtrooms (*b*).

Keizer Leopold ſterft. Zyn Zoon Jozeſus volgt hem op.

De zaaken der Bondgenooten in Duitſchland liepen niet voorſpoediger, ter oorzaake van den aanhoudenden oorlog in Hongarye, en van het afſterven van Keizer Leopold, welk, op den vyfden van Bloeimaand deezes jaars, voorgevallen was. Zyn oudſte Zoon, de Roomſch-Koning *Jozefus*, volgde hem, terſtond, op, in de Keizerlyke waardigheid, en gaf voor, een einde van den Hongariſchen kryg te willen maaken, door bemiddeling van Groot-Britanje en de Staaten. Marlborough hieldt een mondgeſprek met hem te Weenen, na 't einde van

(*b*) TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 223 — 226.

van den veldtogt, en ontving de ſterkſte verzekeringen van 's Keizers yver voor de gemeene zaak. Voorts, bezogt hy de Hoven van Berlyn en Hanover, en bewoog, op zyne te rugkomſt in den Haage, de Staaten om te ſamen met Groot-Britanje het Leger der Bondgenooten in Italie met tienduizend man te verſterken (*i*). Keizer Jozefus beſloot, eerlang, de Keurvorſten van Keulen en van Beieren in den Ryksban te doen: gelyk, in Grasmaand des volgenden jaars, openlyk, geſchiedde (*k*). 1705.

IV. Krygsbedryven in Italie:

In Italie, hadden de Franſchen, onder den Hertoge van Feuillade, Ville-Franche, Nice, Mirandola, Montmelian en eenige andere Plaatſen bemagtigd. Het Leger onder dén Prinſe Eugenius was te zwak, om zulks te beletten. De Hertog van Savoje behieldt naauwlyks eenige Plaatſen van belang in zyne magt, behalve Coni en Turin. By Caſſano, viel, op den zeſtienden van Oogſtmaand, een vinnig gevegt voor, tuſſchen den Hertoge van Vendôme en den Prinſe Eugenius: waarin beide de partyen zig de overwinning toeſchreeven; hoewel de Prins het veld behouden hadt (*l*).

op de grenzen van Portugal:

't Meeſte geweld des krygs ſcheen zig, dit jaar, gewend te hebben naar Spanje en Portugal. De Spanjaards en Franſchen, Gibraltar, ſedert Wynmaand des voorleeden jaars, te water en te lande, belegerd hebbende, hadden zig, eindelyk, in Grasmaand, genoodzaakt gezien,

(*i*) Tindal *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 227—229.
(*k*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 191, 193.
(*l*) Daniel Journal, *p.* CCXXIJ, CCXXXIIJ. Tindal *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 230.

1705. zien, om het beleg op te breeken, en in eene ſoort van geringe blokkeering te veranderen. 't Langduurig beleg van Gibraltar, waartoe de meeſte magt des vyands gebruikt werdt, hadt den Bondgenooten, in Portugal, midlerwyl, gelegenheid gegeven, om op de grenzen van Spanje in te breeken. Het Leger, welk omtrent vierentwintigduizend man ſterk was, ſtondt onder 't opperbevel van den Portugeeſchen *Graave das Galveas*, onder wien de *Graaf de la Corſonna*, de Graaf van Galwai en de Baron Fagel, week om week, 't gebied voerden. Men ſloeg het beleg voor Valencia d'Alientara, welk ſtormenderhand veroverd werdt, op den agtſten van Bloeimaand. Albuquerque, voor 't zelfde lot bedugt, gaf zig, op den tweeentwintigſten, over, by verdrag. Op 't aanhouden van Galwai en Fagel, werdt, ſedert, beſlooten tot het beleg van Badajox: doch gebrek aan gereedſchap om bruggen te maaken, tot het overtrekken der Guadiana, deedt de onderneeming verſchuiven. Terwyl men, op deeze wyze, aan den kant van Alentejo, in Spanje drong, maakte de Markgraaf das Minas gelyke beweegingen, op de grenzen van Beyra. Hy veroverde Salva terra, en plonderde Sarca, welk de Franſche bezetting, op zyne aankomſt, verlaaten hadt. Doch hy werdt, eerlang, door eenen hoop Franſchen en Spanjaards, genoodzaakt, tot aan Penamecos te rug te wyken. In 't laatſt van Herfſtmaand, trok de gantſche magt der Bondgenooten byeen, in de nabuurſchap van Elvas, waarna 't beleg van Badajox, eindelyk, ondernomen werdt. Een Kanonſchoot, uit een oud Slot, de regter hand van

van Galwai en de mouw van Fagel te gelyk hebbende weggenomen, nam de laatſte 't bewind aan over 't beleg, welk de aankomſt van den Maarſchalk de Teffé met agtduizend man deedt opbreeken, omtrent het midden van Wynmaand. Fagel, misnoegd over de oneenigheid der Legerhoofden, die hem buiten ſtaat ſtelde, om iet van belang te onderneemen, keerde, kort hierna, naar Lisbon, van waar hy zig, met verlof der Staaten, te ſchepe, naar Holland begaf (*m*). 1705.

Terwyl dit, op de grenzen van Portugal, en in Katalonie. voorviel, waren de Bondgenooten bezig, om, van den kant van Katalonie, in Spanje te dringen. Koningin Anna hadt, door heimelyk beleid van *Mitford Crow* (*n*), een Verdrag geſlooten met eenige Kataloniers, die, uit den naam van 't gantſche Prinsdom, beloofd hadden, Koning Karel te zullen erkennen (*o*). De Engelſche en Staatſche Vlooten, onder Shovel en Almonde, verzeld van vyfduizend man Landtroepen, onder den Graave van Peterborough, waren, in Zomermaand, op de Taag, voor Lisbon, ten anker gekomen. De Prins van Heſſen-Darmſtad, Koning Karel, ten zelfden tyde, verzekerd hebbende van de toegenegenheid der ingezetenen van Katalonie en Valence tot zyne Majeſteit, bewoog hem tot den togt derwaards, die, op 't einde van Hooimaand, met de vereenigde Vloote, ondernomen werdt. Koning Karel, zig aan boord van

(*m*) Tindal *Vol.* VI. [*or* XXI]. *p.* 231—236.
(*n*) *Zie* Rapport van 't geh. Committé. II. *Deel*, *Byl. N.* XLVI, XLVII. *bl.* 203, 204.
(*o*) *Voies* Supplem. *au* Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 41.

1705. van het Engelſch ſchip de Ranelagh begeven hebbende, tradt eerſt te Gibraltar aan land; daar hy voor wettigen Koning van Spanje erkend werdt. Van hier voortgezeild tot in de baai van Altea, werdt hy met gelyke eere ontmoet, door de ingezetenen. Een hoop Spanjaards, in 't naaſte gebergte, zig insgelyks voor Koning Karel verklaard hebbende, maakte zig, ten zynen behoeve, meeſter van de Stad Denea. Op den twee en twintigſten van Oogſtmaand, kwam de Vloot in de baai van Barcelona ten anker. Hier werdt het Krygsvolk ontſcheept, zonder tegenſtand, en veeleer met hulp van de landzaaten. Koning Karel tradt zelf aan land; en drong ſterk op het beleg der Stad: die, zo de Prins van Heſſen-Darmſtad verzekerde, door middel van het goed verſtand, welk hy met de ingezetenen hadt, haaſt veroverd zou zyn. De Engelſchen en Staatſchen maakten, daarentegen, groote zwaarigheid in 't beleg, met zo weinige manſchap, en in 't naderen van den Herfſt. Maar's Konings meening werdt gevolgd, en 't beleg ondernomen. De Schans Montjuis, naby de Stad, werdt eerſt aangetaſt, en op den zeventienden van Herfſtmaand ingenomen, by verdrag. De Prins van Heſſen-Darmſtad ſneuvelde, voor deeze ſchanſe. Toen regtte men, na 't openen der loopgraaven, zes batteryen op voor de Stad; die, uit het kanon en de mortieren, zo hevig beſchooten werdt, dat de Bevelhebber, ſterk aangezet door de ingezetenen, beſloot in beſprek te treeden. De Stad ging over, by eerlyk verdrag, op den negenden van Wynmaand. Gironne hadt zig, midlerwyl, ook

Barcelona gewonnen.

ook aan Koning Karel onderworpen: en alle de Steden van Katalonie, op Roſes na, volgden het voorbeeld van Barcelona, binnen welke Stad, Koning Karel, met uitbundige tekenen van blydſchap, werdt ingehaald. Na 't veroveren van Barcelona, keerde de vereenigde Vloot naar Lisbon te rug. Vier Engelſche en twee Staatſche Fregatten bleeven te Barcelona. Van de Vloot overwinterde vyfentwintig Engelſche Oorlogsſchepen, onder *John Leake*, en vyftien Staatſchen, onder den Schout by nagt van Waſſenaar, te Lisbon. Shovel en Almonde keerden naar huis. Koning Karel hieldt zig te Barcelona op. 1705.

Een Regement Spanjaards, uit den dienſt van Koning Filips, tot dien van Koning Karel overgegaan zynde, maakte zig, nog voor 't einde des jaars, meeſter van verſcheiden' Steden in Valence: waarop het gantſche Geweſt, op Alikante en Peniſola na, zig voor Koning Karel verklaarde. Doch de Graaf de las Torras, die Koning Filips diende, ſloeg, eerlang, 't beleg voor San Mattheo, door welke Plaats, Katalonie en Valence gemeenſchap hadden met elkanderen. De Graaf van Peterborough noodzaakte hem, nogtans, 't beleg op te breeken. De aantogt van den Hertoge van Noailles, die, met agtduizend man, door Rouſſillon, naar Katalonie trok, deedt Koning Karel beſluiten, om eenige manſchap by zig te houden, die reeds op weg was, om Peterborough te onderſteunen. Peterborough vervolgde egter zyn oogmerk, dreef den vyand voor zig heenen, en maakte zig van verſcheiden' Plaatſen meeſter. In Louwmaand des volgenden jaars, Valence grootendeels, veroverd.

1705. jaars, viel 'er, by S. Iſtevan de Litera, een ſcherp gevegt voor, tuſſchen een gedeelte der Engelſche en Staatſche bezetting van Lerida, onder den Kolonel Wills, en eenige Franſche Dragonders en Ruiterye, onder den Ridder d'Asfeld. Wills werdt, eerlang, onderſteund, door Connyngham en Palm. Connyngham kreeg eene wonde in den buik, waaraan hy, na drie dagen, overleedt. Men wil egter, dat de vyand het meeſte volk verloor. De omkeering van Katalonie en Valence veranderde den ſtaat des krygs in Spanje t'eenemaal. Ook gaf het Hof van Portugal hoop op vaardiger onderſteuning, dan men, tot hiertoe, hadt konnen verwerven (*p*).

V. Zeezaaken. Behalve de verrigtingen der vereenigde Vlooten in de Middellandſche zee, was 'er, dit jaar, weinig voorgevallen te water. Veele Franſche Kaapers waren den Engelſchen en Staatſchen kruiſers in handen gevallen, doordien men een gedeelte der Franſche zeemagt beſlooten hieldt binnen Breſt. Het overig gedeelte, welk te Toulon lag, hadt zo veel geleeden in den jongſten ſcheepsſtryd, dat het buiten ſtaat of ongenegen was, om zee te kiezen (*q*). Ondertuſſchen, hadt het neemen van veele vyandlyke pryzen den bedienden der Staaten en der Admiraliteit van Zeeland gelegenheid gegeven, tot verkortinge van 's Lands regten. Vyf Steden beſlooten, eenpaariglyk, geene moeite te ſpaaren, om de ſchuldigen te ontdek-

(*p*) Relation de la Camp. en Eſpagne *en* 1706. *impr.* 1708. LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 517, 519, 531—535. TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 236—269.

(*q*) TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 269.

dekken en te ſtraffen. De Stad Zierikzee alleen kantte 'er zig tegen, beweerende, dat 'er geen blyk van ontrouw was, en dat de voorige Plakaaten ſtreng genoeg waren, om 't kwaad, zo 't gepleegd mogt zyn, op te ſpooren en te vergelden (r). Te vooren, was ook, by 't Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze, orde geſteld, om ſcherper te paſſen op den uitvoer van paarden naar den vyand: welk, tegen 't uitdrukkelyk verbod, geſchied was (s). 1705.

VI. Misnoegen op de Staaten, in Engeland.

De uitſlag van den jongſten veldtogt aan de Moezel en in Brabant hadt veel gemors verwekt in Engeland, daar een aanhang in 't Parlement, die allengskens ſterker werdt, zeer misnoegd was over 't beleid van den Hertoge van Marlborough. Ook ſchroomde men niet, openlyk, te zeggen, dat de Staaten den laſt des krygs lieten aankomen op de Koninginne, en dat hunne Afgevaardigden te velde de zaaken in Brabant eenen verkeerden keer hadden doen neemen (t). De Staaten, om dit misnoegen te doen verdwynen, en de vriendſchap der Koninginne te behouden, beſlooten, op 't einde des jaars, kort voor dat Marlborough naar Engeland keerde, den Heer Willem Buys, Penſionaris van Amſterdam, af te zenden naar Engeland (u), met laſt om het onderling goed verſtand tuſſchen de Koninginne en de Staaten aan te kweeken, en de beweegingen van den aanſtaanden veldtogt, in Portugal, Katalonie, Italie en elders, met haare Majeſteit, te regelen.

Gezantſchap derwaards.

(r) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIV. *p.* 15, 17.
(s) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 918.
(t) TINDAL *Vol.* VI. [*or* XXI.] *p.* 285, 299.
(u) Reſol. Holl. 29 *Dec.* 1705. *bl.* 595.

1705. len. De algemeene Staaten hadden, op 't aanhouden van die van Holland, beſlooten, in 't volgende jaar, aanvallender wyze te oorloogen, aan verſcheiden' oorden, en zig, hiertoe, uit al hun vermogen, in ſtaat te ſtellen: waarvan de buitengewoone Gezant de Koningin ook de plegtigſte verzekeringen geeven moeſt (v).

VII. Handeling, om den Prins van Naſſau te ontzetten van het regt om in den Raad van Staate te zitten.

De Staaten van Friesland, wien 't, in 't voorleeden jaar, gelukt was, hunnen Stadhouder, Prins Jan Willem Friſo, onder zekere voorwaarden, te doen verkiezen tot Generaal over 't Voetvolk van den Staat, deeden, ſedert eenigen tyd, hun beſt, om te voorkomen, dat hy van het regt ontzet werdt, om plaats en ſtem te hebben in den Raad van Staate, welks Leden gewoon zyn, hoofd voor hoofd, en niet by Geweſten, te ſtemmen. Men moet hier aanmerken, dat deeze Raad, in den tyd, van welken wy ſpreeken, beſtondt uit twaalf Leden; drie wegens Holland, twee wegens Zeeland, Friesland en Stad en Lande, en een wegens Gelderland, Utrecht en Overyſſel. Volgens het *eerſte* Lid van het Berigtſchrift voor den Raad van Staate van den jaare 1588, hadden de Stadhouders der byzondere Geweſten, ten allen tyde, toegang, plaats en ſtem in den Raad van Staate (w). En ſchoon dit Berigtſchrift, in 't jaar 1651, merkelyk veranderd werdt, ſtondt men egter, ook toen nog, den Stadhouderen, die 'er toen waren, of namaals komen mogten, zitting en ſtem toe in den Raad van Staate (x). Men

(v) Reſol. Gener. *Merc.* 30 *Decemb.* 1705. *dans* LAMBERTI *Tom* III. *p.* 767.

(w) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel, bl.* 120.

(x) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel, bl.* 125.

Men twyfelde, derhalve, niet, of Friesland en Stad en Lande zouden hunnen Erfſtadhouder haaſt zoeken in te voeren in deezen Raad. Hy bereikte nu agttien jaaren, en ſtondt, zo dra hy twintig jaaren rekende, het Generaalſchap te aanvaarden, welk hem, onlangs, opgedraagen was. Ook zou hy, volgens zyne Inſtructie, dan eerſt treeden in daadelyke bediening van het Stadhouderſchap der twee Geweſten. Tegen dien tyd, ſcheen men voor te hebben, hem ook in den Raad van Staate te doen plaats neemen. Maar de Staaten van eenige Gewesten, met naame die van Holland en Utrecht, verſtonden, tegenwoordig, dat het zitten van den Stadhouder van Friesland en Stad en Lande in den Raad van Staate deezen twee Geweſten te veel aanziens geeven zou, boven de meeſte anderen. Zy merkten aan „ dat de „ twee Geweſten, in zulk een geval, vyf ſtemmen hebben zouden van de dertien, uit welken de Raad van Staate dan beſtaan zou; „ dat ieder der twee Geweſten drie ſtemmen; „ en dus zo veel te zeggen hebben zou als „ Holland; dat zy ieder eene ſtem meer hebben zouden dan Zeeland, en twee ſtemmen „ meer dan Gelderland, Utrecht en Overyſſel; 't welk hun ſcheen te ſtryden met de „ gelykheid, die onder de Geweſten, naar het „ meerder of minder aandeel, welk zy droegen in de gemeene laſten, behoorde plaats „ te hebben." Doch alzo zy wel voorzagen, dat men den Stadhouder van Friesland en Groningen, door den tyd, zou zoeken te handhaaven in het regt, om in den Raad van Staate te zitten, vondenze geraaden, in de voorbaat te 1705.

1705. zyn, en hem hiervan te verſpeeken, eer men 't nog gevorderd hadt. De Staaten van Utrecht beſlooten, op den veertienden van Oogſtmaand, „ ter Vergaderinge der algemeene Staaten, te „ verklaaren, dat zy niet verpligt waren te ge„ doogen, noch behoudens hunne waardigheid „ konden toeſtaan, dat, van wege Friesland „ of een der andere Geweſten, iemant, om „ dat hy het ampt van Stadhouder bekleedde, „ ingevoerd, of toegelaaten werdt in den Raad „ van Staate, zonder eenpaarige bewilliging „ van alle de Geweſten (y)." De Staaten van Holland namen, op den voorſlag van Leiden, weinige dagen laater, een diergelyk beſluit. Zy verklaarden te verſtaan „ dat, wanneer de „ meeſte Geweſten geenen Stadhouder had„ den, de Stadhouders der overigen behoor„ den geſlooten te blyven buiten den Raad „ van Staate (z)." De Staaten van Friesland, kennis van deeze verklaaringen gekreegen hebbende, hielden 'er zig zeer door verongelykt. Zy merkten de beſluiten der twee Geweſten aan, als blyken van een aangemaatigd oppergezag over de anderen, en als ſteunende op gronden, ſtrydig met die van den Staat, waarvan men gevaarlyke gevolgen te dugten hadt. Voorts, beriepen zy zig op de Inſtructien van de jaaren 1588 en 1651. Doch men merkte, hiertegen, aan „ dat de eerſte Inſtructie, door „ de tweede, te niet gedaan was, en dat de „ tweede niet met eenpaarige bewilliging van „ alle de Geweſten was vaſtgeſteld, hebben„ de

(y) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIV. *p.* †† 26.
(z) Reſol. holl. 22, 19 *Aug.* 1705. *bl.* 349, 358.

„ de Friesland en Groningen alleen in dezel- 1705.
„ ve bewilligd, op 't behaagen hunner magti-
„ gers, en Gelderland verklaard, niet gelast
„ te zyn: behalve, dat ook de Raaden van
„ Staate, sedert, zwaarigheid gemaakt hadden,
„ om eed te doen op de Instructie van den jaa-
„ re 1651." Maar tegen dit laatste bragt Fries-
land in „ dat de Gewesten, in 't jaar 1671,
„ eenpaariglyk hadden vastgesteld, dat de eed
„ op de jongste Instructie gedaan zou wor-
„ den: gelyk, sedert, ook geschied was:"
waaruit zy beslooten „ dat deeze Instructie,
„ met eenpaarige bewilliging van alle de Bond-
„ genooten, was goedgekeurd: en gevolgelyk,
„ dat alle de Gewesten een onbetwistbaar regt
„ hadden, om hunne Stadhouders ten Raade
„ van Staate in te voeren." Van de andere
zyde, werdt aangemerkt „ dat men nooit be-
„ oogd hadt, eenig byzonder Gewest zulk een
„ regt te geeven, als de meeste Gewesten gee-
„ nen Stadhouder hadden." Doch Friesland
wilde niets weeten van zulk een heimelyk oog-
merk; maar hieldt zig aan de letter der Instruc-
tie. Ook verzuimde men niet, aan te merken,
„ dat hunne Hoog-Mogendheden, reeds in 't
„ jaar 1651, toen ook, gelyk nu, vyf Gewes-
„ ten geenen Stadhouder hadden, by zekere
„ gelegenheid, hadden verklaard, niet gezind
„ te zyn, het regt der Stadhouderen, voor zo
„ ver het op de Instructie voor den Raad van
„ Staate gegrond was, eenigszins te verkor-
„ ten. Misten, voegde men hierby, de ande-
„ re Gewesten, door de vernietiging van het
„ Stadhouderschap, een regt, welk zy te voo-
„ ren gehad hadden; zy hadden 't zig zelven

1706. „ Engelſchen Kapitein-Generaal en den Veld-
„ maarſchalk Heere van Ouwerkerk, mogten
„ zy den laatſten, of den Generaal, die in zy-
„ ne ſtede bevel voeren zou, over de Legers
„ van den Staat, zulk een' laſt geeven, als zy
„ zouden bevinden te behooren, mids zy, hier-
„ in, met alle mogelyke beſcheidenheid, te
„ werk gingen, en van 't beſlootene kennis ga-
„ ven aan den Griffier van hunne Hoog-Mo-
„ gendheden. Zy moeſten 't gezag van den
„ eerſten Generaal ſtyven door het hunne, en
„ ten dien einde geene bevelen aan de minde-
„ re Generaals geeven, dan door hem. Zy
„ moeſten agt geeven, dat 'er goede krygs-
„ tugt onderhouden werdt, en het Leger niet
„ zonder kenniſſe of verlof van hunne Hoog-
„ Mogendheden verlaaten (*f*)."

Uitſlag van 't buitengewoon Gezantſchap naar Engeland.

Eenige weeken voor het ſtellen van zulk eene orde op de Legers van den Staat, was de overeenkomſt, in den jaare 1703, met de Stad Luik, gemaakt, wederom, voor drie jaaren, vernieuwd (*g*). Ook kwamen de Staaten, eerlang, met de Koninginne van Groot-Britanje, overeen, om de Paltſiſche troepen, welken zy ſamen betaalden, tot op tienduizend man, te vermeerderen (*h*), en den kryg, dit jaar, ſterk voort te zetten. De Heer Buys, die, in Grasmaand, herwaards keerde, was tamelyk geſlaagd in zyn gezantſchap aan de Koninginne. Hy hadt, onder anderen, ſterk gedrongen, op het voltallig maaken der Engelſche en Schotſche troepen, die in de Nederlanden en elders die-

(*f*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 66.
(*g*) Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 425.
(*h*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 195.

dienen zouden: waartoe men, terſtond, aan 't Engelſche Hof, beſloot. Ook was, door hem en den Heere *Marinus van Vrybergen*, die, als gewoonlyke Gezant der Staaten, in Engeland, bleef, het vertrek der manſchap naar Katalonie bevorderd. Doch hy hadt, daarenboven, laſt ontvangen om, met het Engelſche Hof, in heimelyke onderhandeling te treeden, over 't verwekken van eenen nieuwen opſtand in de Sevennes. Jean Cavalier, een van de hoofden der Camiſards, was, na 't onderbrengen zyner partye in den jaare 1704 (*i*), geweeken naar Engeland en Holland, en hadt, hier, den Staaten een' voorſlag gedaan, om een Battaillon Franſche Vlugtelingen op te regten, en met dezelven over te ſcheepen naar Katalonie, tot onderſteuning der vervolgden, in en omtrent de Sevennes. De Staaten hadden in deezen voorſlag bewilligd, en beſlooten, een derde tot de koſten, die op ruim tweehonderd en veertigduizend guldens in 't jaar berekend waren, te draagen, mids de Koningin van Groot-Britanje de overige twee derden opbragt (*k*). Haare Majeſteit liet zig hiertoe, gereedelyk, beweegen. Men kwam zelfs overeen, om den *Markgraave d'Arſeiller*, Gezant der Koninginne te Geneve, honderdduizend Ryksdaalers over te maaken, zo dra de opſtand in de Sevennes begonnen zou zyn (*l*): hoewel eenige Geweſten, met naame Gelderland en Utrecht, zig niet of naauwlyks hadden laaten beweegen, om 1706.

(*i*) *Zie* hier voor, *bl.* 203.
(*k*) Reſol. Gener. *Vener.* 9 *Jan.* 1706. *MS.* Reſol. Holl. 17 *Maart* 1705. *bl.* 96, 97, 142.
(*l*) Reſol. Gener. *Jovis* 25 *Febr.* 1706. *MS.*

1706. om hun aandeel in deezen laſt te draagen (*m*). Doch daar verliepen nog eenige jaaren, eer de Bondgenooten iet op de kuſten van Languedok ondernamen. Voorts, is my niet gebleeken, dat 'er van de opregting van een Battaillon onder Cavalier iet gekomen is. Hy begaf zig, omtrent het einde deezes jaars, naar Engeland, daar hy en anderen zyner Landsluiden, voorgeevende eenen Profeetiſchen geeſt te hebben, merkelyke beweegingen veroorzaakten onder 't volk (*n*).

IX. Opening van den veldtogt in de Nederlanden.

Den Heer Buys verſlag van zyn Gezantſchap gedaan hebbende (*o*), bereidde men zig, tot het openen van den veldtogt. Van de zyde van Frankryk, ruſtte men zig ook vlytiglyk ten ſtryde toe, maakende den Koning rekening, om, dit jaar, meeſter te velde te zyn in Katalonie en aan den Opper-ryn, en daarenboven een talryk Leger byeen te brengen in de Spaanſche Nederlanden, daar hy wiſt, dat de voornaamſte magt der Bondgenooten ſtondt verzameld te worden. Tegen 't einde van Grasmaand, kwam Marlborough wederom in Holland: daar hy eenigen tyd toefde: waarna hy zig, nevens den Veldmaarſchalk Ouwerkerk, dien hy te Maaſtricht aantrof, begaf naar het Leger der Bondgenooten, welk te Borgloon byeen getrokken was. Het vyandlyk Leger, onder den Maarſchalk van Villeroi en den Keurvorſt van Beieren, uitdrukkelyken laſt gekreegen hebbende, om eenen veldſlag te waagen, toog, op den negentienden van Bloeimaand, over

(*m*) Reſol. Gener. *Jovis 25 Maart 1706. MS.*
(*n*) TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 370.
(*o*) Verbaal gehouden *by* MR. WILLEM BUYS. *MS.*

over de Dyle, en legerde zig by Tienen, aan de weſtzyde van de Geete. Kort hierna, werdt het Leger der Bondgenooten verſterkt met de Deenſche Ruitery onder den Hertoge van Wurtemberg, die, ter oorzaake van zeker misverſtand, te lang agter gebleeven was. Ten zelfden tyde, verliet het vyandlyk Leger, ook eenige verſterking van paarden bekomen hebbende, de linien by Tienen, en ſloeg zig neder, tuſſchen Tienen en Judoigne, anders Geldenaken. Het Leger der Bondgenooten, haakende naar den ſtryd, brak, den drie-entwintigſten, des morgens ten vier uuren, op, in agt hoopen, den weg neemende naar het Dorp Ramillies, digt by welk, de Geete haaren oorſprong neemt, welken ſtroom zy dus niet zouden behoeven over te trekken, om den vyand te ontmoeten. Villeroi en de Keurvorſt hadden, meent men, geene kennis van de aankomſt der Deenſche manſchap in 't vereenigd Leger, welk zy op verre na zo ſterk niet hielden als het hunne, waarom zy, op het naderen der Bondgenooten, vaſtſtelden, nog dien zelfden of den volgenden dag, ſlaags te zullen raaken. Middlerwyl, zogt de vyand zig van het Dorp Ramillies en de vlakte daaromtrent meeſter te maaken: 't welk hem gelukte. De Bondgenooten ook genaderd zynde, raakten de twee Legers, nog dien zelfden dag, ſlaags, niet verre van het Dorp, welk eerſt aangetaſt werdt, door den Luitenant-Generaal Schultz. Omtrent half twee uuren, begon het geſchut wederzyds te ſpeelen. Ouwerkerk, die over de linker vleugel van 't Leger der Bondgenooten geboodt, dreef den vyand uit een voordeelige poſt; by wel-

1706.

Veldſlag by Ramillies.

1706. welke gelegenheid, de Staatſche en Deenſche Ruitery zig wakkerlyk kweet. Doch de bloem der Franſche troepen, ter hulpe zynde toegeſchooten, ſtondt de ſtryd langer dan een uur hagchelyk, aan de eene en de andere zyde. De Staatſche Ruitery raakte toen eenigszins in wanorde, terwyl de Deenſche ſtand hieldt. Doch Marlborough, met twintig Esquadrons verſche paarden zynde toegeſchooten, herſtelde de wanorde, en bragt den vyand aan 't wyken. Schultz was, midlerwyl, met zo veel geweld, aangevallen op het Dorp Ramillies, dat de vyand geraaden vondt af te trekken; doch hy werdt, in 't wyken, onderſchept door de Staatſche en Deenſche Ruitery, en afgemaakt of gevangen genomen. Toen werdt het vlugten algemeen, onder de vyandlyke ruiters en knegten; die, door de Bondgenooten, wakkerlyk vervolgd werden. De Keurvorſt en Villeroi ontkwamen het gevaar van gevangen te worden, ter naauwer nood. Verſcheiden' wagens, in 't wyken gebroken zynde, ſtopten den weg, en maakten 't vlugten moeilyker. De overwinning verklaarde zig t' eenemaal voor de Bondgenooten. Men wil, dat'er, van 's vyands zyde, wel agtduizend ſneuvelden, en vyfenzestighonderd gevangen genomen werden. 't Verlies der Bondgenooten wordt op vyfentwintighonderd man berekend. Het overſchot des vyandlyken Legers, geweeken tot aan Leuven, verliet deeze Stad, en trok voort naar Bruſſel. Leuven werdt, terſtond daarna, bezet door de Bondgenooten (*p*). De

(*p*) FEUQUIERES Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom.* II. *p.* 185. *& ſuiv* LAMBERTI *Tom* IV. *p.* 57—75. *Tom.* XIV. *p.* 251—253. TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 1—22.

De overwinning by Ramillies deedt de meeste Steden van Brabant en Vlaanderen omslaan. Mechelen, Bruſſel, Antwerpen, Gend, Brugge en verſcheiden Steden van minder aanbelang koozen de zyde der Bondgenooten, en riepen Karel den III. uit, voor Koning van Spanje en Heere der Nederlanden. Marlborough, hierop een' keer naar den Haage gedaan hebbende, ſloeg, eerlang, het beleg voor Ooſtende, welk nog Franſche bezetting inhadt: doch zig, na weinige dagen, overgaf, op den zesden van Hooimaand. Toen lag Meenen aan de beurt, welk, na de Nieuwmeegſche Vrede, tot eene der ſterkſte Veſtingen van de Nederlanden, gemaakt was. De loopgraaven werden geopend, op den vierentwintigſten, en vyf dagen daarna, waren de batteryen gereed. De Plaats werdt toen zo vinnig aangetaſt, dat zy zig, den elfden van Oogſtmaand, opgaf. Dendermonde, reeds eenige weeken geblokkeerd geweeſt zynde, werdt, na 't overgaan van Meenen, naar de konſt, belegerd, en gaf zig, op den vyfden van Herfſtmaand, ook over, by verdrag, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef. Aath in Henegouwen, door den Veldmaarſchalk Ouwerkerk, belegerd zynde, werdt, op gelyke voorwaarde, veroverd, op den derden van Wynmaand. Met deeze belegering, werdt de veldtogt in de Nederlanden beſlooten. Het Franſche Leger, ſchoon merkelyk verſterkt, door een gedeelte der troepen, die aan den Opper-ryn gediend hadden, en nu ſtaande onder 't opperbevel van den Hertoge van Vendôme, die gelukkiglyk geoorloogd hadt in Italie, bleef, geduurende

1706. Brabant, en Vlaanderen kiezen de zyde der Bondgenooten. Ooſtende, Meenen en Dendermonde verovert. Aath gewonnen.

de

1706. de alle deeze belegeringen, vaſt verſchanſt leggen, zonder iet te onderneemen tegen den Hertoge van Marlborough, die, met het gros van het Leger der Bondgenooten, de belegeringen dekte (*q*).

X. Krygsbedryven aan den Opper-ryn.

Aan den Opper-ryn, waren de Franſchen, onder den Maarſchalk de Villars, beter geſlaagd in hunne onderneemingen. Zy noodzaakten den Prins van Baden de blokkeering van Fort-Louis op te breeken. Zy herwonnen Druſenheim en Hagenau, in Bloeimaand. Zy ſtelden de gantſche Palts onder brandſchatting, en bemagtigden een Eiland in den Ryn tegen over Fort-Louis: 't welk hen in ſtaat ſtelde, om de Veſtingwerken deezer Plaatſe, die, uit kragte der Ryswykſche Vrede, geſlegt waren, te hermaaken (*r*). Doch de wederzydſche Legers in deezen oord waren te zwak, om iet van meer belang tegen elkanderen te onderneemen.

in Katalonie.

In Spanje en in Italie, liep daarentegen het krygsgeluk den Bondgenooten mede. Koning Filips was, reeds in Sprokkelmaand, vertrokken van Madrid, om den veldtogt te openen, met het beleg van Valencie en Gironne. Doch het Franſche Hof bewoog hem, ligtelyk, om in het beleg van Barcelona te bewilligen. 't Liep egter aan, tot in 't begin van Grasmaand, eer zulks geſchieden kon. De Stad werdt, beide te water en te lande, beſlooten. Eerſt werdt de ſchans Montjuis aangetaſt, en na twee-entwintig dagen veroverd. Toen werdt de Stad be-

(*q*) BURNET *Vol.* II *p.* 450—453. TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 22—26. LAMBERTI *Tom.* IV. *p.* 80, 91.
(*r*) DANIEL Journ. *p.* CCXXXIJ—CCXXXIV.

benaderd. Een ſterke Ooſten-wind verhinderde de vereenigde Vloot, eenigen tyd, het ontzet te bevorderen; doch zy kwam zo dra niet omtrent de hoogte van Barcelona, of de Franſche Vloot, onder den Graave van Toulouſe, zeilde te rug naar Toulon; en toen beſlooten de Spanjaards en Franſchen, die aan de landzyde voor de Stad lagen, het beleg insgelyks op te breeken, op den twaalfden van Bloeimaand. Omtrent deezen tyd, was de veldtogt ook van de zyde van Portugal geopend. De Graaf van Galwai, onder wien Noyelles geboodt, Badajox agter de rug laatende, ſloeg het beleg voor Alkantara, welk hy, in drie dagen, veroverde, daarna den Hertog van Berwik, die 't Spaanſche Leger geboodt, voor zig heenen dryvende; tot dat hy, ongeraaden vindende 't Land dieper in te trekken, zig voor Cuidad-Rodrigo nederſloeg. De Plaats werdt hem terſtond opgegeven. Van hier, trok hy voort naar Salamanka, daar hy de tyding kreeg van het verlaaten van Barcelona: 't welk hem den weg naar Madrid deedt inſlaan: werwaards Koning Filips zig, met klein gevolg, in alleryl, begeven hadt, om de Hoofdſtad zyns Ryks te beſchermen: doch hy vondt zyn Leger, hier, in zo ſlegt een' ſtaat, dat hy, met de Koningin en de meeſte koſtelykheden, naar Burgos week. Zo Koning Karel, die nog te Barcelona was, zig toen, zonder marren, naar Madrid begeven hadt, zou hy, meent men, meeſter van 't Ryk geweeſt zyn. Doch hy vondt zig onvoorzien van geld tot het doen eener Koningklyke intrede, en toefde hierom zo lang te Barcelona, dat Koning Filips, nieuwen on-

1706.

op de grenzen van Portugal.

der-

1705. „ te wyten, en zulks kon geenszins ſtrekken „ tot benadeelinge van Geweſten, die eenen „ Stadhouder hadden, of 'er, in 't gevolg, „ eenen mogten willen verkiezen." Ook oordeelde Friesland „ dat men geene reden hadt „ om te dugten, dat de twee Geweſten te veel „ aanziens bekomen zouden boven de anderen, zo men hunnen Stadhouder toeliete in „ den Raad van Staate, om dat alle de Leden „ van deezen Raad zweeren moeſten, dat zy „ het gemeen belang der Bondgenooten alleen „ behertigen zouden, met agterſtelling van het „ byzonder belang der Geweſten, van welken „ zy afgevaardigd waren." Alle deeze en andere redenen werden den Raad van Staate voorgehouden, in eenen brief der Staaten van Friesland, die ernſtelyk verzogten, dat de Raad hen in hun goed regt wilde handhaaven (*a*). Doch Holland en Utrecht veranderden niet van beſluit (*b*). De Staaten van Zeeland waren, midlerwyl, op den voorgang van Goes, ook in 't gevoelen van Holland en Utrecht overgegaan (*c*). 't Geſchil over dit ſtuk duurde, nogtans, tot in 't jaar 1707. Wy zullen, op dat jaar, aantekenen, hoe 't beſlift werdt.

VIII. Toebereidſels tot den aanſtaanden veldtogt.

De Staaten der Vereenigde Geweſten hadden, geduurende den Winter, de handen vol werks, met het benoemen der hooge Krygsbevelhebberen tot den aanſtaanden veldtogt, waarover men elkanderen niet dan met moeite verſtondt. Ook waren 'er, onlangs, zulke zwaa-

(*a*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* XIV. *p.* 28.
(*b*) Reſol. Holl. 15 *Sept.* 1705. *bl.* 401.
(*c*) Notul. Zeel. 10, 13, 17, 24, 27, 31 *Aug.* 3 *Sept.* 1705. *bl.* 210, 288, 291, 299, 304, 309, 313.

zwaare klagten gevallen, over wanorde en gebrek van gehoorzaamheid, onder de troepen van den Staat, dat men geraaden vondt (*d*), eene geheele nieuwe Ordonnantie op de Krygstugt te maaken: waardoor de voorige gebreken, gedeeltelyk, verholpen werden (*e*). Zy werdt, den vyftienden van Lentemaand des jaars 1706, vaſtgeſteld. Ten zelfden dage, beraamden de Staaten ook eene Inſtructie voor hunne Afgevaardigden te Velde, die uit *agtendertig* punten beſtondt. Zy kreegen, onder anderen, laſt „ om alleen den dienſt van den „ Staat in 't algemeen te betragten, zonder op „ het voordeel of de zekerheid van het eene „ Geweſt boven het andere agt te ſlaan. Zy „ waren ook gehouden, de hoogheid en eere „ van den Staat te bewaaren, niet ſlegts ten „ opzigte van de Staatſche Legerhoofden en „ ſoldaaten; maar inzonderheid, ten opzigte „ van den Kapitein-Generaal over de Legers „ der Koninginne van Groot-Britanje en deszelfs onderhebbende troepen, wanneer dezelven gevoegd waren met de troepen van „ deezen Staat. Zy moeſten egter goed verſtand houden met deezen Kapitein-Generaal, en vooral ook met den Veldmaarſchalk, „ Heere van Ouwerkerk. 't Stondt, wyders, „ aan hun, het gevoelen der mindere Generaals, door den eerſten Generaal, te doen „ inneemen, onder belofte van geheimhoudinge. In geval van verſchil, tuſſchen den „ En-

1705.

1706. Inſtructie voor de Afgevaardigden te Velde.

(*d*) Reſol. Gener. *Vener.* 26 *Febr.* 1706. *by* LAMBERTI *Tom.* IV. *p.* 22.

(*e*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 57. LAMBERTI *Tom.* IV. *p.* 25.

1706. diga. De vyand maakte groot gerugt van dit voordeel: doch 't gevolg leerde, dat de ſlag by Turin van veel meer gewigts geweeſt was voor de Bondgenooten. Alle de Plaatſen, die, door den vyand, in Piemont, in Montferrat en in 't Milaneeſche, ingenomen waren, gaven zig, gewillig of gedwongen, de eene na de andere, op aan de Bondgenooten. In Caſal en elders, werdt de bezetting krygsgevangen gemaakt. Cremona, Valenza en het Kaſteel van Milaan bleeven alleen nog in 's vyands handen (*t*). De overwinning by Turin hadt dus genoegzaam het zelfde gevolg in Italie, als de overwinning by Ramillies, in dit zelfde jaar, in de Spaanſche Nederlanden, gehad hadt.

De Franſche kuſten werden, dit jaar, met eene landing gedreigd, door de vereenigde Engelſche en Staatſche Vlooten, en in geduurige onruſt gehouden (*u*). Daarentegen, deedt de Ridder Forbin, op een' kruistogt uitgeloopen van Ooſtende, den Engelſchen en Nederlandſchen Koopvaarderen eenige ſchade. Hy taſtte, op den tweeden van Wynmaand, omtrent de Elve, de Koopvaardyvloot aan, die uit de Ooſtzee naar Holland kwam. Twee Oorlogsſchepen, van de zes die haar geleidden, werden in den grond geſchooten: een werdt 'er genomen. Te vooren hadt hy zig op de hoogte van Texel vertoond, van waar hy egter door eenige Staatſche Oorlogsſchepen ſpoedig verjaagd was (*v*). De

(*t*) LAMBERTI *Tom.* IV. *p.* 168. *Tom.* XIV. *p.* 254—257. TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 47—63.

(*u*) TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 63.

(*v*) FORBIN Memoir. *Tom.* II. *p.* 206, 207 *& ſuiv.* DANIEL Journal, *p.* CCXXXV.

De Franſchen hadden, dit jaar, zo veel geleeden, aan alle oorden, dat zy begonden te haaken naar vrede. Zy hadden 'er, in den nazomer des voorleeden jaars, reeds eenige opening toe laaten doen in den Haage, door middel van den Markgraave d'Allegre, die, in 't gevegt by Tienen, gevangen genomen was (*w*), en te Bruſſel geſproken hadt met *Louis d' Haverskerke*, *Baron van Ligtenvelde*, die briefwiſſeling hieldt met *Bruno van der Duſſen*, Burgemeeſter van Gouda, gelyk my, uit de eigenhandige brieven van beide, gebleeken is. De Raadpenſionaris Heinſius en de Regeering van Amſterdam hadden ook kennis van deezen heimelyken handel. *Helvetius*, Zoon van den beroemden Geneesheer van dien naam in den Haage, eenigen tyd in Parys gewoond hebbende, was ook, onder dekſel van zynen Vader te bezoeken, en eenige geneeskundige boeken te laaten drukken, herwaards gekomen, en liet zig, door 't Franſche Hof, gebruiken tot bevordering der Vredehandeling. Hy hieldt meer dan een geſprek met den Raadpenſionaris, wien hy brieven en boodſchappen bragt van den Preſident Rouillé (*x*), die eerlang zelf, met kenniſſe van weinigen uit de Regeeringe, in Holland kwam, en zig, op eene Hofſtede van den Heere *Willem Nieuwpoort*, tuſſchen Delft en Rotterdam, bedektelyk, ophieldt (*y*). De Heer Buys, Penſionaris van Amſterdam, hadt zelfs, reeds in 't

1706. X. Eerſte opening tot eene Vredehandeling, van de zyde der Franſchen.

(*w*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 472.
(*x*) Orig. Miſſive *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 14 *Nov.* 1705.
(*y*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* III. *p.* 551.

1706. 't begin van Herfſtmaand des jaars 1705, eenige punten ontworpen, die, door de Burgemeeſters Pankras, Graafland, Witſen en de Haaze zynde goedgekeurd, door den Raadpenſionaris, den Burgemeeſter van der Duſſen en den Penſionaris Hoornbeek van Rotterdam, een weinig veranderd, en ſedert, den Engelſchen Staatsdienaaren toegezonden werden (z). By dit Ontwerp, werdt Spanje aan Filips, en Napels en Sicilie, Milaan en verſcheiden' Steden in Italie, benevens alle de Spaanſche Nederlanden, aan den Aartshertoge Karel, toegelegd. Doch het geviel den Engelſchen niet. De Groot-Theſaurier Godolphin ſchreef den Hertoge van Marlborough, „ dat men, in Engeland, niet zou konnen ver„ ſtaan tot eene vrede, waarby Spanje en de „ Indien gelaaten zouden worden in handen „ van den Hertoge van Anjou (a)." Ook wat Rouillé, in Slagt- en Wintermaand, in geſprek geweeſt met den Raadpenſionaris, over de Steden, welken men den Staaten tot eenen *voor-

*Barrie-re. muur zou dienen af te ſtaan, zonder dat men hierover eens geworden was. Rouillé verklaarde egter, dat de Koning van Frankryk gaarne zien zou, dat hy, of ten minſte Helvetius, onder 't een of 't ander voorwendſel, nog eenigen tyd in den Haage vertoefde, om de handeling te vervolgen (b). De Burgemeeſters van Amſterdam bewilligden in 't verblyf van Rouillé.

(z) *Uit de* Authent. Minute van het Project. *MS.*
(a) Origin. Miſſive *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 7 *Sept.* 1705.
(b) Origin. Miſſiven *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 6 *Nov.* 5 *Dec.* 1705.

lé. Doch men vondt het, in den Haage, ongeraaden: waarom zy 'er niet op ſtaan bleeven (*c*). Ook liep de heimelyke handeling toen vrugteloos af. De Franſchen lieten egter niet na tot vrede te arbeiden. Omtrent het einde van den veldtogt deezes jaars 1706, verzogten zy de bemiddeling des Konings van Zweeden, die, in 't begin van Herfſtmaand, in Saxen gevallen zynde, Koning Auguſtus genoodzaakt hadt, afſtand te doen van de Poolſche Kroon, en Staniſlaus voor wettigen Koning te erkennen. Doch hy weigerde de bemiddeling te aanvaarden, zo zy hem ook niet van de zyde der Bondgenooten aangebooden werdt (*d*). In Hooimaand te vooren, was 'er iet gebeurd, welk, van eenen anderen kant, gelegenheid ſcheen te zullen geeven, tot het hervatten der afgebroken' handelinge. Een Heer, die zeer in 't vertrouwen ſtondt van den Keurvorſt van Beieren, kwam den Hertoge van Marlborough aandienen, dat zyne Keurvorſtelyke Doorlugtigheid gezind was, de zyde van Frankryk te verlaaten, en alleenlyk begeerde te weeten, wat Groot-Britanje en de Staaten zouden willen aanwenden, om hem te doen herſtellen in 't bezit van zyn Keurvorſtendom. Marlborough gaf terſtond kennis van deeze opening aan den Raadpenſionaris Heinſius, die 'er den Penſionaris Buys over ſchreef, met verzoek om 'er Burgemeesteren van Amſterdam van te verwittigen (*e*). Doch alzo men, hier, den Keurvorſt de verze- 1706.

(*c*) Miſſiven *van* Burg. GRAAFLAND *van 4 en 6 Jan. 1706.*
(*d*) TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 71, 72.
(*e*) Orig. Miſſiv. *van den* Raadp. HEINSIUS *van 24 July 1706.*

1706. zekering, welke hy begeerde, niet geeven kon, zonder 't geheim van zyn' voorſlag, welk hy zorgvuldiglyk bewaard wilde hebben, te ontdekken, ſchynt men zig, vooreerſt, met hem niet verder ingelaaten te hebben. Wat laater, deedt het Franſche Hof zelf een' voorſlag tot vrede, door *Gualterus Hennequin*, Burgemeester van Rotterdam, die briefwiſſeling onderhieldt met den Heere de Chamillard. De voorſlag werdt, door den Penſionaris Buys, aan den Heere Godolphin gezonden, en beſtondt in deeze *zes* punten: „ 1. Herſtelling van den „ Hertoge van Savoje, in 't bezit van alle zy„ ne Staaten, mids de Keurvorſt van Beieren, „ insgelyks, herſteld worde. 2. De Spaanſche „ Nederlanden ter beſchikkinge van de Staa„ ten, met magt omze zelfs den Aartshertoge Karel te konnen afſtaan. 3. Een voor„ deelig Verdrag van Koophandel met de „ Staaten. 4. Landau aan Frankryk, in plaats „ van Briſak; nevens de Schans Kehl en de „ Schans over Hunningen, mids de Koning „ wegens Germersheim overeenkwame met „ den Keurvorſt van de Palts. 5. Erkentenis „ van Koninginne Anna, door Frankryk; welk „ zig niet moeijen zou, met het gene, in En„ geland, omtrent de opvolging beraamd zou „ worden. 6. Indien Karel voor zyn aandeel „ Spanje, de Indien en de Spaanſche Neder„ landen moeſt hebben, zou men Filips Na„ pels, Sicilie en Milaan moeten toeleggen." De Raadpenſionaris Heinſius, die van Amſterdam, en weinige anderen, die 't geheim beleid der zaaken hadden, vonden niet ongeraaden, op deezen voet, in nadere handeling te

tree-

treeden met Frankryk (*f*). Doch de punten bevielen den Engelſchen niet. Zy verſtonden, dat men meer zorg draagen moeſt voor de Bondgenooten, het vertrek van den gewaanden Prinſe van Walles bedingen, en den oorlog ſlegts wakkerlyk voortzetten, om Frankryk nog voordeeliger voorwaarden af te perſen (*g*). Ook ſtiet hun, dat men de Staaten in 't vol bezit der Spaanſche Nederlanden wilde ſtellen (*h*): 't welk, veelligt, door de Franſchen, alleen voorgeſlaagen was, om de Staatſchen tot handeling, en de Engelſchen tot argwaan te verwekken. Men deedt, van onzen kant, verſcheiden' poogingen om hunne zwaarigheden weg te neemen (*i*). Doch de yverige Whigs waren zo ſterk gezet op oorlog, dat zy van geene handeling hooren wilden. „ Niets dan „ ongeduld, ſchreef Mylord Godolphin, kan „ ons verſteeken van eene vaſte en duurzaa- „ me Vrede (*k*)." De Staatſchen, by welken de geldmiddelen ſchaars omkwamen, vonden egter niet geraaden, de handeling andermaal af te breeken; en zagen zelfs niet ongaarne, dat zy, kort hierna, openlyker, werdt voortgezet. De Keurvorſt van Beieren ſchreef twee brieven, gedagtekend uit Bergen in Henegouwen, den eenentwintigſten van Wynmaand; een' aan den Hertoge van Marlborough, en een' aan de Afgevaardigden der Staaten in 't Le- 1706.

(*f*) Miſſive *van den* Penſ. W. Buys *aan* Myl. Godolphin *van* 27 *Aug.* 1706.
(*g*) Origin. Letters *from* Godolphin *and* Secr. Harley, *in datis* 3, 23, 24, 28 *Sept.* 1706. *O. S*
(*h*) Miſſive *van den* Raadp. Heinsius *van* 5 *Oct.* 1706.
(*i*) Miſſiven *van den* Penſ. Buys *van* 28 *Sept.* 15 *Oct.* 1706.
(*k*) Lett. *from* Myl. Godolphin *in date* 4 *Oct.* 1706. *O. S.*

1706. Leger, waarin hy hun, uit naame des Konings van Frankryk, nodigde, om, op eene bekwaame Plaats tuſſchen de twee Legers, of na dat dezelven geſcheiden zouden zyn, tuſſchen Bergen en Bruſſel, in openbaare Vredehandeling te treeden. Doch alzo deeze voorſlag ſlegts in algemeene woorden vervat was, antwoordden de Hertog en de Afgevaardigden der Staaten den Keurvorſt uit éénen mond, dat men geene reden hadt, om eenen goeden uitſlag van de handeling te verwagten, zo zyne Majeſteit van Frankryk zig niet nader geliefde te openen, wegens den voet, op welken hy gezind was in onderhandeling te treeden. De Staaten, den voorſlag van den Keurvorſt vertoond hebbende aan de gezanten der Bondgenooten in den Haage, waren met dezelven overeengekomen, om 'er zulk een antwoord op te geeven (*l*). Men bleef egter met de Franſchen in heimelyke handeling: van welke wy den uitſlag, beneden, zullen aantekenen. Het Franſche Hof deedt, omtrent deezen tyd, ook eenige poogingen, om Keizer Jozefus tot vrede te beweegen, door middel van den Paus; doch men hadt, te Weenen, nog geene ooren naar de voorſlagen van Frankryk (*m*): en men bereidde zig, van de zyde der Bondgenooten, tot het voortzetten des oorlogs, tegen 't volgende jaar.

XII. Handeling om

't Verſchil over 't regt tot de nalaatenſchap van Koning Willem duurde nog, tuſſchen den Ko-

(*l*) LAMBERTI *Tom.* IV. *p.* 301—306. Hiſt. de la Paix d'Utr. *p.* 81.

(*m*) TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 77. Hiſt. de la Paix d'Utr. *p.* 85.

Koning van Pruiſſen en de Prinſeſſe Weduwe van Naſſau. Terwyl men arbeidde, om het te vereffenen (*n*), ſloegen de Staaten den Koning en der Prinſeſſe voor, of zy ook neigen zouden, om een gedeelte deezer nalaatenſchap, tegen voldoeninge der waarde, aan den Staat in 't gemeen, of aan eenige byzondere Gewesten af te ſtaan. De Koning ſcheen hier luttel tegen te hebben. Maar de Prinſes vondt het ongeraaden. De Staaten van Holland hadden te kennen gegeven, dat hun wel gelegen komen zou, Geertruidenberg en Klundert te aanvaarden. Die van Zeeland waren zeer geſteld op het Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen. Breda, Willemſtad, Steenbergen, Graave en 't Land van Kuik zouden, meende men, bekwaamlyk konnen gehegt worden aan den Staat in 't gemeen (*o*). Doch de Koning van Pruiſſen wilde 't Land van Kuik niet overgeeven (*p*). De Prinſes van Naſſau, ſlegts handelende als Voogdeſſe van haaren minderjaarigen Zoon, maakte zwaarigheid, om iet af te ſtaan, ten ware zy, door alle de Geweſten, elk afzonderlyk, gedekt werdt: 't welk niet ligt te wagten was, zynde Friesland en Groningen ongezind, om iet van de nalaatenſchap, voor zig zelven of voor den Staat in 't gemeen, te verkrygen. Maar in Zeeland, werdt de vernietiging van 't Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen ſterk gedreeven; door de Regeering van Goes, en door de twee Steden zelven

1706. een gedeelte der nalaatenſchap van Koning Willem te verkrygen, voor den Staat in 't gemeen, of voor eenige byzondere Gewesten.

(*n*) Reſol. Holl. 13 *July* 1705. *bl.* 324. 16 *April*, 5, 19 *Aug.* 1706. *bl.* 300, 507, 541.
(*o*) Reſol. Holl. 23 *Jan.* 13, 20 *Febr.* 1706. *bl.* 39, 62, 81.
(*p*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* IV. *p.* 326, 327.

1706. ven (*q*). Men hadt, hier, in 't jaar 1702, wel toegeſtaan, dat het niet verheffen der Zeeuwſche Leenen, die tot de nalaatenſchap van Koning Willem behoord hadden, zulken, die, naderhand, bleeken eigenaars deezer Leenen te zyn, niet benadeelen zou (*r*). Doch, ſedert, hadden de Staaten van 't Geweſt goedgevonden, de Wet, in Vliſſingen en Veere, zelven te beſtellen, uit eene benoeming, gedaan, door de dienende Wethouderſchap (*s*), zonder dat zy zig kreunden aan de *Mandementen* van den Hove of Hoogen Raade in Holland, waardoor men 't regt van den Markgraave zogt te bewaaren (*t*). Toen werdt, door Goes, voorgeſlaagen, dat men, uit kragte van het * opperſte gebied der Staaten, de Steden Vliſſingen en Veere van alle Leenroerigheid behoorde te ontheffen, tegen voldoening der waarde (*u*). Doch de algemeene Staaten, als *Executeurs* van Koning Willems uiterſten wil, verſtonden, dat de zaak van het Markgraaffchap in haar geheel behoorde gelaaten te worden, tot dat zy, door den gewoonlyken Regter, kon worden afgedaan (*v*). Ook kwam men, in Zeeland, tot

* *Dominium eminens.*

(*q*) Notul. Zeel. 4, 25 *Febr.* 3, 10, 17 *May*, 12 *Aug.* 21 *Oct.* 2 *Dec.* 1706. *bl.* 58, 82, 83, 144, 167, 232, 275, 293, 358. *Byl.* * 26.

(*r*) Notul. Zeel. 8 *Sept.* 1702. *bl.* 312. *Byl.* * 272.

(*s*) Notul. Zeel. 5 *Jan.* 5, 12 *Febr.* 15, 19 *Maart*, 17 *Apr.* 3, 10 *May*, 19 *July*, 17 *Dec.* 1703. *bl.* 12, 58, 71, 120, 127, 173, 201, 211, 311, 526. *Byl.* * 8, * 33, * 117. 14, 18, 21 *April* 1704. *bl.* 170, 180, 185.

(*t*) Notul. Zeel. 18 *Dec* 1703. *bl.* 527. *Zie ook* Reſol. Holl. 20 *Febr.* 6 *Juny*, 18 *July* 1704. *bl* 112, 302, 378.

(*u*) Notul. Zeel. 4 *Febr.* 1706. *bl.* 58.

(*v*) Reſol. Holl. 29 *April*, 23 *July*, 16, 21, 24 *Oct.* 1705. *bl.* 212, 323, 432, 439, 477. 15 *April* 1706. *bl.* 297. 19 *Febr.* 1707. *bl.* 90. 24 *Jan.* 16 *Maart* 1708. *bl.* 19, 138. *Voits* LAMBERTI *Tom.* XIV. *p.* 210—250.

tot geen beſluit, dan na verloop van eenige jaaren. Het omſlaan van Brabant, na den veldſlag by Ramillies, gaf den Koning van Pruiſſen aanleiding, om de Heerlykheid van Turnhout te vorderen; die, uit kragte van den uiterſten wil der Prinſeſſe Weduwe van Fredrik Henrik, op hem verſterven moeſt, in geval Willem de III., zonder kinderen, overleedt (w). Het vereffenen der geſchillen over de nalaatenſchap van Koning Willem werdt dus, van tyd tot tyd, moeilyker, en bleef, door verſcheiden' opkomende toevallen, nog verſcheiden' jaaren, agter. 1706.

Midlerwyl, naderde de tyd, waarin de Prins van Naſſau het Generaalſchap over 't Voetvolk ſtondt te aanvaarden. Hy zou, den vierden van Oogſtmaand des jaars 1707, twintig jaaren bereikt hebben. Men twyfelde niet, of Friesland zou hem, ten zelfden tyde, zitting zoeken te doen neemen, in den Raad van Staate. De andere Geweſten, met naame Holland, Zeeland, Utrecht en Overyſſel, dreeven, derhalve, nu het beſluit door, waarover, reeds in 't jaar 1705, gehandeld was, en verklaarden de Stadhouders van een of twee Geweſten, wanneer de overigen geenen Stadhouder hadden, onbevoegd om in den Raad van Staate te zitten (x). Gelderland, en, dat vreemd ſchynt, Stad en Lande zelf was overgehaald geworden, om zig niet te kanten tegen dit beſluit. Ook meende men, dat het Hof van Berlyn, welk den Prins van Naſſau laag zogt te hou- 1707. De Prins van Naſſau wordt gebouden uit den Raad van Staate.

(w) Lamberti *Tom.* XIV. *ſur l'Année* 1707. *p.* 116—134.
(x) Reſol. Holl. 12 *Aug.* 1707. *bl.* 340.

1707. houden, veel toegebragt hadt, om de Staaten tot zulk een' ſtap te doen komen. De Raad van Staate kreeg laſt van de algemeene Staaten, om den Prins niet toe te laaten, zonder nader verlof. Doch om het misnoegen, welk, hierover, in Friesland, en onder de vrienden van den Huize van Naſſau, ontſtaan was, een weinig te maatigen, ſtondt men den Prinſe toe, dat hy, zo dra hy twintig jaaren bereikt zou hebben, het Generaalſchap over 't Voetvolk aanvaardde, en de gewoonlyke wedde genoot (y). Ook werdt hy, ſedert, in 't Leger by Soignies, door den Veldmaarſchalk Ouwerkerk, op laſt der Staaten, voor Generaal verklaard.

Hy neemt bezit van 't Generaalſchap over 't Voetvolk.

De Staaten van Overyſſel waren, in het punt van het niet toelaaten der byzondere Stadhouderen in den Raad van Staate, eens geweeſt met die van Holland, Zeeland en Utrecht, in vertrouwen, gelyk zy verklaarden „ dat de „ Bondgenooten ook wel met hen zouden willen overeenkomen, omtrent de vaſtſtelling „ der tegenwoordige Regeeringe, in de Ver„ eenigde Geweſten." Zy hadden, naamlyk, beſlooten „ nooit wederom te komen tot het „ aanſtellen van eenen Stadhouder, welk „ Ampt," zo zy beweerden „ oulings, inge„ voerd was, om dat de Hertogen, Graaven „ of Heeren deezer Landen niet altoos tegen„ woordig waren in 't Geweſt, waar over de „ Staaten, nevens hen, regeerden; waarom „ het, ten langſte, met de Munſterſche Vre„ de, behoorde vernietigd geweeſt te zyn. 't „ Ge-

Vier Geweſten raadpleegen om geenen Stadhouder aan te ſtellen.

(y) LAMBERTI *Tom.* IV. *p.* 662, 663.

„ Gezag der Prinſen van Oranje hadt, zeiden- 1707.
„ ze, te wege gebragt, dat men, nog na dien
„ tyd, Stadhouders hadt aangeſteld. Doch
„ deeze wyze van Regeeringe, eindelyk, met
„ de dood des Konings van Groot-Britanje
„ zynde opgehouden, was de Staat in zyne
„ volkomene en uitgeſtrektſte Vryheid geko-
„ men: waarin zy voorhadden, in hun Ge-
„ weſt, te volharden." De andere Geweſten, die nog geen' Stadhouder hadden, werden verzogt, diergelyk beſluit te neemen (z). Ook werdt 'er, ſedert, ernſtelyk over geraadpleegd. Sommigen ſcheenen 'er op uit te zyn, om wederom, gelyk ten tyde van den Raadpenſionaris de Witt, eene *Harmonie* of *Overeenſtemming* te doen treffen onder de meeſte Gewesten, waarby men zig verbondt geenen Stadhouder aan te ſtellen: doch my is niet gebleeken dat hierop, ten deezen tyde, iets uitdrukkelyks werdt vaſtgeſteld.

XIII. Nieuwe beroerte in Gelderland.

De tweedragt, in Gelderland, die nog duurde, was oorzaak, dat men aldaar ten minſten diergelyk beſluit niet neemen kon. Zy borſt, omtrent deezen tyd, wederom, tot hevige daadelykheden uit. In de Lente des voorleeden jaars, waren, in de Kwartiers-Vergadering te Nieuwmegen, hooge woorden gerezen, tuſſchen den tweeden Burgemeeſter *Pels*, en den Baljuw *van Welderen*. Doch deeze twiſt was bygelegd (a). Ten zelfden tyde, waren ook, in 't Ampt Brummen op de Veluwe, verſcheiden' geweldenaaryen gepleegd, hebbende de opgezetenen, hier,

(z) Reſol. Overyſſ. 22 *April* 1707.
(a) Lamberti *Tom.* XIV. *p.* 209, 210.

1707. hier, de koenheid gehad, om eenige Amptsjonkers in hegtenis te neemen. Vier van deeze geweldenaars werden, ſedert, geligt, en gevangkelyk naar Arnhem gebragt. Zy raakten niet los, voor dat zy plegtiglyk beloofd hadden, zig voortaan van alle oproerigheid te zullen onthouden, en op zekeren dag, door het Hof te bepaalen, in de Gehoorkamer van het zelve, met open' deuren, God en 't Geregt, op hunne bloote knieën, om vergiffenis te komen bidden (*b*). Doch de onderhandelingen over het uitſluiten der Stadhouderen uit den Raad van Staate gaven, in den Herfſt deezes jaars 1707, aanleiding tot eene geweldige beroerte te Wageningen. De Stad Arnhem, die deeze uitſluiting ſterk dreef, tegen de meeste Heeren uit de Veluwſche Ridderſchap, hadt, in Hooimaand, eene byzondere Kwartiers-Vergadering uitgeſchreeven, alwaar dit ſtuk in overweeging gebragt werdt. De Afgevaardigden van Harderwyk, Hattum en Elburg waren gelaſt, om 'er over te raadpleegen: die van Wageningen, om zig rondelyk te verklaaren voor de uitſluiting. Doch de Ridderſchap, oordeelende, dat de zaak niet tot de Kwartiers maar Landſchaps-Vergaderinge behoorde, weigerde in onderhandeling te treeden. Onverhoeds, waren, hierop, die van Wageningen der Ridderſchap toegevallen, terwyl de vier andere Steden voor de uitſluiting ſtemden. Men kwam egter nog tot geen beſluit; maar de Gemeentsluiden van Wageningen zonden, des anderendaags, Gemagtigden naar Arnhem,

(*b*) Waarſchuwing van 't Hof, *gedagteekend* 7 *May* 1706.

hem, om de Afgevaardigden hunner Stad te vermaanen, tot ſtemmen volgens derzelver laſt. 1707.
Hierop werdt, met de meerderheid, beſlooten tot de uitſluiting (*c*). Doch dit beſluit verwekte merkelyk misnoegen tegen Arnhem, in de Regeering der andere Veluwſche Steden, die, ſedert, door Harderwyk beſchreeven, afzonderlyke Vergaderingen hielden, op 't Loo. De band der eenigheid tuſſchen de Steden hierdoor verbroken zynde, openbaarde de tweedragt zig allermeeſt, op eenen Kwartiersdag te Arnhem, die in Wynmaand gehouden werdt, en daar vier van de zeven Afgevaardigden van Wageningen, nevens de Steden Harderwyk, Hattum en Elburg, tegen 't gevoelen van Arnhem, dreeven, dat zekere Ampten niet dan geduurende den Landdag behoorden begeven te worden (*d*). Doch de Afgevaardigden van Wageningen waren zo dra niet te rug gekeerd, of daar ging een morren om, onder 't volk, dat zy hunnen pligt waren te buiten gegaan. De Regeering, weetende, dat dit gemor door de Gemeentsluiden verwekt of gevoed werdt, bewoog, hierop, eenigen uit Schutteryen en Gilden, om de hand te leenen tot het afzetten der Gemeentsluiden. Ook geſchiedde dit, terſtond, onaangezien de tegenkanting van 't Kleermaakers-Gilde en van een groot gedeelte der S. Joris Schutterye (*e*). *Godard Adriaan van Iſſum*, een der afgezette Gemeentsluiden, was te gelyk Hopman over eene bende Vrywilligen, en bragt

(*c*) Extr. *uit het* Regiſt. des Kwart. van de Veluwe, *Mercur.* & *July* 1707.
(*d*) Berigt van de Magiſtraat van Arnhem. *bl.* 1 *en*
(*e*) Korte en onverwanckelyke Deductie. *bl.* 2.

1707. bragt terſtond zyn volk op de been, zonder zig te kreunen aan den laſt der Regeeringe, die hem bevolen hadt, de bende te doen ſcheiden. *Jan Aalders*, ook een afgezet Gemeentsman, hadt zig, ten zelfden tyde, naar Arnhem begeven, om hulpe. De Wethouderſchap deezer Stad beſloot, hierop, twee Burgemeeſters, *Willem Adriaan Bouwenſch* en *D. R. van Basſenn*, aan 't hoofd van eenige Arnhemſche Vrywilligen, met drie of vier ſtukken geſchuts by zig (*f*), af te zenden naar Wageningen, alwaar de ſchuttery, midlerwyl, in de wapenen gerukt was. Die van Arnhem waren zo dra niet omtrent Wageningen gekomen, of men deedt hun aanzeggen, dat zy zig zouden hebben te hoeden van daadelykheden, ten ware zy geweld met geweld wilden zien keeren. 't Antwoord was, dat de Stad niets kwaads te vreezen hadt, mids men de poorten opende. Doch hiernaar hadden die van binnen geene ooren. Digt onder de Stad, troffen de Arnhemers een' burger-ſchildwagt aan, die zy naar binnen zonden, om eenigen uit de Regeeringe te verzoeken tot handeling. De voorzittende Burgemeeſter *Barthold Schaats*, en de Schepens *Joan van der Horſt*, *Gerrit van Eede* en *Antoni van der Horſt* traden toen naar buiten, om met die van Arnhem te ſpreeken. Doch men was naauwlyks byeen gekomen, of Burgemeeſter Bouwenſch trok den degen, roepende *deezen zyn 't, die wy hebben moeten. Nu zynze in onze magt.* Straks hierop werden de Wageningers aan-

(*f*) Antw. op het Proteſt van Nymeghen, *bl.* 5.

aangetaſt, van hun geweer beroofd, en met een' koetswagen te rug gevoerd naar Wageningen, daar men de poort geſlooten vondt. Doch men plantte 'er 't geſchut voor, en opendeze zig met geweld. Die van binnen hadden, midlerwyl, ook met ſcherp geſchooten op de Arnhemers, die, in 't intrekken, twee huizen, uit welken gevuurd was, de glazen inſmeeten. De gevangenen werden naar 't Raadhuis gebragt, en naauw bewaard. Schaats en Joan van der Horſt werden, met de dood, gedreigd. Doch diep in den nagt, werden zy wederom tot aan de Stads Poort gebragt, van waar zy, door twee Stads Boden, uit den naam der afgezette Gemeentsluiden, van ampt en eed ontſlaagen zynde, naar Arnhem gevoerd werden. Hier zaten zy ſlegts een etmaal, in de Gemeentsmans-kamer, gevangen. Toen bragt men hen wederom naar Wageningen (*g*). Midlerwyl, vervoegden hunne bloedverwanten en veele ingezetenen der Stad zig, met verſcheiden' verzoekſchriften, aan de Staaten van 't Geweſt, die, eerlang, beſlooten, dat de Wageningſche Heeren behoorden ontſlaagen, en in hunne Ampten herſteld te worden (*h*). Ook vondt men, tegen 't gevoelen van Nieuwmegen en Arnhem, geraaden, eenig Krygsvolk te zenden naar Wageningen, tot handhaaving van 't beſluit op de herſtelling der Regeeringe. De algemeene Staaten, hierop voorafgeraadpleegd, hadden verſtaan, dat men eerſt beproeven moeſt, of 'er geen minzaam ver-

1707.

De Arnhemers neemen Wageningen in.

(*g*) Verbaal overgelev. aan hunne Ed. Mog. de Staaten van Gelderl.

(*h*) Landd. Reſſ. 14 en 19 *Oct.* 1707.

1707. vergelyk te bewerken ware (*i*). Doch zy waren, naderhand, op het aanraaden van die van Holland (*k*), veranderd van gedagten, en gaven verlof, om eenig Krygsvolk te doen trekken naar Gelderland (*l*). De Staaten van Gelderland deeden, hierop, het Regement van Delem, uit Duitſchland, afkomen naar hun Geweſt, en bedienden 'er zig van, tot herſtelling der gemeene ruſte (*m*). Ondertuſſchen, waren de Wageningſche Heeren, reeds eenige weeken te vooren, geſlaakt, en in hunne ampten herſteld. Ook waren zy, die de hand voornaamlyk gehad hadden in 't bemagtigen der Stad, ten lande uit geweeken, zo dra zy de aankomſt van 't Krygsvolk vernamen. Terſtond hierop, werden de Vrywilligen, alomme, in de Gelderſche Steden, afgeſchaft, by een Plakaat der Staaten (*n*). De Steden Nieuwmegen en Arnhem werden genoodzaakt, Krygsvolk in te neemen. In beide deeze Steden, werdt, ſedert, verandering gemaakt in de Regeeringe. Te Arnhem, werden wel twaalf Perſoonen uit de Wet gezet, door de burgerye (*o*). De driejaarige Regeering, die, in 't voorleeden jaar, in de meeſte Gelderſche Steden, ingeſteld was, hieldt ſtand tot in den jaare 1717, wanneer de Wethouders, door 's Lands Staaten, van den eed,

(*i*) Landd. Receſſ. *Mercur.* 19 *Octob.* 1717. Berigt wegens de Magiſtr. van Arnhem, *bl.* 9 *enz.*

(*k*) Reſol. Holl. 21, 22 *Octob.* 1707. *bl.* 444, 449.

(*l*) Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 73.

(*m*) Reſol. Holl. 21 *Decemb.* 1707. *bl.* 593.

(*n*) Notul. Zeel. 14 *Nov.* 1, 12, 19, 21 *Dec.* 1707. *bl.* 254, 279, 282, 297, 308, 312, 314. 16 *Jan.* 1708. *bl* 10. *Zie* ook een groot getal van egte Stukken *by* LAMBERTI *Tom.* XIV. *P.* II. *p.* 1—115. *Voiez auſſi Tom.* IV. *p.* 663, 664.

(*o*) LAMBERTI *Tom.* IV. *p.* 665, 666.

eed, op de driejaarige Regeering gedaan, ontflaagen, en voor hun leeven aangeſteld werden, mids de openvallende Plaatſen, door de aanblyvenden, vervuld werden, uit een dubbel getal, door de Burgery en Gilden, Gemeentsluiden of Gemagtigden, naar de gewoonte van elke Stad, benoemd (*p*). Doch deeze verandering, waardoor de Gemeente zig hieldt verſteken te zyn van een gedeelte der voorregten, waarin zy zig, na de dood van Koning Willem, hadt zoeken te herſtellen, verwekte nieuwe opſchudding in ſommige Steden, met naame te Zutfen en te Lochem: in welke laatſte Stad, men, zelfs tegen 't Plakaat der Staaten, wederom Vrywilligen aangenomen hadt. Maar de Staaten ſtelden zulke orde, dat de beweegingen haaſt ophielden. Sedert, kondigden zy, by Plakaat van den vierden van Wintermaand des zelfden jaars 1717, eene algemeene vergiffenis af, waardoor, eindelyk, de ruſt in Gelderland herſteld werdt. In ſommige Steden, bleeven de nieuwe Wethouders in 't bewind: in anderen, raakten 'er de ouden wederom in: en in anderen, beſtondt de Regeering, ten deele uit oude, ten deele uit nieuwe Regenten. Doch de Gemeente, die zig alomme veel deels in 't aanſtellen der Wethouderen hadt toegelegd, zag zig, gelyk doorgaans, in diergelyke gelegenheden, door het aanſtellen der Regeeringe voor het leeven, grootendeels, bedroogen in haare verwagtinge. 1707.

Uitſlag der beroerten in Gelderland.

Wy hebben den uitſlag der Gelderſche beroerten hier, kortelyk, willen melden, op dat wy

(*p*) J. Schrassert Harderw. II. *Deel*, *bl.* 174.

1707. wy 'er, naderhand, niet van zouden behoeven te gewaagen. Nu hervatten wy den draad der geſchiedeniſſen van den Vereenigden Staat in 't gemeen.

XIV. Handeling van Marlborough in Duitſchland.

Den Hertog van Marlborough, in Grasmaand des jaars 1707, in den Haage gekomen zynde, oordeelden de Staaten dienſtig, hem, op zyne begeerte, eenen keer te laaten doen naar Leipzig, om een mondgeſprek te houden met den Koning van Zweeden, die zig meeſter gemaakt hadt van Saxen, en verſcheiden' der hooge Bondgenooten, voor den verderen voortgang zyner wapenen, bedugt deedt zyn. De Czaar van Muskovie hadt, daarentegen, Poolen afgeloopen, en Koning Staniſlaus genoodzaakt, naar Saxen te wyken. Marlborough deedt zyn beſt, om Karel den XII. te beweegen, tot het verlaaten van den Duitſchen bodem. En de Koning verzekerde hem, dat Duitſchland geen nadeel van hem te dugten hadt. Marlborough keerde toen, over Berlyn, naar den Haage te rug, en deedt den Staaten verſlag van 't gene hy gehandeld hadt. Het Zweedſche Leger verliet Saxen, voor het einde van Herfſtmaand (*q*).

Veldtogt in de Nederlanden.

De Veldmaarſchalk Ouwerkerk hadt, reeds in Bloeimaand, het Leger der Bondgenooten byeengetrokken omtrent Bruſſel. Marlborough begaf zig, na zyne te rugkomſt uit Duitſchland, ook derwaards. De Franſchen, onder den Hertoge van Vendôme en den Keurvorſt van Beieren, ſloegen zig, eerlang, neder te Gemblours: terwyl de Bondgenooten zig by Mel-

(*q*) TINDAL. *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 243-260.

Meldert legerden. De beide Legers evenaarden elkanderen in ſterkte zo na, dat men, van wederzyde, ongeraaden vondt, eenen veldſlag te onderneemen. De Zomer werdt, met heen en weder trekken, geſleeten; 't welk, door den aanhoudenden regen, die in Hooi- en Oogſtmaand viel, zeer moeilyk gemaakt werdt. De Bondgenooten, eindelyk van by Soignies zynde opgebroken, noodzaakten den vyand, van Cambron, over de Schelde, en agter zyne linien te wyken. De Prins van Naſſau, kort te vooren tot Generaal verklaard, plaatſte zig, op deezen togt, voor 't eerſt, aan 't hoofd van 't Voetvolk der Staaten. Marlborough, het Leger rykelyk hebbende doen voorzien van paardenvoeder en anderen voorraad; doch geene gelegenheid vindende, om den vyand te lokken uit zyn voordeel, keerde naar den Haage, in 't begin van Wynmaand, voor 't einde van welke, de beide Legers het veld verlieten (*r*). 1707.

XV. Krygsbedryven in Duitſchland.

Dus eindigde de veldtogt in de Nederlanden, zonder dat 'er iet was voorgevallen van belang. Doch aan andere oorden, hadden de zaaken der Bondgenooten veel geleeden. Villars, zyn Leger in de Elzas, vroegtyds, op de been gebragt hebbende, was, in Bloeimaand, over den Ryn getoogen, en hadt de Linien by Stolhoffen overweldigd: waarna hy tot diep in Duitſchland doorgedrongen was, en zig van verſcheiden' Plaatſen meeſter gemaakt hadt, zonder dat de Bondgenooten, welker magt hier thans zeer klein was, hem zulks hád-

(*r*) Tindal *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 260—267.

1707. hadden konnen beletten. Doch na dat hy laſt bekomen hadt, om eenige manſchap te zenden naar Provence, werdt de Markgraaf de Vivant, die een deel zyns Legers geboodt, aangetaſt door den Keurvorſt van Hanover, wien 't opperbevel over het Duitſche Leger opgedraagen was: by welke gelegenheid, de Franſchen eenige honderden gemeenen en verſcheiden' voornaame Bevelhebbers verlooren. 't Gevegt viel voor, op den vierentwintigſten van Herfſtmaand. Villars trok, hierna, by de Forten Louis en Kehl, te rug over den Ryn, en de Keurvorſt deedt zyn Leger ſcheiden (*s*).

in Spanje. In Spanje, liep het met de zaaken van Koning Karel ongelukkiger af. Minorka was, in den aanvang des jaars, veroverd door den Graave van Villars. Kort hierna, begaf Koning Karel zig naar Katalonie, terwyl het Leger der Bondgenooten, in Valence verzameld, onder den Graave van Galwai, optrok, om den vyand ſlag te leveren. De Hertog van Berwik, die over 't vyandlyk Leger geboodt, was, op de aankomſt der Bondgenooten, geweeken naar Montalegre, en voorts naar Almanza, by welke laatſte Stad, op den vyfentwintigſten van Grasmaand, een zwaare ſlag voorviel, tuſſchen de twee Legers, waarin de Bondgenooten, zig wakkerlyk geweerd hebbende, de nederlaag kreegen. Zy verlooren 'er, zo ſommigen willen, wel tienduizend man, dooden en gevangenen. Drie-entwintig Bat-

tail-

(*s*) DANIEL Journal, *p.* CCXL, CCXLJ. TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 238—242.

taillons, Engelſche en Staatſche troepen, werden t'eenemaal vernield. Doch de hardnekkige tegenſtand deezer manſchap was oorzaak van de behoudenis der pakkaadje, die, den volgenden dag, in veiligheid gebragt werdt. De vyand vervolgde de wykende Bondgenooten flaauwlyk, waardoor zy, op hunnen aftogt, kleine ſchade leeden. Voorts, werdt het jaar, van wederzyde, met heen en weder trekken, geſleeten, zonder dat 'er een tweede ſlag voorviel. Maar de Hertog van Orleans, ſedert het gebied over 't vyandlyk heir aanvaard hebbende, maakte zig meeſter van Reguena, Valence en Sarragoſſe. Ook deedt hy Serpa in Portugal, Alcira, Meguinenza, Puicerda en Ciudad-Rodrigo, door byzondere hoopen krygsvolk, veroveren. Voor Lerida, ſloeg hy zelf 't beleg, in den aanvang van Wynmaand, en werdt 'er, na verloop van eene maand, meeſter van. Mozella viel hem, in Wintermaand, in handen (*t*). 1707.

In Italie. In Italie, ſlaagden, daarentegen, de Bondgenooten gelukkiger. De Keizerſchen, onder den Graave van Thaun, uit Lombardye, door den Kerkelyken Staat, getoogen zynde, maakten zig, ſchier zonder ſlag of ſtoot, meeſter van het Koningkryk Napels. Gaëta alleen boodt eenigen tegenſtand; doch gaf zig, op 't einde van Herfſtmaand, over, by verdrag. De Kasteelen van Modena en Milaan waren, reeds in 't voorjaar, opgegeven aan de Keizerſchen (*u*). Doch

(*t*) Daniel *p.* CCXXXVI—CCXXXIX. Tindal *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 201—233.

(*u*) Daniel *p.* CCXL. Tindal *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 261—285.

1707. XVI. Onderneeming der Engelſchen en Staatſche Vloote op Toulon mislukt.

Doch by de Koninginne van Groot-Britanje en by de Staaten der Vereenigde Geweſten was, in Zomermaand, een aanſlag ondernomen op Toulon, die egter kwalyk uitviel. De Zeemogendheden oordeelden deeze onderneeming van veel gewigt, tot beveiliging van den Koophandel van Groot-Britanje en van de Vereenigde Geweſten, en tot afbreuk der Franſche ſcheepsmagt. Ook hadden zy haar ontwerp, waarop, reeds in 't voorleeden jaar, geraadpleegd was (*v*), medegedeeld aan den Hertoge van Savoje, die 'er de hand aan houden zou. Maar 't Weener-Hof, geheellyk ingenomen met den togt naar Napels, die den Engelſchen en Staatſchen tegen de borſt was, tradt niet ernſtelyk in de maatregels, by de andere Bondgenooten genomen, om in Provence te vallen. De Graaf van Mancheſter, Gezant van Groot-Britanje, en de Heer Hamel Bruininks, Gezant der Staaten aan 't Weener Hof, deeden vergeefſche poogingen, om den Keizer af te trekken van den togt naar Napels, en volk en voorraad te doen verzorgen, tot de onderneeming op Toulon (*w*), die egter voortgang hadt. Koningin Anna en de Staaten zonden eene aanzienlyke Vloot derwaards, onder Cloudeshly Shovel. De Hertog van Savoje zou de Stad, te lande, aantaſten, en door de Keizerſchen, onder Prinſe Eugenius, ondersteund worden. Doch deeze Prins hadt bevel van 't Weener Hof, om 's Keizers troepen niet te veel te waagen. De Hertog, in

(*v*) Reſol. Holl. 11 *Juny* 1706. *bl.* 409.

(*w*) Several Letters *and* Memoirs *in* TINDALS *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 269—284.

in Zomermaand, de aankomſt der Vereenigde Vloote op de kuſt van Provence vernomen hebbende, toog onverhoeds over de Var, en ſloeg zig eerlang voor Toulon neder. Eenige Oorlogsſchepen, de Var zynde opgezeild, hadden, door ſterk ſchieten, de Franſchen verdreeven uit de werken, welken zy, langs deezen ſtroom, hadden opgeworpen: 't welk den overtogt des Hertogs gemakkelyker gemaakt hadt. 't Onſtuimig weder verhinderde, ſedert, het ontſcheepen van 't geſchut en de krygsbehoeften, tot het beleg geſchikt; die door de Vloote waren aangebragt, op dat 'er de Hertog niet door belemmerd zou worden, op zynen ſchielyken togt over de Var. 't Beleg werdt, hierdoor, vertraagd. Ook ſprong Prins Eugenius, zig beroepende op 's Keizers laſt, den Hertog niet by, gelyk men verwagt hadt. Middlerwyl, kreegen de Franſche troepen bevel, om, van alle kanten, op te trekken, tot ontzet van Toulon. Uit Spanje en uit Duitſchland, kwam een goed deel volks naar Provence. Toulon werdt, ondertuſſchen, beſchooten, uit het Leger des Hertogs, terwyl de Vloot opkwam, om de Stad te bombardeeren. Agt Franſche Oorlogsſchepen werden verbrand, of reddeloos geſchooten. Doch het naderen der Franſche troepen, van alle zyden, deedt den Hertog van Savoje beſluiten, tot het verlaaten der Stad, 't welk, op den twintigſten van Oogſtmaand, geſchiedde. De belegerden hadden hem, kort te vooren, in eenen geweldigen uitval, veel volks afgeſlaagen. De gekwetſten, met welken hy zig, in zynen aftogt, niet belaſten kon, werden geborgen op de 1707.

1707. Vloote. 't Geſchut, welk reeds ontſcheept was, moeſt wederom aan boord gebragt worden, en de Vloot verliet, eerlang, de kuſten van Provence. De onderneeming op Toulon ſlaagde dus, ten voornaamen deele, kwalyk; doch zy hadt der gemeene zaake geenen kleinen dienſt gedaan: want behalve dat men den vyand merkelyk benadeeld hadt, door 't vernielen van agt Oorlogsſchepen, en van meer dan honderd en zeſtig huizen en magazynen, voor en in Toulon, hadt men hem ook genoodzaakt, zyne Legers in Spanje en in Duitſchland te ontblooten van manſchap, waardoor hy buiten ſtaat geſteld werdt, om zo veel voordeels te trekken, uit de overwinning, by Almanza behaald, als hy anderszins zou hebben mogen hoopen. De Hertog van Savoje, naar Piemont te rug gekeerd, veroverde Suza, welk de Franſchen onvoorzien gelaaten hadden, in 't begin van Wynmaand. De Admiraal Shovel, naar huis keerende, hadt het ongeluk van, by de Sorlings, op een' klip te ſtooten, en te verdrinken (*x*).

Ter zee, was, wyders, dit jaar, weinig voorgevallen. Twee Franſche Esquaders, onder den Ridder de Forbin en den Heere du Guai-Trouin, hadden egter den Engelſchen Koopvaarderen veel nadeels toegebragt, met kaapen (*y*). Forbin ſloeg zelfs, op 't einde des jaars,

(*x*) TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 285—303. DANIEL *p.* CCXLJ—CCXLIV.

(*y*) FORBIN Memoir. *Tom.* II. *p.* 229 & *ſeiv.* 247 & *ſeiv.* 259, 262, 266 DU GUAI TROUIN Memoir. *p.* 114 & *ſeiv.* DANIEL *p.* CCXLIV, CCXLV. TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 393, 336.

jaars, eenen aanſlag voor op Amſterdam, welke Stad hy, te water, wilde aandoen, en in den brand ſteeken (z). Doch 't is twyfelagtig, of hem deeze voorſlag ernſt geweeſt zy. Hy vondt, ten minſte, geenen ingang aan 't Franſche Hof. 1707.

Koningin Anna en de Staaten helpen den Koning van Pruiſſen aan 't bezit van 't Prinsdom Neufchâtel.

Het afſterven der Hertoginne van Nemours, op den zeſtienden van Zomermaand, te Parys, voorgevallen, hadt Koninginne Anna en den Vereenigden Staaten gelegenheid gegeven, om den Koning van Pruiſſen ſterker te verbinden aan de belangen der Bondgenooten. De Hertogin, de laatſte uit het doorluchtig Huis van Longueville, was *Souveraine* Prinſes geweeſt van Neufchâtel en Valengyn, op welk Prinsdom, de Koning van Pruiſſen, als erfgenaam van het Huis van Oranje en Chalons, oordeelde een gegrond regt te hebben. Doch hy hadt wel dertien mededingers, de meeſten van welken in Frankryk woonden, en door het Franſche Hof gedraagen werden. Maar Koningin Anna en de Staaten ſtonden 't regt des Konings van Pruiſſen voor, en zonden Gezanten aan de Regeering van Neufchâtel, die, eindelyk, te wege bragten, dat Koning Fredrik, in 't begin van Slagtmaand, voor Prins van Neufchâtel en Valengyn erkend werdt. Het Franſche Hof toonde zig hierover ten hoogſte misnoegd, dreigende Neufchâtel met 's Konings wapenen. Doch 't bleef by dreigen. Koning Fredrik behieldt het geruſt bezit van 't aangewonnen Prinsdom (a).

Het

(z) FORBIN Memoir. *Tom.* II. *p.* 281.
(a) Memoir. de Brandebourg, *p.* 227. TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 304—309.

1707. Het Huis van Ooſtenryk verbondt zig, ten deezen tyde, naauwer met de Kroone van Portugal, door een Huwelyk van 's Keizers Zuſter met den Koning. Ook ging Koning Karel, 's Keizers Broeder, een Huwelyk aan met de Prinſeſſe van Wolfembuttel, die den Roomſchen Godsdienſt omhelsde, 't welk de Prinſes van Anſpach, te vooren, door Koning Karel, ten Huwelyk verzogt, geweigerd hadt. Deeze Vorſtin trouwde, eerlang, met den Keurprinſe van Hanover (*b*).

XVII. Staat der heimelyke Vredehandelinge.

Met de heimelyke handeling tuſſchen de Franſchen en Staatſchen, was het, dit jaar, meer agterwaards dan voorwaards gegaan. De Staatſchen, opgezet door de Engelſchen, hadden verſcheiden' aanmerkingen gemaakt op het ontwerp van Chamillard, door Hennequin overgeleverd (*c*). De zaaken in Spanje, op het einde des jaars 1706, wat voordeeliger voor de twee Koningen beginnende te veranderen, ſloeg het Franſche Hof, terſtond, eenen anderen toon. Chamillard ſchreef aan Hennequin „ dat hy God dankte, dat zyn ontwerp „ niet aangenomen was; dat hy zig, voortaan, „ buiten de handeling dagt te houden, en dat „ Hennequin zig niet meer aan hem, maar „ aan den Markgraave de Torcy vervoegen „ moeſt." Hennequin ſchreef, ſedert, aan de Torcy, met kennis van Heinſius en Buys, die 't in de Vergadering van Holland gebragt hadden, dat men hier niet ongenegen zou zyn tot een mondgeſprek, mids de Koning van Frankryk

(*b*) Tindal *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 309, 310.
(*c*) *Zie* hier voor, *bl.* 292.

ryk by den voorgaanden voorſlag bleeve. De Torcy antwoordde hem beleefdelyk (*d*): waarop beſlooten werdt, Hennequin een' keer te laaten doen naar Parys, van waar hy, in Lentemaand, te rug kwam met een ontwerp van een Verdrag, hem, door de Torcy, in 't byzyn van d'Avaux, te Verſailles, voorgezeid. Doch alzo dit ontwerp, in verſcheiden' opzigten, nadeeliger was dan het voorgaande (*e*), bleef men hier dringen op de herhaaling, en zelfs op de verbetering van het eerſte Ontwerp (*f*). Ook oordeelden ſommigen, dat, zo men zig ſtandvaſtig hieldt, de Franſchen, in 't kort, wel nader aan de hand komen zouden (*g*). Doch de uitſlag van den veldtogt deezes jaars, en een bedekte handel der Franſchen aan 't Engelſche Hof was oorzaak, dat zy, langs hoe meer, agteruit liepen. 1707.

Van 't laatſte kreeg men eerſt kennis, op 't einde deezes jaars. Men ontdekte, dat eenige Engelſchen heimelyke briefwiſſeling hielden met de Hoven van Verſailles en S. Germain; waarover *William Gregg*, Klerk der Sekretarye van Staat, in hegtenis raakte, en ter dood veroordeeld werdt. De Sekretaris van Staat *Robert Harlei*, die diep in de gunſt der Koninginne ſtondt, werdt, by veelen, verdagt gehouden, dat deeze briefwiſſeling, niet zonder zyne kennis, geſchied was. Ook zag hy zig, eerlang, genoodzaakt, zyn Ampt neder te leggen Mislukte onderneeming van den Pretendent op Schotland. 1708.

(*d*) Miſſive *van den* Penſ. Euys *van* 17 *Febr.* 1707.
(*e*) Projet de Paix *de* Mr. de Torcy. *MS.*
(*f*) Lettre *de* Mr Hennequin *du* 24*e de Mars* 1707.
(*g*) Miſſive *van den* Raadp. Heinsius *van* 16 *Juny* 1707.

1708. gen (*b*). Kort hierna, kreeg men ten Hove berigt, dat de Koning van Frankryk beſlooten hadt, den zogenaamden Prins van Walles, met eene Vloot en Leger, naar Schotland te zenden, om zig van dit Ryk, welk vol misnoegden ſtak, meeſter te maaken. De Vloot werdt te Duinkerken toegeruſt. De zogenaamde Prins van Walles begaf zig, in Lentemaand des jaars 1708, derwaards, onder den naam van *Ridder van S. Joris*, dien hy zig, ſedert, veeltyds, geeven liet. In Engeland en elders werdt hy, gemeenlyk, de *Pretendent* genoemd, welken naam wy hem, in 't gevolg, ook doorgaans geeven zullen. Men wil, dat de Paus hem tot deeze onderneeming eenige penningen verſtrekt hadt. De Staaten kreegen zo dra geene kennis van zynen toeleg, of zy beraamden, met het Engelſche Hof, middelen om dien te ſtuiten. Zy voegden eenige Oorlogsſchepen by de Engelſche Vloote, onder George Byng, die zig, onverwagts, vertoonde voor Duinkerken, en 't inſcheepen der Franſche troepen, voor eenen tyd, deedt opſchorten. 't Hadt egter voortgang, na dat Byng wederom naar Duins gekeerd was. Maar de Ridder Forbin, gebied voerende over de Vloote, die den Pretendent naar Schotland overbrengen zou, eindelyk zee gekoozen hebbende, werdt, door ſtorm en tegenwind, genoodzaakt te rug te keeren naar Duinkerken. Ook waren eenigen zyner ſchepen, tot hunne ſchade, ſlaags geweeſt, met de

(*b*) BURNET *Vol.* II. *p.* 482. TINDAL *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 371—394, 402—404. LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 4—7.

de Engelſchen onder Byng. De onderneeming op Schotland liep, derhalve, vrugteloos af, en de Pretendent keerde, eerlang, te rug naar Frankryk (*i*). 1708.

De veldtogt des voorleeden jaars was zo gelukkig uitgevallen voor de Franſchen, dat zy zig gereed maakten, om, in dit jaar, het uiterſte van hunne kragten te beproeven, tegen de Bondgenooten. In de Nederlanden, werdt een aanzienlyk Leger byeengebragt, waarover den Hertoge van Bourgondie, Kleinzoon van Koning Lodewyk, het opperbevel opgedraagen was. De Hertog van Vendôme ſtondt, onder hem, te gebieden. Aan den Rynkant, zou de Keurvorſt van Beieren 't gebied voeren: en de vyandlyke Krygsmagt in het Daufiné zou onder 't bevel ſtaan van den Maarſchalk van Villeroi. De Koningin van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten bereidden zig, daarentegen, om den vyand, wakkerlyk, het hoofd te bieden. Marlborough en Eugenius waren, in Grasmaand, in den Haage verſcheenen, om met de Gemagtigden der Staaten en vooral met den Raadpenſionaris Heinſius de beweegingen van den aanſtaanden veldtogt te regelen. Men kwam overeen, dat de meeſte Duitſche troepen, die, in 't voorleeden jaar, aan den Opperryn, gediend hadden, in den tegenwoordigen veldtogt, onder Prinſe Eugenius, in de Nederlanden dienen zouden: en dat de Hertog van Marlborough, hier, weder-

XVIII. Schikkingen op den aanſtaanden veldtogt.

(*i*) Forbin Memoir. *Tom* II. *p.* 207 *& ſuiv.* Burnet *Vol.* II. *p.* 499. Tindal *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 405—445. Daniel *p.* CCXLV]. Lamberti *Tom.* V. *p.* 6—17.

1708. derom het opperbevel hebben zou over het Engelſche en Staatſche Leger; zullende den Veldmaarſchalk, Heere van Ouwerkerk, onder den Hertoge, gebied voeren. Marlborough en Eugenius deeden, voor 't openen van den veldtogt, nog een' keer naar Hanover, om den Keurvorſt te beweegen, tot het goedkeuren der genomen' maatregelen: waarin zy, geholpen door den Graave van Regteren, die zig, van wege de Staaten, aan 't Hof van Hanover bevondt, gelukkiglyk ſlaagden. Het Leger der Bondgenooten werdt, in Bloeimaand, verzameld, te Andernach by Bruſſel, en toog, van daar, naar Billingen, daar Marlborough zyn Hoofdkwartier verkoor, terwyl Ouwerkerk zig te Halle nederſloeg. De Afgevaardigden der Staaten vervoegden zig ook, eerlang, by 't Leger. De vyandlyke krygsmagt was, midlerwyl, byeen getrokken, tuſſchen Bergen in Henegouwen en S. Guilain, en van daar getoogen naar Soignies, niet boven drie mylen van het Leger der Bondgenooten. De Hertog van Berry bevondt zig, in 't vyandlyke Leger. Ook hadt de Pretendent zig, na den mislukten togt op Schotland, onder den naam van Ridder van S. Joris, derwaards begeven.

Krygsbedryven in Nederlanden

De beide Legers maakten, ſedert, verſcheiden' beweegingen, om elkanders oogmerken te ontdekken en te verydelen, zonder dat 'er, in den tyd van eene maand, iet voorviel van belang.

Gend en Brugge verlooren.

Doch in 't begin van Hooimaand, werdt Gend en Brugge ingenomen by verraſſing, door eenige manſchap, afgezonden uit het vyandlyke Leger. Damme en Plaſſendale, insgelyks, opgeëiſcht door den Graave de la Mot-

Motte, weigerden zig over te geeven. De Hertog van Marlborough hadt den toeleg des vyands te laat ontdekt, om dien te konnen voorkomen. Het vyandlyke Leger was, ten zelfden tyde, getrokken over de Senne, en wat laater over de Dender, te Ninove. De Bondgenooten ſloegen zig te Aſche neder, alwaar Prins Eugenius, ſchielyk opgebroken van den kant der Moezel, zig met de Duitſche troepen by hen voegde. De Franſchen deeden, hierna, Oudenaarden berennen, om den Bondgenooten de eenigſte gelegenheid, die hun nog overſchoot, om over de Schelde te konnen geraaken, af te ſnyden. De Stad was, kort te vooren, met nieuwe bezetting, onder den Brigadier *Chanclos*, verſterkt geworden, en de Bevelhebber maakte rekening, om haar, tot het uiterſte, te verdedigen. Doch de vyand verliet de Stad ſchielyk, op de tyding, dat het Leger der Bondgenooten, onverwagts, opgebroken van Aſche, zig nedergeſlaagen hadt te Leſſines, daar de Franſchen zig dagten te legeren, om het beleg van Oudenaarden te dekken. Het gantſche vyandlyke Leger ſloeg toen op weg naar Gavre, van zins om aldaar over de Schelde te trekken; doch Marlborough en Eugenius, beſlooten hebbende tot eenen veldſlag te komen, volgden den vyand naar den kant der Schelde. De Hertog van Bourgondie, toen ook van gedagten veranderende, deedt zyn Leger ſtand houden op den weg naar Gavre, en vondt geraaden den aanval te beginnen. De Majoor-Generaal Rantzauw, met eenige manſchap, uit het Leger der Bondgenooten, afgezonden, om op 's vyands beweegingen te letten, en gelegerd

1708.

Slag by Oudenaarden.

1708. gerd agter een Riviertje, dat in de Schelde valt, werdt eerſt aangetaſt. Daarna, werden beide de Legers handgemeen aan verſcheiden' oorden. De Prins van Naſſau kweet zig wakkerlyk aan 't hoofd der Staatſche knegten. Verſcheiden' vyandlyke Regementen werden in wanorde en aan 't wyken gebragt. De ſtryd duurde tot laat in den avond van den elfden van Hooimaand, en werdt, door de duiſternis, geſcheiden. De vyand verliet het ſlagveld, dien zelfden nagt, en behieldt de meeſte pakkaadje, die veiliglyk naar Gend gevoerd werdt. De Bondgenooten bekwamen, zo men wil, wel zevenduizend gevangenen, en 't getal der geſneuvelden was veel grooter aan 's vyands zyde dan aan de hunne. Het vyandlyk Leger, te Gend aangekomen, trok ſchielyk voort naar Lovendeghem, en verſchanſte zig, eerlang, agter de vaart tuſſchen Gend en Brugge. De Bondgenooten behielden 't veld, nog twee dagen na den ſlag, en ſlegtten daarna de vyandlyke Linien, aan verſcheiden' oorden in Vlaanderen, het platte Land, tot aan Atrecht, en zelfs tot in Pikardye toe, alomme afloopende. De Franſchen vielen, daarentegen, na 't bemagtigen van Roodenhuizen en Plaſſendale, in Staatſch Vlaanderen, bemagtigden de linien by Biervliet, en liepen 't Land van Kadzand deerlyk af, waarna zy, zonder iets verder te onderneemen, naar hun hoofdleger, tuſſchen Gend en Brugge, te rug keerden (*k*).

Maar

(*k*) LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 106—113. TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XIII.] *p.* 3—50.

Maar de Bondgenooten, hun voordeel willende doen, met de overwinning, by Oudenaarden behaald, ſloegen 't beleg voor Ryſſel, op den dertienden van Oogſtmaand. De Prins Eugenius en de Prins van Naſſau berenden de Stad, van twee kanten. Marlborough dekte het beleg, met het gros des Legers. De loopgraaven werden, niet voor den twee-entwintigſten, geopend, en op den zevenden van Herfſtmaand, werdt de Contreſcarpe aangetaſt en veroverd. Het Franſche Leger maakte, middlerwyl, eenige beweegingen, om het beleg te doen opbreeken; doch zy vielen allen vrugteloos uit. De belegerden deeden verſcheiden' uitvallen, die egter 't voorzetten der belegeringe weinig of niet hinderden. Zelfs ſlaagde de vyand kwalyk, in 't onderſcheppen van een ſterk geleide, welk, van den kant van Ooſtende, naar 't Leger voor Ryſſel kwam. De Stad gaf zig, eindelyk, over, by verdrag, welk, op den drie-entwintigſten van Wynmaand, getekend werdt. Toen werdt het Kaſteel aangetaſt. Doch 't liep aan tot den agtſten van Wintermaand, eer het zig opgaf. De Staaten kreegen 'er, onder anderen, kennis van, uit eenen brief van den Prinſe van Oranje en Naſſau, die 't beleg, tot het einde toe, bygewoond hadt. Midlerwyl, hadt de Keurvorſt van Beieren, op den twee-entwintigſten van Slagtmaand, 't beleg geſlaagen voor Bruſſel: doch hy verliet de Stad, op de tyding van den aantogt der Bondgenooten onder Marlborough en Eugenius, die zig, eerlang, ter wederzyde van de Schelde, omtrent Oudenaarden, nederſloe-

1708. Ryſſel belegerd door de Bondgenooten.

De Stad geeft zig over.

't Kaſteel insgelyks.

1708. gen. 't Vyandlyk Leger, ſedert, het veld verlaaten hebbende, ſloegen de Bondgenooten 't beleg voor Gend, welk zig, den laatſten dag van 't jaar, by verdrag overgaf. Ten zelfden tyde, verliepen de vyandlyke bezettingen uit Brugge, Plaſſendale en Leſſinghem. De felle vorſt, die kort hierna aanving, en drie maanden duurde, zou het inneemen deezer Plaatſen onmogelyk gemaakt hebben, alzo de ſoldaaten, zelfs in de Winterlegeringen, werks genoeg hadden, om zig tegen de ſtrenge koude te beſchermen (*l*).

Gend, Brugge en andere Plaatſen herwonnen.

De Veldmaarſchalk Ouwerkerk ſterft.

Geduurende deezen voorſpoedigen veldtogt in de Nederlanden, overleedt de Veldmaarſchalk, Heer van Ouwerkerk, te Rouſſelaar, in den ouderdom van zevenenzeſtig jaaren. De Graaf van Tilly kreeg, na hem, het opperbevel over het Leger der Staaten (*m*).

XIX. Krygsbedryven aan den Opper-ryn.

Aan den Opper-ryn, alwaar de Keurvorſt van Hanover wederom over 't Keizerlyk Leger geboodt, was niet merkwaardigs voorgevallen, geduurende deezen veldtogt. Zyn Leger en dat van den Keurvorſt van Beieren waren beide even zwak, en betrokken, na dat zy eenige maanden het veld gehouden hadden, de Winterlegeringen, zonder iet tegen elkanderen ondernomen te hebben (*n*).

in Italie.

Maar in Italie was meer verrigt. De Hertog van Savoje, ſchoon hy, door 't ſlegte weder, verhinderd werdt, vroeg in 't veld te verſchynen, verkloekte den Maarſchalk de Villars, door

(*l*) LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 112—148. TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 51—101.
(*m*) TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 79.
(*n*) TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 130.

door eenen onverhoedſchen togt naar de grenzen van het Dauphiné, daar hy zig van verſcheiden' Veſtingen meeſter maakte, en onder anderen van Feneſtrelles, welk de Franſchen, na 't ſlegten van Pignerol, zeer verſterkt hadden. De Paus, *Klemens de XI.*, werdt, wat laater, door de Keizerſchen, genoodzaakt, Karel voor Koning van Spanje te erkennen, en hem met het Koningkryk van Napels te beleenen (*o*). 1708.

In Spanje, werdt de veldtogt ook laat geopend. Op 't einde van Zomermaand, ſloeg de Hertog van Orleans, die nog over 't vyandlyk Leger geboodt, het beleg voor Tortoſa, welke Stad zig, eerlang, aan hem opgaf. Ook viel hem Dania in handen. De Engelſche Vloot onder *John Lake*, eenige troepen gevoerd hebbende voor Cagliari, de Hoofdſtad van Sardinie, maakte zig, daarentegen, in Oogſtmaand, meeſter van de Stad en van het gantſche Eiland, welk zig aan Koning Karel onderwierp. Ten zelfden tyde, werdt het Eiland Minorka bemagtigd, door den Majoor-Generaal Stanhope, in minder dan drie weeken. Voorts, viel 'er niets van gewigt voor, tuſſchen de twee Legers, die in Katalonie lagen. In Slagtmaand, ondernamen de Bondgenooten Tortoſa te herwinnen, by verraſſing; doch hun toeleg, ontdekt zynde, mislukte (*p*). in Spanje.

Op den eerſten van Wintermaand deezes jaars, bekragtigden de algemeene Staaten een Verdrag van Vrede, Scheepvaart en Koophandel Vrede met Tunis bekragtigd.

(*o*) Tindal *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 101—103, 120—130.
(*p*) Lamberti *Tom.* V. *p.* 94, 162. Tindal *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 103—119.

1708. del met de Regeering van Tunis, welk, reeds in 't jaar 1704, geſlooten was (q).

XX. De Prins van Oranje en Naſſau aanvaardt het Stadhouderſchap van Stad en Lande.

De Prins van Oranje en Naſſau begin deezes jaars, getreden in 't bezit van 't Stadhouder- en Kapitein-Generaalſchap van Groningen en Ommelanden, niet zonder dat 'er veel twiſt over geweeſt was, tuſſchen de twee Leden der hooge Regeeringe, willende de Stad den Prins aanneemen, op het Berigtſchrift van wylen zynen Heere Vader; in welk Berigtſchrift, de meeſte Leden der Ommelanden eenige verandering gemaakt wilden hebben. Onder anderen, verſtonden zy, dat de Stadhouder, voortaan, niet behoorde voor te zitten, onder de agt mannen, die over de wettigheid der Ommelander Volmagten oordeelden. Doch een groot getal van Ommelander boeren, voor 't Landſchaps Huis vergaderd zynde, bragt te wege, dat de Stadhouder beëedigd werdt, onaangezien de tegenkanting der Afgevaardigden uit de Ommelanden, die zig, ſedert, aan de algemeene Staaten vervoegden om onderſteuning, en midlerwyl 't gerugt lieten loopen, dat zy zig dagten te voegen by de Geweſten, die geenen Stadhouder begeerden. De Staaten van Holland koozen, terſtond, de zyde der Ommelanden. De algemeene Staaten nodigden de twee Leden, om Gemagtigden naar den Haage te zenden. Doch de Stad kon hiertoe niet verſtaan. Wat laater, zondt zy egter Gemagtigden af aan de Staaten der byzondere Geweſten. Doch de tweeſpalt bleef duuren, tot in 't volgende jaar

(q) *Voiez* DU MONT *Corps Diplom. Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 230.

jaar (*r*). De Staaten van Stad en Lande vergaderden toen, op gelyken voet, als zy, geduurende 's Prinſen minderjaarigheid, gedaan hadden. De Prins moeſt dit aanzien, ſchoon hy zig hierdoor hieldt verſteken te zyn van een der voornaamſte voorregten zyns Stadhouderſchaps. De Ommelanden, geſterkt door 't gezag van Holland en van de algemeene Staaten, gedoogden niet, dat de Stadhouder oordeelde over de wettigheid der Volmagten tot de Landſchaps-Vergaderinge; onaangezien zulks, door zyne Voorzaaten, plagt te geſchieden. Doch men verſtondt nu dat de Staaten van Stad en Lande, regt hebbende om, na 't afſterven van eenen Stadhouder, eenen anderen aan te ſtellen of niet, ook regt hadden, om hem, op zulke voorwaarden, aan te ſtellen, als zy goedvonden; zonder dat zy zig aan de voorige Berigtſchriften behoefden te bepaalen (*s*). De Prins ſloot, kort hierna, op den eerſten van Bloeimaand des jaars 1709, een Huwelyk met de Prinſeſſe *Maria Louiſa*, Dogter des Landgraafs van Heſſen-Kaſſel (*t*). Ter gelegenheid van dit Huwelyk, deeden de Staaten van Friesland hem een geſchenk van zeſtigduizend guldens (*u*). De Prinſes *Sofia Hedwigh*, zyne Zuſter, was, kort te vooren, in de egt getreden

1708.

Hy trouwt met eene Prinſeſſe van Heſſen-Kaſſel.

(*r*) Reſol. Holl. 16, 23 *Maart*, 18, 26 *April*, 1 *May*, 1 *Nov.* 1702. *bl.* 139, 154, 173, 187, 195. Notul. Zeel. 15 *Maart*, 5 *April*, 3 *May*, 19 *Nov.* 1702. *bl.* 81, 102, 131, 312, 314. 27 *Juny* 1709. *bl.* 140.

(*s*) *Uit* een groot getal van gedrukte Reſolutien, Brieven, Deductien *en* andere Stukken.

(*t*) Reſol. Holl. 10 *May* 1709. *bl.* 222.

(*u*) LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 218—221, 484, 485.

1708. den met *Karèl Leopold*, Hertog van Mekelenburg (*v*).

XXI. De Vredehandeling wordt heimelyk voortgezet.

De uitſlag van den veldtogt in de Nederlanden maakte de Franſchen begeeriger, tot het vervolgen der Vredehandelinge, die, ſedert eenigen tyd, heimelyk voortgezet was, door den Heere van Petkum, Reſident des Hertogs van Holſtein-Gottorp, met wien de Torcy briefwiſſeling hieldt. De Staaten, ſchoon hun 't Krygsgeluk medeliep, haakten egter, meer en meer, naar vrede. Hunne geldmiddelen waren uitgeput. Zy vreesden, dat zy, uit Engeland, niet veel meer byſtand te wagten zouden hebben. De Geweſten waren ook inwendig en met elkanderen oneenig. Sommigen zogten zig onder de hand te bedienen van den oorlog, om den Prins van Oranje te bevorderen; waartoe, egter, in Holland en in Zeeland, kleine genegenheid beſpeurd werdt. Alle deeze en andere redenen deeden den Raadpenſionaris, en zulken, die nevens hem 't geheim beleid der zaaken hadden, luiſteren naar de voorſlagen tot eene ſamenkomſt; die de Franſchen meermaalen gedaan hadden, en nog deeden (*w*). In Wintermaand, ſchreef de Torcy aan Petkum „ dat het Franſche Hof in onderhandeling „ begeerde te treeden, op den voet van het „ ontwerp, voor omtrent twee jaaren, door „ den Heere Hennequin overgebragt; dat men „ Spanje en de Indien den Aartshertoge laa-

„ ten

(*v*) Notul. Zeel. 24 *May*, 14 *Juny* 1708. *bl.* 160, 171. *Byl.* * 90. 21 *Maart* 1709. *bl.* 34. *Byl bl.* * 88.

(*w*) Lettr. *de* MR. BUYS *a* Mylord MARLBOROUGH *du* 2 *e de Juillet* 1708. Miſſive van S. *v.* GOSLINGA *van* 9 *Sept.* 1708. Miſſiven *van den* Raadpenſ. HEINSIUS *van* 16 *en* 18 *Nov.* 1708.

„ ten zou, en voor Filips alleenlyk Napels en 1708.
„ Sicilie, benevens Sardinie en de Plaatſen in
„ Toskane, begeeren, zonder zelfs van Mi-
„ laan te willen reppen, welk men, te vooren,
„ daarenboven, gevorderd hadt; dat men den
„ Staaten, wyders, in de voornaamſte punten
„ genoegen geeven zou, en niet twyfelde, of
„ de byeenkomſt zou, zo zy geheim genoeg
„ bleeve, eenen gelukkigen uitſlag hebben (x)."
Men gaf den Hertoge van Marlborough, die toen nog in 't Leger was, kennis van deeze opening. Doch hy hadt, tot hiertoe, kleinen trek getoond, tot het aanvangen der onderhandelinge. Alleenlyk betuigde hy, by herhaalinge, zeer te verlangen naar eene goede en verzekerde vrede. Doch 't bleek niet donker-lyk, dat hy den Staaten 't bezit der Spaanſche Nederlanden misgunde. Hy hoorde altoos gaarne, dat men ſprak van Koning Karel aan deeze Landen te helpen: en hem ging na, dat hy op de Landvoogdy vlamde, waarmede ook Prins Eugenius gevleid werdt, door 't Weener Hof. Doch de Hertog verklaarde, omtrent deezen tyd, aan iemant, die dit ſchryft „ dat Koning Karel hem, meer dan eens, de Land-„ voogdy der Nederlanden aangebooden hadt, „ zelfs by opene brieven, welken hy nog be-„ waarde; doch dat hy, verneemende dat zulks „ den Staaten onaangenaam zyn zou (y), af-„ ſtand gedaan hadt van deeze waardigheid, „ en

Marlborough vlamt, zo men wil, op de Landvoogdy der Spaanſche Nederlanden.

(x) Copie Manuſcrite *de* 2 Lettres *de* MR DE TORCY *du* 10e. & 27e *de Decembre* 1708. *Zie ook* Reſol. Holl. 17 *Nov.* 1709. *bl.* 616.

(y) *Zie* Reſol. Holl. 7, 10 *Aug.* 1706. *bl.* 516, 517. en Secr. Reſol. Holl. 7 *July* 1706. VI. *Deel*, *bl.* 444.

1708. „ en 'er voor altoos van afſtondt." *Indien men my*, vervolgde hy, *in Holland, het Stadhouderſchap aanboodt, by God en op myne verdoemenis, ik zou 't van de hand wyzen. Ik weet wel, waarvan men my verdagt houdt; maar men bedriegt zig zeer, ten mynen opzigte. Ik zoek niets dan eene goede en duurzaame Vrede, waarna ik naar mynent denk te keeren. Zo 'er, ondertuſſchen*, beſloot hy, *een Landvooogd in de Nederlanden noodig ware, zie ik niet, waarom ik den Staaten minder aangenaam zyn zou, dan een ander. Doch ik verzeker u, andermaal, dat ik 'er niet aan denke.* Maar onaangezien deeze betuigingen des Hertogs, meenden ſommigen met zekerheid te weeten, dat hy onlangs nog nieuwe opene brieven tot het waarneemen der Landvoogdye voor zyn leeven ontvangen hadt (*x*). Men ziet, hieruit, dat Marlborough zulk eene Vrede, als den Staaten voorgeſlaagen was, niet kon goedkeuren. De argwaan, dien men, in 't Leger, zo onder de Afgevaardigden der Staaten, als onder de Staatſche Generaals, tegen hem, begon op te vatten, vermeerderde ſterk, ten deezen tyde, en bragt ook veel toe tot het vervolgen der handelinge met het Franſche Hof (*a*).

Voortgang der handelinge met Frankryk.

Zy werdt dan heimelyk voortgezet, in den aanvang des jaars 1709. De Heer *Peſters* hieldt, met kennis van den Raadpenſionaris, een mondgeſprek met den Intendant *Bernieres*, te S. Guilain, en ſchreef 'er over naar den Haage (*b*). Doch

(*x*) Lettre *de* Mr PESTERS *du* 17e *Dec.* 1708.
(*a*) Miſſiven *van* S. V. GOSLINGA *van* 8 *Sept.* 1708. *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 16 *en* 18 *Nov. en* 30 *Dec.* 1708.
(*b*) Lettres *de* Mr. PESTERS *du* 25e & 31e *de Janv.* 1709.

Doch deeze onderhandeling bleef ſteeken. De Graaf van Bergeik, die de Landvoogdy der Spaanſche Nederlanden, uit den naam van Koning Filips, waarnam (*c*), hieldt ook briefwiſſeling met Burgemeeſter van der Duſſen, die hem, in Louwmaand, een ongetekend briefje toezondt, in de Franſche taale geſteld, en woordelyk vertaald van deezen inhoud: *Myn Heer de Graaf van Bergeik gelieve te weeten, dat, ten zy men de aanbiedingen vernieuwe, welken men voorheen gedaan heeft; naamlyk Spanje, de Indien, Milaan, de Spaanſche Nederlanden en 't gene 'er meer bygevoegd is; midsgaders een voordeelig Verdrag van Koophandel; men met elkanderen niet vertrouwelyk, over de andere voorafgaande punten, in onderhandeling zal konnen treeden* (*d*). Bergeik zondt dit briefje aan de Torcy, die, hierop, den eerſten van Sprokkelmaand, uit 's Konings naam, aan den Heere van der Duſſen ſchreef „ dat zyne Majeſteit den Heer *Voiſin* benoemd hadt, om, „ op den voet, door hem voorgeſlaagen, naamlyk, de aanbieding van Spanje, de Indien, „ de Spaanſche Nederlanden met het gene „ 'er bygevoegd was, benevens een voordeelig Verdrag van Koophandel, in onderhandeling te treeden (*e*)." Hiertoe werdt dan, in den Haage, beſlooten (*f*). De Heeren Buys en van der Duſſen begaven zig, omtrent het midden van Lentemaand, naar het Stryenſche Sas, 1709.

(*c*) Memoires *de* Mr. DE TORCY, *Tom.* I. *p* 171.
(*d*) Copie *du* Billet *de* MR. VAN DER DUSSEN. *Voiez auſſi* Memoir. *de* TORCY, *Tom* I. *p* 186.
(*e*) Copie *de la* Lettre *de* MR. DE TORCY *a* MR. VAN DER DUSSEN.
(*f*) Miſſive *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 9 *Maart* 1709.

1709. Sas, alwaar de Preſident Rouillé, op den naam en Vrygeleidebrief van den Heer Voiſin, die den laſt hem opgelegd van de hand geweezen hadt (*g*), derwaards gereisd, hun kwam ontmoeten (*h*). Rouillé toonde hun 's Konings Volmagt: waarop zy, drie uuren agtereen, met hem ſpraken, en dien zelfden avond, nog eens, in het Dorp Stryen, van zeven uuren tot een uur na middernagt. Twee dagen daarna, hieldt men nog een mondgeſprek. Rouillé hadt een Ontwerp overgeleverd, welk, by de onzen, gebrekkelyk gekeurd werdt. Hy deedt, hierop, een' keer naar Verſailles, en Buys en van der Duſſen begaven zig naar den Haage. De Raadpenſionaris, die, ten deezen tyde, wederom, voor vyf jaaren, was aangenomen (*i*), deedt, vervolgens, opening van den naderen voorſlag van Rouillé, ter Vergaderinge van Holland, en aan de Afgevaardigden tot de buitenlandſche zaaken; doch onder den eed van geheimhoudinge (*k*). Eenige weeken hierna, hielden de Heeren Buys en van der Duſſen nog twee heimelyke geſprekken met Rouillé te Bodegraave (*l*): waarin Rouillé beweerde, dat Napels en Sicilie, vooraf, aan Koning Filips behoorden toegeweezen te worden; terwyl, van onzen kant, verſtaan werdt, dat het lot deezer Ryken niet vooraf, maar eerſt by de openbaare Vredehandeling, behoorde te wor-

(*g*) Memoir. *de* Mr. DE TORCY, *Tom.* I. *p.* 191, 192.
(*h*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 192 & *ſuiv.*
(*i*) Reſol. Holl. 15 *Maart* 1709. *bl.* 128.
(*k*) Miſſive *van* Q. VAN STRYEN *en* W. BUYS *van* 19 *Maart* 1709.
(*l*) Miſſiven *van de zelfden van* 10 *en* 22 *April* 1709.

worden geregeld. Men verſchilde ook over de *Barriere* der Staaten, in de Nederlanden. De onzen wilden Ryſſel behouden, en begeerden Doornik en Maubeuge daarenboven. Doch Rouillé vorderde Ryſſel wederom, en wilde de twee andere Steden niet afſtaan. Ook begeerde hy Straatsburg niet te rug te geeven, noch Feneſtrelles en Exiles te laaten blyven aan den Hertoge van Savoje. Eindelyk, was 'er ook verſchil, over het vierde punt der Ryswykſche Vrede, waarin de onzen eenige verandering begeerden gemaakt te hebben, die Rouillé nog niet toeſtaan kon. Op zyne vraag, wat hy nu den Koning ſchryven moeſt? werdt hem verzogt, de redenen der Staatſchen, ten kragtigſte, te willen voordraagen, en 's Konings naderen laſt te begeeren. Rouillé vorderde, dat men eerſt verſlag deedt, en hem bekend maakte, wat 'er op beſlooten zou zyn. Doch men hieldt dit verzoek te ſtrekken, om tyd te winnen, en om de genegenheid der byzondere Geweſten te polſen: waarom het, heuſchelyk, van de hand geweezen werdt. Ook ſcheidde men, hierop, van elkanderen. Buys en van der Duſſen, naar den Haage gekeerd zynde, en verſlag van 't gehandelde gedaan hebbende aan den Raadpenſionaris en aan *Quiryn van Stryen*, Burgemeeſter van Amſterdam; beſloot men, eenpaariglyk, den begonnen handel niet af te breeken, al drongen 'er ſchoon de Engelſchen op; maar Petkum nog eens af te vaardigen aan Rouillé, om hem tot de meening der onzen over te haalen. De Staaten van Holland en de Afgevaardigen tot de buitenland- 1709.

ſche

1709. ſche zaaken bewilligden hierin (*m*). Petkum begaf zig, een en andermaal, naar Bodegraave. Doch men kon, in de verſcheiden' geſprekken, die hier voorvielen, elkanderen niet verſtaan. 't Geheim der handelinge was, midlerwyl, uitgelekt, en hadt argwaan veroorzaakt onder de Gevolmagtigden der Bondgenooten in den Haage (*n*). De Hertog van Marlborough zogt de oogmerken van Frankryk verdagt te doen voorkomen by de Staaten, zig hiertoe bedienende van Petkum zelven, die gehouden werdt de geheimen van 't Franſche Hof te kennen (*o*). Rouillé kreeg laſt om van der Duſſen groote beloften te doen, zo hy te wege brengen kon, dat de Staaten zig afzonderlyk verdroegen met Frankryk (*p*). Doch hiertoe was geene kans. De Leden der hooge Regeeringe, die tot de Vrede neigden, waren nog de minſten in getal. Amſterdam alleen ſcheen 'er ernſtigſt op geſteld te zyn, onaangezien Prins Eugenius, omtrent deezen tyd, een' keer derwaards deedt om de Regeering tot andere gedagten te brengen (*q*). Doch de onderhandelingen te Bodegraave liepen vrugteloos af. Rouillé klaagde dat men zig, van den kant der Staaten, niet duidelyk genoeg verklaarde (*r*); doch het tegendeel was naauwlyks te wagten, zo lang men zig zo vaſt met de Bondgenoo-

(*m*) Miſſiven *van* Q. VAN STRYEN *en* W. BUYS *van* 22 *en* 23 *April* 1709. *Voiez auſſi* Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 223 *&c. p.* 268 *&c. p.* 281 *&c.*
(*n*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 247, 266, 281.
(*o*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 288, 289.
(*p*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 301.
(*q*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 302, 309.
(*r*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 340.

nooten, byzonderlyk met Groot-Britanje, vereenigd hieldt. 1709.

Het Franſche Hof haakte, ondertuſſchen, zo ſterk naar 't ſluiten der Vrede voor 't openen van den veldtogt, dat de Koning geraaden vondt, den Markgraaf de Torcy, die met de buitenlandſche zaaken belaſt was, herwaards te zenden, op dat deeze, ten vollen onderregt van den ſtaat des Ryks, zelfs het te buiten gaan zyner Volmagt zou konnen over zig neemen, indien hy een gelukkig oogenblik aantreffen mogt, om te konnen ſluiten (*s*). De Torcy vertrok zonder uitſtel naar den Haage, op een paspoort van den Heere *Doſembrai*, die hem verzelde. Te Rotterdam, vervoegde hy zig by den Koopman *Senzerf*, die hem geleidde naar den Haage, en aan 't huis bragt van den Raadpenſionaris (*t*), met wien Rouillé, kort te vooren, verzogt hadt, een mondgeſprek te mogen houden (*u*). De Torcy tradt terſtond in geſprek met den Raadpenſionaris, en deedt, ſedert, den Koning, in verſcheiden' *Brieven*, die onlangs in 't licht gegeven zyn (*v*), verſlag van zyne verrigtingen in den Haage, hem, onder anderen, meldende „ dat Amſterdam en Rotterdam, daar men 't meeſt „ tot vrede ſcheen te neigen, oordeelden dat „ menze niet zou konnen treffen, zo Koning „ Filips niet afſtondt van Napels en Sicilie. En „ dat Marlborough, dien Frankryk gezogt „ hadt

(*s*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 345. *Voiez* ſon Inſtruct. *dans les dites* Memoir. *Tom.* I. *p.* 350.

(*t*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 367, 368.

(*u*) Miſſive *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 30 *April* 1709.

(*v*) *Voiez* Memoir. *de* TORCY, *Tom.* II. *p.* 6, 30, 34, 45, 48, 62, 67, 86, 104, 136, 174.

1709. „ hadt te winnen door aanzienlyke geſchen-
„ ken, zig kantte tegen de Vrede, en veel
„ vermogt by de Staaten, die egter reeds arg-
„ waan begonden op te vatten over 't gezag,
„ dat Groot-Britanje zig hier te Lande hadt
„ weeten te verkrygen (*w*)."

De handeling wordt openbaar.

De onderhandeling met Frankryk, die nu in den Haage voortgezet werdt, kon niet nalaaten rugtbaar te worden. De Keizer magtigde de Prins Eugenius en *Filips Lodewyk, Graaf van Sinzendorf*; de Koningin van Groot-Britanje den Hertog van Marlborough en den Heer Townshend, om dezelve by te woonen: waartoe de Heeren Buys en van der Duſſen, en de Raadpenſionaris Heinſius nu ook mondelingen laſt kreegen van de algemeene Staaten, en van de Staaten van Holland. Men hieldt verſcheiden' byeenkomſten; die dikwils tot diep in den nagt duurden (*x*). Eindelyk, bragt de Raadpenſionaris Heinſius de voorafgaande punten, over welken men genoegzaam eens meende geworden te zyn, ten getale van *veertig*, op 't papier, des nagts tuſſchen den zevenentwintigſten en agtentwintigſten van Bloeimaand. De voornaamſten kwamen hierop uit: „ Men zou, ten ſpoedigſte,
„ eene goede, vaſte en algemeene Vrede ſlui-
„ ten. En om hiertoe te geraaken, Karel den
„ III. erkennen voor Koning van Spanje, de
„ Indien, Napels en Sicilie, met één woord
„ van de gantſche Spaanſche heerſchappy, zo
„ als dezelve, door Karel den II, bezeten ge-
„ weeſt was, uitgenomen de Barriere der
„ Staa-

Voorafgaande Punten der Vrede ontworpen.

(*w*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* II. *p.* 42, 84, 99, 164, 77.
(*x*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 265-268.

„ Staaten, en 't gene aan Portugal en aan Sa- 1709.
„ voje, volgens de Verdragen tuſſchen de
„ Bondgenooten, zou moeten worden afge-
„ ſtaan. De Koning van Frankryk zou te we-
„ ge brengen, dat zyn Kleinzoon, de (1) Her-
„ tog van Anjou, Sicilie aan Koning Karel in-
„ ruimde, voor den eerſten van Herfſtmaand
„ aanſtaande. Hy zou, midlerwyl, zyn Krygs-
„ volk, uit het Spaanſche gebied, te rug trek-
„ ken, en den Hertog niet verder onderſteu-
„ nen. Frankryk zou nimmer mogen hande-
„ len op de Spaanſche Weſtindien; veel min
„ zig meeſter van dezelven maaken. Straats-
„ burg, de Kehlerſchans en Oud Briſak zou-
„ den aan den Keizer te rug gegeven worden.
„ Doch Frankryk zou Heer blyven van de
„ tien Steden in de Elzas, volgens het Mun-
„ ſterſch Verdrag, Landau alleen uitgenomen,
„ welk wederom aan den Keizer komen zou.
„ Hunningen, Nieuw Briſak en Fort Louis
„ zouden, voor altoos, geſlegt worden. Over
„ het vierde Lid der Ryswykſche Vrede, zou
„ men nader beſluiten, op de algemeene Vre-
„ dehandelinge. Frankryk zou Koningin Anna
„ voor Koningin van Groot-Britanje, en de
„ Proteſtantſche opvolging in dat Ryk erken-
„ nen. De Pretendent zou Frankryk ruimen.
„ Terre-neuve zou aan Groot-Britanje afge-
„ ſtaan, en Duinkerken geſlegt worden. Frank-
„ ryk zou den Koning van Pruiſſen erkennen,
„ en

(1) Aanmerkelyk is 't, dat de Torcy en Rouillé niet begeerd hadden, dat men Filips, in dit Ontwerp, hooger' titel gave dan dien van Hertoge van Anjou. *Voies* Lamberti Tom. V. p. 288.

1709. „ en hem nimmer ſtooren, in 't bezit van
„ Neufchâtel en Valengyn. Aan de Staaten zou
„ Frankryk overgeeven Veurne, het Fort de
„ Knokke, Meenen, Yperen, Warneton, Com-
„ mines, Warwyk, Poperingen, en het gene
„ tot deeze Plaatſen behoorde. Ryſſel, Door-
„ nik, Condé en Maubeuge zouden, nevens
„ de overige Spaanſche Nederlanden, dienen
„ tot eene Barriere voor den Staat. Ook ſtondt
„ zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit hun het
„ Tarif van den jaare 1664 toe, zullende de
„ belaſting van vyftig ſtuivers op 't vat, voor-
„ taan, afgeſchaft blyven. De Keurvorſt van
„ Hanover zou in deeze waardigheid erkend
„ worden door Frankryk. Aan Savoje zouden
„ Exiles, Feneſtrelles en Chaumont, ook de
„ Valei van Pragellas met het gene aan deeze
„ zyde van het gebergte Genevre en van an-
„ dere gebergten legt, tot eene grensſcheiding
„ tuſſchen Frankryk en Piemont, worden af-
„ geſtaan. De eiſchen der Keurvorſten van
„ Keulen en Beieren en eenige andere zaaken
„ zouden, op de algemeene Vredehandeling,
„ overwoogen worden. De Koning van Frank-
„ ryk beloofde de Nederlandſche Steden, ter-
„ ſtond na de bekragtiging deezer punten, te
„ zullen ruimen, te weeten Namen, Bergen
„ in Henegouwen en Charleroi voor den vyf-
„ tienden van Zomermaand aanſtaande; Lu-
„ xemburg, Condé, Doornik en Maubeuge,
„ veertien dagen laater, en Nieuwpoort, Veur-
„ ne en 't Fort de Knokke voor den vyftien-
„ den van Hooimaand. Ook zou hy de Ves-
„ tingwerken en haven van Duinkerken ſleg-
„ ten, binnen twee maanden. En zo dit alles

„ vol-

„ volvoerde, en de gantſche Spaanſche heer- 1709.
„ ſchappy aan Koning Karel deedt afſtaan,
„ zou 'er een ſtilſtand van wapenen zyn, tot
„ op het ſluiten en bekragtigen der algemeene
„ Vrede (2); waartoe de openbaare onder-
„ handelingen, met den vyftienden van Zo-
„ mermaand, in den Haage, zouden aanvan-
„ gen (y)."

De Keizerſchen, Engelſchen en Staatſchen toonden zig gereed, om deeze punten te tekenen; doch de Torcy, ſchoon ſommigen verzekeren, dat hy 'er, mondeling, in bewilligd had (z), maakte zwaarigheid in de punten, die den Hertog van Savoje en de Elzas betroffen, waartoe hy zeide niet uitdrukkelyk gelaſt te zyn. Hy begeerde, derhalve, eerſt een' keer naar zyn Hof te doen, beloovende 's Konings laſt, ten ſpoedigſte, te zullen overzenden aan Rouillé, die, ondertuſſchen, in den Haage vertoeven zou (a). Sommigen verhaalen, uit den mond van de Torcy zelven, dat hy, nog voor zyn vertrek, den Raadpenſionaris verzekerde, dat de beraamde punten niet zouden aangenomen worden (b). Doch ik vind dit niet gemeld in de *Aantekeningen*, die onlangs van zyne *Handelingen* in 't licht gegeven zyn. Terwyl hy uit was, werden de punten gezonden aan de Geweſten en Steden, en eer-

De Torcy maakt zwaarigheid om ze te tekenen.

(y) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 288. DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 234. Memoir. *de* TORCY, *Tom* II. *p.* 188.
(z) LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 288.
(a) Secr. Reſol. Holl. 28 *May* 1709. Reſol. Gener. *Mart.* 28 *May* 1709. *MS.*
(b) BOLINGBROKES Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 88.
(2) Dit punt was het *zevenendertigſte*; waarover, naderhand, zo veel te doen viel.

1709. eerlang getekend door de Keizerſchen, Engelſchen en Staatſchen: die zig verbonden, dat zy 'er zig ſtiptelyk aan zouden houden (*c*).

Zy worden in Frankryk van de hand geweezen.

Zo dra was de Torcy niet aangekomen te Verſailles, of de Koning deedt den Raad vergaderen. De beraamde punten werden overwoogen; doch zo hard en buitenſpoorig geoordeeld, dat menze, eenpaariglyk, van de hand wees (*d*). De Daufyn ſprak zeer yverig, tegen de onttrooning van Koning Filips. De Koning zelf verſtondt, dat men den oorlog, met nieuwen ernſt, moeſt doorzetten. De Krygsbevelhebbers, die zig, in de verwagting van eene kort aanſtaande Vrede, in merkelyken getale, ten Hove onthouden hadden, keerden allen naar 't Leger. Men vleide zig, in Frankryk, dat de Bondgenooten, en byzonderlyk de algemeene Staaten, die verdagt gehouden werden, dat zy de vredelievendheid van 't Franſche Hof misbruikt hadden, zig deswege, wel haaſt, beklaagen zouden (*e*).

's Konings beſluit.

Midlerwyl, wagtte men, in den Haage, op 's Konings beſluit, welk de Torcy beloofd hadt, in 't kort, te zullen herwaards zenden. Ook ſchreef hy, den tweeden van Zomermaand, aan den Prinſe Eugenius „ dat de Koning, zyn „ Meeſter, het ontwerp op de Vrede onmo„ gelyk kon aanneemen (*f*)." Rouillé ontving gelyk berigt in eenen brief aan den Raadpenſionaris, dien hy hem, den vyfden, behandigde, daarby voegende „ dat de Koning het „ punt

(*c*) LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 288.
(*d*) Memoir *de* TORCY, *Tom.* II. *p.* 216 *& ſuiv.*
(*e*) Copie manuſcr. *d'une* Lettre *de* Paris *du* 7e *de Juin.* 1709.
(*f*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 296.

„ punt van de Elzas onmogelyk kon toeſtaan; 1709.
„ en dat, zo men zig, in dit punt, aan de Mun-
„ ſterſche Vrede wilde houden, men 't ook,
„ in 't gene Savoje betrof, behoorde te doen.
„ Feneſtrelles en Exiles wilde hy egter afſtaan.
„ Doch 't voldeedt hem niet, dat men de ei-
„ ſchen van Beieren en Keulen verſchoof tot
„ de algemeene Vredehandeling. Allermeeſt
„ ſtondt hem egter tegen, dat men den Wa-
„ penſtilſtand wilde opſchorten, tot dat de
„ Aartshertog Karel in 't bezit der Spaanſche
„ heerſchappye geſteld zou zyn." De Raad-pensionaris antwoordde „ dat de Keizerſchen, Antwoord van den Raad-pensionaris Heinsius.
„ Engelſchen en Staatſchen te vooren beſloo-
„ ten hadden, het ontwerp aan hunne Mees-
„ teren af te zenden, om bekragtigd te wor-
„ den; dat dit ook reeds geſchied was, en dat
„ 'er, om deeze reden, geene verandering in
„ gemaakt kon worden." Het afwyzen van het ontwerp, door Frankryk, werdt, ondertuſſchen, terſtond, door den Haage verſpreid (*g*): waarom men, eenpaariglyk, te raade werdt, Rouillé, zonder uitſtel, te doen vertrekken. De algemeene Staaten, oordeelende, dat Frankryk ſlegts tyd zogt te winnen, en den tegenwoordigen veldtogt, vrugteloos, voorby te zien loopen, ſtelden, daarenboven, vaſt, dat men de wapenen, van nieuws, moeſt opvatten, en het Hof van Verſailles, daar door, tot andere gedagten brengen (*h*). Rouillé gaf, nog voor zyn vertrek uit den Haage, te kennen, dat de Koning, zyn Meeſter, omtrent het ſlegten der Sterk-

(*g*) Miſſiven *van den* Raadp. Heinsius *van* 5 *en* 6 *Juny* 1709.
(*h*) Reſol. Genet. *Vener.* 7 *Juny* 1709. Miſſive *van* hunne Hoog-Mog. *aan* Gecomm. Raaden *van* 7 *Juny* 1709.

1709. Sterkten in de Elzas, veelligt, van gedagten veranderen zou, zo men beſluiten kon, van het punt der verzekeringe der Spaanſche heerſchappye voor den Aartshertoge Karel af te ſtappen. Doch Heinſius vertoonde hem, dat het punt der verzekeringe van Spanje geen gelyken hadt in gewigt met het andere punt. Men liet, daarna, Petkum en Molo, nog eens, met hem ſpreeken (*i*): doch hy verklaarde, geenen naderen laſt te hebben, en vertrok, des anderendaags, uit den Haage (*k*): hebbende hy, reeds te vooren, aan den Raadpenſionaris verklaard, dat hy al 't verhandelde hieldt als niet geſchied (*l*). De Koning van Frankryk liet eenen brief afgaan aan de Landvoogden zyner Provincien, waarin hy de ſchuld van 't afbreeken der handelinge eeniglyk gaf aan de Bondgenooten „ die hem, ſchreef hy, vergden, zy„ nen Kleinzoon te onttroonen, zyne grens„ veſtingen in de Elzas en in het Dauphiné „ te ſlegten, of over te geeven, en andere „ harde voorwaarden te verzwelgen, zonder, „ van hunnen kant, daar tegen, iet meer te „ belooven, dan eene Wapenſchorſing, die „ niet langer dan twee maanden duuren zou „ (*m*)." Men bereidde zig, hierop, van wederzyde, ten oorloge; hoewel de Torcy, door middel van Petkum, de Vredehandeling, het gantſche jaar, meer of min, leevende hieldt. De voornaamſte zwaarigheid beſtondt, in het uit-

De handeling wordt opgeſchort.

(*i*) Miſſive *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 8 *Juny* 1709.
(*k*) Reſol. Holl. 13 *Juny* 1709.
(*l*) TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 207—251.
(*m*) *Voiéz* LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 299. Memoir. *de* TORCY, *Tom.* II. *p.* 224.

uitvinden van eenige redelyke verzekering, voor het afſtaan van Spanje aan Koning Karel (*n*). De Torcy ſloeg hiertoe voor Bergen in Henegouwen, Douai en Charlemont, die de Bondgenooten zouden inhouden, tot dat aan 't Verdrag voldaan zou zyn (*o*). Doch men kon elkanderen niet verſtaan. Petkum deedt, in 't najaar, een' keer naar Frankryk. Op zyne te rug komſt, in Slagtmaand, bereidde men zig, tot het hervatten der onderhandelingen, welker uitſlag wy, hierna, zullen te boek ſtellen. 1709.

XXII. Veldtogt in de Nederlanden.

Midlerwyl, was de veldtogt in de Nederlanden geopend, terſtond na dat Rouillé vertrokken was. Het Leger der Bondgenooten, onder Marlborough en Eugenius, trok byeen, omtrent Meenen. De Maarſchalk de Villars ſloeg zig, daarentegen, met de vyandlyke troepen, neder, in de vlakte van Lens, alwaar hy zig begon te begraaven. De Bondgenooten beſlooten, hierop, Doornik aan te taſten. De Stad werdt, onverhoeds, berend, op den zevenentwintigſten van Zomermaand. De Prins van Oranje werdt, ten zelfden tyde, afgevaardigd, om zig meeſter te maaken van S. Amand. Mortagne werdt, insgelyks, ligtelyk veroverd. De vyand nam, daarentegen, Warneton in: welk egter, kort hierna, wederom verlaaten werdt. Doornik werdt, van drie kanten, benaderd, onder 't beleid der Generaals Lottum, Fagel en Schuilenburg. 't Beleg duurde eene maand. Op den agtentwintigſten van Hooi-

Doornik belegerd, door de Bondgenooten.

(*n*) Miſſiven *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 22 *Juny* 3, 10, 22 *July* 6, 11 *Aug.* 11, 14 *Sept.* 7 *Oct.* 1709.

(*o*) Letter *de* Mr. DE TORCY *du* 23e *d'Août* 1709.

1709. Hooimaand, was alles in gereedheid gebragt, om eenen algemeenen ſtorm te loopen: toen de belegerden begeerden in beſprek te komen, en de Stad, by verdrag, opgaven. De voorwaarden, op welken het Kaſteel zou overgegeven worden, waren ook reeds ontworpen; doch men was overeengekomen, omze eerſt naar 't Franſche Hof te zenden, ter goedkeuringe des Konings, dieze van de hand wees, ten ware men eene algemeene Wapenſchorſing in de Nederlanden wilde toeſtaan, tot den vyfden van Herfſtmaand: waarin de Bondgenooten niet bewilligen konden. 't Beleg van 't Kaſteel werdt, derhalve, voortgezet. 't Liep aan tot in den aanvang van Herfſtmaand, eer het zig, by verdrag, overgaf (*p*).

De Stad geeft zig over.

't Kaſteel insgelyks.

Slag van Malplaquet.

Terſtond hierop, werdt tot het beleg van Bergen in Henegouwen, beſlooten. Het vereenigd Leger trok, op den derden, over de Schelde. De Maarſchalk de Villars brak toen op, van by Lens, om de beweegingen der Bondgenooten gade te ſlaan. Eerlang, legerde hy zig agter de boſſchaadjen by Malplaquet; terwyl het vereenigd Leger zig, tuſſchen Sart en het Woud van Lagnieres, nedergeſlaagen hadt. 't Hoofdkwartier der Bondgenooten was te Blaregnies. Bergen, midlerwyl, geblokkeerd, en S. Guilain ſtormenderhand veroverd zynde, beſloot men den vyand ſlag te leveren, op den elfden van Herfſtmaand. 't Gevegt begon, des morgens ten agt uuren. De vyandlyke verſchanſingen werden, aan verſcheiden' oorden tevens, aangetaſt. Zesendertig Battaillons Staatſch

(*p*) LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 336—359.

Staatſch Krygsvolk, onder den Prins van Oranje en den Generaal Fagel, deeden den vyand eerſt wyken; doch werden, daarna, op hunne beurt, genoodzaakt, te keeren naar de plaats, van waar zy gekomen waren. Maar aan eenen anderen oord, werden de vyandlyke verſchanſingen overweldigd en ingehouden. Eindelyk, raakte de vyand t'eenemaal aan 't wyken, naar de naaſte Steden, die nog in zyne magt waren. De Bondgenooten behielden het ſlagveld. Doch men hadt, ter wederzyde, veel volks verlooren. De geſneuvelden van de zyde der Bondgenooten werden op ruim vyfduizend vyfhonderd berekend. En 't is twyfelagtig, of 'er, van 's vyands kant, meer omgekomen zyn. Marlborough, Eugenius, de Prins van Oranje en de Graaf van Tilly hadden zig ongemeen gekweeten, in den ſtryd Doch 't gemeen nam den Legerhoofden, met naame Marlborough en Eugenius, kwalyk, dat zy zulk een' hagchelyken ſtryd ondernomen, en zo veel wakkere manſchap op de ſlagtbank gebragt hadden. De ſlag van Malplaquet is, ſedert, by de krygskundigen, gehouden, voor den ſcherpſten en gevaarlykſten van den gantſchen oorlog. 1709.

Het wyken des vyands naar Valenchyn gaf den Bondgenooten gelegenheid tot het vervolgen der belegeringe van Bergen, over welke de Prins van Oranje 't bevel hadt. De Loopgraaven werden geopend, de naderniſſen voortgezet, met kleinen tegenſtand van de belegerden. De Stad gaf zig, eerſt den twintigſten van Wynmaand, over, by verdrag: waarna Bergen in Henegouwen veroverd, door de Bondgenooten.

1709. na de beide Legers de Winterkwartieren betrokken (q).

XXIII. Staat des krygs in Duitſchland.

In Duitſchland, viel de veldtogt niet zo voordeelig uit voor de Bondgenooten. Hun Leger was zwak en kwam laat in 't veld. De Keurvorſt van Hanover, zig egter, eindelyk, hebbende laaten overhaalen, om zig wederom aan 't hoofd van het zelve te ſtellen, noodzaakte den vyand, die den Ryn reeds overgetrokken was, te rug te keeren, en zig agter zyne verſchanſingen te begeeven. Hy zondt, daarna, een goed deel manſchap over den ſtroom, om in 't Franche Comté te breeken. Doch zy werdt geſtuit, door de Franſchen, en, na een ſcherp gevegt, op den zesentwintigſten van Oogſtmaand, genoodzaakt, den ſtroom wederom over te trekken, en tot aan Fryburg te wyken: waarmede de krygsbedryven aan den Rynkant beſlooten werden (r).

in Piemont.

Aan den kant van het Dauphiné en in Piemont, was ook weinig voorgevallen, hebbende den Hertoge van Savoje, ter oorzaake van zeker verſchil met het Weener Hof, welk Koningin Anna en de Staaten, vergeefs, gezogt hadden by te leggen, geweigerd, te velde te trekken. De Hertog van Berwik, die 't Franſche Leger in deezen oord geboodt, verſchanſte zig zo ſterk voor Briançon, dat hy deeze Plaats, die door de Bondgenooten met een beleg gedreigd werdt, volkomenlyk beveiligde. De Graaf van Thaun, die 't opperbevel over 't Le-

(q) FRUQUIERES Memoir. Hiſtor. & Milit. *Tom.* II. *p.* 202 *& ſuiv.* LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 359—375. TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 255—281.

(r) TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 282.

Leger der Bondgenooten hadt, bemagtigde de Linien van S. Maurice, verſloeg eenige vyandlyke manſchap te Conflans, en maakte zig van de Stad en 't Kaſteel van Anneci meeſter. Hierna werdt hy, by gebrek van voorraad, genoodzaakt, te rug te keeren over het Alpiſch gebergte, tegen 't einde van Herfſtmaand, en de Winterkwartieren te betrekken in Piemont. Een deel van 't Leger onder den Hertoge van Berwik werdt, ten deezen tyde, gebruikt, om eenen nieuwen opſtand der Camiſards in het Vivaretz de dempen. De misnoegden werden, in Oogſtmaand, geheellyk geſlaagen, en hun Opperhoofd, *Abraham*, gevangen genomen zynde, op een rad gelegd (*s*). 1709.

In Spanje en op de grenzen van Portugal, liep het krygsgeluk den vyand mede. Alikante was reeds, ſedert Wintermaand des voorleeden jaars, geblokkeerd geweeſt: en in de Lente deezes jaars, hadt een Engelſch Esquader, onder den Generaal Stanhope, vergeefs, gepoogd, de Stad te ontzetten. Zy gaf zig over by verdrag, op den agttienden van Grasmaand (*t*). Wat laater, viel 'er een ſcherp gevegt voor, op de grenzen van Portugal, tuſſchen het Leger der Bondgenooten, onder den Graave van Galwai en het Spaanſche Leger, onder den *Markgraave de Bai*, waarin de eerſten te kort ſchooten. De Generaal Stanhope ondernam, in 't midden van Oogſtmaand, Kadix te overmeeſteren, by verraſſing. Doch de poeleg mislukte, by gebrek van volk, welk uit En- In Spanje en op de grenzen van Portugal.

(*s*) Tindal *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 284—286. Daniel, Journ. *p.* CCLV.

(*t*) Lamberti *Tom.* V. *p.* 104.

1709. Engeland verwagt werdt, en te lang agter bleef door tegenwind. In Katalonie, vielen ook twee gevegten voor, in Oogſt- en Herfſtmaand, waarin nogtans partyen niet veel voordeels behaalden op elkanderen. De Graaf van Staremberg, Balaguer bemagtigd hebbende, met hulp van eenig Krygsvolk, bekomen uit Italie, toog, ſedert, te rug over de Segra, waarna de beide Legers de Winterkwartieren betrokken (*u*).

De Koning van Frankryk hadt, dit jaar, geene Vloot in zee gebragt; doch eenige Oorlogsſchepen, onder du Guai-Trouin, Caſſart en l'Aigle, deeden den Engelſchen en Hollandſchen Koopvaarderen, nu en dan, eenig nadeel: 't welk nogtans van zo weinig belang was, dat 'er niet zeer over geklaagd werdt (*v*).

XXIV. Verdrag tuſſchen Groot-Britanje en de Staaten.

De veldtogt in de Nederlanden was nog niet geëindigd, toen 'er, in den Haage, een nieuw Verdrag geſlooten werdt, tuſſchen de Koninginne van Groot Britanje en de Staaten. Marlborough hadt 'er, reeds in 't jaar 1706, opening van gedaan (*w*). Doch Karel, Burggraaf Townshend, die, in 't voorjaar, herwaards gekomen was, hadt 'er over gehandeld, en 't werdt eindelyk, door hem, en door de Gemagtigden der Staaten, getekend op den negenden van Wynmaand. By dit Verdrag, welk men, in Engeland, hieldt voor een werk der Whigs (*x*), die toen het oor der Koninginne nog

(*u*) TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 286—293. DANIEL Journ. *p.* CCLV, CCLVI.

(*v*) DANIEL Journal, *p.* CCLVII. TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII] *p.* 297.

(*w*) Reſol. Holl. 15 *May* 1706. *bl.* 353. 17 *Febr.* 1707. *bl.* 85.

(*x*) LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 464.

nog hadden, beloofden de Staaten „ de ſchik- 1709.
„ king, in Engeland gemaakt op de opvolging
„ in 't Ryk, te zullen handhaaven, tegen elk,
„ die daarop eenige indragt zou willen doen.
„ Ook zouden zy te wege zoeken te brengen,
„ dat Frankryk de Koningin erkende en den
„ Pretendent het Ryk deedt ruimen." De Koningin verbondt zig, daarentegen, om te wege te brengen „ dat alle de Spaanſche Nederlanden, by 't ſluiten der Vrede, tot eene Barriere, werden afgeſtaan aan de Staaten, die, in 't byzonder, bezetting zouden mogen leggen, in Nieuwpoort, Veurne en 't Fort de Knokke, Meenen, de Stad en 't Kaſteel van Ryſſel, de Stad en 't Kaſteel van Doornik, Condé, Valenchyn, en de Plaatſen, die men nog op Frankryk zou konnen veroveren: voorts, in Maubeuge, Charleroi, de Stad en 't Kaſteel van Namen, Lier, Halle, na dat het verſterkt zou zyn, de ſchanſen de Peerel en Filips, Damme, het Kasteel van Gend en Dendermonde; zullende de ſchans S. Donaas, als behoorende tot de Veſtingwerken van Sluis, in vollen eigendom, aan hun afgeſtaan, en de ſchans Roodenhuizen, aan deeze zyde van Gend, geſlegt worden. De Staaten zouden Bevelhebbers mogen ſtellen, over hunne bezettingen, in deeze en andere Plaatſen der Spaanſche Nederlanden, buiten benadeeling nogtans van de kerkelyke en weereldlyke regten en vryheden van Koning Karel den III.; die egter niet treeden zou in 't bezit dier Nederlanden, voor hy zig, met de Staaten, door tuſſchenkomſt der Koninginne, verdraagen

„ hadt,

1709. „ hadt, op den gemelden voet." By twee afzonderlyke punten, was beraamd, dat het Overkwartier van Gelderland, geheellyk, midsgaders een gedeelte van Spaanſch Vlaanderen zouden afgeſtaan worden aan de Staaten, die ook bezetting zouden houden in Luik en Huy, tot dat zy, deswege, nader overeengekomen zouden zyn met den Keizer en het Ryk (*y*). Men vindt, dat Townshend de Staaten zeer zou gedrongen hebben, om zig, by dit Verdrag, ook te verbinden, om het Huis van Oostenryk te doen ſtellen in het volkomen bezit der Spaanſche heerſchappye; doch dat zy zulks, voorzigtiglyk, van de hand geweezen hadden (*z*). Het Verdrag werdt, eerlang, ter wederzyde, bekragtigd (*a*). Doch het Engelſche Hof veranderde, kort hierna, zo merkelyk van maatregels, dat het, in verſcheiden' opzigten, nimmer ter uitvoeringe gebragt werdt. Ook willen ſommigen, dat Townshend dit Verdrag, zonder, ja tegen laſt, geſlooten hadt (*b*). Doch wat hier van zyn moge; de bekragtiging der Koninginne hadt 'er het zegel aan gehangen.

XXV. Verklaaring van Holland en Zeeland, ten voordeele der Franſche

De Staaten van Holland en Zeeland, in aanmerking neemende, dat deeze Landen, ſedert veele jaaren, toegenomen waren in welvaart, door de overkomſt van veele onderzaaten des Konings van Frankryk, die, om den Godsdienſt, herwaards gevlugt waren, en veelerlei handwerken medegevoerd hadden, be-

(*y*) *Voiez* Du Mont Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 248.
(*z*) Bolingbrokes Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 92.
(*a*) Lamberti *Tom* V. *p.* 464.
(*b*) Bolingbrokes Letters, *Vol.* II. *p.* 88.

beſlooten, ten deezen tyde, by openbaaren Plakaate, te verklaaren, dat zy alle deeze vlugtelingen en derzelver kinderen zouden aanmerken, als natuurlyke ingezetenen, die Brieven van *Naturaliſatie* of inboorlingſchap zouden konnen verkrygen, wanneer zyze begeerden (*c*). Doch alzo deeze Brieven hen niet bevoegd maakten, tot het bekleeden van aanzienlyke ampten, ten ware hun zulks uitdrukkelyk vergund was, door de hooge Overheid (*d*), ſchynen zy maar zeldzaam begeerd, en, hier te Lande, daar het Burgerregt in de Steden, ook door Vreemdelingen, verkreegen kan worden, van kleine nuttigheid gerekend te zyn (*e*). De algemeene Staaten gaven, in't jaar 1715, egter een diergelyk Plakaat uit, als die van Holland en Zeeland, reeds te vooren, gedaan hadden (*f*). En alzo men, in Frankryk, niet gehengen wilde, dat de vlugtelingen eenige goederen uit dit Ryk, hun uit kragte van Huwelyks-voorwaarden, uiterſte willen of eenigen anderen hoofde toekomende, naar zig namen, geboodt men, ook hier, dat die van Frankryk geene aanſpraak altoos zouden mogen maaken, op de goederen der Franſche Vlugtelingen hier te Lande, 't zy uit hoofde van Huwelyks-voorwaarden, erfenis by uiterſten wil, of erfenis zonder uiterſten wil (*g*): 't welk veel toebragt, om de bezitting deezer vreemdelingen in 't Land te houden. Doch de

1709. vlugtelingen.

(*c*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 73, 1281.
(*d*) *Voiez* Supplem. *au* Corps Dipl. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 76.
(*e*) *Vide* C. v. Bynkershoek Quæſt. Jur. publ. *Libr.* II. *Cap.* XI. *p.* 265.
(*f*) Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 87.
(*g*) Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 74.

1709. de Vrede, die in 't jaar 1713 geſlooten werdt, deedt deeze wederzydſche ſtrengheden ophouden.

XXVI. Vervolg der handelinge met Frankryk.

De Vredehandeling met Frankryk was, het gantſche jaar, meer of min, leevendig gehouden door brieven, die de Torcy en Rouillé ſchreeven aan den Heere van Petkum, en die, door hem, vertoond werden aan den Raadpenſionaris (*b*). Ook hadt Petkum een' keer gedaan naar 't Franſche Hof, gelyk wy reeds gemeld hebben. Van hier, in den Haage te rug gekomen, bragt hy eenige voorſlagen mede, ſtrekkende, om de drie Wintermaanden te beſteeden tot handeling over eene algemeene Vrede, zonder dat men meer ſpreeken zou van voorafgaande punten (*i*). Hy ſtelde voor,

's Konings voorſlag.

„ dat de Koning het *zevenendertigſte* der ontworpen' punten, waarby men verklaarde dat „ de Wapenſchorſing tot het ſluiten en bekragtigen der Vrede ſtondt verlengd te worden, „ mids Koning Karel eerſt in 't bezit geſteld „ werdt van de gantſche Spaanſche heerſchappye, niet zou konnen naarkomen, al hadt „ hy 't ſchoon getekend. Dat de andere punten, door de Bondgenooten, alleenlyk, waren voorgeſlaagen, om eene Wapenſchorſing te voorkomen, die de toebereidſels tot den naderenden veldtogt vrugteloos gemaakt zou hebben. Dat deeze reden thans geene plaats hebben kon, alzo de Winter van zelf ſtilſtand van wapenen maakte; waarom men de drie Wintermaanden behoorde „ te

(*b*) Orig. Miſſiven *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 7, 10, 12 *Octob.* 1709.

(*i*) Miſſiven *als boven van* 4, 5, 26 *Nov.* 3 *Dec.* 1709.

„ te beſteeden, om van Vrede te handelen, 1709.
„ zonder meer te reppen van voorafgaande
„ punten. Dat de Koning zig aan het wezen
„ der ontworpen' punten houden zou, en al-
„ leenlyk begeerde, dat men den vorm der-
„ zelven veranderde; ſchoon hy, voorheen
„ verklaard hadt, dat hy hieraan niet langer
„ begeerde gehouden te zyn, dan de onder-
„ handelingen in den Haage duuren zouden.
„ Dat hy, op deezen voet, tegen den eerſten
„ van Louwmaand aanſtaande, in onderhan-
„ deling wilde treeden, op zulk eene Plaats,
„ als men, onderling, goedvinden zou te be-
„ noemen (*k*)."

Doch deeze voorſlag, ter algemeene Staats-vergaderinge overwoogen zynde, werdt bevonden, af te wyken van den voet van handelinge, dien men, tot hiertoe, gevolgd hadt. Men merkte aan „ dat, de voorafgaande punten, „ met Rouillé en de Torcy, ontworpen zyn-
„ de, de Koning alleen zwaarigheid gemaakt
„ hadt, in het zevenendertigſte punt, waarom
„ men, ſedert, gehandeld hadt over een mid-
„ del, om 's Konings zwaarigheid in dit punt
„ op te ligten, terwyl men, uit zynen naam,
„ van tyd tot tyd, verzekering ontving, dat
„ hy de overige punten toeſtondt. Dat Pet-
„ kum alleen naar Frankryk gereisd was, om
„ de zwaarigheid, in het zevenendertigſte
„ punt gemaakt, te boven te komen. Doch
„ dat men nu alle voorafgaande punten van
„ de hand wees, en terſtond in onderhande-
„ ling

Aanmerkingen der Staaten op den zelven.

(*k*) Memoir. *de* Mr. de Petkum. *MS.* Memoir. *de* Torcy, *Tom. II. p.* 274.

1709. „ ling van Vrede treeden wilde. Dat hieruit
„ bleek, dat het Franſche Hof nog niet ern-
„ ſtelyk geneigd was tot Vrede; maar veeleer
„ verdeeldheid en mistrouwen zogt te ver-
„ wekken, onder de Bondgenooten en in den
„ Staat." Alle welke aanmerkingen overge-ſchreeven werden aan de Staaten der byzondere Geweſten, met bygevoegde vermaaning, om den oorlog ernſtelyk door te zetten, en alles in gereedheid te brengen tot het tydig openen van den aanſtaanden veldtogt. De Bondgenooten werden hiertoe ook ſchriftelyk aangeſpoord: in 't byzonder, haare Majeſteit van Groot-Britanje (*l*), die, terſtond, antwoordde „ dat zy zig verheugde, dat Frankryks on-
„ trouw, eindelyk, ontdekt was:" daarby voegende „ dat zy, zo wel als de Staaten, gezind
„ was, tot het voortzetten van den oorlog,
„ en het ſpoedig openen van den veldtogt:
„ waartoe zy ook de andere Bondgenooten
„ wilde opwekken (*m*)."

XXVII. Nieuwe voorſlag van Frankryk. 1710.

Zo dra kreeg het Franſche Hof geene kennis van deeze beſluiten der Koninginne en der Staaten, of men veranderde 'er eenigszins van toon. De Reſident Petkum ontving, in 't begin van Louwmaand des jaars 1710, een nieuw ontwerp tot Vrede van den Markgraave de Torcy (*n*), behelzende „ dat, ſchoon de
„ Koning, zyn Meeſter, niet meer verbonden
„ was aan de voorſlagen, door hem, te voo-
„ ren

(*l*) Reſol. Gener. *Sabbathi* 14 *Dec.* 1709. *MS.* LAMBERTI *Tom* V. *p.* 316, 459. TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 298–314.

(*m*) Miſſive de la Reine de la Grande Bretagne *du* 23^e *de Decembre* 1709.

(*n*) Miſſive *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 9 *Jan.* 1710.

„ ren gedaan, zo dra dezelven, door zyne 1710.
„ vyanden, verworpen waren; zyne Majeſteit
„ egter, uit eene opregte begeerte naar de
„ algemeene ruſt van Europa, zig nog wel
„ op den zelfden voet wilde verdraagen, zo
„ de Vorſten en Staaten, die tegen hem in
„ oorlog waren, eene Plaats en Gevolmagtig-
„ den benoemen wilden, tot het handelen o-
„ ver, en tekenen van eene Vrede, welker
„ voorwaarden zyn zouden 1. dat de Koning,
„ terſtond na het tekenen der Vrede, den
„ Aartshertog Karel erkennen zou voor Ko-
„ ning van Spanje en van alle de Spaanſche
„ bezittingen, beide in de oude en nieuwe
„ weereld, met uitſluiting alleenlyk van die
„ Staaten en Landen, welken de Koning van
„ Portugal en de Hertog van Savoje, by de
„ Verdragen, gemaakt met den Keizer en des-
„ zelfs Bondgenooten, voor zig bedongen had-
„ den, en van de Plaatſen, die de Aartsher-
„ tog beloofd hadt, den Staaten der Vereé-
„ nigde Geweſten te zullen overlaaten. Dat
„ hy, ten zelfden tyde, zynen Kleinzoon al-
„ len onderſtand onttrekken zou, zonder hem,
„ hierna, eenige hulpe toe te zenden; zullen-
„ de hy, ter verzekeringe hiervoor, den Staa-
„ ten vier van zyne Plaatſen in Vlaanderen in
„ handen ſtellen. Voorts, zou hy belooven,
„ dat de Spaanſche heerſchappy, in en bui-
„ ten Europa, nimmer aan Frankryk komen,
„ en dat zyne onderdaanen nimmer op de In-
„ dien vaaren of handelen zouden, met zyn
„ verlof. 2. Dat hy zig zou vergenoegen met
„ het bezit der Elzas, in gevolge der Mun-
„ ſterſche Vrede, Straatsburg, Kehl en Bri-

1710. „ ſak te rug geevende, en Landau laatende
„ aan 't Duitſche Ryk; ook doende ſlegten de
„ Veſtingwerken, welken hy, langs den Ryn-
„ kant, van Bazel af tot Filipsburg toe, op-
„ geworpen hadt, en den Landgraaf van Hes-
„ ſen-Kaſſel herſtellende in 't bezit van Ryn-
„ felds. Voorts, zou hy den Koning van Pruis-
„ ſen en den Keurvorſt van Hanover erken-
„ nen, en gedoogen, dat het *vierde* punt der
„ Ryswykſche Vrede nader onderzogt werdt.
„ 3. Dat hy Koningin Anna en de Proteſtant-
„ ſche opvolging op den troon van Groot-
„ Britanje erkennen, Terre-neuve te rug gee-
„ ven, en Duinkerken ſlegten zou: ook toe-
„ ſtemmen, dat de Koning van Engeland"
[dat is, de Pretendent] „ zyn voorneemen om
„ Frankryk te verlaaten uitvoerde, zo dra de
„ Vrede getekend zou zyn. 4. Dat hy de al-
„ gemeene Staaten tot eene *Barriere* afſtaan
„ zou alle de Plaatſen, opgeteld in het *twee-*
„ *entwintigſte* der voorafgaande punten, te
„ weeten Veurne, 't Fort de Knokke, Mee-
„ nen, Yperen, Ryſſel, Doornik, Condé en
„ Maubeuge; doende voorts zyn Krygsvolk
„ trekken, uit de andere Plaatſen der Neder-
„ landen, welken nog voor den Koning van
„ Spanje hielden, en welken den Aartshertо-
„ ge in handen geſteld zouden worden. Ook
„ zou hy den Staaten de begeerde voordeelen
„ in den Koophandel toeſtaan. 5. Dat hy den
„ Hertoge van Savoje toeſtaan zou, 't gene
„ de Bondgenooten voor hem gevorderd had-
„ den, mids de Keurvorſten van Keulen en
„ Beieren ook in 't bezit hunner goederen en
„ waardigheden herſteld werden. Dat alle

„ dee-

„ deeze voorwaarden zouden uitgevoerd wor- 1710.
„ den, terſtond na de bekragtiging der geſloo-
„ ten' Vrede, om welke te treffen, men den
„ tyd, die voor 't openen van den aanſtaan-
„ den veldtogt verloopen moeſt, beſteeden
„ zou. Doch zo 's Konings aanbiedingen niet
„ aangenomen werden, rekende hy zig ont-
„ ſlaagen van alle verbindtenis (o)."

De Heer van Petkum gaf zig veel moeite, om dit ontwerp den Leden der hooge Regeeringe en den voornaamſten Gezanten der Bondgenooten ſmaakelyk te maaken. Hy deedt zelfs een' keer naar Amſterdam, om, ware 't mogelyk, de ſtem deezer magtige Stad te winnen. Hy hieldt hier een mondgeſprek met den Penſionaris Buys. Doch hy ſlaagde niet, in zyn oogmerk. Men meende, hier, dat Frankryk te ver afweek van de ontworpen' punten, de Vrede begeerende te ſluiten, zonder dat men verzekerd was, dat de Hertog van Anjou afſtaan zou van de Spaanſche heerſchappye. Men neigde, derhalve, ſterk tot het voortzetten van den oorlog. Doch andere Geweſten, en Utrecht in 't byzonder, waren zeer gezet, op het vervolgen der Vredehandelinge. De Staaten van Utrecht, onder welken, zo ſommigen meenden, de Franſchen heimelyk gewerkt hadden, waren zelfs in overleg, om eene aanzienlyke bezending te doen naar den Haage, en ter algemeene Staatsvergaderinge te verklaaren, dat zy de koſten des krygs niet langer zagen goed te maaken. Men kreeg 'er, in den

Verſchil onder de Gewesten over den zelven.

(o) Copie du Plan *envoyé à Mr.* de Petkum *par* Mr. de Torcy. *MS. Voiez auſſi* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 3.

1710. den Haage, de lugt van, en vaardigde den Heer *van Welderen* af naar Utrecht, om zulk eene bezending, die zekerlyk veel gerugts maaken moeſt, te ontraaden. Doch zyne pogingen waren vrugteloos. De Afgevaardigden van Utrecht kwamen in den Haage. Maar eer zy ter algemeene Staatsvergaderinge gehoord werden, ſprak men hen afzonderlyk, en bragt, eerlang, te wege, dat zy naar huis keerden, zonder hunnen laſt geopend te hebben. De voorſlagen van Frankryk werden, midlerwyl, overwoogen. Men vondt zwaarigheid, om zig, omtrent het punt van den afſtand van Spanje, tot na het ſluiten en bekragtigen der Vrede, te verlaaten op het bloote woord van Frankryk. Ook werdt opgemerkt, dat de Koning zig niet verbondt, om maatregels te beraamen met de Bondgenooten, door middel van welken, zyn Kleinzoon zou konnen verpligt worden, tot den gevorderden afſtand. Men beſloot dan, eenpaariglyk, de Franſche voorſlagen van de hand te wyzen. Men gaf Petkum te verſtaan, dat men niet in onderhandeling zou konnen treeden, ten ware Frankryk zig hieldt aan de voorafgaande punten, op het zevenendertigſte na, waaromtrent men nader zou konnen overeenkomen. Petkum ſchreef zulks aan de Torcy (*p*), die, terſtond, antwoordde „ dat de Koning, zyn Meeſter, zig „ begeerde te houden aan de voorafgaande „ punten, waar in men geene veranderingen „ maaken zou, dan die, door de omſtandig-

Men wyſt dien van de hand.

Nadere uitbieding des Franſchen Hofs.

„ he-

(*p*) Copie *de la* Lettre *de Mr.* Petkum *a Mr.* de Torcy *du* 21 *Janv.* 1710. *MS.*

„ heden, ten tyde der uitvoeringe, gevorderd 1710.
„ zouden worden. Zelfs zou hy, omtrent het
„ zevenendertigſte punt, den Bondgenooten
„ zulke voorſlagen doen, dat hy niet twyfel-
„ de, of men zou elkanderen, deswege, lig-
„ telyk verſtaan, zo dra men goedvondt, in
„ nadere onderhandeling te treeden," waartoe hy Rotterdam, Delft, Leiden of allerliefſt den Haage verkiezen zou, daar de Raadpenſionaris Heinſius, de ziel der raadpleegingen, by der hand zyn kon (*q*). De Raadpenſionaris kreeg kennis van deezen voorſlag, op den tweeden van Sprokkelmaand (*r*). Men beſloot, te antwoorden „ dat, zo de Koning de overige
„ voorafgaande punten toeſtondt, men, over
„ het zevenendertigſte, in onderhandeling zou
„ konnen treeden, te Antwerpen of te Brus-
„ ſel: waarna men, in den Haage, aan de al-
„ gemeene Vrede zou arbeiden." De Torcy ſchreef, hierop, eindelyk „ dat de Koning de
„ voorafgaande punten aannam, zo alsze la-
„ gen, op het zevenendertigſte na, waarover
„ men in onderhandeling treeden zou; doch
„ niet in de Spaanſche Nederlanden; maar te
„ Breda, te Bergen op Zoom, of in eenige
„ andere Stad onder 't gebied der algemeene
„ Staaten (*s*)." Maar men vondt niet geraaden, hem hierin te wille te zyn. De Staaten beſtemden, eerlang, met bewilliging der Bondgenooten, Geertruidenberg tot de handelplaats

Antwoord der Staaten.

Frankryk neemt de voorafgaande punten aan, op één na.

Men beſluit te Geertruidenberg

(*q*) Reponſe *de Mr. de* Torcy *du* 29 *Janv.* 1710. *MS.*
(*r*) Miſſive *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 2 *Febr.* 1710.
(*s*) Lettr. *de* Mr. Petkum *du* 13 *&* 23*e* *&* *de Mr.* de Torcy *du* 17*e* 20*e* *&* 27*e* *Fevr.* 1710 *MSS.*

1710. In handeling te treeden.

plaats (*t*), die, op de grenzen van Holland, en verre van den Haage gelegen, niet zo veel gelegenheid liet tot de heimelyke handeling der Franſchen onder de Regenten en onder 't volk (*u*). De Maarſchalk d'Uxelles en de Abt de Polignac werden, door den Koning van Frankryk, benoemd tot de handeling. De Heeren Buys en van der Duſſen, die, van wege de Staaten, naar Geertruidenberg gingen, ontvingen de Franſchen in een Jagt aan den Moerdyk, en hielden hier verſcheiden' geſprekken met hen (*v*). 't Verſlag, welk zy, hier van, den elfden van Lentemaand, in den Haage, deeden, liep op deezen zin: „ Dat de Gevolmagtigden van Frankryk hun hadden zoeken te overtuigen, dat de Bondgenooten belang hadden, om eene afzonderlyke Vrede te maaken met den Koning, hunnen Meeſter, met uitſluiting van Spanje; zynde zyne Allerchriſtelyke Majeſteit genegen, om zig, op de plegtigſte wyze, te verbinden, en zelfs eenige Steden van verzekering in te ruimen, tot geruſtſtelling der Bondgenooten, dat hy zynen Kleinzoon, op geenerhande wyze, ondersteunen zou. Dat zy, Afgevaardigden der Staaten, hierop geantwoord hadden, dat de Bondgenooten, naar 't hun toeſcheen, zulk een' voorſlag niet gereedelyk omhelzen zouden, na dat zy dien reeds eens van de hand geweezen hadden. 't Kwam hier aan op de herſtelling van het „ Huis

Geſprek met de Franſchen aan den Moerdyk.

(*t*) LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 2—10, 15. TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 375—379, 381.
(*u*) Memoir. *de* TORCY *Tom.* II. *p.* 302.
(*v*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* II. *p.* 287 *& ſeiv.*

„ Huis van Ooſtenryk, in het bezit van het 1710.
„ Ryk van Spanje, waarin de Koning zynen
„ Kleinzoon geplaatſt hadt; waarom zy wat
„ meer verwagten zouden, dan bloote belof-
„ ten van zig daartegen niet te zullen kanten;
„ zynde de geheele weereld overtuigd, dat
„ zyne Majeſteit, hiertoe, zo 't hem waarlyk
„ ernſt ware, veel kragtiger kon medewerken:
„ gelyk hy ook hadt doen hoopen. Dat de Ge-
„ volmagtigden van Frankryk, zig gelaaten-
„ de, als of zy niet wiſten, dat de Koning
„ meer beloofd hadt, dan zy nu aanbooden,
„ na herhaalde ſterke verzekeringen van 's Ko-
„ nings opregte begeerte tot Vrede, eindelyk,
„ betuigd hadden, dat het onmogelyk zyn zou,
„ zyne Majeſteit immer over te haalen, om
„ zynen Kleinzoon den oorlog te verklaaren,
„ of eenige geweldige maatregels tegen hem
„ te neemen; dat het eenig middel, om Ko-
„ ning Karel te doen ſtellen in 't bezit der
„ Spaanſche heerſchappye, was de afſtand van
„ een gedeelte derzelve aan Koning Filips,
„ wien men, door het overgeeven der Ko-
„ ningkryken van Napels en Sicilie, zou kon-
„ nen beweegen, om het overige aan den
„ Aartshertoge af te ſtaan; dat men, hierdoor
„ alleen, het ſtorten van meer bloeds zou kon-
„ nen voorkomen, en dat, gelyk het lot der
„ wapenen onzeker was, de Bondgenooten zig
„ zouden konnen genoodzaakt vinden, om
„ vrede te maaken, op nadeeliger voorwaar-
„ den, dan hun nu werden aangebooden. Dat
„ zy, Afgevaardigden der Staaten, hierop,
„ vertoond hadden, hoe zulk eene verdeeling
„ ſtreedt met de Verdragen, door de Bond-

1710. „ genooten met elkanderen geſlooten, en zelfs „ met de voorafgaande punten, omtrent wel„ ken men in den Haage overeengekomen „ was; zynde zy alleenlyk gezonden, om te „ hooren, wat men aan te bieden hadt, in de „ plaats van het zevenendertigſte dier pun„ ten, waarover de Koning niet voldaan was, „ en hebbende zy geenen laſt, om op eenige „ andere zaaken in onderhandeling te tree„ den:" waarmede het geſprek was afgebroken (w).

XXVIII. Bedenkingen op den voorſlag van Frankryk.

't Verſlag der Afgevaardigden, door de Gezanten der Bondgenooten in den Haage, en door de byzondere Geweſten overwoogen zynde, oordeelden ſommigen, dat men niet uit den oorlog zou konnen geraaken, zonder dat men den Hertoge van Anjou een gedeelte der Spaanſche heerſchappyen afſtondt. Die van Utrecht in 't byzonder merkten aan, dat men nog geen meeſter was van de gantſche Spaanſche Mogendheid; en dat een gelukkige veldtogt zelf, ſchoon men 'er al eenige Plaatſen in veroverde, gantſch Spanje en de Indien niet zou konnen doen vallen in de magt der Bondgenooten. Doch de meeſte Geweſten verſtonden, dat de Spaanſche heerſchappyen onverdeeld behoorden te blyven. Zy werden in deeze gedagten verſterkt, door den Graave van Sinzendorff, die den Hertoge van Marlborough en den Raadpenſionaris Heinſius een geſchrift ter hand ſtelde, waarin hy, met verſcheiden' redenen, beweerde „ dat Frankryks „ voorſlag, om Napels en Sicilie af te ſtaan „ aan

(w) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 15.

„ aan den Hertoge van Anjou, onredelyk was, 1710.
„ en vol zwaarigheden ſtak, en dat 'er het
„ Huis van Ooſtenryk nimmer in zou konnen
„ bewilligen." Ook werden 'er andere ſchriften verſpreid onder 't gemeen; waarin dezelfde ſtellingen gedreeven werden (x).

Midlerwyl, hadden de Franſchen nieuwen laſt ontvangen van den Koning: en hierop begeerd, in nadere onderhandeling te komen met de Gevolmagtigden der Bondgenooten: doch alzo Geertruidenberg hiertoe wat ongelegen was, verzogten zy, dat men, nader by den Haage, en te Delft of te Leiden, byeenkomen mogt (y). Doch op dit laatſte werdt niets beſlooten. De Heeren Buys en van der Duſſen keerden, den twintigſten van Lentemaand, wederom naar Geertruidenberg, alwaar de Franſchen, midlerwyl, gekomen waren. Men hieldt, twee dagen agtereen, verſcheiden' byeenkomſten. De Franſchen herhaalden hunnen jongſten voorſlag. Doch na dat deeze, op nieuws, van de hand geweezen was, ſloegenze verſcheiden' ontwerpen van verdeeling der Spaanſche heerſchappye voor. Eerſt vorderdenze Napels en Sicilie voor Koning Filips: toen Arragon. Vervolgens ſloegenze, als uit zig zelven, voor, dat men Sicilie zou konnen verwiſſelen, tegen de Staaten van eenen anderen Vorſt, dien zy niet noemden. Toen ſprakenze van Napels, Sardinie en de Spaanſche Plaatſen op de kuſt van Toskane. Eindelyk, zeidenze, dat Filips zig vergenoe-

Verdere handeling te Geertruidenberg.

(x) *Voiez* Lamberti *Tom.* VI. *p.* 17, 37.
(y) *Memoir. de* Torcy, *Tom.* II. *p.* 303.

1710. noegen zou met Sicilie, Sardinie en de Plaatſen op de kuſt van Toskane. Doch een der Gevolmagtigden voegde hierop, dat de andere, die 't woord voerde, zig verſprak, en Sicilie genoemd hadt, in de plaats van Napels. De Staatſchen toonden zig verwonderd, dat men nog niet gewaagde van een middel van verzekering, in de plaats van het zevenendertigſte der voorafgaande punten, volgens de belofte des Konings. Zy voegden 'er by, dat zy, alleenlyk hierover, en niet over een ontwerp van Verdeelinge in onderhandeling konden treeden. De Franſchen gaven, hierop, eindelyk, toe „ dat, zo men tot eene verdeeling verſtaan kon, zy de voorafgaande punten zouden naarkomen, mids de wapenſchorſing duurde, tot op het ſluiten der Vrede. Doch zy voegden 'er by „ dat zy nimmer de wapenen zouden konnen opvatten, tegen den Hertoge van Anjou." *Was*, beſlootenze, *'t voorgeſtelde niet voldoende; de Bondgenooten mogten vorderen, 't gene zy verder raadzaam oordeelden.* Met dit beſcheid, keerden de Afgevaardigden wederom naar den Haage (z).

XXIX. Raadpleegingen in den Haage.

De voorſlagen van Frankryk werden, hier, op nieuws, overwoogen. Sommige Leden van den Staat neigden zeer tot eene Verdeeling. Doch de Graaf van Sinzendorff hieldt hun voor „ dat Frankryk, Napels of Sicilie vorderende voor zynen Kleinzoon, meeſter zogte te worden van den Koophandel in de Middellandſche zee, en in de Levant. Dat hier-

„ door

(z) Propoſ. faites *par* les Min. de la France *le* 21 & 22 *de Mars* 1710. *MS.* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 40, 41.

„ door den twee takken van het Huis van Oos- 1710.
„ tenryk de onderlinge gemeenſchap zou af-
„ geſneeden worden. Dat Spanje in zig zelf
„ uitteeren zou, en eindelyk vervallen in de
„ handen der Franſchen. Dat Frankryk, met
„ dit alles, nog niet ſprak van middel om de
„ Bondgenooten te verzekeren van de vervul-
„ ling zyner belofte. Dat men, hierom, niet
„ weeten kon, of de Hertog van Anjou zig
„ met de ontworpen' Verdeeling te vrede hou-
„ den, en Spanje ruimen zou, of niet. Dat
„ 'er zelfs op eenen plegtigen afſtand van dee-
„ zen Vorſt zo weinig ſtaats te maaken was,
„ als op diergelyken, door Frankryk, by ver-
„ ſcheiden' Verdragen, ſedert het Pyrenee-
„ ſche, gedaan. Dat de Koning nog bezig was,
„ in het daadelyk onderſteunen van zynen
„ Kleinzoon, met krygsvolk en wapenen, met
„ geen ander oogmerk, dan om de Bondge-
„ nooten te doen gelooven, dat het hem on-
„ mogelyk ware, dien Vorſt te verdryven uit
„ Spanje; en dat hy, hierom, genoodzaakt
„ was, het zevenendertigſte der voorafgaande
„ punten van de hand te wyzen. Dat 'er, ein-
„ delyk, maar twee wegen waren, om aan
„ een gelukkig einde van zaaken te geraaken,
„ *of* het voortzetten van den algemeenen oor-
„ log, beide tegen Frankryk en den Hertog
„ van Anjou, tot dat men deezen uit Spanje
„ verdreeven, en Koning Lodewyk genood-
„ zaakt zou hebben, af te zien van het onder-
„ ſteunen zyns Kleinzoons; *of* het ſluiten van
„ eene afzonderlyke Vrede met Frankryk, en
„ het voeren van den oorlog tegen Anjou al-
„ leen: voor welken laatſten weg, hy verklaar-

„ de,

1710. „ de, meeſt te neigen, behoevende men, zyns
„ oordeels, niet meer dan twintigduizend man
„ over te voeren naar Katalonie, waarna men
„ Anjou, in éénen veldtogt, zou konnen ver-
„ dryven uit Spanje." Doch men merkte hier-tegen aan, dat Spanje ſlegts voor een geraamte der Spaanſche heerſchappye gerekend kon worden; en dat de Spaanſche Indien, het beſte deel dier heerſchappye, nog veroverd zouden moeten worden, na dat Spanje gewonnen ware: 't gene geweldig veel gelds en volks zou moeten koſten (*a*).

Koningin Anna ſchynt bedugt, voor afzonderlyke handeling tuſſchen Frankryk en de Staaten.

De Koningin van Groot-Britanje ſchreef, midlerwyl „ dat zy gaarne bewilligen zou in
„ de maatregels, welken de Bondgenooten
„ zouden goedkeuren, om eene heilzaame
„ Vrede te verkrygen: doch dat zy verſtondt,
„ dat menze, niet dan met gemeene toeſtem-
„ ming, behoorde te ſluiten, gelyk de oorlog
„ ook zo gevoerd was, konnende, in geval
„ van een afzonderlyk Verdrag met één der
„ Bondgenooten, de overigen niet verpligt
„ worden, om voor het onderhouden der
„ Vrede borg te ſtaan, waardoor dezelve, ter-
„ ſtond, op ſchroeven geſteld zou worden (*b*)." Uit welk ſchryven, kon afgenomen worden, dat haare Majeſteit voor afzonderlyke handeling tuſſchen Frankryk en de Staaten bedugt was.

XXX. Nadere voorſlag der Fran-

Men raadpleegde nog, in den Haage, op den voorſlag der Franſchen, toen Petkum, een' keer gedaan hebbende naar Geertruidenberg, nieu-

(*a*) LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 41—49.
(*b*) LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 49.

nieuwe poogingen deedt, om Marlborough, Sinzendorff en den Raadpenſionaris Heinſius te doen bewilligen, in de aanbiedingen van het Franſche Hof. De Hertog van Marlborough, 't zy, om dat hy Frankryk mistrouwde, of om dat hy de Bondgenooten niet handelbaar genoeg oordeelde (c), wanhoopende aan eenen goeden uitſlag der handelinge, begaf zig, kort hierop, naar 't Leger in de Nederlanden. De Gevolmagtigden der Staaten, Buys en van der Duſſen, waren, midlerwyl, wederom naar Geertruidenberg gekeerd, alwaar de Franſchen nu ſpraken van eenen afſtand van Napels en van de Plaatſen op de kuſt van Toskane, of van het Koningkryk van Arragon aan Koning Filips, zonder meer te reppen van Sicilie of Sardinie. Doch zy eiſchten tevens verzekering, voor het naarkomen der voorafgaande punten, van de zyde der Bondgenooten: 't welk den Staatſchen, gekomen om hun zulk eene verzekering af te vorderen, zo vreemd voorkwam, dat zy niet ſchroomden hun, rondelyk, te verklaaren „ dat de Bondgenooten wars waren „ van zulk eene wyze van handelen; en dat „ zy, over de voorgeſlaagen' punten, eene „ juiſte, duidelyke en onderſcheiden' verklaa„ ring, van de zyde van Frankryk, verwagte„ den, of anderszins alle onderhandeling zou„ den afbreeken." De Franſchen verzogten tyd, om nog eens aan hun Hof te mogen ſchryven. Veertien dagen verliepen 'er omtrent, eer zy den Raadpenſionaris kennis gaven, dat zy antwoord bekomen hadden, en op nieuws in

1710. ſchen van eene verdeeling der Spaanſche heerſchappye. Handeling hiervover.

(c) *See* Bolingbrokes Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 97.

1710. in beſprek begeerden te komen. Zy begeerden, wyders, dat de Staatſche Gevolmagtigden wederom naar Geertruidenberg gezonden werden: doch niet zonder laſt om te antwoorden, op 't gene hun, laatſtelyk, van wege het Franſche Hof, gevraagd was. De Heeren Buys en van der Duſſen, op nieuws in geſprek gekomen met de Franſchen te Geertruidenberg, vonden, tot hunne groote verwondering, dat zy niets voor te ſlaan hadden, behalve 't gene zy, te vooren, hadden voorgeſlaagen, waarop zy 't antwoord der Bondgenooten verklaarden te zullen afwagten. De Staatſchen beklaagden zig, over de kleine opregtheid van het Franſche Hof, vraagende, wyders, waar de verzekering bleef die men hun, zo dikwils, en mondeling en ſchriftelyk, beloofd hadt, in de plaats van het zevenendertigſte der voorafgaande punten? Zy voegden 'er by, dat de Legers in 't veld waren, en dat het hun toeſcheen, dat men zig, vrugteloos, langer ophieldt met handelen. De Franſchen hernamen, dat zy verſcheiden' openingen tot Vrede gedaan hadden, en vreemd vonden, dat men niets voorſloege, van de zyde der Bondgenooten. Men ſcheidde dan wederom, zonder elkanderen iet nader gekomen te zyn. Hierop werdt, in den Haage, beſlooten, dat men den Franſchen, door den Reſident Petkum, zou doen aanſchryven „ dat, „ naardemaal zy niets meer voor te ſtellen, en „ de Bondgenooten hun niets anders te zeggen „ hadden, de onderhandelingen vrugteloos „ waren." Men was egter nog niet gezind, om dezelven af te breeken, waarom men den Heere Petkum uitdrukkelyk gelaſt hadt, van geen be-

bevel om te vertrekken gewag te maaken. De Franſchen antwoordden hem, op den vierden van Bloeimaand „ dat zy, niet nieuws hebben- „ de voor te ſtellen, de wederkomſt der Af- „ gevaardigden zouden verwagten, of om zig „ nader te openen, dan zy gewoon waren, of „ om hun hun affcheid te geeven." Doch men vondt, in den Haage, onnoodig, de Afgevaardigden, op zulk een voet, wederom naar Geertruidenberg te zenden (*d*). Petkum gaf 'er den Franſchen kennis van, die hem ſchreeven „ dat „ zy zig dan gereed zouden maaken tot hun „ vertrek." Men hieldt toen de handeling voor afgebroken. Doch 't leedt niet lang, of de Franſchen ſchreeven den Raadpenſionaris, dat zy bevel ontvangen hadden, tot het doen van eenige nieuwe voorſlagen, en de wederkomſt der Afgevaardigden verzogten. Men liet de Heeren Buys en van der Duſſen dan wederom naar Geertruidenberg keeren, tegen 't einde van Bloeimaand. De Franſchen ſtelden nu voor „ dat Koning Filips zig te vrede houden „ zou met Sicilie, Sardinie en de Plaatſen op „ de kuſt van Toskane." Men vraagde hun, „ of zy den Bondgenooten eenige verzekering „ konden geeven, dat de Hertog van Anjou „ Spanje en de Indien aan Koning Karel af- „ ſtaan zou?" Doch hierop kwam geen, of donker antwoord. De Afgevaardigden hernamen „ dat men langs hoe duidelyker zag, hoe „ 't Franſche Hof de handeling ſlegts leeven- „ dig hieldt, om 't volk den laſt des krygs te „ ge-

1710.

De Franſchen geeven voor, iet nieuws te willen voorſlaan.

(*d*) Reſol. Holl. 29 *April*, 3 *May* 1710. *MS.* Miſſiven *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 19 *April*, 6, 14, 17 *May* 1710. *van den* Penſ. DE LA BASSECOUR *van* 29 *April* 1710 *en anderen.*

1710. „ geduldiger te doen draagen, niet uit een op-
„ regt verlangen naar Vrede. Dat de Bond-
„ genooten, hierom, wel genoodzaakt zouden
„ worden, tot het afbreeken der onderhande-
„ lingen, die ſlegts zouden dienen tot het ver-
„ wekken en voeden van argwaan." De Franſchen namen, hierop, aan, nog eens verſlag te doen van 't gene 'er gehandeld was, en de Afgevaardigden keerden, ten zelfden einde, naar den Haage te rug (*e*).

Handeling met hen.

Hier, oordeelde men, in eene byeenkomſt van de Gevolmagtigden der Bondgenooten, dat de Plaatſen in Toskane geenszins behoorden afgeſtaan te worden aan den Hertoge van Anjou. De Gezant van Savoje ſtelde 't gevaar, welk Italie van zulk een' afſtand te dugten hadt, leevendig voor. Ook zou, dagt men, de afſtand van Sicilie en Sardinie het Huis van Bourbon volkomen meeſter maaken van de Scheepvaart en Koophandel der Zeemogendheden, in de Middellandſche zee. Men beſloot egter Petkum nog eens te zenden naar Geertruidenberg, om nader te ſpreeken met de Franſchen, die hem eenige hoop gegeven hadden, dat zy middelen zouden voorſlaan, om Koning Karel van 't bezit van Spanje en de Indien te verzekeren. Doch zyne reis werdt eenige dagen uitgeſteld. Zekere *du Puy* van Geneve, voor deezen Onder-Gouverneur van den Prinſe van Oranje, hieldt zig, ſedert eenigen tyd, op te Geertruidenberg, daar hy, zo men meende, gebruikt werdt, om Petkums han-

(*e*) Miſſive *van de* Heeren BUYS *en* VAN DER DUSSEN *van* 25 *May* 1710. LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 49 — 55.

handelingen te dwarsboomen (*f*): waarom Heinſius deezen hadt aangezeid, dat hy, niet zonder naderen laſt der Staaten, vertrekken moeſt. In deezen tuſſchentyd, ontvingen de Franſchen te Geertruidenberg, op nieuws, ſchryvens van hun Hof. De Afgevaardigden toogen, op hun eerſte verzoek, zo zeer neigde men in den Haage tot vrede, wederom naar de handelplaatſe. De Graaf van Sinzendorff wilde hen verzellen; doch hy liet zig, door Prinſe Eugenius, beweegen, om 't voorbeeld van den Engelſchen Gezant Townshend te volgen, en den Staatſchen de handeling, voor eerſt, geheellyk toe te vertrouwen. Men tradt dan, den zeſtienden van Zomermaand, op nieuws, in geſprek. De Franſchen verklaarden „ dat zy van de Plaatſen op de Toskaan„ ſche kuſt afſtonden, en zig met den afſtand „ van Sicilie en Sardinie aan den Hertoge van „ Anjou vergenoegen zouden. Dat de Koning, „ hun Meeſter, allerlei redenen gebruiken zou, „ om zynen Kleinzoon te beweegen tot bewil„ liging in deeze verdeeling: waartoe hy vier „ maanden tyds begeerde. Doch, zo de Her„ tog van Anjou zig, door 's Konings redenen, „ niet beweegen liet, zou zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit den Bondgenooten zekere „ ſomme gelds toeſtaan, waarvoor hy goede „ verzekering zou geeven te Amſterdam: kon„ nende deeze ſomme hun dienen, tot het „ voortzetten van den oorlog tegen den Her„ toge van Anjou." Voorts begeerden zy, dat men hun opening deede van 't gene de Bond-

1710.

Zy vorderen, eindelyk, Sicilie en Sardinie alleen, voor den Hertoge van Anjou.

(*f*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 55.

1710. Bondgenooten, en vooral het Keizerryk verder te vorderen hadden (*g*).

Antwoord op deezen voorſlag van de zyde der Bondgenooten.

De Afgevaardigden verſlag van deeze nadere aanbieding gedaan hebbende in den Haage, verſtondt men, eenpaariglyk, dat de Franſchen de Bondgenooten zogten op te houden, of tot eene afzonderlyke Vrede met Frankryk te beweegen. Men beſloot, vervolgens, den Reſident Petkum naar Geertruidenberg te zenden, om den Franſchen te verklaaren „ dat „ 's Konings aanbieding van eene ſomme gelds „ tot de koſten des krygs, in geval de Hertog „ van Anjou zig, binnen vier maanden, niet „ beweegen liet, om zig met den afſtand van „ Sicilie en Sardinie te vrede te houden, niet „ kon aangenomen worden door de Bondge„ nooten, die eene algemeene Vrede beoog„ den, daar, uit het aanneemen van deeze „ aanbieding, ſlegts eene byzondere Vrede „ met Frankryk te wagten was. Dat de Bond„ genooten, hierom, ſtaan bleeven op de ont„ ruiming van Spanje en de Indien, volgens „ de voorafgaande punten, en dat zy, zo hun „ dit punt toegeſtaan werdt, de handeling o„ ver de andere punten vervolgen wilden." Doch op deeze verklaaring kwam, in omtrent veertien dagen, geen duidelyk beſcheid. De Franſchen gaven voor, naderen laſt te moeten afwagten (*b*). Eindelyk, ſchreevenze aan den Raadpenſionaris, dat zy, brieven uit Frankryk bekomen hebbende, wederom Afgevaardigden verzogten. Men vraagde hun, in antwoord „ of zy verzekering geeven konden voor den „ af-

(*g*) Memoir. *de* TORCY, *Tom* II. *p.* 340 & *ſuiv.*
(*b*) Lettre *de* MR. DE PETKUM *du* 24 *Juin* 1710.

„ affland van Spanje en de Indien: alzo men, 1710.
„ anderszins, eene nadere ſamenkomſt voor
„ noodeloos hieldt." De Franſchen gaven voor beſcheid „ dat men ſlegts byeenkomen moeſt,
„ en dat zy gelaſt waren, om de meening van
„ den Koning, hunnen Meeſter, nader te ver-
„ klaaren (*i*)." Elk, zelfs die van Utrecht, welken meeſt neigden tot het voortzetten der handelinge, oordeelden toen, dat de Franſchen ſlegts tyd zogten te winnen. Nogtans, beſloot men, de Afgevaardigden nog eens te laaten keeren naar Geertruidenberg, egter met geenen anderen laſt, dan om te hooren. Zy traden met de Franſchen in geſprek, op den dertienden van Hooimaand, hun verklaarende, dat alle verdere handeling vergeefs zyn zou, zo zy zig niet duidelyker openden, over de ontruiming van Spanje. De Franſchen klaagden, dat men den Koning, hunnen Meeſter, perſen wilde, om zig hierover te verklaaren, eer hy verzekerd kon zyn van de Vrede. Zy voegden 'er by, dat, zo de Bondgenooten begeerden, dat zy zig naar huis begaven, men hun den dag van hun vertrek ſlegts voor te ſchryven hadt. Eindelyk, begeerdenze nog eens te ſchryven naar den Koning, beloovende het antwoord, welk zy ontvangen zouden, den Bondgenooten, terſtond, te zullen mededeelen. Men vergunde hun, hiertoe, op hunne begeerte, veertien dagen tyds. Doch deeze byeenkomſt, de laatſte, welke te Geertruidenberg gehouden werdt, eindigde met eenige hevigheden, van wederzyde. De Heer van der

Hevigheid van wederzyde, in de laatſte

(*i*) Lettr. *du* Marech. d'Huxelles & *de* l'Abbé de Polignac *du* 5e *Juill.* 1710.

1710. der Duſſen ſchroomde niet, den Franſchen te verwyten, dat zy ter kwader trouwe te werk gingen: waartegen de Abt de Polignac de Staatſchen beſchuldigde van ondankbaarheid jegens de Kroone van Frankryk (*k*). 't Leedt niet langer dan tot den twintigſten, wanneer Huxelles en Polignac eenen brief lieten afgaan aan den Raadpenſionaris Heinſius, vervuld met klagten over de handelwyze der Afgevaardigden, en eene uitvoerige verdediging van hun eigen gedrag; waaromtrent zy zig zelfs op het oordeel der ingezetenen van Groot-Britanje en van den Vereenigden Staat durfden beroepen. 't Afbreeken der onderhandelingen weetenze den Bondgenooten alleen. Ook klaagden zy, dat men allerlei ſchimpſchriften tegen Frankryk, ongeſtraft, hadt laaten drukken en verſpreiden, en dat men zig niet hadt ontzien, de brieven, welken zy afzonden en ontvingen, te openen en te leezen. 't Slot was eene ronde verklaaring „ dat „ zy zig niet vermoeijen wilden om eene han„ deling te doen aanhouden, welke de Bond„ genooten wilden afbreeken, om dat de Ko„ ning, hun Meeſter, zig niet verbinden kon, „ tot het gene onmogelyk was, het veroveren „ van Spanje en de Indien op zynen Klein„ zoon, in den tyd van twee maanden (*l*)."

byeenkomſt te Geertruidenberg

De Franſchen wyten den Bondgenooten het afbreeken der handelinge.

XXXII. Zo dra deeze brief, ter Staatsvergaderinge van Holland, gelezen en overwoogen was, beſlooten de Staaten van dit Geweſt „ dat „ men den Franſchen, door de Heeren Buys „ en

De Staaten verdedigen de hun-

(*k*) LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 55—60. Hiſt. de la Paix d'Utr. *p.* 149—168. TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 381—401. BOLINGBROKES Letters *Vol.* II. *p.* 98.

(*l*) *Vide* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 60.

„ en van der Duſſen, zou doen ſchryven, 1710.
„ dat, naardemaal zy geen middel van ver- delwyze
„ zekering voorſloegen voor de ontruiming der Bond-
„ van Spanje, en de Bondgenooten, zonder genooten
„ zulk eene verzekering, in geene nadere omſtan-
„ handeling konden treeden; men beruſtte in digly k.
„ hunne verklaaring, dat hun verblyf te Geer-
„ truidenberg, of in eenige andere Plaats
„ van Holland, voortaan, nutteloos zyn
„ zou." De algemeene Staaten voegden zig, zonder uitſtel, naar dit beſluit der Staaten van Holland (*m*). Ook vonden zy, weinige dagen laater, geraaden, den Gezanten der Bondgenooten eene uitvoerige wederlegging van den jongſten brief der Franſchen ter hand te doen ſtellen, die, zo wel als de brief, openlyk, in druk kwam. Men wees, in deeze wederlegging, aan „ dat, de vyanden, ſedert
„ eenen geruimen tyd, gezogt hebbende, in
„ onderhandeling te komen, men, van de
„ zyde der Bondgenooten, hierin, niet hadt
„ konnen bewilligen, zonder dat men, voor-
„ af, eens geworden ware, over eenige pun-
„ ten, die op eenen goeden uitſlag der on-
„ derhandelinge konden doen hoopen; van
„ welke punten het eerſte en voornaamſte ge-
„ weeſt was de afſtand van Spanje en de In-
„ dien aan Koning Karel den III. waarin
„ Frankryk, zelfs voor de aankomſt van Rouil-
„ lé en de Torcy, en voor het opſtellen der
„ voorafgaande punten, duidelyk, bewilligd
„ hadt. Dat men, hierom, geenszins vreemd
„ vin-

(*m*) Reſol. Gener. *Merc.* 23 *Jul.* 1710. *by* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 64. Lettre *de* Mr. LUYS & VAN DER DUSSEN *du* 23e *de Juill.* 1710.

1710. „ aanbieding van onderſtand in geld, tot het
„ veroveren van Spanje en de Indien, niet
„ konden aanneemen; alzo men elkanderen,
„ noch over de begrooting der ſomme, noch
„ over de zekerheid der betaalinge, noch, ein-
„ delyk, over de verzekering, dat Frankryk
„ den Hertoge van Anjou op geenerlei wyze
„ zou onderſteunen, zou konnen verſtaan. Dat
„ men, hieruit, zag, dat de Gevolmagtigden
„ van Frankryk, in hunnen brief, ten onregte,
„ onderſtelden, dat de Bondgenooten allen on-
„ derſtand in geld, van welke natuur die ook
„ ware, en met hoe veele verzekerdheid de-
„ zelve ook mogt gegeven worden, van de
„ hand geweezen hadden, hebbende men dee-
„ zen voorſlag alleenlyk geweigerd aan te nee-
„ men, om dat dezelve de Bondgenooten nood-
„ zaakte, tot eenen byzonderen oorlog met
„ Spanje: 't welk vierkant ſtreedt met hun oog-
„ merk. Dat de Afgevaardigden, wyders, ver-
„ klaard hadden, te verſtaan, dat, op de onder-
„ ſtelling, dat Sicilie en Sardinie afgeſtaan wer-
„ den, de overige voorafgaande punten, zelfs
„ het zevenendertigſte, in kragt bleeven, en ge-
„ volgelyk, dat Spanje en de Indien, binnen
„ zekeren bepaalden tyd, zouden overgege-
„ ven worden; waaromtrent zy eene nette en
„ duidelyke verklaaring begeerden, voor zy
„ zig, op de voorgeſlaagen' verdeeling, kon-
„ den openen: waarna zy middelen voorſlaan
„ zouden, om aan een einde van den oorlog te
„ geraaken: onder welke middelen, men ook
„ rekenen mogt, dat, wanneer de Koning van
„ Frankryk, volgens de voorafgaande punten,
„ in de noodzaakelykheid gebragt mogt wor-

„ den

„ den, om zynen Kleinzoon, met geweld, van het bezit van Spanje en de Indien te doen afſtaan, de Bondgenooten hunne wapenen hiertoe ook zouden gebruiken, ſchoon zy, anderszins, volgens de voorafgaande punten, met ſtilzitten zouden konnen volſtaan. En dat, op zulk eene duidelyke verklaaring van den kant der Bondgenooten, geen ander antwoord gekomen was, dan de brief aan den Raadpenſionaris Heinſius. 't Was nu, vervolgde men, onbetwiſtbaar, dat, zo lang men gehandeld hadt, de afſtand van Spanje en de Indien het hoofdpunt der handelinge geweeſt was, en dat de Bondgenooten, om hierop geruſt te konnen zyn, geene mindere zekerheid begeerd hadden, dan zy, in het zevenendertigſte der voorafgaande punten, meenden te vinden. 't Was niet minder klaar, dat de Bondgenooten Spanje en de Indien, met regt, voor 't Huis van Ooſtenryk verderden, niet ſlegts van den Hertoge van Anjou, als bezitter; maar inzonderheid van den Koning van Frankryk, die, tegen den blykbaarſten afſtand, en tegen de plegtigſte Verdragen, zynen Kleinzoon aan dit bezit geholpen hadt; zonder dat eene voorgewende of waare onmogelykheid hem van de verpligting hiertoe ontſlaan kon. Ook moeſt zyne Majeſteit zelf hiervan overtuigd zyn, alzo hy anders, ook eer men nog in onderhandeling getreden was, den afſtand van Spanje en de Indien niet zou hebben konnen belooven. En zou, ware het anders, een der Staatsdienaaren van Frankryk, met wien men, hier, in 't voorleeden jaar, gehandeld 1710.

1710. „ hadt, niet hebben konnen zeggen, *dat Ko-*
„ *ning Filips, veelligt, eerder te Verſailles zyn*
„ *zou dan by.* Uit al 't welke volgde, dat men,
„ in de laatſte byeenkomſt te Geertruidenberg,
„ niets gevorderd hadt, dan 't gene, van den
„ beginne af, gevorderd geweeſt was: 't welk,
„ derhalve, in den meergemelden brief, ten
„ onregte, *nieuw, ongehoord, onregtvaardig en*
„ *onmogelyk in de uitvoering* genoemd werdt. 't
„ Was ook ligtelyk te wederleggen, dat de
„ voorſlagen der Afgevaardigden, als ſtrydig
„ met zig zelven, beſchreeven werden, alzo
„ zy altoos onderſteld hadden, dat de voorſlag
„ eener verdeelinge geſchied was, op de on-
„ derſtelling, dat, door het omhelzen van den
„ den zelven, alle de zwaarigheden in de voor-
„ afgaande punten zouden opgeligt geweeſt
„ zyn. En ſchoon men, in de laatſte byeen-
„ komſt, onderzogt hadt, of 'er ook eenig an-
„ der middel uit te denken ware, om de Bond-
„ genooten van den afſtand van Spanje en de
„ Indien te verzekeren; moeſt dit onderzoek
„ niet aangemerkt worden als een bewys, dat
„ de Afgevaardigden geduuriglyk van gedag-
„ ten veranderd waren; zynde zy onverander-
„ lyk gebleeven by het vorderen van verzeke-
„ ring voor den gemelden afſtand. Ook hadt
„ men, gelyk voorgegeven werdt, in 't voor-
„ leeden jaar, niet gezeid, dat men 't voor
„ een' hoon hieldt, zo de Bondgenooten ver-
„ dagt gehouden werden, dat zy den Koning
„ van Frankryk zouden willen verpligten, om
„ zyne magt te voegen by de hunne, tot ver-
„ dryvinge van Koning Filips. Zeker, zo men
„ hadt willen veranderen, de voordeelen, in

„ het

„ het voorleden jaar en in dit, in de Neder- 1710.
„ landen, behaald, zouden 'er bekwaame aan-
„ leiding toe gegeven hebben. Men klaagde
„ wel zeer, over de hardheid, die 'er gelegen
„ was in het beweegen van den Koning van
„ Frankryk tot het beoorloogen van zynen
„ Kleinzoon; en men ſtelde de hulp, die de
„ Bondgenooten, hiertoe, terwyl de wapen-
„ ſchorſing van twee maanden duurde, zou-
„ den willen bybrengen, op eene haatelyke
„ wyze, voor. Doch men vergat, te gewaa-
„ gen van de hardheid, gelegen in het over-
„ weldigen der Spaanſche heerſchappye, door
„ zyne Majeſteit. Ook zou de Koning zynen
„ Kleinzoon ligtelyk brengen konnen, tot het
„ wedergeeven van Spanje en de Indien, zo
„ hy 't maar ernſtelyk voornam. Te bepaalen,
„ dat de wapenſchorſing eindigen zou, zó de
„ afſtand niet binnen den beſtemden tyd ge-
„ ſchiedde, hadt geene meerdere hardheid in,
„ dan men, in alle de Verdragen van dien aart,
„ beſpeuren kon. Ook hadt men gevorderd,
„ dat Frankryk alleen, binnen den tyd der Wa-
„ penſchorſinge, Spanje en de Indien zou doen
„ overgeeven, om dat de Gevolmagtigden van
„ Frankryk zo veele zwaarigheden gemaakt
„ hadden, in het voegen van troepen der Bond-
„ genooten by die van Frankryk. Vreemd
„ moeſt het, daarenboven, voorkomen, dat
„ men, in den brief, bybragt, dat Frankryk
„ bewilligd hadt in alles, wat van de zyde der
„ Bondgenooten voorgeſteld was: daar men,
„ immers, nooit hadt bewilligd, in 't verklaa-
„ ren van den oorlog aan Spanje, zo de gevor-
„ derde afſtand van de hand geweezen werdt,

„ noch

1710. „ noch immer eenige verzekering, in de plaats
„ van het zevenendertigſte der voorafgaande
„ punten, hadt voorgeſlaagen. Men hadt,
„ dikwils, verklaard, dat Frankryk alle de voor-
„ afgaande punten, op dit ééne na, aannam.
„ Men hadt, in de plaats van dit punt, drie
„ Plaatſen van verzekering in de Nederlanden
„ aangebooden, of, eindelyk, Sicilie en Sar-
„ dinie gevorderd, om den Hertog van Anjou,
„ hierdoor, tot het afſtaan van Spanje en de
„ Indien te beweegen: en als de Afgevaardig-
„ den hierop gevraagd hadden, of de overige
„ punten zouden naargekomen worden, zo
„ deeze verdeeling aangenomen werdt, zulk
„ eene vraag aangemerkt, als een bewys, dat
„ de Bondgenooten de handeling wilden af-
„ breeken; en hierop geëiſcht, dat de Bondge-
„ nooten zig te vrede hielden met de voraf-
„ gaande punten, behalve het zevenendertig-
„ ſte, zonder Steden van verzekering, en on-
„ der afſtand van Sicilie en Sardinie. En nog
„ durfde men de Bondgenooten beſchuldigen
„ van ſtyfzinnigheid en onregtvaardigheid, om
„ dat zy zulke fraaije aanbiedingen niet om-
„ helsden. Doch 't bleek klaar, dat de voor-
„ ſlag van eene verdeeling alleen geſchied was,
„ om tweedragt te verwekken onder de Bond-
„ genooten. Ook behelsde de brief verſchei-
„ den' aanmerkingen, eeniglyk ſtrekkende, om
„ de ingezetenen van Engeland en van deezen
„ Staat op te hitſen tegen de Regeeringe: maar
„ men wiſt, daar en hier, beter dan onder ſom-
„ mige andere volken, dat de oorlog alleen
„ gevoerd werdt, tot beſcherming der vryheid,
„ niet om te heerſchen over zyne nabuuren.

„ De

„ De korte tyd, binnen welken men den brief 1710.
„ afgezonden hadt, bewees niet, gelyk men
„ voorgaf, dat men de Bondgenooten niet wil-
„ de ophouden; maar dat men zig, al voor lang,
„ gereed gemaakt hadt, tot het afbreeken der
„ onderhandelingen. Ook was den Franſchen
„ Gevolmagtigden geen tyd van veertien da-
„ gen voorgeſchreeven, gelyk voorgewend
„ werdt; maar men hadt duidelyk gezeid, dat
„ het op eenige dagen meer of minder niet zou
„ aankomen. Voor 't overige, wiſt men niet,
„ waar op de Gevolmagtigden zagen, als zy
„ klaagden over perſoonlyke beledigingen. Te-
„ gen de ſchimpſchriften, waren Plakaaten ge-
„ geven, en maakers en drukkers derzelven
„ werden geſtraft, als menze ontdekte. Men
„ wiſt in 't byzonder niet van 't onderſcheppen
„ en openen van eenige brieven, hoewel men,
„ volgens gebruik in de Grensſteden, niemant
„ in Geertruidenberg toegelaaten hadt, dan die
„ zynen naam aan den Bevelhebber hadt aange-
„ geven. Ten beſluite, werden de Bondgenooten
„ vermaand, tot het voortzetten van den oor-
„ log: alzo nu duidelyk gebleeken was, dat de
„ vyand de Vredehandeling afgebroken hadt
„ (*n*)." Op deeze wyze, zogten de Staaten de ſchuld van 't afbreeken der onderhandelingen, geheellyk, te ſchuiven op de Franſchen. De Koningin van Groot-Britanje gaf, eerlang, te verſtaan, dat zy 't gedrag der Franſchen en den inhoud van den brief aan den Raadpenſionaris Heinſius, t' eenemaal, afkeurde (*o*). De Heer Marinus van Vrybergen, der Staaten gewoonlyke

(*n*) Reſol. Holl. 14 *Aug.* 1710. *bl.* 294. Reſol. Gener. *Dom.* 27 *July* 1710. *by* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 65.
(*o*) Reſol. Gener. *Jovis* 7 *Aug.* 1710. *MS.*

1710. ke Gezant aan het Engelſche Hof, ſchreef egter, omtrent deezen tyd „ dat men aldaar niet onge„ negen ſcheen, om Sicilie, en miſſchien ook „ Sardinie over te geeven, zo men, daarvoor, „ eene algemeene Vrede, onder genoegzaame „ zekerheid, verkrygen kon. Doch dat 'er de „ Staatsdienaars niet van reppen durfden, om „ dat het Parlement, te vooren, zo ſterk gey„ verd hadt, voor het behouden der gantſche „ Spaanſche nalaatenſchap, ten behoeve van „ Koning Karel (*p*)." Voorts, hadt ook het Weener-Hof zo veel genoegen in de handeling der Staaten te Geertruidenberg, dat het hun, ter deezer gelegenheid, den titel gaf van *Celſi & potentes*, of *Hoog-Mogenden* (*q*): waarin men, tot hiertoe, zwaarigheid gevonden hadt. De Staaten beſlooten, ſedert, den Bedienden der Keizerlyke Kancelerye, voor het toeſtaan van deezen titel, een geſchenk te doen van tienduizend guldens (*r*). Frankryk alleen onthieldt den Staaten deezen titel nog, en daar verliepen nog eenige jaaren, eer men dien aldaar verwerven kon. De Gevolmagtigden van Frankryk waren, midlerwyl, op den zesentwintigſten van Hooimaand, naar huis gekeerd (*s*). Men ontdekte, eerlang, dat zy onhandelbaarer geworden waren, ter oorzaake van eene merkelyke verandering in de hooge Amptenaars der Koninginne van Groot-Britanje; tot welke verandering, het Franſche Hof, zo gemeend werdt, heimelyk, gearbeid hadt. Wy zullen 'er, in 't volgende Boek, nader, van gewaagen.

Het Keizerlyk Hof geeft den Staaten den titel van *Hoog-Mogenden.*

(*p*) Miſſive *van den* Heere VAN VRYBERGE *van* 17 *Juny* 1710.
(*q*) LAMBERTI *Tom.* VI *p.* 76, 78.
(*r*) Reſol. Holl. 24 *July* 1710. *bl.* 261.
(*s*) Miſſive *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 27 *July* 1710.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Veldtogt in de Nederlanden. Douai, Bethune, S. Venant en Aire gewonnen.* II. *Staat des krygs, in Duitſchland. In Piemont. In Spanje en Portugal. Slag by Sarragoſſa. Slag by Villa Vicioſa.* III. *Verandering der hooge Amptenaaren, in Engeland. Het Franſche Hof bedient 'er zig van. Keizer Jozefus ſterft. Karel de VI. wordt Keizer.* IV. *Frankryk ſlaat een ontwerp van Vrede voor, aan het Engelſche Hof. 't Wordt, in den Haage, afgekeurd. Inzigten der Engelſchen en Staatſchen. De Engelſchen handelen, heimelyk, met het Franſche Hof.* V. *Veldtogt in de Nederlanden. Bouchain gewonnen. De Prins van Oranje en Naſſau verdrinkt, ongelukkiglyk, by 't Stryenſche Sas. Geboorte van zynen Zoon, Prinſe Willem Karel Henrik Friſo.* VI. *Staat des oorlogs in Spanje. Verſchil met Portugal. Noordſche zaaken.* VII. *Byzondere voorſlagen van Frankryk aan Groot-Britanje. Franſch ontwerp eener algemeene Vrede. De Engelſchen dringen op openbaare handeling. Buys naar Engeland gezonden. Filips de V. ſtaat de Spaanſche Nederlanden af aan den Keurvorſt van Beieren.* VIII. Ge-

Geheime voorſlag der Franſchen, aan 't Engelſche Hof. Men beſluit, te Utrecht, van vrede te handelen. Vernieuwing der Verbonden met Groot-Britanje. Marlborough van zyne ampten verlaaten. IX. *Aanvang der Vredehandelinge, te Utrecht. Naamen der voornaamſte Gevolmagtigden.* X. *Inzigten en belangen van Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten. Tegenwoordige ſtaat van de Regeeringe der Spaanſche Nederlanden.* XI. *Handeling van Prinſe Eugenius en van den Penſionaris Buys aan 't Engelſche Hof.* XII. *Opening der byeenkomſten, te Utrecht. De Franſchen verklaaren hun algemeen ontwerp nader. Misnoegen over hunne verklaaring.* XIII. *Aanmerkingen op dezelve. Handeling over een antwoord.* XIV. *Eiſchen der Keizerſchen. Der Engelſchen. Der Portugeeſchen. Der Pruiſſiſchen en der Savooiſchen.* XV. *Eiſchen der Staatſchen. Aanmerkingen op alle de Eiſchen. Misnoegen der Keizerſchen.* XVI. *De Vredehandeling verſlaauwt, te Utrecht.* XVII. *'t Parlement van Engeland beſchuldigt de Staaten. Zy verdedigen zig. Antwoord der Koninginne van Groot-Britanje.* XVIII. *Veldtogt in de Nederlanden. Laſt aan den Hertoge van Ormond. Strooperyen en Schutgevegten. Ormond maakt zwaarigheid om te vegten. Schryvens aan hem en aan de Koninginne. Antwoord haarer Majeſteit. Quesnoi belegerd.* XIX. *Koningin Anna dreigt, dat zy afzonderlyk ſluiten zal. Staat der geheime handelinge, tuſſchen Engeland en Frankryk. Afſtand van Filips den V. van 't regt op de Franſche Kroone geregeld. Ook 't punt der bezettinge van Duinkerken, door de Engelſchen.* XX. *Aanſpraak van Koningin Anna, vervattende een ontwerp*

der

der Vrede. Uitwerkſels deezer aanſpraake. XXI. *Ormond zondert zig, met de Engelſche troepen, af van 't vereenigd Leger. Hy bezet Gend en Brugge.* XXII. *Nederlaag der Bondgenooten, by Denain. Douai, Quesnoi en Bouchain verlooren. 't Fort de Knokke gewonnen.* XXIII. *Tweede Wapenſchorſing tuſſchen Frankryk en Groot-Britanje. Handeling van Bolingbroke, in Frankryk.* XXIV. *Vervolg der Vredehandelinge te Utrecht. Twiſt over de Barriere der Staaten. Voorval tuſſchen de bedienden van Menager en die van den Graave van Regteren. Twiſt over Doornik. Handeling met Groot-Britanje.* XXV. *Portugal neemt de Wapenſchorſing aan. De Franſchen brandſchatten Suriname, Berbice en Curaçao. De Zweeden houden veele ſchepen aan. Staat des krygs in 't Noorden.* XXVI. *De Koning van Pruiſſen werpt bezetting in Meurs.* XXVII. *Argwaan der Engelſchen op de Franſchen. De Staaten beſluiten tot Vrede. Nieuw Verdrag van Barriere met Groot-Britanje. De Koning van Pruiſſen ſtaat naar 't Overkwartier van Gelderland. Italie onzydig verklaard.* XXVIII. *Twiſt met de Franſchen, over de onderhoorigheden der Plaatſen, welken zy zouden afſtaan, en over de Lyſt der Regten op de Koopwaaren.* XXIX. *De Engelſchen ſtellen een' dag tot het ſluiten der Vrede. Zy, de Portugeeſchen, Pruiſſiſchen, Savooiſchen en Staatſchen tekenen de Vrede met Frankryk. Inhoud der Verdragen van Vrede en Koophandel tuſſchen Frankryk en de Staaten.* XXX. *Aanmerkingen over deeze Verdragen. De Utrechtſche Vrede wordt afgekondigd.* XXXI. *Voornaame punten uit de Verdragen van Groot-Britanje, Portugal, Pruiſſen en*

Savoje. XXXII. *Proteſten tegen 't gehandelde te Utrecht. Beſluit van 't verbaal der Utrechtſche Vredehandelinge.*

1710.

I. Opening van den Veldtogt in de Nederlanden.

ZO dra men, in den Haage, hadt begonnen te twyfelen, aan den goeden uitſlag der onderhandelingen te Geertruidenberg, was men te raade geworden, den veldtogt in de Nederlanden te openen. Marlborough, Eugenius en andere Legerhoofden begaven zig, omtrent het midden van Grasmaand, naar het Leger, dat te Doornik verzameld werdt. Een gedeelte der bezettinge deezer Stad, die onder den Graave van Albemarle ſtondt, maakte zig, ten zelfden tyde, meester van het Kaſteel van Mortagne: welk, nogtans, den volgenden dag, heroverd werdt, door den vyand. Doch Albemarle ontweldigde het hem andermaal, en ſedert werdt het, door ſterker bezetting, voor eene tweede herovering beveiligd. Het Leger, van Doornik zynde opgebroken, trok, eerlang, door de vyandlyke Linien by Douai, om het beleg te ſlaan voor deeze Stad. Te gelyk toog Marlborough, met een deel des Legers, over de Scarpe, zig by Vitri nederſlaande. Dit noodzaakte den vyand, die, reeds te vooren, ten deele naar den kant van Atrecht, ten deele naar Douai geweeken was, S. Amand, Marchienne en andere Plaatſen beneden Douai te verlaaten, en verder af te trekken tot aan Kameryk. Hierdoor ſtondt den Bondgenooten de weg open naar Douai: welk, terſtond, onder bevel der Prinſen van Oranje en van Anhalt-Deſſau, werdt aangetaſt.

De Bondgenooten belegeren Douai.

De

De Loopgraaven werden geopend, op den vierden van Bloeimaand. De belegerden deeden eenen geweldigen uitval, op den zevenden; doch werden wakkerlyk afgeſlaagen, door den Prinſe van Oranje, en met merkelyk verlies te rug gedreeven. Van de zyde der Bondgenooten, ſneuvelde driehonderd man, in deeze gelegenheid. Zulke uitvallen geſchieden 'er, daarna, nog meer dan eens, waardoor de voortgang der belegeringe gehinderd werdt. De Maarſchalk de Villars, zig, midlerwyl, geſteld hebbende aan 't hoofd van 't vyandlyke Leger, welk, aan verſcheiden' hoopen, in Artois, in Henegouwen, en agter de Somme, ſamengetrokken was, gaf voor, de Schelde, tuſſchen Bouchain en Denain, te willen overtrekken, tot ontzet van Douai. Ook deedt hy 't, eerlang, zig tuſſchen Bouchain en Ribecourt nederſlaande. De Bondgenooten maakten, hierop, ook eenige bewegingen, trekkende, gedeeltelyk, over de S[illegible]e, en zig bereidende, om den vyand ſlag te leveren. Doch Villars ſchuwde den ſtryd. Men beſloot, derhalve, het beleg van Douai voort te zetten. 't Liep egter aan, tot in 't midden van Zomermaand, eer men poſt hadt konnen vatten in den bedekten weg; en tot den negentienden, eer men ſtorm loopen kon: die, door de belegerden, dapperlyk afgeſlaagen werdt. Maar op den vyfentwintigſten, verzogten zy in beſprek te komen, en des anderendaags gaven zy de Stad en 't Fort de Scarpe over, by eerlyk verdrag. De Luitenant-Generaal Hompeſch werdt Bevelhebber deezer Veſtinge, welker

1710.

De Stad geeft zig over.

1710. ker verovering den Bondgenooten veel volks gekoſt hadt (*a*).

Bethune gewonnen.

Na 't inneemen van Douai, trok het Leger der Bondgenooten wederom naar Vitri, en ſloeg zig neder te Villars-Brulin. De Maarſchalk de Villars, ſchoon merkelyke verſterking van volk bekomen hebbende, week, daarentegen, agter zyne nieuwe Linien, tuſſchen Atrecht en Miramont, dekkende dus Atrecht voor een beleg, welk men in den zin gehad hadt. De Bondgenooten beſlooten toen, tot het beleg van Bethune, welk, op den vyftienden van Hooimaand, berend, en op den negenentwintigſten van Oogſtmaand, by Verdrag, opgegeven werdt (*b*). Terwyl 't beleg van Bethune nog duurde, vielen 'er nog wel eenige ſchutgevegten voor, tuſſchen gedeelten der wederzydſche Legeren; doch Villars droeg geduuriglyk zorg, dat het tot geenen veldſlag kwame. Op den zesden van Herfſtmaand, werden Aire en S. Venant berend, door de Bondgenooten. S. Venant gaf zig, den dertigſten, over, op eerlyke voorwaarden. Doch Aire hieldt het uit, tot op den negenden van Slagtmaand (*c*). De vyand hadt, ondertuſſchen, een geleide der Bondgenooten, welk, van Gend, langs de Leye, opwaards trok, geſlaagen. De Ridder van Luxemburg ondernam ook, omtrent het einde van Herfſtmaand, het Fort de Scarpe te verraſſen. Doch zyn toeleg, ontdekt zynde, mislukte. Wat eerder, hadt de Partyganger *Des-Moulins* gepoogd, Leuven in

S. Venant en Aire insgelyks.

(*a*) LAMBERTI *Tom.* VI, *p.* 96—112.
(*b*) LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 113.
(*c*) LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 128—138.

in te neemen. Doch hy werdt, door de burgers, met den Burgemeeſter *van de Ven* aan 't hoofd, zulks ontvangen, dat hy onverrigter zaake aftrekken moeſt (*d*). Kort na het overgaan van Aire, betrokken de wederzydſche Legers de Winterkwartieren (*e*). 1710.

II. Staat des krygs in Duitſchland.

Aan den Rynkant, viel wederom niets voor van belang. De Legers waren beide nog zo zwak, dat zy weinig op elkanderen onderneemen durfden. De Keurvorſt van Hanover, die 't Duitſche Leger gebooden hadt, kreeg 'er, eindelyk, verdriet in, ziende dat men hem te magteloos liet, om der gemeene zaake dienſt te doen. De Graaf van Gronsfeld werdt, ſedert, in zyne plaats geſteld (*f*). In Piemont, werdt ook luttel uitgevoerd. De Graaf van Thaun zogt, te vergeefs, in het Dauphiné te dringen, en moeſt zig te vrede houden, dat hy den Hertog van Berwick belet hadt, het vyandlyk Leger in Spanje, met krygsvolk te ondersteunen (*g*). In Hooimaand, vertoonde zig eene Vloot van zesentwintig Oorlogsſchepen en een aanzienlyk getal van andere Vaartuigen op de kuſten van Languedok, met oogmerk, naar 't ſchynt, om eene landing te doen, en daardoor een' opſtand te verwekken, in dit Geweſt. Ook werdt 'er, eerlang, omtrent Cette, eenig Engelſch Krygsvolk ontſcheept, onder 't bevel van eenen Languedokſchen Edelman, *de Seſſan* genaamd. Doch alzo de opgezetenen zig ſtil hielden, was men genoodzaakt, het Krygsvolk

In Piemont.

(*d*) Lamberti *Tom.* VI. *p.* 120—125.
(*e*) Tindal *Vol* VIII [*or* XXIII.] *p.* 402—422.
(*f*) Tindal *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 422.
(*g*) Tindal *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 422, 423.

1710. volk wederom aan boord te doen gaan, en de Franſche kuſten te verlaaten (*b*).

In Spanje en Portugal.

In Spanje en in Portugal, was de kryg, nu voordeelig, dan wederom nadeelig, uitgevallen voor de Bondgenooten. In Zomermaand, werdt Eſtadella in Arragon, voor Koning Filips, ingenomen. Eenige weeken laater veroverde de Markgraaf de Bai Mirando in Portugal, ſtormenderhand. Karel en Filips zig, ſedert, beide aan 't hoofd der wederzydſche Legeren geſteld hebbende, viel 'er, op den zevenentwintigſten van Hooimaand, een kort doch hevig gevegt voor, by Almanara, waarin de Bondgenooten het ſlagveld behielden. De Legers raakten nog eens aan elkanderen, by Penalva, op den vyftienden van Oogſtmaand. Doch toen werden de Bondgenooten genoodzaakt te wyken. Vyf dagen laater, viel de bloedige ſlag by Sarragoſſa voor, in welken de vyand, in 't eerſt, eenig voordeel behaald hebbende op de Bondgenooten, eerlang, geheellyk geſlaagen, en op de vlugt gejaagd werdt. Koning Karel werdt, na den ſlag, met groote toejuiching, in Sarragoſſa ontvangen. Ook deedt hy, ſedert, zyne openbaare intrede in Madrid, van waar het Hof van Koning Filips geweeken was naar Valladolid. Maar hy bleef 'er niet lang. Filips zig, wederom by zyn Leger gevoegd en eene aanzienlyke verſterking van manſchap, onder den Hertoge van Vendôme, bekomen hebbende, verraſte de Engelſchen, in Briguega, alwaar de Generaal Stanho-

Slag by Sarragoſſa.

(*b*) Hiſt. des Camiſards, *Tom.* II. *p.* 367. DANIEL Journ. *p.* CCLXIV.

hope en verſcheiden' andere voornaame Legerhoofden gevangen genomen werden. 't Leger der Bondgenooten, onder den Graave van Staremberg, den vyand, midlerwyl, genaderd zynde, viel 'er, op den tienden van Wintermaand, wederom een veldſlag voor, by Villa Vicioſa. Hier kreegen de Bondgenooten de nederlaag. Twee Battaillons Staatſch Voetvolk lieten 'er 't leeven, of de vryheid. Staremberg deedt den aftogt, met het overſchot des Legers, egter, zonder vervolgd te worden. Koning Filips werdt, terſtond na den ſlag, te Saragoſſa ingehaald, met geene mindere toejuiching, dan Koning Karel, weinige maanden te vooren, ontmoet hadt. Verſcheiden' andere Steden verklaarden zig, kort hierop, voor Koning Filips. De zaaken van Koning Karel werden geweldig agteruit gezet, door den ongelukkigen ſlag, by Villa Vicioſa. Het Prinsdom van Katalonie alleen hieldt zyne zyde nog: welk, nogtans, na 't verlies van Gironne, in Louwmaand des volgenden jaars, aan alle kanten, open lag voor den vyand (i). Zulke merkwaardige veranderingen in Spanje maakten het Franſche Hof traager tot het ſluiten der Vrede, op de begeerde voorwaarden. Doch de eigenlyke oorzaak van het afbreeken der onderhandelingen te Geertruidenberg was de verandering in Engeland, van welke wy nu, kortelyk, verſlag moeten doen. 1710. Slag by Villa Vicioſa.

III. Verandering der ſtreke.

Van den aanvang der Regeeringe van Koninginne Anna af, hadt de Leer van de vol-

(i) LAMBERTI, *Tom.* VI. *p.* 158—174. TINDAL. *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 423—450. DANIEL Journal, *p.* CCLIJ—CCLXIV.

1710. hooge Amptenaaren, in Engeland.

ſtrekte verpligting der onderzaaten, om zig te onderwerpen aan het Koningklyk gezag, die, voor de omkeering des jaars 1688, ſterk gedreeven was, wederom, merkelyken opgang gemaakt. Inzonderheid, yverde voor deeze Leer, en tegen de verdraagzaamheid der verſchillende gezindheden, Doktor *Henrik Sacheverell*, die zig, hierdoor, gezien maakte by de Torys, welken alle gelegenheden aangreepen, om zig te herſtellen in 't verlooren bewind. In Oogſtmaand des jaars 1709, hadt Sacheverell gepredikt over 't *gevaar van valſche broederen*. De Predikaatſie kwam in 't licht, en werdt, greetiglyk, gekogt en gelezen. Doch de Whigſche Staatsdienaars der Koninginne merktenze aan, als voorbedagtelyk geſchied, om hen in den haat te brengen van 't gemeen. Sacheverell werdt voor 't Huis der Gemeenten gedagvaard. De meeſte Leden verſtonden, dat hy het regt des overleeden Konings tot de Kroon, en zelfs dat der tegenwoordige Koninginne, van welke hy nogtans eerbiediglyk geſproken hadt, op ſchroeven ſtelde, en hierom ſtraf verdiende. Doch de Torys, die men niet ongenegen hieldt tot den Pretendent, oordeelden, dat zyn prediken veeleer lof waardig was. Terwyl het Huis hierover twiſtte, wiſten ſommigen der Koninginne in te boezemen, dat Sacheverell, om 't voorſtaan haarer voorregten, in gevaar was. Ook begeerde zy, na dat hy, by meerderheid van ſtemmen, ſchuldig verklaard was, dat men hem zagtelyk handelen zou. Hy werdt veroordeeld, om zig drie jaaren van 't prediken te onthouden. Zyne berugte Predikaatſie en andere ſchriften werden, door

door beuls handen, verbrand (*k*): doch de Koningin zag zulks met leedwezen, en 't bragt veel toe, om haar van haare tegenwoordige Staatsdienaars te vervreemden. De Torys kwamen, hierop, van alle kanten, voor den dag, met ſmeekſchriften aan de Koninginne, waarin de ontbinding van het tegenwoordig Parlement begeerd werdt, onder verzekering, dat het volgende beter zou yveren, voor de voorregten haarer Majeſteit. De Koningin, iemant tot Kolonel begeerende te bevorderen, tegen den zin des Hertogs van Marlborough, ontmoette, ook hierover, zo veel tegenſtands, van 's Hertogs zyde, dat zy van haare begeerte afſtondt; doch merkelyk misnoegen behieldt, tegen haaren Generaal. De Torys voedden dit misnoegen. In de Lente deezes jaars, bevorderde haare Majeſteit den Hertog van Screwsbury, die ten voordeele van Sacheverell geſtemd hadt, tot Groot-Kamerling (*l*): 't welk den Groot-Theſaurier Godolphin en anderen Whigs zeer tegenſtondt. Wat laater, werdt de Graaf van Sunderland, Sekretaris van Staat, verlaaten van zyn ampt. Men begon toen ook voor 't verlaaten van Marlborough te dugten; en de Keizer en de Staaten vertoonden haarer Majeſteit, hoe veel invloeds eene merkelyke verandering in haare Staatsdienaars hebben moeſt, op de buitenlandſche zaaken. Doch 't hielp luttel. Godolphin werdt, insgelyks, afgezet, het Parlement ontbonden, en verſcheiden' veranderingen gemaakt, onder de 1710.

(*k*) Burnet *Vol.* II. *p.* 552. Tindal *Vol.* VIII. [*of* XXIII.] *p.* 321 — 370.

(*l*) Gedrag van de Hertogin van Marlb. *bl.* 266.

1710. de hooge Amptenaars. In 't nieuw Parlement, welk, kort hierop, byeengeroepen werdt, was het getal der Whigs egter maar weinig kleiner, dan dat der Torys. Men ondernam, nogtans, het gedrag der voorige Amptenaaren van Staat en van Oorloge te onderzoeken, en te beſtraffen: men maakte eenige nieuwe ſchikkingen, in ſommige zaaken, om 't volk genoegen te geeven. Sacheverell en veelen, die hem gunſtig geweeſt waren, werden bevorderd. De Koningin werdt zeer gevleid, in eene menigte van Aanſpraaken. Zy zelve oordeelde, dat zy, te vooren, onder de magt der Whigs geweeſt zynde, nu eerſt, uit eigen hoofde, zou beginnen te regeeren (*m*). En ſommigen hadden, al voor meer dan een jaar, opgemerkt, dat zy onafhangkelyker van haare Staatsdienaars zogt te worden, dan zy plagt te zyn (*n*).

Het Franſche Hof bedient zig van deeze verandering.

Het Franſche Hof hieldt, midlerwyl, een waakend oog op 't gene in Engeland omging, en voorſpelde, uit de veranderingen, aldaar voorgevallen, nieuwe maatregels, in de buitenlandſche zaaken. Men verſpreidde zelfs, hier te Lande, geſchriften, waarin beweerd werdt, dat Frankryk met de nieuwe Staatsdienaars reeds overeengekomen was, omtrent een Ontwerp van Vrede (*o*). De dood des Keizers, die, kort hierna, voorviel, bragt veel toe, om Koningin Anna, en zelfs de Vereenigde Staaten te doen neigen, tot het hervatten der afgebroken handelinge. De

(*m*) Gedrag van de Hertogin van Marlb. *bl.* 271, 276, 280. TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 1—76. Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 6 *& ſeqq.*

(*n*) Miſſi. *van den* Heere VANVRYBERGE *van* 17 *Juny* 1710. *MS.*

(*o*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 20.

De ſtam van Ooſtenryk hing, in den aanvang des oorlogs, aan het leeven van drie Vorſten, Keizer Leopold, die nog niet zeer oud was, en zyne twee Zoonen, Jozefus en Karel, de eerſte, wat boven, de andere onder de twintig jaaren oud. Leopold was, in 't jaar 1705, overleeden. En op den zeventienden van Grasmaand des jaars 1711, ſtierf zyn oudſte Zoon en Opvolger Jozefus, aan de kinderpokjes (*p*). De Koningin van Groot-Britanje en de Staaten der Vereenigde Geweſten kreegen, terſtond, berigt van dit onverwagt overlyden. Ook werden zy beide verzogt, om hunne ernſtige poogingen aan te wenden by de Keurvorſten, dat Koning Karel, tot opvolger zyns Broeders in de Keizerlyke waardigheid, verkooren mogt worden. De Staaten voldeeden aan dit verzoek, zonder uitſtel, in gevolge van een beſluit, op den zevenentwintigſten van Grasmaand genomen: waarby ook het voortzetten van den oorlog werdt vaſtgeſteld (*q*). De Koningin van Groot-Britanje nam diergelyk beſluit: hoewel zy en haare nieuwe Staatsdienaars, te gelyk, verſtonden, dat men Koning Filips nu in 't bezit van Spanje en de Indien laaten moeſt: oordeelende zy, dat het evenwigt van Europa te zeer gebroken zou zyn, zo de Keizerlyke waardigheid bekleed werdt door eenen Koning van Spanje (*r*). Beide de Mogendheden ſchreeven aan de Keurvorſten, ten

1710. Keizer Jozefus ſterft.

1711.

(*p*) Miſſ. van den Env. Bruyninx van 17, 18 *April* 1711. Struvii Corp. Hiſt. Germ. *Per.* X. *Sect.* XII. *p.* 4074.

(*q*) Reſol. Gener. *Luna* 27 *April* 1711. *bl.* 518 en by Lamberti *Tom.* VI. *p.* 624. Reſol. Holl. 15 *May* 1711. *bl.* 231.

(*r*) Bolingbrokes Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 102. Tindal *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 78, 79.

1711. ten behoeve van Koning Karel. De Keurvorſten kwamen, in Oogſtmaand, te Frankfort, byeen, en, op den twaalfden van Wynmaand, werdt Koning Karel tot Keizer verheeven, onder den naam van *Karel den VI.* Hy was, in 't laatſt van Herfſtmaand, te Barcelona, ſcheep gegaan, en, door den Vice-Admiraal Pieterſon, met eenige Staatſche ſchepen, begeleid naar S. Pietro d'Arenas, daar hy aan land ſtapte: zig voorts begeevende naar Milaan. En hier vertoefde hy, tot dat hy kennis van zyne verkiezing gekreegen hadt. Toen begaf hy zig naar Frankfort, daar hy, den twee-entwintigſten van Wintermaand, gekroond werdt. De Keurvorſten van Keulen en Beieren, door Keizer Jozefus in den Ryksban gedaan, en van hunne waardigheid ontzet zynde, waren van het regt tot de verkiezinge uitgeſlooten geweeſt, en hadden, hierom, tegen de verheffinge van Koning Karel, *geproteſteerd* (*s*).

Karel de VI. wordt Keizer.

IV. Doch men kon, aan 't Franſche Hof, nog naauwlyks tyding hebben van de ziekte, immers niet van het afſterven van Keizer Jozefus, toen men reeds een ontwerp geſmeed hadt van eenige punten van Vrede, op welken men aanboodt, in nadere handeling te willen treeden met de Bondgenooten. De Torcy, die dit ontwerp, op den twee-entwintigſten van Grasmaand, getekend hadt, zondt het aan 't Engelſche Hof: waarmede men, eenige maanden te vooren, eene heimelyke onderhandeling begonnen hadt. De Graaf van Tallard, die, na 't ſluiten der Ryswykſche Vrede, Ambas-

Ontwerp van Vrede, door Frankryk voorgeſlaagen, aan het Engelſche Hof.

(*s*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 628—668.

baſſadeur der Kroone van Frankryk in Engeland geweeſt was, hadt met zig derwaards genomen een' Prieſter, *Gaultier* genaamd, die, na 't ontſtaan van den oorlog, in Engeland gebleeven was, alwaar hy zig hadt weeten te dringen in de gunſt des Graaven van Jerſey, voorheen Ambaſſadeur aan 't Franſche Hof, wiens Vrouw Roomſch-Katholyk was. Hier hadt hy kennis gemaakt met *Matthys Prior*, die den Graaf van Jerſey, en te vooren den Graaf van Portland, in hunne Gezantſchappen in Frankryk, als Sekretaris gediend hadt. Gaultier hieldt geduurende den oorlog heimelyke briefwiſſeling met de Torcy, doch gedroeg zig, hierin, zo voorzigtiglyk, dat hy niet in 't oog liep te Londen. Op hem hadden, eindelyk, de nieuwe Staatsdienaars der Koninginne het oog geworpen, om eene heimelyke handeling aan te vangen met Frankryk. Zy zonden hem, in Louwmaand deezes jaars, derwaards, met een verzoek uit hunnen naam „ dat de „ afgebroken handeling met de Staaten hervat „ mogt worden, alzo zy nog te wankel zaten, „ om eene byzondere handeling met Frankryk „ te beginnen." Men zondt hem te rug, met eenen beleefden brief aan den Graave van Jerſey, die meer niet inhieldt, dan dat zyn voorſlag aangenaam geweeſt was; doch dat de Koning gewigtige redenen hadt, om de handeling met de Staaten niet te hervatten, weshalve hy haare Majeſteit eene byeenkomſt van alle de Gevolmagtigden der Bondgenooten voorſloeg. Dit antwoord werdt te algemeen geoordeeld in Engeland. Gaultier ſtak andermaal over, om 'er nader verklaaring op te begeeren. En hy 1711.

1711. hy keerde, voor de tweede reize, naar Engeland, met het Ontwerp van de Torcy, waarvan wy gewaagd hebben (*t*). In de Inleiding van dit Ontwerp, werdt aangemerkt „ dat de „ Koning, ſchoon ten volle in ſtaat, om den „ oorlog, met roem, voort te zetten, egter „ geneigd was tot Vrede; doch dat hy, te „ Geertruidenberg, ondervonden hebbende, „ hoe zeer zy, die thans den Staat der Vereenigde Nederlanden regeerden, alle onderhandelingen hadden weeten vrugteloos te „ maaken, te raade geworden was, zig te vervoegen aan de Engelſchen." Wyders, boodt hy aan van Vrede te handelen, op de volgende voorwaarden: „ 1. Veilige Koophandel voor de „ Engelſchen, op Spanje, de Middellandſche „ zee en de Indien. 2. Een *Barriere* of voormuur „ voor de Staaten, naar het welbehaagen der „ Engelſchen, en vrye en veilige Koophandel „ voor de ingezetenen der Vereenigde Gewesten. 3. Opregte poogingen, om den Bondgenooten van Engeland en de Staaten genoegen te geeven: en 4. byzonderlyk, om „ 't geſchil over de Spaanſche heerſchappye „ tot een goed einde te brengen. 5. Onverwyld begin der handelinge, 't zy met Engeland en de Staaten alleen, of ook met de „ andere Bondgenooten, ter keure van Engeland. 6. Aken of Luik, tot handelplaats, „ insgelyks ter keuze der Engelſchen (*u*)." De nieuwe Sekretaris van Staat, *Henrik S. John*, gaf

(*t*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 29—42.
(*u*) Copie manuſcr. des Propoſ. de la France. *Zie ook* Rapp. van 't Geh. Committé II. *Deel*, *Byl. N.* I, *bl.* 1. LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 669.

gaf van dit ontwerp kennis aan den Heere *Raby*, Gezant der Koninginne by de Staaten, in de plaats van Townshend, die, onlangs, t'huis geroepen was. Raby deelde het den Raadpenſionaris en den anderen Gemagtigden tot de Vredehandelinge mede. Men hieldt dit Ontwerp, hier, voor duiſter en los; doch men verklaarde egter, zo wel als Groot-Britanje, den oorlog moede te zyn, ſchoon men dit meende bedekt te moeten houden voor den vyand. Voorts, wilde men gaarne treeden in de maatregels, welken men, gezamenlyk, dienſtig zou oordeelen, tot het verkrygen van eene goede Vrede (v). Men hadt nu, in den Haage, tyding gekreegen van het afſterven van Keizer Jozefus, en reeds gearbeid, om Koning Karel te doen verkiezen tot zynen opvolger. Men zag derhalve, minder reden, dan te vooren, om hem in 't bezit van Spanje en de Indien te doen ſtellen. Eenige ſchrandere Leden der Regeeringe hadden zelfs, voor 's Keizers dood, al begreepen, dat men, Spanje niet konnende overweldigen, gelyk, na den ſlag by Villa Vicioſa, geheel onwaarſchynlyk geworden was, wel genoodzaakt zou zyn, wilde men eens een einde van den oorlog zien, Filips in 't bezit te laaten van dit Ryk (w). Men oordeelde, derhalve, dat de vrede nu ligter zou te treffen zyn, dan voorheen. Doch men verſtondt, dat men zig egter gelaaten moeſt, als of men den oorlog ſterk dagt voort te zetten, op dat men zo veel

1711.

In den Haage afgekeurd.

Inzigten der Engelſchen en Staatſchen.

(v) Miſſive *van den* Penſ. Buys *van* 11 *May* 1711. Lamberti *Tom.* VI. *p.* 670, 673, 674. Rapp. van 't Geh. Committé I. *Deel*, *bl.* 3, 4.

(w) Miſſive van S. v. Goslinga *van* 2 *Jan.* 1711.

1711. veel voordeeliger voorwaarden zou mogen bedingen van Frankryk. Het Ontwerp van de Torcy werdt aangezien, als opgeſteld, om Engeland te vleijen, en tot afzonderlyke handeling te beweegen: waaruit verdeeldheid volgen moeſt onder de Bondgenooten. Men meende, hierom, niet te veel moeite te konnen aanwenden, om deel te behouden in de handeling, die, tuſſchen de Hoven van Verſailles en Londen, begonnen was. Weinige weeken te vooren, hadt het Franſche Hof den Staaten ook nog gelegenheid willen geeven tot handeling, door den Hertoge van Lotharingen; doch alzo zy de voorſlagen daartoe, van Frankryks zyde, verwagtten, en het Franſche Hof'er op ſtondt, dat dezelven, van den kant der Bondgenooten, geſchiedden, hadt deeze opening geen gevolg gehad (x). Midlerwyl, hadt men, van hier, de Engelſchen doen polſen, of zy tot eene redelyke Vrede neigen zouden? en tot antwoord bekomen „ dat mén, beide in 't maaken van „ vrede en in 't voortzetten van den oorlog, „ gezind was, goed verſtand te houden met „ de Staaten, die egter, eenige opening zien„ de tot handelen, de Koningin, terſtond, ken„ nis geeven moeſten van het gantſche ge„ heim (y)." Zo veel vertrouwelykheid eiſchten zy, die, eerlang, toonden, dat zy den Bondgenooten, en den Staaten in 't byzonder niets van hunne heimelyke handelingen vertrouwen wilden. Ondertuſſchen, hadden deeze handelingen invloed op den welſtand van gantſch

(x) Miſſiven *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 28 *Maart* 1711. *van den* Penſ. BUYS *van* 26 *Maart*, 20 *April* 1711.
(y) Memory written *by* MR. JOHN DRUMMOND. *MS.*

gantſch Europa, waarom 't wel noodig zyn zal, dat wyze, omſtandiglyk, en met de vereiſchte naauwkeurigheid, te boek ſtellen. 1711.

De Engelſche Staatsdienaars dan, 't zyze den meeſten welſtand van 't Ryk zogten, gelyk zy voorgaven; 't zyze, gelyk hun naging, heimelyk door Frankryk gewonnen waren, vonden geraaden, de handeling met het Hof van Verſailles voort te zetten, zonder 'er, in den tyd van vyf maanden, den Staaten eenige kennis van te geeven (z). Raby deedt een' keer naar Londen, om onderregt te worden van 't geheim. Ten zelfden tyde, werdt hy tot *Graave van Straffort* verheeven. Matthys Prior ſtak, nevens Gaultier, in Hooimaand, over, naar Frankryk, met eenige nieuwe voorſlagen van de Koninginne, welken men voorhadt zo lang bedekt te houden, tot dat menze, met wederzydſche bewilliging, beſloote te openbaaren (a). De Heer *Nikolaas Menager*, die, voor eenige jaaren, ook in den Haage, tot eene heimelyke handeling over de Vrede, gebruikt geweeſt was (b), werdt, daarentegen, naar Engeland gezonden, om den handel voort te zetten (c). De Engelſchen zogten, niet ſlegts Gibraltar en Port Mahon, maar ook verſcheiden' byzondere voordeelen voor hunnen koophandel te bedingen, by eenige voorafgaande punten, die zy meenden voor zig te moeten houden, om geen' argwaan te geeven aan hunne

De Engelſchen handelen heimelyk met het Franſche Hof.

Wat zy zogten.

(z) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 69.
(a) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 49 *& ſuiv.*
(b) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* I. *p.* 181.
(c) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 66.

1711. ne handeldryvende Bondgenooten, met naame aan de Staaten (*d*). Het Groot Verbond verpligtte hen, om niet van vrede te handelen, dan met gemeenen raad en bewilliging; doch zy oordeelden, naar 't ſchynt, dat zy aan deeze verpligting voldaan hadden, door de mededeeling van het eerſte en ruwſte ontwerp van de Torcy.

V. Veldtogt in de Nederlanden.

Terwyl deeze bedekte handel werdt voortgezet, hadt men den veldtogt, in de Nederlanden, geopend. De Hertog van Marlborough, ſchoon genoegzaam vervallen uit de gunſt der Koninginne, voerde egter wederom het hoog gebied over 't vereenigd Leger. Hy was, reeds in Lentemaand, herwaards gekeerd; en men hadt beſlooten, voor den vyand, in 't veld te zyn. Het vereenigd Leger werdt verzameld, omtrent de Scarpe en de Vaart van Douai, onder bevel van den Luitenant-Generaal *Cadogan*. De Franſchen trokken omtrent Kameryk en Atrecht byeen. Marlborough, in 't midden van Grasmaand, uit den Haage vertrokken, ſloeg zig, aan 't hoofd van 't vereenigd Leger, neder, tuſſchen Douai en Bouchain, daar hy Prins Eugenius en nog eenige troepen bleef afwagten. Doch deeze Prins werdt, door de ziekte en dood van Keizer Jozefus, langer opgehouden in Duitſchland, dan men gehoopt hadt. De Franſchen hadden zig, midlerwyl, op eene voordeelige plaats, agter de Sanfet, nedergeſlaagen. Marlborough vondt ongeraaden, hun aan te taſten, eer hy de verwagte ver-

(*d*) Rapp. van 't Geh. Committé I. *Deel*, *bl.* 5—12. LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 675—680.

verſterking van manſchap bekomen hadt. Daar viel, derhalve, in eenige maanden, niets voor van gewigt, tuſſchen de wederzydſche Legers. Het Franſche Hof, de verkiezing eens Keizers, naar welke waardigheid de Keurvorſt van Beieren ook ſtondt, willende doen uitvallen tegen de verwagting der Bondgenooten, ligtte eenig krygsvolk uit de bezettingen langs de Maaze en Moezel, tot verſterking van 't Leger aan den Opper-ryn: 't welk Prins Eugenius nog langer in Duitſchland hieldt. In Zomermaand, veranderden de Legers in de Nederlanden van Legerplaatſe; en op den vierden van Oogſtmaand, verraſte Marlborough de vyandlyke Linien, by S. Omer. Weinige dagen laater, ſloeg hy 't beleg voor Bouchain. De Plaats werdt, op den tienden, berend, door den Generaal Fagel. Villars deedt vergeefſche poogingen om haar te ontzetten. Zy gaf zig, twintig dagen na 't openen der loopgraaven, over, by verdrag, op den twaalfden van Herfſtmaand. De heimelyke handeling tuſſchen de Hoven van Verſailles en Londen, waarvan de Staaten, omtrent deezen tyd, wederom eenige opening kreegen, was eene der voornaamſte oorzaaken, waarom, in deezen veldtogt, niets meer ondernomen werdt. Marlborough keerde, in 't begin van Slagtmaand, naar den Haage, en, na een kort verblyf, naar Engeland (*e*). 1711.

Bouchain gewonnen.

De Prins van Oranje, Joan Willem Friſo, hadt zig, in 't begin van den veldtogt, ook begeven naar 't Leger in de Nederlanden, onaangezien de handeling met den Koning van Pruiſſen, Joan Willem Friſo, Prins van Oranje

(*e*) Tindal *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 96—112.

1711. en Nassau, verdrinkt, ongelukkiglyk, in 't overvaaren naar 't Stryenſche Sas.

ſen, over de verdeeling der nalaatenſchap van Koning Willem, ten zelfden tyde, ſterk aangebonden, en nog niet ten einde gebragt was. De Koning van Pruiſſen hadt den Staaten doen verklaaren „ dat zyne troepen niet optrekken „ zouden, zo men hem de verſchuldigde agterſtallen niet voldeede, en hem, daarenboven, geene voldoening gave, wegens zyne „ eiſchen op de nalaatenſchap van Koning Wil„ lem." De Staaten antwoordden hem beleefdelyk, en bewoogen hem, hierdoor, tot het afzenden zyner troepen, naar 't vereenigde Leger. Doch de Koning beſloot, kort hierna, zelf een' keer te doen naar den Haage, tot bevordering der vereffening van de geſchillen over de nalaatenſchap. Men was, onder anderen, oneenig, over 't bezit van Dieren, welk de Koning vorderde, en de Prins niet afſtaan wilde, zelfs niet by voorraad; waartoe egter de Staaten ſcheenen te neigen (*f*). Zy ontbooden, hierop, den Prins uit het Leger. De Koning was, op den vyfden van Zomermaand, aangekomen, in den Haage. Doch de Prins hadt geantwoord, dat men zyne tegenwoordigheid in 't Leger niet miſſen kon. De Koning drong, ondertuſſchen, zo zeer, op 's Prinſen overkomſt, dat hy 'er, eindelyk, toe beſloot. Men meende, dat de Koning te ſterker op deeze overkomſt geſteld was, om dat hy zig van al 't vermogen, welk hy op de Staaten hadt, dagt te bedienen, om den Prins, die alleenlyk Stadhouder van Friesland en Groningen was, ook tot

(*f*) Reſol. Gener. *Jovis* 2 *Mart.* 21 *April* 1711. *bl.* 424, 514. Reſol. Holl. 17, 21 *April* 1711. *bl.* 175, 190.

tot Stadhouder der andere vyf Geweſten te doen verheffen. Wat hier van zy; de Prins ſchreef den Staaten, op den negenden van Hooimaand, dat hy aan hunne begeerte voldoen, en naar den Haage komen zou. Maar eene onverwagte ramp verhinderde hem, zyn voorneemen te voltrekken. Hy was op reis gegaan; en, met zynen Stoet, op den veertienden, gekomen aan den Moerdyk, van waar hy zig naar het Stryenſche Sas moeſt laaten overzetten. Terwyl een gedeelte van den Stoet, met de paarden en pakkaadje, aan den Moerdyk, vertoefde, tradt de Prins, benevens de Heeren *Verſchuur*, *Plettenberg* en *Onno Boudewyn du Tour*, en eenigen van 's Prinſen bedienden in de Veerſchuit. De koets en de paarden, die den Prins aan den dyk gebragt hadden, werden, ten zelfden tyde, met de ſchouwe, overgevoerd. Doch naauwlyks was de Veerſchuit halver wege gekomen, of daar ontſtondt een weinig winds, van zwaaren ſtortregen verzeld. De Prins beſloot, hierop, met du Tour en *Hilken*, die hem verzelden, over te ſtappen in de ſchouw, en, om voor den regen gedekt te zyn, in de koets te gaan zitten. De Veerſchuit raakte, ondertuſſchen, niet zonder groot gevaar, over. Maar de ſchouw helde, door 't opſteeken van den wind, zo geweldig, over zyde, dat men voor omſlaan bedugt was. Zy was niet verre van den overzydſchen oever gekomen, toen de Prins uit de koets tradt, om zo veel te eerder aan land te konnen ſtappen. Doch terwyl de ſchouw, door tegenwind, beneden den ſteiger vervallen, wat hooger opſtak, wordt zy, door een' fellen rukwind, ge-

1711.

1711. heel over zyde geſlaagen. De Prins, die zig in 't eerſt, nog aan den maſt en aan du Tour vaſthieldt, werdt, door 't geweld der golven uit de ſchouw geſmeeten, en ging te te gronde. Hilken, Kolonel van 's Lyfwagt, die in de Koets gebleeven hier insgelyks het leeven. Doch de en de overigen kwamen behouden a 's Prinſen Lyk werdt niet voor den den dag, toen 't boven kwam, gev en, op den vyfentwintigſten van S maand des volgenden jaars, te Leeuw begraaven. Hy werdt zeer betreurd, de vrienden van het Huis van Naſſau ning van Pruiſſen zelf ſcheen zo getro dit onverwagt overlyden, dat hy zig doen aderlaaten. De Prins, die, ſede verheffing tot Generaal van 't Voetv verſcheiden' veldtogten en belegering ken van beleid en dapperheid gegeven bereikte naauwlyks vierentwintig jaaren, hy, op zulk eene deerlyke wyze, aan zyn de kwam (g). Hy liet eene Dogter en een zwangere Gemaalin na. De algemeene St ten, oordeelende, dat de Prinſes Weduwe zig in haaren tegenwoordigen ſtaat, niet moeijen kon met de vereffening der hangende geſchil len, over Koning Willems nalaatenſchap, na men, by meerderheid van ſtemmen, een beſluit, om zig, deswege, by voorraad, met den Ko ning van Pruiſſen, te verdraagen, op eenen voet waar

(g) Copie manuſcr. *de* deux Lettr. *de* Mr. P. B. DU TOUR *du* 21e & .... *Juill.* 1711. LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 506—515. TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 116.

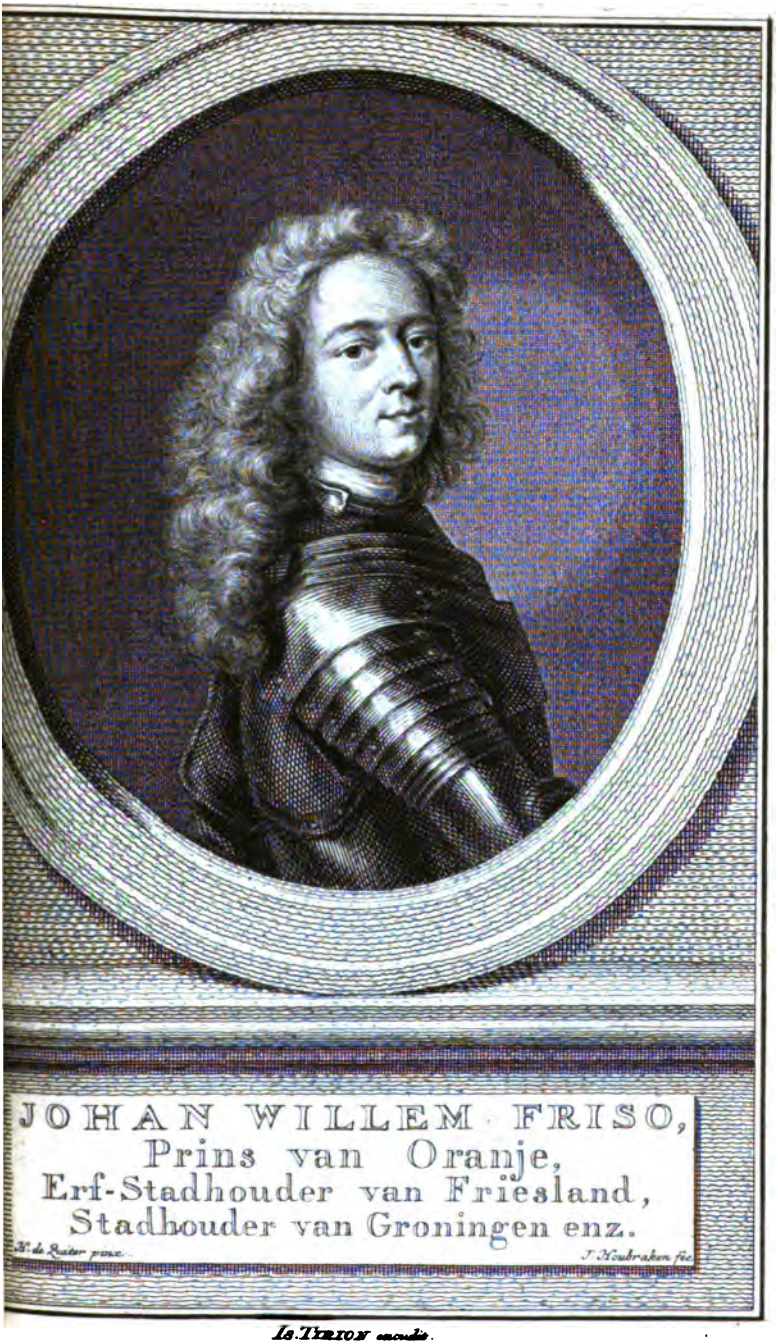

Is. Tirion excudit.

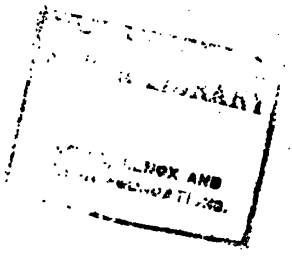

waar in zyne Majeſteit bewilligde. Doch de Prinſes kon hiertoe niet verſtaan. Ook verklaarden Friesland en Groningen zig uitdrukkelyk tegen het beſluit der meerderheid (*b*): welk egter ſtand greep, tot dat 'er, in 't jaar 1732, een nader Verdrag van Verdeelinge getroffen werdt. 1711.

De Prinſes Weduwe beviel, op den eerſten van Herfſtmaand, te Leeuwaarden, gelukkiglyk van eenen Zoon, die *Willem Karel Henrik Friſo* genaamd werdt. Wy hebben hem, voor weinige jaaren, zien verheffen tot de Stadhouderlyke waardigheid van alle de Vereenigde Geweſten. Nu hadt de Prinſes hem, by eenen brief, waarin zyne geboorte bekend gemaakt werdt, onder anderen, *aan de gunſte en beſcherming der Heeren Staaten van Zeeland aanbevolen:* waarop niet byzonderlyk geantwoord werdt, dan dat de Staaten wenſchten „ dat de jonge Prins, in vervolg „ van tyd, den Landen nog veele dienſten „ doen mogt (*i*)." De Staaten van Holland vereerden hem, eerlang, met een Lyfpenſioen van vyfentwintighonderd guldens 's jaars, en de algemeene Staaten met een diergelyk van vierduizend guldens (*k*). Geboorte van Prinſe Willem Karel Henrik Friſo.

VI. Staat des oorlogs in Spanje.

In Spanje, liep het krygsgeluk, dit jaar, den Bondgenooten tegen. Hun Leger was, ſedert den ſlag by Villa Vicioſa, geweldiglyk verzwakt, en ontving, ſedert den aanvang der heimelyke

(*b*) Reſol. Gener. *Mart.* 28 *July* 1711. *bl.* 929. *en by* DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 276. LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 515—524.

(*i*) Notul. Zeel. 21 *Sept.* 1711. *bl.* 102. *Byl. bl.* * 93.

(*k*) Reſol. Holl. 9, 10, 11 *Sept.* 12 *Nov.* 1711. *bl.* 492, 500, 502, 608.

1711. ke Vredehandelinge, luttel ondersteuning uit Engeland. De vyand maakte zig, in Louwmaand, meester van Gironne, en in Herfstmaand, van 't Kasteel van Venasco, de laatste Plaats in Arragon, die nog voor Koning Karel hieldt. De Stad en 't Kasteel van Cordona viel hem, op 't einde des jaars, in handen. De Generaal Starremberg hadt, te vooren, vergeefs, gepoogd, Tortosa te bemagtigen (*l*). De Bondgenooten scheenen, na de dood van Keizer Jozefus, minder genegen, om den oorlog in Spanje voort te zetten, schoon Koning Karel, al vroeg in 't voorjaar, by Koningin Anna, en by de Staaten, hadt laaten aanhouden om onverwylde hulpe (*m*). De Koning van Portugal, in verschil geraakt met de Staaten, over de vrye oefening van den Roomschen Godsdienst in Oostindie, op Plaatsen, daar de Nederlandsche Maatschappy meester was, gelyk te Kolombo en op Ceilon; hadt zynen Gezant, den *Graaf van Tarouca*, gelast, hierover, met hen, in onderhandeling te treeden (*n*). De Staaten klaagden, op hunne beurt, dat de Koning de regten op het Zout, welk hunne onderzaaten, volgens het Verdrag van den jaare 1661, van S. Ubes haalden, verhoogd hadt. Doch, onder dekscl van 't handelen over deeze punten, drong Tarouca op onderstand, in een Vertoog, welk den tweeden van Lentemaand getekend was. Men stelde hem eenige schuldbrieven ten laste van de Staaten ter hand: een gedeelte van welken hy zig kwyt maakte, met tien ten hon-

Verschil met Portugal.

(*l*) DANIEL Journ. *p.* CCLXV—CCLXVIJ. TINDAL *Vol.* IK. [*or* XXIV.] *p.* 112—116.

(*m*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 528, 562.

(*n*) Resol. Holl. 17 *Oct.* 1711. *bl.* 545. 20 *Sept.* 1715. *bl.* 612

honderd verlies (*o*). Men beantwoordde het Vertoog van Tarouca, wyders, na verloop van eenige maanden, van punt tot punt (*p*). Middlerwyl, was Keizer Jozefus overleeden: 't welk het Hof van Portugal van maatregels veranderen, en, eerlang, verklaaren deedt, dat de Koning niet geneigd was, tot het voortzetten van eenen oorlog, die ſtrekken zou, om eenen Keizer te helpen aan 't bezit der Kroone van Spanje. De Hertog van Savoje deedt, omtrent den zelfden tyd, diergelyke verklaaring (*q*): hoewel deeze verklaaringen, niet openlyk, maar in 't geheim, en aan 't Engelſche Hof, ſchynen geſchied te zyn. Ondertuſſchen, deedenze den oorlog verſlaauwen, van de zyde der Bondgenooten, en gaven het Franſche Hof gelegenheid, om voordeeliger voorwaarden van vrede te vorderen. 1711.

Noordſche zaaken.

De kryg in 't Noorden, die nog duurde, was, ſedert twee jaaren, ten nadeele van Karel den XII., veranderd. Terwyl deeze Vorſt zig, in 't jaar 1707, in Saxen ophieldt (*r*), was de Czaar van Muskovie, gelyk wy, in 't voorgaande Boek (*s*), aantekenden, in Poolen gevallen, en hadt Staniſlaus, die, 's jaars te vooren, tot Koning verheeven was, genoodzaakt, het Ryk te ruimen, en Karel den XII. in Saxen op te zoeken. Sedert, verliet de Koning van Zweeden dit Keurvorſtendom, met zyn Leger (*t*), toog,

(*o*) Lamberti *Tom* VI. *p.* 567—575, 579, 580.
(*p*) Reſol. Genet. *Sabb.* 11 *July* 1711. *by* Lamberti *Tom.* VI. *p.* 576.
(*q*) Bolingbrokes Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 102.
(*r*) *Zie* hier voor, *bl.* 229.
(*s*) *Bladz.* 306.
(*t*) Tindal *Vol.* VII. [*or* XXII.] *p.* 244, 257.

1711. toog, door Poolen, naar de Ukraine, daar hy, in Hooimaand des jaars 1708, ſlaags raakte met de Ruſſen, niet zonder merkelyk verlies, ter wederzyde. Doch in Wynmaand, kreeg hy de nederlaag by Lesno. En op den agtſten van Hooimaand des jaars 1709, werdt zyn Leger geheellyk geſlaagen, by Pultowa aan de Nieper, over welken ſtroom hy, ter naauwer nood, ontweek naar Bender in Moldavie, onder 't gebied van den Grooten Heer. Koning Auguſtus, die, 's jaars te vooren, in 't beleg van Ryſſel, als vrywillige, gediend hadt, beweerde nu, dat zyn afſtand van de Poolſche Kroon gedwongen geſchied was, trok, met een Leger, naar Poolen, en deedt zig wederom erkennen voor Koning. Karel de XII. bleef te Bender, daar hy den kryg tuſſchen de Porte en Muskovie ſterk aanſtookte, terwyl zyn Leger in Poolen Saxen met eenen inval dreigde. Doch de Koningin van Groot-Britanje en de Staaten deeden een Leger verzamelen, welk dienen zou, om de onzydigheid in Duitſchland, met opzigt op de zaaken van 't Noorden, te bewaaren (*u*). Het werdt, in den Zomer deezes jaars 1711, nog met eenige troepen verſterkt (*v*), en ſtrekte toen ook, om de verkiezing van eenen Keizer te doen uitvallen, naar den zin der Bondgenooten. De Koning van Zweeden deedt, ten zelfden tyde, aanhouden, by de Staaten, om byſtand, volgens de voorige Verdragen. Doch

(*u*) Reſol. Holl. 20 *Jan.* 1711. *bl.* 18. TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 55, 130, 293, 297. DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 247, 249, 254, 255, 256, 257, 258.

(*v*) Reſol. Gener. *Vener.* 2 *Jan. Lunæ* 19 *Jan. Domin.* 8 *Maart, Lunæ* 15 *Juny* 1711. *bl.* 3, 80, 290, 742. *en by* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 408, 410, 442, 457.

Doch de Staaten, misnoegd op de Zweeden, over 't neemen van veele Koopvaardyſchepen, weezen 's Konings verzoek van de hand (*w*). 1711.

De oorlog tuſſchen de Porte en den Czaar eindigde, in Hooimaand deezes jaars, met een Verdrag, waarby Azof, welk, te vooren, door de Ruſſen, veroverd was, wederom aan de Porte werdt overgegeven. Beide de Mogendheden beloofden, zig niet met de Poolſche zaaken te zullen moeijen. Voor Karel den XII., die verwagt hadt, in de Vrede begreepen te zullen geweeſt zyn, werdt alleenlyk bedongen de vrye te rug togt naar zyn Koningkryk (*x*). De Koningen van Deenemarke en Poolen verbonden zig, terſtond na 't ſluiten deezer Vrede, tot het beoorloogen van Karel den XII. Zy vielen in Zweedſch Pomeren, en ondernamen, eerſt Straalzond, en daarna Wismar te belegeren. Doch beide deeze onderneemingen mislukten (*y*). In Grasmaand des volgenden jaars, werdt het Verdrag tuſſchen de Porte en den Czaar, door bemiddeling der Gezanten van Groot-Britanje en de Staaten, te Konſtantinopolen, nader verklaard en beveſtigd (*z*). In Hongarye, waren de Keizerlyke wapenen tegen de misnoegden, in 't voorleeden jaar, zo gelukkig geweeſt, dat 'er verſcheiden' Steden door bemagtigd

(*w*) Lamberti *Tom.* VI. *p.* 443—468.
(*x*) *Voiez* Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 275. Lamberti *Tom.* VI. *p.* 473—477.
(*y*) Tindal *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 118—120. Lamberti *Tom.* VI. *p.* 477—481.
(*z*) *Voiez* Du Mont Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 297. Supplem. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 78, 79.

1711. tigd werden (*a*): waarop, in Bloeimaand deezes jaars, eene algemeene bevrediging tuſſchen de Keizerſchen en den Prinſe Ragotski volgde (*b*).

VII. Byzondere voorſlagen van Frankryk aan Groot-Britanje.

De Engelſche Staatsdienaars, de heimelyke Vredehandeling met Frankryk, den gantſchen Zomer, voortgezet hebbende, zonder 'er den Staatſchen eenige byzondere kennis van te geeven (*c*), hadden 't, eindelyk, zo ver gebragt, dat Menager hun 's Konings antwoord, op de eiſchen, welken zy, ten behoeve van Groot-Britanje in 't byzonder, gedaan hadden, ſchriftelyk, overleverde, in 't begin van Wynmaand (*d*). De Koning beloofde „ 1. Koningin Anna en de vaſtgeſtelde opvolging „ tot de Kroon te zullen erkennen. 2. Een „ nieuw en billyk Verdrag van Koophandel „ met Groot-Britanje te zullen opregten. 3. „ Duinkerken te zullen ſlegten, mids Frankryk, daar tegen, voldoening geſchiedde. „ 4. Gibraltar en Port Mahon te zullen laaten aan de tegenwoordige bezitters. 5. Den „ Engelſchen het Verdrag van *Aſſiento*, of „ van den Slaavenhandel, van Guinea naar „ de Weſt-indien, te zullen doen toeſtaan, op „ gelyken voet, als het tegenwoordig, door „ Frankryk, bezeten werdt. 6. De voordeelen in den Koophandel, door Spanje, aan „ Frankryk, of aan eenig ander volk toegeſtaan, ook aan de Engelſchen te zullen doen „ ver-

(*a*) TINDAL *Vol.* VIII. [*or* XXIII.] *p.* 457.
(*b*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 269.
(*c*) Letters *from the* Earl of Oxford 27 *July*, 7 *Aug. OS.* 1711. Lett. *from* Macky at Dover. 9 *Aug OS.* 1711. Miſſiven *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 4 *Sept.* 6 *Octob.* 1711.
(*d*) Memoir. *de* TORCY *Tom.* III. *p.* 119 *& ſuiv.*

„ verleenen. 7. Het Verdrag van Aſſiento, op 1711.
„ dertig jaaren na 't ſluiten der Vrede, te
„ zullen doen bepaalen; eene bekwaame Plaats
„ op de Rivier de la Plata, tot ververſchinge
„ der Slaaven, aan de Engelſchen te zullen
„ doen afſtaan; hun te verzekeren in 't bezit
„ van 't Eiland S. Chriſtoffel, en hun eene
„ tolvryheid van vyftien ten honderd te zul-
„ len doen trekken van de vrugten en voort-
„ brengſels van Groot-Britanje, welken zy
„ in Spanje zouden brengen. 8. Tot de alge-
„ meene Vredehandeling te verſchuiven den
„ eiſch van Groot-Britanje op Terre-neuve,
„ Hudſons-baai en 't gene de Engelſchen meer
„ bezaten in Noord Amerika, mids de Fran-
„ ſchen het regt behielden, om op de kuſt van
„ Terre-neuve te viſſchen en viſch te droo-
„ gen (*e*)." De Sekretaris S. John gaf der Koninginne kennis van dit antwoord des Konings van Frankryk, en haare Majeſteit liet het zig welgevallen: waarop het, door de Heeren Dartmouth en S. John, zo wel als door Menager, getekend werdt. Doch Menager leverde, behalve dit antwoord, nog een Ontwerp over van nieuwe voorafgaande punten tot eene algemeene Vrede. Hierin verbondt Frankryk zig

Franſch Ontwerp eener algemeene Vrede.

„ 1. tot erkentenis van Koningin Anna en de
„ vaſtgeſtelde opvolging. 2. tot het bezorgen,
„ dat de Kroonen van Frankryk en Spanje
„ nimmer op één hoofd kwamen. 3. tot rede-
„ lyke voldoening aan alle de Bondgenooten,
„ en in 't byzonder tot herſtelling van den
„ Koop-

(*e*) *Zie* Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel*, *Byl. N.* IV. *bl.* 7. Lamberti *Tom.* VI. *p.* 681.

1711. „ Koophandel van Groot-Britanje en de Staa-
„ ten. 4. tot afſtand aan de Staaten van eeni-
„ ge ſterke Plaatſen in de Nederlanden, omze
„ te bewaaren, tot eene *Barriere*, tegen alle
„ onderneemingen van den kant van Frank-
„ ryk. 5. tot bewilliging in 't opregten van eene
„ diergelyke Barriere, voor het Keizerryk en
„ voor het Huis van Ooſtenryk. 6. tot het
„ ſlegten van Duinkerken, tegen redelyke vol-
„ doening, nader te bepaalen op de algemee-
„ ne Vredehandeling: op welke, 7. ook de
„ eiſchen van alle de Mogendheden, die in
„ den tegenwoordigen oorlog waren ingewik-
„ keld, ter goeder trouwe, zouden overwoo-
„ gen en afgedaan worden." In een afzonder-
lyk punt, beloofde de Koning nog „ den Her-
„ toge van Savoje te zullen doen wedergee-
„ ven de Plaatſen, welken hy, in den aanvang
„ des oorlogs, bezeten hadt, en die nu in de
„ magt van Frankryk waren, benevens zul-
„ ke Plaatſen, als men onderling zou geraa-
„ den vinden (*f*)."

Handeling van Strafford in den Haage.

De punten, die Groot-Britanje in 't byzonder betroffen, werden geheim gehouden. Doch met het ontwerp der punten eener algemeene Vrede werdt de Graaf van Strafford afgezonden naar den Haage, om met den Raadpenſionaris in onderhandeling te treeden over dezelven (*g*). Omtrent de byzondere handeling tuſſchen Groot-Britanje en Frankryk, moeſt hy alleenlyk verklaaren „ dat 'er niets geſloo-
„ ten

(*f*) Artic. prelim. de la part de la France. *MS.* Rapp. van Geh. Comm. II. *Deel*, *Byl. N.* VII. *bl.* 21. LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 689.

(*g*) Miſſive *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 1 *Oct.* 1711.

„ ten was, welk aanliep tegen het belang der 1711.
„ Staaten; en als men hem voorhouden mogt,
„ dat de Koningin verbonden was, niet zonder
„ bewilliging der Staaten, vrede te maaken,
„ en den Staaten eene Barriere te bezorgen,
„ overeenkomſtig met het Verdrag van den
„ jaare 1709; moeſt hy verzekeren, dat de
„ Koningin geene afzonderlyke Vrede ſluiten
„ zou, en dat het belang der Staaten zelven
„ vorderde, dat zy niet te zeer ſtonden, op
„ de ſtipte uitvoering van het Verdrag van
„ den jaare 1709; waarin toch het Huis van
„ Ooſtenryk en andere Bondgenooten altoos
„ zwaarigheid maaken zouden." Voorts, moeſt hy hen vermaanen tot het ſpoedig aanvangen der algemeene Vredehandelinge, waartoe Frankryk nu Utrecht, Nieuwmegen, Aken of Luik voorgeſlaagen hadt (*b*).

Midlerwyl, hadden de Staaten, bekommerd over den uitſlag der heimelyke handelinge in Engeland, op den voorſlag van Amſterdam in de Vergaderinge van Holland (*i*), beſloten, den Penſionaris Buys derwaards te zenden (1), om een waakend oog te houden op 't gene 'er omging; om de Koningin af te maanen van een byzonder Verdrag, en om de onderlinge vriendſchap en 't goed verſtand met haar te herſtellen en aan te kweeken. Ook om

De Penſionaris Buys wordt naar Engeland gezonden.

(*b*) Inſtr. du Comte de Stafford *du* 1 *Octobre* 1711. *in* 't Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel*, *Byl. N.* VIII. *bl.* 24.
(*i*) Reſol. Holl. 15 *Oct.* 1711. *bl.* 538.

(1) De Heer Marinus van Vryberge, der Staaten gewoonlyke Gezant aan 't Engelſche Hof, was, kort te vooren, overleeden. *Reſol. Gener.* Mart. 6 Oct. 1711. bl. 1198.

1711. om haar te beweegen, tot het ſterk voortzetten van den oorlog, in geval de Vrede niet kon getroffen worden, op eenen goeden voet (*k*). Hy wagtte nog op den wind te Hellevoetſluis, toen Strafford in den Haage aankwam, die zynen laſt eerſt opende aan den Raadpenſionaris Heinſius en aan den Heere Buys, die naar den Haage te rug ontbooden was (*l*). Beide vondenze de punten, door Frankryk ontworpen, duiſter en vol zwaarigheid. Zo werdenze ook aangezien, in de Vergadering van Holland, en in die der algemeene Staaten: waarop men beſloot, Buys te belaſten „ dat hy der Koninginne kennis gave „ van 't gene hun, in 't Franſch Ontwerp, mis„ haagde; en dat hy haare Majeſteit te gelyk „ zou zoeken af te maanen van het openen der „ Vredehandelinge, op zulk eenen loſſen voet." Ook tradt men, in nadere onderhandeling, met Strafford, die beweerde „ dat de Koninging den laſt des oorlogs, welken de Bond„ genooten genoegzaam op haar alleen lieten „ aankomen, niet langer draagen kon, en der„ halve vrede behoefde." Men antwoordde hem „ dat de Staaten ook vrede zogten, maar „ eene vaſte, veilige en duurzaame; en dat „ men zig, met het openen der Vredehande„ linge, niet behoorde te verhaaſten, voor „ men reden hadt, om zulk eene vrede te hoo„ pen (*m*)." De Engelſche Gezant gaf van dit antwoord berigt aan zyn Hof, daar Buys, midler-

(*k*) Inſtr. *voor den* Heere WILLEM BUYS *van* 14 *Oct.* 1711. *MS.*
(*l*) Miſſiv. *van den* Griff. FAGEL *van* 21 *Octob.* 1711.
(*m*) Reſol. Genet. *Sabb.* 24 *Oct.* 1711. LAMBERTI *Tom. VI. p.* 695, 696.

lerwyl, aangekomen was, en dezelfde taale gevoerd hadt. Doch de Koningin bleef by haar besluit. Haare Staatsdienaars hielden den Heere Buys voor „ dat men Frankryks voorslag „ slegts aanzien moest, als eene inleiding tot „ verdere handeling; op welke, ieder der „ Bondgenooten zyne belangen zou konnen in- „ brengen; dat, in deeze inleiding, egter vol- „ doening aan alle de Bondgenooten beloofd „ werdt; dat zulks wel met algemeene woor- „ den geschiedde, maar dat haare Majesteit „ niet geraaden gevonden hadt, byzondere „ verklaaring te vorderen, om dat men zig, „ te vooren, in den Haage en te Geertruiden- „ berg, by het handelen op byzondere voor- „ afgaande punten, zo kwalyk hadt bevonden. „ Dat Frankryk ook, terstond, geene byzonde- „ re verklaaring geeven zou, naar den zin der „ Bondgenooten; wanneer men, of op zulke „ gebrekkelyke verklaaringen in onderhande- „ ling zou moeten treeden, 't welk de zaak „ van erger natuur maaken zou, danze was, „ of, nader verklaaring vorderen, 't welk niet „ zou konnen geschieden, zonder veel tyds „ te spillen." De Gezant antwoordde „ dat „ de aanmerkingen, welken men tegen hem „ inbragt, zouden schynen te klemmen, zo „ de Franschen alleenlyk algemeene voorsla- „ gen gedaan hadden. Maar hunne voorsla- „ gen waren ook duister en dubbelzinnig, voor- „ al in opzigt van de Barriere der Staaten, „ en van de vergoeding voor Duinkerken (n). „ En al werdenze slegts als algemeen aange- „ merkt

1711. De Engelschen dringen op openbaare Vredehandeling.

(n) Missive van den Raadp. Heinsius van 17 Nov. 1711.

1711. „ merkt, nogtans, was 't geraaden, dat „ Frankryk zig nader verklaarde, op dat haare Majeſteit en de Staaten, daarna, in vertrouwen, zouden konnen overleggen, of „ 't dienſtig ware, dat men in nadere handeling trade, of niet." Doch men hadt, aan 't Engelſche Hof, reeds een beſluit genomen: waarvan men niet begeerde af te gaan (*o*). S. John ſchreef aan den Graave van Strafford „ dat zy zig bedroogen zouden vinden, „ die waanden, haare Majeſteit, door uitſtellen en konſtenaaryen, te doen veranderen „ van gedagten: en dat zy geen ontwerp op „ het voortzetten des oorlogs met de Staaten „ beraamen zou, ten ware deezen bewilligden, in het openen der Vredehandelinge „ (*p*)." Van 't gehandelde met de Staaten werdt het Franſche Hof, terſtond, onderregt, door den Abt Gaultier, die, na 't vertrek van Menager, wederom in Engeland gekomen was. Hy bragt van daar een Geſchrift naar Frankryk te rug, waarby, uit naam der Koninginne, verklaard werdt „ dat haare Majeſteit genegen „ bleef, om de Vredehandeling te doen opennen, op den voet der voorwaarden, door „ Menager getekend." Ook las men 'er in, „ dat de Staaten niets beoogden dan eene Barriere, en 't voordeel van hunnen Koophandel; dat de Koning van Frankryk, hierom, „ maar hadt te verklaaren, welk eene Barriere hy hun wilde toeſtaan, en dat hy de Lyſt „ der Regten op de Koopwaaren van den jaa-

Handeling der Engelſchen, over de belangen der Staaten.

„ re

(*o*) Verbaal *geh. by den* extr. Envoyé Mr. WILLEM BUYS. *MS.*
(*p*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel, bl.* 23, 24.

„ re 1664 met hen vernieuwen wilde; in welk „ geval, haare Majeſteit zig ſterk maakte, dat „ zy hen, in het openen der Vredehandelin„ ge, zou konnen doen bewilligen." Omtrent de andere Bondgenooten, werden, in dit Geſchrift, diergelyke voorſlagen gedaan (q). Doch 't punt van de Barriere was, onlangs, moeilyker gemaakt, van de zyde van Spanje, hebbende Koning Filips, in gevolge van eene overeenkomſt tuſſchen Koning Lodewyk en den Keurvorſt van Beieren, in 't jaar 1702 getroffen, beſlooten, de Spaanſche Nederlanden aan deezen af te ſtaan; waarvan, eerlang, open' brieven verleend werden, te Madrid getekend, op den tweeden van Louwmaand des jaars 1712(r). 1711.

Filips de V. ſtaat de Spaanſche Nederlanden den Keurvorſt van Beieren af.

VIII. Nader voorſlag der Franſchen, dien men beſluit geheim te houden.

Koning Lodewyk antwoordde, derhalve, op het Geſchrift der Engelſchen „ dat hy den „ Staaten geene Barriere kon doen afſtaan, „ dan onder deeze voorwaarde, dat de Keur„ vorſt van Beieren in 't bezit der Spaanſche „ Nederlanden blyven zou, op gelyken voet, „ als hy nu de Geweſten van Luxemburg en „ Namen, en de Steden Charleroi en Nieuw„ poort bezat. Zo deeze voorwaarde aange„ nomen werdt, zou hy te wege brengen, dat „ de Staaten bezetting leggen mogten, in de „ ſterke Plaatſen der Nederlanden; by welken „ hy nog voegen zou Meenen, Yperen en „ Veurne, met derzelver Regtsgebied, mids „ hem, daartegen, Aire, Bethune, S. Ve„ nant, Douai en Bouchain te rug gegeven „ werden. Duinkerken zou hy ſlegten, tegen „ re-

(q) *Zie* Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel, Byl. N. X. bl.* 33.
(r) *Voiez* Du Mont Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 288.

1711. „ redelyke vergoeding; welke hy rekenen zou
„ ontvangen te hebben, zo hem Ryſſel en
„ Doornik, of ten minſte Ryſſel alleen te rug
„ gegeven werdt. Voorts, vorderde hy, dat
„ de Keurvorſt van Beieren herſteld werdt,
„ in zynen Keurvorſtelyken rang en waardig-
„ heid, en in 't bezit van de Opper-Palts: of
„ zo men, hierin, zwaarigheid vinden mogt,
„ zou hy den Keurvorſt zoeken te beweegen,
„ om de Keurvorſtelyke waardigheid, nevens
„ Beieren, af te ſtaan aan deszelfs oudſten Zoon,
„ die dan, met de oudſte Dogter van Keizer
„ Jozefus, zou moeten trouwen: in welk ge-
„ val, de Keurvorſt alleenlyk de Spaanſche
„ Nederlanden, in de plaats van Beieren, be-
„ houden zou. Doch indien deeze voorſlagen
„ ook al geen' ingang mogten vinden, vorder-
„ de de Koning, dat men den Keurvorſt in 't
„ bezit liete van Luxemburg en Namen al-
„ leen, mids de Staaten dan geene bezetting
„ lagen, in de ſterke Plaatſen deezer twee Ge-
„ weſten. Aan den Keurvorſt van de Palts be-
„ hoorde men, meende hy, tot vergoeding
„ voor de Opper-Palts, het Hertogdom Lim-
„ burg te geeven; of men zou dien Keurvorſt
„ zynen rang in de vergadering der Keurvor-
„ ſten, nevens de Opper-Palts, konnen laaten
„ behouden geduurende zyn leeven; mids 't
„ een en 't ander, na zyn overlyden, over-
„ ginge aan den Keurvorſt van Beieren. Zo
„ de Staaten een' van deeze voorſlagen om-
„ trent dien Keurvorſt omhelsden, zou de Ko-
* *Tarif.* „ ning hun de * Lyſt der Regten van 't jaar
„ 1664 toeſtaan, met eenige weinige uitzon-
„ deringen; en hun ontheffen van de betaalin-
„ ge

„ ge der vyftig ſtuivers van 't Vat. Doch zo de 1711.
„ Keurvorſt zig met Beieren alleen, zonder
„ de Opper-Palts, en met een' minder' rang
„ onder de Keurvorſten zou moeten verge-
„ noegen, zou de Koning den Staaten alleen-
„ lyk de Lyſt der Regten van 't jaar 1699 kon-
„ nen gunnen. Indien, wyders, de Staaten,
„ de bovenſtaande voorſlagen verwerpende,
„ en de Spaanſche Nederlanden willende gee-
„ ven aan den Aartshertoge [dat is, aan Kei-
„ zer Karel den VI.] egter de Lyſt van 't jaar
„ 1664 begeerden, zou de Koning hierin be-
„ willigen, en zelfs te wege brengen, dat het
„ geheele Keurvorſtendom Beieren aan het
„ Huis van Ooſtenryk afgeſtaan werdt; mids
„ het Koningkryk van Napels, daarentegen,
„ aan den Keurvorſt werdt gegeven: waarby
„ de Koning voorhadt, Sicilie te doen voegen.
„ Omtrent het gene den Hertoge van Savoje
„ toegelegd was, in de punten, door Mena-
„ ger getekend, zou hy zyn woord houden:
„ zelfs oordeelde hy, dat hem het gedeelte
„ van Milaan, welk hy nog niet bezat, by 't
„ gene hy reeds bezat, behoorde afgeſtaan te
„ worden: in welk geval, hy geene zwaarig-
„ heid maaken zou, om hem voor Koning
„ van Lombardye te erkennen: doch hy be-
„ hoorde Exiles en Feneſtrelles, als gelegen
„ in het Dauphiné, aan Frankryk te rug te gee-
„ ven. Voorts, zou de Koning, terſtond na
„ het tekenen der Vrede, den Keurvorſt van
„ Brandenburg voor Koning van Pruiſſen, en
„ den Hertog van Hanover voor Keurvorſt
„ erkennen. Ook zou hy den Aartshertog,
„ dien hy als Keizer erkennen zou, de Ves-

1711. „ ting Kehl te rug geeven; en de Sterkten op
„ den Ryn onder Straatsburg, de werken o-
„ ver Hunningen en over 't Fort Louis, met
„ één woord, alle de werken ter regter zyde
„ der Riviere doen ſlegten. Briſak zelf zou
„ hy den Keizer te rug geeven, behalve het
„ Fort Mortier, ter linker zyde der Riviere
„ geſtigt. Landau vorderde hy, daartegen,
„ alleen te rug: ook dat de Keurvorſt van Keu-
„ len in zyne goederen en waardigheden her-
„ ſteld werdt (s)."

Het algemeen Ontwerp der Franſchen misbaagt verſcheiden' Bondgenooten.

De Koning van Frankryk hadt zig dus byzonderlyk geopend, op de verzekering, hem door S. John gegeven, dat men zyn byzonder ontwerp van de punten eener algemeene Vrede, nimmer, aan de Bondgenooten vertoonen zou (t). Het Engelſche Hof behieldt het alleenlyk aan zig, om van deeze punten, van tyd tot tyd, zo veel te ontdekken, als men dienſtig vondt, om de Bondgenooten, en de Staaten inzonderheid te doen treeden in de maatregels der Koninginne. Doch de duiſtere en algemeene Punten, te vooren den Staaten toegeſchikt, werden vaſt verſpreid aan alle Hoven. Koning Karel ontvingze te Milaan, omtrent op den zelfden tyd, als hem zyne verkiezing tot de Keizerlyke waardigheid bekend gemaakt werdt. Hy ſchreef, terſtond, eenen ernſtigen brief aan de Staaten, hen afmaanende van de handelinge, op zo onzekeren voet; en hen aanzettende, om ook de Koningin van Groot-Bri-

(s) *Zie* Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel*, *Byl. N.* X. *bl.* 36. LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 698.
(t) Rapport I. *Deel*, *bl.* 25.

Britanje daar van af te trekken (*u*). Doch deeze poogingen waren vrugteloos. Het Engelſche Hof, nu meenende verzekerd te zyn van Frankryk, drong de Staaten zo ſterk, tot het benoemen van tyd en plaats tot de handelinge, zelfs met bedreiging, dat de Koningin anders genoodzaakt zou zyn, uitſtel voor weigering te neemen, en zig te ſcheiden van de Bondgenooten (*v*), dat de Staaten, eindelyk, beſlooten, de Vredehandeling aan te vangen, op den twaalfden van Louwmaand des volgenden jaars, in de Stad Utrecht (*w*). Frankryk hadt deeze Stad voorgeſlaagen, om dat zy, zo wel als de Staaten van 't Geweſt, geneigd was tot vrede. En de Staaten ſchynen haar tot handelplaats verkooren te hebben, om dat zy naby den Haage was, en om dat veelen een ſpoedig einde van de handeling verwagtten. Eenigen waren egter tegen 't handelen te Utrecht; ſchoon 'er de Staaten van 't Geweſt, zonderling, op geſteld waren geweeſt (*x*). Strafford gaf den Gezanten der Bondgenooten kennis van het beſluit der Koninginne en der Staaten, tot het openen der Vredehandelinge. De Koningin zondt rondgaande brieven af, om de belanghebbende Mogendheden te nodigen tot de byeenkomſt te Utrecht. De Staaten vervaardigden de Vrygeleidebrieven voor de uitheemſche Gevolmagtigden, behalve voor die des

1711. Men beſluit eg-ter, te Utrecht, van vrede te handelen.

(*u*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 705.
(*v*) Miſſive *van den* Penſ. DE LA BASSECOUR *van* 20 *Nov.* 1711.
(*w*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 724—728.
(*x*) Miſſ. *van den* Penſ. DE LA BASSECOUR *van* 20 *Nov.* 1711. *van den* Hre B. W. PLOOS VAN AMSTEL *van* 24 *Nov.* 1711.

1711. des Hertogs van Anjou, en der Keurvorſten van Keulen en Beieren, die in den Ryksban waren (y): kortom, alles ſchikte zig, tot het openen der Vredehandeling te Utrecht, op den beſtemden tyd. De buitengewoone Gezant Buys hadt, aan 't Engelſche Hof, meer niet te wege konnen brengen dan eene vernieuwing der Verdragen, voorheen, tuſſchen den Keizer, Groot-Britanje en de Staaten, geſlooten. Zy werdt egter niet getekend, voor den tweeentwintigſten van Wintermaand; wanneer de Staaten reeds in het aanvangen der Vredehandelinge te Utrecht bewilligd en van hun beſluit, door den Heere Buys, aan 't Engelſche Hof kennis gegeven hadden (z). In deeze Vernieuwing of Beveſtiging der Verdragen, beloofde men wederzyds de Vrede, die, *met gemeene bewilligung, geſlooten zou worden, te zullen handhaaven (a). Doch men meende, dat de Engelſche Staatsdienaars, door *gemeene bewilligung*, alleenlyk de bewilligung van Groot Britanje en de Staaten verſtaan hadden; daar de Staatſchen deeze woorden paſten, op de bewilligung der Bondgenooten in 't gemeen (b). Ook melden ſommigen, dat dit Verdrag van Vernieuwinge, van der Staaten zyde, niet bekragtigd werdt (c). Het was, eerſt, van de Engelſche zyde, voorgeſlaagen geweeſt (d): en

Vernieuwing der Verbonden met Groot-Britanje.

* *communi conſenſu.*

(y) LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 729—737.
(z) Verbaal *gehouden by den* extr. Envoyé Mr. WILLEM BUYS. *MS.*
(a) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel, bl.* 439, 400. DU MONT Corps Diplom *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 288.
(b) LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 736, 737.
(c) BOLINGBROKES Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 128.
(d) Lett. *from the* Earl of Oxford. 27 *July OS.* 1711.

en de bekragtiging van der Staaten zyde ſchynt alleen agtergebleeven te zyn, om dat men, in Engeland, onder de Verdragen, die vernieuwd werden, het Verdrag van Barriere van den jaare 1709 niet hadt willen begrypen (*e*). Doch onaangezien deeze voorbereidſels tot eene Vredehandeling, verſtondt men, in den Haage, dat men den oorlog behoorde voort te zetten, en Frankryk te dringen tot redelyker voorwaarden, dan men, tot hiertoe, verwagten kon. Onder anderen, bleek dit uit de jaarlykſche *Petitie* of Bede, die, nevens den Staat van Oorloge, door den Raad van Staate, omtrent deezen tyd, ter algemeene Staatsvergaderinge, werdt overgebragt (*f*). Ook waren 'er in Engeland, die ſterk rieden, tot het voortzetten des krygs. Men wil zelfs, dat de Hertog van Marlborough een ontwerp geſmeed hadt, om, geduurende den Winter, eenen inval te doen in Frankryk. De Franſchen ſcheenen 'er de lugt van te hebben; en zagen verſcheiden poſten uit, van waar zy het Leger der Bondgenooten zouden hebben konnen ophouden, of met voordeel te keer gaan. Nogtans meent men, dat Frankryk groot gevaar geloopen zou hebben van overweldigd te worden, zo dit ontwerp in 't werk geſteld was. Te meer, om dat men eenen opſtand in 't Ryk te gemoet zag, zo dra het Leger der Bondgenooten zig binnen de grenzen vertoond zou hebben (*g*). Men wil ook, dat Prins Eugenius zeer haakte naar dee-

1711.

Sommigen dringen op 't voortzetten des oorlogs.

Ontwerp om een' inval in Frankryk te doen.

(*e*) Miſſive *van den* Penſ. DE LA BASSECOUR *van* 7 *Dec.* 1711.
(*f*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 711.
(*g*) BOLINGBROKES Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 103, 104, 106, 107.

1711. deezen togt. En ſommigen geeven hem na, dat hy gezeid zou hebben, *te verlangen, om, met de toorts in de hand, voort te rukken tot Verſailles toe* (*b*). Doch het gantſche ontwerp verdween in rook, door het afzetten des Hertogs van Marlborough, die, voor 't Hooger-Huis beſchuldigd zynde, over het ontvangen van aanzienlyke geſchenken, van zulken, die 't Leger in de Nederlanden voorzagen van mondbehoeften, door de Koninginne, van alle zyne ampten verlaaten werdt. *James Butler, Hertog van Ormond*, werdt, ſedert, aan 't hoofd geſteld van de Engelſche troepen in de Nederlanden (*i*).

Marlborough wordt verlaaten van zyne ampten.

IX. De Volmagten en Berigtſchriften der Gezanten op de Vredehandelinge, midlerwyl, ontworpen zynde, verſcheenen de Franſchen en eenige Staatſchen de eerſten te Utrecht, omtrent het midden van Louwmaand des jaars 1712. De Engelſche en Savooiſche Gevolmagtigden volgden hen, onmiddelyk. De Keizerſche, Pruiſſiſche en veele andere Gezanten kwamen wat laater aan. De Gevolmagtigden des Keizers waren de Graaven van Sinzendorf en *Cornſana* en de Heer *Konsbruk*. De laatſte overleedt, te Utrecht, en werdt, door den *Baron van Kirchner*, opgevolgd. Van wege Frankryk, verſcheenen de Markgraaf d' Huxelles, de Abt van Polignac, en de Heer Nikolaas Menager. De Koningin van Groot-Britanje hadt den Biſchop van Briſtol en den Graaf van Strafford op de

Aanvang der Vredehandelinge, te Utrecht.

1712.

Naamen der voornaamſte Gevolmagtigden.

(*b*) *See* BOLINGBROKE *ibid. p.* 101.
(*i*) BURNET *Vol.* II. *p.* 588, 592. TINDAL *Vol.* IX. [or XXIV.] *p.* 186—193, 197. Gedrag der Hertoginne van Marlb. *bl.* 256.

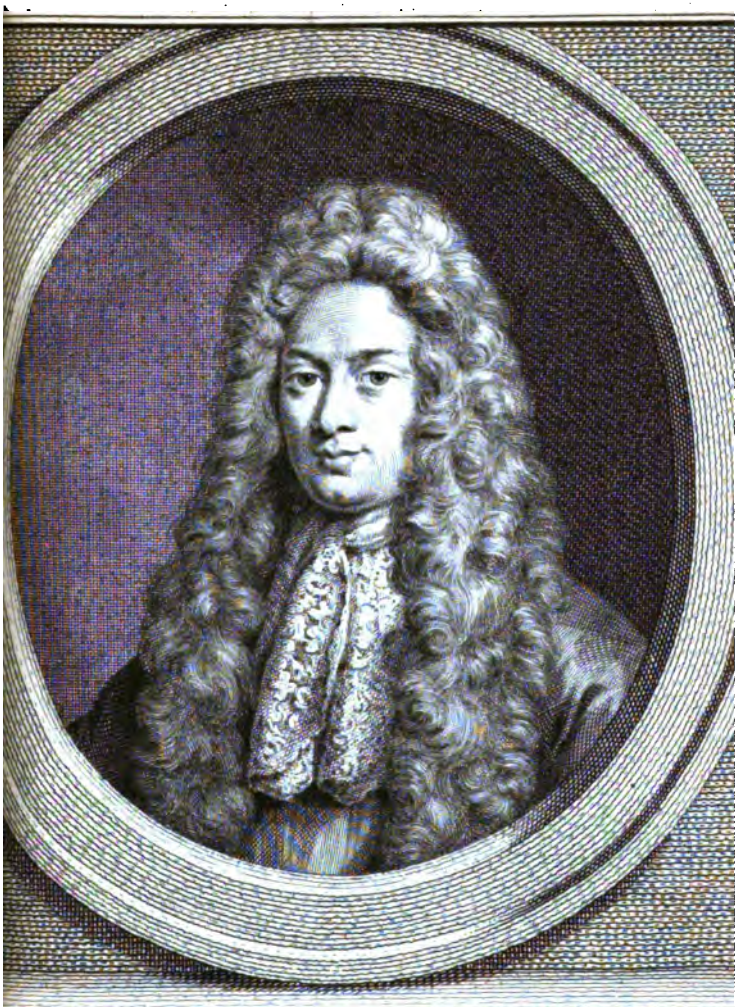

M^R. WILLEM BUYS,
Pensionaris van Amsterdam,
Plenipotentiaris op de Utrechtsche
Vredehandeling enz.

A. Schouman del. naar't Origineel in de Familie. J. Houbraken fec.

IS. TIRION excud.

de Vredehandeling afgevaardigd. Van wege den Koning van Portugal, kwamen 'er de Graaf van Tarouca en *Don Louis d'Acunha*. De Koning van Pruiſſen zondt 'er den *Graaf van Donhoff*, den *Graaf van Metternich* en den *Maarſchalk van Biberſtein*. Van wege de Staaten, werden tot de Vredehandeling gemagtigd de Heeren *Jakob van Randwyk*, Heer van Rosſem, Willem Buys, Penſionaris van Amſterdam, Bruno van der Duſſen, Oud-Burgemeeſter en Penſionaris van Gouda, *Pieter Kemp*, Heer van Bomnede, Moermont en Zuidland, en, na deszelfs overlyden, op den dertienden van Wintermaand, te Utrecht (*k*), *Kornelis van Gheel*, Heer van Spanbroek en Bulkeſtein; Fredrik Adriaan, Baron van Rheede, Heer van Renswoude; *Sikko van Goslinga*, Grietman van Franekeradeel; *Adolf Henrik*, Graaf van Regteren, en *Karel Ferdinand*, Graaf van Inhuizen en Kniphuizen. De Gevolmagtigden der Staaten werden aangemerkt, als Afgevaardigden binnens Lands: 't welk de oorzaak was, dat, van wege Holland, niemant uit de Ridderſchap benoemd werdt. Sommigen hadden gaarne gezien, dat de Heer Buys in Engeland gebleeven was. Doch zyne vrienden oordeelden, dat men hem, te Utrecht, niet kon ontbeeren (*l*). Ook was hy, reeds op den elfden van Louwmaand, in den Haage (*m*). De Gezanten des Hertogs van Savoje waren de 1712.

(*k*) Miſſive *der* Plenipot. op de Vredehand. *van* 13 *Dec.* 1712.
(*l*) Miſſiv. *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 18 *Decemb.* 1711. *van den* Hr VAN WASSENAAR-DUIVENVOORDE *van* 18 *Dec.* 1711. *en van den* Penſ. DE LA BASSECOUR *van* 22 *Dec.* 1711.
(*m*) Reſol. Holl. 14 *Jan.* 1712. *bl.* 24.

1712. de *Graaf Maffei*, de Markgraaf *Solari du Bourg* en de Heer *de Mellarede*. De Keurvorſten van Ments, Trier, de Palts, Saxen en Hanover, de Frankiſche en Zwabiſche Kreitſen, de Biſchop van Munſter, de Landgraaf van Heſſen-Kaſſel, de Graaf van Hanau en het Kapittel van Keulen hadden ook hunne Gevolmagtigden, te Utrecht. Alle deeze Mogendheden, Vorſten en Staaten waren ingewikkeld in den oorlog, en hadden, hierom, een regtſtreeks belang, by 't gene 'er gehandeld zou worden. Van Spanje, en van de Keurvorſten van Keulen en Beieren, begeerde men geene Gezanten toe te laaten. Ook waren de Franſchen genoeg in ſtaat, om de belangen deezer Vorſten waar te neemen. De Paus, de Staat van Venetie en die van Genua, de Hertog van Lotharingen, de Groot-Hertog van Toskane, de Hertogen van Modena, van Parma en van Guaſtalla, Zwitſerland en Graauwbunderland, ſchoon geen deel gehad hebbende in den oorlog, zonden egter ook Gevolmagtigden naar Utrecht, om hunne belangen waar te neemen op de Vredehandeling (*n*).

X. Inzigten en belangen der voornaamſte handelende Mogendheden; als Frankryk,

't Zou ons te verre doen afwyken van ons oogmerk, zo wy ondernamen, de verſchillende inzigten en belangen van alle deeze Mogendheden, hier, omſtandiglyk, aan te wyzen. Doch 't zal niet ondienſtig zyn, op de inzigten der voornaamſten, Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten, tot beter begrip van het beloop der Vredehandelinge, een weinig byzonderer, ſtil te ſtaan.

Frankryk, door verſcheiden' kort op een ge-

(*n*) Hiſt. de la Paix d'Utrecht, *p.* 241.

gevolgde oorlogen, en door de tegenſpoeden des tegenwoordigen krygs, vooral aan den kant der Nederlanden, uitgeput, en byna buiten adem gebragt, haakte inderdaad naar vrede. Doch alzo 's Konings oogmerk, in 't opvatten der wapenen, geweeſt was, de gantſche Spaanſche nalaatenſchap te verzekeren voor zynen Kleinzoon, zogt hy, by de handeling, van deeze nalaatenſchap zo veel te bedingen, als hem mogelyk ware. Hy deedt de eerſte opening tot handeling, in de jaaren 1705 en 1706, toen de wapenen der Bondgenooten, byna overal, gelukkiglyk gevoerd waren geweeſt. Zyne Staatsdienaars booden veel uit, om de Bondgenooten, en de Staaten inzonderheid te beweegen tot handeling. Zy vonden, hier, de gemoeden der voornaamſte Leden van den Staat, byzonderlyk die van Amſterdam, niet ongeneigd tot vrede. Doch de Engelſche Staatsdienaars ſtonden zo ſterk op 't voortzetten des oorlogs, dat de handeling langzaam voortging. De voorſpoed van de wapenen der Bondgenooten, in de volgende jaaren, bragt Frankryk, eindelyk, tot een beſluit, om Spanje en de Indien over te geeven. Hierop werdt de handeling hervat, te Geertruidenberg, daar men alleenlyk verſchilde, over de verzekering, welke de Bondgenooten begeerden, dat de Koning zyn woord houden zou. De verandering in de hooge Amptenaars, aan 't Engelſche Hof, gaf den Franſchen gelegenheid, tot byzondere handeling met de Engelſchen. De byeenkomſt te Geertruidenberg werdt afgebroken. 't Krygsgeluk liep den Franſchen mede in Spanje, en zy ſchepten hoop, om, 1712.

1712. om, eerlang, beter voorwaarden te bedingen voor Koning Filips, dan zy, te vooren, zelven hadden voorgeſlaagen. De dood van Keizer Jozefus, en de poogingen der Bondgenooten, om Koning Karel tot Keizer te doen verheffen, vermeerderden deeze hoop. Men hieldt, aan 't Franſche Hof, voor zeker, dat veelen der Bondgenooten Karel niet gaarne te gelyk Keizer en Koning van Spanje zouden zien. Men zag, derhalve, kans, om verdeeldheid te verwekken onder de Bondgenooten. De bedekte handeling aan 't Engelſche Hof ſlaagde gelukkiglyk. De nieuwe Engelſche Staatsdienaars volgden andere maatregels, dan de ouden gedaan hadden. Kortom, het Engelſche Hof verbondt zig, heimelyk, met het Franſche, om eenpaarige maatregels te neemen, tot bevordering der algemeene Vrede. Frankryk ſtelde zig voor, van de Spaanſche nalaatenſchap, zo veel als mogelyk was, te verkrygen of te behouden voor zynen Kleinzoon, en voor den Keurvorſt van Beieren. Ook zogt de Koning, voor zig zelven, herſteld te worden, in 't bezit van eenige verlooren Plaatſen, in de Franſche Nederlanden en elders. En om Groot-Britanje en de Staaten te beweegen tot het begunſtigen van 's Konings oogmerken, werden deezen twee Mogendheden, die het diepſt in den oorlog waren ingewikkeld geweeſt, eerlang, eenige voordeelige beloften gedaan; die men egter intrekken of uitbreiden kon, naardat de Vredehandeling loopen zou.

Groot-Britanje. De Koningin van Groot-Britanje was, voor zy, op 't einde des jaars 1710, de Torys in 't bewind ſtelde, zeer geneigd geweeſt, tot het voort-

voortzetten des oorlogs: doch, na dien tyd, veranderde zy t'eenemaal van gedagten, De nieuwe Staatsdienaars, 't zy, gelyk geloofd werdt, gewonnen door Frankryk; 't zy toeleg maakende, om den Pretendent tot opvolger der Koninginne te doen erkennen; 't zy, gelyk zy voorgaven, waarlyk oordeelende, dat het Ryk vrede noodig hadt; meenden te moeten arbeiden, tot bevordering der Vrede, en, ten dien einde, in heimelyke handeling te moeten treeden met het Franſche Hof. De oorlog hadt Groot-Britanje, inderdaad, ſchatten, en ſedert het jaar 1706, zo ſommigen melden (*o*), over de dertig millioenen ponden ſterlings gekoſt. De krygskoſten waren, van jaar tot jaar, vermeerderd, en men rekende het volk onmagtig, om zulk een' zwaaren laſt langer te draagen (*p*). Men klaagde, daarenboven, dat de Bondgenooten, en de Staaten in 't byzonder, de Koningin voor verre de meeſte koſten des krygs lieten zorgen, en hun beloofd aandeel in die koſten niet opbragten. Door zulke redenen, welken men, in gedrukte ſchriften, verſpreidde onder 't gemeen, zogt men 't volk wars te maaken van den oorlog, en te vervullen met misnoegen tegen de Bondgenooten. De Koningin zelve liet 'er zig door overhaalen, om de hand te leenen aan 't bevorderen der Vrede. Ook zogt men haar afgunſt in te boezemen tegen de Staaten, als of deezen zig te magtig zouden gemaakt hebben in de Nederlanden, zo de oorlog nog langer geduurd hadt, 1712.

(*o*) Bolingbrokes Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 116.
(*p*) Bolingbroke *ibid. p.* 66.

1712. hadt, en, behalven eene ſterke Barriere, niets beoogden, dan den welſtand van hunnen Koophandel, welke niet bloeijen kon, zonder dien van Groot-Britanje te benadeelen. De Koningin neigde, hierom, tot vrede, en heimelyke handeling met Frankryk, die haar gelegenheid gaf, om merkelyke voordeelen te bedingen voor den Engelſchen Koophandel, en in 't bezit te blyven van Gibraltar en Port Mahon; waardoor zy de Scheepvaart haarer onderzaaten in de Middellandſche zee verzekeren, en die van andere volken belemmeren kon. De Slaavenhandel en eenige Plaatſen in Noord-Amerika zogt zy, insgelyks, te verkrygen. De belangen der Bondgenooten ſcheenen den Engelſchen Staatsdienaaren minder ter harte te gaan, naar maate dat zy meer kans zagen, om de meeſten van deeze byzondere voordeelen voor Groot-Britanje te verwerven, by 't ſluiten eener algemeene Vrede; hoewel de Engelſche Gevolmagtigden op de Vredehandelinge, by hunne Inſtructien, gelaſt waren, op de voldoening van het Huis van Ooſtenryk, den Koning van Portugal, den Koning van Pruiſſen, den Keurvorſt van Hanover, den Landgraaf van Heſſen-Kaſſel, den Hertog van Savoje, en ook van de Vereenigde Staaten aan te dringen. Doch ten opzigte van deeze laatſten, moeſtenze te wege brengen, dat hun alleenlyk eene Barriere tegen Frankryk, niet tegen Groot-Britanje, werdt afgeſtaan; en gevolgelyk, dat hun belet mogt worden, bezetting te leggen in Nieuwpoort, Dendermonde, het Kaſteel van Gend, en diergelyke Plaatſen: of zo zulks geſchiedde, dat de Engel-

gelſchen egter, altoos, van den vryen toegang tot alle de Nederlanden verzekerd mogten worden. Ook was hun gelaſt, zorg te draagen, dat den Staaten geene vryheid gelaaten werdt, om zo veel krygsvolks, als zy wilden, te brengen in de Barriere-Plaatſen, dan, in geval zy, door Frankryk, met de wapenen aangetaſt of gedreigd werden (*q*): alle welke bepaalingen aanliepen tegen het Verdrag van Barriere, in den jaare 1709, tuſſchen de Koninginne en de Staaten geſlooten (*r*). Voorts, moeſtenze wel tragten te bewerken, dat den Staaten de Lyſt der Regten van den jaare 1664 vergund, en de belaſting van vyftig ſtuivers van 't Vat in Frankryk vernietigd werdt; doch niet, dan na dat de Barriere der Staaten geregeld zou zyn, naar de inzigten van het Engelſche Hof (*s*), welk, uit het vorderen van inkomende regten, in Ryſſel en in andere overwonnen' Steden, opmaakte, dat hun Koophandel in de Spaanſche Nederlanden veel ſtondt te lyden, zo de Staaten volſtrekt meeſter bleeven van deeze Steden (*t*). Men mag, uit dit alles, afneemen, wat de Staaten van eene Vredehandeling, waarop de Engelſchen zo veel invloed hadden, konden te wagten hebben. 1712.

Zy hadden den oorlog begonnen, om te voorkomen, dat het Huis van Bourbon, welks magt, ſedert eene halve eeuw, zo geweldig aangegroeid was, niet te gelyk in het bezit raak- en de Staaten.

(*q*) *Zie de* Inſtr. *in 't* Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel*, *Byl. N.* XII. *bl* 46.
(*r*) *Zie* hier voor, *bl.* 346.
(*s*) Inſtr. *als boven*, *bl.* 52.
(*t*) Miſſ *van den* Extr. Envoyé Buys *van* 15 *Decemb.* 1711. *van den* Fisk. van der Dussen *van* 18 *Dec.* 1711.

1712. raakte van Frankryk en van de uitgeſtrekte Spaanſche heerſchappyen: waaronder ook de Nederlanden, die aan hunnen Staat grensden, en met welken zy, van ouds, als één Lighaam plagten uit te maaken, begreepen waren. Zy hadden zwaare ſchatten geſpild, en zig diep in ſchulden geſteken, om den kryg, tien jaaren lang, ſterk door te zetten; en 't was hun en den overigen Bondgenooten gelukt, het grootſte gedeelte der Spaanſche Nederlanden te bemagtigen, en zelfs verſcheiden' Steden, by voorgaande Verdragen, aan Frankryk afgeſtaan, op deeze kroon te veroveren. Zy hadden de Spaanſche Nederlanden, na de Munſterſche Vrede, altoos aangemerkt, als eenen Voormuur voor hunnen Staat, byzonderlyk, tegen Frankryk; doch, onder de zwakke Regeering van Karel den II., ondervonden, dat zy, door deezen Voormuur, niet genoeg beſchermd werden, zo zy zig 't regt niet verwierven, om bezetting te mogen leggen in de ſterke Plaatſen. Ook was 't hun, ten tyde van Karel den II., en zelfs nog na 't ſluiten der Ryswykſche Vrede, toegelaaten geweeſt (*u*). In 't Verbond, welk zy, in 't jaar 1701, met den Keizer en Groot-Britanje, ſlooten, was beraamd, dat men, met vereenigde magt, de Spaanſche Nederlanden zou zoeken te overweldigen, om den Staaten, uit dezelven, by 't ſluiten der Vrede, eene bekwaame Barriere te doen afſtaan (*v*). Toen Frankryk, in 't jaar 1706, de Staaten tot handeling wilde beweegen, lieten de Franſchen zig verluiden, dat zy de Staaten in

(*u*) *Zie* hier voor, *bl.* 68, 71.
(*v*) *Zie* hier voor, *bl.* 93.

in 't bezit der Spaanſche Nederlanden wilden doen ſtellen, met magt omze zelfs den Aartshertoge Karel af te ſtaan (*w*). De Staatſchen hadden ooren naar deezen voorſlag. Doch van toen af, begonden de Engelſchen argwaan tegen hen op te vatten, en hun het bezit der Nederlanden te misgunnen. Ook werdt hun, by het Ontwerp der voorafgaande punten van den jaare 1709, ſlegts een bepaald getal van Plaatſen in de Spaanſche Nederlanden, tot eene Barriere, beloofd (*x*), zonder dat duidelyk blyke, of hun de opperſte magt over deeze Plaatſen werdt toegeſtaan, of niet. Het Verdrag van Barriere ſpreekt weinig klaarer alleenlyk, wordt 'er in gezeid, dat men alle de Spaanſche Nederlanden zou ſchikken tot eene Barriere voor de Staaten; die egter maar in eenige Plaatſen bezetting zouden mogen leggen, en omtrent de overigen, zig verdraagen met Koning Karel (*y*). Ook hadden de Koningin van Groot-Britanje en de Staaten, ſchoon op den naam van Koning Karel, de Spaanſche Nederlanden, zo verre hun in handen gevallen waren, doen regeeren door hunne Gevolmagtigden, die te Bruſſel vergaderden, en gezamenlyk de opperſte magt der Landen vertoonden. Deeze Gevolmagtigden maakten ſomtyds, zelfs verandering in de Regeering, herſtellende, onder anderen, in 't begin des jaars 1709, den geheimen Raad, die, te voren, afgeſchaft geweeſt was (*z*). Ook was 'er, in

1712.

Tegenwoordige ſtaat van de Regeeringe der Spaanſche Nederlanden.

(*w*) *Zie* hier voor, *bl.* 292.
(*x*) *Zie* hier voor, *bl.* 336.
(*y*) *Zie* hier voor, *bl.* 347.
(*z*) *Voies* LAMBERTI *Tom.* V. *p.* 475—491.

1712. in Wynmaand des jaars 1711, nog een nieuw Reglement gemaakt op de Regeering, getekend door den *Graave van Orrery* en den Heere *Johan van den Bergh*, Gevolmagtigden der Koninginne en der Staaten, welk, door den Raad van Staate der Spaanſche Nederlanden, aangenomen was, zo ver het met hunnen Godsdienſt en der Landen voorregten overeenkwam (*a*). Doch hieruit bleek wel, dat de Staaten eenig gezag zogten in de Spaanſche Nederlanden; maar te gelyk; dat zy Koning Karel nog voor wettigen Heer derzelven erkenden. Zy begeerden, waarſchynlyk, de opperſte magt over eenige Steden, die hun tot eene Barriere konden dienen. Maar Frankryk en Groot-Britanje waren 't, heimelyk, genoegzaam eens, om hun alleenlyk te doen afſtaan het regt om bezetting te leggen in eenige ſterke Plaatſen, welker getal zy nog meer zogten te bepaalen, dan, by het Verdrag van den jaare 1709, en by de voorafgaande punten deszelfden jaars, geſchied was. Het regelen deezer Barriere was, derhalve, één der voornaamſte punten, welken de Staaten, te Utrecht, te verhandelen hadden. Hier kwam 't punt van den Koophandel by, welken zy, gaarne, op den voordeeligſten voet, herſteld zagen, in Frankryk en in Spanje. Lodewyk de XIV. hadt hen dit, reeds voor lang, doen hoopen. Doch zy werden 'er, onder de hand, in gedwarsboomd, door de Engelſchen, die de Vredehandeling beſtierden. Zy zogten, daarentegen, met de Engelſchen, te

(*a*) Act. de la Paix d'Utrecht, *Tom.* II. *p.* 199. DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 211.

te deelen, in den Slaavenhandel, het Zuidzee-ſchip en andere voordeelen, welken deezen, voor zig, wilden bedingen (*b*). Zelfs gaat hun na, dat zy toeleg maakten, om, nevens de Engelſchen, bezetting te houden, in Gibraltar en Port Mahon (*c*): hoewel my hiervan niets gebleeken is. Wyders, hadden zy luttel belang, om Koning Filips te doen ontzetten van de Kroone van Spanje, na dat Koning Karel tot Keizer verheeven was, hebbende zy zig, by het tweede Verdrag van Verdeelinge, in den jaare 1700, reeds verbonden, niet te zullen gedoogen, dat de Kroon van Spanje gedraagen werdt, door eenen Roomſch-Koning of Keizer (*d*). Voor de voldoening hunner Bondgenooten, zorgden zy, eindelyk, zo veel, als het gemeen of hun byzonder belang ſcheen te vorderen, of de loop der handelinge toeliet: waarin zy, gelyk ſommigen, al vroeg, voorzagen (*e*), genoegzaam, genoodzaakt werden, de leiding der Engelſchen te volgen. 1712.

XI. Handeling van Prinſe Eugenius aan 't Engelſche Hof.

De geringe verwagting, welke men, hier te Lande, van de Vredehandeling hadt, zo lang de tegenwoordige Engelſche Staatsdienaars 't bewind in handen hielden, hadt de Staaten doen beſluiten, den Heer Buys, die tot Gevolmagtigde benoemd was, terſtond, herwaards te ontbieden, om by 't openen der handelinge tegenwoordig te zyn, en, door zyne bekwaamheid, ware 't mogelyk, te voorkomen, dat de Engelſchen

(*b*) Miſſiven *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 24 *Nov. en* 8 *Decemb.* 1711.
(*c*) *See* BOLINGBROKES Letters *Vol.* II. *p.* 127, 128.
(*d*) *Zie* hier voor, *bl.* 31.
(*e*) Miſſive *van den* Penſ. DE LA BASSECOUR *van* 7 *Dec.* 1711.

1712. ſchen zig, van 't begin af, meeſter der handelinge maakten. Daarentegen, zondt Keizer Karel den Prins Eugenius naar 't Engelſche Hof, met laſt, om ſterker onderſteuning van 't Bondgenootſchap aan te bieden, dan Keizer Jozefus verſchaft hadt, zo men den oorlog ruſtig wilde voortzetten (*f*). Doch hy werdt koel bejegend van de Koninginne, en genoot naauwlyks eenige beleefdheid, dan van hun, die thans buiten bewind waren (*g*). Ook onderſteldehy, in 't weinige, dat hy, met de Koninginne, en met de Engelſche Staatsdienaars, handelde, altoos, dat de Keizer, volgens de Verdragen, in 't bezit van Spanje geſteld moeſt worden: 't welk, aan 't Engelſche Hof, zeer onredelyk ſcheen; en 't welk verſcheiden' Bondgenooten nimmer gedoogd zouden hebben. Hy kwam, in Louwmaand, in Engeland, en bleef 'er twee maanden: waarna hy te rug keerde, naar den Haage. Buys was, kort voor 's Prinſen aankomſt, van Londen vertrokken. De Engelſche Staatsdienaars hielden den Prins en hem verdagt, dat zy, geduurende hun verblyf in Engeland, gearbeid hadden, om de Whigs wederom in aanzien te helpen, zig, hiertoe, bedienende van middelen, die by 't Hof zeer ſchandelyk geoordeeld, en den Heere Buys, voor zyn vertrek, door den Graave van Oxford, ſcherp genoeg, in 't aangezigt, verweeten werden (*h*). Doch wat hy tot zyne verdi-

Hy en Buys worden, ten Hove, verdagt gehouden.

(*f*) Miſſive *van den* Penſ. DE LA BASSECOUR *van* 22 *Dec.* 1711.
(*g*) TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 204—207, 210. Hiſt. de la Paix d'Utrecht, *p.* 239, 240. LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 1—4, 370—388. Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 251—276.
(*h*) Miſſive *van den* Raadp. HEINSIUS *van* 28 *Decemb.* 1711. BOLINGBROKES Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 126, 127, 134.

diging inbragt, en welke byzonderheden hem al te laſt gelegd werden, is niet tot myne kenniſſe gekomen. Alleenlyk vind ik, dat hy beſchuldigd werdt, als hadt hy zig gemoeid met de raadpleegingen in 't Hoogerhuis, en 't beſluit van het zelve doen vallen naar den zin der Whigs (*i*). Sommigen meenen, dat hy, hierin, zynen laſt gevolgd hadt, tegen zynen zin (*k*). Doch ik vind niet, dat hy eenigen byzonderen laſt gehad heeft, dan om te ondertaſten, wat 'er geheims tuſſchen Frankryk en Groot-Britanje gehandeld, of geſlooten was: waaromtrent de Graaf van Oxford hem, met de ſterkſte betuigingen, hadt verzekerd „ dat de „ Koningin in geene wederzydſche verbindte- „ nis met Frankryk was getreden; ſchoon Me- „ nager daartoe zeer gearbeid hadt; van de „ Engelſche Staatsdienaars begeerende, dat „ men hem ſlegts een enkel woord in 't oor „ byten zou (1)." Ook hadt de Gezant, in gevolge van deezen zynen laſt, de meeſte byzondere punten ontdekt, die Groot-Britanje, voor zig, zogt te bedingen (*l*); of reeds bedongen hadt. Wy hebbenze, hier voor (*m*), uit egte ſtukken, opgegeven. Ondertuſſchen, voorſpelde de bejegening, die de Heer Buys (*n*) en Prins Eugenius zelf, in Engeland, ontmoet 1712.

(*i*) Miſſive *van den* Griffier FAGEL *van* 25 *Dec.* 1711.
(*k*) BOLINGBROKE *ibid. p.* 134. *Voiez auſſi* Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 137, 163, 176, 198, 221, 221, 236, 246, 276.
(*l*) Reſol. Genet. *Jovis* 14 *January* 1712. *MS.*
(*m*) *Bladz.* 412.
(*n*) Miſſ. *van den* Hr. VAN WASSENAAR-DUIVENVOORDE *dan* 10 *Nov.* 1711.

(1) Zyne eigen' woorden zouden geweeſt zyn, *dites moi ſeulement un petit mot à l'oreille.*

1712. moet hadden, luttel goeds van de Vredehandeling te Utrecht.

XII. Opening der byeenkomſten te Utrecht, door den Biſſchop van Briſtol.

Terwyl de Gevolmagtigden in deeze Stad byeen kwamen, beſpeurde men, aan verſcheiden' uitdrukkingen der Franſchen, dat zy zig zelven hielden voor meeſters van de handelinge. De Wethouderſchap van Utrecht, de Franſche Gevolmagtigden verwelkomende, hadt verklaard, blyde te zyn, dat men zou beginnen te handelen van Vrede: waarop Menager, half glimlagchende, gezeid hadt, *Hoe! verlangen de Hollanders dan ook naar Vrede?* D'Huxelles ook, den Biſſchop van Briſtol begroetende, zeide, *ik geef u myne hand, en de* ----. Hier hieldt hy op, verzwygende, zo men meende, het woord *Vrede* (*o*): welk, zo hy 't geuit hadt, te kennen gegeven zou hebben, dat Frankryk zig nog in ſtaat oordeelde, om den Bondgenooten de Vrede aan te bieden. Wyders, ſchikte men zig, om de onderhandelingen ſpoedig te beginnen, en, ware 't mogelyk, de Vrede te ſluiten, voor dat het jaargetyde toeliet, dat men den veldtogt opende. Men ontwierp een Reglement op de plegtigheden, met welken men vergaderen zou, en tot bewaaringe der ruſte, onder zulk een groot getal van vreemdelingen, als men te Utrecht verwagtte. Men maakte eenige andere ſchikkingen van klein belang (*p*). De Franſchen en Engelſchen verſpreidden, midlerwyl, dat de Vrede, in Grasmaand, getekend zou zyn; doch de Staatſchen voorzagen niet, dat men, in zulk een

(*o*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 7.
(*p*) Verbaal *der* Plenipotentiar. tot de Vredeh. te Utrecht. Art.

een' korten tyd, den Keizer en den anderen Bondgenooten genoegen zou konnen geeven; en waren afkeerig van 't ſluiten eener afzonderlyke Vrede, waartoe de anderen neigden. De eerſte byeenkomſt werdt gehouden, op den negenentwintigſten van Louwmaand, in eene groote zaal van 't Stadhuis: ſchoon 'er, behalve de Franſche, Engelſche en vier Staatſche Gevolmagtigden, geene anderen dan die van Savoje tegenwoordig waren. De Biſſchop van Briſtol deedt de eerſte aanſpraak, waarin hy de Franſchen vermaande, om hun algemeen ontwerp, duidelyker en byzonderer, te verklaaren: 't welk zy aannamen, onder beding, dat de Bondgenooten hunne aanmerkingen daarop ook byzonderlyk zouden inleveren (q). De Keizerſchen, die nog in den Haage waren, vonden vreemd, dat de Engelſchen zig, van 't begin der handelinge af, gedroegen als middelaars. Men kwam wel overeen, dat de Bondgenooten, eerſt met de Franſchen, en daarna onderling zouden handelen (r); doch de Torcy ſchreef, eerlang, aan S. John „ dat 'er „ geene genoegzaame verſtandhouding was, „ tuſſchen de Franſche en Engelſche Gevol„ magtigden, te Utrecht; dat de Koning den „ zynen gelaſt hadt, in een volmaakt vertrou„ wen om te gaan met de Gevolmagtigden „ der Koninginne van Groot-Britanje, en dat „ hy wenſchte, dat haare Majeſteit den Bi„ ſchop van Briſtol en den Graave van Straf„ ford 1712.

(q) Verbaal *als boven. MS.*
(r) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 8—13. Hiſt. de la Paix d'Utr. *p.* 246, 247.

1712. „ ford gelyk bevel geliefde te geeven (*s*)."
En ſedert verſcheenen de Franſchen zeldzaam in de algemeene byeenkomſten der Bondgenooten, in welken de Engelſchen, eerlang, het ampt van middelaars, in der daad, ſchoon niet in naam, op zig namen.

De Franſchen verklaaren hun algemeen Ontwerp nader.

De Franſchen hadden, midlerwyl, eene Wapenſchorſing voorgeſlaagen, die van de hand geweezen was. Men drong hen op 't openen van hunne meening, over de algemeene en duiſtere Vredepunten, door Menager getekend, en den Bondgenooten medegedeeld, door de Koninginne van Groot-Britanje (*t*). Doch zy draalden met antwoorden, tot dat zy de Akte ontvangen hadden, by welke Koning Filips de Spaanſche Nederlanden afſtondt aan den Keurvorſt van Beieren (*u*). De Keizerſche en eenige andere Gevolmagtigden, onder dit draalen, te Utrecht zynde aangekomen; leverden de Franſchen, op den elfden van Sprokkelmaand, een Ontwerp over, welk de Gevolmagtigden der Bondgenooten met zig naar hun vertrek namen, daar zy 't lazen en van deezen inhoud vonden: „ De Koning zou, by „ het tekenen der Vrede, de tegenwoordige „ Koningin van Groot-Britanje en de vaſtgeſtelde opvolging in dat Ryk erkennen. Hy „ zou, terſtond na 't ſluiten der Vrede, de „ Veſtingwerken van Duinkerken ſlegten, „ mids hem daarvoor vergoeding geſchiedde.

„ S.

(*s*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 29. Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 150, 250.
(*t*) *Zie* hier voor, *bl.* 413.
(*u*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 14.

„ S. Chriſtoffel, de Straat en Baai van Hud- 1712.
„ ſon, Akadia, Port Rojal en Terreneuve, uit-
„ genomen het Fort Plaiſance en het regt om
„ aldaar te viſſchen en viſch te droogen, zou-
„ den aan Groot-Britanje afgeſtaan worden.
„ Men zou, voor of na de Vrede, overeen-
„ komen, wegens een Verdrag van Koophan-
„ del, waarvan de voordeelen, voor de beide
„ volken, zo na doenlyk, gelyk ſtaan zouden.
„ De Spaanſche Nederlanden, die aan den
„ Keurvorſt van Beieren waren afgeſtaan, zou-
„ den tot eene Barriere dienen, voor de Ver-
„ eenigde Geweſten: waarby de Koning voe-
„ gen zou Veurne, Veurner-Ambagt, de
„ Knokke, Ypere met deszelfs Kaſſelrye, en
„ Meenen met deszelfs Roede; mids hem
„ daar tegen, tot eene Barriere voor Frank-
„ ryk, werden te rug gegeven Aire, S. Venant,
„ Bethune en Douai, met derzelver onderhoo-
„ righeden. De Koning zou toeſtaan, dat de
„ Staaten bezetting lagen in de Barriere-Plaat-
„ ſen, ten koſte van 't Land, en zo ſterk als
„ zy geraaden zouden vinden. Tot vergoe-
„ ding voor deezen afſtand en voor 't ſlegten
„ van Duinkerken, vraagde de Koning Rys-
„ ſel en Doornik, met derzelver onderhoorig-
„ heden. De Barriere tuſſchen Frankryk en
„ de Staaten dus geregeld zynde, zou de Ko-
„ ning hun de voordeelige Lyſt der Regten
„ van den jaare 1664 toeſtaan, met uitzonde-
„ ring alleenlyk van zes ſoorten van Koop-
„ manſchappen, omtrent welker regten, men
„ nader overeenkomen zou, mids zy de vyf-
„ tig ſtuivers van 't Vat van de ſchepen hun-
„ ner onderzaaten, die uit de Vereenigde Ge-

„ wes-

1712. „ weſten, of uit vreemde Landen, in Frank-
„ ryk kwamen, bleeven betaalen. De Koning
„ zou zig verbinden, dat de Staaten en alle
„ de andere Mogendheden, omtrent den Koop-
„ handel op Spanje en de Indien, zouden ge-
„ handeld worden, als onder de Regeering van
„ Karel den II. Ook zouden de Franſchen zig,
„ ten opzigte van den handel op de Spaanſche
„ Indien, aan de Wetten van Spanje onderwer-
„ pen. Zyne Majeſteit ſtondt toe, dat alle de
„ Mogendheden van Europa waarborgen blee-
„ ven voor deeze beloften. Hy beloofde, dat de
„ Koning, zyn Kleinzoon, des zelfs regt op Na-
„ pels, Sardinie en Milaan zou afſtaan: van welk
„ laatſtgemelde Hertogdom hy toeſtondt dat
„ de Hertog van Savoje het gedeelte, welk hem
„ reeds afgeſtaan was, behouden mogt; mids
„ het Huis van Ooſtenryk daartegen afſtonde
„ van alle verdere eiſchen op de Spaanſche
„ heerſchappy, deszelfs Krygsvolk daaruit te
„ rug trekkende, terſtond na 't ſluiten der Vre-
„ de. De grenzen aan den Rynkant zouden ge-
„ bragt worden op den zelfden voet, als voor
„ den oorlog. Onder de gemelde voorwaarden,
„ vorderde de Koning, dat de Keurvorſten van
„ Keulen en Beieren, in derzelver goederen
„ en waardigheden, herſteld werden: waar-
„ tegen hy alle titels in Duitſchland en in Pruis-
„ ſen, welken hy, tot hiertoe, niet erkend
„ hadt, erkennen zou. De Koning en de Her-
„ tog van Savoje zouden elkanderen te rug
„ geeven, 't gene zy, in deezen oorlog, op
„ elkanderen veroverd hadden. De zaaken van
„ Portugal zouden, ten opzigte van Frankryk
„ en Spanje, herſteld worden, op den zelfden
„ voet,

„ voet, als voor den oorlog. De Koning zou 1712.
„ gaarne met de Bondgenooten maatregels be-
„ raamen, om te voorkomen, dat een en de-
„ zelfde Vorſt te gelyk Koning van Frank-
„ ryk en van Spanje ware. Alle de Verdra-
„ gen, ſedert het Munſterſche geſlooten, zou-
„ den, door het tegenwoordig Verdrag, be-
„ veſtigd worden, in alles, waarin nu geene
„ verandering gemaakt was (*v*)."

Zo dra was deeze Verklaaring niet gelezen, of de meeſte Gevolmagtigden toonden zig zeer misnoegd over den inhoud. De Engelſchen zelven wenſchten, dat men Doornik aan de Staaten gelaaten, en beloofd hadt, S. Venant te zullen ſlegten; wanneer, dagten zy, de handeling, in den beginne, een beter aanzien gehad zou hebben. Zy ſpraken 'er, naderhand, over met de Franſchen. Doch deezen waren zo ver van het uitbieden eeniger breeder voorwaarden, dat Menager klaagde, dat de Engelſchen niet naarkwamen, 't gene zy hem, in Engeland, beloofd hadden. De Staatſchen, en Buys in 't byzonder, voerden dezelfde taal (*w*). Doch de Keizerſchen konden zig naauwlyks wederhouden van het maaken van ſchampere aanmerkingen, op de Engelſche Staatsdienaars (*x*). Misnoegen over deeze Verklaaring.

En inderdaad, de Verklaaring der Franſchen was zeer veel bekrompener, dan 't gene zy, te Geertruidenberg, hadden uitgebooden, en XIII. Aanmerkingen op dezelfs zelve.

(*v*) Reſol. Holl. 12, 20 *Febr.* 1712. *bl.* 77, 109. *Voies* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 21. Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel*, *Byl. N.* XIII. *bl.* 59.

(*w*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 30, 31.

(*x*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 23.

1712. zelfs dan het algemeen Ontwerp, welk zy voorgaven, nader te willen ophelderen. De Keizerſchen zagen 'er in, dat men Karel den VI. dagt te ontzetten van de Spaanſche heerſchappye, die hem reeds toegelegd was; en dat men hem, met eenen afſtand van Napels en Sardinie, wilde paaijen, mids het Ryk daartegen een gedeelte van Milaan overgave. Van dit alles haddenze niets gelezen, in het algemeen Ontwerp, welk alleenlyk behelsde, dat Frankryk en Spanje, nimmer, door éénen Vorſt, bezeten zouden worden. Het regelen van de grenzen aan den Rynkant was ook nadeelig voor 't Keizerryk, zo 't geſchiedde, op den voet, als voor den tegenwoordigen oorlog. Den Savooiſchen waren, by een afgezonderd punt van 't Ontwerp, te rug beloofd de Plaatſen, die, in den aanvang des oorlogs, in 's Hertogs magt geweeſt waren, en nu door Frankryk bezeten werden, benevens nog eenige anderen, omtrent welken men nader overeenkomen zou: doch, by de verklaaring van dit Ontwerp, werdt hun, tegen de wedergeeving van 't gene men op hen veroverd hadt, alles, wat zy van Frankryk gewonnen hadden, te rug gevraagd. De Staatſchen, zo zy ooit eenige verwagting gehad hadden, dat de koſtbaarſte en voorſpoedigſte oorlog, welken zy, na 't ſluiten der Munſterſche Vrede, hadden gevoerd, hun de opperſte magt over een gedeelte der Spaanſche Nederlanden zou hebben verkreegen, zagen nu, dat men hen te vrede wilde ſtellen, met het regt om bezetting te mogen leggen in de ſterke Plaatſen dier Nederlanden, mids zy en de andere Bondgenooten, daartegen, en tegen

gen het ſlegten van Duinkerken; Ryſſel, Doornik, Douai en andere Veſtingen, welker verovering hun zo veel gelds en volks gekoſt hadt, aan Frankryk te rug gaven. 't Verdrag van Koophandel, welk hun nu aangebooden werdt, was ook, ter oorzaake van de uitzonderingen, welken 'er in gemaakt werden, zeer veel nadeeliger, dan men hen hadt doen hoopen. Ook werdt de verklaaring der Franſchen, ter algemeene Staatsvergaderinge, en ter Vergaderinge van Holland, met verontwaardiging, van de hand geweezen (y). De Engelſchen alleen, weetende, wat hun heimelyk aangebooden was, toonden het minſte misnoegen; en zogten de andere Bondgenooten te doen gelooven, dat de Franſchen wel nader aan de hand komen zouden, zo men voortvoer met handelen (z). 1712.

Handeling over 't beantwoorden der Franſche Verklaring.

De Gevolmagtigden der Bondgenooten, op de Verklaaring der Franſchen, geen ander beſcheid gegeven hebbende, dan dat zy 'er, den vyfden van Lentemaand, op antwoorden zouden, waren, in dien tuſſchentyd, oneenig geweeſt, of zy dit antwoorden, te gelyk of elk afzonderlyk, zouden doen: en zo 't eerſte, of het antwoord, door de Keizerſchen, of door de Staatſchen, zou worden ingeleverd. Eindelyk, beſloot men, dat elk zyne eiſchen afzonderlyk doen zou, en dat men dit voor een antwoord op de Verklaaring van Frankryk zou doen doorgaan. 't Was klaar genoeg, dat een algemeen antwoord, waarin alle de Gevolmagtigden bewilligd hadden, de eensgezindheid der

(y) Lamberti *Tom.* VII. *p.* 23.
(z) Lamberti *Tom.* VII. *p.* 23.

1712. der Bondgenooten beter vertoond zou hebben. Doch hunne inzigten verſchilden te veel: 't welk zelfs uit de byzondere eiſchen bleek. Zy werden, ten beſtemden tyde, ingeleverd (*a*). En zo dra waren zy niet gelezen, of men zag duidelyk, dat de handeling veel langer duuren zou, dan men gehoopt hadt.

XIV. Eiſchen der Keizerſchen.

De Keizerſchen eiſchten „ alles te rug, wat „ aan Frankryk, by de Munſterſche, Nieuwmeegſche en Ryswykſche Verdragen, afgeſtaan was, benevens de gantſche Spaanſche heerſchappy, de Nederlanden daar onder begreepen, buiten benadeeling, nogtans, van de Verdragen, met Portugal, Savoje, Groot Britanje en de Staaten, geſlooten." Zy vorderden, daarenboven „ vergoeding van ſchade, den Keizer en 't Ryk, door „ Frankryk, aangedaan; voldoening, voor „ hunne Bondgenooten, en byzonderlyk herſtelling des Hertogs van Lotharingen." Zy behielden aan zig „ het regt, om hunne eiſchen te veranderen en te vermeerderen; „ doch booden egter aan, over dezelven, „ nevens de andere Bondgenooten, te willen handelen met de Franſchen, zo deezen, van hunne zyde, redelyker voorſlagen „ deeden (*b*)."

der Engelſchen.

De Engelſchen vorderden „ eene duidelyker verklaaring van de erkentenis der Proteſtantſche opvolging, in het Huis van Hanover, en dat Frankryk niemant anders voor „ Koning of Koningin van Groot-Britanje erken-

(*a*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 23—28.
(*b*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 38.

„ kennen zou, dan die daartoe reeds by 't „ Parlement genoemd waren." Ook begeerdenze „ dat zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit „ den Pretendent, terſtond, uit Frankryk „ deedt vertrekken; dien hy nimmer eenige „ hulp, tegen de Koningin of haare opvolgers, zou mogen bewyzen. Men zou, terſtond, in onderhandeling treeden, over een „ Verdrag van Koophandel tuſſchen de twee „ Ryken. S. Chriſtoffel, Terreneuve met Plaiſance, Akadia met Port-Rojal en 't gene 'er „ verder toe behoorde, midsgaders de Straat „ en Baai van Hudſon en al 't Land welk 'er „ van afhing naar de Rivier S. Laurens toe „ moeſt aan Groot-Britanje afgeſtaan, en „ Duinkerken, met de Haven en Sluizen, geſlegt en gedempt worden, zonder immer te „ mogen worden herſteld." Voorts, vorderdenze „ voldoening voor de Bondgenooten, „ in overeenkomſt met de Verbonden; erkentenis van den Keurvorſt van Hanover, vernietiging van het vierde punt der Ryswykſche Vrede, en eenige andere byzonderheden." Zy voegden 'er by „ dat zy zig, omtrent eenige gunſten voor de Proteſtanten „ in Frankryk, gedroegen aan het gene zy, „ hierna, te gelyk met andere Bondgenooten, „ verzoeken zouden (c)." 1712.

De Gevolmagtigden van Portugal vorderden de gantſche Spaanſche heerſchappy, voor Keizer Karel den VI.; alleenlyk eenige Landen in Amerika, voor den Koning, hunnen Meeſter, begeerende, ten deele van Spanje, en

der Portugeeſchen.

(c) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 40.

1712. en ten deele van Frankryk (*d*). Die van Pruis-
der Pruiſſiſchen. ſen eiſchten „ dat de Koning, hun Meeſter, „ in die hoedaanigheid, erkend werdt: ook „ voor Prinſe van Oranje en van Neuf-chatel „ en Valengyn. Zy vorderden alle de goede„ren van het Huis van Chalons-Oranje van „ Frankryk te rug: ook dat Pruiſſen in 't be„zit bleeve van de Stad Gelder en de Stad en „ Land van Erkelens." Eindelyk, begeerdenze ook eenige voordeelen voor de Franſche Proteſtanten, die zig, onder 's Konings gebied, hadden nedergeſlaagen; en, gelyk de Engelſchen gedaan hadden, de vernietiging van het vierde punt der Ryswykſche Vrede (*e*).

der Savooiſchen. De SavooiſcheGevolmagtigden begeerden „ dat „ het regt van zyne Koningklyke Hoogheid „ tot de Spaanſche nalaatenſchap, onmiddelyk na hetHuis van Ooſtenryk, erkend werdt; „ dat hy werdt herſteld, in 't bezit van zyn „ Hertogdom Savoje en van het Graafſchap „ Nice; dat hem Exiles en Feneſtrelles en eenige Valeien, over 't gebergte Genevre en „ anderen, tot eene Barriere werden afgeſtaan, „ benevens eenige Sterkten aan de grenzen „ van Piemont." Zy eiſchten nog eenige andere byzonderheden, met welken wy ons niet ophouden (*f*). Ook maaken wy geen gewag van de eiſchen der verbonden' Kreitſen, der Keurvorſten van Trier en van de Palts, des Biſſchops van Munſter, des Landgraafs van Heſſen-Kaſſel en des Hertogs van Wurtemberg, om niet te ver uit te weiden. Alleenlyk, mer-

(*d*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 43.
(*e*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 44.
(*f*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 51.

merken wy, met een enkel woord, aan, dat de Landgraaf van Heſſen-Kaſſel, Vader der Prinſeſſe Weduwe van Naſſau-Oranje, onder anderen, vorderde „ dat de goederen van het „ Huis van Oranje, die thans in de magt van „ Frankryk waren, werden geſteld onder 't „ bewind van de algemeene Staaten, als uitvoerders van den Uiterſten Wille van Willem den III., Koning van Groot-Britanje „ (g)." 1712.

Doch de eiſchen der Staatſchen, die eerſt, door den Heere Buys, ontworpen waren, moeten wy, wat byzonderer, voordraagen. Zy vorderden „ 1. Dat Frankryk, voor zig zelven en voor den Vorſt of Vorſten, zyne „ Bondgenooten, afſtonde van alle regt op de „ Spaanſche Nederlanden, zo als dezelven, „ door Karel den II., bezeten waren, of moesten bezeten geweeſt zyn, ingevolge der Rys„ wykſche Vrede; dat hy hun, ten dien einde, Luxemburg en Namen en de Steden „ Charleroi en Nieuwpoort deedt in handen „ ſtellen, omze Keizer Karel over te geeven, „ zo dra zy, met hem, wegens hunne Barriere, en wegens den afſtand van 't Over-Kwartier van Gelder, in gevolge der Munſterſche „ Vrede, zouden overeengekomen zyn. 2. Dat „ de Staaten Meenen, Ryſſel, Douai en 't Fort „ de Scarpe, Orchies, Doornik, Aire, Terouanne, Lilers, S. Venant, Bethune en „ Bouchain, met alle derzelver onderhoorigheden, zouden blyven bezitten, op gelyke „ wyze, als zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit „ dit XV. Eiſchen der Staatſchen.

(g) *Voiez* Lamberti *Tom.* VII. *p.* 57.

1712. „ dit alles bezeten hadt. 3. Dat de Koning
„ hun, behalve deeze Plaatſen, ook zou af-
„ ſtaan en overgeeven Veurne en Veurner-
„ Ambagt, 't Fort de Knokke, Loo, Dik-
„ muiden, Ypere, Belle, Merville, Waaſten,
„ Commines, Warwik, Poperingen, Kaſſel,
„ Valenchyn, Condé en Maubeuge, met al
„ wat 'er onder behoorde; mids het hun vry-
„ ſtonde, over alle de Plaatſen, in dit en in
„ het voorige punt vermeld, te handelen en
„ overeen te komen met den Keizer, zonder
„ dat ooit eenigen deezer Plaatſen, of eenig
„ gedeelte der Spaanſche Nederlanden zou mo-
„ gen komen aan de Franſche Kroone, of aan
„ eenigen Prins of Prinſes uit den Huize van
„ Frankryk. 4. Dat zyne Majeſteit niet zou
„ beletten, dat de Staaten bezetting hielden
„ in Huy, Luik en Bon, totdat zy, desaan-
„ gaande, met den Keizer en 't Keizerryk,
„ zouden overeengekomen zyn. 5. Dat de
* *Tarif.* „ * Lyſt der Regten van 't jaar 1664, zonder
„ eenige uitzonderingen, aan de Staaten zou
„ worden toegeſtaan, en dat zy, ingevolge
„ van het Ryswykſche Verdrag, van 't betaa-
„ len van de vyftig ſtuivers van 't Vat zouden
„ ontheeven worden. 6. Dat den vrienden der
„ Franſche vlugtelingen in Frankryk mogt toe-
„ gelaaten worden, met hunne goederen, her-
„ waards te komen, en dat deeze vlugtelin-
„ gen, als eigenlyke onderzaaten van den Staat,
„ mogten worden aangemerkt." Hier was by-
gevoegd een verzoek om vryheid van Gods-
dienſt, voor de Gereformeerden in Frankryk.
„ 7. Dat de Koning de Staaten, als Executeurs
„ der Teſtamenten van wylen den Koning van
„ Groot-

„ Groot-Britanje en van wylen Prinſe Fredrik Henrik, terſtond na de Vrede, in 't bezit ſtelde van het Prinsdom Oranje, en van de goederen van dit Huis. 8. Dat de Sterkten, Krebhoofden en Haven van Duinkerken geſlegt en gedempt werden, zonder dat, daarvoor, eenige vergoeding zou behoeven gegeven te worden. 9. Dat het vierde Artikel der Ryswykſche Vrede tuſſchen het Keizerryk en Frankryk, behelzende, dat de Roomſch-Katholyke Godsdienſt ſtand houden zou, in de Plaatſen, die aan 't Ryk te rug gegeven werden, als vierkant ſtrydig met de Weſtfaalſche Vrede, zou vernietigd worden." Eindelyk, begeerdenze, met algemeene woorden, voldoening voor hunne Bondgenooten, in overeenkomſt met de Verbonden, aan zig behoudende het regt „ om hunnen eiſch te verklaaren en te vermeerderen, om de eiſchen hunner Bondgenooten, die nog niet op de Vredehandeling hadden konnen verſchynen, in 't vervolg, over te leveren, en om de eiſchen hunner Bondgenooten in 't gemeen, verder, te ondersteunen (*b*). 1712.

De vergelyking van alle deeze eiſchen, met de verklaaring der Franſchen, toont, met één opſlag, hoe verre partyen nog van elkanderen waren. In de eiſchen der Engelſchen, is byzonder opmerkelyk, dat zy, terſtond, met de Franſchen, in onderhandeling willen treeden, over een Verdrag van Koophandel: onder Aanmerkingen op alle deeze Eiſchen.

(*b*) Reſol. Holl. 10 *Maart* 1712. *bl.* 122. *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 46. *en* Groot-Plakaath. V. *Deel*, *bl.* 441.

1712. der dekſel van welke handeling, zy ook ligtelyk over eene algemeene of byzondere Vrede handelen konden (*i*). Ook zogten zy, gelyk wy reeds hebben getoond (*k*), by zulk een Verdrag van Koophandel, voordeelen te bedingen, die afgunſt verwekken moeſten, onder hunne handeldryvende nabuuren, vooral, by de Staaten. Wy zien, daarenboven, dat, behalve de Keizerſchen en de Portugeeſchen, niemant der Gevolmagtigden vordert, dat de Keizer geſteld worde in 't bezit der Spaanſche heerſchappye. De Savooiſchen alleen onderſtellen donkerlyk, dat hy 'er regt toe heeft; doch de Engelſchen, Pruisſiſchen en Staatſchen reppen 'er geen woord van. Zo zeer waren de inzigten der Bondgenooten veranderd, ſedert dat Koning Karel tot Keizer verheeven geworden was Zelfs hebben wy, te vooren (*l*), aangemerkt, dat Portugal en Savoje, eerlang, te kennen gaven, dat zy den Keizer, ongaarne, op den Spaanſchen Troon zien zouden: waaruit af te neemen is, dat, 't gene zy thans verklaarden of onderſtelden, niet al te ernſtig gemeend werdt.

Misnoegen der Keizerſchen.

De Graaf van Sinzendorf hadt deeze koelheid, met weêrzin, beſpeurd, en zyn beſt gedaan om de Engelſchen en Staatſchen te beweegen, tot het uitdrukkelyk vorderen der Spaanſche heerſchappye, voor den Keizer, 't welk, zeide hy, het oogmerk van het Groot Verbond des jaars 1701 en van den gantſchen oorlog geweeſt was. Doch men hadt 'er geene ooren

(*i*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 60.
(*k*) Hier voor, *bl.* 432.
(*l*) *Bladz.* 409.

ooren naar gehad, en hem gepaaid met te zeg- 1712.
gen „ dat hy zig behoorde te vrede te houden,
„ met eene vordering van voldoening voor de
„ Bondgenooten, in overeenkomſt met de
„ Verbonden." De Staatſchen, en Buys in 't byzonder hadden hem aangeweezen „ dat Span-
„ je en de Indien behoorden gevorderd te wor-
„ den, door hen, die 'er onmiddelyk belang
„ by hadden, en dat de wyze van handelen,
„ door de Engelſchen aangevangen, niet ge-
„ doogde, dat zy anders te werk gingen." Sinzendorf hadt hierop gezeid, *dat deeze dag dan doodelyk zyn zou, voor het Groot Verbond*; en was toen, nevens Konsbruk, misnoegd heen gegaan: 't welk de Staatſchen zo zeer ſcheen te treffen, dat zy de Engelſchen overhaalden, om, nevens hen, mondeling, te verklaaren „ dat zy, onder de Verbonden, in o-
„ vereenkomſt van welken, zy voor hunne
„ Bondgenooten voldoening begeerden, ook
„ de Verbonden begreepen, die opzigt had-
„ den op Spanje en de Indien (*m*):" welke woorden egter, geenszins, behoefden te betekenen, dat zy Spanje en de Indien, welken zy Karel hadden toegelegd, toen hy Aartshertog van Ooſtenryk was, nog voor hem begeerden, na dat hy Keizer was geworden. Hadden zy zulk een' meening gehad; zy konden wel klaarer geſproken hebben.

De Franſchen, de eiſchen der Bondgenoo- XVI. De Vre-
ten ontvangen hebbende, beloofden, binnen dehande-
weinige dagen, te antwoorden; doch ſtelden ling ver-
't, van tyd tot tyd, uit, en verklaarden, ein- flaauwt
de- te U-

(*m*) Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel*, *Byl. N.* XIV. *bl.* 63. trecht.

1712. delyk, op den dertigſten van Lentemaand, „ dat zy bereid waren, op de overgeleverde „ eiſchen, met alle de Bondgenooten, in mon„ delinge onderhandeling te treeden; gelyk, „ in voorgaande Vredehandelingen, en laat„ ſtelyk te Ryswyk, gebruikelyk geweeſt was." Alle de Gevolmagtigden vonden dit vreemd (*n*), uitgenomen de Engelſchen, die, reeds eenige dagen te vooren, naar hun Hof, geſchreeven hadden „ dat de Franſchen wel deeden, dat zy „ mondeling zogten te handelen, alzo 'er dan, „ vermoedelyk, zwaarigheden ontſtaan zou„ den, die den Gevolmagtigden der Bondge„ nooten gelegenheid zouden geeven, om voor „ te ſlaan, dat men afzonderlyk handelde: 't „ welk, voegdenze 'er by, beter ſchyn heb„ ben zal, als het van hun, dan als het van „ ons voorgeſteld wordt (*o*)." Doch de andere Gevolmagtigden verſtonden, dat men, te Ryswyk, middelaars gehad hadt, en hierom bekwaamer mondeling handelen kon. Zy weigerden dan, eenpaariglyk, anders dan ſchriftelyk, te handelen. De Engelſchen zelven ſtonden 'er op, na eenig beraad. De Staaten namen een bepaald beſluit, om niet te blyven handelen, ten ware de Franſchen, ſchriftelyk, antwoordden. De Franſchen bleeven, daarentegen, ſtyf op hun ſtuk ſtaan. De yver, met welken de Vredehandeling begonnen was, verſlaauwde, hierop, merkelyk. Men hieldt nog byeenkomſten; doch men deedt geen' ſtap tot bevordering der algemeene Vrede. De Engelſchen

(*n*) Verbaal *der* Plenipotent. op de Vredeh. *MS.*
(*o*) Rapp. van Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 35.

ſchen en Staatſchen hadden eenig geſprek, o- 1712.
ver de Barriere, en over den Koophandel op de Weſtindien. De eerſten verklaarden, dat de Koningin de Staaten, in Spanje en in de Indien, wilde laaten handelen, als ten tyde van Karel den II. en hun Dendermonde en Gend overgeeven, mids zy Ooſtende en Nieuwpoort behieldt. Doch 't voornaamſte, waarover men handelde, betrof het vyftiende punt van 't Verdrag van den jaare 1709, waarby de Koningin zig verbonden hadt, den Staaten, in Spanje, zo groote voordeelen, ten opzigte van den Koophandel, te zullen doen toeſtaan, als den meeſt begunſtigden volken. Dit punt moeſt, meenden de Engelſchen, wat verzagt, en zo verklaard worden, dat het beſtaan kon met het genot der byzondere voordeelen, welken zy, boven anderen, in Spanje, zogten. Doch de Staatſchen gaven hier omtrent niets toe. Alleenlyk booden zy aan, omtrent den Slaavenhandel, tot verdrag genegen te zyn, zo men verklaarde, wat met deezen handel beoogd werdt; 't welk, van den Engelſchen kant, by mangel van onderregtinge, nog niet geſchieden kon, naar behooren. Evenwel, ſtondenze 'er op, dat hun die handel gelaaten werdt; wanneer zy hun beſt zouden doen, om den Staaten, in Frankryk, de voordeelige Lyſt der Regten van 't jaar 1664 te bezorgen (p). Hierby bleef het, voor dien tyd. Voorts, viel 'er, in eenige weeken, niets voor van belang. De Franſchen maakten geenen haaſt, om de Vrede-

(p) Verbaal der Plenipotent. tot de Vredeh. bl. 21, 59—65, 67—70. MS.

1712. dehandeling voort te zetten, te Utrecht. Zy wiſten, gelyk de Engelſchen, ten deezen tyde, ſchreeven „ dat 'er, te Londen en te Ver„ ſailles, met beteren uitſlag, aan gearbeid „ werdt." Harlei en Gaultier kwamen, in 't begin van Grasmaand, te Utrecht, met een nieuw Ontwerp van Vrede, welk den Engelſchen ter hand geſteld; doch zeer geheim gehouden werdt. De Engelſchen kreegen, ten zelfden tyde, laſt, om niet meer te vorderen, dat den Staaten de Lyſt der Regten van 't jaar 1664 vergund werdt (*q*); ſchoon zy 't hun, nog kort te vooren, beloofd hadden.

XVII. 't Parlement van Engeland beſchuldigt de Bondgenooten, inzonderheid de Staaten.

Middlerwyl, arbeidden de Engelſche Staatsdienaars, om hun beleid, tot bevordering der Vrede, te doen goedkeuren by 't gemeen. Ten dien einde, deedenze ſchriften verſpreiden, waarin 't gedrag der Bondgenooten, ſchamperlyk, doorgeſtreeken werdt. Doch 't bleef hierby niet. De Bondgenooten, met naame de Keizer, Portugal en de Staaten, werden, in 't Huis der Gemeenten, beſchuldigd, dat zy hun aandeel in de beloofde manſchap, op verre na, niet geleverd hadden. „ De Konin„ gin hadt, zeide men, van 't jaar 1705 tot „ het jaar 1711, vyfenvyftigduizend negen„ honderd drie en zeventig man, behalve der„ tien Battaillons en agttien Esquadrons, Kei„ zerlyke troepen, in Spanje geleverd, of on„ derhouden. De Staaten, van 't jaar 1705 „ tot het jaar 1708, niet boven de twaalfdui„ zend tweehonderd man. Na 't jaar 1708, „ had-

(*q*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 35, 36, 37, 38, 39. LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 91—96.

„ hadden zy in 't geheel geene troepen naar 1712.
„ Spanje geſchikt. In de Spaanſche Nederlan-
„ den, hadden zy, in alles, twintigduizend
„ agthonderd zevenendertig man minder ge-
„ leverd, dan zy verpligt waren. Zy hadden,
„ in den aanvang des oorlogs, tot de krygs-
„ koſten, zo veel opgebragt, als de Koningin;
„ doch daarna hadt de Koningin honderddui-
„ zend Ryksdaalers meer betaald, dan zy
„ ſchuldig was. Kortom, de Staaten hadden,
„ ter zee, twee derde, en over 't geheel de
„ helft minder opgebragt, dan zy behoorden.
„ Het verbod van Koophandel met Frankryk
„ was ook niet ſtipt onderhouden, van der
„ Staaten zyde (r)." Men leverde deeze be-
ſchuldigingen haarer Majeſteit over, en men vorderde, onder anderen, dat, by de Vrede-handeling, zorg gedraagen werdt, dat Nieuw-poort, Dendermonde en 't Kaſteel van Gend niet in de magt der Staaten kwamen, alzo deeze Steden veeleer eene Barriere tegen Groot-Britanje, dan tegen Frankryk waren: ook, dat de Staaten alleen bezetting in de Spaanſche Nederlanden mogten leggen, wanneer zy, van den kant van Frankryk, gedreigd of overvallen werden met oorlog. Men klaagde, in 't algemeen, over 't Verdrag van Barriere van den jaare 1709, welk men hieldt nadeelig te zyn aan den Koophandel en roem van Groot-Britanje; en men ſchroomde niet, Townshend, die 't, zonder laſt, zeide men, getekend hadt; en allen, die haarer Majeſteit de bekragtiging hadden aangeraaden, voor vyanden des Ryks uit te maaken

(r) Lamberti Tom. VII. p. 395.

1712. ken (*s*). De Koningin, den yver der Gemeenten pryzende, beloofde tevens, dat zy laſt geeven zou, om te bearbeiden, 't gene men op haar begeerd hadt. Het Parlement beſloot, hierop, geduurende den veldtogt deezes jaars, in de Nederlanden, te onderhouden de veertigduizend man, die reeds in 't begin des oorlogs derwaards gezonden waren, de tienduizend man, welken 'er, in 't jaar 1703, waren bygevoegd, en de vyftienduizend eenhonderd agtenzeventig man, die, na 't jaar 1703, waren aangenomen; mids de Staaten zo veel troepen, boven dit laatſtgemelde getal, leverden, als de evenredigheid beliep van drie tegen twee.

't Beſluit den Staaten meer der laſt van Krygsvolk op te leggen.

De Staaten, kennis gekreegen hebbende van 't gene, in Engeland, ten hunnen nadeele gehandeld werdt, verzuimden niet, der Koninginne, door den Heere *Filips Jakob van Borſelen van der Hooge*, hunnen buitengewoonen Gezant aan 't Engelſche Hof, te doen voorhouden „ dat de eiſch der Koninginne, dat de „ Staaten, tegen de vyftienduizend eenhonderd agtenzeventig man, zo veel man meer „ zouden leveren, als drie vyfde tegen twee „ vyfde beliep, op deeze onderſtelling ſteunde, „ dat zy, in den aanvang des oorlogs, beloofd „ hadden, honderd en tweeduizend man te „ zullen onderhouden, in de Nederlanden; te „ weeten, zeſtigduizend man in 't veld, en „ twee-enveertigduizend, in de bezettingen; „ waartegen Groot-Britanje maar veertigduizend man verſchaffen zou, in de Nederlanden; welk getal tegen dat van zeſtigduizend „ ſtondt,

De Staaten verdedigen zig omſtandiglyk.

(*s*) Lamberti Tom. VII. *p.* 198.

„ ſtondt, als twee tegen drie; dat de troepen, 1712.
„ in 't jaar 1703, nóg met twintigduizend man,
„ vermeerderd waren, die, ieder voor de helft,
„ waren geleverd, door de twee Mogendheden;
„ doch dat men, ten opzigte van de 15178
„ man, na 't jaar 1703, verſchaft door de Ko-
„ ninginne, de eerſtgemelde evenredigheid we-
„ derom wilde waargenomen hebben. Dat de
„ Staaten zo veele troepen op de been hadden,
„ dat men hen, met geene reden, vergen kon,
„ nog meer volks te leveren, terwyl haare Ma-
„ jeſteit haare troepen verminderen zou; te
„ minder, daar zy, van 't begin des oorlogs
„ af, meer volks hadden onderhouden, dan
„ zy verpligt waren; en daar 't getal der man-
„ ſchap, waarover nu 't verſchil viel, maar
„ drie-enveertighonderd beliep, gelyk zy met
„ eene byzondere Lyſt beweezen (2). Dat zy,
„ wyders, ook ten onregte werden beſchul-
„ digd, over 't niet opbrengen van hun aan-
„ deel, in ſchepen, manſchap en geld, inzon-
„ derheid als men de magt van Groot-Britan-
„ je vergeleeke met die van den Vereenigden
„ Staat. Dat de Gemeenten onderſtelden, dat
„ de

(2) Volgens deeze Lyſt, onderhieldt Groot-Britanje tegenwoordig, in de Nederlanden - - 64597 man
De Staaten - - - - - - - - - - 123139 —
187736 —.

Doch men beweerde nu, dat
Groot-Britanje maar leveren
moeſt - - - - - 60294 man
En de Staaten - - - 127442 —
187736 —.
waaruit bleek, dat Groot-Britanje niet meer dan 4303 man te veel betaalde, en de Staaten zo veel te weinig.

1712. „ de ſchepen der Staaten geleverd moeſten
„ worden, naar de evenredigheid van drie te-
„ gen vyf; doch dat men, in 't jaar 1703, be-
„ ſlooten hadt, jaarlyks, wegens elks aandeel
„ in de toeruſtingen ter zee, overeen te ko-
„ men. Dat, zo men behoorlyk agt gave, op
„ de ſchepen, welken de Staaten, jaarlyks, in
„ de Noordzee, zo wel als in 't Kanaal, en in de
„ Middellandſche zee, onderhouden hadden,
„ waarvan zy een' Lyſt overzonden; men be-
„ vinden zou, dat zy volkomenlyk aan hunne
„ verpligting hadden voldaan. Dat zy, ten
„ opzigte van 't getal der troepen, onder gee-
„ ne verpligting lagen, om dezelven altoos te
„ onderhouden, in die evenredigheid, als zy-
„ ze, in den aanvang des oorlogs, onderhou-
„ den hadden; hoewel, als men het Krygsvolk,
„ welk in bezetting lag, mede rekende, gelyk
„ behoorlyk was, zy veel meer manſchap had-
„ den onderhouden, dan zy verpligt waren.
„ Dat zy, ſedert het jaar 1706, uit de Spaan-
„ ſche Nederlanden, ſlegts 1590916 guldens
„ aan inkomſten getrokken hadden, voor wel-
„ ke geringe ſomme, zy de Veſtingwerken der
„ ſterke Plaatſen niet hadden konnen onder-
„ houden. Uit de Stad en Kaſſelry van Rys-
„ ſel, met Douai, Orchies en 't gene 'er meer
„ onder behoorde, zekerlyk de rykſte over-
„ winſt uit de Nederlanden, hadt Frankryk,
„ voorheen, niet boven agtmaalhonderddui-
„ zend guldens Vlaamſch geld, toen twaalf
„ ten honderd minder waardig, dan het Hol-
„ landſch, jaarlyks getrokken. Dat de Staaten,
„ tot den kryg in Spanje en Portugal, drie-
„ entwintigduizend agthonderd zeven man ge-

le-

„ leverd hadden; ſchoon zy, volgens de Ver- 1718.
„ dragen, maar vierduizend man leveren moes-
„ ten, en voorts den oorlog voeren uit al hun
„ vermogen; gelyk zy gedaan hadden. Dat de
„ Gemeenten beweerden, meer dan 1107096
„ ponden ſterlings, tot buitengewoone krygs-
„ koſten in de Nederlanden, te hebben opge-
„ bragt; doch dat de Staaten, tot die koſten,
„ hadden gedraagen 65861821 guldens, en
„ derhalve 53683765 guldens meer dan Groot-
„ Britanje, wanneer men ieder pond ſterlings
„ op elf guldens rekende; ſchoon zy wel wis-
„ ten, dat Groot-Britanje ook veel, in de
„ krygskoſten van Spanje en Portugal, hadt
„ gedraagen. Dat de onderſtandgelden aan
„ uitheemſche Mogendheden, ook door de
„ Staaten, voor derzelver aandeel, waren op-
„ gebragt; immers zo ver hun vermogen, in
„ vergelyking van dat van Groot-Britanje,
„ kon toereiken; behalve dat haare Majeſteit
„ het betaalen van eenige onderſtandgelden,
„ vrywilliglyk, op zig genomen hadt. Dat de
„ Gemeenten, eindelyk, eenige verkeerde ſtel-
„ lingen voortbragten, raakende het Verdrag
„ van Barriere van 't jaar 1709, welk Verdrag
„ behoorlyk geſlooten en bekragtigd was:
„ waarom men zig aan het zelve dagt te hou-
„ den, zonder zig te vermoeijen met het we-
„ derleggen deezer ſtellingen (*t*)."

De Gezant van Borſelen, de redenen der Staaten, ſchriftelyk, hebbende overgeleverd aan de Koninginne, ontving daarop, eerlang, een kort antwoord, in geſchrifte, behelzende De Koninginne beantwoordt de Staa-

(*t*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 113, 401—434.

1712. de „ dat men de koſten, die haare Majeſteit,
ten kort „ in Spanje en in Portugal, gemaakt hadt, te
en „ laag waardeerde; dat men, onderſtellende,
ſcherp. „ gelyk men deedt, dat elk draagen moeſt
„ naar zyn vermogen, altoos zou oordeelen,
„ dat Groot-Britanje te weinig, en de Ver-
„ eenigde Geweſten te veel opbragten; dat
„ het Huis der Gemeenten beſt wiſt, wat het
„ volk draagen kon, en dat de laſten van het
„ loopende jaar gebragt waren, op den voet,
„ en onder de voorwaarden, waar van den
„ Staaten kennis gegeven was, en waarin gee-
„ ne verandering kon gemaakt worden." Ten
beſluite, werdt verklaard „ dat de Koningin
„ de Vereeniging tuſſchen haar en de Staaten
„ aanzag, als het zekerſte ſteunſel der gemee-
„ ne zaake; waarom zy de oogmerken van ee-
„ nige woelzieke geeſten, die deezen band zog-
„ ten te breeken, uit al haar vermogen, ge-
„ dwarsboomd hadt, zullende zy, voorts, de
„ voldoening der Staaten, op de Vredehan-
„ ling, bevorderen, zo ver zulks, buiten be-
„ nadeeling haarer eigene onderzaaten, ge-
„ ſchieden kon (*u*)."

XVIII. De veldtogt in de Nederlanden wordt geopend.

Omtrent drie maanden te vooren, hadt haare Majeſteit den Heere Buys verklaard (*v*), en, ſedert, den Staaten geſchreeven, dat zy orde geſteld hadt, op het openen van den veldtogt. De Staaten verzogten, hierop, den Prins Eugenius, die uit Engeland te rug gekeerd was, dat hy zig naar 't Leger begeeven wilde, gelyk hy, voor 't einde van Grasmaand, deedt.

De

(*u*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 434.
(*v*) Verbaal, gehouden *by den* Extr. Envoyé Mr. WILLEM BUYS. *MS.*

De Hertog van Ormond, die 't bevel ſtondt te voeren over de Engelſche troepen in de Nederlanden, kwam, ten zelfden tyde, in den Haage, en vertrok, op 't ernſtig verzoek der Staaten, insgelyks, naar 't Leger (w). Hy was gelaſt, met Prinſe Eugenius en de andere Generaals, te raadpleegen op het openen van den veldtogt. Ook moeſt hy den Raadpenſionaris Heinſius verzekeren, gelyk hy gedaan hadt, dat de Koningin van zins was, den oorlog, wakkerlyk, voort te zetten (x). Doch hy was naauwlyks in 't Leger gekomen, of S. John ſchreef hem „ dat hy zig in geen gevegt moeſt „ laaten inwikkelen, ten ware hy 'er merke„ lyk voordeel in voorzag." En veertien dagen laater, kreeg hy uitdrukkelyken laſt „ om „ zig in geenerlei gevegt of belegering in te „ laaten;" doch hem werdt te gelyk bevolen, deezen laſt zo geheim te houden, als hem mogelyk ware (y). De heimelyke handeling, tuſſchen de Hoven van Londen en Verſailles, was nu zo ver gevorderd, dat men, in Engeland, zulk een' ſtap durfde waagen; doch men hieldt Ormonds laſt bedekt, of, om de Bondgenooten niet te vroeg te ontruſten, of, om dat men zig niet genoeg verzekerd hieldt van Frankryk, welk misbruik van zulk een geheim zou konnen maaken, als het te vroeg uitlekte. Ook kon de laſt ligter geloochend, of eerlyker ingetrokken worden, als hy bedekt gebleeven was.

1712. Laſt aan den Hertog van Ormond.

Eer

(w) Lamberti *Tom.* VII. *p.* 114—121.
(x) *Zie* Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 61. II. *Deel*. *Byl. N.* XXV. *bl.* 104.
(y) Rapp. van 't Geh. Committé I. *Deel*, *bl.* 62, 63.

1712.

Stroopery en ſchutgevegten.

Eer Prins Eugenius nog by 't Leger gekomen was, hadt de Graaf van Albemarle, aan 't hoofd van eenige bezettelingen, de vyandlyke hooimagazynen, te Atrecht, in den brand geſteken (z). Wat laater, deedt de Majoor-Generaal Groveſtins, aan 't hoofd van vyftienhonderd uitgelezen' Ruiters, eenen inval in Champagne, het platte Land en de Dorpen deerlyk verwoeſtende (a). De Franſche Ruitery behaalde ook, tot twee reizen toe, eenig voordeel op die der Bondgenooten. Doch, tegen 't einde van Bloeimaand, beſlooten Prins Eugenius en de Afgevaardigden te Velde, by Bouchain, over de Schelde te trekken, en 's vyands Leger te doen beſpieden. Ormond vaardigde eenige Engelſche Ruitery af, om de Keizerſchen en Staatſchen te dekken, zo zy 't, op den hertogt, te kwaad mogten krygen. Men vondt Villars in diervoege gelegerd, dat men oordeelde, hem met voordeel te konnen aantaſten. 't Werdt Ormond voorgeſteld, op den negenentwintigſten. Hy zogt de onderneeming te doen verſchuiven, tot dat hy nader berigt uit Engeland zou bekomen hebben, alzo de Graaf van Strafford, onverwagts, derwaards gekeerd was; 't welk, zo hy voorgaf te vermoeden, onderſtelde, dat 'er iet gewigtigs op het tapyt was. Doch men liet zig, met deeze redenen, niet paaijen. Men hadt, uit het afzenden en ontvangen van renboden, en uit de agteloosheid van den Maarſchalk de Villars, reeds beſpeurd, dat 'er iet ſchool, welk men, voor

Ormond maakt zwaarigheid, om tegen den vyand aan te trekken.

(z) Europ. Merc. van 1712. bl. 150, 177.
(a) Lamberti Tom. XII. p. 146.

voor de Bondgenooten, verbergen wilde. 1712.
Men drong Ormond dan, om zig nader te o-
penen, en hy verklaarde, eindelyk, met ron-
de woorden „ dat hy zig in geen gevegt of
„ belegering inlaaten zou, voor hy brieven
„ uit Engeland ontvangen hadt (*b*)." Vreemd
vondt Prins Eugenius zulk eene verklaaring,
op eenen tyd, als men den vyand, met zo
veel voordeel, zou hebben konnen aantaſten.
De Afgevaardigden te Velde, *W. Hooft*, *W. van Haarſolte*, en *P. F. Vegelin van Klaarbergen*, ſchreeven zelfs eenen uitvoerigen brief aan den Hertoge van Ormond, waarin zy hem voorhielden „ dat, door zyn gedrag,
„ eene kans verzuimd werdt, die niet ligt we-
„ derkeeren zou." Zy voegden 'er by „ dat zy
„ niet vermoeden konden, dat zyn laſt hem
„ volſtrektelyk verbonde, om in geenerlei ge-
„ legenheid, hoe gunſtig ook, iet te onderneе-
„ men, tegen den gemeenen vyand, te min-
„ der, daar zyn Leger, voor het grootſte ge-
„ deelte, beſtondt, uit troepen, die ook door
„ de Staaten betaald werden." Zy ſchroom-
den zelfs niet, te zeggen „ dat zyn gedrag
„ ſtreedt, met de Verdragen, met zyne ei-
„ gen' verklaaringen, met die des Graaven van
„ Strafford, en met die der Koninginne zel-
„ ve." Zy vermaanden hem „ hierom, tot
„ verandering van gedrag, en tot het wakker-
„ lyk voortzetten der beweegingen des krygs.
„ Ten minſte vorderdenze, dat hy zyne troe-
„ pen zou gebruiken, om eenig beleg te dek-
„ ken,

De Afgevaardigden te Velde ſchryven hem, hierover.

(*b*) Repp. van 't Geh. Committé I. *Deel*, *bl.* 63—68. TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 279—289.

1712. „ ken, en vooral, dat den troepen, die op ge-
„ meene betaalinge ſtonden, niet belet mogt
„ worden, naar krygsgebruik, en volgens de
„ Verdragen, te werk te gaan." Eindelyk, begeerdenze „ den netten inhoud en uitge-
„ ſtrektheid van zynen laſt om niet te vegten
„ te mogen verſtaan, op dat men weeten mogt,
„ hoe verre men zig op de Groot-Britanniſche
„ troepen zou konnen verlaaten (*c*)." Doch Ormond ſchreef geen antwoord op deezen brief. Hy kon egter niet weigeren, 't beleg van Quesnoi, welk, kort hierna, ondernomen werdt, te dekken met zyn volk. Men morde, ondertuſſchen, zeer, in 't Leger, over zyne agterlykheid. Sommigen ontzagen zig niet, te zeggen, *dat de Bondgenooten verraaden werden, door de Engelſchen.* Doch de Hertog hieldt zig aan zynen heimelyken laſt, zonder zig dit morren aan te trekken (*d*). De Engelſche Staatsdienaars meenden hunne handelwyze, in dit geval, te konnen verdedigen (*e*), onder anderen, met diergelyke handelwyze der Staaten, die, in de jaaren 1703 en 1705, geweigerd hadden, te helpen, tot twee onderneemingen, waarop Marlborough gezet was (*f*). Doch zy verzuimden, aan te merken, dat men, toen, in geene onderhandeling was met den vyand, gelyk nu: waarom de minſte, en vooral zulk eene groote verdeeldheid onder de Bondgenooten den vyand veel voordeels over hen geeven moeſt,

Hy antwoordt niet.

(*c*) Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel, Byl. N.* XXV. *bl.* 105. LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 132.
(*d*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel, bl.* 68. TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 292—294.
(*e*) BOLINGBROKES Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 137—144.
(*f*) *Zie* hier voor, *bl.* 190. *en* 261.

moeſt, op de Vredehandeling. De Staaten 1712.
ſchreeven zelven aan de Koninginne, om over De Staaten ſchryven aan de Koninginne. Antwoord haarer Majeſteit.
't gedrag van Ormond te klaagen, en om te verzoeken, dat de laſt, die hem gegeven was, mogt worden ingetrokken (*g*). De Koningin antwoordde „ dat haar niets meer ter herte „ ging, dan de behoudenis van goed verſtand, „ en volmaakte eensgezindheid met de Staa- „ ten. Dat zy vertrouwde, dat derzelver on- „ geruſtheid over Ormonds verklaaring reeds „ verdweenen zou zyn; en dat het, voortaan, „ maar aan hun ſtaan zou, in zaaken van vre- „ de en oorlog, ééne lyn te trekken met haare „ Majeſteit. Dat haar, eindelyk, vreemd ge- „ ſcheenen hadt, dat de Staaten hunnen brief, „ byna op den zelfden tyd, als hy haar over- „ geleverd was, in openbaaren druk, hadden „ laaten uitgaan, even als of zy zig, meer aan „ 't volk dan aan haar, hadden willen vervoe- „ gen. Dat zy hoopte, dat zulk eene wyze van „ doen, voortaan, gemyd zou worden, kon- „ nende haare eer niet gehengen, dat zy ant- „ woord gave op brieven of vertoogen, die „ op zulk eene wyze waren gemeen gemaakt „ (*h*)." De brief der Koninginne, die veelen toeſcheen, geſchreeven te zyn, om 't gemeen, in Engeland, in den waan te brengen, dat de verdeeldheid tuſſchen haar en de Staaten niet groot was, of, dat 'er de Staaten al de ſchuld van hadden, kwam egter ook, terſtond, in 't licht.

Ondertuſſchen, hadt de verklaaring des Hertogs van Ormond den Bondgenooten niet belet, Quesnoi belegerd.

(*g*) *Voiez* Lamberti *Tom* VII. *p.* 116.
(*h*) *Voiez* Lamberti *Tom* VII. *p.* 142.

1712. let, den Generaal Fagel af te vaardigen, om Quesnoi te belegeren. De Stad werdt berend, op den negentienden van Zomermaand. Ormond kon niet voorby, eenige manſchap, die onder zyn gebied, doch ter gemeener betaalinge ſtondt, te voegen by de troepen, onder Fagel. Doch hy gaf 'er, ten zelfden tyde, den Maarſchalk van Villars kennis van, hem te gelyk verzekerende, dat 'er geen man gebruikt zou worden, die, door de Koninginne alleen betaald werdt (*i*). 't Beleg van Quesnoi werdt wakkerlyk voortgezet. Doch eer wy de toekomſt van het zelve verhaalen, eiſcht de orde der geſchiedeniſſe, dat wy verſlag doen van den ſtaat der Vredehandelinge.

XIX. De Koningin van Groot-Britanje doet den Staatſchen te Utrecht dreigen, dat zy afzonderlyk zal ſluiten.

De Staatſchen, te Utrecht, kennis gekregen hebbende van Ormonds ongezindheid, om den vyand afbreuk te doen, ſpraken 'er den Biſſchop van Briſtol over, die zig van alles onkundig hieldt; doch deeze gelegenheid waarnam, om den Staatſchen te verklaaren (*k*), „ dat hy, voor twee dagen, ſchryvens ontvangen hadt van de Koninginne, die zig beklaagde, dat hunne Hoog-Mogendheden zo „ ongenegen bleeven, om in haare maatregels „ te treeden, omtrent een ontwerp van algemeene Vrede; en voorts verklaarde, dat „ men zig niet verwonderen moeſt, indien zy „ oordeelde, nu volkomen' vryheid te hebben, om afzonderlyke maatregels te neemen, tot verkryginge eener Vrede, die meeſt „ met haare belangen overeenkwam." De Staat-

(*i*) TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] p. 294, 295.
(*k*) Verbaal *der* Plenipot. op de Vredehand. *MS.*

FRANCOIS NICOLAAS FAGEL,
LUITENANT GENERAAL,
in dienst van den Staat der
vereenigde Nederlanden.

A. Schouman del. naar 't Originel in de Familie. J. Houbraken fec.

Is. Tirion excud.

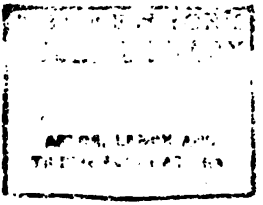

Staatſchen antwoordden „ dat zulk eene han- 1712.
„ delwyze ſtryden zou met de Verdragen." Doch de Biſſchop hernam „ dat haare Maje-
„ ſteit, het gedrag, welk de Staaten jegens
„ haar gehouden hadden, in aanmerking nee-
„ mende, zig voortaan ontſlaagen rekende
„ van alle verbindteniſſen aan hunne Hoog-
„ Mogendheden (*l*)." Zulk eene verklaaring, welke de Biſſchop betuigde te doen, op uitdrukkelyken laſt der Koninginne, verwekte, toenze in den Haage bekend werdt, byſtere beweegingen in de gemoeden. Men vondt vreemd, dat de Koningin de Staaten vergde, te treeden in maatregels, die hun nog niet bekend gemaakt waren, en die de Engelſche Staatsdienaars zelven, miſſchien, nog niet wisten, om dat zy nog niet wiſten, hoe ver zy 't met Frankryk zouden konnen eens worden, omtrent de voldoening aan de Bondgenooten (*m*). Men ſtondt nog meer verwonderd, over 's Biſſchops verklaaring, toen men, pas veertien dagen na dat zy geſchied was, in den brief der Koninginne, van welken wy, terſtond, gewaagden, las „ dat haar niets meer ter herte
„ ging, dan de behoudenis eener volmaakte
„ eensgezindheid met de Staaten, aan welken
„ het ſtondt, in zaaken van vrede en oorlog
„ beide, eene lyn met haar te trekken." Doch de tegenwoordige ſtaat der heimelyke handelinge tuſſchen de Hoven van Londen en Verſailles gaf den Engelſchen aanleiding, om, in 't gene ſchriftelyk en in 't openbaar geſchiede,

Onbeſtaanbaarheid van het openbaar met het heimelyk gedrag des Engelſchen Hofs.

(*l*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 96, 97. TINDAL. *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 296.
(*m*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 40, 41.

1712. de, alleen eenige welvoeglykheid te bewaaren, terwyl men, by andere gelegenheden, duidelyk deedt zien, dat men de Staaten wilde dringen tot eene Vrede, van welke men de punten, onder de hand, met de Franſchen, beraamd hadt.

Staat der geheime handelinge tusſchen Engeland en Frankryk.

De Franſchen hadden, al in 't begin der handelinge, eene Wapenſchorſing begeerd van de Engelſchen: waartegen deezen vorderden, dat hun verzekering gegeven werdt, dat de Kroonen van Frankryk en Spanje nooit op 't hoofd van één' en den zelfden Vorſt zouden komen, en dat hun Duinkerken zou ingeruimd worden, tot dat de Staaten zouden bewilligd hebben, in eene redelyke vergoeding aan Frankryk, voor het ſlegten deezer Plaatſe. Over deeze punten, werdt, meer dan twee maanden agtereen, gehandeld, terwyl Gaultier en Prior, geduuriglyk, over en weder over ſtaken. De Engelſchen vorderden, dat Koning Filips, op de zekerſte wyze, afſtonde van éene der twee Kroonen, of, van het regt tot de opvolging in Frankryk, zo hy Koning van Spanje wilde blyven, of van de Spaanſche Kroon tegenwoordig, zo hy 't regt tot de opvolging in Frankryk niet afſtaan wilde. Doch de Franſchen antwoordden „ dat de geëiſchte afſtand, „ volgens de Wetten van Frankryk, daar de „ Kroon verſtierf op den naaſten mannelyken „ erfgenaam, van geene kragt zou zyn." S. John ſchreef, hierop, „ dat men 't, in Engeland, „ anders begreep, en dat, hierom, noodig „ was, dat Filips zig, zonder uitſtel, verklaarde, of hy de Kroon van Spanje, of zyn regt „ tot die van Frankryk wilde afſtaan. Ver-

't Punt van den afſtand van Filips den V. wordt geregeld.

„ koor

„ koor hy de Kroon van Spanje, gelyk te ver- 1712.
„ wagten was; dan moeſt zyn afſtand van de
„ Franſche Kroon, geduurende de onderhan-
„ delingen te Utrecht, geſchieden. Doch zo
„ hy 't regt tot de Franſche Kroon liever be-
„ houden wilde; dan moeſt Spanje met de In-
„ dien aan den Hertoge van Savoje worden
„ gegeven; en aan Filips Sicilie, de erfheer-
„ lykheden van Savoje, benevens Mantua en
„ Montferrat worden afgeſtaan; welk alles hy
„ behouden moeſt, al werdt hy ſchoon Ko-
„ ning van Frankryk, uitgenomen Sicilie, welk,
„ in zulk een geval, behoorde te komen aan
„ het Huis van Ooſtenryk." En deeze voor-
ſlagen werden, door Frankryk, aangenomen. Koning Lodewyk zondtze, terſtond, naar Madrid, om 'er 't beſluit zyns Kleinzoons op te verneemen. En men hadt thans reden, om te twyfelen, hoedanig dit beſluit vallen zou. In 't voorleeden jaar en in dit, was 'er eene merkelyke ſterfte geweeſt, in het Koningklyk Huis van Frankryk. De Daufyn, Vader van Koning Filips, was, in Grasmaand des jaars 1711, geſtorven, en in Sprokkelmaand en Lentemaand deezes jaars, ſtierven de Hertog van Bourgondie, oudſte Broeder van Koning Filips, en zyn oudſte Zoon, de Hertog van Bretagne, een kind van vyf jaaren (*n*). De Broeder van deezen jongen Prins, de Hertog van Anjou, die naauwlyks twee jaaren bereikte, was derhalve, thans, de naaſte erfgenaam der Kroone. Doch op deezen moeſt Filips, 's kinds Oom, van regtswege, volgen; gelyk, door Koning Lodewyk zelven, reeds in 't

(*n*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 279.

1712. 't jaar 1700, verklaard was (*o*). Evenwel, verkoor Filips het zekere, voor het onzekere. De Torcy ſchreef, den agtſten van Zomermaand, aan S. John „ dat de Koning van Spanje ver„ kooren hadt, Spanje en de Indien te behou„ den, en van zyn regt op Frankryk af te ſtaan." Ondertuſſchen, hadt het Engelſche Hof, eer het nog wiſt, of Filips in 't geheel zou willen kiezen, veel min wat hy kiezen zou, reeds laſt gegeven aan Ormond, om den Franſchen geene afbreuk te doen. 't Bezetten van Duinkerken werdt, insgelyks, toegeſtaan, door de Franſchen, mids Ormond, ten zelfden tyde, verklaarde, dat hy laſt hadt, niets meer, tegen Frankryk, te onderneemen (*p*). En op deeze en eenige andere voorwaarden, werdt 'er, in Zomermaand, een ſtilſtand van wapenen getekend, voor den tyd van twee maanden (*q*).

Ook dat van 't bezetten van Duinkerken.

XX. Doch eer deeze handeling haar vol beſlag nog hadt, verſcheen de Koningin, nu waanende de Vrede in haare hand te hebben, ſchoon dezelve ruim zo zeer in Frankryks magt was, als in de haare, in 't Parlement, op den zeventienden van Zomermaand; daar zy de voornaamſte voorwaarden van Vrede opende, omtrent welken zy, tot hiertoe, heimelyk, met Frankryk, overeengekomen was. „ Zy hadt, „ zeide zy, de Proteſtantſche opvolging in „ haare Ryken verzekerd; en 't vertrek van „ den Pretendent uit Frankryk bedongen: de „ Kroo-

De Koningin van Groot-Britanje doet aan haar Parlement opening van de voornaamſte voorwaarden.

(*o*) *Zie* hier voor, *bl.* 52.

(*p*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl* 41—52, 54, 55. II. *Deel*, *Byl. N.* XV.—XXIV. *bl.* 65—104. TINDAL *Vol.* IX. [*en* XXIV.] *p.* 244—246, 302—323.

(*q*) DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 308, 309.

„ Kroonen van Frankryk en Spanje zouden, 1713.
„ nimmer, aan één' Vorſt konnen komen: 't waarop
„ welk, op de plegtigſte wyze, in beide de de Vrede
„ Ryken, zou worden beveſtigd. Men hadt geſlooten
„ reeds, over een Verdrag van Koophandel, kon wor-
„ begonnen te handelen met Frankryk. Hud- den.
„ ſons Straat en Baai, * Newfoundland met * *Terre-*
„ Placentia, benevens † Annapolis, en het *neuve.*
„ overige van Akadia of nieuw Schotland † *Port-*
„ zouden aan haar afgeſtaan worden. De bin- *Royal.*
„ nenlandſche handel zou beveiligd worden,
„ door het ſlegten van Duinkerken: de handel
„ in de Middellandſche zee, door het bezit
„ van Gibraltar en Port Mahon, met het gant-
„ ſche Eiland Minorka. De handel op Span-
„ je zou, als ten tyde van Karel den II., en
„ zo voordeelig, als met eenig volk, geregeld
„ worden. Het Verdrag van den *Aſſiento* of
„ Slaavenhandel zou, voor dertig jaaren, wor-
„ den geſlooten. De belangen der Bondgenoo-
„ ten zouden, te Utrecht, worden geregeld.
„ Doch Frankryk boodt reeds aan, den Ryn
„ tot eene grenſcheiding voor 't Ryk te wil-
„ len ſtellen, en Kehl, Briſak en Landau te rug
„ te zullen geeven. De Keizer zou de Spaan-
„ ſche Nederlanden mogen hebben, benevens
„ Napels, Sardinie, Milaan en de Spaanſche
„ Plaatſen op de kuſt van Toskane. Wie Si-
„ cilie bezitten zou, was nog niet beraamd.
„ Met de Staaten der Vereenigde Geweſten,
„ zou 't ſtuk van den Koophandel geregeld
„ worden, zo als zy zelven begeerd hadden,
„ met uitzondering alleen van eenige weinige
„ ſoorten van Koopmanſchappen. Hunne Bar-
„ riere zou bepaald worden, als volgens het

„ Ver-

1712. „ Verdrag van 't jaar 1709, twee of ten hoog-
„ ſte drie Plaatſen uitgenomen. De eiſchen
„ van Portugal, Pruiſſen en Savoje hoopte zy,
„ insgelyks, tot genoegen, te zullen konnen
„ vereffenen. Frankryk hadt toegeſtaan, dat
„ de Keurvorſt van de Palts de Opper-Palts en
„ zynen tegenwoordigen rang onder de Keur-
„ vorſten zou blyven bezitten, en dat het
„ Huis van Hanover zou worden erkend in de
„ Keurvorſtelyke waardigheid. De overige
„ Bondgenooten meende zy ook voldoening
„ te zullen konnen bezorgen (*r*)."

Uitwerkſels haarer aanſpraake.

Men hadt, niet ſlegts in Engeland, maar ook in de Vereenigde Geweſten, en vooral te Utrecht, zeer verlangd naar deeze aanſpraak, om dat men niet twyfelde, of men zou, daaruit, ten minſten in 't ruwe, konnen zien, wat de Koningin beoogde. Het Franſche Hof wiſt den inhoud deezer aanſpraake, reeds veertien dagen omtrent, voor zy gedaan werdt (*s*); doch de Bondgenooten kreegen 'er geene kennis van, voor dat elkze weeten mogt. De Biſſchop van Briſtol deeldeze den Staatſchen, te Utrecht, mede: hun te gelyk eene Wapenſchorſing in de Nederlanden voorſlaande (*t*), die egter, ten deezen tyde, tuſſchen Frankryk en Groot-Britanje in 't byzonder, reeds geſlooten was (3); doch nog eenige dagen geheim

(*r*) TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 328. LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 455.
(*s*) Rapp. van 't Geh Comm. I. *Deel*, *bl.* 52.
(*t*) *Zie* Reſol. Holl. *van* 1712. *bl.* 318.

(3) De laſt aan den Biſſchop van Briſtol, om eene Wapenſchorſing voor te ſlaan, was, den elfden van Zomermaand, Ouden ſtyl, gedagtekend; juiſt den zelfden dag,

heim gehouden werdt. De Gevolmagtigden der Bondgenooten in 't gemeen, en de Staatſchen inzonderheid toonden zig ten uiterſte misnoegd, over 't gedrag van 't Engelſche Hof, welk, zeidenze, 't bederf van Europa ſcheen te zoeken, zonder zig aan de Vryheid, den Godsdienſt, en het regt der volken te kreunen. De Staatſchen waren in de uiterſte ongeruſtheid, ziende hunne belangen, omtrent den Koophandel en Barriere, geregeld door de Engelſchen, zonder dat zy wiſten, op welk een' wyze. De Biſſchop was zelfs bekommerd, dat hy te Utrecht niet veilig was, voor de woede van 't gemeen. Doch men ſtoorde zig, in Engeland, luttel aan zyne vreeze, en aan 't misnoegen der Bondgenooten. Men gaf zelfs de ſchuld van 't gene 'er gebeurd was alleen aan hun, die thans aan 't roer der Regeeringe zaten, in den Vereenigden Staat (*u*). Ondertuſſchen gebeurde 'er meer, dat het misnoegen der Bondgenooten verder ontſteeken moeſt. 1712.

XXI. Ormond verklaart, dat hy zig van 't overige Leger zal moeten

't Beleg van Quesnoi was, de gantſche Zomermaand door, wakkerlyk voortgezet; ſchoon 'er de Engelſche troepen meer niet toe gedaan hadden, dan dat zy de belegeraars hielpen dekken. Doch op den vyfentwintigſten, verklaarde de Hertog van Ormond, aan Prinſe Eugenius en aan de Afgevaardigden te Velde

(*u*) Verbaal *der* Plenipotent. op de Vredehand. *MS.* Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 99—101. LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 147, 149, 150.

dag, op welken, de Wapenſchorſing, die S. John, reeds vyf dagen te vooren, getekend hadt, door de Torcy, getekend werdt. Zie *Rapp. van 't Geh. Comm.* I. Deel, bl. 99. II. Deel, Byl. N. XXIV. bl. 99.

1712. afzonderen.

de „ dat Frankryk bewilligd hadt, in eenige „ voorwaarden van eene Wapenſchorſinge, „ door de Koninginne van Groot-Britanje ge„ eiſcht; dat hy, hierom, 't beleg van Ques„ noi niet langer kon dekken; maar zo dra „ men hem Duinkerken ingeruimd hadt, ge„ noodzaakt zou zyn, zig, met het Krygsvolk „ der Koninginne, en met alle de andere troe„ pen, die haare Majeſteit betaalde, af te „ zonderen van het overige Leger, en de Wa„ penſchorſing, openlyk, bekend te maaken „ (v)." Zulk eene verklaaring, hoe vreemd in zig zelve, kwam egter Prinſe Eugenius en den Staatſchen niet onverwagt voor. Zy verzogten vyf dagen tyd van beraad, die Ormond hun zou toegeſtaan hebben, zo men 't beleg van Quesnoi hadt willen ſtaaken: waarnaar niemant ooren hadt. Men liet Ormond dan zynen laſt voltrekken, en ſloeg, ondertuſſchen, eenen weg in, die geſchaapen ſcheen, het nadeel te zullen voorkomen, welk van de afzondering gevreesd werdt.

De vreemde troepen, onder zyn bevel, worden bewoogen, zig te houden by 't vereenigd Leger.

Wy hebben reeds aangemerkt (w), dat de troepen, over welken Ormond geboodt, grootendeels, beſtonden uit vreemden, die, door de Koninginne en door de Staaten, betaald werden. Onder deeze troepen, was Prins Eugenius bemind: waarom hyze, ligtelyk, bewoogen hadt, om zig niet te laaten ſcheiden van 't vereenigd Leger, hoe zeer 'er Ormond op ſtaan mogt. Ormond vreesde hiervoor, en ſchreef het den Maarſchalk de Villars. 't Franſche

(v) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel, bl.* 71. LAMBERTY *Tom.* VII. *p.* 148.

(w) *Bladz.* 110, 460.

ſche Hof weigerde, hierom, Duinkerken te ruimen, zo men geene verzekering gave, dat alle de troepen, op Engelſche betaaling ſtaande, zig zouden afzonderen van 't vereenigd Leger. 't Oogmerk der Engelſchen, in hunne heimelyke handeling, ſcheen dus, t' eenemaal, te leur geſteld te zyn. Doch S. John wiſt middel, om deezen ſlag te verzetten. Binnen weinige dagen, kwam hy met de Torcy overeen, „ dat hy den Gezanten der Vorſten, wier „ troepen op Engelſche betaaling ſtonden, „ door de ernſtigſte bedreigingen, zou zoeken te beweegen, om deezen troepen aan te „ ſchryven, dat zy zig zouden hebben af te „ zonderen van 't vereenigd Leger, of datze „ geene betaaling altoos van haare Majeſteit „ te wagten hadden. Dat, zo zy 't weigerden, „ de Hertog van Ormond, met de Engelſche „ troepen, en allen, die hem meer volgen „ wilden, aftrekken zou, en openlyk verklaaren, dat de Koningin beſlooten hadt, niet „ meer tegen Frankryk te ſtryden, en geene „ troepen, die 't deeden, te betaalen. Dat, „ eindelyk, de Koningin, Duinkerken in bezit genomen hebbende, terſtond, over eene „ afzonderlyke Vrede, met Frankryk, in „ onderhandeling zou treeden, en den Bondgenooten eenen tyd voorſchryven, binnen welken, zy zig zouden hebben te onderwerpen aan de voorwaarden, die, door „ haar en den Koning van Frankryk, redelyk „ gevonden zouden worden (x)." 1712.

Mid-

(x) Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel*, *Byl. N.* XXVII. XXVIII. *bl.* 109, 114.

1712. Midlerwyl, was Quesnoi, op den vierden van Hooimaand, by verdrag, overgegaan (*y*). Prins Eugenius, voorhebbende Landrechies te belegeren, deedt het Leger optrekken, op den zeſtienden (*z*). Ormond hadt hem, te vooren reeds, verklaard, dat hy in geene verdere onderneemingen deelen kon. Ook liet hy het Leger vertrekken, en ſloeg zig, een ſtuk wegs van het zelve, neder (*a*). Doch hy moeſt, tot zyne innige ſpyt, zien, dat alle de vreemde troepen het vereenigd Leger volgden, op één Battaillon en vier Esquadrons van Holſtein, en twee Esquadrons van Walef na. De ſtilſtand van wapenen werdt, terſtond hierna, afgekondigd, in 't Engelſche Leger, en Ormond ontzag zig niet, den Prinſe Eugenius te laaten aanzeggen, dat hy, hiertoe, genoodzaakt geweeſt was, om dat het vereenigd Leger, buiten zyne bewilliging, was opgetrokken Duinkerken werdt ook ingeruimd aan de Engelſchen (*b*), die, terſtond hierop, met de Franſchen, in heimelyke handeling traden, over het uitbreiden van de Wapenſchorſing ter zee, en over eene afzonderlyke Vrede (*c*).

Quesnoi vero verd.

Ormond zondert zig af van de Bondgenooten.

Hy bezet Gend en Brugge. De Hertog van Ormond, zig niet vergenoegende, dat hy den Bondgenooten allen byſtand onttrok, maakte zig, kort hierop, onverhoeds, meeſter van 't Kaſteel van Gend en van de Stad Brugge, welke twee Plaatſen de Engelſchen niet begreepen wilden hebben, onder de Barrie-

(*y*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 155.
(*z*) LAMBERTI *Tom.* VII *p.* 160.
(*a*) Memoir *de* TORCY, *Tom* III. *p.* 344.
(*b*) TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 376.
(*c*) Rapp van 't Geh. Comm. 1. *Deel, bl.* 72—82, 85, 86. LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 149, 464.

riere der Staaten. Zy niet alleen, maar de Franſchen zelven verheugden zig, dat deeze twee Plaatſen, door Engelſche troepen, bezet waren (*d*). De Staatſche bevelhebbers van Bouchain, Douai, Doornik, Oudenaarden en Ryſſel hadden geweigerd, Ormonds troepen in te neemen. En Prins Eugenius en de Afgevaarden te Velde vernamen zo dra niet, dat hy zig in Gend en Brugge geworpen hadt, of zy verſchoonden, by hem, de bevelhebbers van de Plaatſen, daar men de Engelſchen afgeweezen hadt, ten beſte mogelyk; hoewel zy hun gedrag, heimelyk, goedkeurden (*e*). Sommige Leden der hooge Regeeringe, hier te Lande, in 't byzonder de Stad Amſterdam (*f*), neigden, na deezen ſtap der Engelſchen, ook wel tot eene Wapenſchorſing, voor twee maanden. Doch 't beſluit viel anders, in den Haage; waarnaar Amſterdam zig voegde. 1712.

De aftogt van Ormond hadt, ſedert, nog andere nadeelige gevolgen voor de Bondgenooten. Villars, verſcheiden' beweegingen gemaakt hebbende, met het vyandlyke Leger, als hadt hy Landrechies willen ontzetten, toog, op den vierentwintigſten van Hooimaand, te Sourche en te Neuville, onverhoeds, over de Schelde, en overviel den Graave van Aſbemarle, die, met eenige manſchap, by Denain, tuſſchen Bouchain en Valenchyn, gelegerd

XXII. Nederlaag der Bondgenooten, by Denain.

(*d*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel, bl.* 89, 91—93. Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 377.

(*e*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 173, 174, 215. TINDAL *Vol.* IX [*or* XXIV.] *p.* 383—386.

(*f*) Extr. *uit de* Reſol. van de Vroedſch. L^d. E E. 30 *Juny*, 25 *July* 1712. Beſoigne *van* 3, 4, 11 *July* 1712. *MSS.*

1712. gerd was. De Bondgenooten weerden zig wakkerlyk; doch werden, eerlang, geheellyk geſlaagen, verjaagd, of gevangen genomen. Albemarle zelf viel den vyand in handen. Marchienne, alwaar de voorraad van mond en oorloge voor 't vereenigd Leger bewaard werdt, werdt, weinige dagen laater, door de Franſchen veroverd. 'tBeleg van Landrechies werdt, ten zelfden tyde, opgebroken (*g*). De nederlaag by Denain en 't verlies van Marchienne hadt het Leger der Bondgenooten zo geweldig verzwakt, dat het niet meer in ſtaat was, om den vyand het hoofd te bieden, of eenig beleg te onderneemen. Alleenlyk, gelukte het den partyganger *de Rue*, met een gedeelte der bezettinge van Ooſtende, het Fort de Knokke in te neemen, by verraſſing, op den zesden van Wynmaand (*h*). Men meende, dat de Staatſchen, ten deezen tyde, ook voorhadden, zig meeſter te maaken van Nieuwpoort en Veurne (*i*). Doch van deezen toeleg kwam niets. Villars, nu meeſter van 't veld zynde, hadt, reeds te vooren, 't beleg doen ſlaan voor Douai, Quesnoi en Bouchain, welke Steden, de eene na de andere, aan hem opgegeven werden, op den agtſten van Herfſtmaand, en op den vierden en tienden van Wynmaand. 't Fort de Scarpe by Douai hadt hy, reeds in Oogſtmaand, overmeeſterd (*k*). Ten zelfden tyde, was een party Franſchen gevallen in 't Zeeuwſch Ei-

't Fort de Knokke veroverd.

De Franſchen herwinnen Douai, Quesnoi, en Bouchain.

Thoolen gebrandſchat.

(*g*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 176—187.
(*h*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 219.
(*i*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 85. LAMBERTI *Tom.* VII *p.* 221.
(*k*) DANIEL Journ. *p.* CCLXXX—CCLXXXVJ.

Eiland Thoolen, de Stad inneemende, en haar eene brandſchatting van tienduizend Ryksdaalers afperſende. De Staaten van 't Geweſt kwamen, op de eerſte tyding van deezen inval, des nagts, byeen, en ſtelden, terſtond, orde, op de beveiliging van Thoolen. Ook werdt, door gantſch Zeeland, eene verzameling van penningen gedaan, ten behoeve der arme geplonderde ingezetenen. 's Lands Komptoir was, by gelegenheid van deezen inval, van ruim vyfhonderd guldens beroofd geworden (*l*). De ongelukkige veldtogt in de Nederlanden werdt, met het verlies van Bouchain, beſlooten. De wederzydſche Legers betrokken, hierna, de Winterkwartieren. 1712.

't Gedrag des Hertogs van Ormond, 't bezetten van Gend, vanwaar men den toevoer naar 't vereenigd Leger ſtremmen kon, en de nederlaag by Denain hadden, terſtond, merkelyken invloed op de Vredehandeling. De Franſchen drongen de Engelſchen, tot het ſluiten eener afzonderlyke Vrede, of ten minſte tot het uitbreiden en verlengen der Wapenſchorſinge, die vaſt naar 't einde liep. S. John, nu tot * Burggraaf *Bolingbroke* verheeven, ſtak zelf naar Frankryk over, en tekende, te Fontainebleau (*m*), op den negentienden van Oogſtmaand, eene tweede Wapenſchorſing, te water en te lande, die, tot den twee-en-twintigſten van Wintermaand, duuren zou. Volgens eene der voorwaarden van dezelve, moeſt de blokkeering van Gibraltar, die tot nu

XXIII. Tweede Wapenſchorſing tuſſchen Frankryk en Groot-Britanje.

* *Viscount.*

(*l*) Notul. Zeel. 22, 27 *Aug.* 12 *Dec.* 1712. *bl.* 114, 122, 213. 10 *Aug.* 1713. *bl.* 159.

(*m*) BOLINGBROKES Letters on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 149.

1712. Handeling van Boling-broke in Frankryk.

nu toe geduurd hadt, terſtond, worden opgebroken (*n*). Bolingbroke hadt ook laſt, om eene afzonderlyke Vrede met Frankryk te ſluiten; doch niet zonder daarby voldoening te bedingen, voor den Hertoge van Savoje, wien hy Sicilie, en eene goede Barriere bezorgen moeſt. Ook kon hy, daarna, een' tyd beſtemmen, om de andere Bondgenooten, binnen den zelven, door redenen over te haalen tot bewilliging in de voorwaarden van Vrede, die, tuſſchen Frankryk en Groot-Brittanje, beraamd zouden zyn. Doch hy mogt de Koningin niet verbinden, om de Bondgenooten te noodzaaken tot vrede, volgens het ontwerp, welk men maaken zou (*o*). Hy toefde eenige dagen in Frankryk; doch 't voornaamſte van 't gene hy handelde bleef zo geheim, dat het, nergens, myns weetens, volkomenlyk, uitgelekt is (*p*). Alleenlyk weet men, uit zyne eigen' brieven, dat men, wegens eene Akte van afſtand voor Koning Filips, en wegens de belangen van den Hertoge van Savoje en van den Keurvorſt van Beieren gehandeld hadt, en ten deele overeengekomen was (*q*). Midlerwyl, hadt men, hier te Lande, al terſtond, iet van deeze reize vernomen, uit een berigt, welk, door een' bediende van den Hertoge van Oſſuna, ſcheen opgeſteld te zyn, en welk, door twee Jooden, aan den Heere Buys, in den Haage, ter hand geſteld werdt. In dit berigt, zogt

(*n*) Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel*, *Byl. N.* XXIX. *bl.* 176.
(*o*) *Zie zyne* Inſtr. *in 't* Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel*, *N.* XXXV. *bl.* 161.
(*p*) *See* TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 404—410.
(*q*) Rapp. van 't Geh. Comm. II. *Deel*, *Byl. N.* XXVII. *bl.* 178—190.

zogt men de Staaten ook aan te moedigen, om, gelyk de Engelſchen deeden, in heimelyke handeling te treeden met het Hof van Madrid (*r*). 1712.

XXIV. Vervolg der Vredehandelinge te Utrecht.

De onderhandelingen te Utrecht, die eenen geruimen tyd genoegzaam opgeſchort waren geweeſt, waren wederom aangevangen, ſedert dat de aanſpraak der Koninginne, aan 't Parlement gedaan, hier te Lande, bekend geworden was, en vooral na den aftogt des Hertogs van Ormond. De Franſchen drongen de Engelſchen, en de Engelſchen de Keizerſchen en Staatſchen, om, op den voet van deeze aanſpraak, in verdere onderhandeling te treeden, over eene algemeene Vrede. Men liet zig beweegen (*s*). De Koningin hadt, onder anderen, verklaard, dat de Barriere der Staaten geregeld zou worden, gelyk als in 't Verdrag van 't jaar 1709, met uitzondering van twee of drie Plaatſen ten hoogſte. Doch hierover rees merkelyk verſchil, onder de Gevolmagtigden. De Franſchen beweerden, dat Ryſſel hun toekwam, in vergoeding voor Duinkerken, en dat hun, derhalve, boven Ryſſel, nog drie Plaatſen van de Barriere van 't jaar 1709 moeſten overgegeven worden. Zy eiſchten dan, dat hun Ryſſel, Doornik, Maubeuge en Condé te rug gegeven werden. De Staatſchen beweerden, dat zulks de meening der Koninginne niet kon geweeſt zyn, die ſlegts van twee, of ten hoogſte drie Plaatſen gewaagd hadt. De Engelſchen ſtonden toe, dat haa-

Twiſt over de Barriere der Staaten.

(*r*) Memorie, *door* DE PINTO *en* GABAI, *op* 13 *Sept.* 1713, *overgegeven*. *MS.*

(*s*) Verbaal *der* Plenipot. op de Vredehand. *MS.*

1712. haare Majeſteit op geene vergoeding voor Duinkerken, boven de twee of drie Plaatſen, gezien hadt; meer egter, naar 't ſcheen, om dat 'er de eer en het woord der Koninginne in gemengd waren, dan om dat zy den Staatſchen zo veel gunſt toedroegen (t). De Franſchen bedienden zig, derhalve, van dit geſchil, welk, zo Bolingbroke ſchreef, meer ſchyn hadt dan wezen (u), toen hun 't Krygsgeluk in de Nederlanden begon mede te loopen, om de onderhandelingen wederom op te doen ſchorten, tot dat de Bondgenooten, van zelven, aan de hand komen zouden. Ook was 'er nog iet anders voorgevallen, welk hun hiertoe gelegenheid gaf.

Voorval tuſſchen de bedienden van den Heere Menager en die van den Graave van Regteren.

Eenige bedienden van den Franſchen Gezant Menager, op de tyding der nederlaage by Denain, de bedienden van den Staatſchen Gevolmagtigde, Graave van Regteren, ſchamperlyk bejegend hebbende; hadt deeze, deswege, voldoening verzogt van den Heere Menager; die hem niet gegeven werdt, alzo de Franſche bedienden 't gebeurde loochenden, of anders verhaalden. De bedienden des Graaven van Regteren hadden, naderhand, die van den Heere Menager, in de maliebaan wandelende, in 't aangezigt geſlaagen: 't welk Regteren goedgekeurd, en zelfs, met algemeene woorden, veroorloofd hadt, hun zeggende, *dat by geene voldoening van den Heere Menager hebbende konnen bekomen, zy hun geſchil, onder elkanderen, beſlegten konden.* Maar Me-

(t) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel, bl.* 107, 108, 109, 110, 111, 113, 117. LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 247 — 249.
(u) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel, bl.* 115.

Menager nam dit zo euvel, dat hy 'er den Koning, zynen Meester, over schreef, die, terstond, vorderde, dat men den Graaf van Regteren t'huis ontboode, en eenen anderen in zyne plaats stelde, te gelyk zynen Gevolmagtigden beveelende, in geene onderhandelingen te treeden, zo lang de Graaf van Regteren te Utrecht bleeve. De Staaten, door 't gedrag der Engelschen, geperst, om de Vrede ernstiger te zoeken dan te vooren, beslooten, eindelyk, op den twintigsten van Herfstmaand, tegen den zin egter van die van Gelderland, Overyssel en Groningen, den Koning van Frankryk genoegen te geeven, en den Graaf van Regteren niet meer te gebruiken in de Vredehandelinge (v). De Graaf deedt, derhalve, afstand van de waardigheid, die hy, te Utrecht, bekleed hadt. 1712.

De onderhandelingen, sedert, hervat zynde, stonden de Staatschen sterk op 't behouden van Doornik, schoon hun de moed geweldiglyk ontzonk, sedert het verlies van Douai en Quesnoi. Hier sloeg toe, dat de Franschen, stout geworden op hunnen voorspoed, vorderden, dat hun de kosten van den tegenwoordigen veldtogt werden goedgedaan. Zy oordeelden hiertoe geregtigd te zyn, om dat de Staatschen, zo zy zeiden, de Wapenschorsing en 't Ontwerp van Vrede, door de Koninginne van Groot-Britanje, aan haar Parlement voor- Twist over Doornik.

(v) Resol. Holl. 16 *Sept.* 1712. *bl.* 485. 21 *Jan.* 1713. *bl.* 16. Verbaal *der* Plenipot. tot de Vredehand. *MS. Voiez* Lamberti *Tom.* VII. *p.* 195—215. *Tom.* VIII. *p.* 38. Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 108, 109, 118. Memoir. *de* Torcy, *Tom.* III. *p.* 407—414, 432.

1712. voorgedraagen, van de hand geweezen, en daardoor gelegenheid tot de tegenwoordige verandering in den ſtaat der zaaken gegeven hadden. Sommige Engelſchen zelven neigden, om Doornik weder te geeven aan Frankryk. En de Graaf van Strafford ſchreef, op den vierden van Wynmaand, aan Prior, die toen in Frankryk was: *zo wy willen, dat de Kikvorſchen, nevens ons, tekenen, behoeven wy hun Doornik maar te laaten, en men kan 't hun, in zulk een geval, niet weigeren; maar ik hoop, dat gy deeze zaak kort afdoen zult* (*w*). De Staaten bleeven zeer geſteld, op de behoudenis van Doornik en Condé; doch beſlooten, Douai en 't Fort de Scarpe, Maubeuge, Valenchyn en Ryſſel aan de Franſchen te rug te geeven, of te laaten behouden, zo zy, hiermede, de Vrede konden koopen (*x*). Maar 't vertrek des Graaven van Strafford, die een' keer naar Engeland deedt, ſtremde de handeling te Utrecht wederom voor eenen tyd. Hy kwam niet te rug, voor 't begin van Wintermaand, medebrengende een Ontwerp van een Verdrag tuſſchen Groot-Britanje en de Vereenigde Geweſten, waarby de Koningin den Staaten 't bezit der Barriere, en de Staaten haar de Proteſtantſche opvolging in Groot-Britanje verzekeren zouden. Hy tradt, over dit Verdrag, waardoor 't Verdrag van den jaare 1709 ſtondt vernietigd te worden, in den Haage, in onderhandeling met eenige Gemagtigden der Staaten, welken hy verklaarde, dat de Koningin zorg draa,

Handeling over een nieuw Verdrag van Barriere met Groot Britanje.

(*w*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 249, 250.
(*x*) Reſol. Genes. *Martii* 4 *Oct.* 1712. *by* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 251.

draagen zou, dat zy Doornik behielden. De Staaten zonden zyn Ontwerp aan de byzondere Geweſten: doch ſchreeven, midlerwyl, aan de Koninginne „ dat zy Condé ook dien„ den te behouden, om dat Doornik, anders„ zins, van Bergen in Henegouwen zou afge„ ſneeden zyn: nog, dat zy bezetting in Den„ dermonde behoorden te mogen leggen, om „ dat Brabant en Vlaanderen, en de grenzen van „ den Staat en de Barriere-Plaatſen, door deeze „ Stad, gemeenſchap met elkanderen hadden; „ mids men voorzorg gebruikte, om de zwaa„ righeden in den Koophandel, die hieruit „ zouden konnen ryzen, weg te neemen." Zy merkten hierbenevens aan „ dat, zo zy de Plaat„ ſen, die Karel de II. niet bezeten hadt, „ verpligt werden aan den Keizer af te ſtaan, „ gelyk de Koningin begeerde; de Keizer hen „ in 't volkomen bezit van 't Overkwartier „ van Gelder behoorde te ſtellen." Zy maakten nog eenige aanmerkingen, die egter genoeg deeden zien, dat zy zig, zo veel mogelyk ware, wilden voegen, naar de begeerte haarer Majeſteit. Strafford hadt ook begeerd, dat de Staaten het Battaillon, welk zy nog in Gibraltar hadden, t'huis ontbooden: waarin men hem, terſtond, te wille was (y). 1712.

XXV. Portugal neemt de Wapenbui-

In deezen ſtaat, was de Vredehandeling, op het einde deezes jaars. In zaaken van oorlog, was niet veel van belang voorgevallen,

(y) Reſol. Holl. 20, 27, 28 *Apr.* 1712. *bl.* 106, 214, 215. Reſol. Gener. *Vener.* 19 *Febr.* 1712. LAMBERTI *Tom.* VI. *p.* 315—334. *Tom.* VIII. *p.* 33. TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 432, 433, 454—461.

1712. buiten de Nederlanden. De Markgraaf de Bay hadt, in Herfſtmaand, eenen inval gedaan in Portugal, en Campo-Major belegerd. De Portugeezen werden, hierdoor, genoodzaakt, te treeden in de maatregels van Groot-Britanje, en de Wapenſchorſing aan te neemen, die, op den zevenden van Slagtmaand, te Utrecht, getekend werdt, voor den tyd van vier maanden (z). De Wapenſchorſing, tuſſchen Frankryk en Groot-Britanje, werdt, in Wintermaand, insgelyks, verlengd, voor vier maanden, die, met den twee-entwintigſten van Grasmaand des jaars 1713, zouden eindigen (a). Aan den Rynkant, in Italie en in Spanje, was, tuſſchen de wederzydſche Legers, weinig meer dan eenige ſchutgevegten voorgevallen. Het Fort Filippe en Porto Hercole vielen, in Bloeimaand, den Duitſchen in handen (b).

Schorſing aan.

De Franſchen brandſchatten Suriname, Berbice en Curaçao.

Ter zee, hadden de Franſchen eenige voordeelen behaald onder den Heere *Jaques de Caſſart*, die, met een Esquader ſchepen, van Toulon in zee geſteken zynde, de Stad en 't Kaſteel S. Jago, in een der Kabo-Verdſche Eilanden gelegen, overweldigde en plonderde, in 't begin van Bloeimaand. Daarna, deedt hy eenen inval in de Lewards Eilanden, daar de Engelſchen meeſter waren. In den Herfſt, vertoonde hy zig voor Suriname, de Stad en 't Kaſteel Paramaribo dreigende, met beleg en

(z) Du Mont Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 312. Tindal *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 416, 417.
(a) Lamberti *Tom.* VIII. *p.* 1. Daniel *p.* CCLXXXVIJ.
(b) Daniel *p.* CCLXXXVIJ, CCLXXXVIIJ.

en verovering. Doch men kogt het gevaar af, met agthonderdduizend guldens. Van Suriname, zeilde de Baron Mouans, met eenige ſchepen uit het Esquader van Caſſart, naar de Volkplanting Berbice, welke hy eene brandſchatting van driehonderdvyftienduizend guldens afperſte (*c*). Curaçao werdt, in de volgende Lente, op honderdvyftigduizend ſtukken van agten van hem gebrandſchat (*d*). De Regeering op Suriname werdt beſchuldigd, dat zy de verſterking van 't Kaſteel Paramaribo verwaarloosd, en daardoor gelegenheid tot deezen inval gegeven hadt. Doch de Staaten hebben haar, ſedert, zuiver geſchouwen. Men beſloot, egter, niet lang hierna, Paramaribo in beteren ſtaat van tegenweer te ſtellen (*e*). Maar daar verliepen nog al eenige jaaren, eer 'er de hand aan gelegd werdt. De Staaten waren, in 't voorjaar, aangezogt geweeſt, door den Engelſchen Admiraal *Wishart*, om eene Vloot uit te ruſten, enze te voegen by die der Koninginne, onder zyn beleid; doch de zwaare koſten van den kryg te Lande verhinderden hen, dit jaar, in de uitrustingen ter zee. De Vice-Admiraal Pieterſon, die zig, ſedert twee jaaren, in de Middellandſche zee onthieldt, werdt zelfs, uit vrees voor onluſten met de Engelſchen, tegen 't najaar, van daar, t'huis ontbooden (*f*). 1712.

De

(*c*) Daniel *p.* CCXC, CCXCJ. Tindal *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 425. Lamberti *Tom.* VIII. *p.* 194.
(*d*) Brieven *in de* Europ. Merc. *van Jan.* — *Juny* 1713. *bl.* 75, 160, 312.
(*e*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 1538, 1540.
(*f*) Lamberti *Tom.* VII. *p.* 111, 223.

1712. De kryg in 't Noorden was nadeelig voor de Hollandſche ſcheepvaart. De Zweeden hielden, van tyd tot tyd, een groot getal van Koopvaardyſchepen aan, welken zy beweerden, vyanden- of *Contrebande* goederen in te hebben. De Staaten deeden Vertoog op Vertoog aan de Zweedſche Regeering, om hunne ſchepen te rug te bekomen (*g*). Doch 't hielp luttel. Zy werden genoodzaakt, in 't volgende jaar, hunnen onderzaaten vryheid te geeven, om de geroofde ſchepen en goederen, waar zyze bekomen konden, aan te houden, en als eigen goed naar zig te neemen (*h*). De zaaken des Konings van Zweeden ſcheenen, op 't einde des jaars, in zyn voordeel te zullen veranderen. Doch zy namen haaſt wederom eenen nadeeligen keer. De Deenen, Stade bemagtigd, en het Hertogdom Breemen onder hun gebied gebragt hebbende, werden geſlaagen, door den Generaal Graave *Magnus Steenbok*. Karel de XII. hieldt zig nog te Bender op, zoekende de Turken op te hitſen, tot het hervatten van den kryg tegen den Czaar: doch deeze toeleg mislukte hem. Men belaſtte hem zelfs, het Turkſch gebied te ruimen, met zyn Volk. Hy weigerde te gehoorzaamen, en werdt, hierop, geweldiglyk aangetaſt, door de Turken. Zyn volk, zig te weer ſtellende, werdt omgebragt (*i*), en hy, in Sprokkelmaand des jaars 1713, gevangkelyk gevoerd naar een huis, by

De Zweeden houden veele ſchepen aan.

Staat des krygs in 't Noorden.

(*g*) LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 612—623.
(*h*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 1633.
(*i*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 319.

by Adrianopole, zonder ten Hove te mogen verſchynen. De Czaar viel, daarna, in Finland, en bemagtigde Abo en 't gantſche Geweſt. Steenbok, den brand geſteken hebbende in Altona (4), daar, zo hy voorgaf, voorraad verzameld was voor de Ruſſen, verdedigde zig in Tonningen, zo lang zyne mondbehoeften duurden; doch moeſt zig, eindelyk, met zyn volk, zynde de beſte troepen, die Zweeden in dienſt hadt, krygsgevangen geeven (*k*). 1718.

XXVI. De Koning van Pruiſſen werpt bezetting in Meurs.

't Kaſteel van Meurs was, tot in 't najaar, bezet geweeſt met krygsvolk van den Staat. De Koning van Pruiſſen, beweerende regt te hebben op het gantſche Vorſtendom, welk tot de nalaatenſchap van Willem den III., Koning van Groot-Britanje, behoorde, hadt, ſedert eenen geruimen tyd, aangehouden by de Staaten, om Meurs te ontledigen van bezetting, alzo de Keizerlyke Kamer van Wetzlar, voor welke, de Koning het geſchil over 't regt tot dit Vorſtendom hadt betrokken, zonder iemant, van wege de Prinſeſſe Weduwe van Naſſau-Oranje, die deeze regtbank niet erkende, gehoord te hebben, bevolen hadt, dat die van Meurs den Koning, als Vorſt van Meurs, erkennen en inhuldigen zouden: welk

(*k*) TINDAL *Vol.* IX. [*of* XXIV.] *p.* 485—489. LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 291—304, 344—347.

(4) Sommigen hebben die van Hamburg beſchuldigd, dat zy, uit afgunſt over den voorſpoed van die van Altona, Steenbok tot deeze ſtrengheid hadden omgekogt. Doch deeze beſchuldigers worden, bondiglyk, wederlegd, in eenen *Brief*, te vinden in de *Biblioth. Raiſonnée* Tom. IX. p. 469.

1712. welk bevel de bevelhebber der bezettinge niet hadt willen ter uitvoeringe doen brengen. De Staaten maakten zwarigheid, om 's Konings begeerte te voldoen. De Landgraaf van Hessen-Kassel en zyne Dogter, de Prinsesse Weduwe van Nassau-Oranje, sterkten de Staaten, in derzelver weigering, door herhaalde Vertoogen. De Koning van Pruissen besloot, derhalve, zig zelven te regten. Hy vaardigde, in 't begin van Slagtmaand, den Vorst van Anhalt-Dessau af, met eenige manschap, die in kleine vaartuigen gescheept werdt, en 't Kasteel, by verrassing, overweldigde: waarna beide de Stad en 't Kasteel Pruissische bezetting moesten inneemen (*l*). Het Staatsch Krygsvolk, zes vendelen sterk, werdt, in 't begin des volgenden jaars, ter Stad uit gejaagd (*m*). Van dien tyd af, is de Koning van Pruissen in 't bezit gebleeven van 't Vorstendom Meurs. Doch hy overleefde deezen aanwas zyner bezittingen niet lang. Eene sleepende ziekte nam hem weg, op den vyfentwintigsten van Sprokkelmaand des jaars 1713. Zyn Zoon, *Fredrik Willem*, volgde hem op (*n*).

XXVII. De Engelschen vatten argwaan

Terwyl men, te Utrecht, de Vredehandeling sleepende hieldt, veranderde de staat der zaaken zo zeer ten voordeele van Frankryk, dat Koning Lodewyk, die, nog zo onlangs, scheen,

(*l*) Notul. Zeel. 24 *Nov.* 1712. *bl.* 192. *Voies* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 571—575, 578—592. *Tom.* VIII. *p.* 43. Memoir. de Brandeb. *p.* 245.

(*m*) Resol. Holl. 23 *Nov.* 21 *Dec.* 1712. *bl.* 605, 652. 18, 20, 24 *Jan.* 1713. *bl.* 9, 12, 16.

(*n*) Memoir. de Brandeb *p.* 246. TINDAL *Vol.* IX. [*or* XXIV.] *p.* 462. LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 43.

ſcheen, zig de voorwaarden der Vrede te willen laaten voorſchryven door de Bondgenooten, nu zelfs voorſlagen deedt, waaraan hy de Bondgenooten en de Engelſchen zelven verbinden wilde (o). De Franſche Staatsdienaars zogten, in de afzonderlyke handelingen met Prior en het Engelſche Hof, de voordeelen in den Koophandel, op welken zy de Engelſchen hadden doen hoopen, allengskens, in te trekken en te beſnoeijen. Zy deeden dit, om de Engelſchen te dringen, tot eene afzonderlyke Vrede. Doch deezen, bevroedende, dat de andere Bondgenooten, en zy zelven, veelligt, naderhand, dan geheellyk ter genade van Frankryk geſtaan zouden hebben, konden hiertoe niet bewilligen. 't Blykt zelfs, uit Bolingbrokes eigen' brieven, dat de Engelſche Staatsdienaars, in den Winter en in 't volgende voorjaar, argwaan begonden op te vatten, tegen de Franſchen, en voor hunne eigen' veiligheid vreesden. *Zeg*, ſchreef Bolingbroke aan Prior, *aan Monſieur de Torcy, dat hy Robert en Henrik* (5) *aan de galg helpt*; en in eenen anderen brief, *myne groete aan Monſieur de Torcy. Zeg hem, dat, zo zy zig niet voegen met haare Majeſteit, zy my, miſſchien, tot een'* * Vlugteling *zullen maaken; doch zo ik zulks worde, beloof ik, my altoos, in Frankryk, beter te zullen gedraagen, dan de Franſche Vlugtelingen hier doen. Maak de Franſchen beſchaamd over hunne vitteryen. Zeker, zy han-*

1712. op, tegen de Franſchen.

1713.

* *Refugé.*

de-

(o) Bolingbrokes Lett. on Hiſtory, *Vol.* II. *p.* 135. Memoir. *de* Torcy, *Tom.* III. *p.* 406.

(5) Robert Harlei en Henrik S. John.

1713. *delen als kraamers, of, 't gene nog erger is, als Prokureurs* (*p*).

De Staaten beſluiten vrede te maaken, op de beſte voorwaarden.

De Staaten, zig, ſedert het ſluiten der Wapenſchorſinge tuſſchen Frankryk en Groot-Britanje, belaaden vindende met den zwaarſten laſt des krygs, en ſterk gemaand wordende, om voldoening der uitheemſche troepen (*q*), zagen zig, omtrent deezen tyd, in de noodzaakelykheid gebragt, om vrede te maaken, op de beſte voorwaarden. Zy beſlooten, hierom, op 't aanhoudend dringen der Koninginne van Groot-Britanje, die, eindelyk, volkomen eens geworden was met het Franſche Hof, en Doornik voor de Staaten bedongen hadt, het Verdrag van Barriere te tekenen, waarover Strafford, ſedert eenigen tyd, gehandeld hadt, in den Haage (*r*). 't Geſchiedde, te Utrecht, op den dertigſten van Louwmaand (*s*). By dit Verdrag „ werdt dat „ van den jaare 1709 te niet gedaan. De Staaten verbonden zig, tot handhaaving der Proteſtantſche Opvolginge in Groot-Britanje; „ welk Ryk verklaard werdt, na de dood der „ Koninginne, en na de dood *haarer erfgenaamen*, te moeten komen aan de Prinſeſſe Sofia, Keurvorſtinne Weduwe van Hanover, „ en aan de Erfgenaamen deezer Vorſtinne. „ De Koningin beloofde, haar beſt te zullen „ doen, dat de Spaanſche Nederlanden geſchikt werden tot eenen Voormuur of Bar-

Zy tekenen een nieuw Verdrag van Barriere met Groot-Britanje.

„ rie-

(*p*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel, bl.* 85, 94, 122-130.
(*q*) *Voies* LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 3—7, 9—27.
(*r*) *Voies* LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 29—32, 34.
(*s*) Verbaal *der* Plenipotentiar. tot de Vredeh. *MS.*

„ riere voor de Staaten, die, ten dien einde, 1713.
„ bezetting zouden mogen leggen in Veurne,
„ 't Fort de Knokke, Yperen, Meenen, de
„ Stad en 't Kaſteel van Doornik, Bergen,
„ Charleroi, de Stad en 't Kaſteel van Na-
„ men, het Kaſteel van Gend, en in de ſchan-
„ ſen de Peerel, de Filips, en Damme: zul-
„ lende de ſchans S. Donaas, die geheellyk
„ gehegt was aan de werken van Sluis, hun
„ in eigendom afgeſtaan, en de ſchans Roo-
„ denhuizen, by Gend, geſlegt worden. Zo
„ Frankryk hun, met de wapenen, aanviel,
„ of dreigde, zouden zy hunne manſchap in
„ deeze Plaatſen vermeerderen mogen, naar
„ hun welgevallen. Wyders, kwam men o-
„ vereen, dat Keizer Karel de VI. de *Souve-*
„ *rainiteit* hebben zou, over alle de Spaan-
„ ſche Nederlanden; die, nimmer, geheel
„ noch ten deele, aan Frankryk zouden ko-
„ men. De Engelſchen zouden, ten allen ty-
„ de, vryen Koophandel dryven mogen, in
„ deeze Nederlanden en in de Barriere-Plaat-
„ ſen, gelyk onder de Regeering van Koning
„ Karel den II. Tot handhaaving van dit Ver-
„ drag, met opzigt op de Proteſtantſche op-
„ volging in Groot-Britanje, van de eene,
„ en op het bezit der Barriere-Plaatſen, van
„ de andere zyde, zouden, des noods, de
„ Koningin tienduizend, en de Staaten zes-
„ duizend knegten, en ieder, daarenboven,
„ twintig Oorlogsſchepen leveren: welk ge-
„ tal van knegten en ſchepen, zo 't vereiſcht
„ werdt, wederzyds, zou vermeerderd wor-
„ den." By een afzonderlyk punt, was be-

1713. raamd „ dat, naardemaal Staatſch en Spaanſch „ Vlaanderen, derwyze, aan elkanderen paal- „ den, dat men, in den aanvang des tegen- „ woordigen oorlogs, eene Sterkte onder 't „ geſchut van Sas van Gend hadt aangetaſt, „ onder voorwendſel, dat zy op Spaanſchen „ bodem lag; men zorg draagen zou, dat de „ grensſcheiding in Vlaanderen beter geregeld „ werdt (t)."

Aanmerkingen over het zelve.

Men beſpeurde, uit dit Verdrag, welk terſtond bekragtigd werdt, hoe weinig de aanmerkingen der Staaten, op het Ontwerp, door Strafford overgebragt, vermogt hadden by de Koninginne. Zy moeſten zig verbinden, om de erfgenaamen haarer Majeſteit te handhaaven in 't bezit der Kroone van Groot-Britanje, zonder dat men zig wilde verklaaren, wie men door deeze erfgenaamen verſtondt, gelyk de Staaten begeerd hadden. Men hadt het zelfs kwalyk genomen in Engeland, dat de Staaten hiervan hadden gerept, als of zy, zeide men, haare Majeſteit verdagt hielden, dat zy, hierdoor, het Huis van Hanover niet verſtaan zou. 't Is waar, dat zy Doornik behielden; doch Condé en Dendermonde wilde men hun niet toeleggen. En zo zy immer gehoopt hadden, de opperſte magt te verkrygen, over een gedeelte der Spaanſche Nederlanden, 't veroveren van welken hun zwaare ſchatten en ſtroomen bloeds gekoſt hadt; zy moeſten thans deeze hoop byna t' eenemaal opgeeven. De op-

(t) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 444. DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 322. LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 34.

opperſte magt over alle de Spaanſche Nederlanden werdt Keizer Karel den VI. toegeſchikt, zonder dat zy zig van 't bezit van 't eenige Overkwartier van Gelderland verzekeren konden; welk zy zo ernſtelyk begeerd hadden, en welk hun, by een afgezonderd punt van 't Verdrag van 't jaar 1709, zo uitdrukkelyk, beloofd geweeſt was. Doch de Koning van Pruiſſen, die de Stad Gelder ingenomen hadt, en bezet hieldt, vlamde op de bezitting van het gantſche Overkwartier, tegen 't gene hy, wegens agterſtallige onderſtandgelden, te vorderen hadt van Karel den II. En men vernam, in den Haage, dat de Franſchen en Engelſchen hem overgehaald hadden tot hunne maatregels, door hem het Overkwartier toe te zeggen (*u*). Zyn dood, die, kort hierop, voorviel, ſtremde de handeling over dit punt, ſlegts voor eene korte wyle. Fredrik Willem, zyn opvolger, bleef ſtyf ſtaan op het bezit van 't gantſche Overkwartier. Doch de Staatſchen zagen hierin merkelyke zwaarigheid (*v*). De Koning van Pruiſſen, Venlo en S. Michiel inhebbende, was altoos meeſter van een' overtogt der Maaze, naar Maastricht. Men ſprak, derhalve, van eene verdeeling van 't Overkwartier, tuſſchen den Keizer, den Koning van Pruiſſen en de Staaten. Doch 't kwam tot geen beſluit. Ondertuſſchen, bewoogen de Pruisſiſche Gevolmagtigden de Keizerſchen, te Utrecht, tot het tekenen van een Verdrag, waarby

1713.

De Koning van Pruiſſen ſtaat naar 't Overkwartier van Gelder.

(*u*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 43, 44.
(*v*) Verbaal *der* Plenipotent. op de Vredeh. *MS.*

1713. by de Keizer zyn aandeel in het Overkwartier, op zekere voorwaarden, afſtondt aan den Koning van Pruiſſen (*w*). Door dit Verdrag, welk eenigen tyd geheim bleef, doch niet bekragtigd werdt, door den Keizer; en door het nieuw Verdrag van Barriere, tuſſchen Groot-Britanje en de Staaten, dagt men de voornaamſte zwaarigheden, die 't ſluiten der Vrede tegenhielden, uit den weg geruimd te hebben (*x*). Ruim twee weeken te vooren, was men ook overeengekomen, om Italie onzydig te verklaaren, en het krygsvolk der Bondgenooten te rug te trekken, uit Katalonie, Minorka en Ivika (*y*): waarin de Keizerſchen zelven, ziende het Bondgenootſchap aan 't waggelen of verbroken, eindelyk, bewilligd hadden (*z*). De Wapenſchorſing, tuſſchen Frankryk en Spanje ter eener, en Portugal ter anderer zyde, was, op den eerſten van Lentemaand, wederom, voor vier maanden, verlengd. Met den Hertog van Savoje, voor wiens belangen de Engelſchen zeer gezorgd hadden (*a*), werdt een ſtilſtand van wapenen getekend, die tot aan 't ſluiten der Vrede duuren zou (*b*). De Engelſchen hadden hunne voornaamſte punten ook geregeld, aan de Hoven van Verſailles en Madrid. Filips de V. hadt

Italie onzydig verklaard.

(*w*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 337.
(*x*) Verbaal *der* Plenipotent. op de Vredehand. *MS.* LAMBERTI *Tom.* VIII *p.* 45—48.
(*y*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom* VIII. *P.* I. *p.* 327.
(*z*) Rapp. van Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 121. LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 48—55.
(*a*) Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 86, 87, 88, 92, 93, 94, 95, 96.
(*b*) DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 326, 330.

hadt plegtigen afſtand gedaan van zyn regt op de Kroone van Frankryk, en Lodewyk de XIV. de open' brieven vernietigd, waarby hem dit regt voorbehouden was. Ten zelfden tyde, hadden de Hertogen van Berry en Orleans afgeſtaan van allen eiſch op de Kroone van Spanje (*c*). Het Aſſiento-Verdrag, waarby den Engelſchen de Slaavenhandel op de Spaanſche Weſtindien, voor den tyd van dertig jaaren, toegeſtaan was, werdt, den dertienden van Lentemaand, te Madrid, getekend (*d*). De Franſche Guineeſche Maatſchappy hadt diergelyk Verdrag, in den jaare 1701, voor den tyd van tien jaaren, verworven (*e*), welk nu vernietigd bleef. Men ſpoedde zig, derhalve, met ſnelle ſchreeden, tot het ſluiten der Vrede, te Utrecht. 1713.

XXVIII. Twiſt met de Franſchen over de Plaatſen, welken zy zouden moeten afſtaan.

De Franſchen, die verſcheiden' Steden in de Nederlanden verlooren hadden, welken zy, by de Vrede, zouden moeten afſtaan, betwiſten, nogtans, hunnen partyen, in 't handelen, den grond, voet voor voet. Het meeſte geſchil viel over de onderhoorigheden der Plaatſen, welken men afſtaan zou. S. Amand en Mortagne, ſchoon altoos onder Doornik behoord hebbende, moeſten 'er, meende men, nu van afgezonderd worden. Ook wilde men de beſte dorpen ſcheiden van Yperen. De Staatſchen zagen zig genoodzaakt, hieromtrent, vry wat toe te geeven. De Lyſt der Reg-

(*c*) Du Mont Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 304, 310, 314, 316, 324.
(*d*) Du Mont *ubi ſupra p.* 330.
(*e*) Du Mont *ubi ſupra p.* 83.

1713. Regten van den jaare 1664 zagenze ook, niet zonder uitzondering, te verkrygen, ten ware zy Doornik afſtonden, waartoe zy niet konden beſluiten. De Franſchen en Engelſchen waren 't, insgelyks, nog niet ten volle eens. De eerſten vorderden Kaap Breton van de laatſten: welk deezen meenden, hun, nevens Akadia of Nieuw-Schotland, daar zy 't onderrekenden, afgeſtaan te zyn. Zy wilden 't egter overgeeven, zo Frankryk daartegen van de Viſſchery op de kuſt van Terreneuve wilde afſtaan. Doch hiernaar hadden de Franſchen geene ooren. De Engelſchen waren te vrede, met de Lyſt der Regten van den jaare 1664, zo als zy den Staaten aangebooden was door Frankryk. Zy bewilligden zelfs, in de verhooging der regten, waarin de Staatſchen zwaarigheid maakten; om dat deeze verhooging vier ſoorten van waaren betrof, drie van welken zy byna niet, en de ingezetenen der Vereenigde Geweſten zeer veel in Frankryk bragten, te weeten Walviſch-baarden en Traan, Haring, gemaakte Suiker en Wollen ſtoffen. Doch de Franſchen wilden hun zulk eene Lyſt van Regten niet toeſtaan. Zy beloofden alleen, dat men 't doen zou, wanneer de Engelſchen de belaſtingen vernietigden, welken zy, na 't jaar 1664, op de Franſche Koopwaaren gelegd hadden. En hiervan werdt, naderhand, een punt van 't Verdrag tuſſchen Frankryk en Groot-Britanje gemaakt, hoewel het Parlement weigerde, het zelve te bekragtigen. Doch dit was 't eenigſte punt niet, waarin de Franſchen de Engelſchen, op de Vredehandeling, verkloekt had-

en over de Lyſt der Regten op de Koopwaaren.

hadden. Na 't wegruimen van deeze zwaarigheid, drongen de Franſchen de Engelſchen ſterk, om te tekenen, of met de Bondgenooten te gelyk, of afzonderlyk (*f*): 't welk van zulk een gevolg was, dat zy, den dertienden van Lentemaand, in eene byeenkomſt van de Gevolmagtigden der Bondgenooten, te Utrecht, voorſloegen „ dat de tegenwoordige „ Vredehandeling nu veertien maanden ge- „ duurd hadt; dat dit draalen den Bondgenoo- „ ten veel nadeels hadt toegebragt; doch dat „ dit der Koninginne van Groot-Britanje, die „ 't afdoen haarer eigene zaaken verſchooven „ hadt, om die van haare Bondgenooten te „ bevorderen, geenszins, te wyten was; dat „ zy nu vertrouwen moeſt, dat de hooge Bond- „ genooten de punten hunner Verdragen zo „ verre zouden voorbereid hebben, dat men „ tot een algemeen beſluit zou konnen ko- „ men. Eindelyk, dat haare Majeſteit hun be- „ volen hadt, den Heeren Gevolmagtigden „ der hooge Bondgenooten te verklaaren, dat „ zy noodzaakelyk vondt, haar Verdrag te „ ſluiten, zonder uitſtel, en dat zy den „ Bondgenooten vermaande, het zelfde te „ doen (*g*)." 1713.

De Engelſchen verklaaren zig bereid om te ſluiten.

Na deeze Verklaaring der Engelſchen, drongen de Franſchen hen nog ſterker tot het ſluiten eener afzonderlyke Vrede. Doch alzo hunne Volmagten ſlegts inhielden, dat zy over eene

XXIX. Zy ſtellen 'er een' dag toe.

(*f*) Verbaal *der* Plenipot. tot de Vredeh. *MS.* *Voiez* Lamberti *Tom.* VIII. *p.* 56—61.
(*g*) *Voiez* Lamberti *Tom.* VIII. *p.* 61.

1713. eene algemeene Vrede hadden te handelen, aarzelden zy, om te ſluiten. Maar Bolingbroke bezorgde hun haaſt eene andere Volmagt, hun, te gelyk, vermaanende, dat zy eenen dag vaſtſtellen moeſten, waarop zy hun Verdrag zouden tekenen; en dat zy zulken onder de Bondgenooten, die dan nog niet gereed konden zyn, moeſten dringen, om eenen naderen dag te bepaalen, en dan, op hunne beurt, insgelyks, te tekenen (*b*). Midlerwyl, hadden de Franſchen den Keizerſchen een Ontwerp van Vrede met den Keizer en 't Ryk beloofd. Doch 't kwam niet, voor den elfden van Grasmaand, tyd, waarop de Engelſchen vaſtgeſteld hadden, hun Verdrag te tekenen. Ook behelsde het Ontwerp verſcheiden' punten, die den Keizerſchen niet behaagden (*i*).

De Engelſchen, Portugeeſchen, Pruiſſiſchen, Savooiſchen en Staatſchen tekenen de Vrede met Frankryk.

Maar de Engelſchen verſchooven 'er het ſluiten van hun Verdrag niet om. De Gevolmagtigden van Portugal, van Pruiſſen, van Savoje en van de Vereenigde Staaten hadden laſt, om, ten zelfden dage als de Engelſchen, te tekenen. De Franſche en Savooiſche Gevolmagtigden vervoegden zig, ten huize van den Biſchop van Briſtol. Strafford begaf zig ook derwaards. En hier tekende men een Verdrag van Vrede, en een Verdrag van Koophandel tuſſchen Frankryk en Groot-Britanje, en een Verdrag van Vrede tuſſchen Frankryk en Savoje, des nademiddags ten twee uuren. Midlerwyl, hadt Strafford, ten zynen huize, doen no-

(*b*) LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 62, 63.
(*i*) LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 66—71, 161,

nodigen de Portugeeſche, Pruiſſiſche en Staatſche Gevolmagtigden. Derwaards begaven zig, na de maaltyd, de Franſchen en Savooiſchen en de Biſſchop van Briſtol 't Verdrag tuſſchen Frankryk en Portugal werdt, des avonds ten agt, dat, tuſſchen Frankryk en Pruiſſen, des nagts ten elf uuren, getekend. 't Verdrag van Vrede en 't Verdrag van Koophandel, tuſſchen Frankryk en de Staaten, welken de Keizerſchen zig gevleid hadden, dat ongeſlooten gebleeven zouden zyn (*k*), werden niet getekend, voor omtrent drie uuren (*l*) na middernagt (*m*). Het eerſte beſtondt uit *negenendertig* Leden; welker voornaamſten behelsden; 1713.

Inhoud van 't Verdrag van Vrede tuſſchen Frankryk en de Staaten.

„ dat men elkanderen zou wedergeeven de „ ſchepen, die genomen mogten worden, in „ de Ooſt- of Noordzee, van Terneuze in „ Noorwegen af, tot aan 't einde van 't Ka„ naal, binnen vier; van het einde van 't Ka„ naal tot aan Kaap S. Vincent, binnen zes; „ van Kaap S. Vincent, tot in de Middellandſche zee en aan de Linie, binnen tien wee„ ken, en van de Linie af, en in alle andere „ oorden der weereld, binnen agt maanden „ na de afkondiging, of liever, gelyk men 't, „ kort hierop verklaarde, na de tekening van „ dit Verdrag. Dat men, wederzyds, weige„ ren zou, te treeden in eenige Verdragen „ of Handelingen, tot elkanders nadeel; maar „ elkanderen daarvan terſtond kennis geeven. „ Zul-

(*k*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 162, 163.
(*l*) Verbaal *der* Plenipot. op de Vredeh. *MS.*
(*m*) Hiſt. de la Paix d'Utr. *p.* 430, 431. LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 160, 161.

1713. „ Zulken, welker goederen aangehouden of
„ verbeurd verklaard waren, ter oorzaake van
„ den oorlog, zouden dezelven, uit kragte
„ van dit Verdrag, wederom naar zig mogen
„ neemen. De Koning van Frankryk zou den
„ Staaten, ten behoeve van het Huis van Oos-
„ tenryk, overgeeven alle de Spaanſche Ne-
„ derlanden, zo als Karel de II. dezelven be-
„ zeten hadt, of hadt behooren te bezitten,
„ in gevolge der Ryswykſche Vrede, zullen-
„ de dit Huis deeze Landen, *volgens de orde*
„ *van opvolging in het zelve vaſtgeſteld*, blyven
„ bezitten, zo ras de Staaten, met het zelve,
„ wegens hunne Barriere, zouden overeenge-
„ komen zyn; mids de Koning van Pruiſſen
„ van het Overkwartier van Gelder bleeve be-
„ houden, 't gene hy daarvan tegenwoordig
„ bezat, te weeten, de Stad en 't Baljuwſchap
„ van Gelder, en de Steden, Baljuwſchappen
„ en Heerlykheden Straalen, Wagtendonk,
„ Middelaar, Walbeek, Aartſen, Afferden
„ en Weel, nevens Raai en Klein Kevelaar:
„ waarby nog gevoegd zou worden het Land
„ van Keſſel, Erkelens uitgenomen: ook zou
„ men, in het Hertogdom Luxemburg of Lim-
„ burg, een ſtuk Lands afzonderen, ter waar-
„ de van dertigduizend Ryksdaalers jaarlyk-
„ ſche inkomſten: welk tot een Prinsdom zou
„ opgeregt worden ten behoeve van de Prinſes-
„ ſe van Urſins, en derzelver erfgenaamen (6).
„ Lu-

(6) Wy zullen, in 't volgende LXIX. *Boek*, §. IV., nader aanwyzen, waarom men deezer Prinſeſſe zo gunſtig wilde zyn.

„ Luxemburg en Chiny, Namen en de Ste- 1713.
„ den Charleroi en Nieuwpoort zouden den
„ Staaten, ten bovengemelden einde, over-
„ geleverd worden, veertien dagen na de uit-
„ wiſſeling der bekragtigingen van dit Ver-
„ drag. De Keurvorſt van Beieren, wien de
„ Spaanſche Nederlanden opgedraagen wa-
„ ren, door Koning Filips, zou daarvan we-
„ derom afſtaan; doch de opperſte magt en
„ inkomſten van Luxemburg, Namen en Char-
„ leroi behouden, tot dat hy herſteld zou zyn,
„ in alle de goederen, welken hy bezeten hadt,
„ voor den oorlog, de Opper-Palts uitgeno-
„ men; in den rang van negenden Keurvorſt,
„ en in het Koningkryk Sardinie: ook, tot
„ hem vergoeding gedaan zou zyn, wegens
„ 't gene hy, ten opzigte van het Verdrag van
„ Ilmersheim, te vorderen hadt. Nogtans,
„ zouden de Steden Luxemburg, Namen en
„ Charleroi bewaard worden, door Staatſche
„ troepen, en onderhouden, volgens een Re-
„ glement, daarop gemaakt, na de Ryswyk-
„ ſche Vrede, met den Keurvorſt, als Land-
„ voogd; zullende de gemelde Geweſten en
„ Steden hun aandeel opbrengen, in een mil-
„ lioen guldens, welk den Staaten, uit de bes-
„ te inkomſten der Spaanſche Nederlanden,
„ tot onderhoud van 't Krygsvolk en de Ves-
„ tingwerken, zou moeten toegelegd worden.
„ De Koning ſtondt, wyders, aan de Staaten,
„ insgelyks ten behoeve van 't Huis van Oos-
„ tenryk, af Meenen, Doornik en het gehee-
„ le Doornikſche, uitgezonderd S. Amand
„ met, en Mortagne zonder de onderhoorig-
„ he-

1713. „ heden, mids men Mortagne niet ſterkte,
„ noch aldaar eenige Sluizen maakte. 't Land
„ van Antoing zou wederom aan den Prinſe
„ van Espinoi komen, mids het Huis van Li-
„ gne zyne eiſchen op het zelve in regten ver-
„ volgen mogt (*n*). Voorts, ſtondt de Koning
„ den Staaten, insgelyks voor 't Huis van Oos-
„ tenryk, af Veurne, Veurner-Ambagt met
„ de agt Kerſpels, 't Fort de Knokke, Loo
„ en Diksmuiden, met het gene 'er onder be-
„ hoorde, Yperen met zyne Kaſſelrye, en
„ daar onder Rouſelaar, nevens de andere
„ onderhoorigheden, die, voortaan, zouden
„ zyn Poperingen, Warneton of Waaſten,
„ Commines en Warwyk, voor zo veel de
„ drie laatſte Plaatſen, en de afhangkelykhe-
„ den der overigen gelegen waren, aan den
„ Yperſchen kant van de Leye. Op de Leye
„ zou, van den mond van den Deul af, op-
„ waards, geen tol betaald worden. De Spaan-
„ ſche Nederlanden, of eenig gedeelte der-
„ zelven zouden nimmer konnen overgege-
„ ven worden aan de Kroone, of aan eenigen
„ Prins of Prinſes uit den Huize van Frank-
„ ryk. De Staaten zouden den Koning we-
„ dergeeven Ryſſel, met zyne gantſche Kas-
„ ſelrye, Orchies, 't Land van La Leu, den
„ burgt La Gorgue, voorts Aire, Bethune,
„ S. Venant, en de Sterkte François, met al-
„ le derzelver onderhoorigheden, zullende
„ nog-

(*n*) *Zie* Reſol. Gener. *Jovis* 8 *Juny* 1713. *dans les* Act. de la Paix d'Utr. *Tom.* V. *p.* 492. Du Mont Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 389.

„ nogtans den Prins van Espinoi wederom ko- 1713.
„ men in 't bezit der Landen van Ciſoing en
„ Roubair, behoudens het regt van den Hui-
„ ze van Ligne (o). De wederzydſche troe-
„ pen zouden, terſtond na 't uitwiſſelen der
„ bekragtigingen, de afgeſtaane Plaatſen rui-
„ men. Doch elk zou, tot dien tyd toe, de
„ inkomſten en brandſchattingen trekken van
„ de Plaatſen, thans in zyne bezitting. De
„ onderzaaten van beide de Mogendheden,
„ zelfs de ingezetenen der Spaanſche Neder-
„ landen werden, door dit Verdrag, aange-
„ merkt, als volkomenlyk bevredigd, en in
„ hunnen vryen onderlingen handel, eere en
„ voorregten herſteld. Ampten en gunſten,
„ geduurende den oorlog, in de Spaanſche
„ Nederlanden, begeven, zouden, in 't alge-
„ meen, blyven aan de bezitters: en zaaken,
„ den Roomſch-Katholyken Godsdienſt betref-
„ fende, aldaar blyven, zo zy thans waren,
„ of geweeſt waren voor den oorlog. De oefe-
„ ning van den Proteſtantſchen Godsdienſt
„ onder de troepen zou geſchieden, volgens
„ het Reglement, voorheen met den Keur-
„ vorſt van Beieren, als Landvoogd, gemaakt.
„ De Staatſche bezetting in Huy en Luik zou
„ aldaar blyven mogen. Doch Bon zou, drie
„ maanden na de herſtelling van den Keur-
„ vorſt van Keulen, geſlegt worden. Tot
„ meerder beveſtiging van dit Verdrag, zou
„ men, na dat het voldaan zou zyn, gerekend
„ wor-

(o) *Voiez* Act. de la Paix d'Utr. *Tom.* V. *p.* 489. Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 382.

1713. „ worden, wederzyds, te hebben afgeſtaan
„ van alle eiſchen, oude en nieuwe, welken
„ men, ten laſte van elkanderen, meende te
„ hebben. En naardemaal men overeengeko-
„ men was, en by de plegtigſte afſtanden, vaſt-
„ geſteld hadt, dat de Kroonen van Frankryk
„ en Spanje nooit zouden vereenigd worden,
„ op het hoofd van één' en den zelfden Koning;
„ zo verbonden de Koning van Frankryk en
„ de Staaten zig, om nimmer iet te doen, of
„ te gedoogen, welk daartoe ſtrekken mogt.
„ Frankryk zou ook geene voordeelen in den
„ Koophandel op Spanje en op de Indien ge-
„ nieten, dan die het, ten tyde van Karel den
„ II., gehad hadt, of die, te gelyk, aan alle
„ andere handeldryvende volken werden toe-
„ geſtaan: zullende de wederzydſche onder-
„ zaaten zig moeten onderwerpen, aan de ou-
„ de Wetten op den Koophandel in Spanje
„ en de Indien. De Koning zou zorgen, dat
„ de zaaken van den Godsdienſt in het Duit-
„ ſche Ryk gehouden werden overeenkomſtig
„ met de Weſtfaalſche Vrede. Hy ſtondt toe,
„ dat Rynfelds en S. Goar bleeven aan den
„ Landgraave van Heſſen Kaſſel, mids de
„ RoomſcheGodsdienſt aldaar geoefend werdt,
„ gelyk tegenwoordig, en men redelyke vol-
„ doening gave aan de Prinſen van Heſſen-
„ Rynfelds. In geval van onverhoopte vrede-
„ breuk, zouden de wederzydſche onderzaa-
„ ten negen maanden tyds hebben, om met
„ hunne goederen te vertrekken. De Staaten
„ begreepen in dit Verdrag Groot Britanje en
„ alle de andere Bondgenooten, die, in den

„ tyd

„ tyd van zes weeken, verklaaren zouden, 1713.
„ de Vrede aan te neemen: voorts, de Zwit-
„ ſerſche Kantons, byzonderlyk de Proteſtant-
„ ſche, benevens derzelver Bondgenooten,
„ met naame Neufchatel, S. Gal, Milhau-
„ ſen en Bienne: ook de Griſons of Graauw-
„ bunders, de Steden Breemen en Embden,
„ en alle zodanige Vorſten, als 't hun verzoe-
„ ken zouden. De Koning zou, binnen zes
„ maanden, verklaaren, wie hy begrypen wil-
„ de in de Vrede. Het Verdrag zou, we-
„ derzyds, binnen drie weeken, bekragtigd
„ worden. Ook zou men 'er regiſter van hou-
„ den, in alle de Parlementen van Frankryk,
„ en in de Hoven der Vereenigde Nederlan-
„ den, daar zulks gebruikelyk was." In drie Afgezon-
afgezonderde punten, werdt nog beloofd „ dat derde
„ de Koning van Frankryk Spanje met de punten.
„ Staaten zou bevredigen, en deezen de
„ voordeelen in den Koophandel bezorgen,
„ die hun, by de Munſterſche Vrede, wa-
„ ren toegeſtaan. Dat de Staaten het Huis
„ van Ooſtenryk, by 't overgeeven der Spaan-
„ ſche Nederlanden, verbinden zouden, tot
„ het naarkomen der punten, met opzigt
„ op deeze Nederlanden, in dit Verdrag,
„ beraamd. Dat zy ook deeze overgifte niet
„ zouden doen, dan na dat Sardinie zou
„ zyn afgeſtaan aan den Keurvorſt van Beie-
„ ren. Dat Frankryk, wyders, Gemagtig-
„ den zou mogen zenden, op de byeen-
„ komſt, die, van wege Groot-Britanje en
„ de Staaten, zou aangelegd worden, tot
„ het regelen der regten op den Koophan-
„ del,

1713. „ del, in de Spaanſche Nederlanden (*p*)."

Inhoud van het Verdrag van Koophandel tuſſchen Frankryk en de Staaten.

Het Verdrag van Koophandel, welk vyfentwintig jaaren duuren zou, beſtondt uit *vierenveertig* Leden. By het zelve, beloofde de Koning „ de ingezetenen der Vereenigde Ge„ weſten niet zwaarder te zullen belaſten, dan „ zyne eigene onderdaanen. De invoer van „ allerlei gezouten Haring, die, by een Ar„ reſt van den jaare 1687, merkelyk belem„ merd was, werdt wederom vry geſteld. De „ zelfde ingezetenen van deezen Staat werden „ ontheeven verklaard van het Regt van *Au„ baine*, gelyk van ouds. Onder Contrebande „ waaren, werden alleenlyk begreepen aller„ lei krygsbehoeften, als Kanon, Musquet„ ten, Mortieren, Petarden, Bomben, Gra„ naaten, Sauſyzen, Pekkranſen, Affuiten, „ Forquetten, Bandeliers, Buskruid, Lonten, „ Salpeter, Kogels, Pieken, Degens, Storm„ hoeden, Helmetten, Cuiraſſen, Helbaarden, „ halve Pieken, Paarden, Zadels, Hengſels „ tot degens en diergelyken: doch geene graa„ nen, olyven, zout noch eenige andere mond„ behoeften; alle welken men ook naar vyand„ lyke Plaatſen, mids niet belegerd noch ge„ blokkeerd zynde, zou mogen voeren. Goe„ deren van vrienden, in vyanden-ſchepen „ gelaaden, zouden verbeurd, en vyanden„ goederen in vrienden-ſchepen gelaaden, „ daarentegen, vry zyn. Men zou, voortaan, „ geene Conſuls houden, in elkanders havens; „ doch

(*p*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 456. DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 366. LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 121.

„ doch zo men eenige andere Ampbenaars wil- 1713.
„ de aanſtellen, zouden deezen zig moeten
„ nederzetten, ter plaatſe daar het Hof zyn
„ gewoon verblyf hieldt. Men zou niet gedoo-
„ gen, dat eenige prys, door eenige vreemde
„ Mogendheid, op den Koning of de Staaten
„ veroverd, in de wederzydſche Havens werdt
„ opgebragt." Het Verdrag begreep nog veele andere punten, die gewoonlyk in een Verdrag van Zeevaart en Koophandel voorkomen, en het inloopen van Oorlogsſchepen, het ſtranden van Koopvaarders, de regtspleeging over opkomende geſchillen, en veele andere zaaken betreffen. Wy houden 'er ons niet mede op. Alleenlyk, moeten wy nog aantekenen,
„ dat de ingezetenen der Vereenigde Gewes-
„ ten, by een afgezonderd punt, ontheeven
„ werden van de belaſting van vyftig ſtuivers
„ van 't Vat, zonder dat zy, in 't toekomen-
„ de, wederom met dezelve bezwaard zouden
„ mogen worden, behalve alleen, wanneer
„ hunne ſchepen koopwaaren voerden, van
„ de eene Plaats in Frankryk naar de ande-
„ ren (*q*)."

Zodanig was de inhoud der twee Verdra- XXX.
gen, tuſſchen Frankryk en de Staaten ge- Aanmerkingen over deeze Verdragen.
ſlooten, des nagts, tuſſchen den elfden en twaalfden van Grasmaand. Het Verdrag van Zeevaart en Koophandel was zo voordeelig, als men 't, tegenwoordig, naar reden, verwagten kon: uitgenomen, dat het ſlegts aan vyfentwintig jaaren bepaald was. Doch 't Ryswykſch

(*q*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 479. DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 377. LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 141.

1713. wykſch Verdrag van Koophandel was aan den zelfden tyd bepaald geweeſt. Ook kwam het Utrechtſch Verdrag van Koophandel genoegzaam met het Ryswykſch overeen. Alleenlyk, was, op 't aanhouden van Holland (r), één punt van het Ryswykſch Verdrag uit het Utrechtſch gelaaten, waarby verklaard werdt „ dat men zig, by voorraad, aan de Lyſt van „ 't jaar 1667 zou houden, tot dat men, we„ gens eene nieuwe Lyſt, zou overeenkomen: „ doch dat, zo dit niet binnen drie maanden „ geſchiedde, de Lyſt van 't jaar 1664 ſtand „ grypen zou." De Barriere der Staaten werdt, by het Verdrag van Vrede, niet zo voordeelig geregeld, als men wel begeerd hadt: doch dit was, voornaamlyk, aan 't beleid der Engelſchen te wyten. Ook verkreegen zy van 't Overkwartier van Gelder ſlegts een gedeelte, moetende het overige, gedeeltelyk, gelaaten worden aan den Koning van Pruiſſen, die anders niet te beweegen geweeſt was, om te ſluiten. Wegens 't Prinsdom van Oranje, welk zy, als Executeurs van den Uiterſten Wil van Koning Willem, meenden te moeten bezitten, werdt geen woord gerept, in 't Verdrag met de Staaten. De Franſchen hadden 'er alleenlyk over willen verdraagen met den Koning van Pruiſſen, die van zyn geheele regt op het zelve, tegen de gemelde overgifte van een gedeelte des Overkwartiers van Gelder, hadt afgeſtaan. Ook ſprak het Verdrag niet van 't ſlegten van Duinkerken, omtrent welk punt, de Koning alleen; met de Koninginne van Groot-

(r) Reſol. Holl. 10 *April* 1713. *bl.* 118.

Groot-Britanje hadt willen overeenkomen. 1713.
Doch op 't verzoek om vryheid van Godsdienſt voor de Hervormden in Frankryk, was, gelyk ook wel te wagten was geweeſt, nergens iets, immers niets gunſtig geantwoord. De Staatſchen, laſt ontvangen hebbende om te tekenen, hadden zulks zeer geheim gehouden. Ook verwagtte elk, dat men op 't Stadhuis zou byeenkomen, als de Vrede getekend werdt. Doch men vreesde, door de Keizerſchen en andere Duitſche Gevolmagtigden, gehinderd te zullen worden, als men zyn voorneemen om te tekenen rugtbaar gemaakt hadt. De tekening van Frankryk en van vier der Bondgenooten geſchiedde, derhalve, onverwagt en heimelyk, aan de wooningen der Engelſchen. De Vrede wordt afgekondigd.
Met den dag, werdt de Vrede eerſt bekend gemaakt, door de Gezanten, dieze getekend hadden. Omtrent ten tien uuren, des morgens, werdt zy den volke aangekondigd, door 't loſſen van eenige ligte ſtukjes, die voor 't Stadhuis ſtonden. De afkondiging der Vrede geſchiedde, daarna, door 't gantſche Land (s). De vreugde was klein onder 't gemeen, en groot de verbittering tegen de Engelſche Staatsdienaars, dien 't alleen geweeten werdt, dat men zig, na 't voeren van eenen roemryken en voorſpoedigen oorlog, met eene ſchandelyke en niet zeer voordeelige Vrede, vergenoegen moeſt (t). De uitwiſſeling der bekragtigingen geſchiedde, te Utrecht, aan de wooning

(s) Reſol. Holl. 28 *April*, 17, 19, 23 *May* 1713. *bl.* 174, 238, 239, 241, 244.
(t) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 160, 161, 162, 165, 166. Hiſt. de la Paix d'Utrecht. *p.* 432.

1713. ning der Franſchen, die, ten zelfden tyde, den Engelſchen de Akte overleverden, waarby de Keurvorſt van Beieren van de Spaanſche Nederlanden afſtondt (*u*).

XXXI. Voornaame punten uit de Verdragen van Groot Britanje, Portugal, Pruiſſen en Savoje.

De Bondgenooten, die te gelyk met de Staatſchen tekenden, hadden allen ook geene reden van vergenoegd te zyn. De Engelſchen ten minſten, welker Staatsdienaars de gantſche handeling beſtierd hadden, morden over de Verdragen van Vrede en Koophandel beide. Men hadt bedongen „ dat de Pretendent nimmer in Frankryk zou mogen wederkeeren; „ dat de Koning van Frankryk hem, noch iemant, die de Proteſtantſche opvolging zogt „ te hinderen, op eenigerlei wyze, behulpzaam zou zyn; dat Duinkerken, met de haven en ſluizen, geſlegt zou worden, zonder ooit wederom te worden herſteld: voorts, „ het bezit van Hudſons-baai, S. Chriſtofel, Akadia of Nieuw-Schotland volgens „ zyne oude grenzen, met Port-Rojal of Annapolis, en Terreneuve of Newfoundland, „ met Placentia." Doch men hadt „ het Eiland Kaap Breton en alle de anderen, in „ den mond van de rivier en golf van S. Laurens, benevens het regt om te viſſchen en „ viſch te droogen aan de kuſt van Terreneuve, van de Kaap Bonaviſta, noordwaards, „ tot aan Point Riche, aan Frankryk afgeſtaan (*v*)," 't welk veel misnoegen verwekte, in Engeland. In 't Verdrag van Koophandel, was wel beraamd „ dat de Engelſchen in „ Frank-

(*u*) LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 166—168.
(*v*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 339.

„ Frankryk gehandeld zouden worden als de 1713.
„ meeſt begunſtigde volken, en dat zy de vyf-
„ tig ſtuivers van 't Vat niet zouden behoe-
„ ven te betaalen;" doch men hadt, te gelyk, moeten toegeeven „ dat de Lyſt van 't jaar
„ 1664 geen' ſtand grypen zou, voor men,
„ in Engeland, de belaſtingen, welken, na dit
„ jaar, op de Franſche Koopmanſchappen,
„ waren gelegd, t'eenemaal hadt te niet ge-
„ daan (*w*): by welk beding, Groot-Britanje zo weinig rekening vondt, dat het Parlement dit punt weigerde te bekragtigen. Men verſtondt, in Engeland, dat de handel op Italie, Spanje en Portugal veel voordeeliger voor 't volk was, dan de handel op Frankryk; waarom men zig aan 't gantſche Verdrag van Koophandel weinig kreunde (*x*). De Koning van Portugal bedong, tegen 't nadeel, welk hy, by den oorlog, geleeden hadt, eenige Landen in Amerika, tuſſchen de Rivier der Amazoonen en de Rivier van Japok of Vincent Pinſon, benevens het regt over de beide oevers der eerſtgemelde Riviere (*y*). De Koning van Pruiſſen werdt niet alleen in deeze hoedanigheid erkend; maar ook voor Prins van Neufchatel en Valengyn. Daarenboven werdt hem, gelyk wy reeds gemeld hebben, een gedeelte van 't Overkwartier van Gelder toegelegd. Wyders, verbondt Frankryk zig tot het handhaaven der Weſtfaalſche Vrede, in 't geeſtelyke zo wel als in 't weereldlyke. Doch de Ko-

(*w*) *Voiez* Du Mont Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 345.
(*x*) Tindal *Vol.* X. [*or* XXV.] *p.* 14, 15—23, 26—33.
(*y*) *Voiez* Du Mont Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 353.

1713. Koning van Pruiſſen moeſt, daarentegen, afſtaan van zyn regt op het Prinsdom Oranje en op de goederen van Chateau-Beliard, in 't Graafſchap Bourgondie. Zelfs moeſt hy den Koning van Frankryk verzekeren, dat deeze in 't bezit van dit Prinsdom en van deeze goederen niet ontruſt zou worden, door of van wege de erfgenaamen van wylen den Prinſe Friſo van Naſſau, welken erfgenaamen hy aannam vergoeding te doen, voor 't gene zy op dit Prinsdom en op deeze goederen te eiſchen hadden. Alleenlyk, behieldt hy de vryheid, om zyn gedeelte van 't Overkwartier van Gelder Oranje te vernoemen, en de wapens en titel van dit Prinsdom te blyven voeren (z). De Hertog van Savoje ſloot de voordeeligſte Vrede; waartoe veel geholpen hadt, dat het belang der Bondgenooten, in 't byzonder dat van Groot-Britanje en van de Staaten vorderde, dat Frankryk geen' te zwakken nabuur hadt aan den kant van Italie. Frankryk beloofde, hem het Hertogdom Savoje en het Graafſchap Nice te rug te zullen geeven, en hem te zullen afſtaan de Valei van Pragelas, met de Sterkten Exiles en Feneſtrelles; de Valeien van Oulx, Sezane, Bardonache en Chateau-Dauphin; waar tegen hy alleenlyk aan Frankryk overgeeven zou de Valei van Barcelonette. Voorts, werdt hem het Koningkryk Sicilie toegeweezen, benevens het regt om op te volgen in 't Koningkryk Spanje, zo Filips de V., zonder nazaaten, overleedt. Ook werdt hy beveſtigd, in de bezitting van het gedeelte

(z) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom* VIII. *P.* I. *p* 356.

te van 't Hertogdom Montferrat, welk de Hertog van Mantua bezeten hadt, en welk hem, reeds door Keizer Leopold, in 't jaar 1703, toegelegd was. Eindelyk, bedong hy, dat de Prins van Monaco hem, wegens Menton en Rocabruna, voor onmiddelyken Leenheer erkennen zou (*a*). Alle welke voordeelen byna zo veel waren, als hy, op de Vredehandeling, hadt durven eischen. Zelfs werdt hem 't Koningkryk Sicilie toegelegd, welk hy niet eens openlyk gevorderd hadt. De Engelsche Staatsdienaars hadden 'er, ten zynen behoeve, sterk op gedrongen (*b*). 1713.

XXXII. Protesten tegen 't gehandelde te Utrecht.

Wyders, schoon 'er sommigen aan schynen te twyfelen (*c*), is 't egter zeker, dat 'er, van verscheiden' kanten, *geprotesteerd* is, tegen 't gene te Utrecht gehandeld en geslooten werdt. 't Is waar, dat 'er geene erkende middelaars waren, op de Vredehandeling, en derhalve geene Staatsdienaars, aan welken men de Protesten, gevoeglyk, overleveren kon: doch men rigtte zig aan de Wethouderschap van Utrecht (*d*), die de meeste Protesten aannam, en daarvan Akte verleende. De Prins van Conti, de Hertog van Luynes en Chevreuse, de Markgraaf de Viteaux, de Roomschgezinde Prins van Nassau-Siegen, de Graaf van Matignon, de Markgraaf d'Allegre, de Gereformeerde Prinsen van Nassau-Dillemburg en Nassau-Siegen, de Markgraaf de Coudrée, de

(*a*) *Voiez* Du Mont Corps Dipl. *Tom.* VIII. *P.* I. *p.* 362.
(*b*) *Zie* Rapp. van 't Geh. Committé I. *Deel*, *bl.* 86, 87, 88, 89.
(*c*) Hist. de la Paix d'Utrecht. *p.* 444.
(*d*) Lamberti *Tom.* VIII. *p.* 170.

1713. de Markgraaf van Aix en Chatillon en eindelyk ook de erfgenaamen van Prinſe Jan Willem Friſo proteſteerden tegen 't gehandelde, wegens Oranje, Neufchatel en Valengyn. De Hertogin Weduwe van Lesdiguieres behieldt ook haar regt op de twee laatſtgemelde Heerlykheden. De Hertogen van Bourbon en van Lotharingen proteſteerden tegen de vervreemding van het Hertogdom Montferrat. De Hertog van Montmorency behieldt zyne eiſchen op het Hertogdom Luxemburg: de Graaf van Vienne op Miolans in Savoje. De Markgraaf van Miremont leverde zelfs een Proteſt over, uit den naam der Gereformeerde Kerken in Frankryk, welken voorgaven, in hunne regten en bezittingen in Frankryk, te moeten herſteld worden, volgens de oude Verdragen. Alle deeze Proteſten werden aangenomen, door de Utrechtſche Wethouderſchap (*e*). Doch niet dat van den Pretendent, of van Jakob den III., Koning van Groot-Britanje, gelyk hy zig noemde. 't Was met de poſt, onder een' blooten omſlag, gezonden aan de Gevolmagtigden tot de Vredehandeling, en behelsde niets byzonders (*f*). De Pretendent was, ten deezen tyde, uit Frankryk geweeken, naar Lotharingen, daar hy zig nog eenigen tyd onthieldt. Men heeft naderhand vermoed, dat eenige Engelſche Staatsdienaars, ondanks al het gehandelde over de vaſtſtelling der Proteſtantſche opvolging in Groot-Britanje, ten dee-

(*e*) *Voiez* Suppl. *au* Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109.

(*f*) LAMBERTI *Tom.* VIII. *p.* 170.

deezen tyde, heimelyk handelden met den Abt Gaultier, om den Pretendent, na 't afſterven der Koninginne, te verzekeren van de Kroone (*g*). Doch ſommigen hebben redenen gegeven, om dit vermoeden als ongegrond te verwerpen (*h*). De Groot-Meeſter der Ridder-Orde van Maltha hadt, ook, reeds in 't voorleeden' jaar, een wydluftig Vertoog overgeleverd, waarby hy verzogt herſteld te worden, in 't bezit der goederen, die deeze Orde, van ouds, in de Vereenigde Geweſten, bezeten hadt (*i*). Doch men ſloeg 'er, thans, zo weinig agt op, als in voorgaande tyden. Eindelyk, hadt de Hertog van Biſacha, van wege eenen minderjaarigen Graave van Egmond, deszelfs regt zoeken te bewaaren, op het Vorſtendom Meurs, in een Verzoekſchrift aan de algemeene Staaten: waarop egter niets beſlooten werdt (*k*). 1713.

Zodanig een uitſlag hadt de Vredehandeling te Utrecht, in Grasmaand. De Keizer en een gedeelte van het Duitſche Ryk bleeven alleen nog in oorlog, met Frankryk. 's Keizers Gevolmagtigden onthielden zig, nog eene wyle tyds, te Utrecht, of in den Haage; doch keerden, eerlang, naar Weenen, te rug, zeer misnoegd op de Staaten, en vooral op de Engelſchen. De Franſche, Engelſche en Staatſche Gevolmagtigden bleeven nog te Utrecht, daar men, wel haaſt, Gezanten ontving van Fi-

Beſluit van 't verhaal der Utrechtſche Vredehandeling.

(*g*) *Zie* Rapp. van 't Geh. Comm. I. *Deel*, *bl.* 172, 173, 174, 175, 178.
(*h*) Memoir. *de* TORCY, *Tom.* III. *p.* 115—119, 230.
(*i*) *Voiez* LAMBERTI *Tom.* VII. *p.* 262.
(*k*) Act. de la Paix d'Utrecht *Tom.* V. *p.* 494. Suplem. *au* Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 115.

1713. Filips den V., die nu wederom, gelyk in den aanvang zyner Regeeringe, door Groot-Britanje en de Staaten, voor Koning van Spanje erkend werdt. De Engelſchen en Staatſchen traden, terſtond, met hen in onderhandeling over eene vrede: waarvan wy den uitſlag, in 't volgende boek, verhaalen zullen. De Vrede, die de Staaten met Frankryk gemaakt hadden, ſtondt wankel, zo lang de Keizer nog in oorlog bleef; en zelfs, zo lang zy nog niet met hem overeengekomen waren, wegens hunne Barriere in de Spaanſche Nederlanden. Ook was een Verdrag met Spanje noodig, om de geſlooten' Vrede te beveſtigen, naar behooren. De overeenkomſt met den Keizer kon de Staaten beveiligen, tegen vyandlyke onderneemingen, van den kant van Frankryk; en 't Verdrag met Filips kon dienen, tot voordeel of verzekerdheid van hunnen Koophandel op Spanje en op de Indien: twee voorwerpen, die zy, van den aanvang des oorlogs af, en door den gantſchen loop der Vredehandelinge, niet uit het ooge verlooren hadden; doch waaromtrent zy hunne oogmerken, tot hiertoe, niet naar genoegen, hadden konnen bereiken.

MISSTELLING.

Bladz. 43. reg. 3 van ond. *ſtaat* Zweedſch *lees* Deenſch.

LYST

LYST DER PRINTVERBEELDINGEN.

Mr. KOENRAAD VAN HEEMSKERK, Ambaſſadeur. *te plaatſen tegen over* Bladz. 4

WILLEM BENTINCK, Graaf van Portland enz. —— —— 108

GODARD VAN REEDE, Graaf van Athlone. —— —— 160

GERARD KALLENBERG, Luitenant-Admiraal. —— —— 224

JOHAN WILLEM FRISO, Prins van Oranje. —— —— 406

Mr. WILLEM BUYS, Plenipotentiaris enz. —— —— —— 426

FRANÇOIS NIKOLAAS FAGEL, Luitenant-Generaal. —— —— 470

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

Form 410